ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI: 821
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XVI

ESKİ MEKTUPLAR

ALTIN ÂŞIKLARI

MESÂİL-İ MUĞLÂKA

JÖN TÜRK

Hazırlayanlar

Ali Şükrü Çoruk-M. Fatih Andı-Kâzım Yetiş

ANKARA, 2003

Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. Yılı

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI: 821
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XVI

ESKİ MEKTUPLAR
*
ALTIN ÂŞIKLARI
*
MESÂİL-İ MUĞLÂKA
*
JÖN TÜRK

Hazırlayanlar

Ali Şükrü Çoruk - M. Fatih Andı - Kâzım Yetiş

ANKARA, 2003

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları **Türk Dil Kurumuna aittir.**

Ahmet Midhat

Eski mektuplar; Altın âşıkları; Mesâil-i muğlâka; Jön Türk / Ahmet Midhat; Hazırlayanlar Ali Şükrü Çoruk, M. Fatih Andı, Kâzım Yetiş.— Ankara: Türk Dil Kurumu, 2003.

VIII, 687 s.; 20 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 821. Yeni Türk Edebiyatı Kaynak Metinleri Dizisi; 2. Ahmet Midhat Efendi Bütün Eserleri Romanlar; XVI)

ISBN 975-16-1621-2

1. Türk Romanı I. Çoruk, Ali Şükrü (haz.) II. Andı, M. Fatih (haz.) III. Yetiş, Kâzım (haz.) IV. k.a. V.k.a: Altın Âşıkları VI. k.a: Mesâil-i Muğlâka VII. k.a.: Jön Türk

813.42

İnceleyen: Prof. Dr. İsmail PARLATIR

ISBN : 975-16-1621-2

Baskı sayısı: 2000

İÇİNDEKİLER

Ön Söz • V-VIII

Eski Mektuplar • 1-200

Altın Âşıkları • 201-297

Mesâil-i Muğlâka • 299-451

Jön Türk • 453-687

ÖN SÖZ

Ahmet Midhat Efendi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı, tenkit, deneme, gazete makalesi gibi hemen her çeşit edebî türde eser kaleme almış, Batı edebiyatlarından tercüme yahut uyarlamalar yapmış, geniş bir yelpazede küçüklü büyüklü çok sayıda fikrî eserler, küçük çaplı eğitici popüler kitaplar ve ders kitapları yayımlamıştır.

Ahmet Midhat Efendinin basın ve yayın hayatındaki çalışmaları, devrinin hemen her ihtiyacına cevap vermiştir. Çıkardığı dergilerin yanı sıra sahibi ve başyazarı olduğu *Tercümân-ı Hakîkat* gazetesi de XIX. yüzyılın Türk kültür ve siyasî hayatının en önemli yayın organlarından biri olmuştur.

Ahmet Midhat Efendi, yazdıklarıyla bir devri dolduran adamdır. Eserleriyle zamanına ve sonrasına üç beş kitaplık bir külliyat değil, neredeyse hemen her konudaki eserlerinden oluşan bir kütüphane vermiş bir kültür adamımızdır. Ona, bu yazı faaliyetinin yoğunluğu dolayısıyla devrinde "yazı makinası", bu çalışmalarında halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaç edindiğinden dolayı da bir eserinin adından hareketle "Hâce-i Evvel" (ilk öğretmen) isimleri verilmiştir.

Ahmet Midhat Efendinin en fazla eser verdiği edebî tür romandır. Ona göre roman "cihan içinde bir cihan"dır.

Romancı, yaşadığı dünyayı beğenmez. Beğenmediği bu dünyanın önüne, okuyucunun daha çok beğeneceğini ümit ettiği yeni ve yapay bir dünya koymaya çalışır. Bunu yaparken de kurduğu yeni dünyadaki her şeyi kendi anlayışına göre düzenler. Romanı "hakîkat-i ahvâl-i beşeriyyenin tasviri" olarak gören Ahmet Midhat Efendi, bu yeni dünyanın insana uygun olarak kurulmasını da ister. Romancının çevresine bakmasının yeterli olacağına inanır. Romanlarda hayal ürünü olan olay ve şahıslara da yer verilebileceğine işaret eden yazar, ancak bunların gerçekmiş gibi canlandırılmasını ister.

Onun romanlarında okuyucuya hemen kendisini gösteren taraf, gevşek ve rahat bir üslûpla, bir sohbet havası ve yârenlik edasıyla yazılmış olmalarıdır. Bu rahatlık ve yârenlik edasının arkasında ise bir yandan yüzyıllar boyu meddah hikâyeleri dinlemiş bir toplumun önüne, okuması için koyduğu yeni edebî türü yadırgamaması, diğer yandan bütün hayatı boyunca yazma eylemine biçtiği fonksiyon kendisini gösterir. Onun romanları, neredeyse "tıkış tıkış" abartmasına hak verdirecek oranda bilgi yüklüdür. Yazar, romanı bir araç olarak kabul edip okuyucuyu, konunun vardığı her alanda, sözün gittiği her konuda iyi kötü biraz daha bilgilendirmeyi hep birinci plânda tutmaktadır. Ahmet Midhat Efendinin romanı "malûmat-furûş" bir romandır. Cemil Meriç'in, onun bütün eserlerini göz önünde bulundurarak hakkında yaptığı bir niteleme ona son derece uygundur: "Tek kişilik akademi".

Romanlarında Ahmet Midhat Efendinin yapmak istediği bir şey daha vardır ki Ahmet Hamdi Tanpınar *XIX. Asır Türk*

Edebiyatı Tarihi isimli eserinde vurucu ve özetleyici bir tespitle dile getirir: "Hakikatte Ahmet Midhat Efendinin bütün eseri bir halk okuma odasıdır." Tanpınar'a göre o, zamanının insanına okuma zevkini vermiş, bunu giderek bir alışkanlığa dönüştürmüştür: "Namık Kemal'de ve benzerlerinde mütalâa bir nevi mücadele idi. Onda dinlenme ve hülyadan gelen sıcaklıkta ısınma oldu. Birdenbire onun kitaplarıyla, çalışan insanın hayatına dinlenme saati girdi. Okumaya ayrılan saat. İşte cemiyetimize getirdiği şey. Ve onunla küçük insanların hayatı değişti. Küçük ahşap evlerde lâmba başındaki saatler, başka bir mana ve hüviyet kazandılar. Bütün aile, okuma bilenin etrafında toplandı ve okunanı münakaşaya başladı."

Tanpınar'ın bu tespitleri Ahmet Midhat Efendinin romanlarındaki sohbet üslûbunu, sıkmama amacını ve bilgilendirme gayretinin sebebini çok iyi anlatmaktadır.

Ahmet Midhat Efendiye göre başarılı romanlar, birbiri içine girmiş, ancak gelişmeleri ve çözümleri birbirine bağlı olaylardan kuruludur. Okuyucu da böyle kurulmuş romanları sever. Ona göre efsaneler, menakıbnameler ve tarihî olaylar da roman şeklinde yeniden kaleme alınabilir.

Ahmet Midhat Efendinin romanları konuları bakımından büyük bir açılım ve zenginlik taşır. Tarihî olaylardan, aşk, macera, polisiye, fen, ahlâk konularına, Avrupa şehirlerinden Afrika, Güney Amerika içlerine, uzak diyarların insanlarından yerli hayatın ayrıntılarına, imparatorluk şehirlerinin sakin mahalle yaşayışlarından hareketli çarşı pazar hayatına, zamanının genç kız hülyalarından maceraperest delikanlı taşkınlıklarına kadar dağılan bir yelpazeyi alabildiğine zengin ve renkli tonlarla

karşımızda açar. Onların bu canlılığı, konu ve ilgi çeşitliliği, bu romanları bugün bizim için de hâlâ okunabilir, alâkamızı üzerine çekebilir kılacak niteliktedir. Öte yandan ise bu eserler, böylesi geniş bir açılımla, hayatla, geçmişle ve gelecekle kurduğu ilişkileri araya giren bir yüzyıldan fazla zaman tortusunun üzerinden atlayarak bize taşımaları ile de bu dönem hakkında yapılacak çok çeşitli disiplinlerdeki çok farklı araştırmalara kaynaklık edecek, onlara zengin malzeme sağlayacak, bugünün okuyucusunda da hoş ve meraklı ilgiler uyandıracak bir kültür hazinesidir.

Bu düşüncelerden hareketle, Ahmet Midhat Efendinin romanlarını bir külliyat hâlinde yeni yazıya aktarmış bulunuyoruz.

Bunu yaparken, bu eserlerin edebiyat, dil, sosyoloji, sosyopsikoloji ve sosyal tarih ve dil çalışmaları bakımından dönemlerinin birer belgesi olmaları gerçeğini göz önünde bulundurarak, romanların dilinde herhangi bir sadeleştirme ve değiştirmeye gitmedik. Metinlerde geçen şahıs ve yer adları orijinal imlâlarıyla yazılmıştır. Ancak bazılarının orijinal yazılışları bulunamamış, bunlar eski harflerin verdiği imkânlar çerçevesinde okunmuştur. Okumayı kolaylaştırmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumunun 1996'da basılan İmlâ Kılavuzu'nu esas aldık. Romanlardaki yabancı kelime ve terkiplerin İmlâ Kılavuzu'ndaki şekillerine bağlı kaldık. İmlâ Kılavuzu'nda bulunmayan kelime ve terkipleri aslına uygun olarak çevirdik.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ
BÜTÜN ESERLERİ
Romanlar XVI

ESKİ MEKTUPLAR

Hazırlayan
Ali Şükrü Çoruk

ANKARA, 2003

ESKİ MEKTUPLAR

Hakikî bir vak'ayı musavvir teessür-engîz bir hikâyedir:

-5-

Muharriri: A. M.

Tercümân-ı Hakikat gazetesine tefrika suretiyle derç edildikten sonra Maârif Nezâret-i Celîlesinin ruhsatıyla ayrıca kitap şeklinde dahi tabolunmuştur.

İstanbul
sene
1315

Tercümân-ı Hakikat gazetesi
Kırkambar Matbaası

Eski Mektuplar
Birinci Kısım
-1-

Hayatın en lezzetli en meserretli eyyâmı zamân-ı tufûliyyettir. Bir fert tasavvur olunamaz ki çocukluk âlemini, o geçmiş, nisyana karışmış demlerdeki hâtırât-ı şebâbını tahattur etsin de müteessir olmasın! O zaman gönüller germ ü serd-i dünyâdan gavâil-i în ü ândan azadedir. Felek o zaman dîde-i gaflet pişgâhından öyle hayalperver manzaralar geçirir ki, insan onları daimî, lâ-yezâl addeyler. Dünya ise darbe-i hazândan masun bir şükûfezâra benzer ki ne tarafa tevcîh-i nazar-ı iştiyâk olunsa başka bir halâvet, hadaret, her biri -kitâb-ı hayâtın serâir-i sevdâyı müfessir yaprakları gibi- pîş-i enzâr-ı temâşâda temaşasına doyulmaz bir revnak, letafet arz eder. Bir taraftan sâni-i kudretin en büyük, en muciz harikalarından olan bu manzara, rûh-nevâz bir rüzgârın tesîr-i feyyâzânesiyle yekdiğerini der-aguş eyler. Nazar o esnada sür'atini kaybetmese, ruh bu temâşâ-yı lâtifden gaşy olmasa, tabiatın hicrân-ı ebedî ile mahkûm eylediği iki nihâl-i tâzenin hem-aguş-ı vuslât olduğunu görmek, fakat bir aks-i tesîr-i serî ile hayal kabilinden olan bu hakikat, bu vuslatın fena–yâb olacağı için kalplerinden kopan feryatları işitmek mümkün olurdu. Diğer taraftan menbaı sık bir meşçereden iptida eden bir çay, öyle nazar-rübâ i'vicâclar peyda ederek, nurdan, sevdadan müteşekkil cânibeynine buseler bırakarak öyle nâzân ve hırâmân gelir. Cereyân-ı lâtîfiyle o suretle etrafa, çimenlere yayılırdı ki, ma'kes-i mücellâsında teşekkül eden serv-i sîmînler nurdan birer vücut zannolunurdu. Nazar, o esnada çayın küçük bir ayağının cereyanıyla teşekkül eden havuz kenarında bûse-çîn olan iki güvercine matuf olur ki, işte o kuşlar hakiki birer âşıktırlar. Ormanın sık, hafi bir köşesinde vücuda getirdikleri yuvacıkları onun için en müdebdeb kâşânelerden daha müzeyyendir Hele o mini mini yuvacıkta bir çift yavru bulunursa ar-

tık âşık ve âşıkanın meserrâtına pâyân-ı tasavvur olunmaz. Onlar gelirler, daima o havuzdan sularını içerek yine aşiyânelerine avdet ederler. Çocuk nazarında dünya işte böyle dünyadır. Zaman geçer sayf ve şita geçer ... Hazan ve bahar geçer... O hep baharı görür, o hep mevsim-i bedî-i rebînin tecelliyât-ı gûnâ-gûnuyla meşgul olur. Kelebeklerin arkasından koşar. Aradan biraz müddet daha güzâr eder. O bulunduğu dem-i hazân içinde çiçek, kelebek taharrisiyle meşgul iken, canından ziyade sevdiği bir vücut aradan kaybolur. O hissetmez, o duymaz. Muttasıl takibatında devam eder. Fakat bir zaman gelir ki bu baharlar, bu zevkler, bu kelebekler, bu takipler yavaş yavaş unutulmakla, gönlün bu gibi hevâ vü hevese cilvegâh olan aksamı, kederlere tahassürlere, ıstıraplara, cevelângâh olur. İşte o zaman o kalbin en mütehammil olan kısmına mayi halinde, fakat zehirden de ateşten de müessir, muharrik bir madde, bir gözyaşı damlar. Bu madde bu hulâsa-i keder o noktayı öyle kavurur, harap eder ki onda kuvvet ve metanet kalmaz. Ne zaman teşrih edilse orada birkaç damla gözyaşı alâimi görülür. İşte hayât-ı garîbâne, sergüzeşt-i bedbahtânesini derc-i sahâif-i teessür etmeye cesaret-yâb olduğum Meliha ömrünün bu devr-i mes'ûdunu bile huzur ile, istirahatle imrâr edememiş, sahtî-i tâlii onu her türlü lezâiz-i dünyevîden mahrum bırakmıştır.

Kendi vücudu validesinin ademini mucip olan Meliha -dünyada uğrayacağı mesâib ve mehâliki daha rahm-i mâderde iken anlamış gibi- bir çok ah u enîn içinde âlem-i şuhûda geldiği zaman girye-i yetimânesine kimse atf-ı nazar-ı ehemmiyet etmemiş, kanlı bir çarşaf içinde bir kenara atılmıştı.

Çocuklar ağlarlar, fakat bunun giryesi hayattan şikâyet, vücudunu muhit olan hevâ-yı mülevvesi teneffüsten mücânebet ediyormuş gibi pek hazin!

Çocuklar gülerler... Güya meleklerle konuşurlarmış gibi masumane tebessüm ederler. Meliha ise talihinin kendisine ihzar eylemiş olduğu acı acı vakayii daha gehvâre-nişîn iken görmüş gibi her handesinde bin girye-i teessür müşahede olunurdu.

Meliha kundaktan çıkarıldı. Kollarını oynattıkça güya na-

zar-ı tahassürü önünde tecelliye başlayıp da tutacağı sırada kendisinden uzaklaşan hayâl-i tâliini der-aguş etmeye çalışıyormuş zannolunurdu.

Meliha büyümeye başladı. Kendi büyüdükçe talihi de o nispette küçülüyordu. Pederinden rû-yı iltifât görse validesini tahattur ederek ağlar, çehre-i tebessüm gösterecek olsa handesi validesini ihtar eylediği için pederini giryebâr-ı teessür eylerdi.

Çocuklar oynarlar... Yaramazlık ederler. Meliha ise en büyük eğlenceyi tefekkürde, en güzel oyunu Kenân ile musâhabette arardı. Kenân dediğimiz çocuk Meliha'nın hala-zadesidir. Bu zavallı yalnız valideden değil pederden de mahrumdur. Henüz üç yaşında iken validesi veremden vefat etmiş, pederi de gayet sevdiği hareminin gaybûbet-i ebediyyesine tahammül edemeyerek âdeta hiffet getirmiş, günün birinde başını alıp savuşmuş... Nerede olduğunu kimse bilmiyor. Dünyada bâb-ı keremine iltica eylediği enîştesi Sâim Beyden başka kimsesi kalmamıştır.

Meliha ile Kenân yekdiğerini pek ziyade severlerdi. Sabahleyin erkenden kalkarlar mektebe giderler. Akşam yine birlikte avdet ederlerdi. Tab'an tev'em yaratılmış bulunan bu iki çocuk, şahsen de birbirine o kadar benzerlerdi ki, görenler onları bir validenin mahsûl-ı muhabbeti zanneylerlerdi.

Mektepte ders zamanları gözleri kitaplarından ayrılmazdı. Teneffüs vakitleri ise bahçenin bir köşesine çekilerek sair çocuklar gibi yaramazlık etmezler, dersleri varsa çalışırlar. Yoksa vakitlerini hasbıhâl ile imrâr ederlerdi.

Bir gün Meliha hastalandı Kenân o kadar meyus oldu ki ağlamaktan gözlerine kan indi. Bir yerde duramaz, oturamaz, eğlenemez oldu. Mini mini refikasının şiddetli nöbetler içinde inleye inleye ağladığını gördükçe kalbini ateşler istilâ ederdi. Kitaplarından bir dakika bile dûr olmayan gözleri şimdi Meliha'nın çeşmân-ı hazîni içinden ayrılmıyordu. Hastanın ilâçlarını kendi verir, doktorun talimatını sairlere bırakmayarak bizzat icra ederdi.

Meliha artık iyileşmeye başladı. Hâl-i nekahetinde yatağı ucundan ayrılmayarak hikâyeler söyleyen, zaman-ı ıztırâbında pervâzlar gibi etrafında dönüp dolaşan Kenân'ın yaralı yüreğine sular serpildi. Meserretinden yapacağını bilmeyen zavallı çocuk muttasıl enîştesinin boynuna sarılır: "Oh! Efendiciğim Meliha iyileşmeye başladı... Çok şükür yarabbi!" sözleriyle ilân-ı sürûr eyliyordu.

Meliha günden güne serpildi. Büyücek bir kız oldu. Teşkîlât-ı bedeniyyesi iktizasınca sekiz, dokuz yaşında iken on bir, on iki yaşında gibi görünüyordu. Kenân kendisinden iki yaş daha büyük olduğu halde nahafet-i bünyesi sebebiyle onu Meliha'nın küçük biraderi zannederlerdi.

O sene mektepten çıktılar. Kenân rüştiyeye devama başlamıştı. Meliha ise o zamanın hükmüne göre artık ikmâl-i tahsîl eylemiş olduğundan evde kalmak, umûr-ı beytiyyenin tanzim ve tertibine memur edilmişti.

Şimdiye kadar yekdiğerinden ayrılmayan çocuklara bu iftirâk-ı muvakkat bile pek güç geliyordu. Akşam olup da Kenân'ın zaman-ı avdeti takarrüp edince Meliha, ne kadar meşguliyeti olursa olsun cümlesini terk eder, doğruca selâmlık dairesine koşarak Kenân'ın vüruduna intizar eylerdi. Vakit kâmilen takarrüp ettikçe gözleri saatten ayrılamaz olur. Fakat saatin her dakikası , hatta her saniyesi pîş-i çeşminde tûl-i emel gibi uzandıkça uzanırdı.

Kenân geldi mi hiçbir tarafa bakmayarak hemen selâmlık dairesine teveccüh eder, merdivenleri ikişer ikişer çıkarak Meliha'nın kendisine muntazır bulunduğu odaya şitâb eylerdi. Birbirlerine kavuştukları zaman -bilmem ne sebepten?- gözleri dolar, sineleri kabarırdı.

Bir müddet aralarında manalı bir sükût icrâ-yı hükm eder. Sonra nazarlar aheste aheste yekdiğerine mülâki olur. Bir günlük iftiraktan mütehassıl hicap bu suretle mündefi olunca Kenân, Meliha'nın elinden tutarak yüzüne tatlı tatlı bakarak "Melihacığım! Haydi biraz gezelim, açılırsın." der. El ele bahçeye inerler. Serin gölgeli çam ağaçları altındaki kanepelerden

birinde otururlar. Kenân vukuât-ı yevmiyyesini ber-tafsîl hikâye eder. Bazen de deniz kenarına giderek hem levha-i dil-küşâ-yı gurûbu temaşa ederler, hem de tatlı, serin bir rüzgârın sevkiyle gelip taşlara çarpan dalgaların ahenkli sedalarını dinlerdi.

-2-

Meliha'nın pederi Sâim Bey bir sevda-yı takatsûz ile sevdiği hareminin vefatı üzerine pek ziyade ağlamış sızlamış, bir yere çıkmamaya kimse ile ülfet etmemeye başlamıştır. Hatta bir aralık reddedemediği ehibbâsının tevali eden tasdilerinden kurtulmak için canından bile esirgediği Meliha'yı bir dadı, bir iki cariye eline terk ederek uzunca bir seyahat icra etmiş, iki sene memleketi olan İzmir'e avdet etmemişti.

Bundan fazla Sâim Bey, familyasının yevm-i vefâtından şimdiye kadar on dört, on beş senelik bir zaman mürur eylemiş olduğu halde, sûret-i maîşetini asla tebdil etmemişti. En birinci arzusu Meliha'yı Kenân'a vermek. Zaten hâllerinden, gözlerinden ıyân olan muhabbetlerini bir esâs-ı meşrûa raptetmekti. Çünkü kendisinin artık teehhül zamanı geçmişti. Filvaki sureta hayırhah görünen akrabaları, ehibbâları Sâim Beyi teehhüle razı etmek için pek çok cehd ü ihtimam gösteriyorlardı. Lâkin bir türlü iknaya muvaffak olamıyorlardı. Bu adem-i muvâfakatin esbabı taharri edilecek olsa bir netice istihsal olunamazdı. Zira ekser-i zamanlarını sükût ile imrâr eden, tab'ına muvafık gelmeyen tekliflere -muhatabının kalbini rencide etmemek için- ufak bir tebessüm ile cevap veren Sâim Bey o sırada sükûtîliği bir kat daha ileriye vardırır. Ziyade ısrar görecek olursa:

-Kaç oldu söylüyorum. Benim artık teehhül zamanım geçti. Cenabıhaktan en birinci niyazım bana kerimemin mürüvvetini göstermesidir. Rica ederim bademe bu mesele mevzuubahis olmasın.

sözleriyle mukabele eylerdi. Filhakika Sâim Bey sözünde sebat etmiş, tamam on altı sene mücerret yaşamıştır. Bu âlem-i tecerrüd içinde onun zevk ile neşe ile geçirdiği zamanlar, sevgili Meliha'sıyla Kenân'ının tahsil ve terbiyelerine hasreylediği

saatler idi. Sâim Bey filhakika güzel bir tahsil görmemişti. Fakat zekâsı, tecrübesi sayesinde usûl-ı tahsîli pek mükemmel öğrenmişti.

Sâim Beyin mehâsin-i ahlâkından biri de öyle olur olmaz şeylere hiddet göstermemesi, onları sükût ile geçiştirmesi idi. Fakat bir defa da hiddet edecek olursa onun teskin ve hâl-i sâbıkına ircaı fevkalâde müşkül olurdu. Bu ciheti ispata medar olmak üzere şunu zikr ve ilâveye lüzum görüyoruz ki, çocukluğuna hamlederek kerimesinin öyle ufak tefek kusurlarına ehemmiyet vermeyen Sâim Bey, bir gün her nasılsa Meliha'ya fena halde hiddet ederek onu güzelce terbiye etmiş, bunun üzerine zavallı kızcağız havf ü haşyetinden tamam bir hafta hasta yattığı hâlde, bir defa olsun gelip kendisini istifsar etmemişti. Bu derece metin, hadîd, şedit idi.

En garibi şurasıdır ki ne Meliha ne de Kenân, Sâim Beyin kendilerini sevdiğini öptüğünü bilmiyorlardı. Gördükleri en büyük lüfuf, teveccüh yalnız "berhudar ol evlâdım, teşekkür ederim yavrum" sözlerinden ibaret idi. Binaenaleyh pederin çocuklara olan muamelâtı pek ciddî idi.

Bir gün Sâim Bey pek ziyade sevdiği, çocukların esnâ-yı gaybûbetinde kendisine ek eğlence ittihaz eylediği bahçesinin çiçeklerini temaşa ede ede deniz cihetindeki kameriye hizasına geldiği zaman Kenân ile Meliha'yı diz dize yekdiğerinin aguşuna ittikâ etmiş bir hâlde görmüştü. Bu manzara Sâim Beyi hem sevindirmiş, hem de korkutmuştu. Sevindirmişti: Zira kendisinin zaten en birinci emeli bu iki yadigâr-ı lâtîfi bahtiyar etmek olup, bunun husulü ise mebnâ-yı muhabbetin tesisiyle kaimdi. Korkutmuştu: Çünkü insan için bu âlemde her bir arzuya nailiyet müşkül, belki de müteassir olduğu tecârib-i adîde ile müspet bulunduğundan Cenabıhak bu imtizaç ve irtibatı takdir etmemiş ise, bu muhabbetin ati için pek vahim neticeler intaç edebilmesi melhuz idi. Birdenbire zihnine hücum eden bu mülâhazât-ı mütebâyinenin tesiri ve çocuklar nazarında o ana kadar muhafaza eylediği ciddiyetin halelden vikayesi emeliyle hemen oradan savuşmuş, artık bir şeyle meşgul olamayarak doğruca odasına çe-

kilmişti. Düşünüyordu. Kenân'ın cür'et-yâb olduğu harekât-ı namus-şikenânenin cezasını tertip etmek, yani gözünün gördüğü yere gitmek üzere onu hanesinden tart ve defeylemek yed-i iktidarında idi. Fakat bunu icra için dünyada her şeyden mukaddes bildiği zevcesinin son istirhamâtını ayak altına almak lâzım geliyordu. Çünkü Kenân'ın şu âlemde her türlü felâketine, kederine iştirak ile, nihayetinde kendisi gibi feci bir surette terk-i hayât etmiş bir vücudun, yani hareminin hemşiresinin muazzez bir yadigârı idi.

Bir de Sâim Beyin ahass-ı âmâli kerimesini Kenân'a vermek ise de, bu irtibatın bir sûret-i gayr-i meşrûada husulünü arzu etmiyordu. Böyle bir cinayetin vukuunda Kenân'ı değil, evlâdını bile tart etmek ona göre işten bile değildi. İşte böyle bir münasebetsizliğin önünü almak, Meliha'yı Kenân ile sûret-i dâimede ülfetten meneylemek üzere bir tedbir ittihazı lâzım geliyordu.

Bir hayli müddet tefekkürât ile meşgul oldu. Nihayet Kenân'a rüştiyeyi ikmal edinceye kadar selâmlıkta bir daire tefriş etmek, sonra da ikmâl-i tahsîl zımnında İstanbul'a göndermekten başka bir çare bulamadı. Sâim Bey teşebbüsâtında muvaffak olacağında emin idi. Zira Kenân'ın tahsîl-i kemâle olan şiddet-i meylini her sene sınıfta birincilikle terfi etmesinden istidlâl ediyordu. Hele İstanbul'a giderken Meliha'yı ona nişan eder, Kenân da kızın kendi malı olduğuna yakin hâsıl ederse, teklifâtının bilâ-tereddüd kabul olunacağında şüphe yoktu.

Şimdi meselede câ-yı teemmül yalnız bir cihet kalmıştı ki, o da her şeyi Meliha'ya açıktan açığa beyan etmek, kendisinin bu fikrine muvafakat edip etmediğini anlamaktı. Sâim Bey tasavvurâtını bu noktaya kadar sevk edince geniş bir nefes aldı. Sigarasını yakarak dumanlarını savurmaya başladı. Sonra kalktı. Çocukların akşam taamına gelmelerini hizmetçilerden birine tembih ederek çıktı. Sofradaki mevki-i mahsûsuna oturdu.

Akşam taamı sükûnet-i mutâdesiyle ikmal olunduktan, kahveler içildikten sonra Sâim Bey bu geceyi yalnızca mütalâa ile imrâr eylemek fikrinde bulunduğunu beyan ile Meliha ve

Kenân'a ruhsat ita edince, pederleri nezdinden ayrılmaya can atan çocuklar hemen Sâim Beyin elini öperek oradan çıkmışlar, kendi odalarına girmişlerdi.

Sâim Bey mütalâa etmek üzere odasına çıkmıştı. Fakat okuduğu kitaplardan bir şey anlayamıyordu. O yalnız gündüzki vak-'anın ne suretle neticeleneceğini tasavvur eyliyordu. İki saat kadar kitapla meşgul oldu. Sonra kitabı bıraktı, masa üzerindeki resâil-i mevkuteden birini aldı. Birkaç sütun okudu. Ondan da bıktı, uyku zamanına kadar mülâhazat ile vakit geçirdi. Artık yarın kat'iyen Meliha'ya her şeyi açacaktı.

Sabah olmuş, kuşlar terennümât-ı mutâdelerine başlamıştı. Sâim Bey o günkü vazifesinin ehemmiyeti cihetiyle mutadından daha erken kalkmıştı. Maksadı Kenân mektebe gittikten sonra Meliha'yı celp etmekti. Saat ikiye kadar geçirdiği zaman ona pek uzun gelmişti. Hizmetçilerden birini çağırarak dedi ki :

-Kenân mektebe gitti mi?

-Hayır efendim..

-Niçin, mektep vakti gelmedi mi?

-Efendim bugün cuma.

Sâim Bey birdenbire şaşırdı. Hakikaten o günün cuma olduğunu meşguliyyet-i zihniyyesinden kâmilen unutmuştu. Hâlbuki bu mühim meselenin hal ve faslı için hemen o gün tasavvuratını mevki-i icrâya koymak istiyordu... Cevaben dedi ki:

-Öyleyse Kenân'ın haberi olmaksızın Meliha'yı çağır. Mutlaka şimdi gelsin, bekliyorum.

Hizmetçi aldığı emri harfiyen icra edeceğine dair başıyla bir işaret edip çıktı. Doğruca Meliha'nın odasına gitti. Onu, Kenân'ın okuduğu bir romanı dinlemekle meşgul bulduğundan, beş dakika kadar kapı önünde durdu. Fikri, Meliha kapıya doğru bakacak olursa onu göz işaretiyle çağırmaktı. Hâlbuki romanın "aşka, muhabbete" dair olan aksamını kemâl-i lezzetle okuyan Kenân'ı bütün hissiyle dinleyen Meliha, kapıya bakmak şöyle dursun, gözlerini zerre kadar inhirâf ettirmeyerek Kenân'ın çehresine dikmişti. Hikâyeyi tatlı tatlı dinliyordu.

Hizmetçi vuku-ı hâli gidip efendisine ihbar edecek, talîmât-ı cedîde ahzeyleyecek yerde, müsaade istihsaline bile lüzum görmeyerek hod-be-hod içeriye girdi.

-Küçük hanım, beybabanız sizi odasında bekliyor. Mutlaka şimdi gitmenizi arzu ediyor.

dedi. Zavallı kızcağız uykudan uyanır gibi hafif bir raşeden sonra kendine gelebildi. Bîfütûrâne karşısında duran, cevaba intizar eden kaba kızı hiddetle baştan aşağı süzdükten sonra dedi ki:

-Peki, peki! Haydi sen buradan çık git.

-Fakat hanımcığım, hemen şimdi gitmenizi ve yalnız bulunmanızı emrediyor.

Bu havadis Meliha'yı da Kenân'ı da titretmişti. İki sevdazedenin aşkın tesîr-i sihr-âmîziyle bir kat daha peydâ-yı humret ve hararet eden gülgûn çehreleri birdenbire sararmış, solmuştu. Kenân, zavallı çocuk ümidi, atisi hep Meliha idi. Ondan ayrılmak, onun tatlı sözlerini işitmemek... Off! bunlar çekilir dertlerden değildi.

Meliha bir söz söylemeyerek yalnız nazarıyla "Telâş etme, zuhur edecek fırtınanın teskinine gayret edeceğim." maksadını ifham ederek odadan çıktı. Pederinin dairesine teveccüh etti.

Kenân şimdiye kadar ilk defa olmak üzere Meliha'nın pederi tarafından böyle nâ-be-mevsim bir sırada çağrılmasından, hususuyla kendisinin bu davet haricinde bırakılmasından mühim bir mesele zuhurunu anlamış, halli için pek çok it'âb-ı fikr eylemiş ise de bir sebeb-i makul bulamamıştı. Yekdiğerine mütebâyin binlerce efkâr içinde yuvarlanan zavallı çocuk, cidden bir hâl-i müşkilde kalmıştı. Bazı kere eniştesinin Meliha'yı birine nişanlamak, reyini sual etmek maksadıyla celp ettiğine câhib olmak ister, beyninde saikalar patlar, kalbinden ateşler boşanırdı. Bir de Meliha'nın henüz teehhül edecek bir sinn ü salde olmadığını temmül ile teselli-yâb olmaya çalışıyordu.

Kenân Meliha'yı seviyor. Hem olanca aşkıyla daha doğrusu bütün mevcudiyetiyle seviyordu. Çünkü Meliha fıtratın nadiren

yarattığı bir vücûd-ı nâzenîn, bir rûh-ı lâtîf idi. İhtisâsât-ı kalbiyyesine yegâne tercüman olan gözleri, Kenân gibi behre-dar-ı sevdâ olan bir kalb-i rakîk ashabının değil, hâssiyyet-i aşk ve muhabbetten bîbehre bulunanlara dahi in'itâf etse yine zîr-i tesîrinde ezilmemek mümkün olamazdı.

Bunun gibi Meliha'nın da hâline, tavrına, izhar eylediği muamelâta bakılırsa, onda da Kenân için fevkalâde bir muhabbet, bir meclûbiyet eseri nümâyân olurdu. Bir derecede ki ,Kenân'ı bir gün görmeyecek olsa, o gün ona seneler gibi uzun görünür, kâffe-i eşyâ-yı mâddiyeyi kendi gibi meyus zanneylerdi.

Acaba Sâim Bey kızının bu iptilâsına vâkıf oldu da onu tekdir, yahut badema kendisiyle sıkı sıkı ülfet etmemesini, bir yerde gezip eğlenmemesini tembih için mi yanına celp eyledi? İşte çocuğun Meliha'nın gaybubeti hengâmında düşündüğü şey bu iki ihtimâl-i müdhiş idi.

Meliha ise asla intizar etmediği bu davetin esbabını tahkik edecek kadar bir müsâade-i zamâna malik olmadığından, mülâhazaya lüzum görmeyerek pederinin bulunduğu odanın kapısı önüne kadar gelmiş, aldığı müsaade üzerine içeriye girmişti. Pederini, ümidinin külliyen hilâfında olarak mesrur, mütebessim görmüştü. Bu müşahededen Meliha'nın yüreğine biraz su serpildi dedi ki:

-Babacığım beni mi çağırttınız? Biraz geciktim ama afedersiniz. Kenân Bey ile kitap okuyorduk da..

-Zararı yok kızım... Gel şöyle yanıma otur bakayım.

-Teşekkür ederim babacığım.

Meliha'nın, bir edâ-yı melekâne ile söylediği şu söz Sâim Beyin kalbini parçaladı. Güya o ses hareminin aksisedası imiş de mezardan gelmiş zannolunurdu. O kadar hazin idi.

Bir müddet aralarında derin bir sükût hüküm-fermâ oldu. Sâim Bey bu hâle karşı ne söyleyeceğini şaşırmış, âdeta kendinden geçmişti. Kalbi ile bir mücâdele-i şedîdeden sonra tarîk-i muhâvereyi açarak dedi ki:

-Kızım seni buraya, mühim, nazik bir meselenin hal ve faslı için celp eyledim. Bu sebepten edeceğim suale doğru cevap vermeni, behemehâl arzu ederim. Söyleyeceğim sözleri, irat edeceğim sualleri ihtimal ki şimdiye kadar size karşı muhafaza eylediğim ciddiyetle kabil-i tatbîk bulmaz da... Ya korkundan, ya halecân veyahut heyecandan bana doğru cevap vermezsen.. Fakat telâş etme, her ihtimali nazarıdikkatten dûr tutmayarak evlâdının selâmet-i âtiyesini temin arzusunda bulunan bir pederin, ciddî, hakikî bir pederin bu sualleri irada hakkı vardır. Sen de bu hakkı teslim edersin. Bana doğru cevap vermeyi taahhüt eyliyorsun değil mi evlâdım?

Meliha pederinin bu sözlerinden derhâl maksada intikal etmiş, meselenin nezaket ve ehemmiyetini takdir eylemişti. Mamafih böyle bir mevkide sükûtun, yalan söylemenin bir faydası olmayacağı tabiî olduğundan Meliha da herçi-bâd-âbâd irat edilecek suallere doğruca cevap vermeyi kararlaştırmıştı. Bu mülâhaza bir iki dakika kadar sükûtu müstelzim olmuştu. Sâim Beyin ise gözleri kızının gözleri içine dikilmiş, rengi sapsarı olmuştu. Meliha bir azm-i cesûrâne ile dedi ki:

-Baş üstüne efendim..

-Dün akşam saat on bir kararlarında bahçede gezinirken kameriye içinde Kenân ile sana tesadüf etmiştim. Bak, ben vuku-ı hâli nasıl açıkça söylüyorum. Siz beni görmemiştiniz. Fakat ben her şeyi görmüştüm. Şimdi doğru söyle evlâdım. Kenân'ı seviyorsun, o da seni seviyor değil mi Meliha?

-.....

-Söyle niçin iltizâm-ı sükût ediyorsun Meliha? Sana karşı daima ciddiyetini muhafaza eden bir peder, böyle açık tekliflerde bulunursa ketm-i esrâra mahal kalır mı? Demek ki Kenân'ı seviyorsun. Demek ki Kenân'a zevce olursan bahtiyar olacaksın. Buna mukabil Kenân da seni seviyor değil mi?

Artık Meliha'da tahammül, metanet kalmamıştı. Cevaben dedi ki:

-Kenân'a, o kimsesiz bîçareye merhamet ediniz, tazip etme-

yiniz. Çünkü kabahat hep bendedir babacığım. O çocuk beni iğfal etmedi. Bana aşka, sevdaya dair bir şey söylemedi. Ben onu kendime bent ettim, çünkü tahammül edemiyordum. Çünkü onu seviyordum. Bütün hissimle seviyordum.

Meliha hüngün hüngür ağlamaya başladı. Sâim Bey de kendini zapt edemedi. Kızının bu itirâfât-ı samîmânesinden arada dâî-i müşkilât bir hâlin vukuu bulmadığına kanâat-ı kâmile hâsıl eyledi. Cevaben dedi ki:

-Biliyorum kızım, ben Kenân'ın iffetini, terbiyesini takdir edenlerden, onu evlâdım gibi sevenlerdenim. İşte bunun için Kenân'ı kendime bir kat daha raptetmek; mes'ut, bahtiyar eylemek isterim. Zaten merhumenin bana en birinci vasiyeti, valide şefkati, peder himayesi görmemiş olan Kenân'ı büyütmek, okutmak elden geldiği mertebe tezyîn-i zât ve sıfatına vasıta olmaktı. Bu vesâyâyı icraya ahd ü peymân etmekle beraber, ben yukarıda dediğim gibi tasavvurâtımı bir kat daha tevsi ettim. Onu kendime evlât etmek arzusunu besledim.

Reviş-i hâlden buna muvaffak olacağımı ümit ediyorum. Şimdi câ-yı mülâhaza bir cihet kalmıştır. O da Kenân'ın ikmâl-i tahsîli kaziyesidir. İnşallah bu sene rüştiyeyi ikmal edeceğinden, fikrim kendisini mekâtib-i âliyeden birine vermektir. Bu zamanın hulûlüne kadar, evlâdım senin Kenân ile sıkı sıkı ülfet etmemen, mümkün mertebe ondan mütebâid bulunman iktiza eder. Zira artık küçük değilsin, gelinlik kız oldun. Dâire-i hilkatin bu babda ufak bir şüphesi namusumuza şeyndir, lekedir. Bu sebepten düşündüm, Kenân için selâmlıkta bir daire tefriş ettirmekten başka bir çare bulamadım. Tahsilini ikmal edinceye kadar orada ikamet eder. Ne yapalım muktezâ-yı maslahat bunu icap ediyor. Şimdi sen şu mükâlememizi, şu kararımızı güya benim hiç haberim yokmuş gibi kendisine lisân-ı münâsible anlat. Sana muhabbeti, namusuna hürmeti, tahsîl-i irfâna meyli olduğu cihetle, elbet bu mütâlaâtımı, bu kararımı kabul edecektir. Haydi Meliha'm seni göreyim. Allah muininiz olsun!

Bu sözler bir muhtazıra verilen bir müjde-i hayât gibi Meliha'ya hayât-ı tâze bahşeyledi. Dünyada bu kadar mesrur

olduğunu bilmiyordu. Artık fazla söz söylemeyi zait gördü. Zaten pederi söyleyeceklerini bir kalemde itmam eylemiş olduğundan mükâlemenin devamını arzu etmiyordu. O her şeyi anlamıştı. Meliha pederinin elini eteğini öpüp, harekâtıyla, evzâıyla teşekkürünü minnettarlığını ifa ederek oradan çıktı. Doğruca Kenân'ın bulunduğu odaya avdet eyledi.

Meliha içeriye girdi. Naz ve eda ile gelip pencere önüne yaslandı. Kenân tasavvur eylediği ihtimâlât-ı müdhişe sanki kızın çehresinde menkuş imiş gibi bir türlü yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu. Meliha ise pederinden işittiği sözlerden -hatır ve hayaline gelmediği için- vehle-i ûlâda fevkalâde tevahhuş etmiş ve o havf sebebiyle kuvâ-yı müfekkiresine bayağı halel târî olmuş ise de, sonraları gösterilen teveccüh ve itimatlardan, edilen teklîflerden mest-i huzûz olmuştu. Kenân o sırada kızın yüzüne bakacak kadar bir cesarete malik olsaydı her hakikatı anlardı. Fakat mümkün olamadı. Zaten Meliha da alıklaşmıştı. Zavallı çocuk istikbali nazarında artık mahvolmuş addediyordu.

-3-

Cânfezâ bir rüzgâr ruhu tehzîz ediyor, mihr-i garibin aks-i elvânıyla renkten renge giren bulutları daima bir cihete sevk eyliyordu. Mevsimin şiddetli hararetlerinden bîzar olanlar Bû-yı müşgîn-i ezhâr ile muattar olan bu nesîm-i ruh-efzâyı teneffüs etmek fikriyle kimi bahçelere, denizlere, kimi de deryayı zîr-i pâyı letâfetinde bulunduran mevâkiye şitâbân oluyorlardı.

Tabiatın her türlü havârıkından bedâyi'nden müstefit olmaya, yani rûh-ı muhabbetle müstenîr olan gönüllerinin şevk ve inbisâtına hadim olacak bir mevki-i lâtîf ve tenhâyîde bulunup serâir-i sevdâdan ruhâniyyet-i aşktan bahisler ederek bir edâ-yı meftûnâne ile yekdiğerinin temâşâ-yı cemâline vakf-ı enzâr etmeye hâhişkâr bulunan Meliha ile Kenân dahi bu fırsattan bilistifâde, sûret-i mahsûsada inşa edilmiş deniz hamamının taraçasına çıkmışlardı.

O mevki ne kadar lâtif idi. İzmir'in o güzel rıhtımını tezyin eden gazinoların sahil boyunca imtidâd eden fenerlerinin ziyâ-

yı nûrânîleri, hususuyla deryaya düşen aks-i dil-pezîrleri, tahrîk-i nesîmi ile temevvüce geldikçe letafetine, temaşasına doyulmaz bir letafet, bir manzara peyda eyliyordu.

Uzaklardan gele gele deniz kenarında ince çakıl taşları arasında kaybolup giden dalgaların aheng-i dil-pezîrinden Meliha'nın altın zülüflerini pûs eden nesîm-i rûh-nevâzın temevvücât-ı lâtîfesinden başka bir hareket görülmüyor, bir seda işitilmiyordu.

Meliha elini şakağına dayayıp gözleri müphem, karanlık bir noktaya matuf olduğu halde düşünüyor. Zihnen fevkalâde hâiz-i ehemmiyyet bir meselenin münakaşasıyla meşgul bulunduğu görülüyordu. Kenân ise Meliha'yı böyle teemmülât-ı dûrâ–dûr içinde gördükçe işin nezaketini nefsine aidiyetini teferrüs ederek bir vaz'-ı yetîmâne ile bir kenara çekilmiş, mahzun mahzun boynunu bükmüştü.

Meliha bu mukmir gecenin sevda uyandıran bir sükûn-ı lâtifin hissiyat-ı âşıkanesine verdiği galeyan ile her şeyi, her hakikatı Kenân'a itiraf edecek, mes'udiyetlerinin çâre-i yegânesi olan ahvali birer birer ortaya dökecekti. Hatta kabul ettirmek için ağlayacak sızlayacaktı. Hatta Kenân'ın dakika-be-dakika tezayüt eden hüznünü gördükçe nakl-i mâcerâ için muvafık bir zemin bulamıyordu. Kabil olsaydı, hafifmeşrepliğine hamlolunmasaydı çocuğu aguşuna alarak teselli edecek, şu dünyada onun için, yalnız onun için yaşadığını, bu uğurda iktiza ederse canını dahi fedadan çekinmeyeceğini söyleyerek ilân-ı aşk edecekti. Ah aşk! Aşk... Sen muciz numuneler izhar edersin!

Tabiatın biraz evvel tarif eylediğimiz veçhile yalnız mini mini dalgaların sahile temasıyla husule getirdiği muntazam sedalardan başka bir ses işitilmeyerek, bir sükûn-ı amîk içinde bulunduğu bir sırada idi. Denizin ortasından "Hey! Hey!" nidasıyla başlayan bir feryat tabakat-ı hevâiyye içinde temevvüç ede ede bedâyi-i fıtratı bütün hiss ü kuvâsıyla temaşa eden iki sevdazedenin kulakları içinde tanîn-endâz olduğu zaman, Meliha'nın hazin nazarı, Kenân'ın çeşmânı içinde... Hayır, hayır o çeşmân-ı muhabbetin merbut bulunduğu kalb-i hassâs deru-

nunda ne rûh-perver emeller, ne melekâne tebessümler uyandırmıştı. O nazar, berk-i muhabbet, zaten dünyanın en büyük bir lütfunu Meliha'nın ufacık bir tebessümünden, kaderinin en müsait bir cilvesini cananının bir kelime-i taltîfinden ibaret gören Kenân nazarında bir şule-i ümmîd uyandırdı. Çünkü geçirdiği on altı, on yedi senelik hayat içinde tetkik edilse bir gününün, hatta bir saatinin bile rahatla, sükûnetle güzâr etmediği, cismini şu dünyada -kalbinin içtima ede ede tahammülgüdâz bir dereceye varan ıztırâbât-ı tâkat-fersâsı gibi- sefaletin, mezelletin bir numûne-i zî-hayâtı addederek artık tahammüle, ikdama mecali kalmadığı hâlde, deryanın saf, ceyyid olan hevâyı lâtîfi içinde ihtizar eden seda ile cananının hurûşân olan hissiyyât-ı muhabbetperestânesinin kendi üzerine sevk eylediği nazarlar, nâle-senc-i zehr ve merâret olduğu sevâbık-ı ahvâl-i küdûret-iştimâlini unutturmuş, istikbal -bir rüzgâr-ı hoşreftârın tesiriyle mevce-sâz-ı inbisât olan derya gibi- pek hayâlperver pek dil-rübâ manzaralarla tecelli etmeye, hatta Meliha'yı kendi malı addedecek derecede kalbinde cür'et peyda olmaya başlamıştı. Meliha filvâki onun malı, şerîke-i hayâtı olmayı cana minnet bilirdi. Fakat talihinden bu kadar vefa ümit etmiyordu. Tetkikat-ı kalbiyyesi, bir kuvve-i maneviyye saikasıyla sıhhatine itimada mecbur olduğu rüyaları ona daima istikbalin kanlı manzaralarını, müthiş vak'alarını ihsas ettiriyordu. Hâl böyle iken zavallı kızcağız kendisi için medâr-ı teselli pek çok esbap tehyie eylediği gibi, Kenân'ın tahfîf-i âlâm ve ekdârına bâdi vesait taharrisinden de geri kalmıyordu. Ne zaman ki tesîr-i iftirâk ile yanmış, tebâh olmuş bir kalb-i nâle-kârın en muhrik noktalarından cûş u hurûşa gelen:

"Ey aşk, bildiğin gibi yak yık derunumu. Bir kimsesiz belâzedenin hanümanıdır!..."

Nevha-i ciger-sûzu aks ede ede, uzaklarda kayboldu, gitti. Meliha ketm-i teessürâta muvaffak olamayarak ağlamaya başladı. Bu bükâ Kenân'ı daldığı âlem-i tahayyülâttan uyandırdı. Dedi ki:

-Hakikat! Ne müessir seda, ne hazin nağme! Fakat Meliha

seni bu kadar müteessir görmeyi arzu etmem. Asabîsin, vücudun zayıf, naziktir. Mazallah sonra hasta olursun.

-Bırak beni Kenân, bırak, doya doya ağlayayım.

-Niçin, Allah'a şükür ne var ki?

-Dün akşam enişten beni yanına çağırmamış mıydı?

Kenân'ın yüreği titredi:

-Evet...

dedi.

-Anlamıyor musun, hissetmiyor musun Kenân? Neden bu kadar bîgâne davranıyorsun? Ah, sen, sen her şeyi bilirsin. Fakat söylemezsin. Benim kalbimi pare pare etmek, her şeyi ortaya döktürmek istiyorsun. Off! Niçin bu kadar merhametsizsin Kenân? Pederim beni yanına dizleri ucuna oturttu. Gözleri gözlerimden ayrılmıyordu. Ben havf ve halecân içindeydim. Çünkü enişte nin rengi atmış, gözleri hâl-i tabiîsinden çok ziyade açılmıştı. O muhterem çehreyi temaşadan korkuyordum. Bizi evvelki akşam kameriyede görmüş, bir şeyler hissetmiş. Bana bunları sual etti. Gözlerimi kapadım, kalp gözümü açtım. Sevdiğimi, seni, Kenân'ı sevdiğimi, sensiz yaşayamayacağımı itiraf ettim. Bu hengâmda ben ağlıyordum. O zavallı ise zangır zangır titriyordu. Sükût ettiğim gibi bu muhabbetin mütekabil olup olmadığını sual etti. Ah nurum! Ağzından bir kelime-i muhabbet işitmediğim hâlde evzâından, harekâtından beni sevdiğini anladığım için cevap verdim: "Evet, Kenân da beni seviyor." aklım başımda değildi. Kendimi ciddî bir peder karşısında kıyas etmiyordum. Cevap verdi: "Ben sizi zaten mes'ut etmek isterim, fakat siz artık çocuk değilsiniz. Muamelâtınızdan, harekâtınızdan hane halkı şüpheye düşmemek, muhabbetinize vâkıf olmamak için Kenân'ın senden ayrı bulunması lâbüddür. Bu sebepten ona selâmlıkta bir daire tefriş ettireceğim. Yarından itibaren oraya nakledecek. Sonra İstanbul'a göndereceğim, dedi. Bu cevap, bu karar beni bitirdi, mahvetti. Fakat ne söyleyebilirdim, nasıl itiraf edebilirdim? Oh, senden ayrı yaşamak, tebessümünden mahrum olmak ne müşkül hâl! Ne

devâ-yı nâ-pezîr dert! İşte şimdiye kadar bin müşkülât, bin cehd ve ihtimam ile bunları gönlümde hıfzetmiştim. Hâlim, tavrım bunu ifham edecekti. Şimdi söyle, insan canından, ruhundan ayrılırsa ölmez mi? Harap olmaz mı? Cevap ver Kenân, sen de beni seviyorsun değil mi?

-Meliha, tatlı sözlerin beni yeis ile sürurdan müteşekkil bir vücut hâline koydu. Verdiğin havadis tahminimin kat kat fevkinde ehemmiyetsiz iken, senin mahzâ benim için bu kadar ıstırap çekmeni arzu eder miyim? Ah Meliha, bu vak'a mevtime bile sebep olsa, yine indimde pek muazzezdir. Çünkü o güzel dudaklardan beni sevdiğini işittim. Oh, talihim zannettiğim kadar kötü değilmiş. Felek tahminim derecesinde zalim değilmiş. Peder himayesi, valide şefkati görmemiş bir bîçare, Meliha'nın, o nûr-ı mücessemin muhabbetine mazhar olur, kalbinde -mevcudiyetini hissettirecek surette- bir mevki işgal ederse, bundan büyük saadet, bundan büyük nimet mutasavver midir? Nurum, Cenabıhak bana yalnız mehâsine meftun olacak rakik bir kalp ihsan buyurmuştur. Daha küçükten beri o kalb-i âcizin sana mahsus bir meyil ve incizâbı vardı. Günler geçtikçe zaman teceddüt ettikçe o meyil ve incizâb da o mertebe kesb-i şiddet eyliyordu. Geceleri uykuda geçirdiğim eyyâmı zannediyor musun ki, sükûnetle, istirahatle, imrâr ediyorum? Hayâl-i lâtîfin o karanlık gecelerde- sen hâb-ı istirâhatte iken- karşımda tecelli ederdi. Venüslerin bile hayrân-ı letâfeti olduğu o çehre, o gül çehre yalnız biraz reng-i aslîsini kaybetmiş gibi görünüyor. Meleklerin bile gıpta eylediği o tebessüm-i lâtîf yerine iğbirardan, infialden değil, aşktan, sevdadan münbais sihr-âmîz bir hüzün nümâyân oluyordu. Ben o zaman kendimi âlem-i feyzâfeyz-i meserret içinde kıyas ediyor, ruhumun melekler civarında pervaz eylediğini hisseyliyordum. Sabah olup da acı bir hakikat idrakâtimi zîr ü zeber eylediği zaman o şevkten, o neşâttan, o ruhânî âlemden eser kalmadığını anlayınca, gözlerim bir gecelik temaşadan mütehassıl tetkikatını ikmal için hemen cemaline matuf olur, o hüzn-i sevdâvîden eser olmakla beraber, seni yine eskisi gibi mütebessim gördükçe meserretimden kalbim bedenime sığmayacak zannederdim. Beni yalnız bir hatıra

berbat ediyordu. O da gönlümde sana karşı bir perestiş derecesinde muhabbet liyakatı bulunmaması idi. Ah Meliha, bu nevmidâne sevda, beni mezara dahi ilka etmiş olsaydı kemiklerimden işitilecek feryat yine sana olan muhabbetimi ilân eyleyecekti. Çünkü ben bazı alâim dahi görmüş olsam mümkün değil bu cür'ette bulunamazdım. Yüzde bir ret ihtimalâtı beni mahvetmeye kâfi idi. Seni seviyorum, bütün aşkımla muhabbetimle seviyorum. Nurum...Oh! Bu gece bu leylî-i ümmîd-bahşâ ilelebet hâtır-nişânım olacaktır!

-Bilirim, bilirim Kenân maksadım seni söyletmek. O güzel ağzından beni sevdiğini işitmekti. Çok şükür buna da muvaffak oldum. Şimdi senden şunu rica edeceğim: Pederimin teklifine razı olacaksın değil mi? Zararı yok biz sureta yekdiğerimizden ayrı bulunalım. Geceler, menba-ı tahayyülât olan o leyâl-i mes'adet bizim değil midir? Gaybubetin hengâmında yahut sâika-i tufûliyyetle birbirimize darıldığımız demlerde gecenin zulmetinden istifade ederek saatlerce derununda ağladığım şu kameriye o zamanlar bana göre bir mahall-i heyecan idiyse, bundan böyle de bir mahall-i telâki olabilir. Orada döktüğüm gözyaşlarına bedel tabiatın bana karşı handezen-i istihzâ olduğunu görüyordum. Acı bir his yüreğimi yaralıyordu. Şimdi ise kamerin bile neşr-i ziya etmekten ictinap eylediği şu mahal bizim mahrem-i esrârımız olacak. Oh! O zulmetler istediği kadar artsın. Sen Kenân, o zulmetlere karşı olanca şaşaası, ibtisâmı ile arz-ı endâm etmiş bir güneş değil misin? Bak yine deli gibi söylenip duruyorum. Nasıl, Kenân'ım bu karara mutavaat, bu tedbire muvafakat edeceksin değil mi?

-Evet Meliha, enîştemin bu fikrini takdis eder, arzusuna kemâl-i meserretle iştirak ederim. Namuslu adamlar işte böyle tedbir ederler. İstanbul meselesine gelince, sana lâyık bir zevç olabilmek için bu seyahatin de ihtiyarı zarurîdir. Fakat buna daha vakit var. O zaman güzelce düşünür taşınırız. Şimdi sen pederine bilâ-tereddüd muvafakat eylediğimi, yarından itibaren selâmlığa çıkacağımı söylersin. Beni görmek iktiza ederse selâmlığın tenha zamanlarında iş dolayısıyla gelir bir tezkire bı-

rakırsın olmaz mı?

Muhavere burada hitam buldu. Çünkü saat nısfu'l-leyle takarrüp ediyordu. Yavaş yavaş kalktılar yalıya girdiler.

Kenân, bir idbâra, bir musibete intizar ederken tahayyülünün büsbütün hilâfında olarak Meliha'dan işittiği sözler, onu mest-i huzûz eylemiş, tatlı, ümmîd-bahş bir tefekkür ile yatağına girmişti. Sâim Beyin kendine müteallik Meliha'dan işittiği tasavvurâtı filhakika ona göre pek büyük bir müjde-i beşâret demekti. Binaenaleyh Sâim Beyi bu tasavvurâta sevk eden esbabın mahzâ kendisini sevdiğinden, kerimesinin muhabbetine vukuf peyda eylediğinden neş'et eylediği mülâhazatıyla hayâlât-ı âşıkanesine vüs'at verir, hulâsa-i tetebbuâtını âmâl-i şahsiyyesine mutabık bulurdu. Fakat aşkın, sevdanın en şiddetli darbeleri, en tahammül-sûz cilveleri içinde yuvarlanan muhabbet-i müfrite erbabı âtiyen muhtemelü'z-zuhûr olan ahvali pîş-i enzâr-ı itinâya alacakları bedihî olduğundan, Kenân da tasavvurât-ı zihniyyesini tebdile, yani ihtimalâtın cihet-i makûsesini teemmüle mecbur oldu. Hakikat, hayât-ı müstakbelinin ne gibi avarıza uğrayacağını kable'l-vuku öğrenmeyi cana minnet bilen muhabbet-perestân, amaline gayr-i muvâfık bir nokta elde edince izam ede ede onu bir mâni-i fevkalâde suretinde telâkki ederler. Bunun gibi Kenân da badema selâmlık dairesinde ikamete memur, bir sene sonra İstanbul'a gitmeye mecbur olmasından, bu meselede câ-yı teemmül pek çok noktalar mevcut olduğuna hükmeylemişti. İşte Kenân yalıdaki son gecesini yekdiğerine münâfî olan bu münakaşât ile imrâr eylemişti.

Meliha ise pederinden ahzeylediği evâmir ve talimatı Kenân'a kabul ettirmesinden, bu vesile ile de çoktan beri kalbinde gizlediği muhabbetini ilâna muvaffak olmasından dolayı sürûr-ı mücessem kesilerek, hiç bir şeyi teemmüle iktidarı kalmayan zihnini, meşâkk-ı hayât ile ezilen vücudunu biraz dinlendirmek üzere yatağına girmiş, biraz sonra uyuyakalmıştı.

Kenân sabahleyin Meliha'nın verdiği talimat mucibince mektebe azimet etmezden evvel hakkında ibzal olunan lütuf ve teveccühün edâ-yı teşekkürü zımnında enistesinin odasına gire-

rek lâzıme-i ubûdiyyeti ifa eylemiş, akşam avdetinde zatına tahsis olunan dâire-i mahsûsaya çekilmişti. Evvelleri Meliha'nın şeref-i kudûmüyle iktisâb-ı feyz ve revnak eyleyen o dâire-i mülâkat, şimdi ne hüzn-engîz bir manzara-i kasvet arz ediyordu. Ah, evet güzergâh-ı muhabbetin henüz ilk hatvelerinde bulunan çocukların tebessüm-i âşıkanelerini ihtiva eden o hücre-i muhabbet, numûne-nümâ-yı hicrân idi.

Kenân yalıya takarrüp edip de gözleri selâmlığa matuf olunca, caddeye nazır pencereden kendisine tebessüm edecek bir çehre arıyordu. Ne mümkün! O anda hatırına bir gece evvelki vukuat geldi. Beyni birdenbire sarsıldı. Gözleri yerden ayrılmıyordu. Kenân yalıya girdi. Doğruca dairesine çekildi. O akşam bir tarafa çıkmadı. Kendisini tarassutta bulunduran Meliha bu ihtiyat ve inzivayı vehle-i ûlâda pederinin şüphesini celp etmemek maksadıyla tertip edilmiş bir plân suretinde telâkki eyledi. Lâkin hakikat bu merkezde değildi. Kenân bu iftirakın derece-i dehşet ve şiddetini itiraf etmekle beraber, kalbine son derecede hakim idi. Öleceğini bilse yine ciddiyetten ayrılmaz, zaaf-ı kalb göstermezdi. Meliha'ya gelince: Daha ilk akşamdan itibaren sabır ve tahammülü kalmamış, Kenân'ı selâmlık ve harem dairelerini birbirinden tefrik eden duvarın kapısı aralığından temaşaya mecbur olmuştu. Hâl böyle iken Kenân'ın yalıya avdet edip de hiç bir tarafa bakmayarak daima selâmlık dairesine çekilmesi ve bahçede mutat olan gezintisinden dahi sarfınazar eylemesi Meliha'yı hayliden hayliye düşündürmüş, hatta bazı akşamlar mevcudiyetini ispat için kendini Kenân'a göstermiş olduğu hâlde, yine görmemezliğe gelişi derece-i nihâyede hiddet ve ıstırabını mucip olmuştu. Bu sebepten Kenân'a bir tezkire yazmaya, bu bîgâneliğin esbabını istifsara karar verdi. Tezkireyi yazdı. Birkaç gün sonra pederinin li'maslahatin şehre azimetinden ve selâmlığın tenhalığından bilistifâde gezmek bahanesiyle dışarı çıktı. Kâğıdı kapının bıraktığı aralıktan içeri fırlattı. Şu sözleri yazmıştı:

"Nurum, kararımız böyle miydi? Görüşmeyeli on beş gün oluyor. Bu ihmalin, bu bîgâneliğin beni harap edeceğini hiç düşün-

müyor musun? Seni harem kapısından her akşam temaşa etmeye çalışıyorum. Mürüvvet edip de o tarafa doğru başını bile çevirmiyorsun. Tavrındaki bu ciddiyet nedir? Bu hâl böyle devam ederse ben mahvolurum. Yarın akşam saat altıda size orada intizar edeceğim. Her türlü tedâbîr-i tahaffuziyyeyi ittihaz ettim. Korkacak bir şey yoktur. Bâki mülâkat nurum.."

Kenân tezkireyi aldı. Okudu. Çehresinde bir şule-i meserret parladı. Darabât-ı kalbiyyesi teşeddüd etti. Çünkü Meliha'nın güzel sözlerini işitiyordu. Yalnız zihnini işgal eden cihet bu davete ne suretle iştirak eylemek kaziyesi idi. Meliha filvaki muhataranın adem-i vukuunu temin ediyordu. Fakat her şeyin bir de cihet-i makûsesini teemmül lâzım olduğundan, Kenân da bu noktaya sevk-i zihn eyledi. Ya enişteşi bu mülâkattan haberdar olur da emniyetini, ihtarâtını suistimal eylediği için onu yalıdan tart ederse? Yarım saatten ziyade düşündü. Nihayet her türlü muhatarayı göze aldırarak Meliha'nın arzusuna iştirake karar verdi. Elem-i hicrân ile mahvolmaktan ise, nâil-i visâl olarak ölmeyi cana minnet bilirdi. Ertesi akşam yalıya girerken kapı aralığından görünen Meliha'ya başı ile bu davete iştirak edeceğini ifham etti.

Gece hulûl etti. Zulmet bütün dehşetiyle kâinatı istilâya başladı. Etraftaki ses seda refte refte sükûta münkalib olmuş, selâmlıktaki adamlar o günkü ta'b ve meşakkat sebebiyle yerli yerine çekilmişti. Kenân vakit geçirmek için elindeki kitabı mütalâa ediyor, fakat gözleri bir türlü karşısındaki asma saatten ayrılmıyordu.

Saat beş buçuğu ilân eyledi. Kenân'ın halecân-ı kalbi tezayüde başladı. Uşakların kâmilen uyuyup uyumadığını anlamak üzere selâmlığı bir daha nazar-ı teftîş ve muayeneden geçirdi. Lambayı söndürüp ufak idare kandilini yaktı. Ayakta ferd-i âferîde yoktu. Yavaş yavaş merdivenden indi. Ufacık bir gürültü bile olmamıştı. Bahçeye inince geniş bir nefes aldı. Hareme doğru teveccüh eyledi.

Meliha yarım saatten beri Kenân'ın vüruduna intizar ediyordu. Karşıdan hafif bir ayak sesi işitince dışarıya çıktı. İki

sevdazede kavuştular.

Kenân heyecanını teskin edip de etrafına bakındığı zaman yabancı değil, fakat vücudu orada şüpheyi dâî bir kadın çehresi gördü. Birdenbire fena halde ürktü. Bu kadın Meliha'nın dadısı idi. Mahrem-i esrârı idi. Her şey onun yed-i fetânetine tevdi olunmuştu. Meliha, Kenân'ın telâşını görünce işi anlattı. Çocuk müsterih oldu.

Oradan harem cihetine geçtiler. İki saatten ziyade konuştular. Verdikleri karar mucibince on beş günde, nihayet ayda bir kere görüşeceklerdi. Zaten selâmlıkta Kenân'ın hizmet-i nezâreti dadı kalfaya havale olunmuş bulunduğundan, lüzumu zamanında bu güzel bir vasıta olabilirdi. Bu mülâkat-ı âşıkaneler Kenân'ın İstanbul'a azimeti tarihine kadar bilâ-vukuât devam etti. Son gecesi pek firaklı, pek sûzişli oldu.

-4-

Sâim Bey tasavvurâtını bir dereceye kadar mevki-i fi'le vazeylediğinden dolayı pek memnun, müsterih görünüyordu. Çünkü küçükten beri elinde büyümüş, arzusu veçhile terbiye görmüş zeki, halûk, hayırhah Kenân'ı kendisine damat etmeyi hayli zamanden beri niyet etmişti. Bu arzunun husulünü temin için tarafeynin yekdiğerine muhabbeti olup olmadığını anlamak lâzım geliyordu. Tesadüf Sâim Beyi buna da vâkıf edince artık fikrini lâzım gelenlere, ezcümle Meliha'ya talip olanlara açıktan açığa beyan etmekte bir beis görmüyordu.

Bu havadisten, bu karardan en ziyade mustarip, münfail olan Sâim Beyin biraderi Dâim Bey idi. Zira Meliha'ya zuhur eden taliplerin en kıdemlisi, en heveskârı bu adam idi. Dâim Beyin bu arzusu kızın hüsn ü cemalinden, nezaket ve terbiyesinden değil, cesim bir servetin vârise-i yegânesi olduğundan münbais idi. Sâim Bey biraderinin, biraderzadesi Sadık'ın ne meşrepte, ne tıynette insanlar olduğunu pek çok kereler tecrübe etmiş olduğu hâlde, bu babda edilen talep ve teklife nezaketi sebebiyle külliyen cevâb-ı red vermemiş, yalnız kerimesinin teehhül edecek bir sinn ü salde bulunmadığı esbabını dermeyan

eylemişti. Bu nazikâne cevapların ne gibi makasıdı muhtevi bulunduğunu derk ve teferrüs edecek kadar iz'ana malik olmayan yahut daha doğrusu bu cevapların mutazammın olduğu mülâhazatın manâ-yı hakikîsini bililtizam anlamamak cihetine giden Dâim Bey, bu etvâr-ı mülâyimâneden kızın kendi gelini olacağına yakin hâsıl eylemiş, her gördüğü yerde Meliha'yı "küçük gelinim!" hitabıyla tazip edecek kadar cür'ete bile malik olmuştu.

Dâim Beyin yalnız bir cihet şüphesini mucip oluyordu ki, o da biraderinin Kenân'a karşı alenen izhar eylediği muâmele-i pederâne idi. Hakikat, kalbinde merhametten, şefkatten, insaniyetten eser olmayan bu kabil adamlar bir maksad-ı hafî olmayınca, bayağı sayılan bir çocuğa karşı, bu kadar hilm ve mürüvvet ibraz etmenin manasını anlayamazlar!.. Sâim Bey, Kenân hakkında nasıl bir hiss-i hafî besleyebilir? Bu cihetin tetkiki lâzım gelecek olursa derhâl hükmolunur ki Sâim Beyin Kenân'a ibraz eylediği muâmele-i pederâne sırf ulüvv-i cenâb eseridir.

Dâim Bey tabiatının daima fesada mail olması cihetiyle, derhâl böyle bir hükümde bulunamazdı. O daima işin fesat cihetini teemmül ve mülâhaza ederdi. Hususuyla az zamandan beri Kenân'a eskisinden kat kat fazla iltifatlar, teveccühler bezl edilmeye başladığını görünce büsbütün telâşa düşmüştü. O zaman meseleyi arîz ve amîk teemmüle mecbur olmuştu. Nihayet biraderinin Kenân'ı damat etmek fikrinde bulunduğuna ve bu sebepten kendisine cevap verilmediğine hükmeyledi. Dâim Beyin bu mülâhazat ve ihtimalâtı yedi sekiz seneden beri çalışarak zu'munca kuvve-i karîbeye gelmiş olan teeşebbüsâtını zîr ü zeber eylemişti. Şimdi bu arzunun men'-i husûlüne hadim olacak esbaba tevessül etmek icab ediyordu. Fakat meseleyi bir defa kat'iyen anlamak lâzımdı. Bu sebepten Dâim Bey bir gün sûret-i mahsûsada yalıya geldi. Bir çok havaî muhabbetlerden sonra mecrâ-yı kelâmı Meliha'nın istikbali cihetine tebdil ederek dedi ki:

-Birader! Meliha artık maşallah büyüdü, on dört yaşını buldu. Kendinize kimi damat edeceğinizi hâlâ tayin etmediniz

mi?

-Kaç oldu söylüyorum birader Meliha daha küçüktür. Yirmi yaşından evvel onu mümkün değil evlendirmem.

-Pekâlâ, mademki yirmi yaşından evvel evlendirmek fikrinde değilsiniz. Şimdiden nişan edebiliriz..

-Nafile yoruluyorsunuz. Ben Meliha'yı Kenân'a vereceğim. Validesinin de vasiyeti bu merkezdedir. Fakat daha vakti var. Kenân rüştiyeyi tamam edince İstanbul'a gidecek. Tahsilini ikmalden sonra Cenabıhak kısmet ederse cemiyetleri icra kılınacaktır. Yani her hâlde Meliha yirmi yaşından evvel izdivaç etmeyecektir.

Bu cevap Dâim Beyin fevkalâde hiddet ve infialini mucip oldu. Kenân'ın, mahdumu Sadık'a tercih edilmesini nefsince pek büyük bir tahkir addeyledi. Biraderinden o ana kadar gördüğü muaveneti, insaniyeti ayaklar altına alarak şu suretle mukabelede bulundu:

-Kenân gibi kimsesiz, miskin bir çocuğun, kerimenizin her suretle temîn-i saâdetine hasr-ı vücûd edecek olan Sadık'a tercih edilmesi bilmem kardaşlık şanından mıdır? İnsaniyet, karabet bunu mu iktiza eder?

-Rica ederim bana insaniyetten dem vurmayınız, sonra mahcup olursunuz. Mahdumunuza kerimemi vermek mecburiyetinde değilim vesselâm!

Dâim Bey kalktı. Hafif bir selâm vererek çıktı gitti. Zavallı Sâim Beyin hiddetinden kan beynine sıçramıştı. O sırada Meliha içeriye girdi. Pederinin yüzünü, gözünü kıpkırmızı görünce fena halde telâş etti. Amcası orada iken içeriye girmeyişi münasebetsiz lâtifelere meydan vermemek içindi. Pederinin boynuna atılarak dedi ki :

-Ne oldunuz babacığım, bir şeye mi hiddet ettiniz?

-Senin amcana sıkıldım. Cebir ile seni oğluna almak istiyor.

Meliha sapsarı oldu. Az kaldı bayılacaktı. Titrek bir seda ile cevap verdi.

-Muvafakat etmediniz ya babacığım?

-Hiç mümkün mü evlâdım? Hiç kabil mi Meliha? Sadık iyi bir çocuk olsa bile, bu hareketimle ben nakz-ı ahd etmiş olmaz mıyım?

Meliha'nın yüreğine sular serpildi. Bir edâ-yı minnetdârâne ile:

-Teşekkür ederim babacığım

dedi.

Dâim Bey yalıdan çıkıp hanesine geldiği, vuku-ı hâli zevcesine anlattığı zaman, her ikisi de fevkalâde müteessir olmuş, kabil olsa Kenân'ı boğmak derecelerine kadar varmışlardı. Mamafih fıtratın şeytanette, mel'anette nadiren yarattığı bu iki vücut için öyle yeisle, teessürle fikirlerinden vazgeçmek, azimlerinden dönmek ihtimali yoktu. Buna binaen Dâim Beyle zevcesi başbaşa vererek hakikat-ı hâli Sadık'tan gizli tutarak mübâhasât-ı dûrâ-dûra daldılar. Tertip eylediği hiyel ve desâyisle Dâim Beyin bir kat daha dîde-i tama'ını kamaştıran zevcesi, evvelâ bir tarafını bularak zavallı Kenân'ı ortadan kaldırmak, yahut sihir kuvvetiyle Meliha'nın kalbinde Sadık'a karşı bir meyl-i mahsûs uyandırmak mütalâasını ileri sürmüş ise de Dâim Bey Kenân'ın itlâfına melhuz olan muhatarâtı ve sihre adem-i itikadını derpiş ve beyan, bu mesele-i mühimmenin vesâit-i sâire ile lüzûm-ı fasl ü hallini bast ve ityân eyledi.

Efkâr-ı mel'anetkârânesine vüs'at verdiği zaman aldığı vasiyet mucibince hanımefendi bir müddet sağ eliyle şakaklarını sıkıp dişleriyle -âdeta kan akıtırcasına- dudaklarını ısırdıktan sonra, siyah gözlerinde parlayan berk-i şeytanet Dâim Beyin nazarıdikkatini celp etmiş, ettiği suale şu cevabı almıştı:

-Şimdi buldum... Bey, biraderiniz zaten alil bir adam değil midir? Allah bilir ama, çok çok daha bir sene kadar yaşayabilsin. Hâlbuki Kenân İstanbul'da beş sene kalacak. Bu kadar müddet zarfında neler olur, neler! Şimdi biz sükût eder, netîce-i hâli muntazır oluruz. İyi tedbir değil mi?

-Bak bu tedbire bir diyeceğim yok. Ben burasını düşünememiştim. O alil, miskin herif dediğin gibi bir seneden ziyade yaşayamaz. O öldükten sonra...

-O öldükten sonra Meliha'nın vasisi sen olacaksın. O zaman canı isterse Sadık'a varmasın. Geçer, o güzelim yalıda safâ-yı hâtırla otururuz. Kenân'ın hakkından gelmek o vakit işten bile değildir.

Dâim Beyin dudaklarında şeytanî bir tebessüm parladı. Bu teminattan, bu mütâlaâttan pek memnun oldu. Zevcesi tekrar söze ibtidar ile dedi ki:

-Sizin için badema yapılacak bir şey varsa o da biraderinizle hoş geçinmek, onun hiddet ve infialini mucip harekâtta bulunmamaktır. Zira o herifin ne kadar hadîd, anut olduğunu pekâlâ bilirsiniz. Kızmaz, kızmaz ama bir defa da hiddet edecek olursa âlem başına zindan olur, onu teskin etmek ihtimalin haricinde kalır. Sonra plânlarımız da zevkusafamız da mahvolur. Anlıyor musunuz?

Dâim Bey zevcesinden aldığı bu fikir üzerine gelmiş, biraderiyle sureta münâsebât-ı kadîmeyi iade eylemişti. Artık Meliha'ya gelinim demiyordu. Sâim Bey zahiren müsterih, mütebessim görünüyordu. Fakat bu mümâşât tahtında müthiş entrikalar mevcut olduğunu anlıyordu.

Birinci kısmın sonu

İkinci Kısım
-5-

Kamer, o mahbûbe-i dilârâ-yı şark yavaş yavaş mağrib-i ihtifâsına çekiliyordu. Bir nesîm-i cânfezânın tesîr-i hayât-bahşâsıyla inbisâta gelen, ser-be-zemîn-i şükrân olan ağaçların hafif hafif hışıltıları samiada bir tesîr-i hazîn uyandırıyordu. Kamerin in'itâf-ı şuââtıyla nuranî sayeler peyda eyleyen ağaçların birinde şehbâl-i zerrîn ile çırpınarak daldan dala uçan bir kuşcağız mâil-i fenâ olan o necm-i ziyâ-feşâna karşı müessir nağmeler terennüm eyliyordu. Denizden kopan acı acı bir feryat o kuşcağızın nâle-i garîbine karışıyor, aks ede ede uzaklarda ormanlar içinde kaybolup gidiyordu.

Derya o ayîne-i mücellâ ise asumana reşk-âver olacak derecede müstağrak-ı envâr olmuştu. Nesîm-i nevâzişkâr-ı bahârın önünde -nûr-ı seherden masnu kürecikler gibi- dizilerek sahile doğru koşuşan sîmîn mevceler yekdiğerini der-aguş ede ede gelirler, etrafa inciler saça saça yine avdet ederlerdi.

Nazar-ı tecessüsün değil, hemen nûr-ı kamerin bile nüfuzuna mâni olacak surette, sakfı yabanî güllerle örtülmüş bir kameriye içinde sakin berrak bir havuz kenarında oturan iki kebûter-i sevdâ, tabiatın hem bu bedâyi-i hârika-nümûnunu temaşa ediyor, hem de yavaş yavaş konuşuyorlardı. Biri diğerinin sinesine iltica eylemiş, diğeri de cemâl-i yârini nûr-ı kamerden bile kıskanıyormuş gibi, sırma saçlarını sevdiğinin çehre-i gülgûnüne dökmüştü. Biri bazen havuz içinde bir mehtabın, bir de meh-cebîninin sayelerine bakıyor, ona nispet mehtabı pek muzlim görüyordu.

Biraz sonra kalktılar. Güllerden, yasemenlerden teşekkül etmiş olan kameriyenin küçücük kapısı önüne geldiler. Oradan deryayı temaşaya başladılar. Kız uzakta, denizin ortasında bir şey görüyordu. Birdenbire gözleri karardı. İçeriye girdi. Hazin hazin ağlamaya başladı:

Ümitleri gibi bir ummân-ı tûfân-hîze doğru akıp giden siyah dumanları püsküren bir vapur, güzergâhında parlak izler bırakarak, başından nurlar yağdırarak gidiyordu. O vapurun güvertesinde mahkûm-ı hicrân olup da yavaş yavaş sönmeye, nazardan kaybolmaya başlayan bir noktaya nasb-ı nigâh-ı hasret eden bir bîçâre bu levha-i behişt-âbâd içinde kim bilir neler düşünür, safha-i tefekküründen ne müessir sahifeler ne dil-şiken satırlar geçer.

Ufkun müntehasında o cirm-i ziyâdâra karşı aguş-ı iştiyakını açan derya-yı zî-safâya bin reng-i bedâyi yağdıran penbe, şeffaf bulutlar arasında nazarı okşayan dağlar, bu manzara-i letâfet-nümûnu temaşa için libâs-ı reng-â-rengiyle tecelli eylemiş deniz perileri zannolunmaktaydı.

Kamer -hacle-gâh-ı zifâfa şitâbân olup da ân-ı visâle takarrüp için güzâr eden her dakika ona intizar kadar medîd göründüğünden dolayı çîn-i infiâlini setre muvaffak olamayan nevarûs gibi- nâzân ve hırâmân gelip bulutlara karıştığı zaman, tabiat kisve-i nûranîsinden tecerrüd ederek nîm-zulmet içinde kalmıştı. Bazen matemzedeler çehresi gibi sönük nursuz görünüyor, bazen de henüz inkişafa başlayan ümmîd-i saâdet gibi cemâl-i pertevnisârını gösterir, sonra yine kaybolurdu.

Bir zaman geldi ki âlem kâmilen zulmet içinde kaldı. İşte o esnada alâik-i dünyeviyyeden tecerrüd etmiş zannolunan iki sevdazedeyi nazar-ı ağyârdan setreden kameriye üzerinde nevhât-ı cân-güdâzıyla en sengîn dilleri bile rikkate getiren kuşcağız son terennümlerini ikmal ediyordu. O sükûnet-i mutlaka içinde sevdafürûz gönüllere mâye-i aşk ile tahmîr edilmiş kalplere kitâb-ı rengîn-meâl-i muhabbetin en müessir, en ibret-âmûz sahifelerini telkin eylemek hassasına malik olan o seda, o nevha-i iftirâk onları titretmiş, yekdiğerinin temaşası cemaliyle meşgul olarak bir gaşy-ı tâm içinde kalan ruhlarını hâlet-i asliyyesine irca eylemişti.

Artık orada ârâm edemediler. Zira zulmet-i leyl ile etrafı istilâ eden dehşet, cehennemden nişan verecek derece idi. Kenân seyl-i hurûşân gibi akan aks-i tesîriyle Meliha'nın yâre-i kal-

bine bir mâyi-i zehr-âlûd gibi tesir eden dumû-ı ahzânını ketm edemeyerek yerinden kalktığı, şiddet-i ye'sinden hazanın pâ-yı kahrına maruz yapraklar gibi titreyen o vücûd-ı nâzenîni bağrına basarak ateşin dudaklarına -kim bilir nasıl bir iştiyâk-ı harîs ile- ilk defa olmak üzere bir bûse-i vedâ kondurup harekete başladıkları zaman bir baykuş bu hâle, bu manzara-i hazân-nümûna karşı kahkaha-fermâ-yı istihfâf oluyordu.

Kalktılar. İnce çakıl taşlarıyla mefruş yollar içinde kimseye görünmemek için ağaç gölgeleri içinden gidiyorlardı. Meliha bu mülâkatın son hasbıhâl-ı âşıkanelerinden olduğunu bir hiss-i kable'l-vuku ile keşf eylemiş gibi gözlerini arkadan ayıramıyor, mağlûb-ı aşk ve hevâ olup da, birbirlerine ilk defa olarak itirâf-ı muhabbet eyledikleri kameriyeye nigerân oldukça kirpiklerinde gayriiradî yaşlar parlıyordu. Selâmlıkla harem dairesini tefrik eden alçak duvarın tam vasatından açılmış olan kapı önüne geldikleri zaman, ah o zaman.. Meliha bir türlü zabt-ı bükâya muvaffak olamayarak ağlamaya, Kenân'a hitaben "Muhabbetinin ciddî olduğuna itimat edeyim mi? Acaba bundan böyle görüşmek nasip olacak mı? Bana her zaman mektup yazacak mısın?" yollu sözler söylemeye başlayınca, zavallı Kenân fart-ı ye'sinden şaşırmış, yalnız "Mümkün mü, hiç mümkün mi Meliha? Benden böyle bir denaet sudûruna ihtimal veriyor musun?" cevabıyla, boğula boğula mukabelede bulunmuştu.

Gecenin zulmeti tabiatın sükûnetiyle karışarak, ortalıkta derin bir sükûnet hüküm-fermâ olduğu sırada, yalının büyük salonuna muallâk olan saatin nısfu'l-leyli ilân ile o sükûn-ı hazîni ihlâl eylediği zaman, iki yâr-ı cefâ-dîde iftiraka mecbur oldular. Meliha selâmlığa doğru teveccüh ederek, zulmet-i leyl içinde hayal meyal görünmeye başlayan Kenân'ı nazardan kayboluncaya kadar temaşa etti. Sonra odasına çekilerek yatağına girdi. Sabaha muntazır oldu.

Kenân ise zihni gibi perişan olan selâmlıktaki dairesine çekildiği vakit, ser-â-pâ ye's-i mücessem kesilerek, hemen masası önünde mevzû olan koltuğa yaslanmıştı. Mazinin ömr-i beşer gibi serî'ü'z-zevâl olan hâtırât-ı âlem-firîbânesini rüyada olsun gö-

rebilmek ümidiyle gözlerini kapadığı zaman, nazargâh-ı gayretinde istikbalin menâzır-ı mahûfesi tecellli eder, hâssa-i metâneti kaybeden kalbi ateşler içinde yanıp kavrulurdu.

Feleğin bâr-girân-ı ıztırâbına artık tahammülü kalmayan dermansız vücudunu koltuğun içine bırakarak kitâb-ı hayâtının ilk sahifelerini gözden geçirirken -kalbinde içtima ede ede gözlerine kadar geldiği halde bir türlü icrasına muvaffak olamadığı- seylâbe-i taharri bir fevvâre-i âteş-feşân gibi gözlerinden boşanmaya başlamıştı. Fikr-i teemmül o hûnâbe-i teessürün yalnız bir katresinin terceme-i hâliyle uğraşsa nazar-ı beşere o kadar hakayık, o derece esrarengiz vakayi arz eder ki, insan hayretten kendini alamaz.

İşte bu tefekkürat ile meşgul olarak âdeta kendini kaybeden Kenân ferdâ-yı iftirâkın cânib-i maşrıktan çehre-nümâ-yı infilâk olan fecir alâimiyle takarrübünü hissedince -gayet kuvvetli bir elektrik bataryasına temas etmiş gibi- şiddetli bir halecânı müteakip kendine gelmiş, teskîn-i heyecâna medar olur mütalâasıyla bir sigara alevlendirerek geniş adımlarla oda içinde dolaşmaya başlamıştı. Fakat iki, üç geceden beri hâb ve istirahat görmeyen vücudu o akşamki hengâme ile büsbütün sarsılmış olduğundan, yürümeye değil bir tarafını kımıldatmaya bile mecali kalmamıştı. Dişleri arasında sıkışıp kalmış olan sigara şerareler saçarak bir, iki dakika zarfında mahvolduktan sonra Kenân kendini olduğu gibi yatağın içine atmış, uyumuş kalmıştı.

Sabah olmuştu. Tabiat henüz uykudan uyanıyordu. Semâ-yı maşrıkı yaldızlayan güneş dağlar arkasından neşr-i envâr ediyor, fakat daha görünmüyordu. Yeşil çimenler üzerinde parlayan jaleler henüz mahvolmamış. Bazı tarla kuşları o yeşil çimenler içinde ezhâr-ı rengârenk arasında hem jaleleri içerek sermest-i safâ, hem de tulûa karşı gazelhân oluyorlardı.

O esnada bir araba şehre doğru koşuyordu. İçinde bir delikanlı vardı. Ser-â-pâ siyahlara gark olmuş, başını hazin bir surette sağ cihetine meyletmiş, simasını matemî bir renk bürümüştü. Muttasıl düşünüyordu. Kirpiklerinin üzerinde sanki birer gülle oturmuş gibi bir türlü açılamayan gözleri bin ıstırap

ile -o da bir lâhzacık canibeyne münatıf oldukça yaşla dolar- yine vaziyyet-i evveliyyesini ahzediyordu. Bu delikanlı Kenân idi. Yalıdan çıkmış, rıhtımda buluşmak üzere enîştesinden ayrılmış, Meliha'nın yalnız bir âh-ı hazînini işitmişti. Şimdi ise validesinin mezarını ziyarete gidiyordu.

Araba o güzel caddeyi bir müddet takip ettikten sonra tevakkuf etti. Kenân mezaristana girip yaldızlı hurûf ile münakkaş bir taş dibinde oturmuş, titrek ellerini dergâh-ı izzete doğru kaldırmıştı. Gözlerinden yuvarlanan yaşlar bir derecede idi ki görenler onun yine kendi yaşları içinde boğulacağına hükmederlerdi. Yarım saat kadar devam eden bu münacat hitam bulunca Kenân yine arabaya binerek o tarik ile şehre dahil olmuştu. Ahbabı, eviddâyı ziyarete gidiyordu. Bunlar meyanında onun pek kıymetli, hakikatlı bir dostu, bir kardaşı vardı. Onu belki kendinden ziyade severdi. Bu genç Sâbit Beydi. Kenân bilhassa onunla uzun uzadıya görüştü. Zaten Kenân'ın Sâbit'ten gizli bir sırrı yoktu. Hatta iktizasında ondan rey sorar, o suretle hareket ederdi. Buna karşı Sâbit'de Kenân için kalben fevkalâde bir uhuvvet, bir muhabbet mevcut idi. Ne kadar muhatara mevcut olursa olsun, âlem ne türlü hezeyanda bulunursa bulunsun, o, bunların hiç birine ehemmiyet vermeyerek daima refikinin hukukunu muhafaza, müdafaa ederdi. Müşkül bir mevkide bulunan ahbaplarına -münasebet ne derece cüz'î olsa bile- daima yardımda bulunduğundan yani tab'an mâil-i hasenât olduğundan onu çok kişiler çekemezler, her zaman aleyhinde bulunurlardı. Fakat Sâbit bunları avave kabilinden addederek, zerrece fikrinden dönmez, hatt-ı hareketini tadil etmezdi. İşte Kenân için bu âlemde en mükemmel istinadgâh, en büyük kuvvet-i kalb Sâbit idi.

Hatırından çıkamadığı bazı ehibbâyı şöylece bir ziyaretten sonra Kenân uzun uzadıya görüşmek için, refikinin hanesine gitti. Sâbit zaten Kenân'ın geleceğini bildiğinden sabahtan beri kendisine intizarda bulunuyordu. İki refîk-i şefîk hayli zaman görüştüler. Kenân bu defa her şeyi ortaya dökmüş, her hakikatı itiraf etmişti. Meliha'yı bütün aşkı, bütün kalbiyle sevdiğini bu

seyahati mahzâ ona malikiyetini temin için ihtiyar eylediğini söyledi. Esnâ-yı gaybûbetinde şayet Meliha'ya bir dest-i i'tisâf uzanırsa, şayet enişte sinin hastalığı kesb-i şiddet ederse, bilâ-ifâte-i zamân kendisine malûmat vermesini istirham eyledi. Sâbit bu teklifâtı kabul etmek kendisince akdem vezâif olduğunu en müşkül , hatarnâk mevkilerde bile bu vazifeyi ifadan geri durmayacağını temin eylediği zaman iki refik yekdiğerini der-aguş eylediler. Sâbit, Kenân'ı vapura kadar teşyi etmek istedi. Fakat Kenân mâni oldu. Mümkün değil tahammül edemeyeceğini söyledi. Sâbit ısrar etmedi. Çünkü Kenân'ın ne kadar rakik, asabî olduğunu biliyordu.

İki, iki buçuk saat kadar imtidâd eden bu râsime-i ziyâret dahi hitam bulunca Kenân yine arabasıyla iskeleye inmiş, orada kendisine muntazır bulunan eniştesi Sâim Beyle mülâki olmuştu.

O gün İstanbul'a doğru posta olarak Messagerie Maritime Kumpanyasının Kuvadiyyül kebir namında gayet cesîm bir vapurunun alaturka saat altıda hareket edeceği ilân olunmuştu.

Kenân eniştesiyle beraber o civarda olan lokantaların birinde hafif bir kuşluk taamı ederek birinci kamara yolcularına mahsus yemekli bir bilet alıp, birlikte vapura gittiler. Kenân yalnız bir sandık ve birkaç kitaptan ibaret olan eşyasını kamarotun irâe eylediği kamaraya yerleştirerek eniştesiyle birlikte güverteye çıkmış, kendi hususuna müteallik mübahasâta başlamıştı. O esnada vapurun hareket etmek üzere bulunduğunu ilân eden düdüğün acı acı sesi Sâim Beye mübahaseye nihayet verip avdet etmesini ihtar eylemişti. Sâim Bey mahzunane bir tavır ile ayağa kalkarak Kenân'ı öptükten, muvaffakıyâtını temenni eyledikten sonra cebinden bir mektup çıkarıp:

-Evlâdım, bu mektup İstanbulca hâiz-i nüfûz ve itibar ve ezher cihet şâyân-ı tazîm-i ihtirâm olan Fâiz Beye mahsustur. Kendileriyle hukukum pek kadîm olduğundan seni sühuletle mektebe kaydettireceğine eminim.

diyerek kâğıdı verdi. Tekrar sarılıp Kenân'ı öptü. Gözlerinden bilâ-inkıtâ eşk-i teessür dökülüyordu. Bu hâli gören zavallı çocuk metanetini kaybetmemeye pek çok çalıştığı hâlde

muvaffak olamamış, âdeta bayılma derecesine gelmişti.

Sâim Beyi ikametgâhına doğru sürükleyen araba nazardan kayboluncaya kadar Kenân oradan ayrılmadı. Sonra kamarasına indi. Vapur hareket etmişti.

-6-

Kenân İstanbul'a vasıl olmuş, eniştesinin verdiği tavsiye-nameye hacet kalmayarak parlak bir imtihan ile Mekteb-i Mülkiyeye kabul olunmuştu. Bu muvaffakıyeti telgrafla tebşir ettiği zaman Sâim Bey de, Meliha da ne kadar mahzuz olmuşlardı. Şimdi artık her şey yoluna girmişti. Kenân'ın kısmen istikbali temin edilmişti. Meliha'nın sürururna neşâtına pâyân-ı tasavvur olunmuyordu.

Mektebin küşat edilmesine daha bir hafta kadar vakit vardı. Kenân bu bir haftayı nasıl geçireceğini düşünüyordu. İstanbul'da tanıdığı kimse yoktu. Filvaki eniştesinin verdiği tavsiye ile Fâiz Beyin hanesinde birkaç gece misafir kalabilirdi. Lâkin Kenân bundan hazzetmiyordu. Daha çocukluğundan beri müsâferetten müteneffir idi. Bu sebepten Sâim Beyin tenbihâtı hilâfına olarak İstanbul cihetindeki otellerden birine inmişti. Geceleri uyku zamanının hulûlüne kadar mütalâa ile yazı ile vakit geçirirdi. Gündüzleri şehrin şâyân-ı temâşâ mahallerini ziyaretle imrâr ederdi. Bu hayat Kenân'a pek ıztırâb-engîz geliyordu. Ne okuduğu kitaplardan bir şey istifade ediyor, ne gezdiği yerlerden bir letafet hisseyliyordu. O zannediyordu ki İstanbul'a, o şehr-i dilârâya giderse bir şey düşünmeye vakit bulamayacak. Hiç tahassür, teessür çekmeyecekti. Ne kadar yanılıyordu. Daha vapurdan kayığa binip bin havf ve halecân ile Sirkeci'ye çıktığı zaman manzara büsbütün başkalaşmıştı. Nazar-ı iştiyâk ile nigerân olduğu çehreler ona pek soğuk, pek yabancı görünüyordu. Eşyasını alıp gideceği mahale götürmek üzere etrafını alan hamalların, arabacıların şemâtetinden, hele kayıkçıların müşteri almak için ettikleri vâveylâ–yı azîmden âdeta alıklaşmış, ne yapacağını, nereye gideceğini şaşırmıştı. Bir müddet akvât-ı yevmiyyesini tedarik için canavarlar gibi birbirlerine saldıran bu heriflere

hayretle temaşa etmişti. Artık duracak dermanı kalmamıştı. Seyahat yorgunluğuna inzimam eden bu şemâtet-i cân-hırâş onu perişan etmişti. Etrafını sarmış gözlerini gözleri içine dikerek ufak bir işarete muntazır bulunmuş olan arabacılardan binnisbe daha sükûtî olana "Civardaki güzel otellerden birine!" demişti. Asıl kıyamet o zaman kopmuştu. Zavallı çocuk bu gürültüden kurtulup da otele girdiği zaman geniş bir nefes almıştı.

Bir, iki saat kadar istirahat edip sevdiği kahvesini aldıktan sonra hem gazete mütalâa etmek, hem de etrafı temaşa eylemek üzere otelin altındaki kıraathaneye inmişti. Üzerine teveccüh eden nazarlar hep yabancı idi. Kenân hiçbir tarafa bakmayarak, hatta aşağı indiğine pişman olarak bir köşeye çekildi. Gözlerini yerden ayıramıyordu. Bir müddet bu hâlde kaldı. Nihayet masa üzerinde mevzû olan gazetelerden birini alabilmişti. Okuyordu. Gözüne ilişmiş olan bir ilân onu telâşa düşürmüştü. Çünkü o ilân Mekteb-i Mülkiyeye dehalet arzusunda bulunanların o günden itibaren Maarif Nezaretindeki encümen-i mahsûsa müracaat etmelerini ve muâmele-i kaydiyyenin bir hafta imtidâd ederek, ondan sonra vuku bulacak müracaatın mesmû olmayacağını bildiriyordu. Kenân hemen yerinden kalkıp yukarıya çıkmış, çantasından şahadetnamesini alıp bir arabaya bindikten sonra Maarif Nezaretine koşmuştu. Ashâb-ı mürâcaata mahsus olan salon hıncahınç doluydu. Ve bunların kâffesi mektep efendileri idi. Kenân bu kalabalığı görünce canı sıkıldı. Zira bunların kâffesinin mektebe kabul olunmayacağını ve binaenaleyh bir müsabaka imtihanının küşadı tabiî bulunduğunu anlamıştı. Filhakika aradan bir buçuk saat geçer geçmez, orada bu gibi hususâta memur olanlardan biri bu seneki taliplerin kesretinden müsabaka imtihanı icra kılınacağını ve bugün isimlerini kaydettirenler üç gün sonra imtihana girmek üzere burada isbât-ı vücûd etmelerini ihtar ediyordu.

Kenân bu üç günü fevkalâde bir ıstırap ve intizar içinde geçirdi. Zira imtihanların ne suretle icra olunacağını bilmiyordu. İstanbul'da kabul imtihanlarının kendi memleketinde verdiği imtihanlar gibi belki onlardan daha kolay olacağını bilseydi bu

kadar gam yemez, kemâl-i istirâhatle vaktin hulûlüne intizar eylerdi.

Vakit geldi. Kenân o sabah eski mektebe mahsus olan resmî elbisesini giydi. Kalbinde hâtıra-i muvaffakıyyetten mütevellit tatlı bir halecân hüküm-fermâ oluyordu. Daire önüne geldiği zaman nezaret daha resmen küşat edilmemişti. Bir saat kadar Divanyolu'ndaki kıraathanelerin birinde oturdu.

İmtihan başlamıştı. Evvelâ usulü veçhile İstanbul rüştiyelerinden neş'et edenler kabul olunuyordu. Bunlar ikmal olunduktan sonra sıra taşralılara gelmiş, şahadetname numarası itibarıyle hâiz-i rüçhân olanlar meyanında Kenân hakk-ı tefevvuk kazanmıştı. O kadar parlak bir imtihan vermiş ki hey'et-i mümeyyize kendisini alenen tebrike mecbur olmuştu. Refikleri Kenân'ın gayet beşuş bir çehre ile öteden çıktığını gördükleri, hele mümeyyizler tarafından nail olduğu tebrik ve teveccühü işittikleri zaman kimisi gıptadan, kimi de hasetten mütevellit bir hiss-i hayretle çocuğu baştan aşağı süzdüler. Bu muvaffakıyetini hâliyle tavrıyla hiç mütenasip bulamadılar.

Kenân daha o gün muvaffakıyâtını tafsilâtıyla eniştesine bildirmişti. Artık mektebin küşadına kadar istediği gibi gezip eğlenebilirdi. Hâlbuki kendisine delâlet edecek kimse yoktu. Bilmediği yerlerde yalnız başına gezmeyi hem terbiyeye münâfî, hem de sinniyle gayr-ı mütenâsip bulurdu. Bundan başka taşralıların sâika-i cehâletle İstanbul'da uğradıkları vartaları daha memleketinde iken hikâye suretinde dinler, bu kadar garâib-i şuûna cilve-gâh olan şu İstanbul'u görmeyi arzu ederdi. Kenân İstanbul'u letafet cihetiyle tasavvurunun kat kat fevkinde bulmuştu. Yalnız küçükten beri ülfet, ünsiyet peyda eylediği hayât-ı asûdegî içinden birdenbire bir gulguleye, bir şemâtete bir kâr-zâr-ı azîme tesadüf edince canı sıkılmış, hayât-ı maîşet noktainazarından İstanbul'u amaline mutabık bulmamıştı.

Mevsim, evâil-i haziran olmak münasebetiyle Boğaziçi'nde, Kadıköyü'nde, Şişli'de tiyatrolar, çalgılar başlamıştı. Kenân bu eğlencelere, mesirelere ne vasıta ile

gidileceğini bulunduğu otel sahibinden istifsar etmiş, Boğaz'a, Kadıköyü'ne vapurla azimet ve avdet mecburî olup, hatta son vapura yetişilemediği surette orada kalmak lâzım geleceğini, Şişli'ye ise herhangi saatte olursa olsun gidip gelmek mümkün bulunduğu cevabını almıştı.

Kenân can sıkıntısından Bahçekapısı'nın bitmek tükenmek bilmeyen hayhuyundan çatlamak derecelerine gelmişti. Hâl böyle iken müsabaka imtihanları münasebetiyle mektebin zamân-ı küşâdı bir hafta daha tehir eylemiş idi. Otelciden aldığı malûmat üzerine Kenân öyle hiç bilmediği yerlerde kalabilmek ihtimali mevcut olan eğlencelerden sarfınazar ederek bir pazar günü Şişli'ye gitmeyi kararlaştırdı. Galata'ya geçti. Bir arabaya binerek "Şişli'ye!" dedi. Çocuk İstanbul'un Avrupa'sı diye işitip durduğu Beyoğlu'nu bütün kuvvetiyle tetkik ve temaşa ediyordu. Tezyin, tekellüf itibariyle Beyoğlu'nu bittabi daha muntazam buluverdi. Fakat oranın hayatı, hayât-ı sefâhati ona büsbütün girân gelmişti. O âlemden hiç haz ve lezzet bulamamıştı. Sohbet yok, muaşeret yok, samimiyet hiç yok. Herkes bir girdâb-ı ayş u nûş içinde yuvarlanıyor, dönüp duruyor. Saat on bire varmazdan, yani orada kalabalığın, izdihamın, vakt-i mîadını beklemezden evvel yine arabasına binerek otele avdet etmiş, Hiç eğlenmeden bir liraya karîb ettiği masraf yanına kâr kalmıştı. Artık çarnaçar mektebin açılmasına intizarda bulunuyordu.

Kenân için dârü'l-emân olan mektep açılmıştı. O sabah bir şevk-i mütehâlikâne ile eşyalarını topluyor, mektebe nakletti-riyordu. Ooh! Ne kadar müsterih idi. On, on beş günden beri otel köşelerinde çektiği azapları, ıstırapları unutmuştu. Şimdi dersler başlayacak, beş sene bu kadar uzun müddet kendisiyle beraber bir muallimin halka-i irfânında iktisâb-ı feyz ü kemal edecek olan refikleri gelecek, onlarla hemhâl olacak, duçar olduğu da-üssıladan belki tahlîs-i nefs edecekti. Her gün mutadı veçhile mektebin önünden geçip de enzâr-ı mütehassirânesiyle lisân-ı hâl-i vicdânıyla o dâr-ı tedrîs-i âliye karşı izhâr eylediği nâ-mahdut hevesler, emeller, iştiyaklar artık yerini bulacaktı.

Eşyası önünde kendi de arkada, İstanbul içinde en ziyade ta-

nıdığı pek çok hat ettiği tariki takip ediyordu. Mektebe gidiyordu. Demir parmaklıklı kapı önüne geldiği vakit kendi gibi hâlinden, tavrından acemi oldukları anlaşılan bazı efendiler de henüz içeriye giriyorlardı. Kapıcı mutat olan tavr-ı bâridiyle hiç tanımadığı bu çehreleri tetkik ediyordu. Kenân meserretinden mi yoksa hicap ve müptediliğinden mi, içeriye girince kalbini fevkalâde bir halecân kapladı. Gözlerini yerden ayıramıyordu. Talebelere mahsus olan büyük bahçeye girdikleri zaman mubassırlardan biri bunları karşıladı. Yüksek bir seda ile bağırarak dedi ki:

-Efendiler, eşyalarınızı yukarıya çıkarınız! Sonra vezne odasına gidip taksitlerinizi yatırınız!

Hademelerden birinin delâletiyle eşyaları yukarıya naklolundu. Müteakiben taksitler yatırıldı. Kenân için yapacak başka bir şey kalmamıştı. Herkes gibi o da sınıflardan birine girdi. Zaten daha derslere başlanmamış, talebelerin kısm-ı azamı memleketlerinde bulunmuş olduğundan sınıflar karmakarışık idi.

Yemek zamanı hulûl etti. Çalınan tanbur üzerine mevcut talebenin kâffesi uzun koridorda ikişer ikişer dizildiler. Edilen ufak bir el işaretini müteakip taamhaneye girdiler. Çatal bıçak gürültüsünden başka bir şey işitilmiyordu. Yemek ancak beş dakika kadar imtidâd edebildi. Taam masasının başında ahz-ı mevki eyleyen mubassırın -yalnız bir defa olarak- elini çarpmasıyla eski talebelerin cümlesi yerinden fırladı. Yeniler ise zavallılar birbirlerinin yüzlerine bakakaldılar. Çünkü henüz yemeğe başlamışlardı. Mubassırın:

-Efendiler posta gidiyor, sonra tevkif alırsınız..

demesi üzerine cümlesi aceleyle kalkıp postaya mülâki oldular.

Kenân bu taamdan birşey anlayamamıştı. Çünkü ikinci lokması ağzında, yemekten mecburen kalkmıştı. Bu aceleye sebep ne oluyordu, anlayamadı. Efendilerden birine sual etti, şu cevabı aldı:

-Bu mektepte âdet böyledir. Mubassır elini çarptı mı iki elin kanda olsa yemekten kalkacaksın. Binaenaleyh karnınızı doyurmak isterseniz mümkün olduğu kadar acele taam ediniz.

Bu cevap Kenân'ın hiç hoşuna gitmedi. Çünkü acele yemek zıdd-ı ekberi idi. Fakat ne yapabilirdi? Çarnaçar alışacaktı.

Uyku zamanı hulûl etti. Yatsı namazı eda edildikten sonra talebeler tertîb-i sâbık veçhile, fakat bu defa yatakhaneye mûsil merdiven dibinde dizildiler. Mubassırla birlikte yukarı çıktılar. Etrafta derin bir sükût hüküm sürüyordu. Herkes karyolası yanında gecelik elbisesini giymekle meşgul oluyordu. Kenân gürültü etmeksizin çantasını açtı. Biraz sonra herkes uyumuştu.

Sabah tulû-ı fecrden bir saat evvel tanbur çalındı. Bu efendilerin kalkmalarına alâmet demekti. Zaten mubassırların bir çeyrek evvel gece nöbetçileri tarafından uyandırılması, kaide hükmünde olduğundan, tanbur çalındığ zaman o koğuşa mahsus olan mubassır kalkmış koğuş derununda gezinmeye başlamıştı.

Kenân bir gün evvelki yorgunluk ve telâşın tesiriyle daldığı tatlı sabah uykusu içinde ne tanbur sedasını, ne efendilerin abdest almak üzere dışarı çıkıp girmelerinden mütehassıl gürültüyü işitmemişti. Yanında bulunanlar kendisini uyandırmaya cesaret edemiyorlardı. Nihayet mubassır geldi. Karyolasını öyle şiddetle salladı ki zavallı çocuk şaşkın şaşkın uyandı. Bu muamele o kadar canını sıktı ki mümkün olsaydı herifin boğazına sarılacaktı.

-Efendi neredeyiz! Arkadaşların hazırlandı, aşağı iniyorlar...

Bu sözü işitince hemen yatağından fırladı. Abdest almaya koştu. Fakat avdetinde koğuşu bomboş buldu. Fena hâlde canı sıkıldı. Havf ile tereddüt ile aşağı indi.

Perşembe günü öğle taamında çatal bıçak gürültüsü arasında Kenân aldığı ders mucibince acele acele yemek yerken ser-mubassırın okuduğu tevkif cetveli içinde kendi numarası da zikredil-

mişti.

Kenân yavaş yavaş mektepte cari olan usul ve nizam ile ülfet, ünsiyet kesp etmeye başlamıştı. Şimdi tevkif yerine aferin alıverdi. Günden güne muallimlerinin, mubassırlarının tezyîd-i hüsn-i teveccühlerine muvaffak oluyordu.

O zamana, yani mektebe târih-i duhûlüne kadar Kenân daima hayalât ile uğraşmayı pek severdi. Meselâ, bir roman mütalâa etse aklıselim ile asla tevfik kabul etmeyen bir vak'a-i hârikulâde görse hayalâtına o derece vüs'at verirdi ki, fikrince o vak'aya bir tecelligâh bulur, kendini vak'anın kahramanı addederdi. Hele teheyyüce pek ziyade müstait olan hissiyyât-ı rakîka-i âşıkanesini gıcıklayacak bir serrişte elde ederse, ona, hali zamanlarını geçirmek, Meliha'yı düşünmek için bir haftalık sermâye-i tefekkür çıkardı.

Fakat şimdi öyle değil, Meliha nerede? Uzak, ondan pek uzak. Roman var zemin var. Lâkin zaman yok. Artık o sevkler o tehalükler o incizâblar, o emel-pîrâ hatıralar sönüyor. Ebediyen sönüyor. Onların yerine ciddiyât kaim oluyor. Nazariyat oradan kayboluyor. Fen, tecrübe, hakikat baş gösteriyor. Vehle-i ûlâda bunlarla itilâf, imtizaç müşkül, hatta müteassir görünüyor. Zaman geçtikçe fikirde meyl-i hayâl kalmıyor. Tabiat ciddiyât ile tevagguldan iktisâb-ı feyz ve revnak eyliyor. Bunlar meyanında riyaziyat o nâmahdut erkam, o bir sürü hurûfat, o müvesvis daireler hakk-ı rüçhân kazanıyor. O derecede ki Meliha'yı tasavvur uyku zamanlarına rüyalara mütehassır kalıyor. Oh! Tâlib-i ilm ü irfan olan bir genç için teessürle tev'em bir kalp için bu teceddüt, bu inkılâp ne büyük bir muvaffakıyet, ne âli bir meziyettir.

Kenân artık tesellisini bulmuş, aradığına muvaffak olmuştu. Riyaziyat gibi dakik mesâil-i mühimmeyi cami olan bir ilimle iştigal ettikçe bir hakikatın künhüne, esasına vâkıf olmak için nasıl düşünmek, tasavvurâtı ne suretle yürütmek lâzım geleceğini keşif ve idrake başlıyordu. O hakayıka vukuf peyda ettikçe hem sevinir, hem de titrerdi. Sevinirdi, çünkü şâhid-i nâzenîn-i hakikat olanca debdebesi, ihtişamıyla ona arz-ı çehre-i iltifât

eyliyordu. Titrerdi, zira takip eylediği tarîk-i hayâtın müntehasında ne kadar müthiş uçurumlar, mühlik girdaplar, maverasında ne derece feci, dilsûz vak'alar mevcut olduğunu hissediyordu. Hulâsa günden güne tekemmül eyliyordu.

Kenân için meyl-i hevesât mahvolmuştu. Kalbinde iki şey, iki hakikat cây-gîr oluyordu. Biri kalbinde eser-i hayât baki kaldıkça orada zevalden masun olan Meliha'nın muhabbet-i hakikiyyesi, diğeri de yine orada, o kalp derununda bir yerlerinin tekemmülüne, inkişafına hizmet edeecek surette esâs-pezîr olan meyl-i ciddiyyât idi.

Geceleri kesret-i tevagguldan istirahata muhtaç olan başını şöylece bir yastığa koyduğu, gözlerini dinlendirmek için kapadığı zaman Meliha olanca sabâhati, şaşaası, azametiyle nazar-ı tahassürü önünde tecelliye başlardı. O melek , o gülgonca-i melâhat gelir "perî-i nevm" gibi muattar saçlarını çocuğun yüzüne temas ettirir, sonra yavaş yavaş bin cilve ve eda ile çekilir giderdi. Kenân da tatlı bir uykuya dalardı.

Çocuğun bu hâlini, sa'yini, ciddiyet-i ahlâkını gören muallimler, mubassırlar kendisini yalnız mükâfat ile değil lisan ile dahi takdire, tahsîne başladılar. Bir derecede ki, muallimleri bir defa takrir ile ifhamı müşkül olan derslerin tekrarını, müzakeresini ona havale ederler, mubassırlar sınıfta çıkan bir gürültünün tahkik-i sıhhati için Kenân'ın reyine müracaat eylerlerdi.

Ah, iki üç ay kadar devam edebilen bu muvaffakıyyât pek çabuk zevale yüz tutmuştu, sönmüş gitmişti. Kenân bu hayât-ı safvet ve saadet içinde ne kadar müsterih, mes'ut, ümitvar idi. Hele ekser zamanlar memleketinden aldığı mektuplar onu o kadar sevindirdi ki, vicdanî olan bu meserretin tasviri mümkün olamaz. O mektuplar derununda bazen istikbalin parlaklığına o zamandan itibaren sürülecek ömrün lezzetine dair o kadar samimane nîkbînâne sözler okurdu ki onların her birini birer yadigâr-ı muhabbet olarak kalbinde hıfzederdi.

O günü hayatının en saadetli bir devresi addederdi. Bir müddet-i muvakkata için tatîl-i iştigalât ederek tatlı düşüncelerine dalardı. Oh! O düşünceler o derece rûh-nevâzdı ki

onların lezzet ve safiyeti gönlünün en münevver köşelerinde icrâyı hüsn-i tesîr ederdi. O tasavvurların, teemmüllerin edvâr-ı mâziye ömr-i güzeşteye mütehassır olacağını zikre hacet göremem. O devirler, o ömürler ki onlar derununda namütenahi şevkler, meserretler, bitmez tükenmez kederler, vaveylâlar münakkaştır.

Sınıf içinde sohbetinden müstefit olacak yalnız bir iki efendi vardı. Onlar için Kenân'ın her hâli malûm idi. Eyyâm-ı tedrîsiyyeyi lâklâkıyat ile geçirmediğini, tatil zamanlarını da istirahate hasreylediğini bildiklerinden pek yanına sokulmazlardı. Yalnız vatanından tatlı haberler aldığı zamanki neşesini bir türlü setre muvaffak olamadığı cihetle, derslere mütealik mübâhasâtından istifadeye can atanlar etrafını alırlar, onu işgal ederlerdi.

Bir gün Kenân mektebin bahçesini tezyin eden ağaçlardan birinin altında oturuyordu. Mevsim nihâyet-i hazân idi. Sararmış yaprakların titreye titreye sukutunu seyrediyordu. Bir temaşa ıztırâb-ı derûnunu mucip oldu. Kalktı birkaç defalar bahçeyi devretti. Neşe tahsil edeyim derken bilâkis hüznü artıyordu. Bu hâl İstanbul'a geldiği, bahusus mektebe dahil olduğu zamandan beri hiç başına gelmemişti. Tekrar kanepelerden birine yaslandı. Menşe-i esbâb-ı hüznünü taharriye daldı fakat bir sebeb-i makul bulamadı. Kitapları, ufak bir mütalâa ile onun bütün dertlerini, kederlerini teskine medar olan sevgili kitapları o gün âdeta kendilerinden nefret ediyorlardı. Hayrette kaldı. Ne yapacağını şaşırdı. Dertleşecek, ahvâl-i derûnunu dinleyerek ona teselli verecek samimî bir refike henüz malik değildi. Başka çare bulamadı. Bahçenin bir köşesine sık ağaçlar içine sokularak arkadaşlarının nazarından kurtulmak ıztırâb-ı derûnunu kâmilen defedinceye kadar ağlamak tasavvurunda bulundu. Filhakika bu tasavvurunu mevki-i icrâya koydu.

Tanbur çalınmıştı. Her sınıf birer saf teşkil ederek odalarına giriyorlardı. Kenân en son sırayı teşkil eden şakirdân meyanında bulunuyordu. Gerek muallimelerine gerek refiklerine

bu hâlini göstermemek için veçhine arız olan tebeddülün ref' ve izâlesiyle uğraşıyor, yüzünü mendil ile kapıyordu.

Sınıflara girdiler. Beş dakika sonra muallim gelmiş, ders takrir etmeye başlamıştı. Zavallı Kenân bu takrirden edeceği istifadeleri düşünerek memnun, diğer taraftan coşmuş teessürât-ı kalbiyyesinden muazzep idi. Kuvâ-yı fikriyyesi bu iki hiss-i mütebâyin arasında ezile ezile saat geçmiş, üçüncü teneffüs yine aynı vasıta ile ilân edilmişti.

Herkes bahçede dolaşıyordu. Kenân bir sigara yaktı. Güşayîş-i zihne ıttırâd-ı fikre belki biraz yardım ederdi. Zavallı sigara iki dakika zarfında mahvolmuştu. Hayır hayır mahvolmamıştı. Kalbindeki mevâdd-ı nâriyeyi iş'âle gitmişti.

O sırada nöbetçi mubassırı elinde bir takım mektuplarla, eshâb-ı mekâtîbin isimlerini mübeyyin bir cetvel bulunduğu hâlde efendilerin birer birer numaralarını çağırıyordu. Ah bu âvâz ne kadar canhıraş ise o mertebe sâmia-nevâzdır. Zira o âvâz-ı müdhiş arasında numaraları tekellüm olunan efendiler memleketlerinden mektup almış olurlardı.

Birçok talebeler mubassırın etrafını sardılar. Kenân ise - mazhar-ı ilhâm olmuş gibi- havf ile tereddüt ile sedanın geldiği tarafa gitmek üzere iken numarasının çağrıldığını hissetmişti. Acele ile koştu. Talebelerin bağrıltıları, gürültüleri arasında mubassırdan mektubunu alabildi. Fevkalâde şedit bir halecân ve heyecan ile yerine avdet etti. Mektubu mütalâaya koyuldu. Of! O satırlar ne musîbet-âmîz bir vak'ayı, ne ıztırâb-engîz hakikatı ihtar eyliyordu. O mektup enîştesinin raşedâr bir kalemle yazılmış yalnız bir imzasını muhtevi idi. Küsuru başka bir kalemin, sûz-nâk bir fikrin, mahsûl-i karîhası idi. Yarabbi aşkın serâirini, ömrün lezzet-i muvakkatini, ruhun ezeliyetini ne muciz bir kalem, ne ateşin bir hiss-i elem ile tasvir ve ibda eden o sözler nasıl hicrana, yeis ve memata, ah u zâra münkalib oluyor.

O satırlar, o cümleler safahât-ı rengârengini tağyir ederek nasıl bir kisve-i mateme bürünmüş ise, bir gece evvel neşve ve zevk ile huzur ve istirahatle yatağına girip, âlem-i hayâlinde eski revnakı, feyzi, ibtisâmı, şaşaasıyla arz-ı çehre-i iltifât

eden o peri-i gülcemâle yine aynı feyzi, yine aynı nûr-ı ibtisâmı ile intizar ederken ah!.. Saha-i tahassürü içinde tecellî eden hayal. Ne muzlim bir hayâl-i nûr idi. Bir setre-i siyâh-matem içinde yine göz kamaştıracak, yine ruh okşayacak bir seyr-i lâtîf ile gelip gelip de gözlerinden yaş yerine seylâb-ı belâ aka aka, kalbinden nûr-ı muhabbet yerine tûfân-ı hicrân cûşan ola ola Kenân'ın dizleri ucuna kadar takarrüp ederek: "Kenân bu hâb-ı girân-ı gafletten hâlâ mı bîdâr olmayacaksın. Hâlâ mı etrafını saran kabuslardan tahlîs-i nefs edemeyeceksin? Âlemde neler oluyor, neler? Ne dâm-ı tezvîrler kuruluyor, ne fitneler icat ediliyor. Artık yeter! Kalk, karşında duran, seni nazar-ı teessürle nazar-ı ibretle temaşa eden şu çehre-i garîbâneyi şöyle bir im'ân ile tetkik et. İstikbal için, o istikbalin sana verdiği ümit için, çektiğin bu kadar meşakkatler, sitemler zanneder misin ki bir zamân-ı muvakkata bedeldir? Etrafımız kemend-i belâya sarılıyor. Onlardan tahlîs-i nefs etmek şimdiki hâlde elimizde mevcut, fakat zevale müheyya bir kuvvet ile kaimdir ki, bir hiss-i gayr-i irâdî bana o kuvvetin zamanı istimali hulûl etmiştir, gayret ediniz, ittihat ediniz, sonra pişman olursunuz, elden kaçırırsınız diyor. Bu ne gaflet, bu ne hâl."

O hayâl-i müheyyic sonra zulmetler içinde aheste aheste kaybolup gidiyor. Kenân perişan bir hâlde yatağından fırlıyor. Gözlerini açıp nîm-muzlim koğuşun zıll-ı medîdi içinde o hayâl-i mağmûmu tutmak, ondan istifsâr-ı hakikat etmek istiyor. Feryada başlıyor. Aks-i âvâz-ı teessürü o sükûn-ı mahûf içinde dalgalanıyor. Müthiş tarrakalar vücuda getiriyor. Aradan bir iki saniye güzâr ediyor. O sahne-i cân-hırâş ile yataklarından fırlayanlar o bîçare gafletzedeyi bîdâr ediyor. İşte o zaman, o hayal, acı pek acı bir hakikat rengini alıyor. Arkasından bir feryad-ı elîmdir kopuyor. Sonra teessür kesb-i sükûnet eyliyor.

İşte Kenân'ın o günkü tefekkürât-ı hazînânesi, künh ve mahiyetini tayinden izhâr-ı acz ettiği bir gece evvelki rüyası idi. Acaba o heykel-i celâdet kimin timsali idi? Ne demek istiyordu? Maksadı ne idi? İşte bu noktalar, bu hakikatler karanlık, onun için karanlıktı.

Biz o nukat-ı muzlimenin, o hakayık-i mestûrenin ne gibi manayı mutazammın olduğunu -bîtaraf bulunduğumuz cihetle- belki bir dereceye kadar tayin ve idrak edebiliriz. Fakat Kenân bunun ailesine müteallik bir haber-i felâket olduğuna ihtimal verebilir miydi? Hiç bunu yâdına getirebilir miydi?

Eyvah ki suretini derc-i sahîfe-i teessür ettiğimiz şu mektup her şeyi açıktan açığa bildiriyordu:

"Nur-ı Aynım Oğlum,"

"Bir hafta oluyor ki sana mektup gönderemiyorum. Biliyorum merak edeceksin. Seni bu meraktan kurtarmak güç şey değil. Fakat yazacağım şeylerden korkarım ki mustarip olacaksın. Şu viran gönül hiç senin gurbet ellerinde hasta olmanı, ıstırap çekmeni arzu eder mi? Yarabbi ne müşkül mevkide bulunuyorum. Mamafih bu derd-i müzicden halâs olmak için her şeyi göze aldırarak vuku-ı hâli beyan etmek lâzım. İşte yazıyorum."

"Kenânım, nurum, senin buradan hareket ettiğin, yani benden Meliha'dan ayrıldığın gün biz baba kız baş başa vererek ne kadar ağlaşmıştık! Seni ne mertebe sevdiğimi bilirsin. Fakat emin ol ki şimdiki muhabbetimin derece-i ulviyyetini tayin edemezsin. Gaybubetinin bizi bu kadar mükedder, elem-nâk edeceğini bilseydim seni yanımdan ayırır mıydım? Meliha'yı görsen -tabirimi mazur gör. Çünkü sen de benim bir evlâdım oldun- ne kadar sarardı, soldu. Eski şetareti mahvoldu. Ne zaman tesadüf etsem daima düşünüyor. Bazen kitap okuyor, okudukça ağlıyor. Bu bükâ şüphe yok ki senin gaybubetinden tevellüt ediyor. Çok şükür Cenabıhak şimdi ona biraz teselli ihsan buyurdu. Yavaş yavaş bu iftirak ile evet! Öyle genç bir kız için pek tahammülsûz bir iftirak ile, ünsiyet peyda etmeye başladı. Ben bu hâli görünce pek müteselli, müsterih olmaktaydım. Çünkü sen ikmal-i tahsil edecek, ebnâ-yı cinsine bizden çok, pek çok hizmetler eyleyecek, yararlıklar göstereceksin."

"Bu düşünce şu hasta hâlimde belki de ecelle pençeleştiğim şu ân-ı müdhişte bile dil-i virânımı tenşît ediyor."

"Bak şu Meliha ne kadar tahammülsüz bir vücuda, ne derece

zayıf bir kalbe maliktir. Bunları, bu acı hakikatleri yazarken "Baba, böyle şeyler söyleme. Bize yazıktır. Kenân bunları okursa harap, perişan olmaz mı?" diyor. Ah ben de seni, onu, viran, berbat etmek ister miyim?"

"Sen buradan gittin. Zaten alil, marîz olan vücudum o zamandan beridir yavaş yavaş kuvvetten düşmeye başlamıştı. Şimdi ise pek tüvânsız, takatsizim. Kalbimde fena bir ıstırap var. Ara sıra bayılıyorum. Son defaki nöbet pek şiddetliydi. Bu hâl bir daha tekrar ederse korkarım ki netice vahim olacak. İşte yavrum hakikat şimdilik bu merkezde. Fakat sen o kadar sıkılma, üzülme. Takdirde ne varsa o zuhur edecek değil mi? Sana yalnız şunu nasihat ederim. Şayet bana bir hâl olursa Meliha'yı terk etmeyesin. Sen ona hem babalık, hem zevclik edeceksin. Anlıyor musun oğlum? Başka yazacak ne var. Sana göre fazla nasihat zait değil midir? Şu kadar ki beni unutmayasınız. Göçmüşleri ne ile yâd ederlerse siz de bana o güzel hediyelerden yollayasınız."

Kenân bitmişti, mahvolmuştu. Hüviyet-i insâniyyesini kaybetmişti. Başında yıldırımlar patlasa, kalbinden yanardağlar boşansa bu kadar müteessir olmazdı. O mektep onun bütün dertlerini, bütün elemlerini ufacık bir mütalâa ile teskin eden, ona her şeyi hoş gördüren o kaşâne-i safâ-perver, döndü döndü de bütün kuvvetiyle başına yıkıldı.

Sükûnetle, pek garip, pek hazin bir sükûnetle, o haber-i felâketi ihtar eden kâğıdı katladı cebine soktu. Bir müddet hiçbir şeyi düşünmeye muktedir olmaksızın dalgın bir hâlde durdu. Etrafını muhit olan eşyaya hayran hayran bakıyordu. Fakat bir şey göremiyordu. Bu hâl beş, on dakika kadar devam etti. Sonra kendine gelebildi. Gözlerine inanamıyormuş gibi mektubu bir daha okudu. Kanlı yaşlarla ıslanan o kâğıt bilâ-ihtiyâr elinden yuvarlandı. Artık bütün hissi, bütün kuvvetiyle ağlıyordu.

İşte o zaman hatırına bir gece evvelki rüyası geldi. O siyah libâs-ı mateme bürünen, onu ikaza çalışan vücudun kim olduğunu anladı. Evet o hayâl-i mehîb Meliha idi. Bu kara satırları yazan da yine Meliha idi!

Sınıflarına sabıkı veçhile tertip edilmiş talebeler dershanelere girmeye başlamıştı. Kenân'dan maada memleketinden mektup alanlar şen şatır idiler. O zavallı en geride boynu bükük yetimler gibi mahzun gidiyordu. Kendisinden her suretle istifade eden arkadaşlarından hiçbiri bîçareye hâlin nedir, bile demiyorlardı. Bu insaniyetsizlik, bu bîkeslik çok gücüne gitmişti.

Şimdi evvelleri gibi ön sıralarda muallimlerinin gözü önünde durup ders dinleyemiyordu. Tembellere mesken olan arka sıralarda, o haylazların içinde oturuyordu. Yalnız düşünüyordu. Muallimlerden talebelere varıncaya kadar herkes Kenân'da olan şu tebeddül-i gayr-ı me'mûle hayret ediyordu. Derdini bilseler ona hayret değil çok acırlardı.

Kenân bir hayli vakit düşündü taşındı. Buna çare-sâz olacak bir tedbir bulamadı. Netîce-i tefekkürâtı yeise münkalib oldukça beynini ezeceği, başını parçalayacağı gelirdi. Nihayet eniştesinin tavsiye ettiği hâlde müracaata, mektebe duhul hususunda kendisinden muavenet talebine bir mecburiyet hissetmedikten başka, böyle bir hareketi nefsince pek ağır gördüğü Fâiz Beye müracaat edecek, vuku-ı hâli beyan ettikten sonra memleketine mi gitmesi, yoksa başka bir sebep ve vasıta ile bu haberin tahkik-i sıhhati mi lâzım geleceğini istifsar eyleyecekti. Fikrince en güzel tedbir, en eslem tarik bunu bulmuştu.

Şu satırları kıraata tenezzül buyuracak zevât-ı kirâm ihtimal ki Kenân'ın bu tedbirini muvafık bulmazlar da onun memleketine azimetini yahut yine memleketinden istifsâr-ı keyfiyyet etmesini tensip ederler. Kenân buralarını da güzelce düşündü taşındı.

Böyle nâ-be-mevsim bir sırada mektepten infikâk etmek -bahusus Kenân gibi bekâr olarak mukayyet olan bir talebeye göre pek müşkül idi. Mektepten istihsâl-i müsâadeye muvaffak olmak behemehâl memleketince bir lüzûm-ı âcil gösterilerek müdüriyete müracaat lâzımdı. Bu ise bir hayli zamana muhtaçtı. Meseleyi mektup ile tahkik etmek ise külliyen beyhude idi. Çünkü yazacağı mektupların ne eniştesine, ne de

Meliha'ya irâe olunmayacağını -aşağıda fasl-ı mahsûsunda beyan olunacak esbabdan naşi- pekâlâ bilirdi.

Şimdi ortada ref'i müşkülce yalnız bir mahzur mevcut idi ki, o da Fâiz Beyi görmek için cânib-i müdüriyetten müsaade istihsali idi. Zira kendisine veli olarak irâe eylediği adamın zaten vücudu olmamakla beraber, olsa da bekâr bulunduğu için kat'iyen ruhsat istihsal edemeyeceği derkâr ise de, umumun kendisine olan teveccüh-i fevkalâdesi sayesinde belki yalnız nefsine münhasır olmak üzere bir muâmele-i istisnâiyye icra ettirmeye muvaffak olacağı ümidiyle ertesi sabah yatağından kalktığı zaman -sanki müracaatının mazhar-ı tasvîb olacağı muhakkak imiş gibi- cumaya mahsus olan elbise-i resmiyyesini giyerek aşağı inmiş, müdürün vüruduna muntazır bulunmuştu.

Müdür geldi. Kenân hiç vakit kaybetmeksizin evvelce yazmış olduğu tezkire ile beraber odaya girmişti. Müdür tezkireyi okuduktan, hasta olan bir adamın hâlinde tehlike olmadıkça ve olduğu takdirde bunu mübeyyin maruf doktorlardan birinin raporu veyahut serian azimetine dair memleketinden çekilmiş telgraf irâe edilmedikçe, nizamen ruhsat itasının mümkün olmadığını beyan ittikten sonra dedi ki:

-Tezkirenizde enişteni zin hastalığını kendisinden aldığınız bir mektuba atfen beyan ediyorsunuz. Bu mektubu irâe edebilir misiniz?

-Efendim, bendeniz memlekete gitmek istemiyorum. Nefs-i İstanbul'da tanıdığım bir zatı görmek arzu ediyorum.

-Pekâlâ, ama bu zatı görmenize sebep enişteni zin hastalığı değil midir? Bu ciheti ispat etmek lâzım. Hem siz sualime cevap vermiyorsunuz.

Kenân müdürün adem-i emniyet beyan eden bu sözlerinden fena hâlde sıkılmıştı. Mektepte bulunduğu üç aydan beri bir defa olsun kimseye müracaat etmediği hâlde böyle bir sebeb-i meşrû için vuku bulan istirham ve isti'tâfının mazhar-ı hüsn-i kabûl olmaması izzetinefsine pek ağır geldiğinden bir şey söylemeyerek odadan çıkmıştı.

Zavallı çocuk cidden müşkül bir mevkide bulunuyordu. Ne

yapacağını şaşırmıştı. Fâiz Beye tahriren beyân-ı keyfiyyeti ise büyük bir terbiyesizlik addederdi. Artık cumayı beklemek, o uzun haftayı geçirmek lâzımdı. Bu intizar ne kadar tahammülgüdâz idi. Fakat her hâlde bekleyecek sabır, tahammül edecekti.

-7-

Daim'in zevcesinin söylediği sözler, beyan ettiği mütalâalar kendini gösteriyor, yavaş yavaş hakikat rengini alıyordu. Filvaki Sâim Bey, pek ziyade sevdiği hareminin vefatından sonra müthiş bir hastalığa giriftar olmuştu. Bu maraz ilk zuhur ettiği zaman o kadar isr-i tahrîb göstermiyordu. O vakit vücut zinde idi. Fakat aradan seneler geçerek sin terakki etmeye, vücut eski kuvvet ve mukavemetini kaybetmeye başlayınca hastalık da terakki ediyordu. Sâim Bey dûçâr olduğu illetin dehşetini beklemekle beraber, ona mukavemete son derece gayret ederdi. Bundan maksadı ölümden korktuğu için değil zevcesinin bir gülü, bir yadigâr-ı muhabbeti olan Meliha'yı kendi eliyle birleştirmek, onun saâdet-i hâlini görmekti. Cenabıhaktan en birinci duası, en büyük temennisi bu idi.

Sâim Bey yukarıda da zikrettiğimiz veçhile Meliha'yı Kenân'a verecek, zevcesinin son arzusunu yerine getirecekti. Bu sebepten küçükten beri elinde büyüdüğü Kenân'ı arzusu veçhile terbiye etmişti. Bundan dolayı kendisini pek bahtiyar addederdi. Hele tarafeynin yekdiğerine olan meyil ve muhabbetlerine vâkıf olduğu zaman ne kadar sevinmişti. Çünkü Sâim Bey zevcesinin vasiyetini icrada zuhur edecek mevâni ve müşkülâtın en büyüğü bunu addetmekteydi ve haklı idi.

Yalnız İstanbul seyahati zavallı adamcağızın belini bükmüştü. Sâim Bey buna mâni olamaz mıydı? Pek güzel olurdu. Lâkin evlâdından ayırmadığı bir çocuğun -mürüvvet göreceğim fikriyle- tahsiline mâni olmayı insaniyete, karabete, münâfî bulurdu. Filhakika kendi terk edeceği servetin onların teşkil edecekleri aile gibi daha beş on familyayı bile idareye baligan mâbelag kâfi ise de saadetin servetle değil fazl ü irfan ile hüsn-i ahlâk ve etvâr ile kaim bulunduğunu ve bugün mevcut olan serve-

tin teâkub-ı eyyâm ile mahvolması mümkinâttan ise de ilim ve irfan ve hüsn-i ahlâkın vücut beka buldukça fenâ-pezîr olmayacağını pek güzel takdir edenlerdendi. Bundan fazla ya Kenân büyüdüğü zaman tahsiline edilen adem-i imtinâyı görerek sebep kendisini addeder de bilâhare onlardan bekleyeceği bir kelime-i rahmetten de mahrum olursa? İşte Sâim Beyin herşeyi göze aldırarak Kenân'ın tahsil için İstanbul'a azimetine muvafakat göstermesi bu mütalâalardan neş'et etmekte idi.

Şimdi meselenin bir de cihet-i makûsesini nazar-ı tedkikden geçirelim: Kenân İstanbul'da tahsilde iken Sâim Bey vefat edecek olursa iş kâmilen başka renk alacaktı. Zira Sâim Beyin yalnız bir kerimesi mevcut olduğundan vefatı takdirde ona Dâim Bey vasi olacak ve o zaman ümitler, tahayyüller külliyen boşa çıkacaktı.

Sâim Bey küçükten beri biraderinin ne ahlâkta ne meşrepte adam olduğunu anlamış ve hatta onun yüzünden bir çok vartalar geçirmişti. Binaenaleyh kendisine vasi olduğu hâlde servet-i metrûkesini arzusu veçhile mahvetmek için bir desise tertip ederek Kenân'ı aradan çıkaracağı ve Meliha'yı kendi oğluna tezvîc edeceği aşikâr idi. Hâlbuki Sâim Bey, birader-zadesi Sadık'ın ilerde şeytanet ve mel'anet cihetiyle pederine rahmet okutacağını biliyordu.

Sâim Bey için -Kenân'ın İstanbul'a azimetine karar verdiği surette- yapacağı en muvafık hareket kalplerinden emin olduğu ehibbâsından sekiz, on kişiyi celp ederek onlara şayet Kenân tahsilde iken vefat edecek olursa kerimesinin Kenân'dan başka kimseyle teehhülüne razı olmadığını söylemek, kendilerinden bu ricasını harfiyen icra edeceklerine dair va'd-ı kavî almaktı. Fakat mümkün mü? Sâim Bey bu suretle hareket edecek olursa ehibbâsının şüphelerini davet etmeyecek mi? Onlar biraderi mevcut iken Sâim Beyin kendilerine böyle bir teklifte bulunduğunun esbabını tahkik etmeyecekler mi? Biraderi hakkında bir suizanda bulunduğu anlaşılmayacak mı? İşte zavallı adamcağız kendi yüzünden bunca felâket, musibet gördüğü biraderi üzerine bu kadarcık bir leke bile kondurmayı arzu etmezdi. Yoksa bu

tasavvur onun da hatırına gelmişti. Sâim Bey bu tefekkürât ve mülâhazat içinde bir aydan ziyade yuvarlandıktan sonra herşeyi hükm-i kadere havale ederek Kenân'ın İstanbul'a azimetine karar vermiş, bir hafta mürur edince kararını mevki-i tatbike koymuştu.

Sâim Bey vapurda Kenân ile vedalaşırken gözlerinden akan yaşlar harice değil kalbine dökülmüştü. Orasını yakmış kavurmuştu. Bir taraftan çocuğun bu iftirak sebebiyle hüzn-i yetimânesine inzimam eden teessür-i fevkalâdesi, diğer taraftan, bir daha kendisini görebilmek ihtimalinin meşkûkiyeti bu bükâ-yı derûnîye bâdî olmuştu. Hele vapur hareket edeceği esnada icra edilen veda pek sûzişli olmuştu. Her türlü ahvalde metanetini son dereceye kadar muhafazaya muvaffak olan Sâim Bey, sandala binip de vapura baktığı sırada Kenân'ı mendiliyle gözlerini silmekte olduğunu görünce tahammül edemeyerek ağlamaya başlamıştı.

Meliha o rûh-ı cerîhadâr ise vapurun beyaz köpükler içinde cananını alıp götürmeye, uzaklara, kendisinden pek uzak yerlere sürüklemeye başladığını gördüğü zaman, nûr-ı sevdâ parlayan o kebûdî gözlerden cûşân olan dumû'-ı teessür, ateşin seylâplar teşkil ediyordu. Onun rûh-ı müştereki, necm-i ümmîdi, medâr-ı tesliyeti gidiyordu. Kendisinden pek uzak yerlere gidiyordu.

Aşkın serâirini bütün safahatı, bütün şevk ve hissiyatı, bütün hararet ve istidadı ile nakleden o güzel dudaklardan kopan feryâd-ı yetîmâne şâmın hüzn-i garîbi içinde muhterizâne esen rüzgarın sevkiyle kulaklarında aks-endâz oldukça Meliha yeisden müteşekkil bir vücut, ateşten mürekkep bir ruh olurdu. Bahusus teessürü, ıztırâb-ı fevkalâdesi yalnız tagayyürât-ı vechiyyesinden anlaşılan Sâim Bey yalıya girdiği esnâ-yı muvâcehede kerimesinin bir feryâd-ı cân-hırâş ile bayıldığını gördüğü zaman, bîçare peder ne yapacağını şaşırmış, deli divane olmasına ramak kalmıştı.

İşte Sâim Beyin yukarıda beyan ettiğimiz hastalığının esbâb-ı teşeddüdü bu gibi ahvalden neş'et eylemişti.

Meliha edilen gayret ve müdâvât semeresiyle iâde-i âfiyet etmiş, fakat Sâim Bey bir daha kalkmamak üzere yatmıştı.

Meliha vehle-i ûlâda pederinin rahatsızlığını ekseriyetle vaki olduğu gibi Kenân'ın gaybubetinden mütehassıl bir ıztırâb-ı ârızî zannederek o kadar ehemmiyet vermemiş, hatta her türlü ahval ve mizacına vâkıf bulunan yalının tabîb-i husûsîsi bile Sâim Beyin hâlinde tehlike meşhut olmayıp, birkaç gün zarfında külliyen iâde-i âfiyet edeceğini kat'iyen temin eylemişti. Ne çare ki hükm-i kader bunun aksine zuhur etti. Çünkü Sâim Beyin hastalığı tedenni edeceğine bilâkis terakkiye fakat gayr-i mahsûs bir surette terakkiye başlamıştı. Zavallıcık bu hâlet-ı ıztırâb içinde İstanbul'dan aldığı mektup ile melfuf gazetede Kenân'ın birinci olarak mektebe kabul olunduğunu okuduğu zaman, o da Meliha da ne kadar memnun olmuşlardı. İşte bu haber-i meserretin tesîr-i şifâbahşâsıyla Sâim Bey birkaç gün vaktini rahat geçirmişti. Fakat ruhanî bir tesirin külliyen rahne-dâr olmuş bir vücuda vereceği eser-i şifânın bittabi muvakkat olması iktiza edeceği cihetle, o haber-i beşâretten beş on gün sonra hastada alâim-i maraz evvelkiden biraz daha şiddetlice yüz göstermişti. Artık hasta günden güne vücuttan düşmekte ve bu hâl Meliha ile beraber yalı halkını meyus etmekteydi.

Bir akşam Sâim Bey şiddetlice bir nöbetin tesiriyle muztaribâne yatağında yatmakta iken, Meliha, şen şuh bir eda ile pederinin karyolasına takarrüp ederek elinde tutmakta olduğu bir mektubu irâe ile:

-Babacığım, namınıza İstanbul'dan bir mektup geldi. Zannedersem Kenân Beydendir.

demiş, Sâim Bey zarfı okuyup Kenân'dan geldiğini anladıktan sonra:

-Oku kızım, dinleyelim.

cevabını vermişti. Kenân bu mektubunda mektep âlemlerini tafsil ve tasvir ediyor, nihayetinde müessir bir kalemle iftirakın kendisine pek güç gelmekte bulunduğunu ve kendilerini pek ziyade göreceği gelmiş olduğunu beyan eyliyordu.

Bu itirâf-ı samîmâne üzerine Meliha'nın gözlerinde bir çift pırlanta gibi iki damla gözyaşı görülmüştü. Lâkin Sâim Bey -zaten her dakika Kenân'ı düşünerek meyus olmakta bulunduğundan- şiddetli bir ahı müteakip bayılmıştı.

Bu hâli gören Meliha büsbütün alıklaşmış, ne yapacağını şaşırmıştı. Hemen dışarıya çıkarak orada bulunanlara: "Aman doktoru celp ettiriniz, pederim bayıldı!" diyebildikten sonra o bîçare de arslanlar gibi oraya yıkılıvermişti.

Yalının içi âdeta mevta olan bir haneye dönmüştü. Kimi Sâim Beyle Meliha'nın imdadına koşar. Kimi de doktora, beyefendinin biraderine malûmat vermek için selâmlığa şitâb ediyordu.

Gariptir ki doktor, Dâim Beyin ikamet ettiği haneye nispetle yalıya pek karîb bir mevkide bulunmakta iken Dâim Beyle zevcesi yalıya doktordan tamam on dakika evvel vasıl olmuşlardı. Gelirken arabada biri "Bey gördün mü, dediğim nasıl çıkıyor!" diyor . Diğeri de "Hakikat hanım pek dûr-bîn imişsiniz!" cevabını veriyordu.

Hareme girdikleri zaman zevç ile zevce cali olduğu pek cüz'î bir dikkatle anlaşılan birer tavr-ı teessür takınarak "Vah, vah! Geçmiş olsun inşallah bir şey değildir geçer!" sözleriyle güya etrafında bulunanları teskin ve teselliye çalıştıktan sonra biri Sâim Beyin, biri Meliha'nın imdadına koşmuşlardı. Meliha'nın baygınlığı asabî bir hâlden neş'et eylediğinden cüz'î müdâvât ile kendine gelmiş idi.

Kız gözlerini açıp da karşısında yalandan ağlamakta olan yengesinin ifrit çehresini görünce bir daha bayılacaktı. Fakat o esnada babacığı hatırına geldiğinden yengesine hiç rû-yı iltifât göstermeyerek doğruca odaya can atmıştı. Orada hastanın yanı başında amcasını görünce, ecel insan şekline girmiş de pederinin ruhunu kabzetmeye gelmiş zannetti. Zavallı hâlâ bîtap bir hâlde yatmakta olduğundan, Meliha serian doktorun celbini emrederek elinde limon olduğu hâlde avdet etti. Doktorun vüruduna kadar kız pederine ait hidemâtı kimseye ihtiyaç göstermeyerek, hatta muavenet ibraz edenleri şiddetle

reddederek bizzat icra etti.

Doktor geldiği zaman Sâim Bey aheste aheste kollarını oynatıyor, ara sıra gözlerini açıyordu. Bu hâlin def'i için lâzım gelen müdâvât icra edilerek hasta kâmilen kendine gelince, doktor bu baygınlığı tevlit eden marazın teşhis zımnında hastayı uzun uzadıya muayene etti. Netîce-i muâyenede doktor bu darbenin kalpten ileri geldiğini anladı. Lâzım gelen reçeteyi tertip ettikten sonra umuma hitaben:

-Hastalık hamdolsun müthiş değildir. Bu baygınlık bir teessür neticesidir. Binaenaleyh hastaya mûcib-i teessür bir şey söylemeyiniz. Yanında daima güler yüzle, şen çehreyle bulununuz.

dedi. Dâim Bey biraderi için pare pare olmakta, pervaneler gibi etrafında dolaşmaktaydı. Sâim Bey bu hidemâtın ne hikmete mebni olduğunu bilmez miydi? Pekâlâ bilirdi. Ne çare ki biraderiydi. Ona acı bir söz söylemeyi bile terbiyeye münâfî bulurdu. İster istemez sükût edecekti. Hatta Meliha'nın onlara olan muamelâtında bir dereceye kadar burûdet hissettiğinden tenha bir zamanda yatağı ucuna çağırarak:

-Kızım ne kadar olsa amcandır. Kendisine bâridâne muamele etme!

yollu ihtarda bulunmuştu. Kendi kuyusunu kazan insanlara edilen bu muamelatı görmeli de sabrın, tahammülün ne kadar katmerleri olduğunu anlamalı.

Doktor hastanın yanından ayrılıp odadan çıktığı esnada Dâim Bey kendisine bir meşguliyet bularak müteakiben dışarı çıkmış, doktorla beraber selâmlığa giderek şu suretle mübahaseye başlamışlardı:

-Doktor biraderin hastalığı artık lâyıkıyla anlaşıldı mı?

-Efendim, bendeniz teverrümden şüphe ediyorum. Daha doğrusu bunun vücudunu iddia dahi edebilirim. Bu baygınlık hâli ise kalpten neş'et etmedir. Korkarım bir komplikasyon yapmasın. Zira şimdiki hâlde kalpte de hastalık vardır.

-Pekâlâ, fakat şimdiki hâlde hastanın tehlikeli olup ol-

madığına dair bir şey söylemiyorsunuz.

-Bu ciheti şimdilik kat'î olarak bildiremem. Mamafih bu baygınlık bir daha tekerrür ederse o zaman hayat kâmilen tehlike içinde kalır. Yok, eğer bu hâl mündefi olursa belki üç dört ay kadar yaşayabilir.

Hakiki bir biradere göre ölmekle müsavi bir cevap Dâim Beyin son derecede meserretini mucip oldu. Bu üç dört ay sözü bir iki aya tenzil edilmiş olsaydı daha bir kat memnun olacağı muhakkak idi.

Dâim Bey doktora vizite mukabilinde olarak istihkakının birkaç misline bedel paralar vererek atiyi temin için onu da memnun gönderdikten sonra hareme avdet ile biraderine, hastalığında mûcib-i endîşe hiçbir hâl mevcut olmadığını doktordan almış olduğu temînât-ı kaviyyeye atfen beyan, yalıda kendisinin her türlü hususâtına lâyıkı veçhile dikkat ve nezaret edecek kimse olmadığından bahisle, kesb-i âfiyet edinceye kadar yalıda kalmak arzusunda bulunduklarını ilâveten dermeyan eylemişti. Sâim Bey kendi vücudunun en hazık tabibi olduğundan doktorun, biraderi tarafından beyan olunan mütalâatının sırf mübalâğadan yahut Dâim Beyin ihtira eylediği bir yalandan ibaret olduğunu derhâl keşfetmekle beraber, bunların kesb-i ifâkat zamanına kadar yalıda kalmak emelinde bulunmalarının mutlaka müthiş bir sebep ve hikmeti bulunduğunu da bedaheten anlamıştı. Fakat biraderine karşı böyle bir arzu için adem-i hoşnûdî izharı tab'an fevkalâde mahcup olduğu cihetle mümkün olmadıktan başka, şân-ı karabete, terbiye ve nezakete dahi münâfî idi. Böyle bir ailenin hayat ve mematına müteallik mesâilinde karabeti teemmül, terbiye ve nezaket mukteziyâtını tefekkür bu âlemde acaba kaç kişiye nasip olabilmiştir? Binaenaleyh Sâim Bey biraderine karşı hâh-nâ-hâh "Pekâlâ" cevabını vermişti.

Dâim Bey ahzından emin olduğu cevâb-ı muvâfakatı bilfiil istihsal ettikten sonra, zevcesiyle beraber daha evvel tertip eylemiş oldukları plânı mevki-i tatbîke koymaya, yani her türlü hususâtta kendi arzu ve emellerine tevfikan hareket etmemesi

melhuz olan müstahdemîni birer sebep bularak yalıdan aşırıp, yerlerine kendi bendelerinden hizmetçi ve uşaklar tayin etmeye başladılar. Dâim Beyle zevcesinin bu suretle hareketten en birinci maksadı yalıda çevrilecek olan fırıldakların harice aksetmemesini, Meliha'nın hâl ve kâlinden şüpheyi dâî misafirlerle tûl ü dırâz muhavere ve müzakerede bulunmamasını temin etmek içindi. Meliha zekâ ve intikaliyle yalıdan aşırılmaya başlanan emekdârânın ne fikir ve mülâhazaya mebni tart edilmekte olduklarını anlamış ise de, amca ve yengesine bu müsaadeyi ita eden pederine bu münasebetsiz ahvali anlatarak, bu hâl-ı ıztırâbında, daha doğrusu evâhir-i hayâtında onu muazzep etmeyi de vicdanına muhalif bulduğundan ihtiyâr-ı sabr ve sükûta mecbur olmuştu.

Meliha pederinin günden güne fenalaşmakta olduğunu ve yalıda çevrilmekte olan fırıldakların atiyen pek vahim ahvale bâdî olacağını hissettikçe bu münasebetsizliklerin önünü alabilecek çâre-i tesviyenin Kenân'ın İstanbul'dan avdetiyle bulunabileceğini ve bunun esbabına tevessül edilecek zamanın hulûl eylediğini tahmin ediyordu. Filhakika kendisi pederinden sonra hanesinin âmire-i mutlakası ise de feleğin bin türlü çemberinden geçmiş, dünyanın bin türlü germ ü serdini görmüş bir adamın harekâtına mümanaat, ekseriyetle erkeklerde asarını gösteren metânet-i kalb, itidâl-i dem ile beraber bir dereceye kadar da tecrübe-kâr olmakla kaim bulunduğunu ve Kenân'ın bu babda kendi hukuklarını muhafazaya muktedir olacağını bildiğinden onun lüzûm-ı celbi iktiza edeceğini tenha bir zamanda pederine anlatmaya karar vermişti.

Sâim Bey şirâze-i nizâm ve intizamdan çıkmış bir hanenin çâre-i ıslâhını aramanın, hususuyla bunu Kenân gibi henüz rahle-nişîn bir çocuğa tevdi ederek şeytanlara ders-i lânet veren Dâim Beyin men'-i müdâhalâtına vasıta etmenin bu sırada menfaatinden ziyade mazarratı görüleceği tabiî olduğu gibi, çocuğun İstanbul'dan celp edilmek suretiyle tahsiline arız olacak sekte ile beraber, kendisini bu hâl-i za'f ve ıstırapta görüp bir kat daha müteessir olacağından, kerimesinin mütâlaât-ı vâkı'asını

asla şâyân-ı kabûl ve icra bulmamıştı. Bu sebepten Meliha tarafından vaki olan ilk teklife derhâl cevâb-ı red vermişti.

Meliha son tedbir addeylediği müracaattan da nevmit olunca, her şeyi cereyân-ı tabiîsine terke mecbur olmuş, Dâim Bey, pederi nezdinde mağlûp olduğu hâl-i ye's ve ıstırabından gün gibi aşikâr olan Meliha'ya biraz şiddetle, unf ile muameleye başlamıştı.

Bundan başlıca maksadı kıza kendi galebesini anlatmak ve az zaman sonra kâmilen yed-i terbiye·ve idaresine çekeceğini işrâb etmekti.

Meliha hiçbir sebeb-i meşrû olmaksızın Dâim Bey tarafından vuku bulmakta olan müdâhalâtın yalnız hane umuruna değil, bilâhare bilumum muamelâta, hatta hürriyet-i şahsiyyesine bile sirayet ve taallûk edeceği mütalaâtıyla telh-kâm olmakta, bu kadarla iktifa etmesini cana minnet addetmekteydi.

Dâim Bey biraderinin Kenân'ı celp ettirmenin külliyen aleyhinde olduğunu hissedince âmâl-i şeytanetkârânelerini bir kat daha setr ve ihfa için daima Kenân'ın celbi fikrini ortaya sürmeye başlamıştı. Farzımuhal, olarak Sâim Bey buna muvafakat edecek olsa dahi Dâim Bey Kenân'ı da hükm ü nüfuzu tahtına almak çarelerini düşünmüş ve bulmuştu.

Doktorlar tarafından icra edilen son konsültoda büsbütün alâim-i ye's müşahade olunmuş, zira Sâim Beyin hayatından kat'-ı ümmîd edilmişti. Daha bir hafta kadar ancak yaşayabileceğine müttefikan karar verilmişti. Dâim Bey bu haberi aldığı vakit çoktan beri tasavvur ve tertip etmekte olduğu plânların zaman-ı icrâsı hulûl eylediğini anlamıştı. Bu plânlar Meliha ile Kenân için ne müthiş vasıtalar idi. Ve bunların en mühim ve müthişi Meliha ile Kenân'ı birbirinden ayırmak ve bu suretle oğlu Sadık'ın istikbalini temin etmekti. Bunun icrasına muvaffak olabilmek, Sâim Beyin mührünü elde ederek biraderi ağzından bir vasiyetname tertip etmekle mümkün olabilecekti. Hâlbuki Sâim Bey her türlü ihtimalâta karşı mührünü daima üzerinde taşımakta olduğundan, onun nerede mahfuz olduğu

bilinemiyordu. Hatta Meliha bile bundan bîhaberdi. Fakat talih insana yardım edince her türlü müşkülât refedilir, mümteniü'l-icrâ addedilen şeyler mümkinü'l-husûl olur: Bir gece Dâim Bey, Meliha'nın gaybubetinden ve nöbetin şiddetli hararetleri içinde bulunan biraderinin dalgınlığından bilistifâde, oda derununu taharri etmekte iken hastanın yastığını düzeltmekte olan zevcesinin yastıklar arasından ufak bir ibrişim kesenin yuvarlandığını görünce, derhâl taharri ile meşgul bulunan zevcinin yanına girerek tesâdüf-i garîbi kendisine anlatmış bu muvaffakıyetten dolayı birbirlerini tebrik etmişlerdi. Artık Dâim Bey bir hırsıza göre anahtar nasıl en büyük âlet-i muvaffakıyet ise öyle bir miftah-ı saâdet elde etmişti.

Bunun üzerine Dâim Bey zevcesini orada terk ederek bilâifâte-i zamân kendi odasına girmiş, orada lâzım gelen vasiyetnameyi nüshateyn olarak tertip ve tanzim eylemişti. Gözlerinde pek büyük bir berk-i muvaffakıyet parlıyordu.

Mühür kesesiyle beraber yerine konulmuş, etraf sükûnet-i mutâdesini almıştı. Dâim Bey için Meliha ile Kenân'ın izdivacına sedd-i hâile olduktan sonra yapılacak en mühim iş Meliha'nın mahdumu Sadık'a celp ve cezbi idi. Fakat biraderinin Sadık'ı hiç sevmediği ve onu hanesinde görecek olursa -ne kadar ahlâksız, vicdansız olduğunu bildikten başka kerimesine tasallût ihtimali mevcut olduğu cihetle- derhâl tart ve defedeceği aşikâr idi.

Sâim Bey, meşhur olan hilm ü şefkatiyle beraber bir defa hiddet edecek olursa onun çâre-i teskînini aramak emr-i muhâl olduğunu ve bahusus bu hiddet ve şiddete bâdî olacak ahval namusa müteallik mesâilden ileri gelirse biraderi değil ruhunu, kerimesini bile mahvetmek işten bile değildi. İşte bu sebepten Dâim Bey yalıya geldiği zaman mahdumunu birlikte getirmemişti. Çünkü kaş yapayım derken göz çıkarmaktan pek korkardı.

Fakat Sâim Bey kıyam ve kuuda muktedir olamayacak bir hâle gelince Dâim Bey ihtimalât-ı mutasavveresinin artık mevsimi geçtiğini anlamış olduğu hâlde yine ihtiyatta kusur etme-

mek için Sadık'ı yalıya celp etmiş, lâkin selâmlığa indirmişti.

Zavallı Meliha günahı kadar sevmediği, gördüğü zaman zebani görmüş kadar tevahhuş ettiği Sadık'ın yalıya celp eylediğini işitince, amcasının şimdiye kadar bu teşebbüste bulunmayarak, bunu babacığının tam hâlet-i nez'ine tesadüf ettirmesinin sebep ve hikmetini anlayınca, düşünüp düşünüp de -ne kadar olsa amcası olduğu için- bir dereceye kadar ihtimal veremediği ahvâl olanca dehşet ve heybeti ile gözleri önüne gelmişti. Kızcağız şimdi her şeyden ziyade namusunu düşünüyordu. Yarabbi bu ne denaet, bu ne mel'anettir?

Meliha artık canıyla uğraşan, eceliyle pençeleşen babacığından istimdâd edecek zamanın çoktan geçmiş olduğunu anlamıştı. Kendisine bâr olacak, derdine derman bulacak Kenân'dan başka kimsesi kalmamıştı. Kenân'ı nasıl celp etmeli. Hakikat-ı hâlden onu nasıl haberdar etmeli? Bu müşkül, pek müşkül! Yalıda kendisine muavenet edecek ferd-i âferîde yoktu. Cümlesi Dâim Bey tarafından tart edilmişti. Hattâ küçükten beri elinde büyüdüğü Kenân ile aralarında olan münasebâta vâkıf olduğu dadısı dahi bu matrûdîn meyanında idi. Odasında bir müddet hazin hazin ağladıktan sonra, ne olursa olsun Kenân'a bir mektup yazmaya, hakikat-ı hâli bildirmeye karar verdi. Fakat acaba yazacağı kâğıt mahalline mi gidecek, yoksa Dâim Beyin avuçları içinde parça parça mı olacaktı? İşte burası meçhul idi. Mamafih bu fikrinde hiç olmazsa bir ihtimal-i muvaffakıyet vardı. Harekâtından kimseyi haberdar etmemek emeliyle Kenân'a hitaben birinci defa olarak gayet muhtasar bir mektup yazdı. Zarfı kapadıktan sonra uşaklardan birine vererek vakit zayi etmeden postaya götürmesini tembih eyledi. Dâim Beyden daha evvelce lâzım gelen dersi almış olan uşak, Meliha'nın bu emrine kemâl-i itâatle cevap verdi. Mektubu alınca doğruca Dâim Beye teslim etti.

Her türlü teşebbüsâtında nail olduğu muvaffakıyât ve muzafferiyyât-ı tâmmenin tesiriyle dudaklarında şeytanî bir tebessüm parlayan Dâim Bey mektubu alıp okuduğu zaman -zaten Meliha'nın kendi hakkında evvelden beri beslediği

hissiyata vâkıf olduğundan dolayı- pek memnun oldu. Hatta kızın budalacasına olan bu teşebbüsâtına kahkahalarla güldü.

Zavallı Meliha mektubu gönderdikten sonra Cenabıhakka ettiği en büyük dua Kenân'ın avdetine kadar pederinin berhayat kalması idi. Yalı derununda gayr-ı muntazar bir şamata olsa Kenân geldi zannıyla yüreği hoplar. Biraz geçip de hiss-i kable'l-vukunun butlânını hissedince meyus, elem-nâk olurdu.

Aradan bir hafta geçmişti. Ne Kenân'ın vücudundan, ne de göndermek lâzım geldiği mektuplarından bir eser vardı. Kenân mektup göndermiyor muydu? Haftada lâ-akall üç mektup yazıyordu. Fakat hiç biri vasıl olmuyordu. Çünkü Dâim Bey onları tevkif ediyordu. cevaplarını kendi arzusuna muvafık surette yine kendi yazıyor, bu suretle vakit kazanmış oluyordu.

Hasta gereği gibi fenalaşmıştı. Artık doktor celbine konsülto icrasına lüzum yoktu. Sâim Beyin şifâ-yâb olabilmesi Cenabıhakkın bir mucizesine kalmıştı. Zaten kendi ne doktor istiyor, ne de verilen muâleceleri içiyordu.

Bir gece Sâim Bey -hastaların son zamanlarındaki eser-i şifâ kabilinden olarak- biraz iyileşir gibi olmuş, saat dörtten beşe kadar kerimesiyle etrafındakilerle güzel güzel görüşmüştü. Meliha ne kadar memnun oluyordu. Fakat aradan bir saat geçince iş başkalaşmış, hasta birdenbire fenalaşmıştı. Artık kendini bilmiyordu. Dudakları hafif hafif hareket ediyordu. Bir şey söylemek istiyordu. Saat yediyi ilân ettiği sırada Sâim Bey son nefesini ikmal etmiş, rahat döşeğine yatırılmış idi.

Dâim Bey, Meliha'nın kendi hakkında Kenân'a bildirdiği hissiyatına vâkıf olduğu hâlde, belki hüsn-i muâmele, rica ve istirham ile onu yola getirip mahdum ile izdivaca muvaffak olurum mülâhazasıyla daima güler yüz gösterir, yeis ve ıstırabından münbais huysuzluklarını görmemezliğe gelirdi. Zavallı kızcağız pederinin vefatıyla birdenbire tebeddül eden bu muamelâta hayret ediyordu. Yalnız buna dikkkat etmişti: Ara sıra Kenân da niçin mektup yazmıyor? Pederimin vefatından haberdar iken neye avdet etmiyor? yollu ettiği istizahattan Dâim Beyin de, zevcesinin de çehreleri tagayyür ediyor,

muamelelerinde muvakkat bir eser-i hiddet ve iğbirar hisseyliyordu.

Dâim Bey yalı içinde Kenân'a müteallik bir söz cereyan etmesini kat'iyen meneylemişti. Sadık, Kenân'ın yerini tutacak, Meliha'nın namzetlisi addedilecekti. Hatta lüzumu iktizasında -Kenân'ın bu kadar vukuata, davete karşı, hiç ehemmiyet vermeyerek İstanbul'dan avdet etmeyişi onun ahlâksızlığına ve Meliha'ya karşı gösterdiği meyil ve muhabbetin cali ve esassız olduğu delil ittihaz edilerek mübahaseler cereyan edecek, neticede Sadık'ın cidden hayırhah ve fedakâr olduğu söylenecekti.

Bu talimat mucibince yalıdaki yeni yanaşmalardan bazıları, alelhusus Sadık Beyin ihtiyar dadısı Kenân'ın vefasızlığından başlayarak, bunca zamandan beri elinde büyüdüğü, sayesinde bu kadar saadet ve bahtiyarîye nail olduğu eniştesini dünya gözüyle görmek için yerinden bile kımıldanmayışını vesile ittihaz ederek, onun denaetine kadar sevk-i kelâm ettikçe hiddetinden çatlamak derecelerine gelen Meliha:

-Kalfa, kalfa söylediğin sözleri zannedersem kulağın işitmiyor. Senin, Kenân'a karşı söz söylemen, haddinin kat kat fevkinde isnadât ve müftereyâtta bulunman, edepsizliktir. Bu terbiyesizliğini bir daha tekrar etmemeni ihtar ederim. Sonra fena olur. Hem ne hak ve salâhiyetle benden müsaade almadan odama giriyorsun?

sözleriyle mukabele eyliyordu. Meliha'nın zaten bu suretle idâre-i kelâm edeceğini bilen Dâim Bey, böyle bir tekdir ve tahkire hedef olacakları zaman sükût ile mukabele edip, sırası düştükçe yine bildiklerinden geri kalmamalarını ve ikna edinceye kadar bu yolda hareket etmelerini umuma tembih etmişti.

Günler, haftalar geçiyordu. Ne Kenân'dan bir eser zuhur ediyor, ne de Meliha'yı kandırmak, Sadık'a celp etmek mümkün oluyordu. Kalfalar artık yedikleri tekdirden, işittikleri acı sözlerden bîzar olmuşlardı. Bu vazifeyi ikmal edemeyeceklerini bildirmişlerdi. Kızın bu inat ve ısrarından Dâim Beyin de canı sıkılmaya başlamıştı. Filvaki -aşağıda fasl-ı mahsûsunda tafsilen beyan edeceğimiz veçhile- Kenân'ın İstanbul'dan

hareketini men için lâzım gelen tedâbîre tevessül etmiş ve muvaffak dahi olmuş ise de, işin bu kadar uzamasından endişelenmekteydi. Şimdiki hâlde bu endişenin bertaraf olması Meliha'nın Kenân'dan kâmilen kat'-ı ümmîd etmesiyle hâsıl olacağı cihetle, Dâim Bey bir defa da bu tedbire müracaata, yani Kenân'ın Dersaadet'ten celbi lâzım gelip, bunun için bir mektup göndereceğini kıza ifhâma karar verdi. Meliha bundan şüphe edemezdi. Zira kendi tarafından gönderilecek mektupların tevkifinde bir sebep olsa bile böyle hod-be-hod edilen bir teklifin bir desiseye müstenit olmamasına hükmetmek tabiî idi.

Bir gün Dâim Bey zevcesi ve Meliha birlikte oturup aralarında Sâim Beye, terk eylediği servetin sûret-i idâresine dair mübâhasât cereyan ettiği esnada Dâim Bey, setr-i mel'anet için bir tavr-ı teessür takınarak gözlerinden cebir ile yaş akıtarak Meliha'ya dedi ki:

-Kızım pederiniz merhumdan intikal eden servetin hüsn-i sûretle idare ve muhafazası şer'an bana ait olduğunu ve bunun için elimden gelen sa'y ve gayretin asla dirîğ edilmeyeceğini siz de tasdik edersiniz sanırım. Hâlbuki merhumdan nakden intikal eden beş, altıbin lira kadar bir meblâğdan üçbin lirasının halazadeniz Kenân Beye teslim edilmesi merhumun ettiği en birinci vasiyetlerdendir. Bu parayı İstanbul'a göndermek mümkün ise bir suistimale mahal kalmamak için Kenân'ı buraya celp etmek iktiza eder. Eğer arzu ederseniz ya siz bir mektup yazıp gönderiniz yahut ben yazayım.

Meliha hayran hayran bu sözleri dinliyordu. Amcasından böyle bir teklife hiç intizar etmiyordu. Hayretinden bir iki dakika kadar cevap vermedi. Sonra dedi ki:

-Merhumun Kenân'a olan bu vasiyetinden hiç haberim yoktur. Fakat mademki size söylemiştir O hâlde vasiyetin icrâ-yı ahkâmı elzemdir. Kenân'ın celbi meselesine gelince: O da sizin bileceğiniz bir şeydir.

Dâim Bey bu cevaptan memnun olmuşsa da Kenân'ın celbi hakkında kızın bîtaraf gibi durmasının esbabını anlayamamıştı. Mamafih şüpheye mahal bırakmamak için şu cevabı vermişti:

-Evet kızım, bu para Kenân'ındır. Buna dünyada da ahirette de şahadet ederim. İkinci ciheti mademki reyime havale ettiniz, hemen şimdi kendisine bir mektup yazıp gönderirim.

Dâim Bey hemen kâğıdı kalemi alıp bu mealde bir mektup yazdı. Bir kat daha temin için mektubu Meliha'ya verdi. Sonra zarflayıp derhâl postaya götürmelerini orada bulunan hizmetçilerden birine emretti.

Meliha kalben pek memnun oluyordu. Artık Kenân'ın kat'iyen geleceğini ümit ediyordu. Zira Dâim Beyin, mektubu göndermeyecek olduktan sonra kendisine böyle bir teklifte bulunmasını manasız görüyordu. Hem bundan Dâim Beye ne gibi bir menfaat teveccüh edebilir? Arzu etmiş olsaydı kimsenin haberdar olmadığı bu vasiyeti ketm eder de üçbin lira üzerine kendi otururdu. Zavallı kızcağız bunun ne maksada mebni icra olunduğunu bilmiyordu. O kadarını düşünemiyordu. Şimdi o saatleri, günleri hesap ediyor, gece gündüz Kenân'ın hayâl-i lâtîfiyle uğraşıyordu. O gelecek, her şeyi yoluna koyacak, teehhülleri zamanına kadar amcasının her türlü harekât-ı mefsedetkârânesine mâni olacaklardı. Oh! Bunlar güzel, çok güzel hayallerdi.

Aradan bir hafta geçmişti . Şimdi Kenân'dan mektup değil azîmet telgrafı bekliyordu. Fakat bir şey zuhur etmiyordu. Merakından, kederinden çatlamak derecelerine gelmişti. Acaba Kenân İstanbul'a gitti de ahlâkını mı değiştirdi? Yoksa yerine ah! Bir diğerine mi alâka etti? Bu mümkün değil, bu olamaz. Kenân Meliha'nın... Gayrı çehreye bakamaz. Ondan başka vücuda arz-ı muhabbet edemez. O deni, alçak değildir. Sözünün eridir, kalbinin hâkimidir. İnsan oğlu insandır.

Meliha bunları düşündükçe bu ihtimâlât-ı müdhişe hatırına geldikçe yeis ve halecânından kalbi ağzına geliyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Bu düşünceler onu uykudan da mahrum etmekte olduğundan, o güzel vücut zayıflaşmaya, o pembe çehre sararmaya yüz tutmuştu. Ah o gül çehre, bu sarılık içinde ne hazin bir letafet arz ediyordu. Ben diyebilirim ki daha güzel, daha cazibeli olmuştu. O hüzn-i sevdâvî insanı mahvediyordu.

Zavallıcık amcasına tekrar mektup yazmayı yahut telgraf

çekmeyi ihtar edemiyor, böyle bir hareket aşkının hararet ve şiddetine ve kalbine ve adem-i hâkimiyyetine hükmedileceğinden belki de Dâim Bey için bir şüpheyi intaç edeceğinden izzetinefsine pek ağır geliyordu. Çarnaçar bu teklife amcasından intizar edecekti.

Dâim Bey bu defa Meliha'ya başka bir teklifte bulundu. Bu teklif maksadın husulüne muvafık idi. Kenân'a yazılan mektuplar belki esbabı meçhul bir sebepten kazaya uğruyordu. Buna meydan vermemek için Dâim Bey evvelce biraderinin Kenân'ı tavsiye ettiği Fâiz Beye taahhütlü bir mektup gönderecek, bununla da maksat hâsıl olamazsa artık Kenân'ın gelmek niyetinde olmadığına hükmolunacaktı.

Mektup yazıldı, cevabı bir hafta sürmeden geldi. O cevap zavallı Meliha'yı öldürdü. Beynine bir kurşun sıkılmış, kalbine bir hançer saplanmış olsaydı bu kadar müteessir olmazdı. O güzel gözlerden bilâ-ihtiyâr bir bârân-ı hasrettir boşandı. Bağıra bağıra, feryat ede ede ağladı. "Bu olamaz amca! Bu mümkün değildir. Bu mektup yalandır, uydurmadır. Kenân'ın haberi olaydı mutlaka gelirdi. İki eli kanda olsa yine gelirdi. O beni terk etmez, o beni öksüz, yetim bırakmaz. O beni böyle ağlatmaz, feryat ettirmez. Amca Kenân beni sever, o bensiz yaşayamaz. Sonra ölür, mahvolur!"

"Ah! Kenân söyle niçin sükût ediyorsun? Benim bu feryadıma rağmen neden karşımda öyle tebessüm edip duruyorsun? Başkasını seviyorsun değil mi? Hakkın var, hakkın var ben bir yetimim. Bir kimsesiz. Evvelleri biraz yüzüme bakabilirdin, fakat şimdi o letafet, o sabahat kalmadı. Sarardım soldum,. Kadit, viran oldum. Yarabbi, yarabbi! Bu kadar mesâibe giriftar olacak kadar bilmem ne günah işledim yarabbi!"

diyebilmiş orada bayılmış kalmıştı. Dâim Bey teşebbüsatının bu neticeye müncer olacağını ve bundan böyle Meliha'nın Kenân'ı unutmaya sa'y edeceği tabiî olduğunu bildiğinden o kadar telâş etmemiş idi. Talihiyle beraber tesadüfün bu derece yardım etmesine hayran oluyordu.

Tertip edilen plânlar muvaffakıyet gösteriyor, hiç bir mâniaya tesadüf edilmiyordu. Şimdi bu plânlardan iktitâf edilecek semerelere sıra geliyordu. Meliha uğradığı meyusiyet üzerine - kalben muhabbeti olmakla beraber- Kenân'a karşı fevkalâde bir kin ve garaz bağlamıştı. Pederinden gördüğü bu kadar nevâzişe, iltifata, insaniyete, bahusus kendisiyle etmiş olduğu ahd u peymana karşı İstanbul'da bir diğeriyle kim bilir nasıl bir vücut ile akd-ı râbıta-i muhabbet etmesini vicdansızlığına, ahlâksızlığına güzel bir delil addetmekte idi.

İşte kadınlar böyledir. Ekser-i ahvâlde, hele muhabbet mesâilinde kadınlar hiddetlerine pek mağlûpturlar. Sevdiklerinin aklıselim ile asla tevfik kabul etmeyen hareketlerini izam ede ede onu devâm-ı muhabbetlerine pek büyük bir mâni addetmekten, ekseriyetle bâdî-i iftirâk olan mücadelâta girişmekten hiç çekinmezler. Bilmem bu hâl galeyân-ı muhabbetten, yoksa kadınlarda daha ziyade icrâ-yı ahkâm eden hâl-i asabiyyetten mi tevellüt ediyor? Yahut takib-i hakikatteki aczlerinden mi ileri geliyor? Bunun gibi Meliha'nın da sıdk-ı ifâdesi bittecrübe müspet olmayan Fâiz Beyin yazdığı bir mektup ile Kenân'ın vicdansızlığına kadar hükmetmesi fikr-i âcizâneme göre galeyân-ı muhabbet, hâl-i asabiyyetle beraber kalbinin saf, pak olmasından ve bu kadar şeytaneti havsalasının istiap ve idrak edememesinden ileri gelmekte idi. Hakikat aranılacak olursa bu derece mel'anet tasavvur eden bir insanın her türlü harekâtınca, hele Fâiz Beyi ne türlü hile ve desise istimal ederek kandırdığına vâkıf olmak Meliha gibi dört duvar arasında büyümüş genç bir kızın değil, oldukça acı tecrübeler tatmış her erkeğin bile kârı değildir. Binaenaleyh Meliha'nın tebdîl-i hissiyyât edişi mecburî idi.

İlk yeis zamanlarındaki hiddet ve şiddetin yavaş yavaş sükûnet bulmakta olduğunu gören ve Meliha'nın akşamları berây-ı tenezzüh bahçede gezinmesini büyük bir fırsat addeden Sadık, peder ve validesinin teşvikiyle kıza görünmeye, ara sıra harfendazlıkta bulunmaya başlamıştı. Fakat Meliha oralarda mıydı? Sadık'ın gösterdiği yalancı muhabbetlere, bîedibâne temayül-

lere mağlûp olacak kadar mundar gönüllü, adî yürekli miydi? Sadık'a zevce olmak onun hevesât-ı şehvâniyye, temâyülât-ı hissiyânesine hadim olmak Meliha'ya göre ölmekle müsavi idi. Dünyada zevç namıyla bir Sadık kalsa yine ona zevce olmayı arzu etmek şöyle dursun, hatırına bile getirmezdi.

Bu tecavüzkârâne muameleler birkaç akşam tekrar etti. Meliha bu tenezzühten de vazgeçti. Bir yere misafirliğe gitmesi, akranıyla ülfet etmesi amcası tarafından menedilmiş olduğu gibi, hariçten de yalıya kimse gelmiyordu. Çünkü bazı misafirlerin kabul edilmediği şehre şayi olmuştu. Meliha artık kitaplarıyla mütalaâtıyla eğleniyordu. Sadık'ın taarruzâtından masun olmak için buna da razı oluyordu.

Geceleri her türlü ihtimale karşı ihtiyat olarak kapısını kilitler öyle yatağına girerdi. Zira Sadık'tan her türlü mel'anet sudûr edeceği misillü, namusuna taarruz işten bile değildi. O kadar arsız, yüzsüzdü . Bunu ispat etmek üzere şunu zikredebiliriz ki: Bir gün Meliha, Dâim Beyin odasında yengesi dahi birlikte olduğu hâlde, bir meseleye dair konuşurlarken Sadık müsaade istihsaline bile hacet görmeksizin hod-be-hod pederinin odasına girmiş, orada Meliha'yı gördüğü hâlde hiç fütur etmemişti. Meliha'nın telâşını gören yenge hanım:

-Kızım o senin amcanın oğludur. Kendisine çıkmakta ne beis var.

demişse de Meliha asla ehemmiyet vermeyerek odadan çıkmıştı.

Dâim Bey yalnız bu teşebbüsünde müşkülât çekiyorsa da bir türlü vazgeçmiyor, muvaffak olacağım fikriyle elinden gelen şeytaneti tatbik ve icradan geri durmuyordu. Şimdi de Sadık tarafından Meliha'ya bir muhabbetname yazılmasına, dadısı vasıtasıyla yattığı yastığın arasına konulmasına karar verildi. Sadık o ana kadar belki yüzü mütecaviz mektup yazmış ve bu vadide hayliden hayli terakki etmiş olduğundan olanca iktidar ve maharetini sarf ederek istediği gibi bir muhabbetname yazıp dadısına teslim etmişti. Bilâ-müsâade odasına girmemesi için yediği tekdirlere, işittiği acı sözlere rağmen dadı kalfa oğlunun

muvaffakıyetine dua ede ede kâğıdı yastıkları arasına sıkıştırmıştı.

Üç dört saatlik bir mütalâanın tesiriyle bayağı yorulmuş olan Meliha yatağına girip de kendi eliyle yastıklarını, yorganını tanzim ederken telli pullu bir kâğıdın yastıklar arasından yuvarlandığını görmüştü. Zavallı Meliha bunun ne olduğunu pek güzel tahmin etmişti. Halecân ve heyecanından zangır zangır titremekte olduğu hâlde mektubu aldı, güç hâl ile zarfını çıkarabildi.

Okurken çehresi hiddetten bazen kıpkırmızı oluyor, bazen de sararıyordu. Mütalâa hitam bulunca Meliha -şimdiye kadar daha bir misline tesadüf edilmeyen bir tehevvür-i fevkalâde ile- mektubu parça parça ederek pencereden dışarı fırlattı. "Sadık beni öldüreceğini bilsem yine sana zevce olmayacağım. Bedenimde kuvvet, kalbimde metânet oldukça sana müdafaa edeceğim" dedi. Bunu müteakip hazin hazin ağlamaya başladı. O mektupta şu satırlar yazılı idi:

"İlk defa olarak size böyle açıkça, teklifsizce hitap eylediğimden dolayı ihtimal ki bana hiddet eder, bu cerâimi küstahlığıma hafif-meşrepliğime haml eylersiniz. Fakat acele buyurmayınız. Hakayık-ı ruhiyyeme vâkıf olmadan derhâl böyle bir hükümde bulunmayınız. Nurum. Ah! huzurunuzda aşkımın ciddiyetini, ebediyetini ifhama muktedir olabilecek kadar selâmet-i fikre müsaade-i tali'e mazhar olsam. Kalbimi pare pare ederek size bütün tabakatını, muhabetinizin bütün tecelliyatını arz eylerdim. Ve o zaman şu bîçarenin ne kadar müthiş bir ateş-i aşk ve ıstırap içinde bulunduğunu anlayarak cür'et ve cesaretimin mecburî, gayr-ı iradî olduğunu keşf ve tahminde asla müşkülât çekmezdiniz."

"Muhabbetinizdeki sihir ve kuvvet nazarınızdaki tesir ve hararet beni mahv ve harap eyliyor. Yüreğimi yakıp kavuruyor. Bu derece şiddet-i meyl ve inhimaka karşı bu bîgânelik, merhametsizlik nedir? Düşünüyorum ki bu mertebe merâret-i hissiyatın, o rûh-ı lâtîfe, o kalb-i rakike nasıl nüfuz eylediğine, oradaki şefkat ve rikkatle nasıl imtizaç ettiğine hayretler ediyorum."

"Birkaç gün evvelisine kadar âteş-i aşkımı temâşâ-yı cemâlinizle teskine çalışıyordum. Şimdi ise hayalinizi rüyada olsun görebilmek suretiyle tadîl-i iştiyâka gayret · eyliyorum. Fakat gönül böyle hayalî vuslâtlardan bir zevk ve lezzet iktisap edebilir mi? Edemez değil mi elmasım? O hâlde şu perişan vücudu çiğneyip geçmek, onu bir nazar-ı iltifat ve nevâzişten de mahrum eylemek muktezâ-yı mürüvvet midir?"

"Ah, bilemezsiniz kalbimin nasıl ateşin bir iştiyak, ruhumun nasıl düzahî bir azap içinde olduğunu takdir edemezsiniz. Maksadınız beni hicr ile öldürmek, mahrumiyet suretiyle benden intikam almak ise korkmayınız şu divane gönül ona da razı olur. Buna mukabil sizden yalnız bir şey, bir kelime-i muhabbet arzu eder."

"Bu sözler, bu samimâne itiraflar bilirim size pek adî, pek yabancı görünecektir. Çünkü siz hâlâ Kenân'ın derd-i muhabbetiyle uğraşıyor, avdetine intizarda bulunuyorsunuz. Hâlbuki Kenân şimdi İstanbul'da size karşı kim bilir nasıl bir vücut ile hem-aguş-ı vuslat olduğunu hiç hatıra getirmiyorsunuz. Yahut getirmek istemiyorsunuz. Yazdığınız mektupların, ettiğiniz feryatların cevapsız kalması şu arz eylediğim hakayıka güzel bir delil değil midir? O hâlde niçin bu kadar inat ve ısrar ediyorsunuz, hayrân-ı letâfeti olduğum vücudunuzu bu kadar azaplara, ıstıraplara hedef eyliyorsunuz da size sîne-i iştiyâkını açan bir bîçarenin her türlü seyyiattan berî olan muhabbetini kabulden imtina gösteriyorsunuz? Yazık, günah değil mi?"

"Akşamları şeref-i kudûmünüzle bir kat daha feyz ve letafetini arttıran bahçe bu şereften mahrum olalı pek virandır. Baykuşlara mesken olmuştur. Çünkü siz onun baharı, gülü, bülbülü idiniz. Fakat şimdi ne o baharda bir eser, ne o gül ve bülbülde bir emel var. Siz altın kanatlı bir kelebek gibi daldan dala, gülden güle koştukça o bahar çiçeğinin reng-ı âlı yanaklarınıza aksettikçe zavallı ben şu satırları karaladığım odanın penceresinden sizi tecessüs ediyor, âdeta gaşyoluyordum."

"Niçin kulunuzdan bu lütfu da diriğ ettiniz. Sizi sevmemek elimde olsa, aşkınızı kalbimden çıkarmak mümkün bulunsa, bu

kadar insafsızlığa, merhametsizliğe karşı sinemi parça parça etmez miydim? Evet mademki her iki suretle de benim için mahvolmak mukadderdir. Bari bir an evvel gider tahammülümün kat kat fevkinde olan bu azaplardan halâs olurdum. Fakat mümkün olmuyor. Size binde bir nailiyet emeli bana her şeyi unutturuyor. O zaman yaşamak, yalnız sizin saadetiniz için yaşamak istiyorum. Hâlbuki siz inadınızda, ısrarınızda devam ediyor, vücudundan bir haber olmayan Kenân'ı bekliyorsunuz."

"Hissiyyât-ı muhabbetperestânemin en galeyanlı zamanlarında kalbime hâkim olamayarak size karşı bilâ-ihtiyâr ağzımdan çıkan birkaç söz infialinizi mucip olduysa emrediniz ben sükût ederim. Lâkin zapt ve idaresinden âciz olduğum hissiyatımı nasıl teskin edeyim? Bana bir tarik irâe ediniz. Bir âlet-i müdâfaa bulunuz. Sabır, tahammül benden, idare sizdendir. Oh, sizin vücudunuzdan, muhabbetinizden başka kalbime, hissime icrâ-yı nüfûz edecek şu âlemde bir kuvvet mutasavver midir."

"Bundan üç dört gün evvel her türlü muhatarayı hatta tart olunmak tehlikesini göze aldırarak pederimin, validemin yanlarında ayaklarınıza kapanarak istidâ-yı merhamet etmek niyetiyle odaya girdiğim zaman bir nîm nigâh-ı gazûbâne ile iktifa olunması bana şu mektubumu karalamak cür'etini verdi. Hayatı da, mematı da ufak bir lütfunuza müftekır olan şu biçareyi reddetmeyiniz. İki satırlık olsun bir cevap veriniz. Onu ihya etmiş olursunuz."

Sadık

Meliha bu mektubun mütalâasıyla Sadık'a bir kat daha kin ve adavet bağlamıştı. Her bir cümlesinde bin fikr-i mel'anet mündemiç olan o sözlere kapılmak! Pek çok kişilere takdim kılındığı hâlde hiç birinden eser-i lütf görmeyen o mundar vücudun hâdim-i âmâli olmak. Kenân gibi bir rûh-ı azîzin muhabbetiyle perveriş-yâb olan Meliha için ölmekle müsavi idi.

Kenân ne idi? Seherin en safâ-perver zamanlarında açılmış bir gül, tabiatın en sevdalı hengâmında vücuda gelmiş bir ruh, bir emel idi. Henüz mâil-i inkişâf iken kader onu bir mâder-i mihribân elinden bir peder-i müşfik kucağından almış, pençe-i

bî-amânında ezmişti. O vücûd-ı nâzik türaba mail iken, zaman denilen bir kuvve-i kahire imdadına yetişerek onu bir peder kucağından diğer bir peder kucağına atmıştı. Yalnız bu kadar da değildi. Ona hilkatte, meşrepte hüsünde tev'em yaratılmış zannolunan bir refîka-i hayât, bir hemdem-i vefâ-şiâr ihsan etmişti.

Zaman bir asûdegî-i tâm içinde geçip ilerledikçe o ana kadar hiç eseri görülmeyen manevî bir his gönülleri kaplıyor. Refte refte cismin kâffe-i nukatına sirayet ediyor. Eski maişet, eski nazar, eski muamele değişiyor. Yerine derin manalı bir sükût, bir hüzn-i sevdâvî kaim oluyor. Nazarlar yekdiğerine tekabül ettikçe vücut ser-â-pâ titriyor, ateş kesiliyor. Odalar tefrik olunarak sûret-i tahsîl tebdil olunuyor, refakat aradan kalkıyor.

Muhabbet tam kemale erdiği sırada şiddetli bir rüzgâr esiyor, Kenân'ı alıp uzaklara atıyor. Bir mukaddime-i hasrettir yüz gösteriyor. Sonra bu dem-i hasret uzuyor, nâmütenahîlik içinde kaybolup gidiyor.

Meliha feryat ve figan ediyor. Elinden gelen vesaite müracaat eyliyor. Bütün tedbirler boşa çıkıyor. Bir diğerine meyelân-ı hâtıraları uyanıyor. Meliha'nın muhabbetiyle ölmeyi cana minnet addeden bîçareye umulmadık iftiralar, hatıra gelmedik bühtanlar ediliyor. Denaetine kadar hükmolunuyor.

Bunlar Sadık için icra olunuyordu. Sadık'ın istikbali için irtikâp ediliyordu. Yoksa vukuattan haberdar olsaydı Kenân bu kadar adîlikte bulunur muydu? Bu hiç mümkün müydü?

Sadık denilen mahlûk-ı garîb ise vicdansız bir pederin ahlâksız bir valide ile imtizacından husule gelmiş, dem-i sabâvetini acz, meskenet içinde imrâr edip dünyanın lezzet ve safasından hisse-yâb-ı zevk olmaya başlayınca kendini bir mezbele-gâh-ı sefâhate atmıştı. İşret, ibtilâ-yı nisvân gibi hâdim-i bünyân-ı saâdet, fakat itikadınca levâzım-ı medeniyyeden ibaret bulunan ahvâl-i redîeye son derecede müptelâ olmuş, zaten sû-i şöhreti velvele-endâz-ı enâm olan Dâim Beyin bir kat daha lânetle, ikrahla yâd edilmesine sebebiyet vermişti.

Sadık'ın kesret-i işretten kuvâ-yı zihniyesi harap, puladdan kavî olan vücudu mâil-i türâb olmuştu.

Kim bilir o zamana kadar Meliha gibi genç hayalperver ne kadar kızcağızları kendine bent etmiş, mevtin bile tathirden âciz bulunduğu bir cinayetle lekedar olmuştu.

Kim bilir o kadar hararetiyle, safvetiyle Meliha'ya takdim edilen o mundar gönül, o ana kadar bir kaç kişiye mal olmuş da, sonra yine istirdat edilmiştir.

İşte Sadık böyle bir deniyyü't-tab' bir adamdı. Kenân ile bunu mukayese etmek için vücudunu tayin mümkün olmayan bir vâhid-i kıyâsî aramak lâzım gelir. Biri ne kadar mehâsine meftun ise, diğeri o derece süfliyyâta mail idi.

İşte Meliha mektubu okuyup ıstırabını teskin edinceye kadar ağladıktan sonra yatağında sabaha kadar bunları düşünmüş, bu mukayeselerle meşgul olmuştu. Kenân'a vefasızlığından dolayı kalben fevkalâde muğber idi. Fakat Sadık, o zehirli yılan hilkatin fevkinde bir vücûd-ı habîs idi. Dünyada mel'anet kaybolsa, onu icat edecek kadar dessas hilekârdı. Meliha'ya gösterdiği meyl-i iştiyâk ona muhabbetinden değil, parasına olan aşkından, hırsından ileri geliyordu. Onu bir defa ele geçirdikten, kabza-i teshîre aldıktan sonra kendisine ebâdı namütenahi bir meydân-ı sefâhat açılacak, o saha-i bî-pâyân içinde, o girdâb-ı mezellet içinde istediği gibi oynayacaktı.

Bu belâdan, bu azaptan kurtulmak Sadık'ın Meliha'dan kat'-ı ümmîd etmesiyle, bunun husulü de bir izdivacın münakid olmasıyla kaimdi. Çünkü bu kadar tecavüzâta , bîedibâne harekâta cür'et-yâb olan Sadık, beri taraftan bir ima dahi görmemiş olsa yine bildiğinden geri durmayacak, ihtimal ki hayâl-i muvaffakıyyetle daha şeni vasıtalara müracaat edecekti. Bu tabiî idi.

Ah! Kenân neredesin? Bütün bu vakayiye karşı neden öyle bîgâne duruyorsun. Bir zamanlar reng-i letâfetine halel gelir diye yüzüne bakmaya bile kıyamadığın sevgili Meliha'nın şimdi ne kadar kederler, elemler çektiğini hiç işitmiyor musun?

Ettiğim vaveylâlara, feryat ve figana karşı sen İstanbul'da, o tecelligâh-ı aşk ve sevdada bir başkasıyla hem-bezm-i vuslat isen burada intizar gibi müthiş bir ıstırap içinde bulunan şu kimsesize iki satırlık olsun bir mektup yazabilir, "Artık başının çaresine bak, benden imdat bekleme." diyebilirdin. Yok, eğer hakikat bu merkezde değilse bu sükût-ı müzic neden neş'et ediyor. Garip, halli müşkül bir muamma değil mi?

Ben üzerime terettüp eden vazifeyi ifa ettim. İcraatıma hail olan bütün mevânii iktihâm ederek sana her hakayıkı ifhama çalıştım. Muinim, rehber-i harekâtım, her türlü avarızdan masun addeylediğim aşkın, muhabbetin idi. Fakat şimdi eyvah bu muîn-i şefîkten, bu istinâdgâh-ı lâtîfden mahrumum.

Açık konuşalım Kenân! Şimdi biz yekdiğerimizden uzak ayrı bulunuyoruz. Reviş-i hâle bakılırsa ve bu bîgâneliğin böyle devam ederse iftirakımızın ebedî olacağı anlaşılıyor. O hâlde azizim daha nihayet bir ay kadar size intizar edecek, bu müddet zarfında bir emare zuhur etmezse ben de başımın çaresine bakacağım. Namusunu düşman elinden kurtarmak, âleme karşı yalnız muhâfaza-i namusuyla iftihar etmek arzusunda bulunan bir kadının bu hareketi şâyân-ı tenkid ve muaheze değildir sanırım.

İşte bunun için Kenân, Allah aşkına olsun gönderdiğim mektupları yakınız mahvediniz. Yalnız dâire-i izdivâcına dehalete mecbur kalacağım adam onlardan haberdar olmasın. Muhabbetini gönülden nez' eden bir bîçarenin şu son temenniyâtını isaf etmek o kadar ağır, müşkül bir vazife sayılmaz değil mi?

Bu hareketimden dolayı yarın ahirette pederim beni mes'ul edemez. Ben daha hayatında iken ona her şeyi anlatmıştım. Size ait olan vazifesizlik ise bîgâneliğinizdir. Bunun cevabı da bittabi size racidir. Rica ederim şu varakparemi de kül ediniz. Korkmayınız o küller hiç bir zaman hararetini kaybetmeyecek. Sizi de beni de, o ateşten, o hararetten mahrum bırakmayacaktır.

Kenân'a yazılan son mektubun bazı fıkralarını ihtiva eden

şu satırlardan da anlaşılıyor ki Meliha artık Kenân'ın avdetinden külliyen kat'-ı ümmîd eylemiş Sadık'ın iz'âcât-ı mütemâdiyyesinden fena hâlde bîzar olmuş bulunduğundan, her şeyi hükm-i kadere tevdi ederek -Sadık'tan başka- kendisine zuhur edecek talibe gözlerini kapayarak cevâb-ı muvâfakat verecekti.

Dünyada insan için saadetten de, muhabbetten de kıymettar bir cevher varsa o da namustur. Mukadder olan birkaç günlük ömrü huzur ile istirahat ile geçirmek servet ve sâmâna aşk ve alâkaya müftekır değildir. Muhabbet üzerine müesses ne kadar aileler görülmüştür ki zamanın ehemmiyetsiz bir tebeddülü, kaderin ufacık bir hilesiyle viran, erkanı mecbûr-ı nâle ve efgan olmuştur. Nail oldukları servet ve sâmânın neşve-i muvaffakıyyetiyle sermest-i safâ olup da, bir gün sonra o zevk ve neşenin humâr-ı ye's-âlûdu gaile-i taayyüş ile birleşerek rû-be-râh-ı sefâlet olan aile reisinin beynini ezmeye, hümâ-yı saâdet yerine musibet ihtar eden mürg-ı felâket -sadâ-yı sâmia-hırâşıyle- ötmeye başlayınca eski ikbale eşk-rîz-i hasret, yeni idbâra da nâlesenc-i melâmet olmuşlardır.

Fakat namus denilen cevher-i girân-kıymet ki, hüsn-i muhâfazası dünyada insan için mûcib-i şeref ve refah, ahirette de müstelzim-i feyz ve felâhdır. Bir defa elden giderse onun iadesi mümkün olamaz. Mevt bile onu pak edemez. O artık mülevvesdir. Tâbi bulunduğu vücut âlûde-i çirkâb-ı mezellettir.

Cenabıhak Meliha'ya bunların kâffesini ihsan buyurmuştu. Fakat verdiği gibi almak dahi şanından olduğundan pederinin vefatıyla saadeti kısmen rahnedâr, Kenân'ın nakz-ı ahd etmesiyle de muhabbet-i kalbiyyesi dûçâr-ı zevâl olmuştur. O da bizim gibi insan, bizim gibi felâketten müteeessir olacağı cihetle, bu mahrumiyet üzerine bittabi mükedder olmuş, azap çekmiştir. Lâkin bunlar muvakkattır arızîdir, geldiği gibi geçer, gider. Evet bu muhakkaktır mutlaktır. Bir keder arız olduğu andaki şiddeti muhafaza edecek olsa ona hangi kalp, hangi vücut tahammül edebilir? Bu hususta nazarıdikkate alınacak bir cihet varsa o da hilkat, yani nâire-i istidâddır ki, biz bunu vücudun asabiyeti, kalbin rikkatiyle tercüme ve izah ediyoruz. Bu sebepten keder

bazı insanlara hiç misafir olmaz. Bazılarında da meyil ve istidada göre az veyahut çok tevakkuf eder, fakat her hâlde geçer gider.

Meliha'da dahi bu hâl aynıyla vaki olmuştur. Pederinin gaybûbet-i ebediyyesi, Kenân'ın sükut-ı müdhişi, onu hayli müddet ağlatmış, hırpalamıştır. Zaman bu teessürü -sairlerinde olduğu gibi- kolay kolay izale edememiştir. Biraz müşkülât çekmiştir. Bununla beraber bir dereceye kadar galebeye muvaffak olmuştur.

-8-

Hayatta ıttırâd arayanlar dünyanın germ ü serdinden bîhaber bulunanlardır. Şedit bir kuvve-i câzibenin taht-ı tesîrinde bulunarak her devrettikçe hatve hatve adem denilen bir semt-i muzlîm ve meçhule doğru sürüklenip giden şu dünyâ-yı denîde, mukadderden ziyade nasip arayanlar nail oldukları saadetin takdîr-i kıymetinden âciz olanlardır ki onlara göre istirahat mefkuddur. Nasibiyle iktifa edenler ise âmâl-i dünyeviyyeden tecdîd-i nefs eyleyenlerdir ki, bunlar ömürlerini bir âsûdegî-i tâm içinde imrar ederler. Hayatın lezzet ve kıymetinden hisseyâb-ı zevk olurlar. Bir de miktarına rabt-ı kalb ettikleri hâlde huzûzât-ı dünyeviyyeden bînasip kalan üçüncü bir kısım daha vardır ki, dünyada mahkûm-ı sefâlet olan bu kabil insanlardır. İşte sergüzeşt-i garîbanesi şu kara satırları vücuda getirmiş sabık, bu üçüncü kısım sefalet-zedelerdendir. Bu sefaletin mebdei ise Şöhret Bey namıyla ahvâl-i husûsiyyesini bu fasılda tahrire mecburiyet hissettiğimiz bir sefihin delâletiyle teşekkül eden ailedir ki, hikâyemizin bundan sonraki aksamı bu ailenin vukuât-ı müellimesini ihtiva edecektir. Vukuat itibarıyle Şöhret Bey için verilecek tafsilâtı kariîn-i kirâm meyanında zait addedenler de bulunabilir. Fakat biz yazılarımızı hissimize tevfik etmek mecburiyetindeyiz.

Hikâyemizin azâ-yı vak'ası meyanında o derece hâiz-i ehemmiyyet olmayan Şöhret Bey kırk seneyi tecavüz eden zamân-ı hayâtında pek çok vartalar geçirmiş, germ ü serd görmüşken, ahlâk-ı mezmûmesinden bir türlü vazgeçmemişti. Bu sebep-

ten ne kadar ahbabı varsa ondan nefret etmişler, bulundukları meclis ve cemiyete ithal etmemeye başlamışlardı. Zamanının kısm-ı azamını zevk ile sefahat ile imrâr eden Şöhret Bey eviddâsının kendisinden yüz çevirdiklerini, hatta bazı kalabalık meclislerde- bir daha isbât-ı vücûd etmemesi için- alenen tahkir eylediklerini gördüğü hâlde hevâ vü hevese iptilâ derecesine varan şiddet-i meyli onu hedef olduğu tahkirâta karşı iltizâm-ı sabr u sükûta mecbur bırakmakta idi. Zira pederinden intikal edip müddet-i medîde zevk ve safa âlemlerinde mahv ve harap eylediği servetten maada, sekizyüz kuruş maaşla hem aile idare etmek, hem amale muvafık surette yaşamak mümkün olmuyordu. Bu sefih harika derecesinde olan zekâ-yı fıtrîsini mâ-vudia lehinde istimal ederek şeytanete hasr-ı efkâr etmemiş, kuvâ-yı mâddiyyesi ve maneviyyesi sû-i istimâlâttan rehîn-i tezelzül olmamış olsaydı akranı meyanında cidden bir mevki-i mümtâz ihraz eder, herkesin celb-i kulûbuna muvaffak olurdu. Fakat o bu suretle hareket etmemişti. Servet-i mevrûsesi birkaç sene zarfında mahvolup bittikten sonra bir yere intisap mecburiyeti hissetmiş, pederinin hâkine hürmeten bir memuriyete tayin kılınmıştı. Hâlbuki yukarıda dediğimiz gibi bu memuriyetten aldığı maaş ancak ailesini geçindirebiliyor, âmâli sefâhatperestânesini icraya gayr-i kâfi buluyordu.

Buna binaen daima tanıdığı, güzel görüştüğü ahbaplarının bulunduğu mahallere başvuruyordu. Gariptir ki namuslu bir insana göre icrası ölmekle müsavi olan bu temâyülât-ı hasîsânesiyle beraber Şöhret Bey daima güzel giyinmeye, âleme karşı azamet satmaya pek heveskâr idi. İşte yalnız bu hâli, şeytaneti, zekâsı ile kabil-i tevfîk değildi. Hakikat-ı hâle vâkıf olup da katı çehreli olan dostlarından bazıları kendisine aczi, fakrı ile beraber bu kadar mükellef telebbüs etmenin, bu derece azamet taslamanın esbabını sual ettikleri zaman: "Benim herkes nazarında hüsn-i şöhretim vardır. Âlem benim iç yüzüme vâkıf değildir â! Bu kadarcık şeyi bana çok mu görüyorsunuz?" cevâb-ı nâ-savâbıyla mukabele eylerdi. Muhatapları bu muhakemesinden dolayı onu iskât edebilirlerdi. Fakat cerbeze-i natıkası sayesinde ne kadar itirazâta hedef olsa yine hasmını iskat ve

ilzama muvaffak olurdu.

Dostlarından alenen gördüğü tahkirât izzetinefsine dokunduğundan değil, mahzâ neticenin vahim olabilmesi ihtimaliyle onu hayliden hayliye düşündürmüş, artık öyle yerlerde bulunmamaya karar vermişti. Şöhret Bey sekizyüz kuruştan ibaret olan maaşının üç yüz kuruşu nefsine müteallik masârifât-ı mübremeye karşılık olarak tevkif ettikten sonra mütebakisini iaşeleri zımnında familyasına terk eder, başka bir şeye karışmazdı.

Ayın ilk günlerinde Şöhret Bey yine eski şıklığı, eski azametiyle kafeşantanlarda gazinolarda arz-ı endâm eder, beş altı gün sonra aradan kaybolarak müddet-i gaybûbet ayın nihayetine kadar devam ederdi. Şöhret Beye göre pek ıztırâb-engîz olan bu hayat, bu inziva, çok imtidâd etmedi. Bir devr-i ikbâl ona aguş-ı safâsını açtı:

İntisap eylediği dairenin riyasetine tayin olunan Muhsin Efendinin harekât ve icraatını amaline muvafık bularak bundan istifade çarelerini taharri eden Şöhret Bey, olanca kuvvetini, şeytanetini toplayarak mumaileyhe hulûle muvaffak olabilmiş, ahlâk ve tabiatlarının müşabehetleri cihetiyle münasebetlerini az zaman zarfında uhuvvet derecesine vardırmışlardı. Bu zat doğrusunu söylemek lâzım gelirse İstanbul'dan makhûren taşraya atılmış, bir hayli zaman Rumeli'nde, Anadolu'da dolaştıktan sonra talihin son bir lütfuna mazhar olarak bu memuriyete tayin kılınmıştı. Bununla Şöhret Bey arasında mahsûs olabilecek yalnız bir fark vardı. O da Muhsin Efendi'nin iktidâr-ı zâtiyyesiyle hiç de kabil-i tevfîk olmayan kırk, kırk beş liralık bir maaş ile iktifa etmeyerek, âherin servet ve saadetine haset etmesi, diğerinin de ele geçirebildiği mangır ile zevk ve safasına bakarak, âlemin malını tetkikten mütecânib bulunması idi. Şöhret Beyin böyle görünüşü ihtimal ki dest-i sefâhatı o kadar âli mevâkiye yetişemediğinden ileri geliyordu. Bu ciheti ispata hadim olabilecek elde bir delîl-i kavî vardır ki, o da her suretle hem-nev'ine ika-yı mazarrattan başka bir şey düşünmeyen bu iki sefihin, az zaman içinde münasebetlerini uhuvvet derecelerine vardırmaları, bunun neticesi olarak Şöhret Beyin, Muhsin Efendinin âmâl-i

denâetkârâne ve tasavvurât-ı iblîs-fîribânesine âlet olmasıydı.

Muhsin Efendi daha bu memuriyete nakletmezden mukaddem hakikaten akıllara hayret verecek derecede bir servet-i azîmeye nail olmuştu. Artık bu servetin sûret-i iktisâbı tarife hacet kalmaz zannederim. Yalnız şurasını ilâveye lüzum görürüm ki, Şöhret Bey de bu sayede hayli nukut elde etmişse de âdât-ı kadîmesi veçhile, cümlesi bir elden diğer ele devrolunmuş, kendisine yirmi dört saat bile misafir olmamıştı. Fakat ne ehemmiyeti var? O artık menâbi-i serveti bulmuş idi!

Şöhret Bey evvelleri en ziyade hakaret gördüğü ahbablarına bu muvaffakıyeti üzerine o kadar azamet taslamaya, mukabele-i bi'l-misl kaidesini o mertebe yerli yerinde icraya başlamıştı ki, onlar şöyle dursun, kendisini yalnız şahsen tanıyanların dahi hiddetini, hayretini mucip olmuştu. Başka suretle teskîn-i hırs ve hiddete muvaffak olamayanlar "Bırakın Allah aşkına şu rezil herifi! Muhsin Efendinin hem dalkavuğu hem vâsıta-i rüşveti!" diyorlardı. Hiç o bundan müteessir olur muydu? Asla! O nispette azameti arttırıyordu.

Bir gece mutat olduğu veçhile efendinin hanesinde yuvarlanan rakıların tesiriyle kafalar germâ-germ olup bir hayli mübâhasât-i hevâiyyeden sonra, Muhsin Efendi ciddî ve mühim bir mesele tarif ederken ahzeylediği vaziyeti takınarak kaşlarını çattığı, gözlerini hâl-i tabiîsinden ziyade açtığı hâlde aralarında şöyle bir mübahase cereyana başlamıştı.

-Şöhret bu akşam seninle mühim bir mesele üzerine konuşacağım. Her şeyde olduğu gibi, eğer bunda dahi amale hadim olabilecek çare bulabilirsen, seni bir kat daha seveceğim, takdir edeceğim.

-Buyurun efendim! Elimden geldiği kadar her bir arzunuzun husule gelmesine gayret ederim efendim,.

-Fakat Şöhret, bu mesele sairlerine benzemez. Hayat memat meselesidir anlaşıldı mı?

Bu hayat memat tabiri Şöhret'in yüreğini hoplattı. Zaten sapsarı olan çehresi bir kat daha tagayyûrâta uğradı. Şimdiye kadar bu sayede nail olduğu muvaffakıyâtı ufacık bir arıza ile sektedar etmek, mevtini temenni eylemek demek olacağından darbe-i sekr ile faaliyyet-i tabiîsi mahvolan zihnini toplamaya ve bir şey istihraç edebilirim fikriyle harekâtını tetkike başladı. Fakat buruşuk bir sima üzerinde cam gibi parlayan bir çift maî gözün bir semâat-i mütemâdiyye ile bir noktadan bir diğer noktaya matuf olmakta bulunduğunu gördü. Başka bir şey keşfedemedi. Aradan bir iki dakika geçer geçmez Muhsin Efendinin kaşları bir kat daha çatıldı. Sert bir çehre ile dedi ki:

-Niye cevap vermiyorsun?

-Hayır efendim düşünüyordum. Bu hayat ve memat tabiri ne gibi maâni ve ve mesâili cami bulunduğunu tasavvur ediyordum.

-Yazık yazık, ben seni hakiaten akıllı, sür'at-i intikale malik bir adam zannederdim. Mütalâam ne kadar yanlışmış. Meğer sen kuru bir ağız kalabalığından ibaret imişsin.

-Aman efendim.

-Sus sus, çok lâkırdıya lüzum yok. Bu hayat memat sözü seni korkuttu değil mi? Fakat korkma seni bir cinayete, hıyanete sevk edecek değilim.

-Velinimetim! Hayatım uğrunuzda feda olsun. Emir buyurunuz...

-Senin biraz boşboğaz olduğunu bilirim. Hatta bu babda tecrübem bile vardır. Evvelâ sana söyleyeceğim sözlere nefsinden gayrı kimsenin vâkıf olmasını istemem.

-Efendim kulunuza itimat buyurmuyor musunuz? Şimdiye kadar hangi emirlerini icrada kusur ettim. Fakat lütuf buyurup da kölenize esas meseleyi izah buyursanız...

-Anladım anladım sen işi öğrenmedikçe söz vermeyeceksin. Öyleyse şu kapıyı kapa!

Şöhret meselenin dehşet ve ehemmiyetinden titremekte olduğu hâlde kalktı kapıyı sürmeledi. Geldi, efendinin karşısında

oturup netîce-i hâli muntazır oldu. Muhsin Efendi hikâyeyi evvelâ maziden, yani mahdum ve kerimesinin İstanbul'daki ahvalinden tutturarak dedi ki:

-Ben daha taşra memuriyetlerine çıkmayıp İstanbul'da iken kerimemin başından bir kaza geçmişti. Orası büyük yer. Bu kazayı defedebildik. Fakat kâmilen muvaffak olamadık. Çünkü anlıyorsun ya! Tathîri mümkün değil. Şimdi ise iş başkalaştı. Kız Dâim Bey-zade Sadık Beyi seviyormuş. Ona varamazsa kendini mahvedecek, öldürecekmiş. Düşündüm taşındım arada bu kaza olmasaydı, müşkülât o kadar baş göstermezdi. Şimdi senden buna bir çare bulmak ile beraber, mahdumuma da Dâim Beyin birader-zadesi Meliha'yı alacaksın. Ne yapıp yapıp buna muvaffak olacaksın.

Bu sözler söylendikçe Şöhret'in çehresindeki eski sarılık yavaş yavaş zail oluyordu. Muhsin Efendi tekrar söze başlayarak:

-Geçenlerde vefat eden Sâim Beyin buraca meşhur olan serveti kâmilen kerimesine intikal etti. Böyle zengin bir geline malikiyet az bahtiyarlık mıdır? İşittiğimize göre Dâim Bey bunu oğluna almak istiyormuş. Fakat kız razı olmuyormuş. Benim oğlum hem güzel, hem de zengindir. Şimdi yalnız Dâim Beyin iknaı lâzımdır. Bunu da sen deruhte edeceksin, anladın mı?

-Efendim, Dâim Bey bendenizin aziz ahbaplarımdandır. Bunun her türlü ahvâl-i husûsiyyesine vâkıfım. Onu kandırmak pek kolaydır. Yalnız biraz para gözden çıkarmalı. Zaten haremim cariyeniz bu meseleyi her zaman bendenize ihtar ederdi. Meliha'nın efendi hazretlerinin mahdumuna pek münasip olduğunu söylüyordu. Eğer muvafakat buyrulursa bendeniz gidip Dâim Beyle konuşayım.

-Pekâlâ, o hâlde bu herife ne kadar para vadetmek lâzım?

-Birkaç bin lira!

-Birkaç bin lira mı? Aman ne söylüyorsun Şöhret?

-Efendim alacağınız gelin size onlardan torbalarla getirecek, merak buyurmayınız.

-Âlâ, âlâ haydi seni göreyim. Bir iki güne kadar cevap beklerim.

-Buna muvaffak olduğum surette kulunuza ne ihsan buyuracaksınız?

-Sen merak etme. Muvaffak ol da bize o lâzım. İhsanını bol bol alırsın.

Muhavere buraya geldiği zaman saat dörde takarrüp etmiş, mutaddan ziyade işret edilmiş olduğundan taam eder etmez Muhsin Efendi harem dairesine çekilip Şöhret Bey de rakının, daha doğrusu mevut olan liraların neşesiyle yatağına girerek horuldaya horuldaya uyumaya başlamıştı.

Şöhret Bey, Dâim Beyin en eski kafadarlarından, daha doğrusu en eski dalkavuklarından idi. Bu iki sefih arasında mazide, yani Dâim Beyin dem-i ikbâlinde şâyân-ı hayret bir münasebet mevcut iken, mumaileyhin iflâs etmesi üzerine bu münasebet de münkatı olmuştu. Sâim Beyin vefatıyla eski dostuna yine bir devr-i ikbâl açıldığını istihbar eden Şöhret -hulûl eylediği zatın oradan infisâli yahut aralarındaki münasebetin inkıtaı mülâhazasıyla- muhabbet-i kadîmeyi iade maksadıyla ara sıra Dâim Beyi ziyarete başlamıştı. Fakat bu defa onu eskisi gibi şûh-meşreb, âlicenap bulmamıştı. Filvaki kendisine haddinin fevkinde tebeddül-i iltifât edildiğini görüyordu. Fakat bu iltifatın ihsan cihetine müteallik aksamından hisse-yâb olamıyordu. Birkaç defalar mahzâ tecrübe kabilinden olarak kendisinden istikraz suretiyle para talep etmişti. Her defasında:

-Dostum, eski çamlar bardak oldu. Bundan böyle bana miras terk edecek ne peder, ne valide, ne de birader var! İhtiyarladım çoluk çocuk sahibi oldum. Onları bakmak, ev sahibi etmek lâzımdır.

cevabını almıştı. Bu mesele zuhur etmeseydi Şöhret onu terk edecek, bir daha semtine uğramayacaktı. Çünkü bir istifade mevcut olmadıktan başka muamelede resmiyet, yani iâde-i münâsebette adem-i memnûniyyet eseri hissediyordu.

Bu teehhül meselesinin mevzuubahis olduğu gecenin sabahı Şöhret Bey erkenden kalkıp, bu gibi ahvalde yed-i tûlâsı olduğundan dolayı, her hâlde rey ve mütalâasına muhtaç bulunduğu zevcesinin bu babdaki fikrini sual ettikten sonra, bir kat daha temîn-i muvaffakıyyet için takip edilecek hatt-ı harekete dair kendisinden izahat talep eylemek üzere, hemen hanesine şitâb eylemişti.

Şöhret Beyin nefsine müteallik olmayan şeylerden asla müteessir olmadığını defaatle tecrübe etmiş bulunan zevcesi, bu telâş ve heyecanı müşahede edince zevcinin yine bir müşkülâta uğradığını hissederek uzun uzadıya mukaddimeler tertibiyle beyân-ı keyfiyyete başlayacağı tabiî olan Şöhret'e vakit bırakmayarak:

-Bey sizde yine bir telâş görüyorum. Sebebini izah eder misiniz?

-Bırak Allah aşkına hanım! Bu efendiyle başımız belâya uğradı. Verdiği bir kaç lokma ekmeği burnumuzdan getirinceye kadar sa'y ediyor. Ne kadar iş zuhur edecek olursa bana havale ediyor. Haydi bunlara bir şey demeyelim. Ya bu defaki teklif ..

Şöhret Beyin bu suretle idare-i kelâm edişinden başlıca maksadı bu izdivaca muvaffak olduktan sonra her iki taraftan da alacağı ihsanı zevcesinden ketm etmek idi...

-Merak etme a gözüm! Elbet bir kolayı bulunur. Bu teklif neymiş bakalım?

-Siz de bilirsiniz ki kadınlar biraz gevezecedirler. Evvelâ teminat veriniz de sonra söylerim.

-Yine mi teminat?

-Hem kat'î surette yemin ile..

-Efendi ile aranızda mademki bu kadar mühim bir mesele cereyan etmiş ve bunun kimseye ifşa edilmemesi taht-ı karâra alınmış. O hâlde bana söylemekte hiç mana yok. Doğrudan doğruya bir işi anlatırsanız elimden geldiği kadar size muavenet edebilirim. Aksi takdirde ne sözünüzü dinler, ne harekâtınıza iştirak ederim.

-Aman hanımcığım bu meselede size ihtiyacımız fevkalâde..

-O hâlde teminat talebine mahal yok. Karı koca olduğumuz için size ait bir sır bana da raci demektir.

-Fakat rica ederim kimse duymasın.

-Bu kadar korkak olmayınız kimseye söylemem.

Muhavere buraya geldiği zaman Şöhret Bey nazarıyla etrafı tecessüs edip kimse olmadığına kanaat hâsıl edince Muhsin Efendinin kendisine tevdi eylediği vazifeyi lüzumundan ziyade tafsil ederek nihayetinde:

-İşin açıkçası bizim efendinin kerimesi bakir değilmiş. Buna bir çare bulmak lâzım. Düşündüm taşındım size müracaata mecbur oldum. Kadınların bu hususta elbet erkeklerden ziyade tecrübeleri vardır.

Bu sözler söylenip bittikten sonra kadın sürekli bir kahkaha kopardı.

-Bu kadar korktuğunuz, izam ettiğiniz şey bu muydu?

dedi Şöhret Bey hayran hayran zevcesine nigerân oldu.

-Aman ne söylüyorsunuz hanım! Bu mesele o kadar sehlü'l-icrâ mıdır?

cevabını verdi.

-Ne zannediyorsunuz ya? Mademki hakk-ı sükût olmak üzere bu kadar liralar da verilecektir Dâim Beyin karısının ne derecede paragöz insanlar olduklarını bilmiyor musunuz? Bu teklifi öperler de başlarına koyarlar.

-Farz edelim ki dediğiniz doğru olsun. Ya bunu kendilerine nasıl söylemeli?

-Darılmayınız ama bey siz ateh getirmişsiniz. Beş yaşında bir çocuğa bile söylesen bunu anlar. Efendi iki bin lira hakk-ı sükûtu babasının canı için verecek değil a! Siz bunu söyler söylemez bunu anlarlar. Zaten kızın hüsün cihetiyle bir kusuru olmadığından bu hikmete derhâl aşina çıkarlar, merak buyurmayınız.

-Demek ki siz şimdi bu işi olmuş bitmiş addediyorsunuz.

-Onun gibi bir şey. Yalnız bir nokta zihnimi karıştırıyor. Bu familyanın ahvâl-i husûsiyyelerine vâkıf hanımlardan aldığım malûmata nazaran Dâim Bey de zevcesi de Meliha'yı kendi mahdumlarına almak istiyorlarmış. Ama kız bir türlü razı olmuyormuş. Çünkü hala-zadesi Kenân'ı seviyormuş. Şimdi onlar kızı iğfale çalışıyorlar. Eğer muvaffak olurlarsa iki bin değil on iki bin altın dahi verseniz yine ehemmiyeti yoktur. Bu sebepten biz hanımefendi ile beraber yarın görücü sıfatıyla yalıya gideriz. Siz de hususî olarak Dâim Beyle görüşürsünüz. Ben zaten Dâim Beyin hanımını pek güzel tanırım. Bundan başka bir çare yoktur.

Şöhret Bey muhaverenin sûret-i cereyânından dahi anlaşılacağı veçhile, bu meselede zevcesine mağlûp olduğundan dolayı mahzun, diğer taraftan da yüzde doksan derecesinde olan muvaffakıyetinin hâtıra-i safâ-bahşâsıya memnun olarak, ertesi günü familyasıyla beynlerinde verdikleri kararı zevceleri hanıma tefhim etmek üzere hemen Muhsin Efendinin hanesine azimet etmiştiler.

Hakikat Şöhret Bey, o ana kadar uğradığı mehâlik ve mesâib hakkında zevcesiyle müşavarede bulunsaydı, kendisinin icadına muvaffak olduğu bin türlü şeytanete familyası bir o kadar daha fitne ilâve eylerdi. O kadar zeki, fettan bir kadın idi. Bulunduğu memleketin kadınları beyninde o derece maruf idi ki, yetişmiş bir kerimesi yahut bir oğlu olup da mürüvvet görmek arzusunda bulunan valideler zihinlerinde tasarladıkları bey ve hanımların bir diğerine sözlü olup olmadığını tahkik için ondan istizâh-ı mâdde ederler, onun reyi munzam olmadıkça bir teşebbüste bulunmazlardı. Kendisi hiddetine ve adem-i muvâfakatına dal olmak üzere, sert siyah kaşlarını çatıp muhatabesine "Hayır, hayır hanım bu olamaz, nafile uğraşmayınız!" dedi mi karşısındaki hiç ses çıkarmayarak başını alıp gider, mutlaka fikrinden vazgeçerdi. Hulâsa bir tabîr-i sahîh bulmak iktiza ederse, bu kadın şehrin kibar hanımlarına mahsus bir falcı gibi idi. Sözleri, mütalaâtı o kadar nüfuzlu idi.

Yalnız icraatına bir dereceye kadar nakısa iras eden bir cihet varsa, o da biraz gevezece olması, yani kendisine tevdi edilen bir sırrı muhafaza edememesi idi. Şöhret Bey ahlâkını pek güzel tecrübe eylediği zevcesine bu mesele hakkında evvelâ adem-i itimâd göstermişse de, hissettiği mecburiyet üzerine muavenetine ilticaya mecbur kalmıştı. Mükâleme bu vadilere döküldüğü zaman kadın yine kaşlarını çatmış, şu suretle cevabını itmam eylemiyti.

-Biz kadınlar zannettiğiniz kadar ahmak değiliz. Bunu ispat için şu meselede bîtaraf bulunmaklığım lâzım gelirdi. O zaman giriftar olacağınız hâli karşıdan seyreder de müsterih olurdum... Fakat gönül, şu viran ihtiyar gönül, sizi ıstırap içinde görmeyi hiç arzu etmez. Böyle olmasaydı sizin yüzünüzden çektiğim mihen ü meşâkka tahammül edebilir miydim? Şimdi beni güzel dinle: Bu meselede muvaffakıyet ağlebdir.

-9-

Dâim Bey çalışıp çalışıp da neticeye dest-res olacağı sırada Meliha'nın kibir ve inadından mütevellit bir sebeple teşebbüsâtından bir semere iktitâf edemeyeceğini anlayınca, kendisinin de zevcesinin de gözlerinde Meliha'ya karşı müthiş bir heves-i intikam parlamaktaydı. Bununla beraber hâlâ kızı razı etmek çarelerini düşünmekten de sarfınazar etmiyordu. Kendisi malûm olan şeytaneti, dessaslığı ile belki onu kandırabilirdi. Fakat kibiri, azameti buna mâni olur, Meliha'ya böyle bir teklifte bulunmak izzetinefsine pek ağır gelirdi. Mamafih bu muvaffakıyetsizliği tayin eylediği vasıtaların adem-i iktidârına hamleden Dâim Bey, bir gün ihtiyar kaim biraderinin müsâfereten yalıya gelmesini fırsat addederek, bu defa da bu vasıta ile Meliha'ya bir teklifte bulunmakla, yine kabul etmeyecek olursa istifadeyi başka cihetten aramaya karar vermişti.

Meliha'nın dayısı olmak lâzım gelen bu ihtiyar kendisine tevdi edilen vazifeyi kabul ile, meşhur olan talâkat-i lisâniyyesiyle derelerden tepelerden bin türlü sular getirerek, bahsin ne suretle neticeleneceğini tayinde muhayyir kalan hemşirezadesine geçmişlerden misaller irat ederek, zemîn-i

mükâlemeyi izdivacın maddî ve manevî olan mes'udiyetine döktükten, bu vadide pek çok kurt hikayeleri taaddüd ettikten sonra:

-Kızım size bu kadar tafsilât ita etmekten maksadım çok şükür sinn-i kemâle geldiğiniz cihetle sizi baş göz etmek, yani akrabadan amca-zadeniz Sadık Beyle izdivaca razı eylemektir. Bizim umum familya bunu münasip gördük . Zannedersem siz de bizi cevâb-ı red vererek mahzun etmezsiniz değil mi kızım?

-Dayı Bey, kaç oldu söylüyorum, ben Sadık'a varacaklardan değilim. Nafile yorulmayınız bunun mümkünü yoktur. Başka taraftan bir kısmetim çıkarsa ona diyeceğim yoktur.

dedikten sonra hiddet ve tehevvürle odadan dışarı çıktığı esnada, muhavereyi işitmek için kulağını anahtar deliğine uydurarak meraktan çatlamak derecelerine gelen yengesiyle göğüs göğüse gelmişlerdi. Bu hâl üzerine yenge hanımın renkten eser olmayan kuru çehresindeki humret-i hicâbı göreydiniz, taaccüple beraber gülmekten kendinizi alamazdınız. Kadın o mevki-i müşkilden kurtulmak için perişan zihnini toplayarak Meliha'ya karşı mütebessim bulunmaya gayret ederek cali bir eda ile ancak:

-Kızım dayınız gelmiş, burada mı?

diyebilmişti.

Meliha itidal ve metanetini muhafaza ile bu dessas kadının şu suretle olan hacâlet ve mağlûbiyetine kalben pek ziyade mahfuz olarak, yalnız dudaklarında hafif bir tebessüm ile galebesini ifham ederek nâzân ve hırâmân gelip odasına girmiş, tam üç gün bunlara görünmemişti.

Dâim Beyle zevcesinin kin ve gazabı derece-i nihâyeyi bulmuştu. Şimdi Meliha'yı bir diğerine vermek lâzım geliyordu. Maksat intikam almak, gördükleri tahkirin acısını çıkarmak olunca, bundan güzel vasıta mı olurdu?

Dâim Bey Meliha'yı Sadık'tan daha adî bir herife verebilirdi. Bunu Meliha da bilirdi. Burada yalnız bir fark varsa o da henüz ahlâk ve meşrebine vâkıf bulunmamaktır. Evet Meliha için tayin olunacak zevçlerin mademki ahvâl-i husûsiyyeleri

kendisince meçhuldür. O hâlde her şeyi kadere terk etmek lâzım gelir.

Bu havadis şehre intişar edince Meliha'ya her taraftan akın akın görücüler gelmeye başlamıştı. Çünkü o zamana kadar herkes Meliha'yı Sadık'ın malı addetmekteydi. Bunlar meyanında hakikaten şehrin en büyük namuslu familyalarından vasıtalar vardı. Yenge hanım bir dereceye kadar ahvâl-i husûsiyyelerine vâkıf olup, kendi hesaplarına elverişli görünen taliplere :

-Bize birkaç gün müsaade buyurunuz. Beyle istişare edelim. İki gün geçmez size cevabını göndeririz.

der. Emelin husulüne hadim olmayanlara ise:

-Efendim kızımız daha küçüktür. Görücüye çıkarmıyoruz.

cevab-ı red ile mukabele eylerdi. Akşam yalıya avdet ettiği zaman Dâim Bey zevcesiyle o günkü vukuat üzerine uzun uzadıya müşavere, mübahase ederler, bir türlü neticeye vasıl olamazlardı.

Bir gün Dâim Bey selâmlıkta bu meselenin adem-i tesviyesinden mütevellit ıstırapla düşünmekte iken, eski dostlarından olup hayli zamandan beri semtine uğramadığı hâlde iâde-i ülfet için yalıya devama başlayan Şöhret Beyi karşısında bulmuştu. İki dost musâfaha ederek aralarında maziye müteallik bir çok mübâhasât-ı hevâiyye cereyan ettikten sonra Şöhret Bey kelâma ibtidâr ile :

-Beyefendimiz bugün zatıâlilerini pek mühim bir vazife ile tasdiye geldim. Bendenizi bu işe vasıta eden zat beynimizdeki hukuk-ı kadîmeyi bildiğinden teklifâtımın mazhar-ı hüsn-i kabûl olacağında emindir.

-Pekâlâ efendim, teşekkür ederim. Esbâb-ı mürâcaatınızı izah buyurunuz. Bendenizce icrası mümkinâttan olan bir şeyin zatıâlinize karşı dirîğ olunmayacağından emin olabilirsiniz sanırım.

-Efendim maiyyet-i âlilerinde bulunduğum Muhsin Beyefendi, mahdumları için birader-zadeniz hanımı zevceliğe talep ediyor. Buna mukabil kendileri de kerimelerini mahdum

beye vermekle beraber bir hediye olmak üzere ikibin altın zatı-âlinize takdim ediyorlar Haremdeki misafirler müşarünileyhin zevcesiyle familyam cariyenizdir.

Dâim Bey uzun bir tefekküre daldı. Bir taraftan bu talebi elden kaçırmamak istiyor, diğer taraftan edeceği tekliflerin -şayet iş olmazsa- ifşa edilmesinden korkuyordu. Mamafih fesat dolaplarının böyle havf ve tereddütle tedviri kabil olamayacağını ve bu talip şehrin yabancısı olduğundan buna ifhâm-ı keyfiyyet daha muvâfık-ı maslahat olacağını bitteemmül şu veçhile cevaba mübaşeret eyledi:

-Beyefendi hazretlerinin hakkımızda bu suretle izhar buyurdukları teveccühe beyân-ı minnetdârî ederiz. Tarafınızdan bilvekâle vuku bulan bu teklife yalnız bir kayıt ve şart ile muvafakat ederim.

-İzah buyurur musunuz efendim?

Dâim Bey bütün dikkat ve şeytanetiyle gözlerini şöhretin üzerine dikmişti. Bundan maksadı şayet onu iğfal ise bunun kabil olmayacağını, çünkü kendisi bu hususta yed-i tûlâ sahibi bulunduğunu işrâb etmekti. Zeki, şeytan herif bu nazarın ifham etmek istediği manaya derhâl intikal ederek:

-Teklifâtınız mühim ve esrardan ibaret ise emin olunuz ki yalnız efendi hazretleriyle bendenizin aramızda kalacak kimseye faş edilmeyecektir. Bu babda arzu buyrulan teminatı itaya hazırız.

-Siz de pekâlâ bilirsiniz ki bendenizin şimdiye kadar maişetimi temin eden birader merhum idi. Onun muaveneti munzam olmasaydı ben bu refah ve saadeti nerede bulurdum? Cenabıhak garîk-i rahmet eylesin! Merhum bendenize senevî altıyüz lira bir varidat temin etmişti. Şimdi servet-i mevcûdesi -üç bin lira nakitten maada- kâmilen kerimesine intikal edeceği tabiî olduğundan teehhülü takdirde bendenizin bu sinn ü sâlden sonra zaruret ve sefalet içinde kalmaklığım icap eder. Buna merhum da razı olmadığı için daha zamân-ı hayatında bendenize varidatından tefrik edilmesi muktezi olan meblâğ ile

akrabasından Kenân Beye verilecek üç bin liradan dolayı musaddak birer vasiyetname tertip ettirmiş, bunun sûret-i icrâsını Meliha'ya zevç olacak zata havale eylemiştir.

-Pekâlâ, mademki yedinizde böyle bir vasiyetname mevcuttur. Onun icrâ-yı ahkâmı elzemdir. Bundan dolayı ne beyefendinin, ne de mahdumları Arif Beyin bir söz söylemeye hakkı yoktur.

-Vasiyetnamenin ahkâmına riayet şartıyla bendeniz de her iki teklifinizi kabul ederim.

Şöhret Bey bilâ-müşkilât istihsaline muvaffak olduğu cevâb-ı muvâfakatini bir an evvel efendi hazretlerine tebliğ ve tebşir etmek ve ertesi günü işi kat'iyen kararlaştırmak üzere derhâl müsaade istihsal ederek yalıdan savuşmuştu.

Haremde bulunan yadigârlar ise tab' ve meşreplerinin sühuletle itilâfına mebni, bir saat zarfında birbirinin sanki on senelik aşinası olmuşlardı. Şöhret Beyin haremi zaten umum nazarında meşhur olduğundan, yenge hanım nazarında da meçhul değilse de yanındaki görücü hanımla şimdiye kadar hiç ülfet ve muhabbet etmemişlerdi. Dâim Beyin hareminin en ziyade dîde-i tama'ını tenvir eden cihet böyle büyük bir zatın kerimesine kayın valide olmaktı. O, dünyada paradan, saadetten ziyade azameti, nümayişi tab'ına hoş görürdü. Haddinden ziyade işler yapmak, bir kadr ü meziyetleri olmadığı hâlde âleme kibir ile istihfaf ile muamele etmek, bu ailenin en birinci mahsusâtındandır.

Dâim Bey nîm-beşûş bir çehre ile hareme girdiği zaman zevcesi tarafından fevkalâde mütebessim bir tavır ve eda ile istikbal olunmuştu. Her ikisi de yek nazarda bu müşterinin matlûba muvafık olduğunu anlamışlardı.

O akşam usulü veçhile Meliha da, Sadık da istimzaç edildi. Meliha ağlaya ağlaya cevâb-ı muvâfakat verdi. Sadık ise meserretinden validesinin eteğini ayağını öpüyordu.

Sadık Bey, Meliha'dan bir hafta evvel teehhül etmişti. Bir surette ki pederinin icra eylediği cemiyetin methüsenası bir seneden ziyade kadınların ağzında dolaşmıştı. Bununla beraber

herkes hayret içindeydi. Kendi memleketinde bu kadar kızlar, beyler varken onlardan almayıp da nesep ve tıyneti meçhul yabancı bir adamın oğluna, âlemin hayrân-ı letâfeti olduğu biraderzadesini vermesi ve buna mukabil mahdumuna da onun kerimesini alması şehir dahilinde bir çok kılükali mucip olmuştu. Hele kadınların âdeta canları sıkılmıştı. Meliha'ya münasip bir bey taharrisinde bulunanlar bu havadisi işitir işitmez mahzun olmazlar mı ya? Diğer cihetten Dâim Beyin gelinini gören hanımlar hiddetlerinden "Acaba memleketimizde Sadık Beye münasip bir kız mı bulunamazdı? O güzelim yalıda böyle soyu sopu meçhul bir kadının edeceği azametler vallahi çekilmez! Yazık yazık Dâim Bey sana. Benim evlâdımın nesi vardı? Bunun kadar da mı güzel değil? Vallahi kardeş şu gelinin haline bak. Hiç de kız kıyafeti değil. Âdeta çocuklu bir anaya benziyor.!" sözleri perşembe günü gelin seyrine gelen hanımların ağzından dökülüyordu. Hele koltuk esnasında yaygaralar çığlıklar son dereceye varmıştı: "Bu fistanlar, bu duvaklar, bu teller bizim kızlarımıza olmalıydı. Yoksa... Değil..." naraları ayyuka çıkarılıyordu. Bu gibi münasebetsiz ahvalin men'-i vukuu için yenge hanım koltuk olmamasını kayın valide hanımdan rica etmişti. Kerimesinin irtikâp eylemiş olduğu cinayet meydanda durup dururken utanmadan şu cevabı vermişti:

-Hanım, hanım, ben evlâdımın mürüvvetini yüz defa görecek değilim. Âlem ne isterse onu söylesin, umurumda mı?

Adî mahalle karılarının söylemekle teeddüp edecekleri bu katı sözleri tefevvüh edenin Muhsin Efendinin haremi olduğu düşünülürse, bu ailenin dereçe-i nezâket ve terbiyesine elde güzel bir mikyas bulunmuş olur. Mükâlemenin esnâ-yı cereyânı sırasında tesadüfî olarak orada bulunan Meliha bu sözleri kayın validesinden işitince keder ve hicabından yerin dibine geçmişti. Bazı bedhahlar "Oh olsun, müstahaktırlar!" diyor. Bir takımları da Meliha'ya cidden acıyorlardı.

"Bir kızı alacak mısın validesine bak!" derler ne doğru sözdür. Filhakika Meliha bu muamelesinden kadının ne meşrepte olduğuna dair bir fikr-i icmâlî hâsıl eylemişti.

O gün Meliha zahiren pek şen görünüyordu. Fakat atinin zuhuru melhuz olan vakayi-i müdhişe, menâzır-ı mahûfesi, dîde-i intibâhı önünde tecessüm ettikçe yüreğinden kan gidiyordu. Ah endâm-ı matbûunu bir kat daha mevzun ve dil-nişîn gösteren, fakat indinde kefenden hiç farkı olmayan beyaz libaslar, o gür sarı saçlar arasında revnak-ı cemâliyle rekabet edecek surette parlayan elmaslar içinde, Meliha nurdan bir vücut olmuştu. Pertev-i bekâret lemeân eden gül çehresi, aşkın tesîr-i sihr-âmîzinden biraz reng-i letâfetini kaybeylemiş zannolunur. Fakat o ısfirâr içinde temaşasına doyulmaz bir safiyet, revnak, mündemiç bulunuyordu.

Koltukta -kamerin tenvire çalıştığı zulmet içinde birdenbire tulû eden güneş gibi -Meliha'nın şaşaa-i cemâlinden herkesin gözü kamaşmıştı. O bîçare ise âleme mahzun görünmemek için giydiği libâs-ı mefharetten -hususuyla peder ve validesini tahattur ettikçe- pek ziyade mustarip oluyor, gözlerini yerden ayıramıyordu.

Bu vaveylâ, bu şematet akşama kadar devam etti. Saat on bire doğru kalabalık azalmaya başladı. Gariptir ki bu kadınlar şimdiye kadar kim bilir kaç gelin seyrettikleri hâlde, bu kadar merak ve endişeye duçar olmamışlardı. Avdet etmezden mukaddem, sanki cümlesi evvelden sözleşmişler gibi sıra ile gelip gelini bir daha nazar-ı tedkikten geçirirler, ekşi bir çehre ile savuşup giderlerdi. Hele daha teehhül etmemiş genç kızlar -kim bilir nasıl bir hiss-i iğbirâr ile- gelini tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra, bir tebessüm-i istihfâfkârâne ile ikmâl-i vazîfe eylerlerdi. Bu hakareti, bu istihzayı gören gelin temâşâ-gerânı kendi cinayetine vâkıf zannederek köşede büzüldükçe büzülür, terledikçe terlerdi. Dessaslığına, hainliğine dal olan çehresine -güya seyyiatını setr için- sürülen aklıklar, kızılcalar, kirpikten eser olmayan gözlerine çekilen sürmeler, kaşlarını celâllendiren rastıklar, o körpe, iğrenç çehreyi bir kat daha müstekreh gösteriyordu. Bir nazar-ı dâimî altında bulunmasından değil, cinayetini ne suretle setr ve ihfaya muvaffak olabileceğini teemmül onu fevkalâde mustarip eylediğinden, bir taraftan da bu

ıstıraba izdihamdan mütehassıl hararetin tesiri munzam olduğundan ve aklıklar, kızılcalar su olmaya, güzergâhında siyah izler bırakarak yuvarlanmaya başlayınca manzara büsbütün fena bir renk almıştı. Yalnız odadaki kalabalık azaldıkça arka cebindeki pudra kutusunu çıkararak yüzünü yelpazesiyle setrederek iki göz arasında yine un çuvalına dönerdi. Hulâsa gelinin pek aşağılık bir şey olduğuna dair hanımların yaygaraları gürültüleri becâ, pek becâ idi.

Bir hafta sonra Meliha'nın da cemiyeti icra olunmuştu. Fakat diğeri kadar mutantan, mükellef değildi. Çünkü kendisi arzu etmemişti. Gariptir ki Dâim Bey gelini yalıya almaya, Meliha'yı da dışarı vermeye mecbur olmuştu. Bu mecburiyet Şöhret ile beynlerinde akdolunan mukaveleden neş'et etmişti. Cümle âlem bu münasebetsiz harekâta hayret etmişlerdi. Herkes Meliha'ya, o kimsesiz zavallıya acıyordu. Bu kadar servete, saadete mazhar olduğu hâlde böyle zulüm ve i'tisâfa duçar olmasını kimse arzu etmiyordu. Çünkü şehirde pederinin lütfuna mazhar olmamış, muavenetine iltica etmemiş hemen kimse yok gibiydi. Bu vukuatın esası biraz zaman sonra Kenân'ın İstanbul'dan avdet etmesiyle anlaşıldı. Bu kadar lütuf ve inayetine mazhar olduğu biraderinin bir tanecik kerimesine bu muameleleri reva gördüğünden dolayı herkes Dâim Beyi lânetle yâd etmeye başladılar. Tesadüf eyledikleri yerlerde yüzlerini çevirdiler. Fakat iş işten geçmiş, ahkâm-ı kader yerini bulmuştu.

-10-

Kenân müdürden aldığı cevâb-ı red üzerine haftanın nihayetine, yani cumanın hulûlüne intizara mecbur olmuştu. Filvaki Fâiz Beye bir tezkire yazıp, buna enistesinden evvelce aldığı tavsiyename ile muahharen gelen mektubu leffederek hakikat-ı hâlin meydana ihracı zımnında kendisinin memleketine avdet etmesi mi, yoksa başka bir vasıtaya müracaat mı lâzım geleceğini istimzaç edebilirdi. Hâlbuki ne İstanbul'a geldiğinden, ne mektebe girdiğinden haberdar olmayan mumaileyhe mukaddema müracaata lüzum görmeyip de, böyle muztar zamanda muavenetine iltica ve bunu tahriren

istirham ve rica etmeyi terbiye ve nezaketine münâfî bulmakta idi. Bir de hasta bir yüreğin en esrarengiz nukatından sadır olmuş, mevt ile tehdit olunan bir vücudun en son temenniyâtını havi bulunmuş olan o sözleri -velev ki aralarında aşinalık olsun- hiç görmediği, tanımadığı bir adama nasıl tevdi edebilirdi. Binaenaleyh her hâlde cumayı beklemek iktiza ediyordu.

Kenân bu mektubun tahkik-i sıhhati, yevm-i mezkûrun hulûlüyle mümkün olacağını bilse, o zamana kadar güzâr edecek günlerin beherine hayatından bir sene terk ederdi. Fakat bakalım rey ve tedbirine müracaat edeceği zat işin meydana ihracına muvaffak olabilecek mi? Memleketine avdet iktiza ederse mektepten ruhsat istihsal edebilecek mi? İşte buraları câ-yı teemmül ve mülâhaza idi.

Saati seneye, günü asra muadil olsa o hafta yine bu kadar uzun görünmezdi. Hele cuma gecesi bekâr olmayan efendilerin şevk ve tehalükle mektepten çıkmaya başladıklarını gören Kenân işte o zaman gurbetzedeliğin ne kadar müthiş bir âteş-i ıztırâb olduğunu anlamıştı. Mektebe kimsesiz olarak kaydolunmazdan evvel gidip Fâiz Beyi görseydi, onu evliler meyanına ithal eder, o da şimdi böyle güle, söyleye çıkar giderdi. Mektebin umumî bahçesiyle misafirîn ve muallimîne mahsus küçük bahçeyi birbirinden tefrik eden parmaklığa ittikâ ederek bu şemâtet-i lâtîfi hüzün ve tahassürle dinleyen bîkesler meyanında en ziyade mağmum, mükedder olan bîçare Kenân idi. Gözlerinden lâyenkati yaşlar akıyordu.

Kenân için şimdi yalnız bir mâni kalmıştı. O da Fâiz Beyin mahall-i ikametini öğrenmekti. Bu müracaat cumaya tesadüf etmemiş olsaydı Maarif Dairesine giderek tavsiyenamesini takdim ederdi. Hâlbuki devâir-i resmiyye o gün bittabi kapalı olacaktı. Kenân bu gibi ahvalde sair efendilerin yaptıkları gibi mektepteki ihtiyar kundura boyacısının eline bir çeyrek mecidiye sıkıştırarak bu vazifeyi ona havale eylemişti. Filhakika yarım saat sonra bu müşkül de halledilmiş, mumaileyhin Boğaziçi'nde Çengelköyü'nde ikamet eylediği anlaşılmıştı.

O gece Kenân yine hakikat ve mahiyetini tayinden izhâr-ı acz eylediği bir çok karışık rüyalar gördü. Bunlar hayra alamet

miydi? Yoksa yine bir musibet mi ihtar edecekti? Buraları karanlık, meçhul...

Sabah olmuş, hazan, bu diyara mahsus revnak ve ihtişamını mevsiminde gösterememiş de son günlerine saklamış zannolunacak derecede tabîat-ı hüzn ile memzûc bir letafet içinde kalmıştı. Ben bir hüzn-i tabiîi irâe eden o levh-i mâtem içinde dahi mazinin hâtırât-ı adem-âlûdunu tefekkür ederek, kuşlarla ağaçlarla, velhâsıl bu manzaradan müteessir olan kâffe-i mevcûdât ile hem-aheng-i figan olmayı, baharın neşvesine bedâyiine tercih edenlerdenim. Baharın letafetinden müstefit olacaklar maziden müteneffir, hâlden hoşnut, müstakbelden ümitvar olanlardır. İstikbalden nevmit olup, yalnız hâlden hisse-yâb olmuş bulunanlar o hayal olmuş hakikatlerin yâd-ı garîbiyle ağlamalıdırlar.

Bir damla gözyaşı tîr-i hasretle açılmış yaralara ne büyük ilaç, ne müessir devadır.

Vapur köprüden hareket etmişti. Anadolu sevâhilini takibe başlamıştı. Tenha rast geldiği yan kamaralarının birinde kudret-i fâtıranın yalnız bu iklîm-i lâtîfe bahşeylediği bedâyi-i sanatı, bütün kudret ve idrakiyle temaşa eden Kenân, o esnada her şeyi unutmuştu. Dalmış gitmişti. Zihninde hâssa-i tefekkür kalmamıştı. Ne mazinin letâifinden, ne de hâlin ıstırabından haberdar idi. Çok görmeyiniz ey kari! Bu hâller tabiata karşı bîgânelikten değil, gönlün fazla keder ve ıstıraba adem-i tahammülünden ileri gelir. Aşka müteallik ahvalde henüz idrâk-ı maâniye başlayan o taze beden, o lâtif kalp, bu kadar kedere, bu kadar eleme cilvegâh olursa, o vücutta istidâd-ı mukavemet, o yürekte hâssa-i teessür kalır mı?

Bilet memuru dik sadasıyla "Çengelköy!" diye bağırmasaydı hiç şüphe yoktu ki Kenân, Kavaklar'a kadar gidecekti.

Kenân oraya çıktı, mahut gazinodan gideceği mahalli tetkik etti. Muhterizâne, müterеddidâne gidiyordu.

Kenân, künh ve mahiyetini idrak edemediği bir sebepten dolayı fevkalâde halecân içindeydi. Yalının misafir kabulüne

mahsus olan odasında yarım saat kadar bekledikten sonra Fâiz Bey entarisiyle, kürküyle uzaktan göründü. Çocuk, bir misafiri bu kıyafetle kabul etmek nezakete muhalif olduğunu bildiğinden bunu nefsine büyük bir tahkir addeyledi. Halbuki Fâiz Beyin bunda kabahati, müsamahası yoktu. Çünkü uşaklar "Taşralı bir çocuk geldi. Beyefendiyi görmek istiyormuş." diye hareme haber göndermişlerdi.

Fâiz Bey hâl ve kıyafeti büyük bir familyaya mensubiyetini ifham eden Kenân'ın bir tavr-ı ihtirâmkârâne ile kapıya kadar gelip eteğini öptüğü zaman mahcubiyetinden:

-Aman oğlum bu kıyafetle sizi kabul ettiğimden dolayı kusurumu affediniz. Bana yanlış haber vermişler.

demiş, Kenân ise:

-Estağfurullah efendim, teşrîf-i âlinizle kulunuzu ihya buyurdunuz. Efendimizi tasdi ettiğim cihetle kusurumun af buyrulmasını istirham ederim.

cevabını vermişti. Mutat olan merasim hitam bulduğu zaman Kenân sükût ve tevazu ile mektubu cebinden çıkararak muhatabına takdim etmiş, hicabından gözlerini yere dikmişti. Fâiz Bey mektubu mütalâa ettikten sonra:

-Maşallah Kenân Bey oğlum! Benim en sevgili ahbabımın yavrusu. Teşekkür ederim. Mektebin kabul zamanı geçmiş ise de bir kolayını buluruz. Bu fikrinizi hakikaten tahsîn ettim. İnşallah büyük adam olursunuz.

Kenân vereceği cevabı şaşırmış, dili tutulmuştu. Nihayet dedi ki:

-Efendim, kulunuz üç ayı mütecaviz bir zamandan beri mektepteyim. Bu hareketim efendimizi öyle ehemmiyetsiz şeylerden dolayı tasdi etmemek fikrinden ileri gelmişti. Vakıa büyük terbiyesizlik ettim. Fakat büyüklerin şanı aftır.

sözleriyle başlayarak zemîn-i mükâlameyi geçen haftaki vakayiye nakil ile dedi ki:

-Efendim, geçen hafta eniştem bendenizden aldığım mek-

tupta ziyadece rahatsız olduğunu yazıyordu. Bu havadis fena hâlde canımı sıktı, merakımı mucip oldu. Çünkü bu ıstırabın müthiş bir hastalıktan mütevellit olduğunu bilirim. Zaten kendisi ziyade rahatsız olmasa kulunuza bunları yazmazdı. Şimdi efendimizden en büyük istirham, çâkerlerine bu husus hakkında irâe-i tarîkte bulunmaktır. Memlekete avdetim mi iktiza eder, yoksa buradan tahkik-i keyfiyyet mi daha muvafıktır. Buralarını tayinde müterediddidim.

-Bu mektubu doğrudan doğruya enişte nizden mi aldınız?

-Evet efendim.

-Görebilir miyiz?

-Aileye müteallik bazı tafsilât münderiç olmasaydı maalif-tihar takdim ederdim. Mazur görünüz efendim.

-Buna bir diyeceğim yok. Fakat mademki reyime müracaat ediyorsunuz şimdiki hâlde mektebi terk etmek muvâfık-ı maslahat olamaz. Ben bizzat bu ciheti mektup ile tahkik eder size malûmat veririm. Merak etme oğlum, hastalık da iyilik de insan içindir. İnşallah şimdiye kadar kâmilen iâde-i âfiyet etmişlerdir.

-Zatıâlileri delâlet buyurdukları hâlde mektepten istihsâl-i ruhsat mümkündür zannederim. Kulunuz bu meraktan kurtulmaklığım için bundan başka çare yoktur. Çünkü yazılacak mektuba ancak bir haftada cevap gelebilecektir. Buna intizar indimde mevt ile müsavidir.

-Merakınızdan dolayı hakkınızı teslim etmemek kalpsiz olmaya tevakkuf eder. Fakat düşününüz ki enişte nizin müsaadesini istihsal etmeden buradan kalkıp giderseniz size gücenmez mi? Bundan fazla kendisinin ümitsiz derecede hasta olduğuna zâhib olmaz mı? Yoksa mektepten müsaade istihsali işten bile değildir. Aldığınız kâğıtta avdetinize dair bir kayıt var mıydı?

Bu cevap Kenân'ı düşündürdü. Bilâ-suâl başını alıp savuşmak hakikaten muvâfık-ı maslahat olamayacaktı. Cevaben dedi ki:

-Hayır efendim!

-O hâlde biz şimdi hiç vakit kaybetmeyerek enişteniz namına bir telgraf çekip, hem sıhhatlerini istifsar hem de hareketinizi istimzaç ederiz. Fikrimce bundan eslem tarik yoktur.

Bu suret Kenân'ın da hoşuna gitti. Fakat telgrafın cevabı Fâiz Beyin namına geleceği, bu sırada ise kendisi mektepte bulunacağı cihetle, enişteşinin haber-i âfiyetine dair vürut edecek cevabın mektebe irsalini temenni eyledi:

-Kulunuz bekâr bulunduğum için bu akşam mektebe avdet mecburiyetindeyim. Gelecek cevap bir bendenizle mektebe irsal buyurulacak olursa minnetdâr-ı lütf ve atıfetleri olurum.

-Buna ne hacet oğlum! Yarın cevap geldiği surette birlikte mektebe gideriz.

Kenân bu teklife evvelce ettiği meyyâlâtsizliğin tamiri, şimdi de nail olduğu teshilâtın ifâ-yı teşekkürü zımnında mecburî olarak muvafakat edecekti. Bu müsâferetten azâb-ı vicdânî hisseyleyecekmiş. Bu kadar iyiliğe, insaniyete karşı bunun ne ehemmiyeti olabilir.

Bu karar üzerine Fâiz Bey derhâl eline kalemi, kâğıdı alarak telgrafı yazdı. Ertesi günü yine o vasıta ile şu mealde bir cevap almıştı:

"Hamdolsun iâde-i âfiyet etmek üzereyim. Kenân'ın gelmesine lüzum yok. Tafsilât mektuptadır."

Kenân sevine sevine mektebe gidiyordu. Fakat o gördüğü rüya ne idi? Orası karanlık, meçhul...

Fâiz Beyin çekmiş olduğu telgraf Dâim Beyin yedine vasıl olduğu zaman, zavallı Sâim Bey son derece ıstırap içinde idi. Hastalık hâliyle o halim selim adam fena hâlde titiz olmuştu. Tab'ına hoş görünmeyen ufacık bir şeyden derhâl hiddetlenir, biraderini de, kerimesini de tekdir ederdi. Kenân'ın müracaatı üzerine Fâiz Beyin ettiği istifsar ve istizana hiddet edeceğini muhakkak addeden Dâim Bey, telgrafı alarak hemen hemen biraderinin hasta yattığı odaya girmiş, etrafın tenhalığından, hususuyla Meliha'nın gaybubetinden bilistifâde kâğıdı Sâim

Beyin eline sıkıştırmıştı.

-Aman efendim, bu Kenân da ne yapışkan oldu! Gelip de beni bu hâlde, bu kıyafette görmekte ne mana var? Hayır, hayır olmaz! Kenân'ın gelmesini istemem. Hiç istemem vesselâm. Her şeye burnunu sokan o Fâiz Beye cevap yazınız. Bir daha böyle münasebetsizliklerde bulunmasın. Beni dinlemeyip de Kenân gelecek olursa emin olsun ki odamdan defederim. Bir daha yüzüne bakmam.

Dâim Bey bu cevabı aldıktan sonra telgrafı çekmiş, onu müteakip mektupları göndermişti. Bu mektupların ikisi de Fâiz Beye hitaben yazılmıştı. Birincisi -ki Sâim Bey tarafından temhîr edilip merak ve heyecanı def olunmak üzere Kenân'a irâe ediecekti- evvelce gönderilen telgrafnamenin biraz tevsi edilen bir numunesinden ibaret olduğundan, onun dercinden sarfınazar edildi.

Dâim Beyin çevirdiği müthiş entrikaların güzel bir numunesi olan ikinci mektup ise hakikaten şâyân-ı mütalâadır:

"Birâder-i Azîzim Efendim,"

"Birâder-i âcizî Sâim Bey muhlislerinin giriftar olduğu hastalığın Kenân Bey tarafından istihbar ve keyfiyet taraf-ı vâlâlarına arz ve iş'ar kılındığından bahisle, bu haberin sıhhat ve adem-i sıhhatinin iş'arına, sıhhati takdirde mîr-i mumâileyhin buraya azimeti münasip olup olmayacağına dair varit olan telgrafnâme-i kerîmâneleri ve onu müteakiben şeref-zuhûr eden emirnâme-i vâlâları ba'de'l-mütalâa sahibine ita kılındı. Arz ve izahtan müstağni bulunduğu vecih üzere, bir hastanın hâl-i ıztırâbında her şeyden müteessir olarak hiddet etmesi yüzünden şâyân-ı teessüf bir çok hâlâtın vukuu daima müsâdif-i çeşm-i ibret olup, mîr-i mumâileyhde dahi bu hâl aynıyla meşhut bulunduğuna ve hariçten gelecek ve tezyîd-i hiddet ve şiddete bâdî olacak ahvale karşı son derecede teenni ve ihtiyat ile hareket olunması bilumum etıbba tarafından defaatle tekit ve ihtar kılındığına mebni, keremnâme-i vâlâlarının mumaileyh Sâim Beye adem-i irâesi taht-ı elzemiyyette olduğu hâlde, bu gibi hayat ve memata müteallik mesâil-i mühimmeyi

ketm ve ihfa ile, bilâhare her iki taraf için de üzerime vebal almayı tecviz etmediğimden, çarnaçar keyfiyeti kendisine tebliğ ve ifhama, telgrafnameyi irâeye mecbur oldum. Hayatının son günleri yaklaşmakta olduğunu kemâl-i teessür ve teessüfle görmekte olduğum biraderimin bu hâl-i za'f ve pîrîde bile âlemin kendi yüzünden mustarip olmasını arzu etmediği cihetle, Kenân'ın kat'iyen bu fikrinden nükûl ettirilmesi ve bu babda iktiza ederse cebir ve şiddet istimal olunması zımnında zatıâlilerine bir telgrafname keşide kılınması mütalâasını dermeyan eylemişse de, kulunuz bu mütalâayı zemin ve zamana ve hâl-i mevkiye muvafık bulmadığımdan hakikat-ı hâlin ve beynânede mevcut olan muhabbet ve uhuvvet-i kadimeye iğtiraren bazı ahvâl-i husûsiyyenin beyan ve iş'arı zımnında işbu varakparemi huzûr-ı sâmilerine takdime mütecasir oldum."

"Kenân Beyin mektebi terk ederek buraya gelmek arzusunda bulunması enîştesinin hastalığı münasebetiyle onu istifsar için olmayıp, ancak halazadesi Meliha ile izdivacını temin eylemek ve bu sayede biraderimin emval ve emlâkına sahip olmak fikrinden mütevellit olduğu ve bu izdivaca ise Sâim Beyin asla rû-yı muvâfakat izhar etmediği cümlece malûm bulunduğu cihetle, onu başından savmak ve mamafih büsbütün mahrumiyetine sebebiyet vermemek üzere kendisine nakd-i mevcûdundan üçbin lira terk ve teberru etmiş ve bunun icrasını âcizlerine havale eylemiştir. İmdi Kenân Bey gibi cidden zeki, çalışkan ve bununla beraber oldukça mühim bir servete sahip olan yetişmiş bir çocuğun zatıâlilerine damat olması fikr-i kasırânemce daha ziyade muvâfık-ı maslahat olacağından ve çünkü mumaileyh Kenân Beyin dâire-i izdivâcına almak istediği kızın kendisine zerrece meyil ve muhabbeti olmayıp, nazarı başka cihetlere matuf bulunduğundan, buraya geldiği takdirde hem enîştesinin kalbini rencide ederek bilâhare nail olacağı servet-i azîmeden, hem de mektebi terk etmek suretiyle terakki ve teâlîden mahrum kalacağı derkâr ve böyle asalet ve necâbeti terbiye ve dirayetiyle mezce muvaffak olmuş bir gencin sıhriyyet-i sâmilerine nailiyetle kadir ve meziyeti dübâlâ olacağı emr-i âşikar bulunmakla, arza mütecasir olduğum şu

tedbir nezd-i âli-i kerîmânelerinde rehîn-i tasvîb buyrulduğu takdirde çocuğun teşvîş-i ezhânı için bazı garazkâran tarafından mektebe badema gönderilecek mekâtîbin kendisine ita olunmamasının memûrîn-i âidesine emir ve tebliğine ve mebâliğ-i mezkûrenin ba'de's-sıhriyye nâm-ı âlilerine irsali tabiî bulunduğundan, bu babdaki rey ve mütalâa-i âlilerinin bir an evvel izbârına himem-i seniyyeleri şayan buyrulmak babında..."

İmza
Dâim

Köhne kâtiplerin tarz-ı tahrîrini andıran şu mektubun Dâim Beyin kaleminden sadır olduğuna hayret etmemek mümkün olmuyor. Hakikat ne mektep, ne de kalem görmüş bir adamın âhere ifşadan ictinâb eylediği efkâr-ı desîsekârânesini inde'l-hâce kaleme almak üzere otuzundan sonra tahsile koyularak, bu kadar terakkiye mazhariyetine insan nasıl mütehayyir kalmasın. Hal böyle iken o bîintihâ satırlar, şöyle cüz'î bir dikkatle mütalâa olunacak olursa yekdiğerine mübâyin pek çok fikirlere tesadüf olunur. Meselâ, Dâim Beyin Kenân'ın mektepten infikâk etmesini eniştesinin hastalığından mütevellit merak ve ıstırabına değil, onun mirasına olan muhabbetine hamletmesi, çocuğun sonra tadat eylediği mehâsin-i ahlâkıyla büyük bir tezat teşkil eylediği gün gibi zahirde idi. Dâim Bey bu kadar tecrübesiz, tedbirsiz miydi? Hayır öyle değil. O Fâiz Beyin ahlâkını pek güzel tecrübe etmiş, kendisi gibi ne kadar para canlı olduğuna kanaat hâsıl eylemiş olduğundan, onun için bu sureti ihtiyar etmişti. Mektubun nihayetinde paraların kendi namına irsali mevut olması bunu ima etmiyor mu?

Şimdi meselenin kat'iyen hal ve faslı için yalnız bir cihet kalmıştı ki, o da Fâiz Beyin bu mektuba nasıl cevap vereceği kaziyesi idi. Mamafih üçbin lira hakk-ı sükûta karşı münasebetsiz bir cevap almayacağına emin idi.

Dâim Bey güzel düşünüyordu. Göndermiş olduğu mektup Fâiz Beye, Sâim Bey ile olan münasebetini unutturmuş, üçbin lira hatırası onu hayliden hayliye işgale başlamıştı. Zaten Sâim Beyin vefatı mukadder değil miydi? O hâlde arada yalnız

kaybolup gidecek Kenân'ın hukuku kalıyor. Bunun ne ehemmiyeti olur? Kenân bu hakkı istihsal etmek üzere memleketine avdet etse de paraları Dâim Bey ona verecek mi? Bu hiç mümkün mü? Dâim Beyin üzerine oturup safa süreceği paralar bu kadar ehemmiyetsiz bir vesâtetten dolayı kendisine devrolunursa bundan âlâ muvaffakıyet mi olur? Teehhül meselesine gelince, bu cihet ilerde düşünülecekti. Filvaki Dâim Bey, paraların irsalini sıhriyyet vukuundan sonraya talik ediyordu. Kendisi hakikaten Kenân'ı damat edeceğini bildirdiği hâlde liralar gelecekti. Zavallı Fâiz Bey bu kadar aşikâr bir entrikaya -şerikinin de methali olduğundan- hemen kanıvermişti.

Dâim Bey ise vakit kazanmak emeliyle Fâiz Beyin ağzına bir parmak bal sürmüş idi. O İstanbul'da Kenân'ın men'-i azîmetiyle meşgul bulunduğu sırada beri tarafta kendisi işini becerecek, meseleyi muhavereye dökerek uzattıkça uzatacaktı.

Fâiz Bey mektupları aldıktan bir gün sonra doğruca mektebe giderek müdüre, Kenân'ın mâil-i fesâd olan ahlâkından bahisle, tarafından bir iş'ar vuku bulmadıkça cuma geceleri harice çıkmasına kat'iyen müsaade etmemelerini ve namına gelecek mektupların hıfzolunarak, hafta nihayetinde bir vasıta ile daireye irsalini temenni eyledikten sonra Kenân'ı çağırtmış, enîştesinin külliyen iâde-i âfiyet eylediğini mübeşşir olan mektubu verip cuma geceleri yalıya gelmesine müdür tarafından sûret-i kat'iyyede mümanaat edildiğini ihtar eylemişti. Kenân zaten cana minnet bildiği bu haberi büyük bir memnuniyetle telâkki ederek, hemen mektubun mündericatını gözden geçirmeye başlamıştı. Enîştesinin haber-i âfiyetini tebşir eden satırları okudukça ne kadar müsterih olursa, o satırların şimdiye kadar hiç tanımadığı bir kalem ile vücuda gelmesi o nispette hayret ve merakını müstelzim bulunuyordu. Fâiz Beye dedi ki:

-Mektup hakikaten pek büyük tebşirat ile mâl-â-mâl Fakat bu yazı kimin anlamadım.

-Bunu anlamayacak ne var. Enîşteniz henüz hastalıktan kalktı. İhtimal ki doktorlar zaafı cihetle kendisini yazı yaz-

maktan menetmişlerdir. Kim bilir?

Kenân bu cevaba itiraz edecek "Enîştemin mektuplarını Meliha yazamaz mıydı? O mevcut iken başkasına yazdırmak münasebet alır mıydı?" diyecekti. Birdenbire aklını topladı, şu cevabı verdi:

-İhtimal, ihtimal.

-Artık meraka, endişeye mahal kalmadı. Şimdi yine eskisi gibi derslerinle meşgul ol. Zihnini vahimelere kaptırma. Ben gelir ve lâzım olduğu zaman seni görürüm. İktiza ederse, bir şeyden başın sıkılırsa sen de bana haber ver, olmaz mı oğlum?

-Teşekkür ederim efendim, bendenizi yeniden ihya buyurdunuz.

Muhavere burada hitam bulmuş, Fâiz Bey başını alıp savuşmuştu. Zavallı Kenân bahçenin bir köşesinde bu haber-i felâketi aldığı ağacın dibinde oturmakta, fikri iki hiss-i mütebâyin arasında ezilmekteydi. Niçin evvelki mektup gibi bunu da Meliha yazmamıştı? Yoksa bu kâğıt bir desiseden ibaret miydi? Hakikat bu ise nasıl oluyor da enîştesinin mührünü havi bulunuyor? Kenân'ı yalnız bir ihtimal bu müziç düşünceden, bu idraksûz vahimelerden kurtarmıştı: O da Meliha'nın -ahvâl-i hârikulâde müstesna olmak üzere- eyyâm-ı sâirede pederi namına kendi hatt-ı destiyle mektup yazmaya mahcubiyeti mâni olduğu mülâhazası idi. Filvaki enîştesinden aldığı son mektup Meliha'nın o güzel yazılarıyla yazılmıştır. Fakat bu hareket bir icbar ile hasta pederinin emr-i mahsûsuyla ihtiyar olunmuştu. İşde mecburiyet vardı. Bu tefekkür, bu karar Kenân'a ümit verdi. Mektubu katlayıp koynuna soktuğu zaman..

-Demek ki enîştem kâtib-i husûsîsini de değiştirmiş

sözleri ağzından dökülmüştü.

Kenân biraz sükûnet bulmuştu. Derslerine yeniden çalışmaya, on, on beş günden beri eline almadığı kitaplarına tekrar sarılmaya başlamıştı. Lâkin eskisi gibi şevk ile hararetle değildi; o şimdi bunları kederini def'e, ıstırabını tahfife vasıta addediyordu. Muallimlerinde kendisine karşı eski nazar kal-

mamıştı. Mubassırlarında eski hüsn-i teveccüh mahvolmuştu. Sairlerin icat ettikleri bin türlü fitnelere iğmâz-ı ayn eden mubassırlar Kenân'ın biraz dikçe lâkırdı etmesini yahut geri kalmasını vesile addederek daima tevkif ile dûçâr-ı mücazat eylerlerdi. Bîçare çocuk ortada hiç bir sebep mevcut değilken, bu tebeddül-i muâmelenin neden neş'et eylemekte olduğunu mümkün değil keşfedemiyordu. O çalışkan, halûk Kenân, şimdi haylaz, yaramaz Kenân olmuştu.

Ah, bilmiyordu ki kendisi istikbale müteallik olan bu mücadelât içinde yuvarlanmakta iken, beri tarafta memleketinde ona muntazır bulunan bir vücut muhâfaza-i namusu emeliyle talim ve terbiyesine memur olanlarla değil, namusunu istikbalini mamelekini mahvetmeye tasaddî eden bir sürü canavarlarla uğraşıyor, bu kadar hücuma mukabil o yalnız vücudunu siper ittihaz eyliyordu. Çünkü onu müdafaa edecek bir pederi vardı. O da ölmüş, aradan kaybolmuştu. Of, bunlar müthiş, pek müthiş!..

Fâiz Bey, Dâim Beye lâzım gelen cevabı yazmıştı. Sâim Beyin, eski dostunun hastalığına beyân-ı teessür etmiş, bu hakikat-ı müellimeyi bildirdiğinden dolayı Dâim Beye teşekkürâtını ifa eylemişti. Yalnız Kenân gibi henüz tahsilinin mebâdîsinde bulunan bir çocuğun şimdiden teehhül ederek nimet-i maârifden mahrum kalmasını tecviz etmediğinden ve zaten kerimesi daha teehhül edecek bir sinn ü sâlde bulunmadığından bu mesele ilerde teemmül olunmak üzere şimdilik paraların vakt-i münâsibinde lüzûm-ı irsâlini ve Kenân'ın Dersaadet'ten infikâkına meydan verilmemek için mektepçe iktiza eden tedâbîre tevessül olunduğu cihetle, bu babda merak ve endişeye mahal kalmadığını tafsilen beyan eylemişti.

Dâim Bey bu mektubu okuduğu zaman plânlarının bu kadar ümid-bahş neticeler vermesine hayret etmiş, Fâiz Beyin paraların bir an evvel lüzûm-ı irsâli hakkında gösterdiği hâhişe de kahkahalarla gülmüştü. Mamafih Meliha'yı, ya Sadık'a veyahut kendi amaline hadim olacak bir diğerine verinceye kadar Fâiz Beyi ümit içinde bulundurmak lâzım geldiğinden, yazdığı cevapta, filvaki Sâim Bey üç gün mukaddem vefat etmişse de te-

reke-i muâmelâtı ikmal edilmeden ve şahsından başka kimsenin haberdar olmadığı ahkâm-ı vasiyyet mahkeme-i şer'iyyece tasdik kılınmadan evvel, mebâliğ-i mezkûrenin irsali gayrimümkün olup, çünkü biraderinin vefatını müteakip nukud-ı mevcûde eytam sandığına yazıldığı ve mahzâ beş on gün zarfında behemehâl gönderileceğinden merak edilmemesini bildirmiş, sonra da ibhâmlı bir ifade ile "Kenân'ın memleketinden azimetinden istinkâf eylediğine dair" serian bir mektup yazıp göndermesini rica etmişti.

Bu dolaplar çevrilirken zavallı Kenân mektepte birdenbire dûçâr-ı inkıtâ olan muhaberatının, hele canı gibi sevdiği Sâbit'in behemehâl göndereceği mektupların neden ardı arası kesildiğini düşünüyor, bir sebeb-i makul bulamıyordu. Yalnız haftadan haftaya, o da Fâiz Beyin delâletiyle eniştesi namına gelen kâğıtları alır, onlarla, o yek-meâl mektuplarla müteselli olmaya gayret ederdi.

Kenân bu sükût-ı müdhişin esbabını sual etmiyor muydu? Her gün yazıyordu.

"Sâbit hasta isen bana iki satırlı cevap yaz. Merakımdan çıldırıyorum." diyordu. Feryadının aksinden başka bir şey işitmiyordu. Bir havadis duymuyordu.

Sâbit ise eniştesinin vefatına, etrafta deveran eden fırıldaklara dair Kenân'a sahifeler dolusu yazdığı taahhütlü mektupların hiçbirisinin vasıl olmadığını okudukça taahhüt ilmühaberi alarak hemen postahaneye gider, mektubun vusulunu mübeyyin mektep namına edilen işareti görünce hayret ve taaccüpten kendini alamayarak meyusen avdet ederdi. Hakikatli Sâbit merakından deli divane olacaktı. Hususuyla Kenân'ın arada zayi olacağı bîiştibâh olan hukukunu düşündükçe İstanbul'a gidip Kenân'ı her hakikatten haberdar edeceği gelirdi.

Sâbit şimdiye kadar hiç başına gelmeyen bu garibenin kesb-i esbâbına muvaffak olamadığından dolayı burada telâş ve heyecan içinde, Kenân ise mektepte hüzün ve ıstırap içinde bulunmakta iken, günler saatler geçiyor, âlem oyunlarını ikmal ediyordu.

Ne zaman ki Sâbit Kenân'a mevut olan Meliha'nın Dâim Bey tarafından bir diğerine verileceği havadisini işitti, aklı yerinden oynadı. Buna mâni olmak için ne gibi tedâbîre müracaat edeceğini şaşırmıştı. Fart-ı ye'sinden kuvâ-yı müfekkiresine halel târî olmuştu.

Nasıl şaşırmasın? Nasıl meyus olmasın? Kenân'ın, o hakikatperver biraderinin canı, ruhu gibi sevdiği Meliha, onun gaybubetinden bilistifâde ağyar kucağına atılacak, Sâim Beyin ona ihzar eylediği saâdet-i nisbî, tıyneti meçhul bir diğerine nasip olacaktı. Mamafih Sâbit artık buna çaresâz olacak tedâbîre tevessül zamanının kat'iyen hulûl eylediğini anlamıştı. Kendisi gibi Kenân'ı seven, hukukunu gözeten ihtiyar validesinden bu havadisin tahkik-i sıhhati için hemen yalıya gidip Meliha'yı görmesini rica etmişse de, yalıya giden misafirlerin kısm-ı azamı kabul olunmadığına ve kabule mazhar olanların Meliha'yı göremediği cümlece malûm bulunduğuna binaen, bu suretle tahkik-i keyfiyyet mümkün olamayacağı ve böyle fevkalâde bir sür'atle şehre intişar eden bu havadisin sıhhati bittecrübe müspet bulunduğu cevabını almıştı.

Sâbit bundan da nevmit olunca hatırına gelen şu son tedbiri icra edecek, bu suretle de muvaffakıyet kabil olamazsa bilmecbûriye sükût ederek netîce-i hâle muntazır kalacaktı.

Sâbit'in Mekteb-i Mülkiyede Kenân'dan başka tanıdığı olsaydı, o vasıtayla icap eden mektubu gönderirdi. Bu sebepten Sâbit o sene mektebe kabul olunan efendilerin esamisini ilân edip, Kenân tarafından kendisine gönderilen gazeteyi bularak, o esamiden birini intihap eyledi. Ona hitaben iki satırlık bir mektup yazarak Kenân'a olan kâğıdı leffetti. Bu tedbirde adem-i muvaffakıyet yalnız bir ihtimal dahilinde idi O da namına mektup gönderilen efendinin mektebi terk eylemiş bulunması ihtimali idi. Sâbit'in hiss-i kable'l-vukuu bu teşebbüsunde muvaffakıyet bildiriyordu. Yazılan mektuplar şunlardır:

"Dünyada da, ahirette de nâil-i ecr-i azîm olmayı arzu ederseniz melfûf mektubu sizin sınıfta bulunan ... numaralı Kenân Efendiye verirsiniz. Şu anda bir gencin hayat ve mematı yed-i

merhametinizdedir."

İmza
Sâbit

"Ruhum, Kardaşım,

"Senin pek çabuk müteessir olan güzel kalbini fena havadislerle telh-kâm etmeyi hiç arzu eder miydim? Bu mektubu, bu kara haberleri sana yazacak olan kalem bilsen nasıl bir dest-i ra'şedâr arasında aheste aheste yürüyor? Yazdığım bu kadar mektuplar bilmem nasıl oluyor da vusul bulmuyor? Ettiğim o derece feryatlar bilmem nasıl oluyor da gûş-ı ibretine erişmiyor?"

"Ah kardaşım, şu az zaman zarfında bilsen burada ne kadar vak'alar geçirdik. Zihnim bir ye's-i mütemâdî içinde olmasa bu hakayık-ı müessireyi mutadım olan tafsilât ile sana bildirirdim. Fakat mümkün olmuyor. O idrak-sûz vakayii yâdıma bile getirmek istemezken sana yazacak olursam, o zihin hassa-i idrâkten ihata, vukuattan da mahrum olmaz mı? Sonra ben bu mukaddes vazifeleri nasıl ifa edebilirim?"

"Kenân, ruhum! Bugün sen pek müşkül bir mevkide hayat ve mematın pek nazik bir noktasında bulunuyorsun. Şunu da ilâveye lüzum görürüm ki, senin için bundan sonra güzâr edecek saatler bir sene, günler bir asır kadar kıymettardır. Hiç durma gel. Ne kadar mevâni ve müşkülâta tesadüf edecek olursan cümlesine galebe etmeye gayret et. Seni buradan giderken gözyaşlarına, buselere gark eden enişteciğin on beş gün oluyor ki vefat etmiştir. Yerine Dâim Bey kaim olmuştur. O hain, sevgili Meliha'nı ya kendi oğluna alacak yahut senden gayrı bir diğerine verecektir. Bunu mevsuken istihbar eyledim."

"Zavallı kardaşım, bu kadar vukuat içinde senin hâlin neye varacak? Korkma, korkma Kenân senin hukukunu müdafaa edecek burada çok kişiler vardır. Sen yalnız gel. Hiç durma gel. Zira havadis kesb-i kat'iyyet eyliyor. Hareketini bana telgrafla bildir ki seni vapurdan alayım. Baki mülâkat, muvaffakıyet nurum."

Sâbit

Sâbit'in bu tedbiri hakikaten pek muvafık idi. Fakat kaderde nasip olmayınca insan ne türlü vesaite müracaat edecek olsa hiçbirinin ehemmiyeti kalmıyor. Gariptir ki Sâbit'in gönderdiği mektubun sahibi yirmi gün tebdilihava için memleketine azimet eylemiş olduğundan, mektup o zamandan beri mubassırların elinde kalmıştı. Meliha ise mecburen teehhül eylemişti.

Zavallı Kenân yirmi gün sonra bu mektubu alınca Fâiz Beyin de, Dâim Beyin de desâis-i iblîs-firîbânesine aldandığını anlayarak oracıkta bayılmış, mubassırların, efendilerin yardımı ile kendine gelebilmişti. Bir müddet hayran hayran etrafına baktı. Sonra acı bir hakikat şimşek gibi zihninden geçti. Bütün kuvvetiyle ağlamaya başladı.

Vukuatın esasından haberdar olmayanlar Kenân'ın birdenbire hastalandığına veyahut hiffet getirdiğine hamletmişlerdi. Mubassırlar kendisine hastahaneye çıkmasını teklif eylediler. Kenân bu teklife zerrece ehemmiyet vermedi. O ertesi cuma günü mektepten çıkınca işin icabına bakacaktı. Etrafını saran bir sürü kalabalığı:

-Üzerime birdenbire bir fenalık geldi. Bayılmışım. Çok şükür şimdi iyileştim, merak edilecek bir şey yok.

sözleriyle dağıtmıştı.

Kenân cuma günü sabahleyin mektepten çıkar çıkmaz derhâl Bahçekapısı'na koştu. Ne kadar vapur ilânları varsa cümlesini gözden geçirdi. O gün memleketi canibine hareket edeceğini kemâl-i meserretle gördüğü vapurun acentesine müracaat ederek, iktiza eden bileti aldı. Hareketini telgrafla Sâbit'e bildirdi. Mürur tezkiresi olmadığından bin belâ ve meşakkatle kendini vapura atabildi. Bir vartaya düşmemek için kemâl-i tehâlükle vapurun hareketine intizar ediyordu.

Vapur Marmara'nın köpüklü dalgaları içinde sallana sallana gidiyordu.

-11-

Kenân'ın mektepten gaybubeti şayi olunca derhâl Fâiz Beye malûmat verilmiş, o da bu haberi telgrafla Dâim Beye bildirmişti. Dâim Bey işini yoluna koymuş Meliha'yı evlendirmiş ol-

duğundan bu havadise asla ehemmiyet vermemişti. Kenân'ın avdetinden külliyen nevmit olan Sâbit ise telgrafı aldığı zaman, mektubunun bir sekteden naşi geç vasıl olduğunu anlayarak, tedbirini nâm-ı âher üzerine tekraren icra etmediğine bin pişman olmuştu. Çünkü Sâbit tedâbîr-i müttehizesinde bir netice hâsıl olmamasını Kenânca bir hareket-i iltizâmkârâneye atfa, netîce-i hâle intizara mecbur olmuştu.

Zavallı Sâbit fikrinin adem-i isâbetini hissedince yeisinden iki gece gözlerine uyku girmemiş, hele Kenân'ın geleceği gece sabaha kadar sokaklarda, çarşılarda dolaşmıştı.

Merâsim-i istikbâl hakikaten pek sûzişli olmuştu. Sâbit kederini göstermemek için son derecede cebr-i nefs ediyor, refikini -Meliha'ya dair suale meydan bırakmamak emeliyle- işgale çalışıyordu.

Zaten Kenân şaşırmış, bir sual iradına muvaffak olamamıştı. Onun ümidi, hayatı bir söze, yalnız bir söze bağlı idi. O ümmîd-i lâtîfinden, o hayâl-i sevdâvîden mahrumiyete gönül nasıl razı olabilir?

Vapurdan çıktılar, doğruca Sâbit'in hanesine gittiler. Kenân'ı şimdi idare etmek, teselli eylemek lâzım geliyordu. Yanlış bir hareket onu mahvedebilirdi. Sâbit'in annesi bunun gibi pek çok vak'alar görmüş olduğundan, oğluna meydan bırakmayarak herşeyi o deruhte etmek isityor, fakat bir kazaya mahal kalmamak için oğlu mâni oluyordu. Kenân artık tahammül edemedi. Bu sükût-ı müzic onu öldürecekti. Sâbit'e hitaben dedi ki:

-Mektubunuzu tam yirmi gün sonra alabildim. Muhaberatımıza arız olan sektenin esbabını mümkün değil anlayamadım. Eniştem vefat etmiş, Meliha evlenivermiş. Bana neden haber vermesinler? Siz de pekâlâ bilirsiniz ki merhum bizi buradan azimet etmezden evvel nişanlamış idi. İnşallah böyle bir hâl olmadı değil mi Sâbit?

Sâbit vereceği cevabı şaşırmıştı. Zangır zangır titriyordu. Nihayet dedi ki:

-Sana kaç defa söylemiş, yazmıştım. Kadınlardan vefa ümit etmek kediden sadakat beklemeye benzer. Boş yere kendini üzüyorsun. Enişten seni nişanlamış, benden gayrı buna vâkıf olan kimse var mı? Dünyadır bu kardaşım enişten yapar. Sonra ölünce kızı bozar. Ben onda söylediğin fezâilin, mekârimin hiçbirini görmüyorum.

-Demek ki Meliha evlendi öyle mi?

-Ben sana sabır tavsiye ederken sen aslanlar gibi ateş püskürmeye başladın. Niçin kadın sözüne bu kadar itimat gösteriyorsun? Yoksa mukadderatı tağyire mi kalkışacaksın? Sükûnet bul kardeşim, sükûnet bul. Beyhude gam yeme. Bir gün olur bu hiddetler, bu tehevvürler unutulur. Senin gibi dünyasından nefret etmiş nice insanlar vardı ki şimdi müstağrak-ı zevk ve safadırlar.

-Ben ne söylüyorum, sen ne cevap veriyorsun Sâbit? Meliha bildiğin kadınlardan değildir. Fakat...

-Kendi sözlerini yine kendin cerh etmeye başladın. Vefa beklediğin bir kadının âherle teehhülünden bahsetmek bunu ispat etmiyor mu? Yaşın bana nispeten küçük, fakat zekâ tecrüben büyüktür. Bunu teslim ederim. Okuduğun kitaplarda, birlikte tetkik ve muhakeme ettiğimiz romanlarda beyan ettiğin mütalâatı niçin bir defa da nefsine tatbik etmiyorsun? Biz de insan değil miyiz?

-Of, Sâbit ne kadar çıkmaz yollara sapıyorsun. Maksadın beni merak ile öldürmek ise ona diyeceğim yok.

Kenân'da refte refte sükûn alâyimi görülüyordu. Sâbit bundan cesaret alarak dedi ki:

-Farz edelim ki Meliha teehhül etmiş bulunsun. Kader yerini bulduktan sonra boş yere tazîb-i nefs etmek reva mıdır? Sen Müslüman, Müslüman oğlu Müslümansın. Mütevekkil olmalısın, Cenabıhakka rabt-ı kalb etmelisin. Bu kalbi, bu muhabbeti sana nasıl vermişse tesellisini halk etmek yine onun şanındandır. Artık Meliha'yı unut, yâdına getirme. Seni yalancı nümayişlerle aldatan, cali muhabbetlerle kandıran o kadın, muhabbete değil

nefrete şayandır. Evet, o senden habersiz teehhül etti kardaşım.

Kenân sükût ediyor, muttasıl önüne bakıyordu. Yeisin son derecesinde idi. Rengi sapsarı kesilmiş, nazarı değişmişti. Sâbit bu hâli beğenmiyor, Kenân'ın tecennün etmesinden korkuyordu. Aradan on dakika kadar geçti. Kenân saçlarını, üstünü başını yolarak, bağıra bağıra ağlamaya başladı. Sâbit de, validesi de buna memnun oldular. Gözyaşı bu gibi ahvalde insana en müessir devadır.

Sâbit, Kenân'ı teselli etmek için bu sözleri söylemişti. Yoksa Meliha'nın namusu belâsı için teehhüle mecbur kaldığını işitmişti. Bunları kâmilen sükûnet bulduktan sonra refikine anlatacaktı.

Kenân kendine gelmiş validenin ricasına tahammül edemeyerek bir iki lokma çorba içmişti. Sonra dedi ki:

-Kuzum valide hanım, bizi biraderle biraz yalnız bırakın. Bu teklif terbiyesizliktir ama afedersiniz.

-Aman, estağfurullah evlâdım. Safâ-yı hâtırla oturunuz, ben giderim.

cevabını aldı. Kenân yalnız kalınca İstanbul'da cereyan eden ahvali, Fâiz Beyin çektiği telgrafa ne suretle cevap alındığını, gelen mektupların mektepçe ne esbaba mebni tevkif edildiğini tafsilâtıyla nakleyledi.

-Şimdi sen de burada cereyan eden ahvali lâyıkıyla anlat.

dedi. Sâbit bu müessir hikâyenin henüz zamân-ı tafsîli gelmediği, zira teessür elân üzerinde baki bulunduğu cihetle bunu vakt-i âhere talik ederek, biraz teneffüs etmek üzere gezmeye çıkmasını teklif eyledi. Kenân buna evvelâ razı olmamak istediyse de ısrara, tahammül edemedi. İki refik akşama avdet şartıyla gittiler.

Kenân'ın teessürü bir dereceye kadar kesb-i sükûnet eylemiş, daha doğrusu o teessür yeis ve nevmidîye münkalib olmuştu. Sâbit'ten ancak yirmi gün sonra alabildiği mektupta Meliha'nın teehhülüne dair yazılan şeyleri âlemin lisanında deveran eden bîasl bir havadis gibi telâkki ederek buna asla ihtimal verme-

yen Kenân, bu havadisin hakikat rengini aldığını görünce Meliha için kalbinde yavaş yavaş bir istidâd-ı teneffür uyanmaya başladığını hissetmekle beraber, bu teehhülün, yine Meliha'nın hüsn-i rızâsıyla icra olunmadığına ve arada cebir ve şiddet istimal edildiğine kalben kanaat hâsıl eylemişti. Fakat her iki suretle de Meliha'dan ayrılmak lâzım geliyordu. Şimdi Kenân için tahkiki elzem bir cihet varsa o da Meliha'nın masumiyetine dair olan mülâhazatın takviyesine hadim olacak vesaike dest-res olmaktı. Hakikat bu merkezde ise Kenân nihâyet-i hayâtına kadar büyük bir dâg-ı derûn içinde kalacak, Meliha'nın hâtıra-i muhabbeti ilelebet hafızasından hakkolunmayacaktır. Yok, eğer Meliha hiç olmazsa cemiyetinde hazır bulunmak üzere kendisine ihbâr-ı keyfiyyete lüzum görmeyerek hüsn-i rızâsıyla teehhül etmiş ise kaderiyle pençeleşerek, kalbiyle boğuşarak, orada infikakı gayrikabil bir surette esâsgîr olan aşkı, muhabbeti bütün kuvvetiyle koparıp atacak, artık Meliha namını külliyen unutacaktı.

İşte Kenân gezdiği, yürüdüğü yerlerde hep bunları düşünüyor. Kaderinin bu tahavvül-i müdhişesine hayret ediyordu. Sâbit ise refikini bu tasavvurât-ı müziceden kurtarmak için dereden tepeden bahisler açıyor, fakat söylediklerini yine kendi dinliyordu.

Yarım saatten ziyade devam eden tenezzühleri esnasında ağzından bir lâkırdı bile çıkmayan Kenân birdenbire tevakkuf ederek dedi ki:

-Hayretimden, teessürümden sana sual edememiştim Meliha kime vardı?

-Bunu ne sen sual et, ne de ben söyleyeyim.

-Neden?

-İnsanın yüreği tahammül edemez de ondan

-Meliha'nın bu adama hüsn-i rızâsıyla vardığını biraz evvel sen söylemiştin. Bunda rikkati celp edecek, teessürü mucip olacak ne var ki?

-Buna ihtimal verebildin mi Kenân? Biraz evvel sana böyle

söylemek icap ediyordu. Çünkü fevkalâde meyus, mükedder idin. Şimdi çok şükür biraz sükûnet buldun kardaşım. Senin gönlün hiç süfliyyâta meyleder mi? O pak kalpte yer tutan, tesirini gösteren bir vücudun bu kadar denaete cilvegâh olması hiç mümkün müdür? O bîçareyi cebren evlendirdiler. Sen onun zevcini belki tanımazsın. Arif Bey namında bir rezil, bir çapkın. Buna sebebiyet veren Dâim Beyden ziyade o mel'un Şöhret Beydir. Elbet bir gün olur, onlar da hareketlerinin cezasını görürler.

-Anladım anladım Sâbit. Bana fazla tafsilât verme. Dâim Beyin zaten en birinci emeli Meliha'yı kendi oğluna almaktı. Buna muvaffak olamayınca kızı Arif Beye verdi değil mi?

Kenân'ın gözlerinden yine yaşlar boşanmaya başladı. Ettiği bu hata, bu gafletin tamiri gayrikabil idi. İndinde artık her şey mahvolmuş, hayatın lezzeti, kıymeti kalmamıştı. Ölünceye kadar âteş-i hicrân içinde yanıp kavrulacaktı. Başını alıp gözünün gördüğü yerlere, oradan Meliha'dan uzak yerlere gidecek, bakiyye-i ömrünü -bu hatanın tamirine medar olur diye- ıstırap içinde, yokluk içinde geçirecekti.

Sâbit refikinin doya doya ağlaması için tenha sokaklar içine giriyor, elinden geldiği kadar Kenân'ı teselliye gayret ediyordu. O sırada hatırına geldi, dedi ki:

-Zannedersem enişteniz merhum sizin için üçbin lira kadar bir meblâğ vasiyet etmiş. Bunu herkes söylüyor. Hiç olmazsa bu paraları Dâim Beyden talep etseniz fena olmaz.

-Sâbit bu sözü ulüvv-i tab'ına karşı pek bayağı buldum. Bana enişte m Meliha'yı emanet etmişti. Mademki ben bu hazîne-i kıymetdârı elden kaçırdım. İndimde paranın ne ehemmiyeti olur. Varsın o safâ-yı hâtırla yesin. Üçbin altın gibi üç bin parça olsun. Ben kabul edemem, mazurum. Ve hem bir daha bana böyle tekliflerde bulunma.

-Darılma kardaşım, ben Dâim Beyin yed-i gazabına geçen hukukunu talep teklifinde bulunuyorum. Onun hem paralara konup, hem de kuyunu kazmasına bir türlü gönlüm razı olmuyor. Fakat mademki arzu etmiyorsun, ona kim ne diyebilir?

- Kardaşım bu yalandır, uydurmadır. Enişte böyle bir vasiyette bulunmamıştır. Dâim Bey benim bu parayı talebe tenezzül etmeyeceğimi bildiğinden ortaya bir yalan attı. Paraların üzerine kondu. Şimdi bunun hakk-ı istirdâdı bana değil, Meliha'nın zevcine aittir.

-Bir tilki elinden bir kurt eline öyle mi?

-Bu cihetin bana hiç taallûk ve aidiyeti olamaz. Hem artık bu mübahaseyi kapayalım, zira bana fena hâlde tesir ediyor. Ne hâlleri varsa görsünler.

İki refik aheste aheste semte doğru gidiyorlardı. O akşam Sâbit'in validesi ne güzel yemekler hazırlatmıştı. Fakat iştiha nerede, yiyecek kim? Kenân birkaç kâşık çorbadan sonra kalktı. Sâbit'in teessüründen zaten iştihası kapanmıştı.

Sâbit o gece her şeyi Kenân'a anlattı. Meliha'nın masumiyetini bir kat daha ispat etti. Yalıda dönen fırıldakları kâmilen hikâye eyledi.

Kenân artık oradan savuşmayı kuruyordu. Sevgili Sâbit'de bir iki akşamlık müsâferet kâfi idi. Sâbit odasına çekildikten sonra Kenân ona hitaben bir mektup yazmaya başladı. Bu kâğıt tamam bir gecede yazıldı. O kadar fikri perişan idi. Gaybubetinden bir gün evvel münasebet düşürerek kardaşının gözlerinden öptü. Sâbit, Kenân'ın teessürüne, vücudunun raşesine dikkat etseydi bunun bir maksat üzerine icra edildiğine derhâl intikal ederdi. O buna ehemmiyet vermedi. Çünkü Kenân'ın ondan gizli bir sırrı yoktu. Hele kendisine müracaat etmeksizin, hiç olmazsa vedalaşmaksızın Kenân'ın oradan savuşmasına hiç ihtimal vermiyordu. Kenân mektubu ikmal ettiği gecenin sabahı erkenden kalkıp dışarı çıktı. Mektubu iki gün sonra verilmek üzere emin bir vasıtaya teslim etti. Bir iki saat sonra Kenân hayal meyal görünen vatanına veda ediyordu. O mektup şu satırları ihtiva eyliyordu:

"Sevgili Karındaşım Sâbitçiğim,"

"Gönlüm küçükten beri ülfet, ünsiyet peyda eylediği şu hitâb-ı lâtifi bir daha yâd ve tezkâra imkân bulamayacağı için

bilsen ne kadar melûf-ı âh ü efgandır. Sana karşı son vazîfe-i uhuvveti ifa emeliyle şu kâğıdı taharriye mecbur olan kardaşının senden gizlice buradan savuşup gitmesine hiddet etmeyecek, onu vefasızlıkla itham eylemeyeceksin değil mi?"

"Benim şu az zaman içinde çektiğim mihnetleri, meşakkatleri talihimden gördüğüm cevirleri, sitemleri pek güzel bildiğin cihetle, derhâl böyle bir hükümde bulunursanız, haksızlık, insafsızlık etmiş olursun. Bilirim seni düşündürecek, belki de hiddete mecbur edecek bir cihet varsa o da bu tasavvurumu senden habersizce mevki-i icrâya vazedişim, son defa olarak dest-i uhuvveti sıkmaya imkân bulamayışımdır. Fakat darılma kardaşım. İnsan harekât-ı irâdiyyesinden serbest bulunsa, felek herkese siyyânen arz-ı çehre-i iltifât etse, şu kârzâr-ı fenâda kimsenin mahrumiyetle tahassür ve teessürle telh-kâm olmaması iktiza eder ki, bunun husulü nizâm-ı âleme halel, faaliyyet-i beşeriyyeye kesel irâs eder. Böyle olmasaydı hayatımı tesmîm, kuvâ-yı fikriyye ve bedeniyyemi tahrip eden bu kadar vukuat içinde, harekât-ı irâdiyyeye karşı bir kuvve-i dâfia bulmak, yani kaderle, kanla pençeleşmek, kendimde bir iktidar aramak vahimesine düşerdim."

"Bu ân-ı sükûn içinde ati için beslemekte olduğum tasavvurâtı -ki şuracıkta nazargâh-ı mütalâana vazetmek istiyorumsana şifahen nakledip de bu babdaki reyini istifsara kalkışaydım, emindim ki bana bütün kuvvet ve iktidarınla müdafaa edecek, sonra da harekâtıma mâni olacaktın. İşte bu tasavvur beni ifâ-yı râsime-i vedâdan mahrum bıraktı. Demek ki kader böyle arzu eyledi.

Kalbim hâtıra-i hasretle nâlân, dü-çeşm-i girye-bârım -daha kim bilir ne kadar kederler, elemler idrak edeceği içinmevkuf-ı girye olmasaydı bu iftirakın menba-i ekdâr olan gönlümde ne müthiş yaralar açtığını, elimden geldiği kadar sana bildirirdim. Hakikat, sen odanda şu garibin hâl-i felâket-meâlini düşünerek bîhuzur, belki de feleğin şu infiâlât-ı cân-güdâzından bîfütur bulunduğun şu ân-ı pîç ü tâb içinde, talihiyle pençeleşen bir bîçarede bu kadar kuvvet, kuvvet-i tefekkür, bu kadar

istidâd-ı teemmül mutasavver midir? Emin ol ki birkaç günden ibaret olan ömr-i sefîlânemi burada hulâsa edecek kadar bile selâmet-i efkâra malik değilim. Hayatın derekât-ı sefîlesine tenezzül etmiş, baharı idrak etmeden pâmâl-i hazân olmuş bir vücudun vâveylâ-yı müdhişi, âh-ı hıredsûzu, şu feryâd-ı elîm ile sükûna mübeddel olacağı için bunları dinleyecek, onun son arzularını, emellerini infaza gayret edecekmiş değil mi kardaşım?"

"İstanbul'da, hele mektepte şevk ve ümit ile geçirdiğim eyyâmı, onu müteakip zuhur eden hâlât-ı müellimeyi sana tafsilâtıyla yazmıştım. Sen muhakemâtını bittabi iş'arâtıma istinaden yürütmüş, bu meselede bir günahım, kabahatim olmadığına, yalnız iğfalâta kapıldığıma kanaat hâsıl eylemişsindir. Fakat vukuatın esasından haberdar olmayanlara, hususuyla Meliha gibi benim denaetime, vicdansızlığıma hükmedecek kadar istical gösterenlere karşı her türlü hakayıkı bildirmek, âlemde mâ-bihi'l-iftiharım olan namus ve haysiyetimi muhafaza etmek emeliyle, vukuatı defter-i â'mâlimden hulâsa ve onlara şimdiye kadar benim de haberdar olamadığım bir çok vesaik ilâve eyledim. Bayağı bir mecmuacık oldu. Bunları ilerde gaybubetimden sonra neşretmeye mezunsun. Zaten sen böyle müessir-i hakikî hikâyeleri tahrire pek heveskâr olduğundan, bir gün gelip de benim de şu sergüzeşt-i hazînânemi kaleme alacak olursan, o satırların zannederim ki sana yardımı dokunur. Ah, hayât-ı bedbahtânemi tasvir edeceğin roman sahifelerinde yahut bir gazetenin tefrika sütunları üzerinde titreyecek gözyaşlarının masumiyetine itikat edildiğinden neş'et eylediğini gösterecek kadar felekte insaf var mıdır?"

"Ben bu kadar cefaya, azaba sû-i teveccühe hedef olduğum hâlde Meliha'nın câmiü's-seyyiât olan vücut ile hem-aguş-ı vuslat olduktan başka hakkımda olmadık şikayetlerde, bühtanlarda bulunması, hususuyla lisân-ı şikâyetini denaetime kadar refetmesi nefsime pek ağır geldiği cihetle, ihkak-ı hak için hemen Fâiz Beye bir mektup yazdım. Artık her şey yerli yerini bulmuş olduğundan Dâim Bey ile aralarında cereyan eden muhâberât-ı husûsiyyeyi bana bildirmesini, mümkün olursa teati olu-

nan mektupların asıllarını göndermesini rica ettim. Senin de hükmettiğin veçhile bu zavallı, şeytanete, daha doğrusu va'd ü vaîde kapılmış. Fakat benden hakikatı anlayınca ateş püskürmeye başlamış. Dâim Beye zehirli bir mektup yazmış. İşte bana da bu kâğıtları gönderiyor, af talep ediyor. İleride bu aziz beyin acısını çıkaracağını vadettikten sonra beni İstanbul'a davet ediyor. Bu zavallı sinnine göre acı tecrübeler görmemişse de hısset-i tab'ıyla beraber süfliyyâta mail olduğundan bu desiseye inanmış mahv ve perişanıma sebep olmuştur. Bu sebebten kendisine cevap vermeye lüzum görmedim. Zaten bundan sonra tahsîl-i kemâlât benim için mümkün müdür? Her şey sükûn ve rahatla, cemiyyet-i hâtırla olur. Onlar nerede? Uzak, benden pek uzak."

"Bu evrakı mütalâa edeceğin zaman Dâim Beyin istimal ettiği hilelere hayret edecek, diğerinin de bu iğfalâta nasıl kapıldığına kahkahalarla güleceksin. Sonra da birinin şeytanetini, diğerinin gaflet ve tecrübesizliği ile istikbalimin ne suretle mahvolduğuna ağlayacak, hem çok ağlayacaksın. Meliha bu vesaiki isterim ki bizzat görsün. Sen münasip bir zamanda o kâğıdı sevgili muhterem validemize verirsin. Bu yazdıklarımı kendisine güzelce anlatırsın. Zaten avdetimi Meliha'ya ihbar eden de o muhterem kadın değil miydi? Zira bu hakayık gazete sütunlarında Meliha'nın nazar-ı ibretine arz edilse, kendi tercümeihâlini künh ve mahiyetine akıl erdiremeyeceği bir çok zevâid içinde göreceğinden, onları masal suretinde telâkki edeceği tabiîdir. Fakat amcasının hatt-ı destiyle yazılmış mühr-i zâtîsiyle temhîr edilmiş mektupları gördüğü zaman, elbette benim masumiyetime kani olacak, zamanı vicdan azapları içinde güzâr edecektir. Benim çektiklerime nispeten bu lâ-şey hükmündedir değil mi? Meliha harekâtında mazur idi. Çünkü namusu tehlikedeydi. Bu sebepten ona bu kadar bir hatıra kifayet eder. Oh, hayalimi gönlünden nez' eden, bana -velev ki sâika-i cehâletle olsun- bin türlü isnadâtta bulunan, namımı umum nazarında lekedâr eyleyen bir kadına böyle bir hareketi bile çok görüyorum. Bilemem bu hâl elân tesirini, hararetini kaybetmeyen muhabbet-i kalbiyyemden mi, yoksa hissimin incimâdından mı ileri geliyor. Düşünüyorum, gönlümde Meliha için bir meyil hissedemiyorum.

Demek ki ben artık kalpsiz, hissiz bir vücut oldum. Evet, öyle olmasaydı bana bu kadar iyilikler, fedakârlıklar eden bir vücuda, sana Sâbit, son vazîfe-i ihtirâmı ifa etmeden başımı alıp buradan, bu güzel sevimli memleketten kaçar mıydım?"

"Dün senden ruhsat talep ederek şu diyâr-ı lâtîfi şöyle bir dolaştım. Bana sabır tavsiye eden, hâlime acıyan ahbabı ziyaret ettim. Sonra hayatımın en ruhperver günleri, Meliha ile birlikte geçirdiğim o yalıyı uzaktan temaşaya koyuldum. Of, şimdi numûne-nümâ-yı hicrân olan o kâşâne-i dilârâ haricen ne hazin bir reng-i mâtem arz ediyor. Fakat bû-yı safvetle muattar olan dahili hiç şüphe yok ki şimdi âlûde-i çirkâb-ı sefâhattir. Bu manzara bana fena tesir etti. Zaten gözlerimde bükâ istidadı mevcut idi. Oradan ilerlerken gözlerim hem yaş döküyor, hem de bir türlü geriden ayrılmıyordu. O esnada caddeden geçen arabayı tanıdım. Enişte'min kupası idi. İçinde senin şahsını tarif ettiğin genç bey, Meliha'nın zevci vardı. Onu görünce savuştum. O çehre bana pek iğrenç göründü. Bu nefret ihtimal ki rekabetten tevellüt ediyor. Orasını bilemem. Benim anlayabildiğim bir şey varsa, o da bu beyin Meliha'yı mes'ut edemeyeceğidir. Varsınlar ne hâlleri varsa görsünler. Âlemin kederi, gussası bize mi kaldı? Oradan valideciğimi, enişte'mi ziyaret ettim. Gözyaşlarımı orada tekmil eyledim. O kadar ağladım ki, zannedersem artık gözlerimde yaş namına bir şey görülmeyecektir."

"İşte sevgili kardaşım, sana yazacaklarım bu kadardır. Bunları harfiyen icra ederek iâde-i namus ve haysiyetime muvaffak olacak, beni beyhude yere taharriye kalkışmayacaksın değil mi? Çünkü bu kâğıt eline vasıl olacağı zaman ben buradan pek uzak yerlerde bulunacağım. Validemizin ellerinden öperim. Her ikiniz de bana hakkınızı helâl ediniz. Baki elveda nurum, Sâbit'im.

Kardaşın
Kenân

İkinci kısmın sonu

Üçüncü Kısım

-12-

Mâil-i gurûb olan güneş müteverrim bir çehre-i sevdâ üzerine dökülen sırma saçlar, altın zülüfler gibi şuâât-ı fenâ-pezîrânesiyle âlemi yaldızlıyor, şimal cihetinden esen tatlı bir rüzgar ruhu tehzîz ediyordu. Meliha bulunduğu odanın deryaya nazır pencerelerinden biri önüne geçmiş düşünüyordu. Bir hâldeki gözleri levha-i gurûba dikilmiş, sağ eli, uzun, perişan saçları içine gömülmüştü. Hâlinde, tavrında fevkalâde bir hüzün, bir teessür nümâyân oluyor, şiddet-i ye'sinden ara sıra gözlerinin dolduğu, sinesinin kabardığı hissolunuyordu. Bu nevmidâne tefekkür, bu elimâne teessür, Kenân'ın istihbar eylediği avdetinden ileri geliyordu. Çünkü arada mevcut olan bilcümle revâbıt ve münasebet, pederinin vefatı, kendisinin teehhülü üzerine kâmilen münkatı olmuş bulunduğundan, bu avdet-i nâ-be-hengâmın bir türlü keşf-i esbâbına muvaffak olamıyordu. Pederinin evvelce Kenân hakkında Dâim Bey tarafından tebliğ olunan vasiyeti ahkâmı -mîr-i mumâileyhin kavline göre- daha o zaman harfiyen icra kılınmış olduğundan, bunun Kenân'ın avdetine sebep olamayacağı tabiî idi. Acaba Kenân kendi teehhülünden haberdar değildir de onun için mi gelmiştir? İşte zavallı kızcağızın zihnini perişan eden cihet asıl bu nokta idi. Zira amcasının ona intihap eylediği zevcin Sadık'a belki de rahmet okutacak derecede ahlâksız, namussuz bir vücûd-ı habîs olduğunu daha ilk günlerinde anlamış olduğu cihetle, bu işte mutlaka bir hile, bir desise mevcut bulunduğunu ancak o zaman keşfedebilmişti. Bunu evvelce anlamış olsaydı bir şey yapmaya muvaffak olabilecek miydi? Ne mümkün. Dâim Beyin daha pek çok zaman evvel tertip ve ihzar eylemiş olduğu plânları içinde öyle kolay kolay hareket etmek, indî, keyfî muamelâtta bulunmak ihtimalin haricinde idi. Bir defa Meliha'nın hariçle olan münasebatı hemen kâmilen katedilmiş, şüpheyi dâî olan misafirler yalıya asla kabul olunmamıştı. Hâl

böyle iken Meliha'nın Kenân'ın ahvalinden haberdar olması kabil midir? Meliha bu ihtimalâtı teemmül ve mülâhaza ile beraber -hakikat bu merkezde olmuş olsa dahi- kendisinin bu teehhül keyfiyetinde bîgünah olduğuna vicdanen emin idi. Mamafih tabındaki meyl-i tecessüse bir türlü galebe edemiyor, bu meselenin mükemmelen tahkikini arzu ediyordu.

Meliha artık sokağa gitmek, misafir kabul eylemek hususunda serbest bulunduğundan, bir gün yanındaki halayıklardan birini yanına alarak doğruca Sâbit'in hanesine gitmişti. Sâbit'in annesi zaten Meliha'yı görmek, Kenân'ın son rica ve istirhamını icra eylemek arzusunda bulunduğundan buna pek memnun olmuştu.

Kenân Sâbit'ten ve dolayısıyle validesinden gizli hiçbir sırrı olmadığı ve binaenaleyh kendisiyle beynlerinde olan münasebâta her ikisinin de vâkıf bulunduğunu bilen Meliha, bu ciheti istifsar için o kadar güçlük çekmemişti. Aralarında cereyan eden bir iki havaî muhabbetten sonra Meliha mübahaseyi Kenân'a intikal ettirerek dedi ki:

-Kenân'ın böyle vakitsiz buraya gelmesinin esbabını bir türlü anlayamadım. Bu azimet eğer pederimin kendisine vasiyet ettiği meblâğın istihsali için ise amcam bunu daha o zaman İstanbul'a göndermiş. Siz elbette buralarını bilirsiniz. Rica ederim bana tafsilât veriniz.

Bu sual üzerine zavallı kadıncağız söyleyeceği sözü şaşırmıştı. Zira vereceği tafsilât ile Meliha'ya bir fenalık arız olmasından korkuyordu. O Kenân'ın arzularını yerine getirecekti. Fakat tedricen icra ettikten, onu mahv ve perişan edeceği tabiî olan bu havadisleri alıştırdıktan sonra emanetleri verecekti. Hatta bu madde hakkında Sâbit'le uzun uzadıya mübâhasâtta, münakaşâtta bulundukları hâlde, bir şeye karar verememişlerdi. Sâbit, Kenân'ın masumiyetini ispat edecek olan evrakın bir an evvel Meliha'ya verilmesi ve o bîçarenin bu yüzden çekeceği belâ ve ıstıraba Meliha'nın da iştirak etmesi tarafını iltizam ediyor ki, validesi ise kadınlarda pek ziyade icrâ-yı ahkâm eden asabiyetin tesiriyle Meliha'ya bir hâl olmasından ve buna kendi tarafından sebebiyet verilmesinden korkuyor, oğlunun fikirlerini

cerh ediyordu. Sâbit validesine Meliha'nın hanesine giderek veyahut bir vasıta ile onu celp ettirerek hamil olduğu emaneti bizzat kendisine vermesini musirren talep ediyordu. Mübahase devam ettikçe, mütalaâtı gayr-ı makul sebeplerle harcolundukça oğlunun hiddet ve şiddeti de o nispette tezayüt eylediğini gören valide hanım kendisinin ve Meliha'nın hanesine giderek bu haberlerle beraber emanetleri vermesiyle zuhuru melhuz olan fenalıkları binnefs bâdî olarak âlemin lisanına düşmeyi kat'iyen kabul etmediğinden şıkk-ı sâniyi, yani Meliha'nın kendi hanesinde iken işin icabına bakmaya bilmecbûriye rıza göstermişti. Şimdi Meliha tarafından mübahasenin Kenân'a tebeddül ettiğini görünce vereceği cevabı şaşırmış ise de sonra kendisini toplayarak şu yolda mukabelede bulunmuştur.

-Kenân'ın İstanbul'dan avdeti iki gün evvel pederinizin vefatını istihbar eylediğinden ileri geldiğine şüphe yoktur. Bunu kendi ağzından işittim.

-O hâlde benim teehhülümden de haberdar değildir demek.

-Öyle olsa gerek. Zira buraya gelip de sizin izdivacınızı haber aldığı vakit pek ziyade meyus olmuştur.

-Bunun ihtimali yoktur valide hanım.

-Niçin kızım?

Meliha kıpkırmızı olmuştu. Bu suale derhâl cevap verememişti. Bir iki dakika sonra başını kaldırarak, gözlerinde amaline adem-i nailiyyetten mütevellit bir lema-i infiâl parladığı hâlde bir azm-i sabûrâne ile dedi ki:

-Benim şu iki üç ay zarfında kendisine yazdığım mektupların, ettiğim feryatların haddi hesabı yoktu. Ne olurdu yalnız birine cevap vereydi. Ben yazdıkça o bilâkis sükûtu arttırıyordu. Bu sükûttan bîzar oldum. Zaten pederimin vefatından sonra namusum dahi tehlikede kalmıştı. Siz de pekâlâ bilirsiniz. Ben namusu aşka feda edenlerden değilim.

-Evlâdım, Kenân bu cihetleri Sâbit'ten tahkik etti. Senin bîgünah olduğuna kanâat-ı kâmile hâsıl eyledi. İşte o zaman kendisinin iğfal olunduğunu, işin içinde müthiş entrikalar deve-

ran eylediğini anladı. Fakat iş işten geçmişti. Hem kızım Kenân'a yazdığın mektupların vusulünden emin misin?

-Farz edelim yazdığım mektuplar tevkif edilsin de gönderilmesin? Bunu icra edecek Dâim Bey değil mi? Hâlbuki tarafımdan bir gûne teklif vuku bulmadığı hâlde kendisi pederimin Kenân'a üçbin lira vasiyet ettiğini ve bunu almak için ona bir mektup yazmak iktiza eylediğini söyledi. Ben de muvafakat ettim. Mektubu o yazdı. Bir haftadan ziyade cevaba intizar ettik, bir şey zuhur etmedi. Sonra pederimin ahbaplarından Fâiz Beye bir kâğıt yazıldı. Gelen cevapta Kenân'ın kat'iyen avdet niyetinde olmadığını bildiriyordu. Ah valideciğim, Kenân muhabbete lâyık değilmiş. O zehirli bir yılanmış.

-Söyleme, böyle söyleme kızım. Sonra nadim, pişman olursun. Sen tecrübesizliğinden dolayı Dâim Beyin bu teklifindeki maksadını anlayamadın. Emin ol ki o ne Kenân'a, ne de Fâiz Beye mektup yazmamıştır. Meramı senin Kenân'dan kat'iyen ümidini kestirmek, seni ondan soğutmak idi. Bak ne güzel muvaffak olmuş yavrum. Biz şu âlemde saçımızın akı kadar böyle vak'alar gördük. Onun için yolları pek güzel bilir, anlarız. Kenân seni sevmeseydi buralara gelir miydi? Teehhülünü istihbar edince bir daha bu memlekete ayak basmamak üzere başını alıp gider miydi? Böyle söyleme, lüzumsuz bühtanlarda bulunma evlâdım. Kenân üç dört gece evimde misafir kaldı. Ben onu gördüm görüştüm. Kenân yine eski Kenân'dır. Muhabbete lâyık bir vücuttur.

İhtiyar valide bayağı hiddetlenmişti. Onun için dikkati mucip olacak bu sözleri söylemişti. Meliha hayran hayran yüzüne bakıyordu.

-Demek ki Kenân gitti öyle mi?

-Evet kızım, hem bir daha gelmemek üzere.

Meliha'nın gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Bu yaşlar daha pek çok akacaktı. O da ettiği bu hatanın, gafletin gösterdiği isticalin gayr-ı kabil-i tamîr olduğunu anlamıştı.

-Yalnız kabahat sende değil kızım. Kenân da bu gafletin

kurbanı oldu. Onu da senin gibi aldattılar. Bu ciheti daha sonra anlarsın. Sana yalnız şunu söyleyeyim ki dökeceğin gözyaşlarının, edeceğin âh u enînin mazarrattan başka bir faydası yoktur. Sen Kenân'a bakma o erkektir. Meşakkate, mihnete tahammül edebilir. Fakat sen öyle değilsin. Bir ailenin saâdet- i hâli senin vücudunla kaimdir. Kader mademki böyle arzu etmiş ona arz-ı inkıyad etmekten başka çare yoktur. Korkma, zaman geçtikçe her şey unutulur. Hele valide olursan o zaman dünya gailesi başına çökecek, hiçbir şey düşünmeye muktedir olamayacaksın. Bu sebepten boş yere sıkılmak tazîb-i nefs etmek Cenabıhakkın nimetini takdir etmemek demektir.

-Beni aileden, ailenin saadetinden bahsederek teselli etmek istiyorsunuz. Bana göre ne boş fikir, ne vahi mütalâa. Bir ailenin saadeti, selâmeti tarafeynin yekdiğeriyle muhabbeti, hüsn-i imtizâcıyla kaimdir. Hâlbuki ben zevcimde bu hasâilin hiçbirini göremiyorum. O, yalnız gezmekten, eğlenmekten, işret etmekten hazzeder. Teehhül edeli daha bir ay olmadığı hâlde hesap edilecek olursa beş gece bile muntazaman hanesine gelmemiştir. Fakat ne yapmalı? Mademki bir defa başa gelmiş, ister istemez çekilecek. Kenân'a gelince, ben daha nikâh olduğum gün onun muhabbetini kalbimden çıkarmıştım. Çünkü mecburdum. Bundan böyle de onu unutmaya gayret edeceğim. Bir zevce böyle hareket eder değil mi? Tazyîk-i nefs ile buna muvaffak olamazsam gözyaşlarıma müracaat edeceğim. Beni en müşkül zamanlarımda teselli-yâb eden bunlardır.

Sâbit'in validesi Meliha'da hiç ümit etmediği bu metanetten cesaret alarak dedi ki:

-Kenân'ın gaybubetinden iki gün sonraydı. Sâbit ağlamaktan gözleri kıpkırmızı olduğu hâlde mahzun mahzun gelmişti. Bu hâli görünce ben de şaşırdım. Müthiş bir vak'a zuhur ettiğini anladım. Çünkü Sâbit'in öyle olur olmaz şeylere ehemmiyet vermediğini bilirim. Sual ettim, bana Kenân'ın gaybubet ettiğini ağlaya ağlaya söyledikten sonra cebinden bir kâğıt çıkardı. Bu kâğıt Kenân tarafından kendisine yazılan bir vedaname idi. Bunu birkaç defalar bana okudu. Okudukça hem

ben, hem o muttasıl ağlıyorduk. Bu vedanameden ziyade vasiyetnameye benziyordu. Hep senden bahsediyordu. Benim Meliha nazarında masumiyetimi ispat ediniz diyordu. Bunun için de bize pek çok malûmat veriyor ve bir sureti size verilmek üzere İstanbul'daki hatıralarını muhtevi bir cüzdan gönderiyordu. Bunu okuyacağınız zaman Kenân'ın hakikaten bu meselede sizin gibi masum, bîgünah olduğunu anlayacaksınız. Bu vazifenin, bu mühim memuriyetin icrasını Kenân bana havale etmişti. Hâlbuki, belki kabul etmez ve bu teklifimden dolayı bana darılırsınız diye şimdiye kadar hıfzetmiştim. Hatta bundan keff-i yed edecektim. Fakat Sâbit mâni oldu. Bunu mutlaka size açmamı, emanetleri kâmilen teslim etmemi ısrar eyledi. Ben de işte vazifemi ifa ediyorum. Siz de pekâlâ bilirsiniz ki Kenân benim evlâdımdır. Sâbit'ten hiç farkı yoktur. Onun son temenniyâtını is'af etmek -ne suretle telâkki edilirse edilsin- benim için en mukaddes bir vazifedir.

Valide koynundan cüzdanı çıkardı Meliha'nın önüne koydu.

-Bunu kabul edip etmemek yed-i ihtiyârınızdadır. Kabul ettiğiniz takdirde kendi hanenizde açıp okumaya mezunsunuz.

dedi. Meliha sükût ediyor, havf ve halecândan zangır zangır titriyordu. Nihayet dedi ki:

-Kenân mademki bu cüzdanın bana verilmesini arzu ediyormuş, o hâlde buna dair kimseye harf-i vâhid söylemeyeceğinizi vadederseniz kabul ederim.

-Sizi namusumla temin ederim, bundan emin olunuz.

Meliha muhterizâne, müterediddâne cüzdanı aldı, cebine koydu. Mübahase uzamış vakit geçmişti. Müsaade istihsal ederek ve bu lâfza karşı teşekkürlerde bulunarak oradan çıktı. Hanesine avdet eyledi.

Meliha kendisine tevdi olunan evrakı mütalâa etmeden evvel Kenân'ın masumiyetine tamamen kail olmuş, Sâbit'in validesinden işittiği sözler birer hançer gibi beynine saplanmıştı. Bu hançerler ölünceye kadar onun beynini ezecekti. Kenân'ın hatırası unutuldukça onlar vazifelerini ifa edecek,

yani tesirlerini gösterecekti. Meliha'ya göre en güzel teselli bu iftirâk-ı ebedîye bâdî olan teehhülün sâika-i mecbûriyyetle ifa edilmesidir. Hususuyla Kenân'ın bu mecbûriyyet-i meşrûaya karşı bir söz söylemeye, ahde vefasızlığını ispata muktedir olamayışı Meliha için pek büyük bir inşirâh-ı derûn olmuştu.

Evet bu düşünceler, muhakemeler pek doğru, pek hakikî bir surette yürütülüyordu. Fakat cihet-i tefekkür biraz da kendi istikbaline matuf olunca namusunu vikaye emrinde nefsinin gösterdiği aciz ve meskenete lânet-hân oluyor, bakiyye-i ömrünü bir zindân-ı belâ içinde imrâra mahkûm bulunacağını anlıyordu.

Dâire-i izdivâcına dahil olduğu adamın tercümeihâlini burada zikretmek ekser romanlarda bin defa beyan edilmiş olan sıfat-ı mezmûmeyi burada da tekrara, bu ise abesle iştigale vesile olacağı için tafsilden sarfınazar edildi. Yalnız şurasını ilâveye lüzum görürüz ki, Arif Beyin pederi malûm olan seyyiât-ı ahvâli ile beraber bu çocuğun talim ve terbiyesine pek çok çalıştığı hâlde bir şeye muvaffak olamamıştı. Girdiği mekteplerden ya tart olunmuş, yahut pederi tarafından ihraca lüzum görülmüştü.

Arif Beyde hiç de eser olmayan hasâil-i mümtâze meyanında zikre şayan bir cihet vardır ki, o da feyiz ve kemaldeki noksanıyla beraber fevkalâde bir nâtıkaya malik bulunmasıdır. Hatta söz kesilip de ifâ-yı râsime-i teşekkür için yalıya geldiği zaman Meliha bu izdivâc-ı mecbûrînin âtiyen pek vahim bir ahvale bâdî olacağını, Kenân'ın bir türlü gözü önünden gitmeyen hayâl-i mahzûnu, gördüğü bir hiss-i muhterik-i derunî ile bir dereceye kadar olsun keşf ve idrak eylemiş iken, yine kadınların hilkatinde merkûz olan meyl-i tecessüse bir türlü galebe edememiş, amcasıyla birlikte bulunduğu odanın anahtar deliğine gözünü uydurarak oradan seyyiât-ı ahvâli bir nikab-ı sefîd ile setredilmiş gibi zevcinin beyaz çehresini görmüş, muntazam sözlerini işitmişti.

Arif Beyin o günkü ahval ve harekâtında şâyân-ı tenkid ve muaheze bir hâl müşahede etmeyen Meliha, yalnız nazarının sür'at-ı deverânından, gözünün mahsûs olan şeytanetinden öğrenmişti. İşte o nazarlardaki tesir ve hararet daha ilk gördüğü gün-

den beri Meliha'nın kalbinde hükmünü icra eylemiş, yalnız bu hatıra teehhülü zamanına kadar müphem bir surette zihnine nakşolunmuştu. Fakat bu mübhemiyyet-i tahattur -nazarların daha ilk tekabül-i şedîdi ile- bir inkişâf-ı tâmma, bir inkişâf-ı tâmm-ı hazîne mazhar olmuştu. O gözler yine eski gözlerdi. Yalnız bu defa biraz kırmızılık peyda etmişti. Tekellümü eski intizamını muhafaza ile beraber biraz betâet kesp eylemişti. Meliha bu tebeddülâtın evvelâ hakikatini anlamamış iken, sonraları hücre-i vifâkı istilâ eden bû-yı girye her şeyi meydana koymuştu. Zavallı kızcağız bunu anlayınca cevher-i ismetinin cemaline aksettirdiği reng-i lâtîf birdenbire uçtu. O cemâl-i aşkına hazin bir sarılık çöktü. Kalbine zehirli bir hançer saplasalar bu kadar müteessir olmazdı. Baştan aşağı libâs-ı sefîd içinde, Meliha'ya göre bir libâs-ı sefîd-i mâtem içinde bütün kemali, bütün şaşaası, taraveti ile tecelli eden o kamet-i mevzûn matbuiyyetini muhafaza edemedi. Bir raşe-i elîm içinde koltuklardan biri içine gömüldü.

İşte o ân-ı müthiş içinde Arif Bey bu tebeddülâtın keşf-i esbâbına muvaffak olamadığından naşi, mütehayyir mütehayyir zevcesini temaşa ederken, Kenân, o yâr-ı cân, revnak ve safvetini bir ân-ı gayr-i münkasım içinde bir reng-i infial kaplayarak, dünyada himayesine iltica eylediği eniştesinin hastalığı sebebiyle uğradığı meşâk ve mezâhimden vücuduna arız olan zaaf, cemalini kaplayan reng-i ısfirâr ile Meliha'nın gözleri önüne geldi. Zevç namıyla karşısında duran, etvarından muamelâtından bir bû-yı girye-şehvet istişmam olunan o vücûd-ı habîs ile Kenân arasındaki fark şimşek gibi zihninden geçti. Fakat iş işten geçmişti.

Meliha bu hakikat-ı müdhişeyi anladıktan, yani Kenân ile zevci beyninde mukayese kabul etmeyecek derecede mevcut olan fark-ı azîmi gördükten sonra dahi -Kenân'ın zaten avdetinden nevmit olduğu cihetle- kendisince tesliyet-bahş-ı kulûb olacak esbaba tevessül edilmiş zannederdi. Hâlbuki hakikat böyle değildi. Meliha daha ilk gördüğü gün -kalbini Kenân'ın muhabbetinden tecrit hakkındaki mecburiyetini onun İstanbul'da teehhül

emelinde bulunduğunu istihbar etmesi üzerine sühuletle icraya muvaffak olduğundan- zevc-i müstakbeli için kalbinde gayrimahsus bir muhabbet peyda olmuştu. Bu muhabbet kendini göstermeyerek, künh ve mahiyetini anlatmayarak terakki ediyordu ve bunun farkında değildi. Yalnız Kenân'ı yavaş yavaş unutmaya başladığından dolayı memnun görünüyordu. İşte kadınlar böyledir. Bir şeyden nefret etmek, bir şeyi unutmak istediler mi mutlaka o şeyin bir nev-i digerini bulurlar. Onunla müteselli olmaya gayret ederler. Bundan başka esbâb-ı nefretlerini taharriye lüzum görmezler. Her ne söylenirse, her ne işitilirse onun sıhhatine, mevsukiyetine itimat ederler. Mamafih Meliha'yı bu kısım nisvan meyanına ithalde ibrâz-ı tereddüt ederiz. Evet, arada namus tehlikesi olmasaydı ihtimal ki sabır ve teenni ile hareket ederdi. Hatta Kenân'ın -velev ki geç olsun- bir gün olup da geleceğine emin olsaydı, o her ne yapar iffetini düşman elinden kurtarırdı. Hâl böyle iken Meliha'nın bunu icraya, sabır ve tahammüle lüzum görmeyişi sevdiğinin avdetinden külliyen nevmit olduğundandır. Muhabbetle, muhabbetin o ömre ömür ilâve eden tecellî-i rûh-nevâzıyla perveriş-yâb-ı kemâl olmuş bir vücudun, daha doğrusu son derecede mütehassis bir kalbin bu gıdâ-yı rûhânîden birdenbire mahrumiyeti onun yine bu kabil bir iştiâle, böyle bir tecellî-i uşşâk-pesendâneye meclûbiyetini intaç edeceğinden, Meliha da bu mahrûmiyet-i fecîaya duçar olup da onu müteakip hissini tahrike, kalbini en hatır-perver amal ile imlâ ve tahkime bâdî olacak vesait zuhur edince hemen onlardan iktitâf-ı semerâta başlamıştı. Ah böyle kalpler hissiz, teessürsüz, düşüncesiz yaşayamazlar. Zaman onların ilk âteş-i teessürâtına bir avuç kül serpince, o bunun diğerini taharriye mecbur olur. İşte o esnada Meliha'nın karşısında Arif Bey arz-ı endâm etmiş, o çehre, o eda, o hareket, bayağı kalbini gıcıklamıştı. Yalnız o gözlerden, o şeytânî nazarlardan ürkmüştü. Söz kesildiği zaman Meliha o nazarların tesîr-i şeytanetkârânesini ne suretle tahfif ve teskine muvaffak olacağını düşünüyordu.

Birinci vak'ası kalbinde bir cevelân-ı serî, bir temâs-ı hafîf icra ederek o kadar tesir göstermeyen Arif Beyin muhabbeti -her

tahatturunda o nazarların dehşet ve şiddeti önünde titrediği, nikâh ile zifaf beynindeki zaman bir haftadan ibaret bulunmadığı hâlde- bayağı kendini göstermiş, Kenân'ın nakş-ı zerrîn-i hâtırâtını hakkedecek mertebede tesir ve faaliyet ibraz etmişti. Kenân varsın ağyar ile hem-bezm-i ülfet olsun. O, ona hıyanet ederse namını yâd etmeyecek, enîştesinin hâkine hürmeten, yanılıp kendisini teselli etmeyecek kadar bîgânelikte bulunursa artık onu düşünmek, ciddiyet-i muhabbetine itimat etmek mümkün müdür? İşte bu mülâhazalar, muhâkemeler devam ettikçe dâire-i ciddiyetini tevsi eden bu meyl-i inhimâk nihayet Arif Beyin muhabbet-i kat'iyyesiyle hitâm-pezîr olmuş, ondan sonra cihet-i tedkik ve tefekkür tebeddül etmişti.

Meliha perşembe günü köşede oturup da enzâr-ı temâşâsına maruz olduğu hanımların takdirine, telehhüflerine mazhar olamayınca bu hüzün ve telehhüfün bîkesliğinden ve pederinin irtihalini müteakip -sanki izdivacına o mâni imiş gibi- hemen teehhülünden mütevellit bulunduğu zannına düşmüştü. Hâlbuki mesele öyle değildi. Arif Beyin mensup olduğu ailenin her türlü mâhiyyet-i ahvâli o küçük şehirde birkaç ufak vak'a yahut ehemmiyetsiz bir tesadüf ve tevatür ile hemen meydana çıktığından, herkes Meliha'nın bu kadar yerli genç beyler dururken nesep ve tıyneti meçhul bir adama verilmesinden mütehassıl infial ve iğbirarını ketme muvaffak olamamış, hatta buna lüzum dahi görmemişlerdi. O zamana kadar Meliha'yı herkes Kenân'a sözlü yahut nişanlı bildiklerinden kimse talip çıkmamakta idi. Lâkin Kenân'ın avdetinden nevmit olunduğu, daha doğrusunu söylemek lâzım gelirse bu yeis ve nevmidîyi âlem nazarında izhar ile etraftan fikre muvafık, amale mutabık bir müşteri, bir talip taharrisinde bulunulduğu anlaşıldığı zaman, bu cihet kimse tarafından sû-i tevîl görmemiş, havadisin intişarını müteakip Meliha'ya akın akın görücüler gelmeye başlamıştı. Kenân'ın gaybubeti böyle bir hâli intaç edeceği der-kâr idi. Hâlbuki bu tabiîliği ispat ve iddiaya kalkışan zevat meyanında müracaatının müntic-i muvaffakıyyet olacağında kat'iyen emin bulunanların bile adem-i muvaffakıyyet görmesi, bu kadar talip mevcut iken kızın Arif Beye verilmesindeki sebeb ve hikmeti o

zaman meydana çıkarmış, meseleyi daha derinden takip ve tetkik gayretinde bulunanlar ise her hakikata vâkıf olmuşlardı.

Temâşâ-gerân meyanında işin aslından haberdar olanlar hüzün ve telehhüf izhar etmekte, adem-i kabûl görenler hiddet ve infialini ketm edememekte idiler.

Bu muğber, münfail, mahzun çehrelerin yukarıda dediğimiz gibi kimsesizliğinden ileri geldiği kıyasında bulunan zavallı Meliha şimdi sakin, tenha odasında bir köşeye çekilmiş ağlıyordu. Çünkü Arif Beyin bütün seyyiât-ı ahlâkıyle beraber zevcesi olduğu için ona karşı hiç olmazsa zahiren bir hiss-i hürmet ve muhabbet taşıması lâzım geliyordu. İşte muhabbete müstait olan kalbini asla arzu etmediği bir hürmet ve tazime alıştırmak için nefsiyle son derecede mücadele etmekte bulunduğu bir sırada zavallı Meliha, Kenân'ın avdetini, birkaç gün sonra da başını alıp savuştuğunu işitmişti.

İşte o zaman kalbinin ateşlerini setreden remâd-ı bârid içinden sıçrayan bir kıvılcım yüreğinin en rakik, hassas bir noktasına yapışmış, orasını bütün kuvvet ve hararetiyle yakıp kavurmuştu. Evet o unutulmuş hisler, hatıraları setr eden remâd-ı fenâ muhâfaza-i kuvvet ve burûdete muvaffak olamayarak dağılmış, altında ne kadar ateş varsa birden etrafa yayılmıştı. O harâret-i sevdâvî içinde tesir göstermek şöyle dursun, mevcudiyetinden bile bir eser görülemeyen cihet-i mütekabil o perişan, soğuk küller altında kalmıştı.

-13-

Meliha'nın bir vak'a-i mühimme rengini kesp eden cemiyeti hitam bulmuş, bu vesile ile halk arasında deveran eden güft ü gûlar artık sükûnet bulmaya başlamıştı. Fakat kendilerine dedikodudan başka sermâye-i iştigal bulamayan bir kısım halk da şimdi Kenân'ın avdetinden ve esbabı malûm olmayan bir cihetten dolayı Dâim Bey ile Muhsin Efendi beyninde hâsıl olan burûdet ve nefretten bahsederek, kendi fikirlerince bu münâferetin keşf-i esbâbına gayret etmekte idiler. Bunlar meyanında fikren hedefe isabet ettirenler de mevcut idiyse de, vak'anın esas ve teferruatı hakkında malûmat ve tafsîlât-ı

lâzıme ahzedilmezden, hususuyla beynlerinde adavet ve nefsâniyet mevcut olan şahısların ahval ve ahlâkını yekdiğeriyle mukayese edecek kadar malûmat istihsal olunmadan bu yolda yürütülecek muhakemat bittabi şâibe-i noksânîden kurtulamaz. Bize göre Dâim Beyin de, Muhsin Efendinin de ahlâk ve ahvâl-i husûsiyyeleri bir dereceye kadar münkeşif bulunduğundan, bu babdaki muhâkemât-ı fikriyyemiz sairlere nispetle elbet daha muvafık zuhur eder.

Şimdi meselenin esas ve teferruatına girişmeden evvel bu adamların amal ve makasid-ı hafiyyelerine dair biraz malûmat vermek lâzım gelir: Dâim Beyin Meliha'yı Kenân'dan ayırması ve bu yolda bir çok hiyel ve desâyisi imal ve istimal etmesi, yukarıda birkaç kereler tekrar ettiğimiz gibi Meliha'yı kendi oğluna almak ve biraderinin emval ve emlâkına bilfiil sahip olmak emelinden neş'et etmişti. Dâim Bey bu emelin husulü için âlemde mutasavver olan bütün fedakârlıklara müracaat eylediği hâlde, teşebbüsâtının yeisden başka bir semeresini görememişti. Bir taraftan Meliha'yı bu izdivaca razı etmek, diğer taraftan Kenân'ın men'-i azîmetine muvaffak olabilmek ümidiyle gece gündüz çalışan, hatıra gelmedik, hayale sığmadık şeytanetler, entrikalar icat eden Dâim Bey, bir günü hatta bir saati kendi ömründen, belki bir seneye muadil olacak derecede kıymettar olan o günlerin neticesiz, muvaffakıyetsiz güzâr etmekte olduğunu gördükçe yüreğinden kanlar boşanırdı. Dâim Bey âlemde hiçbir teşebbüsünün akim kaldığını tahattur edemiyor iken bunun böyle külliyen aksi neticeler verdirmesi esef ve hayretini mucip olmaktaydı. Nihayet bu işin altından çıkamayacağına yakin hâsıl eyledi. Zira icra ettiği tedbirlerden sonra muvaffakıyetinin husulüne yardım edecek elde yalnız bir namus ciheti kalıyordu ki taht-ı vesâyet ve himayetinde bulunan bir bakireye karşı böyle bir taarruza vasıta olmak bilâhare pek vahim ahvali intaç edebilirdi. Yoksa namusun da indinde o mertebe kadir ve ehemmiyeti yoktu. Bu meyusiyet teveccüh edince Dâim Beye göre yapılacak bir hareket kızı harekâtında serbest bırakmak, Kenân'ın avdetine mâni olmak üzere tertip eylediği plânlardan sarfınazar etmekti.

Hâlbuki o derece hırs, emel sahibi bir adamın zahmetsizce eline geçirdiği böyle bir servet-i azîmeyi alâ hâlihi terk etmesi, hususuyla o servet ve saadeti her zaman istihfaf ve istihzasına duçar olduğu Kenân'ın bağlaması ihtimalin haricinde idi. Böyle bir hareketi ihtiyar etmek Dâim Bey için ölmekle müsavi idi. Bu sebepten Dâim Bey el altından bu serveti iştirak suretiyle kabule razı olacak bir adam taharrisine mecbur kalmış, işte o sırada Şöhret'in tavsiye eylediği zatlar meydana çıkmıştı.

Dâim Beyin Arif Bey hakkında icra ettiği tahkikat pek hoşuna gitmişti. Yalnız pederinin ahvalinden memnun olmamıştı. Bu dakikaya mebni Dâim Bey şerâit-i izdivâciyyeyi zikr ve tadat ederken amal ve makasidini Şöhret'e zımnen ifham eylemişti. Kendi mesleğinden yetişen, fakat bu vadide onun kadar kuvvet ve faaliyet gösteremeyen Şöhret, bu şeraiti tafsîlât-ı lâzımesiyle müşterilerine anlattığında şüphesi yoktu. Hâl böyle iken Dâim Bey teehhülü müteakip işin başka renk kesp eylediğini görmüş, bunun esbabını suale mecbur kalmıştı. Muhsin Efendiye gelince bu adamcağız da Dâim Bey gibi dünyada paradan, safa ve istirahattan başka bir şey düşünmeyen takımdandır. Her türlü ahvalde pek sakin, halim, mütebessim görünen efendi paraya müteallik mesâilde öyle âteş-pâre-i hiddet kesilir ki onun önüne geçmek mümkün olamaz. Bu adamda Dâim Bey kadar şeytanet yoktur. O mertebe ince düşünemez. Fakat hırs ve emel belki de ondan ziyadedir. Şöhret'le aralarında Dâim Beyin beyan eylediği şerâit-i izdivâciyye mevzuubahis olurken Muhsin Efendi bu şeraite itiraza lüzum görmemiş, ilerde icabına bakılmak üzere şimdilik sükûtu evlâ addetmişti. Cemiyet hitam bulunca Muhsin Efendi, Dâim Beyin sûret-i idâresini uzaktan bir teftiş için hiç ses çıkarmamıştı. Hâlbuki oğlunun sarfiyât-ı fevkalâdesi tahammülün haricinde olduğunu gördüğü hâlde bir ihtarda olsun bulunmayışı, hatta bir iki ay sonra emlâktan bazılarının fürûhtuna mümanaat etmemesi, onun da bu meselede methali bulunduğunu ispat eylediğinden, evvelâ gerek kendisine ve gerek mahdumuna bir nasihat icrasına lüzum görmüştü.

Dâim Bey ettiği hizmetlerin takdire mazhar olacağı ümidiyle Muhsin Efendiden teşekküre intizar ederken, gelinin hıfz

ve sıyânetine vazifeten mecbur olduğu emlâkının keyfe-mâ-yeşâ idare olunduktan başka bir kaçının da fürûhtuna razı oluşundan, hususuyla kendisine hiç haber verilmeksizin bu ahvale cür'et edilmesinden mütehassıl keder ve teessürünü beyandan sonra, bademâ böyle münasebetsiz ahval vukuunda işe müdaheleye ve vekâlet cihetini kendisinden resmen ref ve nez' ettirmeye mecbur kalacağını ihtar eylediği zaman Dâim Bey hayret ve taaccübünden evvelâ bir söz söyleyememişti. Aradan bir iki dakika güzâr edince Dâim Bey aklını başına toplayarak hiddetli bir lisanla bu tenbihât ve ihtarâtın kendisinden ziyade oğluna icra edilmesini, cihet-i idâresinden dolayı kimsenin müdahaleye hakkı olmayacağını beynlerinde karargîr olan şerait iktizasından bulunduğunu ve bu babda Arif Beyden başka kimseye hesap itasına mecbur bulunmadığını beyan etmişti.

Bu serkeşâne cevaptan bir kat daha müteessir olan Muhsin Efendi mahdumuna taallûk eden mesâilde her zaman izahat talebine hakkı olduğunu ve o andan itibaren Meliha'nın muamelâtına el karıştırırsa hükûmete müracaat ederek işi mehâkim vasıtasıyla hal ve fasledeceğini cevaben iş'ar ile bir daha hanesine ayak basmamasını ve hemen kalkıp defolmasını Dâim Beye emreylemişti.

Dâim Bey mukabele edecek olursa işin pek ziyade alevleneceğini ve şimdilik mektûm tutulması lâzım gelen bu ahvalin intişarına meydan verileceğini nazar-ı mütâlâaya alarak bu tahkiri ilerde acısı çıkarılmak üzere şimdilik sükût ile geçiştirmeye mecbur kalmış, hiçbir şey söylemeyerek oradan savuşmuş gitmişti.

Muhsin Efendi bu kadar kolaylıkla bu belâ-yı azîmi başından defettikten sonra, bu defa da oğluna iktiza eden nasâyih ve tenbihâtı vermek üzere fırsat gözetmeye başlamıştı. Zaten mahdumunun bidâyet-i teehhülünden itibaren zevcesinin umuruna müdahale ve Dâim Beyin bu babdaki amal ve hevesâtına müzaheret eylediğinden dolayı, sırası düştükçe lâzım gelen nasihatleri vermeyi unutmamıştı. Bu adamcağızın en ziyade hiddet ve ıstırabını mucip olan cihet, bu izdivaca muvafakat eylediğinden

dolayı hakk-ı sükût olarak Dâim Beye terk edilen şu kadar bin lira ile ilerde Kenân'a verilmek üzere tefrik edilen liralardan maada, mâhiyye aldığı tahsisat kifayet etmiyormuş gibi, bir de gelininin muâmelât-ı husûsiyyesine müdahale etmesi, onları keyfe-mayeşâ idareye bir hak ve salâhiyet tasavvur etmediği hâlde, oğlunun buna ses çıkarmayarak her arzusunu infaza çalışması idi. Zira vasiyet teehhül ile sakıt olmuş ve bu hak zevcine ve dolayısıyle kendisine intikal eylemiş bulunduğundan, bunu muhafaza ve hüsn-i istimâl ve zıyaına sebebiyet verenleri tekdir ve nice nice salâhiyeti der-kâr idi. Bir de mahdumunun derece-i nihâyede masraf ve zevk ü sefahate fevkalâde münhemik bir mahlûk-ı şerîr olması ve hatta henüz ünsiyet ve hususiyet peyda edememişken tuhafça gördüğü lüzum üzerine emlâkından birinin fürûhtu için zevcesini kendi müsaadesini istihsal etmeksizin mahkemelere kadar sevk edişi bu hiddet ve ıstırabın başlıca esbabından idi. Yoksa itidal dairesinde edilecek sarfiyatın böyle azim bir varidata karşı hiçbir tesir ve ehemmiyeti olmadığından sükût edeceği, oğlunu her türlü harekât-ı itidâlkârânede serbest bırakacağı tabiî idi.

Hıfz ve itinasına en ziyade gayret edilmek lâzım gelen emlâktan birinin elden çıkarılması belki kendince bir sebeb-i meşrûdan ileri gelmiştir mütalâasıyla bu defalık sual ve istifsara lüzum görmeyen efendi, az zaman sonra arada hiç bir sebep ve illet yok iken bir diğerinin de mevki-i müzâyedeye konulduğunu haber alınca müdahaleye lüzum hissetmiş, fakat müdahalesi bu defalık sırf bir nasihat-ı pederâneden ibaret kalmıştı. Hevaî-şehvet olan Arif Bey bu mukaddimeli nimetlere sadece bir tebessüm-i istihfâfkârane ile mukabele eylemiş, böyle bîlüzûm ve bîmana sözlerin mevsimsiz olduğunu hâliyle, tavrıyla pederine ifham etmişti. Meliha'ya acıdığından değil, kaderin ancak yüz binde bir kişiye nasip edebileceği böyle bir servet ve saadeti insanlar içinde bihakkın güzel vasfına şayan olan bir me'âce-i hüsn ü ân ile tetvîc ederek ona bahşetmesi her kula müyesser olur lütuflardan olmadığını bilen zavallı Muhsin Efendi, oğlunu bu belâyı müdhişten, bu vücûd-ı hânümân-sûzdan kurtarmak için söylemediği söz kalmamıştı. Bu müessir, hararetli sözlerin mu-

hatabı taştan bir vücut olsaydı belki Arif Beyden daha ziyade müteessir olurdu. O artık gemi azıya almıştı. Zevk ve sefahatten başka bir şey düşünmüyordu. İlerde zuhur edecek bir felâket için şimdiden gam yemeyi, keder çekmeyi arzu etmiyordu.

Muhsin Efendi nasâyihine bir çok mesele-i ibret karıştırarak sözlerinin bir kat daha tesiri görülmesi için cali bir tavr-ı teessür takınarak bu defa da söyledikten, birçok söyledikten sonra silsile-i kelâmı, Dâim Beyin ahvâl-i mâziyyesine ve bugün nail olduğu sia-i hâlin tahkik ve tafsîl-i esbâbına çevirerek manidâr bir nazarla dedi ki:

-Evlâdım, Dâim Beyin rıza ve muvaffakıyetiyle nail olduğun bu saadetin devam ve muhafazası emin ol ki Dâim Beyle kat'-ı münâsebât etmene tevakkuf eder. Bugün bu servet-i azîmeyi Dâim Beyin rey ve tedbiriyle idare fikrinde bulunursan çok geçmez mahvolursun. Biz bu sinne gelinceye, bu sakalı ağartıncaya kadar böyle pek çok vak'alar gördük. Nasihatlarım mucibince amel etmeyip de bilâhare dûçâr-ı hüsrân olan nice insanlar bilirim ki, şimdi sözlerimle amil olmadıklarından naşi eşk-bâr-ı melâmet olmuşlardır.

-Ne yavan, soğuk sözler. Dâim Beyden ne gördünüz ki ona bu haksızlıkları reva görüyorsunuz?

-Yavan, soğuk sözler öyle mi? Fakat birkaç ay evvel o zamanlarki zevk ve sefahatin için bin tabasbus-ı mezelletkârâne ile gelerek bin esbâb-ı iblîs-pesendâne ortaya dökerek, sana bu soğuk nasihatları veren, bu yavan sözleri söyleyen pederinin ihsanına, inayetine müftekır idin. Hatta seni bu devlete konduran, bu gayr-i memul saadetlere gark eden yine o âciz pederin iken, şimdi mahzâ idâme-i huzûr ve istirahatin için söylediğim birkaç söz, kuru nasihat, haysiyetine hoş görünmediğinden infialini, iğbirarını mucip oldu değil mi? Sana bu cesareti, bu cür'et-i küstâhâneyi veren ikbal, çok geçmeden rehîn-i idbâr olur da yine bana arz-ı ihtiyâc edersen, o zaman ne halt edersin? Gafil, ahmak! Hâlâ Dâim Beyin nasıl bir insan, nasıl bir insan kıyafetinde canavar olduğunu anlayamamışsın. Şeytan gibi senin zihnine girmiş. Sülük gibi kanlarını emmeye başlamış da sen

hâlâ ondan vefa, sadakat bekliyorsun. Bilirim bu sözler şimdi sana pek ıztırâb-engîz görünür. Bir gün gelecek ki kafanı taştan taşa vuracak, hakkımı teslim edeceksin. Fakat o zaman iş işten geçecek, her şey yerli yerini bulacaktır. Dâim Beyin ahvâl-i husûsiyyesine vâkıf değilsen, bunu anlamak güç bir şey değil. İşte Şöhret burada senin gibi Dâim Beyin kurbân-ı seyyiâtı olmuş bir bîçare. Ondan herşeyi tahkik edebilirsin. Pederine karşı ettiğin terbiyesizliğin cezasını sana burada verirdim. Belki ıslâh-ı nefs edersin ümidiyle bu defalık bundan sarfınazar ediyorum. İşte yine tekrar ederim. Dâim Beyle öyle sıkı sıkı görüşmeyecek, onu zevcenin muamelâtına müdahale ettirmeyeceksin anlıyor musun? İşi resmiyete dökmek istemem. Buna mecbur olursam mahvolduğun gündür.

Muhsin Efendi bayağı hiddetlenmişti. Daha ağır bir söz söylememek, işi kavgaya dökmemek için hiddetle yerinden kalktı. Söylene söylene dışarıya çıktı.

Arif Bey pederinin bu derecede hiddetli bir zamanını görmediğinden fena hâlde şaşırmış, söylediği katı sözlere, ettiği terbiyesizliğe pişman olur gibi olmuştu. Hele işi resmiyete dökerim sözünden pek ziyade ürkmüştü. Pederinin hükûmetçe olan nüfûz-ı fevkalâdesini bildiğinden, böyle bir teşebbüste bulunacak olursa hakikaten mahvolduğu gündü. Bu sırada yine Dâim Bey imdadına yetişmemiş, onu belâ-yı müdhişten kurtarmamış olsaydı, o tabiatıyla herşeyden feragat edecek, pederinin emriyle harekete mecbur kalacaktı.

Dâim Bey, Muhsin Efendiden gördüğü tahkirden derece-i nihâyede müteessir olarak, bunun her ne suretle olursa olsun acısını çıkarmak, hasmından güzel bir intikam almak için dünyada mutasavver olan vesaitin cümlesine müracaat etmeye karar vermişti. Fakat yüzünden gördüğü bu hakaretin sûret-i âherle intikamını almak, Muhsin Efendinin ya hayatına suikast etmek veyahut muâmelât-ı zâtiyyesini sektedar edecek ahvale tasaddî eylemek ile mümkün olup, bunu icraya ise Dâim Beyin kudreti taallûk edemeyeceği ve cüz'î bir mübâlâtsızlık herşeyin mahv ve harabiyetini intaç edebileceği cihetle, bu fikr-i müdhişden

sarfınazar, intikamını yine Meliha'ya müteallik ahval ve hususâtı esas ittihaz ederek almaya mecbur eylemiş idi. Bu emelinin husulü için pek çok zahmetler, fedakârlıklar ihtiyar olunacaktı. Fakat her hâlde emel husûl-pezîr olacak, intikam ahzedilmiş bulunacaktı. Meselede hayata müteallik bir cihet yok mu? Dâim Bey bunu icradan asla nükûl etmez. Yalnız canını tehlikeye ilka etmek hiç işine gelmez. Onun zaten bu kadar çalıştığı çabaladığı kimin için? Ailesi evlâdı için mi? Ne gezer! Ona göre evlâdın, ailenin adî bir meta kadar ehemmiyeti yok. O yalnız kendi rahatını, istifadesini, zevkini, eğlencesini düşünür. Hayatına, nefsine ait ufak bir arıza zuhurunda onun çâre-i indifâ'ı için lâzım gelse evlâdını bile fedadan asla çekinmez. Gariptir ki bu derece servet ve saadete haris olan Dâim Bey indinde paranın da o kadar ehemmiyeti yoktur. Bugün beş bulursa o mutlaka onu sarf etmeye gayret eder. Hele âlâyiş-i azameti hususunda varını yoğunu verse ona yine az görünür. Çünkü bu kabil insanlar parayı bir sa'y, bir meşakkat mukabilinde kazanmamışlardır. Pederden intikal eden, âherin safvet-i gafletinden bilistifâde elde edilen servet ekseriyetle bu suretle mahv ve harap olur. Bir elden gelir, asla tevakkuf etmeyerek diğer elden çıkar gider. Hâlbuki bu mesele öyle de değil. Şimdi araya bir rekabet, bir intikam girmiştir. Muhsin Efendiye galebe çalmak, yılanlar gibi kafasını iki taş arasında ezmek için ne kadar mevâni ve müşkülât zuhur etse, hatta bir raddeye kadar nefsini tehlikeye ilka etmek lâzım gelse Dâim Bey hiçbirinde çekinmeyecek, cümlesini icra edecek.

Buradan anlaşılıyor ki Dâim Beyi bu derece fedakârlığa sevk eden mühim bir sebep vardır. Bu sebebin başlıcası Muhsin Efendinin tahkir ve azametidir. Çünkü azamet seven insanlar asla azamet çekemezler. Lütufla, mülâyemetle muamele etseydi ahz-ı sâr için belki bu derecelerde ileri varamazdı. O, bu iyiliğine, insaniyetine mukabil gerek Arif Beyden, gerek pederinden daimî bir minnet-i lâ-yezâl, bir hiss-i hürmet beklerdi. Filvaki Arif Bey bunları icrada o kadar kusurda bulunmadı. Her şeyi kendi rey ve tedbiriyle icra eyledi. Lâkin pederi öyle değil. O istifadenin umumunu kendine hasrediyor. Dâim Bey böyle zanne-

diyordu. Oğlana edilen ufak tefek nasihatler kendisinin bu istifadeden mahrum bırakılmak istenildiğinden ileri geliyor fikrinde idi. Fakat iş sonra anlaşıldı. Her hakikat meydana çıktı. Muhsin Efendi bu kadar emval ve emlâkın kâmilen üzerine oturmak istiyordu.

Dâim Bey bu fikre zâhib olmuştu. Bu zehap pek o derece yanlış değilse de, arada her hâlde Meliha'nın da muhâfaza-i hukuku vardı. Fakat bakalım Dâim Bey buna razı mıydı? Bu, izdivaç keyfiyeti daha taht-ı tezekkürde iken beyan edilen şeraite münâfî olmayacak mıydı? Dâim Beyin bu izdivaca rıza gösterişi Meliha'nın servetini üç kişi arasında, yani Muhsin Efendi, oğlu ve kendi beyninde münasibi veçhile taksim etmekti. Bu fikir mevcut olmasaydı Dâim Bey her hâl ve şanı mazbut olan bu insanlara kız mı verir, para mı koklatırdı? Zavallı Dâim Bey diyordu: "Memleketinde bu kadar asil, necip, zengin genç beyler mevcut iken benim Meliha'yı ufak bir teklif ile Arif Beye verişim babamın canı için mi? Bu yüzden uğradığım güft ü gûlar efendi hazretlerinin o kırılası hatırları için mi? Hulûs-ı niyyetimden mi? Bunların hiçbiri değil. Benim maksadım, arzum başka, büsbütün başka. Onlar bunu pek güzel bilirler. Çünkü Şöhret, beyan eylediğim şartları birer birer kendisine söylemiştir. Zaten arada bu mel'unun vesâteti olmayaydı ben kolay kolay yaş yere basar mıydım? Şöhret bir çok meselelerde elimde nasıl fırıldak gibi çevrildiğini pekâlâ bilir.

Bu ciheti tahkik için kendisine haber gönderdim. Lâin gelmedi. Buradan da anlaşılıyor ki efendi cenapları bize karagöz ettirmek, yağlı kuyruğu kendisi yutmak istiyor.

Filhakika efendinin sevâbık-ı ahvâli göz önüne getirilecek olsa, hakayık-i ahvâle vâkıf olmayanların da bu zehabda bulunacakları şüphesizdi. Bunları düşündükçe Dâim Bey hiddetinden kendini telef edecek derecelere varır, bir çare bulabilmek için beynini parça parça edeceği gelirdi.

Dâim Bey bu intikam-ı müdhişin arzu ettiği gibi acısını çıkarmak için Meliha'yı elde etmek elzem bulunduğunu anlamıştı. Fakat böyle bir teşebbüste yüzde beş bile ümmîd-i muvaffakıyet

göremiyordu. Zira Meliha henüz bu pençe-i zulm ve i'tisâfdan kurtulmuş ve onun bütün idbâr ve felâketine kendi sebebiyet vermiş olduğundan, müracaatından hiçbir semere hâsıl olamayacaktı. Dâim Beyin, Meliha'nın celb-i teveccühüne muvaffak olabilmek için istimal edeceği hilelerin en birincisi onu Arif Beyin taht-ı nigâhından kurtarmayı vadetmekti. Fakat Meliha'ya göre bu bîfâide halâsın ne ehemmiyeti olabilir? O artık eşini, kumrusunu bir daha kavuşamamak üzere terke mecbur olmuştu. Teehhülü ise bu mecburiyeti kavîleştirmişti. Hem bakalım Meliha, Dâim Beyin va'd ü vaîdine kapılacak mıydı? Hiç bu kabil miydi?

Zevcine gelince o zaten şeytana ders-i ibret verecek derecede dessas olduğundan, öyle kolay kolay her şeye rıza göstermezdi. Fakat zevke, sefahate müteallik vuku bulacak teklifâtı kabul edeceğinde şüphe yoktu. Dâim Bey bu cihetleri pek güzel tecrübe etmiş idiyse de müracaatının Muhsin Efendiye aksetmesinden ve bu yüzden zuhuru muhakkak olan münasebetsizliklerden korkuyordu. Mamafih tasavvurâtının müntic-i muvaffakıyyet olabilmesi yine Arif Beyin elde edilerek pederiyle beynlerine tuhm-ı nifâk ekilmekle mümkün olacağı tabiî idi. Meliha'ya ait muamelât ve hususâtta Arif Beyle serbest serbest müdâvele-i efkâr eden Dâim Bey, ortada bir sebep ve vesile mevcut değilken keyfiyeti birdenbire kendisine açmaya cesaret edemiyor, bunun için güzel bir fırsata intizar ediyordu. İşte böyle müşkül bir mevkide bulunduğu esnada idi ki Dâim Bey, Kenân'ın İstanbuldan avdetini müşir olan telgrafı almıştı. Bu telgrafı almasaydı ihtimal ki Dâim Bey fikrinden sarfınazar etmeye mecbur olacak, Muhsin Efendinin tahkirleri eltında ezilecekti.

Dâim Bey, Kenân'ın bir gün olup da enistesinin vefatını istihbar ve Meliha'yı elden kaçırmamak üzere her türlü ihtimalâta karşı memleketine avdeti ihtiyar edeceğini bildiğinden, böyle bir haberin zuhur ve vüruduna intizar etmekteydi. Lâkin aradan güzâr eden bunca zaman zarfında Kenân'dan bir eser değil, bir haber dahi alamayışı onu şüpheye düşürmüş, keyfiyeti Fâiz Beyden istifsara mecbur olmuştu. İşte Dâim Bey bu mecburi-

yeti hissederek Fâiz Beye mektup yazacağı sırada bu telgrafı almıştı. Dâim Bey bu tesâdüf-i nâgeh-zuhûrun yardımıyla Muhsin Efendiden güzel, müthiş bir intikam almak için hemen ertesi günü Arif Beye mahremâne bir tezkire yazarak, bunda familyaya müteallik bazı mesâil-i mühimmenin müzakeresi zımnında kendisiyle görüşmek lüzumundan ve istihbar eylediği vak'anın şahsa taallûk eden münasebet ve ehemmiyyet-i mahsûsasından bahsetmiş ve meselenin bir an evvel hal ve faslı zımnında bu avdete bilâ-tereddüd icabet lâzım geleceğini zatına mahsus olan lisân-ı şeytanetle beyan eylemişti.

Arif Bey kayın pederi makamında olduğu cihetle ifâ-yı teşekkür için gelip Dâim Bey ile görüştüğü zaman bu adamın tab' ve meşrebiyle kendi ahlâk ve etvârı beyninde bir müşâbehet-i tâmme görmüş, lüzumu iktizasında onun rey ve tedbirine müracaat etmeyi daha o zamandan beri zihninde tasarlamıştı. Zevcesinin idâre-i umûrunca pederi tarafından uğradığı tarizât, Dâim Beyin muamelâta müdahale ettirilmemesi için aldığı tenbihât, onun gûş-ı hırs ve intibahını açtığından, Dâim Beyle pederi beyninde zuhur eden bu mübâyenet-i efkârın tahkik-i esbâbına lüzum görmüştü. Bu ciheti hod-be-hod pederinden istifsar etmeyi muvâfık-ı nefsü'l-emr bulmayan Arif Bey, sırasını düşürerek hakikatı Dâim Beyden anlayacaktı. Hatta iktiza ederse bu babda fedakârlıkta dahi bulunacaktı. Maksadı her ne suretle olursa olsun harekâtına kimsenin müdahale ve mümanaat etmemesini yahut vuku bulacak müdahalâtın kendi amal ve efkârına muvafık olmasını temin etmekti. Aile saadeti düşünmeyen, kalbinde familya muhabbetinden eser olmayan insanlar işte böyle tasavvur ederler. Onlar için aile, saadet, muhabbet, muaşeret, mefkud, madûmdur.

Arif Bey asla intizar etmediği bir zamanda bu tezkireyi alınca tahayyülâtına bir kat daha kuvvet-i germî vererek, bilâteemmül bu davete icabet ve tezkireyi getiren adama bu yolda malûmat ita ile arzu edilen cevâb-ı tahrîrîye her ne sebepten ise hacet görmemişti. Arif Bey bu davetin esbâb-ı mühimmesini keşf için itâb-ı fikr ediyor, her hâlde pederinin hakkındaki mu-

âmele-i bâridesinin tahkik-i esbâbına muvaffak olacağını ümit eyliyordu.

Dâim Bey tezkiresine cevap verilmediğinden dolayı biraz münfail olmuşsa da damadının her hâlde bu davete icabet edeceğini yakinen bildiğine ve lüzum görülen bu ihtiyatın bir sebeb-i meşrûa müstenit olabilmek ihtimaline mebni, bu muâmele-i gayr-i nâzikeye o kadar ehemmiyet vermemişti. Filhâkika Dâim Beyin tahmini üzere Arif Bey ertesi gün mukarrer olan zamandan birkaç saat evvel yalıya damlamıştı.

Dâim Bey ortada hiç bir sebep ve vesile yokken Muhsin Efendiden gördüğü tahkir-âmîz muamelelerin fena hâlde azamet ve izzetinefsine dokunduğundan ve ettiği bu kadar iyiliklerin bu suretle mükâfatını görmesi şâyân-ı nezaket ve insaniyete muvafık olmadığından ve kendisinin de şu sıralarda yalıya gelmemeye başladığından tutturarak ettiği bir çok sitemlere, makbul ve gayr-i makbûl cevaplar aldıktan sonra dedi ki:

-Pederinizden gördüğüm bu kadar soğuk muamelelere karşı size hizmette bulunmayı, ne yalan söyleyeyim gönlüm hiç arzu etmezdi. Fakat mesele familyaya, dolayısıyle bana ait olduğu ve bunun en ziyade size taallûku bulunduğu için sizi celbe ve her hakikatı ifhama mecbur oldum. Pederiniz gibi nezaketsiz olmadığınız davetime icabet etmenizle anlaşıldı. Bilhassa beyân-ı mahzûziyyet eylerim.

-Estağfurullah efendim. Davetinize icabet farîza-i zimmetimizdir. Pederimin hakkınızda reva gördüğü muameleyi onun nezaketsizliğine hamlediniz. Bu muameleler bugünlerde bilmem ne sebepten bendeniz hakkında da icra olunagelmektedir. Neyse, şimdi bunları bertaraf edelim de esas maksada rücu edelim. Onlar sonra müzakare edilebilir.

Dâim Bey, Meliha'ya ait ahval ve hususâtta her ne kadar Arif Beyle teklifsiz gibi iseler de nezaket ve ehemmiyeti gayr-i kabil-i inkâr olan bu meselede kayıtsızlık, teklifsizlik göstererek maksadını doğrudan doğruya ifham eylemek suretiyle zuhuru melhuz bulunan muhataraları nazarıdikkate aldığından, evvelâ Muhsin Efendiyi çekiştirmeye, mahdumunun pederi

hakkındaki hissiyatını anlamaya karar vermişti. Dâim Bey bu cevabı aldıktan sonra damadının kendi tasavvurât-ı iblîs-pesendânesine alet olacağını anlamış, bu cihet badehu tetkik kılınmak üzere esas meseleye rücu eylemişti. Dâim Bey dedi ki:

-Dün İstanbul'da bulunan aziz ahbaplarımın birinden bir telgraf aldım. Bu telgraf Kenân'ın buraya müteveccihen hareketini bildiriyor. Bu isim sizce meçhul olmamak lâzım geldiği gibi, azimetin esbabını da izaha hacet yoktur sanırım. Mamafih arada mektûm, meçhul bir nokta kalmamak, sizi her türlü ahvalden haberdar etmek için bazı tafsilât ita etmek lâzım geliyor. Sizce de malûm olsa gerektir ki Kenân daha İstanbul'a gitmeden, yani birader henüz berhayat iken Meliha'nın namzetlisi idi. Fakat bunu benimle yengenizden ve kayın pederiniz merhum ile ikisinden başka kimse bilmiyordu. Birader vefat edip de kerimesinin cihet-i vesâyeti uhdeme intikal edince Kenân'dan zaten daha küçüklüğünden beri hiç hazzetmedğim gibi hakkındaki nefretim kendisince de malûm bulunduğu için -enişte sinin cenâh-ı saâdet ve himayeti altında bulunduğu sırada- bana daima unf ile, azamet ve şiddetle muamele ederdi. Ben ise bu azamet ve şiddetin mükâfatını görmek üzere fırsat bekliyordum. Filhakika benim gibi tecrübe-dîde, kâr-âzmûde bir adamın henüz dünyanın tefrîk-i nîk ü bedinden âciz bir çocukla uğraşması insaniyete mugayir bir hareket gibi görünüyorsa da, Kenân'a edilecek en ufak bir fenalığa karşı âlemde her şeyi fedadan çekinmeyecek mertebede kendisine buğz ve adavetim olduğundan, icraatıma bir türlü galebe edemedim. O İstanbul'da iken biraderin vefatı vuku bulunca her türlü vesaite müracaat ederek bu havadisten kendisini haberdar etmedim. Zevcenizi de onun avdetinden kat'-ı ümmîd ettirdim. Yani bu kadar servet ve saadeti, bu derece hüsn ü ânı pederinizin ufak bir teklifiyle kâmilen size terk ettim. Bu iyiliklere mukabil efendi hazretlerinin muameleleri doğrusu bana pek tahammül-fersâ göründü. Şimdi Kenân'ın buraya avdet etmesi, enişte sinin vefatını haber aldığından Meliha'yı elden kaçırmamak içindir. O buraya gelip de Meliha'yı teehhül etmiş bulunca ne yapıp yapıp onu sizden tebrîde gayret edecek. Zannetmeyiniz ki Kenân nişanlısının haber-i izdivâcını alır da

azminden, fikrinden rücu eder. O mertebe anut bir tab'a maliktir ki onu emelinden çevirmek yere gömmekle müsavidir. Bundan fazla familyanızın ona olan muhabbet-i fevkalâdesi de bittabi mesmûunuz olmuştur. Sakın bu sözlerim hiddet ve infialinizi mucip olmasın. Maksadım size teveccüh edebilecek olan her türlü müşkülâtın önünü almak ve bu suretle ikinci bir hizmet ifa eylemektir. Ama pederiniz bu hareketimi de hoş görmeyecekmiş, orası da sizin ve kendilerinin bileceği cihet.

Bu havadis Arif Beyi fena hâlde telâşa düşürdü. Bu telâş Meliha'dan ayrılabilmek hatırasından değil, o servet ve saadetten mahrumiyet ihtimalinden tevellüt ediyordu. Hususuyla bu mübalâğalı sözler Kenân'a galibiyet tasavvurunu dahi mahvediyordu. Metanetini muhafazaya gayret ederek cevaben dedi ki:

-Teşekkür ederim, teşekkür ederim efendim. Hakkımda fevkalâde hüsnüniyet ibraz ediyorsunuz. Familyaya ait bir müşkülâtın def'i bittabi pederimden ziyade bana racidir. Âher kim olursa olsun bu hususa asla müdahale edemez. Fakat Kenân'ın buraya gelmesiyle ne gibi bir müşkülât zuhur edebileceğini bir türlü kestiremiyorum. O kadar mühim bir şey olmasa gerek.

-Mühim, hem pek mühim oğlum. Kenân cin gibi bir çocuktur. Buraya gelir gelmez Meliha'yı sizden soğutmak ve bu suretle sizden, benden intikam almak için o hatıra gelmedik, hayale sığmadık teşebbüslerde bulunacaktır. Buna vicdanınız gibi emin olabilirsiniz. Bu sebepten biz daha tertip edilmezden evvel bu plânların çâre-i indifâını düşünelim. Kenân tahminime göre yarın buraya muvasalat edecektir. Meliha şayet onun haber-i muvasalatını işitecek olursa her türlü ihtimalâta karşı bir müddet-i muvakkate için kendisini sokağa göndermeyin, hariçten de misafir kabul etmeyin. Zira bu meselede Kenân'a yardım edecekler de vardır. Birincisi onun muhip ve vefa-şiârı Sâbit ile validesidir ki bunların ne kadar ateş gibi insanlar olduğunu takdir edemezsiniz.

Dâim Bey mübahaseyi bu vadilere sevk ederek muhakemâtının muhatabı üzerinde tesîrât-ı lâzımeyi icra eylediğini onun

tagayyürât-ı vecîhesinden istidlâl eylemesi üzerine kendisince asıl şâyân-ı ehemmiyyet olan şıkk-ı sâni için zihnen bir çok mukaddimeler tertibiyle iştigale başlamış, bu sebepten mübahaseye biraz fazla girmişti. Evet, Dâim Bey şimdi söyleyeceği sözlerle bir evlâdı pederinden tenfîre muvaffak olacak, bir evlâdı pederine karşı âlet-i intikam olarak istimal edecekti. Bu mühim vazifeyi hakkıyla ifa eylemek için Dâim Bey bütün kuvâ-yı müfekkiresini bir yere cemederek ve sıdk-ı ifâdesini teyit eylemek üzere ciddî, müteessir bir tavır alarak sözüne şu suretle devam eyledi:

-Pederinizin hakkımda gösterdiği muâmele-i bâridenin keşf-i esbâbı için bilmem biraz imâle-i fikr ettiniz mi? Çünkü sizin gibi cidden zeki, umûr-âşinâ bir gence göre bu hâl cüz'î bir teemmül ile anlaşılabilir. Ben pederinize bir fenalık ettiğimi tahattur edemiyorum. Bilâkis yukarıda dediğim gibi kendilerine iktidarının kat kat fevkinde iyiliklerde bulunmuşumdur. Zira bir evlâda edilen iyilik ondan ziyade belki pederine racidir. Müşfik bir pedere göre hakikat bu merkezdedir değil mi? Hâlbuki efendi hazretleri hakkımda fena fena mütalâada, vehimlerde bulunuyorlar. Müthiş, mühim bir sebepten ileri gelen bu mütalâaları, vehimleri burada izaha bir türlü lisanım varmıyor. Sizi evlâdım gibi sevmemiş, o suretle telâkki etmemiş olsaydım emin olunuz ki bu cihetleri beyan ve ifadeye muktedir olamazdım. Çünkü bir pederin evlâdı hakkında böyle feci tasavvurlar besleyebileceğini hiç hatıra getirmezsiniz de, yolsuz iftiralarda, asılsız bühtanlarda bulunduğum için ihtimal bana münfail olursunuz. Fakat siz mademki Meliha'nın zevci bulunuyorsunuz ve Meliha'nın muhâfaza-yı hukukuyla mükellefsiniz, o hâlde her şeyi size açıktan açığa bildirmek vazifem iktizasındandır.

Arif Bey mübahasenin şekl-i âhere dönerek bir kat daha ciddiyet ve ehemmiyet peyda eylediğini ve bu defaki muhatara diğerinden pek çok vahim olduğunu görmüş, bu işte bir entrika mevcudiyetini asla hatırına getirmemişti. Yine tekrar edelim:

Bu havadisler mâni-i zevk ve sefahati olacak arızalardan

ibaret olmasaydı o kadar ehemmiyet vermez, meseleyi bütün teferruatıyla muhakeme ederek işin altından çıkar, hile ve desiseleri keşfe muvaffak olurdu. Dâim Beye istimdatkârâne nazarlar atfettikten sonra dedi ki:

-Söyleyiniz, söyleyiniz efendim. Ben pederimin ne kadar denîü't-tab' bir adam olduğunu pek güzel tecrübe etmişimdir.Yalnız Meliha'nın hukukuna tecavüz fikrinde bulunduğunu bir türlü keşfedememişim. Aman efendim rica ediyorum izah buyurunuz da gafil bulunmayalım, âlât-ı tedâfüiyyeyi şimdiden hazırlayalım.

-Bundan dört beş gün mukaddem bir gece pederinizi ziyarete gitmiştim. Siz bir mahale med'uv mu idiniz yoksa aşağıda mı kalmıştınız iyi tahattur edemiyorum. Hâsılı konakta değildiniz. Tesadüf olacak, akşam aksi gibi hiç bir misafir de gelmemişti. Efendi hazretleriyle karşı karşıya geçmiş konuşuyorduk. Fakat bir zamandan beri kendilerini ne vakit görsem hâllerinde, tavırlarında bir tebeddül, bir tagayyür müşahade ediyor, bana mutlaka bir şöy söylemek arzu eylediklerini keşfeyliyordum. O gece de bu tarif etmek istediğim ahvalin cümlesi meydana çıkıverdi. Hazır yâr ve ağyardan emin bulunduğumuz bir sırada meseleyi açabilmesi için nısfu'l-leyle kadar konakta kaldım. Pederinizin etvârından, tarz-ı tekellümünden bir şey söylemek arzuladığı anlaşılıyor, fakat bir türlü cesaret edemiyordu. Bu adem-i cesâretten tekliflerinin mühim bir şey olması lâzım geleceği gibi merakım da tezayüde başladığından yine kendisine sühulet ibrazına, yani bir sır ne kadar mühim ve müthiş olursa olsun, arada mevcut olan revâbıt ve münasebâta karşı teenni ve ihtiyata mahal olmayacağını anlatmaya başladım. Bu cevap üzerine kendisine biraz cesaret geldi. Keşke söylemeseydim. İşittiğim sözlere vehleten inanamayacak bir hâle geldim. Fakat bir defa artık iş meydana çıkmış, sır faş edilmiş bulunduğundan pederiniz ciddiyyet-i etvârını muhafazaya, teklifâtını itmama mecbur oldu. Neler neler söyledi bilir misiniz? Evvelâ sizin sû-i ahvâl ve harekâtınızdan ve sarfiyatınızın tahammül-fersâ bir raddeye geldiğinden tutturarak, bu israf böyle devam edecek

olursa az zaman zarfında familyanızın emval ve emlâk-ı mevcûdesi mahvolacağı ve harekât-ı muannidkârâne isrâf-cûyânenize set çekmek mümkün bulunamayacağı cihetle emlâk ve emvâl-i mezkûre ile beraber Kenân'a verilmek üzere nezdimde mahfuz bulunan mebâliğ-i malûmenin ya münâsafeten yahut diğer bir sûret-i tesviye-i münâsibe ile miyanemizde taksim edilmesini ve bu taksimin temîn-i hüsn-i icrâsı için zevcenizle beraber sizin bir mahall-i âhere sevk ve izamınız esbabının istikmali lâzım geleceğini söylediği zaman, hayretimden ne cevap vereceğimi şaşırmıştım. Çünkü kendimi pederinizden ziyade, bir cani karşısında farz ve kıyas eyliyordum. Bunları söyledikten sonra hâtime-i makal olarak: "Bu teklifimi size Şöhret vasıtasıyla bildirmeyi düşündüm. Fakat o herifin boşboğazlığını bir çok kereler tecrübe eylemiş olduğum gibi, başka teklifsiz görüştüğüm kimse mevcut olmadığından bizzat söylemeye mecbur oldum. Muvafakat buyuracağınızda şüphem yoktur." dediler. Ben artık cevap verebilecek bir hâlde değildim. Hiddetimden ve size olan fart-ı muhabbetimden deli divane olmuştum. "Böyle mühim bir teklife hemen cevâb-ı muvâfakat verilemez. Bana birkaç gün müsaade ediniz." dedim. Maksadım bu mevki-i müşkilden kurtulmaktı. Razı oldular. Haneme geldim. Keyfiyeti yengenize bile açmaya utanarak sabaha kadar hep bunları düşündüm. Bir türlü havsalama sığdıramıyordum. Tamam bir hafta gece gündüz düşündükten, derdimi kimseye beyana muktedir olamadıktan sonra, herçi-bâd-âbâd cevâb-ı red vermeye karar verdim ve kararımı mevki-i icrâya koydum...

-Sonra... Sonra.

-Sonra ne olacak bana fevkalâde hiddet ve şiddet gösterdiler. Zerrece ehemmiyet vermedim. Hiddet ve şiddetin faydasız olacağını anlayınca rica ve istirhama başladılar. Ona da kulak asmadım. Tehevvüründen ateşler püskürüyorlardı. Beni tahkire kıyam edecek, sizin bu keşmekeş-i idârenize sebeb-i müstakil ben olduğumu söyleyecek oldular. Münazaanın daha ziyade şiddet kesp etmemesi mütalâasıyla bu tahkirleri de hazma mecbur olarak oradan savuştum. İşte oğlum, vukuat bu merkezde.

Pederinizin hâlini benden daha iyi bilirsiniz. Müştereken ifasına çalıştığı bir işin o yalnız başına da altından çıkacağında, yani sizi kâmilen tehî-dest bırakmaya kadar varacağında hiç şüpheniz olmasın. İşin bundan sonrası kâmilen size aittir. Ben vazifemi ifa ettim. İleride tarafımdan ikazda bulunulmadığı için beni muahezeye tabiî hakkınız olamaz.

Arif Bey fena hâlde şaşırmış, meseleye pederinin müdahalesi hiç hoşuna gitmemişti. Zira bütün kuvvet ve iktidarını zekâ ve şeytanetini bir yere cemedecek olsa yine onun harekât ve müdahalâtına mâni olamayacağı aşikâr idi. Binaenaleyh her hâlde Dâim Beyin muavenetine muhtaç bulunuyordu. Cevaben dedi ki:

-Şimdi anladım, pederimin daima aleyhinizde idâre-i kelâm etmesinin esbabını şimdi anladım. O hâlde ne yapmalı, nasıl hareket etmeli? Rica ederim bana irâe-i tarîk ediniz.

-Darılmayınız ama siz de biraz fikriyle amel eden takımdansınız. Bu babda size irâe-i tarîkde bulunmak güç bir şey değildir. Lâkin beyhude yere çene yormayacağımı pekâlâ bilirsiniz. Hem bu sözlerinizin pederinize intikal etmesinden fena hâlde korkuyorum. Bundan fazla size yol gösterdiğimi de işitecek olursa beni mahveylediği gündür.

-Efkârınızı, mütalâanızı harfiyen icra edeceğimi ve bu meseleden ikimizden gayri kimsenin haberdar olamayacağını yeminle temin ederim.

Dâim Beyin bu suretle idâre-i kelâm edişi bu havadisin intişarı ihtimalinden ve Muhsin Efendiden korktuğundan değil, ancak meseleye muhatabı nezdinde bir kat daha ehemmiyet vermek ve beyan eyleyeceği mütalâaların harfiyen icra edileceğine dair va'd-i kavî almaktı. Arif Beyin telâkkî-i nasâyihe bu kadar haris görünüşü ve yeminle teminat verişi onun bu meselede her hâlde Dâim Beye mağlûp olduğunu işrâb eylediği cihetle fazla teminat talebine lüzum görmemişti. Zaten bu kabil insanlara göre itâ-yı temînât eylemek, sonra da sözünden dönmek kadar kolay bir şey olmadığına ve zaten bundan fazlası icrası mevut olan nasâyih ve tenbihâtı dahilinde bulunup, bunların kendi

amaline tevafuk edeceği ise aşikâr bulunduğuna binaen şu veçhile itâ-yı nasâyihe başladı:

-Evlâdı hakkında böyle zehirli fikirler besleyen bir pedere itaat etmek, kendini kendi arzusuyla mahveylemek demek olacağından, bademâ pederinizle kat'-ı ülfet ve münasebet etmeniz lâzım gelir. Yalnız bu kat'-ı münâsebet keyfiyetinin münasip bir vesile ile icrası lâbüddür. Zira bu teşebbüsünüzü mevki-i fi'le koymazdan evvel hissedilecek olursa bütün sa'y ve gayretimiz boşuna gider. Bundan fazla bizim de başımıza türlü türlü belâlar çıkar. Mahvımıza kadar çalışılır. Fakat münasip bir vesile bularak -yağdan kıl çeker gibi- kendinizi kurtarabilirseniz muvaffakıyet kâmilen size teveccüh eder.

-Pekâlâ ama, ortada bir sebep yokken ben pederimden nasıl ayrılabilirim? Malûmunuzdur ki bu gibi ahval bir münazaa ile mümkün olabilir.

-Acele ediyorsunuz oğlum. Sözümü ikmale müsaade ediniz. İtirazlarınızı sonra da edebilirsiniz. Şimdi siz pederinizden ayrılıp da keyfe-mâ-yeşâ idareye başladığınız gibi o hükûmete müracaat ederek sizin zevcenizin arzusu hilâfında servetini mahveylemekte bulunduğunuzu beyan ile bu münasebetsiz ahvalin önünü almak için kendisinin işe müdahale ettirilmesini istida edecek. Biz pederinizin bu istidasını hükümsüz bırakacak bir âlet-i müdâfaa elde edemezsek sizin pederinizden ayrı bulunmanızın ne hüküm ve tesiri olabilir? Evvelâ esbabına müracaat etmek, sonra da icraata başlamak lâzımdır. Öyle değil mi?

-Evet, evet anlıyorum.

-Şimdi pederinizin yukarıda zikrettiğim teşebbüsat ve müstedayâtını akim bırakacak elimizde güzel, kavi bir vasıta vardır ki o da Meliha'dır.

-Meliha mı? Bu işlerin hakkından gelecek Meliha mı? Aman ne söylüyorsunuz? Onun gibi saf bir kadın...

-Yine acele ediyorsunuz. Bakalım biz Meliha'nın şeytanetinden mi istifade yolunu tutacağız? Niçin bu kadar çocuk gibi söz söylüyorsunuz? Pederiniz hükûmete müracaat eylediği zaman ve-

receği malûmatın tahkik-ı sıhhati için Meliha kanunen, şer'an isticvap edilmeyecek mi? Reyi istifsar olunmayacak mı? Meliha size ve bana olan garaz ve nefsaniyetinden bittabi pederinizin fikrini terviç edecek, sizi başından atacaktır.

-O hâlde ne yapmalı?

-Meliha'yı elde etmeye gayret etmek lâzımdır ki, o da yalnız bir vasıta ile mümkün olabilir. Kenân İstanbul'dan geldikten sonra mutlaka Meliha'ya mektup gönderecek, o da bu mektupları kabule mecbur olacaktır. Mektuplardan bir tanesi elde edilince o namus belâsı için her şeye razı olacak, hükûmette "Ben zevcimin idaresinden memnunum. Ona kimsenin müdahalesini arzu etmem." diyebilecektir.

-Bu tedbir güzel fakat elde edemezsek, ya Kenân göndermez yahut da Meliha kabul etmezse?

-O zaman başka bir çare düşünürüz.

-Biz çare taharrisiyle meşgulken pederim hükûmette aleyhimize bir hüküm çıkarırsa...

-Oğlum sen Meliha'yı her suretle kendine bent edecek olan bu mektubu elde edemezsen zaten pederinden ayrılamayacaksın. Muvaffak olursan beni yalıdan çıkarır, Meliha ıztırâb-ı derûnundan bahsederek yahut yalandan hastalanarak yalıya nakledersiniz. Bundan bir şey anlaşılamayacağı gibi benimle aranıza bir soğukluk mevcudiyetine de hükmolunur. Şimdi Kenân'ın yazacağı muhakkak olan mektubu elde edebilmek için içerde hizmetçilerden gözü açık olanlardan birine para vadederek Meliha'yı tarassut etmesi ve böyle bir kâğıt gelirse vakit zayi etmeden gelip size malûmat vermesi lâzımdır. Eğer konakta böyle şeytan bir hizmetçi yoksa ben bir tanesini tedarik edebilirim. Bir de kâğıdı elde edinceye kadar yalıya hiç gelmeyin. Pederinizle musahabe esnasında daima aleyhimde idâre-i kelâm ediniz. Muvaffakıyet haberini bana bir kelime ile de tebşir edebilirsiniz değil mi?

-Teşekkür ederim efendim! Bendenizi ihya buyurdunuz. Muhakkak bir ölümden kurtardınız. İnşallah yakında muvaffa-

kıyet haberini tebşir ederim.

Mübahase uzamış, vakit geçmişti. Arif Bey müsaade istihsal ederek memnunen çıktı gitti. Dâim Bey gözlerinde berk-i muzafferiyyet parladığı hâlde:

-Ey efendi hazretleri! Sizinle bundan sonra görüşeceğiz. Kozumuzu pay edeceğiz. Kendini denk tut

diyordu.

-14-

Arif Bey, Kenân'ın harekât-ı mutasavvere ve tecavüzât-ı namus-şikenânesine karşı ittihazı lâzım gelen tedâbîr-i inzibâtiyyeyi mevki-i icrâya vazetmek üzere hanesine geldiği zaman zevcesini meyus, mütefekkir bir hâlde bulmuştu. Meliha'nın birkaç günden beridir hâlinde, tavrında, muamelâtında meşhut olan tebeddül, tagayyür gittikçe tezayüt etmekte olduğu hâlde, buna evvelâ o kadar ehemmiyet verilmemiş, dört beş ay evvel pederi vefat eden bir genç kızın meyusiyeti tabiî bir keyfiyet gibi telâkki olunmuştu. Fakat evvelleri şiddetli bir sağanak gibi gelip geçen bu teessürler, tefekkürler, bükâlar şimdi hüküm ve şiddetini mütemadiyen tezyit ediyor, istidâd-ı sükûnet göstermiyordu. Bu hâl hane halkı içinde en ziyade Arif Beyin nazarıdikkatini celp etmek lâzım gelirken bilâkis o bunlara hiç ehemmiyet vermiyor, zevcesinin bu sükûnet-i ahvâlinden, hüzn-i dâimîsinden bilistifâde istediği gibi gezip eğleniyordu. Dâim Bey onu ikaz etmemiş, güzergâhına açılmak istenilen mühlik uçurumların izlerini göstermemiş olsaydı Arif Bey maişetini, zevkini safasını asla terk etmeyecek, Meliha'nın za'f-ı hâlinden müstefit olayım derken farkında olmaksızın bu uçurumların biri içine yuvarlanacaktı. Dâim Bey bu ihtimalâttan uzun uzadıya bahsederek bir kat daha celb-i enzâra muvaffak olmak için muhakemâtına yakası açılmadık yalanlar, mübalâğalar ilâve ederken, bîçare Arif Bey zevcesinin hüzün ve kederinden Kenân'ın avdetini istihbar eylediğine hükmediyordu. Filhakika doğru düşünmemişti. Meliha Kenân'ın geleceğini işitmemişti. Arif Bey yalıdan çıktığı zaman hükmüne kat'iyyet vermek için hemen hanesine şitâb eylemiş, Meliha'nın hâlini,

harekâtını güzelce tetkik eylemişti. Arif Bey tetkikat-ı vakı'asıyla Dâim Beyin nasâyih ve ihbarâtının ciddiyet ve mevsukiyetini anlamış, ona bir kat daha muhabbet bağlamıştı. Yalnız zihnini işgal eden, hayret ve taaccübünü mucip olan bir cihet vardı ki, o da Meliha'nın bu havadisi işitmesi idi. Dâim Beyin o telgrafı hususî olarak bir gün evvel aldığı, buna dair kendisinden başka kimseye bir şey söylemediği hâlde nasıl oluyor da Meliha bu havadise kesb-i ıttılâ ediyor? Burasını anlamak üzere Arif Bey konakta bulunan hizmetçileri birer birer hafiyen isticvap ederek, neticesinde bundan beş altı gün evvel konağa bir ihtiyar kadının gelip Meliha ile gizli gizli konuştuğunu ve onu müteakip Meliha'nın sokağa çıkarak akşama kadar gezdiğini ve hanımın ahval ve etvârındaki tagayyür, o zamandan iptida eylediğini haber almıştı.

Filhakika Arif Beye verilen malûmat hakikate muvafık idi. Meliha'yı görmek üzere gelen kadın Kenân'ın bir iki güne kadar vürudunu haber vermek üzere Sâbit'in validesi tarafından gönderilmiş, kendisi de mahzâ bunu tahkik için gezmeyi bahane etmişti.

Arif Bey bu malumatı aldıktan sonra teenni ve ihtiyat ile hareket zamanının hulûl eylediğini anlayarak -Dâim Beyden aldığı talimat mucibince- konakta gözü açık kalfalardan birini elde etmek için lâzım gelen teşebbüslere başlamıştı. Henüz daha teehhül etmemişken öte beri muaşakalarında ona miyâncılık eden, muhaberâtına vasıta olan dadısından başka bu mühim vazifeyi icra edecek konakta kimse yoktu. Zaten bu kalfa küçük beyin dadısı olmak hasebiyle gelin hanımın her türlü hususâtına nezaret eder, bütün hizmetleri bizzat ifa eylerdi. On seneyi mütecaviz bir zamandan beri hürriyyet-i şahsiyyesine malik olduğu hâlde bir fakirin bile gözlerini dolduramayacak kadar bir para cem'ine muvaffak olamadıktan başka sâni-i kudretin sanki çirkinlere bir numune olmak üzere onu hüsünden mahrum olarak yarattığından, kimse tarafından dest-i izdivâcı talep edilmemişti. Kırkından sonra onu âlem-i izdivâca ithal edebilecek surette küçük bir servete malik olmak için, o, bittabi

her türlü teklife razı olur, bütün müşkülâtı iktihâma gayret ederdi.

Arif Bey dadısının bu hâlini bildiği ve bu gibi mesâilde zekâ ve dirayeti bittecrübe müspet bulunduğu cihetle, bu vazîfe-i mühimmeyi de ona havaleye karar vermişti. Hizmetçiler, halayıklar birer birer isticvap edilerek sıra dadısına geldiği zaman meselenin nezaket ve ehemmiyetini nazarında ispat için onu yanına çağırmış, suallerine doğru cevap vermekle beraber kendisine havale edeceği işi bilâ-tereddüd kabul etmesini rica ederek, koskoca bıyıklarıyla utanmadan dadısının buruşmaya yüz tutan yanaklarını öpmeye başlamıştı. Dadı kalfa bu nevâzişkârâne, mültefitâne muameleden bir kat daha memnun, hele vadolunan altınların neş'e-i muvakkatıyla mest-i huzûz olarak:

-Benim güzel beyim, şimdiye kadar ne vakit emirlerinizi icrada kusur ettim. Güzel hatırınız için uğradığım vartalar, hanımefendiden yediğim tekdirler ne çabuk hatırınızdan çıktı. (dikkatle beyin yüzüne bakarak tebessümle) Yine bir hanıma mektup mu göndereceksiniz? Fakat paşacığım günahtır. Elmas gibi, nur parçası gibi hanımınıza yazıktır. Ondan vazgeçmeyiniz!

-Öyle değil dadı. Bu defa sana havale edeceğim iş biraz mühimcedir. Öyle mektup filân değil. Hanımı tarassut edeceksin. Hariçten kimlerle görüştüğünü, kendisine mektup gelip gelmediğini anlayacaksın. Zira bugünlerde kendisine mektuplar gönderileceğini haber aldım. Sen, ya bu mektuplardan bir tanesini elde edecek veyahut nerede mahfuz bulunduğunu göstereceksin. İşte bu kadar.

Dadı kalfanın biraz rengi uçar gibi oldu. Fakat her hâlde buna muvaffak olmaya gayret edecekti. Sevgili küçük beye hıyanet eden bir hanımın her türlü sû-i istimâlâtını meydana çıkaracaktı.

-Anlıyorum, anlıyorum paşam. Demek ki bu hanım size hıyanet ediyor. Onu methüsena ettiğime şimdi pişman oldum. Size fenalık edenlerin Allah hakkından gelsin. Ben bu mektupları elde etmeye pek çok çalışacağım. Fakat okuduktan sonra yırtıp

atarsa?

-Zararı yok sen o parçaları toplar, heyetiyle bana teslim edersin.

-Ya ateşte mahvederse?

-Of, dadı ne kadar ince düşünüyorsun. İnşallah ne yırtar, ne de yakar. Buna muvaffak olabilirsen sana elli altın var. O zaman istediğin gibi bir kocaya da varırsın.

-Aman beyim, böyle söyleme paşam. Kırkından sonra koca... Allah beni bu konaktan ayırmasın.

Kalfa böyle söylüyor, fakat sevincinden yüreği hop hop hopluyordu.

-Yalnız dikkat et, bunu kimseye söylemeyecek, harekâtından kimseyi şüpheye düşürmeyeceksin. Hele validem haber alırsa mahvolduğun gündür. Sana bu kadar söylerim.

-Üstüme iyilik sağlık. Aman paşacığım, beni münafık diye size kim haber verdi? İşlerinizde bu kadar bulundum. Birinden birini kime söyledim? Hatırınıza gelir mi? Darılmayınız ama beni hâlâ anlayamadığınız için teessüfler ederim.

-Bu iş öyle evvelkiler gibi sudan palûze değil. Mühimce bir şeydir. Kadınlarda boşboğazlık etmeyen hele bu memlekette bir tane bana gösterir misin? Ben senden eminim. Fakat her türlü ahvale karşı ihtiyatlı davranmak elzemdir. Sonra söylemedi demeyesin. Şimdilik sana beş lira vereyim. Harekâtından hâsıl olacak neticeye göre küsurunu da ceste ceste vereceğim.

Dadı kalfanın teessüfü geçmişti. Meserretinden ne yapacağını bilmiyordu. Yirmi senelik emeğine mukabil beş lira bir yerde göremeyen zavallı kadın, böyle ehemmiyetsiz bir iş için elli liraya nail olacağını düşündükçe çıldıracak derecelere geliyordu.

Mübahase burada hitam buldu. Arif Bey zevcesinin ahvalini yakından teftiş için kalktı. Meliha'nın odasına doğru yürümeye başladı.

Meliha, Sâbit'in hanesinden çıkıp konağa geldiği zaman rengi sapsarı olmuş, âdeta hastalanmıştı. Bir taraftan Kenân'ın

kalbi üzerinde mahfuz olan evrakının vereceği feci, müellim havadisleri düşünüyor, diğer taraftan da evrâk-ı mezkûrenin yabancı bir ele geçmesinden korkuyordu. Filvaki zevci buralarda değildi. O kendisine güzel bir maişet bulmuştu. Nefsinden, eğlencesinden başka bir şey düşünmüyordu. Bununla beraber ihtiyar eylediği hareket her hâlde namus-şikenlik idi. Of, Kenân masumiyetine kail olduğu hâlde niçin böyle bir ricada, istirhamda bulunuyordu. Mademki arada mevcut olan revâbıt kâmilen münkatı olmuştur. Mademki kader onu diğer bir vücuda zevce nasip etmiştir, bu vaveylâları işitmekten ne menfaat hâsıl olacak? Bîgünah olduğunu ispat ise Meliha ona kail olmuştur. O hakayık-ı müessireyi okuyarak kalpte devâ-nâ-pezîr bir ıstırap uyandırmak, bu yüzden onun çektiği dertlere, kederlere, elemlere iştirak ise zaten o kalp ne zaman ıstıraptan berî olmuş, o vücut ne zaman elemden, kederden masun kalmıştı?

Meliha bazen bunları düşünerek Kenân'ın harekatını takbih ediyor. Bu kâğıtları kabul eylediğinden dolayı nefsini tazip eyliyordu. Bazen de şimdi uzak, pek uzak yerlerde hayatın bir çok keşmekeşleri içinde yuvarlanan, belki de bir lokma ekmek tedarikinden izhâr-ı acz eden zavallı Kenân'ın, o yâr-ı nâkâmın son hitâb-ı ruh-perverini "Seni seveceğim, ilelebet seveceğim Meliha" sözlerini ihtiva eden o evrakı kabul ettiğine memnun oluyordu. Kederli zamanlarında, sabâvetini tahattur ettiği demlerde ağlamak için o satırlardan istimdat edecekti. O satırlarla Kenân'ın bir kat daha ihyâ-yı hâtırâtına muvaffak olacaktı.

Zevcinin gelmediği gecelerde Meliha'ya en tatlı meşguliyet bu idi. Onları, zevcinin hakk-ı teftîşe malik olmadığı bir mahalde hıfzederdi. Fakat bir zamandan beridir ki Meliha mütalâatını tekrara vakit bulamıyor, zevci her akşam muntazaman hanesine geliyordu. Zavallı kız Kenân'ın gaybubetini müteakip tebeddül eden bu tarz-ı maîşetin esbâb-ı tahayyülünü anlayamamıştı. Eski sarhoşluklardan, eski hafifmeşrepliklerden eser kalmamıştı. Meliha'ya her zaman tahkir ve azametle muamele eden, ehemmiyetsiz bir şey için zevcesini sabahlara kadar ağla-

tan Arif Bey şimdi kuzu gibi uslanmıştı. Meliha için yanıp tutuşuyordu. Mahzun zamanlarında zevcesine teselli verir, giryesine iştirak eder. Hulâsa, pare pare oluyordu. Kenân gelip gitmiş, bu sebepten şehir alt üst olmuş olduğu hâlde Arif Bey, Meliha'ya buna dair bir şey söylememişti.

Meliha bu hâle karşı kendini hayretten alamıyor, bunda mutlaka bir sır, bir hikmet mevcut olduğuna hükmediyordu. Hâl böyle iken zavallı kadın asla ihtimal veremediği bir mülâhazanın neşve-i muvakkatiyle yeniden âlev-feşân olan âteş-i kalbine biraz su serpmek, kocasının artık kendini sevmeye başladığına inanmak istiyordu. Aşka, muhabbete bu derece müstait olan bir gönlü ufacık bir lütuf ve nevâzişle teshire muvaffak olmak, o güzel dudakların yalnız bir "Sevgili karıcığım!" hitâb-ı dil-nevâzına karşı hande-rîz-i neşât olduğunu görmek kadar saadet, bilmem herkese nasip olur muvaffakıyet midir? Bu kadar azaba, eza ve cefaya hedef edilen vücudun yalnız bir tebessümü, aşktan hisse-yâb-ı zevk ve intibah olanlara her türlü alam ve ekdârı tahfife, zamanın kalpte açtığı en semdâr hicran yaralarını teskine kâfi iken bilmem ne hikmettir, o zamana kadar Arif Bey üzerinde hiçbir hüküm ve tesir göstermemiş, ona bütün hiss-i muhabbetle sarılmak, vakf-ı vücûd eylemek istediği hâlde, o bu aguş-ı safâ ve vefadan zerrece haz ve lezzet duymamıştı. Kenân'a ihzar edilen o tebessümler, nevâzişler Kenân'a olamadığı surette onlardan neş'e-yâb-ı safâ ve teselli olacak bir kalbe sarf ve hasretmek emelinde bulunan bîçareyi, kader bir mezbelegâh-ı sefâhat etmişti. Bununla beraber Meliha yine bu mezbelenin çirkefini tathîre, mülevveslerinin tashîh-i ahvâl ve ahlâkına gayret ediyor, fakat cehd ve ihtimamın hiç bir semeresini göremiyordu.

Zevcinin dâire-i itidâle rücuundan nevmit olarak, hele Kenân'ın yeniden hayat bulan hatıralarının şimdi zehr-âlûd tesirâtı onu büsbütün berbat ve harap ederek, artık her şeyi cereyân-ı tabiîsine terk edeceği şu sırada Arif Beyin eski delilliklerinden vazgeçer gibi görünmesi Meliha'yı hayliden hayliye düşündürmüştü. Bu sükûnet, bu itidal devam edecek olursa Meliha

yeniden Kenân'ı unutmaya çalışacak, muvaffak olamazsa bu lütuf ve nevâziş için kalbini pare pare edecek, ümidi takviyet bulursa Kenân'ın son yadigârını da kalbi gibi ateşlere yakacaktı. Fakat eyvah pek çabuk zevale yüz tutan bu zevk ve neşenin humarını olsun idrak edememiş, o emeller, tasavvurlar rüya gibi gelip geçmişti. Ağlamak için yine o yadigârlardan istianeye mecbur kalmıştı. Hâlbuki şimdi onların da yerinde yeller esiyordu. Daha doğrusu Arif Beyin avuçları içinde titriyordu. Dadı kalfa araştıra araştıra onları bulmuş, elli altın aldıktan sonra beyefendiye takdim etmişti.

Meliha, zavallı genç... İşte o zaman mahvolduğunu, artık Dâim Beyin, zevcinin elinde fırıldak gibi çevrileceğini anlamıştı. Çünkü namusu tehlikede bulunuyordu. Bu sır ifşa edilecek, kâğıtlar meydana çıkacak olursa onun için telef-i nefs etmekten başka bir çare kalmayacaktı. Onları elde etmek için bilcümle mamelekini fedaya hazırdı. Fakat kimin tarafından, ne maksat üzerine çalınmıştı? Buralarınıa bir türlü akıl erdiremiyor, yeis ve merakından çıldırmak derecelerine geliyordu.

Bir haftadan beri harekâtının tecessüs edildiğini, ne tarafa yalnız gidecek olursa birinin kendini takip eylediğini görüyordu da hiç ehemmiyet vermiyor, sû-i tefehhüm göstermiyordu. Çünkü henüz yüzü biraz gülmeye, teehhül âleminden haz ve lezzet duymaya başlamıştı. Mamafih bu sirkatin müthiş bir sebep üzerine icra ve irtikâp edildiği şüphesizdi. Meliha şimdi bu yüzden zuhur decek fırtınaları, tehlikeleri düşünüyor, hazin hazin ağlıyordu.

Dâim Bey muvaffakıyet haberini almış, ihtimalâtının noktası noktasına zuhur ettiğine kendi de hayret etmişti. Şimdi artık Meliha elde sayıldığından Muhsin Efendiye oynanılacak oyunlardan evvelce tertip edilen fasılların mevki-i temâşâya vaz'ı zamanı hulûl eylediği cihetle, Arif Beye hitaben imzasız bir tezkire yazarak ve bir an evvel Meliha'dan cevâb-ı muvaffakıyyet alıp yalıya nakledilmek esbabının istikmalini bildirmişti. Kendisi on beş gün mukaddem bir bahane bularak yalıdan çıkmış, yine oraya civar bir mahale taşınmıştı. Dâim Beyin ya-

lıdan çıkmasını, herkes efendi ile aralarında zuhur eden münazaaya hamletmişler, kendileri naklederler mülâhazasıyla kira ile ikamete talip olmamışlardı.

Sarhoş, sendeleye sendeleye merdivenleri çıkıyor, ağzıyla bir şeyler mırıldanıyordu. Meliha şimdiye kadar zevcini bu hâlde göremediğinden korkusundan titriyordu. Bir aralık sarhoş muvazenesini kaybetmiş olduğundan zevcesi tutmamış olsaydı merdivenlerden aşağı yuvarlanacaktı. Muavenetine şitâb edilerek muhakkak bir tehlikeden kurtarıldığından dolayı refikasına teşekkür edecek yerde sarhoş ağzını açtı:

-Miskin karı, ben sarhoş muyum sanki? Haydi defol buradan gözüm görmesin. Namusumun başı için seni tepelerim mel'un.

Meliha tepeden tırnağa ateş kesilmiş, vereceği cevabı şaşırmıştı. Bu şemâteti işiten halayıklar kâmilen oraya hücum etmiş olduklarından, onlar yanında da bir tahkire uğramamak için ağlaya ağlaya oradan savuşmuş, odasına kapanmıştı. Sarhoş muttasıl bağırıyor, Meliha hakkında söylemedik fena söz bırakmıyordu. Bu bîedibâne feryatlar o kadar şiddetliydi ki, Muhsin Efendi bile konakta müthiş bir arbede zuhur ettiğine zâhib olarak, o da entarisi, kürkü ile mahall-i vak'aya şitâb eylemişti. Oğlunu salon ortasında viran, perişan bir hâlde muttasıl bağırmakta, zevcesine en namussuz adamların dahi lisana almaktan hayâ edecekleri surette şeni sözler söylemekte olduğunu görünce fena hâlde hiddet etmişti. Familyası mâni olmasaydı onu lâyıkı veçhile terbiye edecek, bu derece sarhoşluğun faziletini gösterecekti.

Arif Bey oyuna başlamak zamanının hulûl eylediğini Dâim Beyden haber alması üzerine hâl-i sükûnette icraya muvaffak olamayacağı işleri âlem-i mestîde tesviye etmek niyetiyle, o akşam gece saat üçe kadar muttasıl işret etmiş, ayyaşların tabiri veçhile yerle göğü birleştirmişti. Tesiîr-i sekr ile ne pederinden havf ediyor, ne de Meliha'ya ehemmiyet veriyordu. Asıl müşkül mevkide bulunan validesi idi. Bir taraftan zevcini teskin ve teselliye çalışıyor, diğer taraftan da oğlunu odasına sürüklüyordu. Arif Bey validesinin rica ve istirhamını işittikçe:

-Çekil buradan cadı, yoksa sen de mi hisseni almak istiyorsun? Haddi varsa babam bana el uzatsın . Bu yaştan sonra ben güç dayak yerim. Bu velveleler, bu şamatalar hep o miskin karı Meliha için değil mi? Ben şimdi onun da hakkından gelirim.

diyor, bu sözleri odasından işiten zavallı Meliha korkusundan zangır zangır titriyordu.

Muhsin Efendi oğlunun sâika-i sekr ve hiddetle familyasına bir fenalık edebilmesi mülâhazasıyla Meliha'yı bu canavar elinden kurtarmak lâzım geldiğini anlamıştı. Kayın pederinin kendi odasına almak üzere ettiği teklife zavallı Meliha şöyle cevap vermişti:

-Bırakın beni, bırakın efendim. Kendi yüzümden size de fenalık gelmesini arzu etmem. Beni en nihayet öldürecek değil mi? Zaten ben çoktan beri ölmüş bir vücudum. İndimde hayatın o kadar ehemmiyeti yoktur. Bundan maada zevcesi olduğum için onun her türlü fenalıklarına tahammül bana ait bir vazifedir. Siz müsterih olunuz. Ben onu teskine gayret ederim.

Mahzun bir kalpten çıkan bu sözler Muhsin Efendiyi de müteessir etmiş, Meliha'nın sabır ve metanetine hayran olmuştu. Validesi bir kolunda, dadısı da diğer kolunda olduğu hâlde Arif Bey odasına giriyor, Meliha titreye titreye istikbal ediyordu.

Muhsin Efendi mahdumunun bir haftadan beri devam eden sükûnet-i hâlinden ve Dâim Bey ile ülfeti seyrekleştirdiğinden dolayı memnun olmakta iken, birdenbire evvelkilerine rahmet okutacak derecede azması, kendini kaybedinceye kadar işret etmesine Dâim Beyin eser-i teşvîki olduğuna hükmederek, artık bu münasebetsiz ahvalin önünü almak üzere hemen yarın teşebbüsâtta bulunmayı kararlaştırmıştı.

Arif Bey ise odasında koltuklarından birine yaslanarak ağzındaki frenk sigarasının dumanlarını savurduğu hâlde bağıra bağıra diyordu:

-Artık bıktım bu bunak heriften, bu acuze kadından usandım. Köpek gibi her yere burunlarını sokuyorlar. Ne rahat var, ne istirahat! Bu kadar eza, cefa bize verdikleri bir lokma ekmek

için mi? İstemem, istemem. Onların her şeyi lânet olsun. Benden uzak olsun. Bu konak da başıma zindan kesiliyor. Her geldikçe ruhumu bir sıkıntı kaplıyor. Meliha, yarından tezi yok yalıya nakledeceğiz. Burada nen var, nen yok hepsini toplamanı şimdiden ihtar ederim. Beni sarhoş sanma. Dışarda ettiğimiz kavgadan ayıldım. Şimdi turp gibiyim.

-Aman bey ne söylüyorsunuz? Sonra biz yapayalnız ne yaparız? Ben yalnız yerde korkarım. Çok korkarım. Siz her gece aşağıda kalacaksınız ya ben?

-Kenân'a varmış olaydın bu yalnızlığa razı olacaktın değil mi? Hanımefendi naz ve cilvenin sırası değil. Ben bu evde yaşayamayacağım vesselâm!

-Ben de kat'iyen yalnız yaşayamam.

-Aman efendim saza göre eğlence mi ararsın? Kenân Beyin burada iken gönderdiği mektuplarla, cüzdanı, hele Sâbit Beyin tefrika olarak gazete ile neşrettirdiği tercümeihâlinizi okuyup vakit geçirmek nenize kifayet etmez? Bunlar bittikten sonra diğerlerini tedarik edebilirsin. Cevap ver bakayım?

Bu sözler yerine Meliha'nın başına bir yıldırım isabet edeydi daha münasip olurdu. Meyyit gibi sapsarı kesilmiş mücrimler gibi gözlerini yerden kaldıramıyordu. Bu acı sözlere zaten verecek bir cevabı olmadığından sükûtu evlâ görmüştü

-Niye cevap vermiyorsun?

-.....

-Meliha, Meliha, işte sana yine tekrar ederim. Yarın yalıya taşınacağız. Babamın söyleyeceği sözlere, edeceği tekdire asla ehemmiyet vermeyeceksin. Zira sana göre belki de hayatından daha kıymettar olan mektupların, cüzdan ile beraber o eski mektupların şimdi benim elimde. Fakat emin bir mahaldedir. Evâmirime zerrece itaatsizlik gösterirsen mahvolduğun gündür. Onları ifşa eder, seni de namussuzlukla itham ederim. Aklını güzelce başına topla da düşün. Biz buradan ayrıldıktan sonra elimle koymuş gibi bulurum. Babam aleyhimizde hükûmete müracaat edecek, benden şikayet

eyleyecek, zevcesinin malını mahvediyor diyecek. Maksadı beni her şeyden mahrum etmek, kendisi servete konmaktır. Bu müracaat üzerine bittabi senin isticvabına lüzum görülecek, orada benim idaremden memnun olduğunu, benden başka kimsenin umuruna müdahaleye razı olmadığını söyleyeceksin anlıyor musun? İhtarımın hilâfında hareket edersen namusunu pâymâl olmuş bil!

Meliha indinde servetin, saadetin artık hiç hükmü kalmamıştı. Namusunu muhafaza için o bunların cümlesini fedaya hazırdı. Fakat bu teminat ile cüzdan kendisine iade olunacak mıydı? Yoksa lüzum görüldükçe onlar âlet-i tehdîd olarak mı istimal olunacaktı? Cevap olarak havf ve tereddütle dedi ki:

-Evâmiriniz icra olunursa kâğıtları iade edecek misiniz?

Arif Bey hain hain zevcesine baktı. Güya onu gözleriyle yemek istiyordu.

-Orası benim bileceğim cihet. Sen bu teklifime muvafakat edecek misin, etmeyecek misin burasını söyle. O kadar çalçeneliğin lüzumu yok. Köftehor, ufacık bir fedakârlıkla bu hazîne-i kıymetdâra tekrar konmak istiyor. Guguk!!

Meliha sükût etti. Vereceği cevapla henüz sükûnet bulmaya başlayan muarazayı yeniden alevlendirmek istemiyordu. Arif Bey devam etti:

-Artık fazla söz söylemeye lüzum yok. Sana yarın sabaha kadar müsaade veririm. Güzelce düşün taşın sonra söylemedi demeyesin. Haydi yemeği hazırlasınlar, zira karnım zil çalıyor.

Biraz kendine gelir gibi olan sarhoş, rakının verdiği iştiha ile sofraya gelen yemekleri bir iki hamlede sildi, süpürdü. Kan çanağına dönen gözleri galebeden mütevellit bir gurur ile parıl parıl parlıyordu. Humarın zihnine verdiği rehavet ve atalet mutadın kat kat fevkinde edilen taam ile bir kat daha müşted olduğundan, bir iki sigarayı müteakip sarhoş olduğu yerde horuldaya horuldaya uyumaya başladı.

Ertesi sabah Arif Bey pederiyle ikinci bir mücadeleye mahal vermemek muvaffakıyâtını Dâim Beye tebşir eylemek üzere

habersizce konaktan çıkmış, doğruca yalıya gitmişti. Dâim Bey zaten Meliha'ya pederinden intikal eyleyen eşyâ-yı beytiyye meyanında kıymetli ve istimale en ziyade elverişli olanlarını esnâ-yı naklinde aşırmış olduğundan, yalıda öyle nazarıdikkati celp edecek derecede bir intizam ve mükemmeliyet kalmamıştı. Bu adem-i intizâmı bir raddeye kadar setretmek için Dâim Bey yalıya çeki düzen vermeye, Meliha'nın esbâb-ı istirâhatını ikmale gayret ediyordu. Damadının akşamki mücadelesini, temin eylediği muvaffakıyât-ı azîmeyi işittiği zaman sevincinden bir müddet meşguliyetini terk etmiş, deli gibi yalı içinde koşuşmaya başlamıştı. "İşler yoluna giriyor, efendi hazretlerinden alacağımız intikamlar katmerli olacak." diyordu.

Muhsin Efendi hareminin ilhah ve ibramı, rica ve istirhamı ile daha ziyade ileriye varmaktan, şiddet ve hiddet göstermekten sarfınazar ederek, hakikatı söylemek lâzım gelirse oğlanın -ağzından ateşler saçılan canavarlar gibi- etrafa saldırmasından havf eyleyerek odasına çekilmiş, bu derece sarhoşluğun, bîedibâne tecavüzlerin cezâ-yı sezâsını vermek üzere sabaha intizara mecbur olmuştu. Şimdiye kadar başına böyle bir hâl gelmediği için zavallı ihtiyarın o gece gözlerine uyku girmemişti. En ziyade Meliha'ya bir tecavüz vukuundan korkuyordu.

Sabah olmuştu. Oğlunu çağırmak üzere giden hizmetçi onun daha pek erkenden dışarıya çıktığını ve Meliha'nın hâlinde, tavrında bir telâş emaresi gördüğünü efendiye haber vermişti. Bu haber biraz mide bulandırıyordu. Meliha'nın telâşı neden ileri geliyordu? Bu ciheti anlamak için karı koca Meliha'yı çağırmaya karar verdiler. Zaten davet biraz daha teahhur edeydi Meliha kendiliğinden müracaat edecekti. Kalben fevkalâde halecân içinde olduğu hâlde geldi. Kayın peder ve validesinin karşısında oturdu. Gözlerindeki kırmızılık biraz evvel ağladığına delâlet eyliyordu.

Meliha konakta yalnız kayın pederinden memnun idi. Ondan başka kimseden lütuf ve nezaket görmüyordu. Kayın validesinden işittiği ufak tefek tekdirler o derece şâyân-ı ehemmiy-

yet değildi. Gelinlerle kayın valideler arasında rekabet ve münâferet zaten tabiî bir hâl değil midir? Muhsin Efendinin Meliha'ya rû-yı dil göstermesi, onu daima muhafaza ve sıyânet etmesi kendisinden ziyade servetine olan muhabbetinden ileri geldiği malûm idi. Kızcağız hoş geçinmek, gönül azabı çekmemek için buna razı oluyordu. Cenabıhak ona kanaat gibi bitmez tükenmez bir hazine ihsan buyurmuştu. Evet istirâhat-ı kalb olmayınca servetin, debdebe ve ihtişamın ne ehemmiyeti kalır?

Muhsin Efendi, Meliha'yı bu hâl-i telâş ve teessür içinde görünce artık oğlunun bu deliliklerine, münasebetsizliklerine nihayet vereceğini ve Dâim Bey ile aralarında mevcut olan revâbıt ve münasebâtı esasından mahv ve kateylemek üzere o günden itibaren teeşebbüsât-ı ciddiyyede bulunacağından, beyhude yere ıstırap çekmemesini teminatkârâne bir lisan ile beyan eylemişti. Zavallı Meliha, Dâim Bey ile zevci arasında mevcudiyeti iddia olunan münâsebât-ı hafiyyenin kendisine ait olduğunu ve kaybolan evrakının Dâim Bey marifetiyle sirkat edildiğini o zaman anlayarak gözlerinden bârân-ı belâ gibi yaşlar boşanmaya başlamıştı. Ona göre devr-i idbâr ve felâket asıl şimdi baş gösteriyordu. O mektuplar kim bilir ne feci, ne şeni vasıtalarda istimal olunacaktı. Kayın pederinin teselli-âmîz sözlerine karşı zavallı Meliha, vereceği cevabı, edeceği teşekkürleri unutmuş, mebhût ve mütehayyir kalmıştı. Efendi ise muttasıl:

-Kızım seni pek meyus, müteessir görüyorum. Yoksa o çapkın sana bir şey mi yaptı? Söyle niçin sükût ediyor, mahzun mahzun yüzüme bakıyorsun?

-Söyleyeceğim sözleri ben de bilemiyorum ki efendim. Size karşı isyanda bulunacağımız için...

-İsyan mı? Bu sözden bir şey anlayamıyorum.

-Evet isyan, isyan efendim. Bugünden itibaren biz yalıya taşınıyoruz. Mahdumunuz böyle arzu ediyor. Mümkün değil kendisini bu fikrinden vazgeçiremedim. Siz de pekâlâ bilirsiniz ki evâmirine itaat etmezsem oğlunuz belki beni öldürür. Zaten bu akşam yalıya gitmediğim takdirde beni mahvedeceğini gece birkaç defalar tekrar etti. Ne yapayım efendim, ben sizden asla ay-

rılmak istemem. Bu akşamlık bana müsaade buyurunuz, mahdumunuzu ikna edebilirseniz yine avdet müşkül bir şey değildir efendim.

Meliha kesik kesik cevap veriyor, gözlerinden muttasıl yaşlar boşanıyordu.

-Anlıyorum, anlıyorum kızım. Dâim Bey boş yere yalıdan çıkmamış. Bu yine onun eser-i teşvîkidir. Fakat zararı yok, ben ikisinin de hakkından geleceğim merak etme. Bu akşam zevcinin emrini ifa için yalıya gidebilirsin. Yarın akşam ikiniz de buradasınız. Pedere itaatsizlik etmenin nasıl olduğunu çok geçmez ona anlatırım.

Zevcesi de bu sözleri tasdik için diyordu:

-Öyle ya kızım, pederine muti olmayan böyle evlâtların terbiyesini vermek lâzımdır. Hele bizimki artık büsbütün azdı. Zıvanadan çıktı. Efendi efendi, sen bu ihtiyar yaşında onun, hususuyla Dâim Beyin hakkından geleceğine hiç aklım kesmiyor. Siz muvaffak olamazsanız hükûmete müracaat ediniz. Bu kadar hükmünüz, nüfuzunuz var. Zavallı kızcağızım her zaman bu şeytan heriften, o mel'un karıdan şikayet ediyor. Hele kocasından dâd bir, feryat iki. Allah o zavallıyı da bu hainlerin elinden kurtarsın. Ya kızım, hemşiren sana nispetle pek zavallıdır! Onu göz önüne getir de, sen de biraz sabırlı ol.

-Böyle söyleme hanım. Senin kızınla gelin hanım arasında dağlar kadar fark vardır. Allah'a çok şükür onun pederi, validesi hayatta. Ya bu bîçare öyle mi? Mazallah zevcinden ayrılırsa nereye gidecek, kimin cenâh-ı merhametine iltica edecek, Dâim Beyin mi? (Meliha'ya tevcîh-i hitâb ile) Bu sözlere bakarak boş yere ağlama yavrum. Bizim hanım bu günlerde ne söylediğini bilmiyor. Ben lâzım gelen yerlere müracaat edeceğim. Filvaki meselenin hükûmete aksetmesi bizim için iyi bir şey değildir. Fakat mecbur olursak ister istemez müracaat edeceğiz ne yapalım?

Meliha bu müracaatların hiçbirinden bir fayda hâsıl olamayacağın bildiğinden verilen teselli ve teminata ehemmiyet

vermiyordu. Meselenin en ruhlu, esaslı noktası sirkat olunan evrakının istirdat olunmasındaydı. Bunu mümkün değil bizzat icra edemezdi. Kayın pederine açmak ise ihtimalin haricinde idi. Çünkü o dediğimiz gibi saadetinden, istikbalinden ziyade namusunu vikaye etmek vazifesiyle mükellefti. Mahzun mahzun kalktı. Kayın pederinin, kayın validesinin eteğini öperek odadan çıktı. Topladığı birkaç parça eşya ile birlikte arabasına binerek yalıya müteveccihen hareket etti.

Meliha ömrünün en ruh-perver günlerini Kenân ile birlikte geçirdiği yalıya teehhülünden sonra ayak basmamış, orasını Dâim Beyin ikametine terk ve tahsis etmişti. Huzûr-ı kalb, istirâhat-ı vicdân olunca o iki odalı bir kulübeyi bile nefsine kâfi addediyordu. Âleme debdebe ve ihtişam içinde görünüp de gizli gizli kan ağlamak, âh ü enîn etmek ona pek müşkül görünüyordu. Gönlünü zeval ve fenası muhakkak olan böyle sûrî nümayişlerle aldatmak, sonra da saadet ve istirahatına vazifeten mecbur bulunduğu bir vücudun pâmâl-i tahkiri olmak. Of, bunlar çekilir dertlerden değildi. O yalıda sevgili babacığının pek çok meşakkatler, mihnetler içinde teslîm-i rûh eylediği o zulmet-âbâd yerlerde, teselliden mahrum bir hâlde tek ve tenha yaşamak, indinde diri diri mezara girmekle müsavi idi. Fakat ister istemez bu mezara girecekti. Bir zamanlar Kenân'ın şeref-i kudûmiyle iktisâb-ı feyz ve revnak eyleyen o dâire-i izz ü ihtişâm içinde sabahlara kadar âh u vah ile girye ve zâr ile zevcine muntazır bulunacaktı. Kederli zamanlarını, hicranlı saatlerini geçirmek için evvelleri muhabbetle, muhabbetin şevk ve ibtisâmıyla meşhûn iken, şimdi serâir-i sevdâdan da her türlü tertîbât-ı lâtîfeden de mahrum, üryan, pek üryan bir hâlde bulunan kameriyenin, sarı yapraklarla dolmuş havuz kenarında, mazinin hayal olmuş demlerini düşünerek ağlayacak, uzaklardan işitilen ishaklarla birlikte hem-aheng-i figan olacaktı. Akşamları temâşâ-yı gurûb için Kenân'ıyla birlikte sahile inip de dûrâ-dûr ufuklardan gele gele ayakları ucunda köpükler bırakarak çekilen dalgaların aheng-i muttaridi içinde şimdi Kenân'ın, o nedîm-i cânın bütün dertlerini, kederlerini, tahassürlerini işitecek, sonra da onlara gözyaşlarını,

feryatlarını tevdi ederek o yâr-ı nâ-kâma gönderecekti. Denizin berrak suları üzerinden geçerek ruhu tehzîz, meşâmmı tatîr ettiği hâlde şimdi bütün kuvvet ve şiddetiyle âlemi zîr ü zeber eden rüzgâr saharî-i hicrândan geçerken Kenân'ın da feryatlarını birlikte alıp getirecekti. Zavallı Meliha ise aşkının bu müthiş tufanları arasında:

Hiç cemiyyet-i hâtırdan eser gördün mü?
Bu kadar meclise uğrar yolun ey bâd-ı sabâ

teranesiyle zemzeme-pîrâ-yı teessür oluyordu.

Artık o yerlerde, Kenân'ın hayali dolaşan o beyaban içinde geşt ü güzâr mümkün değildi. Bir tarafa nezareti olmayan karanlık odalardan birine kapanmak, gayr-i kabil-i tamîr olan hatalarını bir dereceye kadar olsun tahfif etmek üzere daima ağlamak icap ediyordu. Zaten zevci yalıya naklolunalıdan beri hiç görünmüyor, zevkusefasıyla meşgul oluyordu. Elinde Dâim Bey gibi mükemmel bir âlet-i müdâfaa mevcut oldukça ne pederinden, ne de kimseden perva etmiyordu. Hükûmete müracaat vuku bulsa bile Dâim Beyin tertip eylediği plânlar sayesinde her şeye galebe edecekti. Bu tatlı düşüncelerle Arif Bey birçok dalkavuklarla beraber gezip eğleniyor, Dâim Bey de Muhsin Efendinin harekâtını teftişten geri durmuyordu.

Muhsin Efendi mahdumuna gerek bizzat, gerek bilvasıta ettiği tenbihât ve ihtarâtın hiçbir faydasını görmeyince hükûmete müracaat etmezden evvel bir defa da Meliha vasıtasıyla meseleyi halletmek tasavvurunda bulunmuş, bir gün habersizce yalıya gelmişti. Muhsin Efendi oğlunun pek tahammül-güdâz olan ahvaâl-i muâmelâtına karşı Meliha'nın bir dereceye kadar sükût ederek, nihayet o da kendi başının çaresine bakacağını memul ederken, aradan haftalar geçtiği ve hususuyla israf ve teseyyüp derece-i nihâyeye vardığı hâlde yine hiç ses çıkarmayışı, aralarında yeniden peyda olan bir itilafa hamleylediğinden bu tedbiri icraya karar vermişti. Yoksa Meliha'nın oğlundan ne kadar müteneffir, bîzar olduğunu biliyordu.

Yalıya girdiği zaman Muhsin Efendi her şeyin hazin, amîk bir sükûnet içinde bulunmasından, hele o güzel binanın gayr-ı

meskûn bir hâl-i harâbî arz etmesinden tevahhuş, Meliha'nın hâl ve mevkii ise bütün dehşetiyle gözleri önünde teressüm etmişti. Oradan geri dönmek, yürekler yaralayan bu hâl-i sefâleti görmemek ona göre mümkündü. Fakat bir türlü hırs ve hiddetine galebe edemiyordu. Meliha hiç intizar etmediği bir sırada kayın pederinin vürudunu haber alınca tebdîl-i kıyâfete bile vakit bulamayarak telâş ve heyecanla misafir kabulüne mahsus olan odaya şitâb eylemişti. Muhsin Efendi hayret ve teessüründen bir şey söyleyemiyor, muttasıl önüne bakıyordu. Beş dakikadan ziyade imtidâd eden sükût yine efendi tarafından ihlâl edildi:

-Bilseniz sizi ne kadar göreceğim geldi kızım. Bunca zamandan beri bir defa olsun bizi ziyaret etmeyişiniz doğrusu canımı sıktı. Sıhhatinize dair kimseden malûmat alamadım. Yalnız avdetinize intizar ile müteselli olmaya çalışıyorum. Fakat tahammül edemedim. Hem sizi, hem de bu inzivanın esbabını istifsar etmek üzere buraya gelmeye mecbur oldum. Söyle kızım bu şâyân-ı teessüf ahvale sebep nedir?

-Bu sual bendenizden ziyade oğlunuza racidir zannederim. Çünkü bendeniz buraya kendi arzumla gelmedim. Pekâlâ bilirsiniz ki cebir ve tazyik ile geldim. Zaten buraya azimetimden beri mahdumunuzla bir defa görüşebildim. Avdet için gösterdiğim arzu ve iştiyakın, ettiğim rica ve niyazın hiç bir semeresini göremedim. Binaenaleyh sükûta, sabır ve tahammüle mecbur oldum. Namusunu bilen, zevcine itaata mecbur olan bir zevce böyle hareket eder sanırım. Efendim, mahdumunuz uzak bir yerde değil. Kendisini siz hüsn-i sûretle ikna edebilirsiniz. Bendeniz ne yapabilirim? Çünkü ne ehemmiyetim olabilir?

-Mütalâanızı tasdik ve sizi takdis ederim kızım. Evet namuslu bir zevce böyle hareket eder. Fakat evlâdım herşeyin bir haddi bir derecesi vardır. O had tecavüz edildikten sonra muâmelât-ı zevciyyeye o kadar riayet caiz olamaz sanırım. Sakın bu sözlerim sû-i tefsîre uğratılmasın. Maksadım tarîk-i selâmetten rû-gerdân olan bir adamın ıslâhı çarelerini düşünmek size aittir demek istiyorum. Bunun için insan kocasının her sözüne "Evet" dememelidir. Makul olmayan fikirlerine itiraz etmeli-

dir. İkna edinceye kadar çalışmalıdır.

-Güzel söylüyorsunuz efendim. Yalnız muhakemâtınızın mahdumunuz üzerinde icrası mümkün olup olmayacağını hatıra getirmiyorsunuz. Sizin başa çıkamadığınız bir adamla ben nasıl uğraşabilirim? Biraz insaf buyurunuz.

Muhsin Efendi fikirleri cerh edildikçe hiddet ediyor, vereceği cevabı şaşırıyordu. Yoksa bu meselede Meliha'yı iskât etmek pek kolaydı. Nihayet dedi ki:

-Darılma kızım, fakat sana bir hâl olmuş. Demek ki azap içinde yaşamaktan, eza ve cefa çekmekten hazzediyorsun. Zira böyle olmasaydı sualime itiraz etmez, seni buradan alıp götürmeye gelen kayın pederinin kesr-i kalbine bâdî olmazdın. İşte son defa olmak üzere yine tekrar ediyorum. Bu azaptan halâs olmak istersen benimle beraber gelirsin. Korkma zevcinin sana karşı olacak her türlü harekât-ı tecâvüzkârânesine ben mâni olacağım. Bunu ne suretle arzu ediyorsan temin edebilirim.

Meliha kederinden, hicabından kıpkırmızı olmuştu. Zira bu suale cevâb-ı muvâfakat vermek ihtimal haricinde idi. Sonra mektuplar ifşa edilecek, namusu mahvolacaktı.

Muhsin Efendi tekrar dedi ki:

-Niçin cevap vermiyorsun? Sual o kadar mühim bir şey değildir.

Artık gözleri kararmıştı. Hicap ve kederden eser kalmamıştı:

-Mahdumunuzun muvafakatı inzimam etmedikçe buradan bir karış bile ayrılamam. Esbabını sual etmeyiniz. Zira fazla tafsilât veremeyeceğim, mazurum.

Muhsin Efendi bu sert cevaptan fena hâlde münfail oldu. Hiçbir şey söylemeksizin oradan kalktı, çıktı gitti. Şimdi hükûmete müracaat edilecekti. Tedâbîr-i husûsiyyenin kâffesi icra edilmişti. Fakat Meliha elde olmayınca bunun da ne ehemmiyeti olabilirdi? Neticede onun reyine müracaat edilmeyecek miydi?

Ertesi günü Muhsin Efendi gayet mufassal bir arzuhâl tertip eyleyerek makam-ı âidine takdim etmiş, malûm olan nüfuz ve

haysiyeti cihetiyle hemen muamele görmeye başlamıştı. Dâim Bey bunu haber alarak ihtiyatla davranmasını, Meliha'dan ahzı elzem olan vaadi almasını Arif Beye tembih etmiş, efendinin bilhassa kendi aleyhinde vuku bulan teşebbüsâtına rağmen o da oğlu Sadık'a zevcesini tatlîk ettirmişti.

Zaman müsait olaydı Muhsin Efendi behemehâl bunların hakkından gelmeye gayret edecekti. Fakat İstanbul'a nakl-i memûriyyet etmesi bütün bu plânları, bu tasavvurları zîr ü zeber etmiş, zavallı haris ihtiyar şiddet-i ye'sinden çocuk gibi ağlamıştı. Artık teşebbüslerden, müracaatlardan hiçbir fayda görülmeyecekti. Çünkü Dâim Bey kendi gaybubetinden bilistifâde amaline muvafık bir hüküm istihsal edeceği şüphesizdi.

Gariptir ki bu havadisten en ziyade müteessir olan Dâim Bey oldu. Çünkü efendi aradan kaybolunca Arif Bey için havf ve ihtiraza mecburiyet kalmayacak, kendi muavenetine de lüzum görülmeyecekti. Yani Arif Bey her şeyi yed-i idâresine alarak kimsenin müdahalesine meydan vermeyecekti. Filhakika Dâim Beyin fikri çok geçmeden meydana çıktı. Artık buna mâni olabilmek ihtimalâtı kalmamıştı. Bilmecbûriye işten elini çekti. Bu sayede kazandığı servet ile hem kendisi mükemmelen yaşayacak, hem de evlâdının istikbali temin edilmiş olacaktı. Fakat müntakim-i hakikî olan Cenabıhak onun başına bir çok felâketler yağdırdı. Nihayet müthiş bir kazaya uğrayarak bütün varı yoğu mahvoldu. Arif Bey bu vak'alardan ibret alacak yerde bilâkis israf ve sefahatini arttırıyor, bîçare Meliha'yı tazyik ettikçe ediyordu. O bedbaht kadın mecburî olarak bu ıztırabâta, eza ve cefalara tahammül ediyordu. Çünkü sirkat edilen kâğıtlarından başka o şimdi bir evlâdın hamili idi. Hiç olmazsa onun hatırı için sabır ve metanet lâzımdı.

Muhsin Efendinin İstanbul'a nakl-i memûriyyetinden sonra üç sene geçmişti. Arif Bey zevcesinin bütün mamelekini mahvederek yalnız yalı kalmıştı ki o da ikametlerine hasrolunmuştu. Arif Bey menba-ı vâridâtın tükendiğinden dolayı meyus meyus düşünüyor, yalıyı da elden çıkarmak çarelerini taharri ediyordu. İşte böyle muztar bir zamanda idi ki Arif Bey

pederinin vefat ettiğine ve taksîm-i mirâs için bir an evvel İstanbul'a azimet etmesine dair telgrafı alınca sevincinden deli divane olmuştu. Gariptir ki Arif Bey artık zevcesinden istifade ümidi kalmamış olduğu hâlde onu terk etmemiş, birlikte İstanbul'a getirmişti. Meliha, bîçare kadın bu havadisten pek ziyade mahzun olmuş, vatanından ağlaya ağlaya ayrılmıştı. Fakat her hâlde zevcine itaate mecbur idi. Çünkü sirkat edilen evrakından başka o şimdi bir evlâdın hamili idi.

-15-

Dâim Bey, Muhsin Efendinin İstanbula nakl-i memûriyyet etmesini fırsat ittihaz ederek mumaileyhin zamân-ı vefâtına kadar mahdumuyla müştereken Meliha'nın yalıdan maada bütün emval ve emlâkını harap eylediği gibi, bu defa da pederinin vefatı münasebetiyle alelâcele İstanbul'a azimete hazırlanan Arif Beyden yalıyı satan almak teşebbüsatında bulunmaya başlamıştı. Hâlbuki o zamana kadar zevciyle amcasının kendi aleyhinde müttehiden vuku bulan harekât-ı tecavüzkârânelerine ses çıkarmayarak selâmet-i namus için işi cereyân-ı tabiîsine terk eden Meliha, Dâim Beyin bu teşebbüsünden her nasılsa haberdar olmuş, artık her şeyi göze aldırarak yalının satılmamasını şedîden zevcine tembih eylemişti. Arif Bey Meliha'yı elindeki vesâit-i tehdîdiyyeden de havf ve telâş göstermeyecek bir hâl-i tehevvürde görünce, şimdilik bundan sarfınazar etmeye, enistesiyle ilerde, yani zevcesinin iâde-i sükûnuna muvaffak olduğu zamanda pazarlığı görmeye mecbur olmuştu.

Meliha, o talihsiz kadın, karnında taşıdığı evlâdının pederinden talim ve terbiyesine medar olacak kadar bile servet kalmayacağını bildiğinden, zaten kendisinin yalıdan başka emlâk ve akar namına bir şey kalmadığından, ilerde fürûht olunmak üzere şimdilik kiraya verilmesini tembih eylemişti. Hâl böyle iken o zavallı, artık zevcinin yaşını başını almış, her türlü zevk ve eğlenceden bıkması lâzım geleceğini düşünmüş olduğu cihetle belki İstanbul'da bu çapkınlıklardan vazgeçer de pederinden kalacak birkaç parça şeyi hüsn-i idâre ederdi. Hiç olmazsa evlâdı

hatırı için böyle hareket etmesi lâzım gelmez miydi? Evet lâzım gelirdi. Fakat kim icra edecekti? Arif Bey mi? Ne mümkün. O mirasa nail olacağı, hitama ermek üzere iken yeniden eğlencelerine kavuşacağı için pederinin vefatına memnun olmuştu. Böyle adamların başı tamamıyla taşa çarpmadıktan sonra akıllanmaları ihtimalin haricindedir.

Meliha vatanından ayrılırken kim bilir bir daha avdet edip etmeyeceği meşkûk olduğundan, ne kadar ahbabı varsa cümlesiyle vedalaşmış, Kenân gibi o da pederini, validesini defaâtle ziyaret etmişti. Meliha'nın Dâim Beyle zevci yüzünden uğradığı bunca felâketten müteessir , müteessif olanlar hususuyla Sâim Beyin lütuf ve atıfetine mazhar olmuş bulunanlar, bîçare kadıncağızın âtiyen daha pek çok sefaletler çekeceğini anladıklarından, büsbütün Meliha'nın İstanbul'a azimeti şehirce pek büyük telâş ve heyecanı mucip olmuştu. Bu vak'a bir hayli zaman âlemin dillerinde dolaşmış, nihayet her şey gibi bu da sükûnet bularak Meliha'nın târih-i vefâtına kadar unutulmuştu.

Meliha'nın İstanbul'a geldikten beş ay sonra bir erkek evlâdı dünyaya gelmişti. Zevcesi bir çok müşkülât ile hamlini vazederken Arif Bey selâmlıkta dalkavuklarıyla eğlenmekte ayş ü nûş etmekte idi. Haremden müjdeciler koştuğu zaman Arif Bey gelenlere beş para vermedikten başka hiddetle bağırarak:

-Be herifler, niçin bu kadar gürültü patırtı ediyorsunuz. Anladık bir çocuğumuz olmuş. Dünyaya gelecek yerde keşke yerin dibine geçseydi.

demişti. Meliha evlâdı hatırı için zevcinden badema diriğ edilmeyeceğini ümit eylediği çehre-i lûtf yerine bu zehirli sözleri işittiği zaman şu dünyada ne kadar yeis ve keder mutasavver ise cümlesi birden üzerine hücum etmişti.

Selâmlıkta bu sözleri işiten dalkavuklar Arif Beyin zevcesinden müteneffir olduğunu anlayarak bir kat daha celb-i kulûbuna muvaffak olabilmek ümidiyle ona Beyoğlu âlemlerinden bahsetmeye, bu babdaki mütalâasını istifsara başlamışlardı. Arif Bey henüz mektepte hikâye tarzında Beyoğlu eğlencelerine dair işittiği sözlere hayran olmuş, o zamandan beri bu âlemlerde

bulunmak için kendinde bir meyl-i şedîd hissetmişti. Şimdi kendisine mâni olacak kimsesi olmadığından arzularını istediği gibi icra edebilirdi. Yalnız pederinden mevrûs olup, üç dört aydan beri marifet-i şer'le idare olunan nukud ve emlâk hemşiresiyle henüz beynlerinde taksim edilmediği ve kendisi taşrada bulunduğu için şimdi hissesine düşen meblâğı tasarrufa başlamıştı. Zihninde tasarladığı eğlencelerin ne kadar olsa acemisi olduğundan, rüfeka-yı sefâhatten edilen ilk teklif üzerine hemen ertesi akşam Beyoğlu'na düşerek tamam bir hafta meydana çıkmamış idiler. Bu zaman zarfında Meliha'nın yedi döşeği kalkmış, kendisi oda derununda gezmeye başlamıştı. Kocasının bir lâhzacık olsun gelip kendisini görmemesi, çocuğunu sevmemesi fevkalâde gücüne gitmişti. Ah dünya, dünya ne garip tezatlar izhar ediyorsun. Evet Meliha bu kadar seyyiât-ı hâliyle yine zevcini seviyor onun çâre-i ıslâhını düşünüyordu.

Bir sene kadar imtidâd eden Beyoğlu âlemleri artık soğuklaşmış, tarz-ı maîşetin tebdil zamanı hulûl etmişti. Arif Beyin bu eğlencelere eski hırs ve şiddetle sarılmadığını gören en şeytan dalkavuklardan biri Arif Beye bir cariye satın alıp bir müddet de onunla vakit geçirmesini tavsiye ederek, ne kadar esirciler varsa cümlesini gezdirmişti. Arif Bey bu tedbirden memnun olmuşsa da cariye satın alacak kadar nakdi mevcut olmadıktan başka emlâkının kısm-ı azamı da merhûn olduğundan kimsenin ona para ikraza emniyeti kalmamış, yine hanesine devam etmeye, sırasını düşürerek zevcesinin yegâne medâr-ı zîneti olan elmaslarını sirkate mecbur olmuştu. Henüz yürümeye başlayan çocuk bir sevk-i tabiî ile "Baba, baba!" diye yarım yamalak bir telâffuz-ı tıflâne ile Arif Beye doğru koşmaya başladığını gören Meliha teessüründen ağlıyor, bir sene zarfında iki defa evlâdını görmeye vakit bulabilen pederinde ise hiçbir alâim-i teessür görülmüyordu. Of, bu hâl, bu manzara şefkatli bir valideye göre ne kadar hazin , dilhırâştır.

Arif Bey zevcesinin biraz emniyetini kazanmak ve bu suretle elmasları sirkate yol bulabilmek için bir türlü vazgeçemediği eğlencelerini selâmlıkta icraya başlamıştı. Konakta her akşam

çalgılar, naralar eksik olmadığından mahalleli tarafından vuku bulan şikayet üzerine bu gibi ahvâl-i gayr-ı marziyyenin men'-i tekerrürü zımnında biddefaât kendisine vesâyâ-yı lâzımede bulunulmuşsa da ehemmiyet vermediği cihetle tevkif ve hapse ilka olunmuştu. Bu kadar eza ve cefa içinde Arif Bey yine bir yolunu bularak zevcesinin bin lira kıymetinde olan elmaslarını çalmıştı.

Meliha zevcinin bir halayık aldığını işittiği zaman memulün külliyen hilâfında olarak pek memnun olmuştu. Zira belki hüsn-i idâreye muvaffak olamadığı zevci bu vesile ile tashîh-i ahlâk eder de, zevcesi olduğu için değil, kader onu bir nevzâda valide nasip eylediği cihetle bu muzîk ıstıraptan azab-ı dûzahdan kurtulurdu. Of, bir zevceye, hususuyla valide olmuş bir zevceye göre bu karar bittabi mevtten beterdir. Meliha neydi? Bir rûh-ı lâtîf, bir gülgonce-i melâhat. Diğeri ise mensup olduğu kavme nispetle güzel değildi. Fakat hilkatin ona bahşeylediği fevkalâdelikle beraber maî gözlerinde öyle bir hâssa-i mıknâtısiyyye mevcuttu ki görenler ona müncezib olmaktan kurtulamazlardı. Garibi şu ki bu letafet, bu harikulâdelik çok devam etmeden mahvolur, söner. Bu sebepten Arif Bey ilk defa olarak arz-ı endâm eylediği zaman cariyenin hüsn ü ânına hayran olmuştu. Vasıta olan zata bahşiş makamında verilen yüz lira hariç tutulursa bu yadigâr -seyyib olduğu hâlde- beşyüz altına beye mal olmuştu. Meliha beş yüz lira değeri olan bir cariyenin bayağı hüsndâr olması lâzım geleceğini teemmül ederken, yirmi beş yaşını mütecaviz olduğunu ve hiç bir letafete malik olmadığını anlayınca neticenin ber-akis olacağını anlamış, elmaslarının beyhude zıyaına teessüfler etmişti.

Arif Bey için şimdi yalnız bir müşkülât kalmıştı. O da keyfiyeti Meliha'ya ne suretle anlatmak lâzım geleceği meselesiydi. Filvaki bu babda zevcesine itâ-yı izâhâta -kendi zu'munca- mecbur değildi. Fakat o sırada ilham kabilinden olmak üzere, talihin en müthiş darbelerinden bile müteessir olmayan kalbine biraz rikkat, merhamet geldi. Âlemde ne garip tabiatlı insanlar vardır. Arif Bey sevgili Meliha'sına son nefesine kadar

hayırhah, fedakâr kalacağına, muhabbeti kalbinin en gizli köşelerini işgal eylemekte olduğuna dair söylemedik söz, dökmedik yalan bırakmamış iken, şimdi aynı vücuda utanmadan hanesine bir halayık, odalık getireceğini söyleyecekti. Hiç düşünmüyordu ki bu haber o rakik, hassas kalp için bir haber-i felâket demektir. Hiç düşünmüyordu ki o kadın, bu rûh-ı cerîhadârı hırpalayacak, tazip edecek, nihâl-i hayâtının ilk şukûfe-terini nazarlarıyla kavuracak, harap eyleyecek. Arif Bey galebe-i nefse muvaffak olamadığından bunları düşünmek istemiyordu. Dikkat etmelidir ki lâf, fitne icadında o derece-i mahârete malik olan Arif Beyefendi şimdi arz-ı mâ-fi'z-zamîr için zevcesine münasip bir mukaddime tertibinden izhâr-ı acz eyliyordu.

Cariyenin kendi malı olduğuna emniyyet-i tâmme hâsıl eylediği günün akşamı Arif Bey güya söyleyeceği sözlere karşı mahcubiyetini defeylemek emeliyle Kumkapı'daki meyhanelerin birinde güzelce kafayı tütsüledikten sonra hanesine teveccüh etmiş, o akşam bittabi içtima mümkün olamayacağından doğruca hareme girip Meliha'ya muntazır bulunmuştu. Şimdiye kadar beyin böyle erkence hareme girdiği hiç vaki olmadığından hizmetçiler şaşırmışlar, hanıma ihbâr-ı keyfiyyeti bile unutmuşlardı. Fakat Arif Beyin:

-Kızlar hanımı çağırsanıza!

yollu tekerrür eden âvazesi mini mini yavrucağıyla meşgul bulunan Meliha'nın kulağında aks-endâz olunca bir vak'a-i fevkalâde zuhuruna zâhib olarak hemen o tarafa şitâb eylemişti. Lâkin zevcinin âdeta yüzünden akarcasına nümâyân olan neşesini, sarhoşluğunu görünce yine parası tükendiğine, eşyasından birini almaya geldiğine hamlederek, ibraz eylediği cali muhabbetlere, soğuk iltifatlara ehemmiyet vermeyerek bir köşeye çekilmiş, ciddî tavrını takınmıştı. Aralarında bir müddet sükût icrâ-yı hükm etti. Zira Meliha yine işiteceği zehirli sözleri düşünüyor, Arif Bey ise muhavereye bir zemîn-i münâsib tedarikiyle meşgul bulunuyordu. Zihnine incilâ vermek için edilen işret, idrakâtını, ihatasını kâmilen zîr ü zeber etmişti. Nihayet

bin türlü ıstırap ile şu sözleri söyleyebildi:

-Melihacığım, seni bu akşam biraz neşesiz görüyorum. Bir kederin mi var? Yoksa rahatsız mısın?

-Ne rahatsızım, ne de kederim var.

-O hâlde neden sükût ediyorsun yavrum?

-Sizden suale intizar ediyorum da onun için?

-Ya, öyle mi? Seni göreceğim geldi de o yüzden çağırttım iyi ettim değil mi?

-Kim bilir yine neler söyleyecek, benden neler isteyeceksin?

-Korkma senden bir şey isteyecek değilim. Bilhassa seni görmeye, seni sevmeye geldim. Bak hiç benim kadrimi bilmiyorsun. Bugün sana deha bir halayık aldım.

-Deha bir halayık mı aldınız? Bu kadar insanı ne yapacaksınız? Kendi idarenizin her zaman müşkülâtından dem vurup dururken cariye satın almak bilmem hangi aklın kârıdır. Ee, Bizim elmasları aldığınız bunun için miydi? O hâlde kaça aldınız bakalım?

-Bahşişleriyle beraber altıyüz liraya doğru.

Meliha bu cevaptan derhâl zevcinin maksadına intikal etti. Fakat kendini hiçbir şeyden malûmatı yok gibi göstererek onu tasdike mecbur etmek için şu suretle mukabelede bulundu:

-Bizim bildiğimiz hizmet için alınan cariyelerin fiyatı yüz elli, nihayet iki yüz liradır. Altı yüz liralık cariye hiç hizmete yakışır mı?

-Zaten ben onu hizmet için değil, sana refika olmak üzere aldım.

-Bir valideye göre evlâdından güzel, munis, refik tasavvur olunur mu? Niçin sözlerinizle hem kendinizi, hem de beni aldatmak istiyorsunuz? Bunu mahzâ odalık olmak üzere aldığınız gün gibi aşikâr. Bari açıktan açığa söyleyiniz ki bizim de malûmatımız olsun. Belki muamelede kusur ederiz.

-Â canım, her ne olursa olsun artık pazarlık kesilmiş, parası verilmiş. Bilirim bu işte bir kusurum varsa o da size malûmat

vermediğimdir. Beni affettin değil mi Melihacığım?

Meliha bu sözlere cevap vermeye tenezzül etmedi. Zira bu defa da eski nasihatları tekrar etmek, âteş-i ıztırâbâtını yeniden alevlendirmek demek olacaktı. Beynlerinde cereyan eden bir kaç havaî sözden sonra Meliha evlâdını bahane ederek dışarı çıktı. Hâlinde, tavrında metanet meşhut oluyordu.

Arif Bey hasâil-i nisvâniyyenin timsâl-i mücessemi olan Meliha'ya bunca zamandan beri reva gördüğü muamelât-ı tâkatber-endâzâne ne kadar şâyân-ı teessür ise bir kadına göre ölmekle müsavi olan hareket-i âhiresi üzerine zevcesinin fevkalâde bir itidâl-i demle idâre-i lisân ederek teessürâtını ihfaya gayret edişi biraz rikkatine dokundu. Hele odadan çıkarken üzerine teveccüh eden nazarlar onu oldukça düşündürmüştü. Fakat bu teessür, bu rikkat bir ân-ı muvakkat içindi. Pek çabuk zail olmuştu.

Meliha zevcinin ıslâh-ı hâli ve bu sayede kendisiyle evlâdının temîn-i refâh ve istirahatı için gelen Peymân Hanıma fevkalade nezaket, iltifat gösteriyordu. Hâlbuki esirci elinde kahır ve sitem içinde büyümüş olan Peymân iltifat ve nezaketten birşey anlamıyor, bîçare Meliha'yı mümkün olsa pare pare edeceği geliyordu. Satıldığı zaman esirci kendisine bekâr bir genç beye odalık olacağını söylemişti. Hâlbuki konağa gelip de beyefendinin hanımından maada bir de iki yaşlarında bir çocuğu olduğunu anlayınca hiddet ve hasedinden kendini öldürecek derecelere geliyor, muhabbetinden emin olduğu beyine ya kendisinden yahut da Meliha'dan vazgeçmesini daima ısrar ve rica ediyordu. O zamanlar Peymân'ın meftunu olan Arif Bey bir çok yalanlar, desiseler tertip ederek vakit kazanıyor, Mamafih bir kat daha cebir ve tazyik görmemek için Meliha'nın, çocuğunun yüzlerine bakamıyordu. Arada zıddiyet, münâferet olmasa Meliha buna da razı olacaktı. Şahsına edilen hakaretlere bir raddeye kadar tahammül edebilirdi. Lâkin zevcinden bile esirgediği sevgili yavrucağının -mahzâ bir rakibe evlâdı olduğu için- en ufak bir tekdir bile görmesini arzu etmiyordu. Bu uğurda her şeyi fedadan çekinmezdi. Ara sıra

vaki olan ufak tefek gürültü Meliha vasıtasıyla Arif Beye bildiriliyorsa da bir mesele intaç etmeksizin sükûnet buluyordu. Arif Bey, Meliha'nın evlâdına olan muhabbet-i fevkalâdesini bildiğinden bunun ileride Meliha'yı terk etmeye güzel bir sebep ve vasıta olacağını şimdiden düşünüyordu.

Peymân o sâhire-i bî-amân, bin türlü cilveler, naz ve işveler icat ederek Arif Beyi kâmilen kendisine bent etmiş, artık Meliha'yı aradan çıkarmaya teşebbüs etmişti. Hiçbir fırsatı elden kaçırmıyordu. Bir gün her nasılsa çocuk küçük hanımın -Peymân istifrâş edildikten sonra konakta bu nam ile yâd olunuyordu- su içtiği bir bardağı kırdı. Aman yarabbi! Bir feryat, bir kıyamettir koptu. İşitenler orada bir yangın zuhur etmiş, yahut biri vefat etmiş zannederlerdi. Bu yaygaralar, feryatlar içinde zavallı çocuk ne olduğunun, neye uğradığının farkında değildi. Bir köşeye büzülmüş kadının dilhırâş naralarına hayretle nigerân olmakta bulunmuştu. Korkusundan titriyordu.

Aşçı kadından Meliha'ya varıncaya kadar konak halkının cümlesi mahall-i vak'aya şitâb eylediler. Bu hiddet ve şiddetin, bu vâveylâ-yı azîmin taharri-i esbâbına başladılar. Meliha ciğerparesinin -görenlerin ciğerlerini kavuracak derecede- bir edâ-yı masûmâne ile validesine atfeylediği istimdatkârâne nazarlarından her şeyi anlamıştı. Küçük hanım muttasıl:

-Hanım, ne terbiyesiz savruk evlâdınız varmış. Kırk yılda bir su isteyecek oldum. Çocuğunuz en sevgili bardağımı parça parça eyledi. Yazık günah değil mi?

âvâzesiyle etrafa ateşler saçtığı zaman herkes hayret içinde kalmış, böyle ehemmiyetsiz bir şeye bu kadar hiddet etmenin esbabını anlayamamışlardı. Meliha bu hâlden fevkalâde müteessir olmuş, cevap vermeye tenezzül etmeyerek çocuğuyla birlikte kendi dairesine çekilmişti.

Şimdiye kadar hanımlarından bile bir tekdir görmeyen halayıklar naz ve naîm içinde büyümüş bir vücûd-ı muazzezin bir cariye tarafından tahkir edilmesini çekemediklerinden âvâze-i şikâyetlerini beye kadar ref ve ismâa gayret edeceklerdi. Fakat

muvaffak olabilecekler miydi? Ne mümkün!

Meliha odasına avdet eylediği zaman insan için şu âlemde ne kadar yeis mutasavver ise onun kat kat fevkinde mahzun olmuştu. Çünkü zevci yüzünden uğradığı mesâibin en müthişini şimdi tatmış bulunuyordu. Çocuğunun Peymân'dan yediği sille-i tedîb bir dereceye kadar muhik olsa bile, böyle ehemmiyetsiz bir şeyden dolayı kendinin de hedef-i tahkir olması ulüvv-i cenâbına pek ağır gelmişti. Artık o konakta yaşayamayacağını, başını alıp savuşmak lâzım geldiğini hissediyordu. Fakat ayrıldıktan sonra Arif Bey ona muavenette bulunacak mıydı? Buna asla ihtimal vermiyordu. Elde kalan yalı da satılmış, oradan da bir ümidi kalmamıştı. Mamafih bu zilletten, bu tahkirden kurtulmak için her hâlde ayrılmak lâzım geliyordu. Fikrini bir defa da zevcine açacak, Peymân ile bir yerde ikametlerinin adem-i imkânını bildirecekti. Akşam olup da Meliha zamanını düşürerek efkârını zevcine anlattığı ve fikrinin kat'î olduğunu beyan eylediği zaman Arif Bey sürekli bir kahkaha koparark:

-Allah yolunuzu açık etsin

demişti. Bu cevap üzerine Meliha olduğu yerde bayılmış, gözlerinde berk-i muzafferiyyet parlayan Peymân hakikatli beyinin kolundan çekerek güle güle bu müthiş manzara önünden geçmişler, zavallı kadını ayakları altında çiğnemişlerdi. Yalnız o bîçare çocuk:

-Anneciğim, ah güzel anneciğim, ben geldim gözlerini aç, diyordu.

Peymân artık rahatını bulmuş, zevcini istediği gibi yed-i zabt ve idaresine geçirmişti. Şimdi hiçbir şeyden perva etmiyordu. Hele Meliha'nın çocuğuyla beraber defolup gitmesi, beyefendinin buna muvafakat göstermesi pek hoşuna gitmişti. Kendine olan muhabbetin derecesi bu fedakârlıkla anlaşılıyordu. Bundan maada Arif Bey Meliha'nın gaybubetinden sonra kâmilen tebdîl-i etvâr ve ahlâk etmiş gibi görünüyordu. Peymân'a o kadar meyl, muhabbet gösteriyordu ki bunun cali olduğuna zâhib olmak ihtimalin haricinde idi. Selâmlıktaki rezaletlere, gürültülere nihayet verilmiş, dalkavukların cümlesi

birer taraflara savuşmuştu. En hissiz gönülleri, en metin kalpleri bile arzu ve amaline bent edecek derecede istidada, şeytanete malik olan Peymân bu hâlleri, bu tebeddülâtı gördükçe, beyi o kadar tazyike lüzum görmüyordu. Zaten bulunduğu meydân-ı vasî-i muhabbet içinde kendisinden başka kimsenin cevelân etmeyeceği muhakkaktı. O zevcini gayr-i kabil-i infikâk bir surette kendisine merbut zannederdi. Evet, onun yalnız bir nazarı her şeye kâfi idi. Şimdi biraz da zevk edecek, eğlenecek şeyler arıyordu. Ona göre en güzel eğlence kendi mesleğinden yetişmiş bîçareleri maymunlar gibi karşısına dizerek tekdir ve tehdit etmekti. Artık kocasıyla uğraşıyor, onu kale almıyordu. Çünkü arada rekabet kalmamış, galebeyi temin etmişti.

Çok geçmedi Arif Bey bu hayât-ı münzeviyâne, bu maîşet-i sâkitâneden de yavaş yavaş usanmaya başladı. Hususuyla Peymân'dan harekâtını muaheze yollu bir söz işitmeyişi onun cür'et ve cesaretini arttırıyordu. Eski zevkler, eğlenceler yâda geliyordu.

Arif Bey tecrübe kabilinden olmak üzere bir iki gece konağa gelmedi. Peymân'dan ne bir çehre, ne bir şikayet görmedi. Buna pek memnun oldu. Selâmlıkta yine çalgılar, eğlenceler başlamıştı.

Peymân bu derece şeytanî zekâsıyla beraber gayr-i kabil-i tamîr bir hatada bulunduysa, o da meydanda bu kadar tecrübeler durup dururken zevcine bu mertebe müsaadâtta, müsamahada bulunmasıydı. Fakat o bu saadet ve ihtişam içinde âdeta kendini kaybetmiş, hiç bir şeye ehemmiyet vermemişti. Bu ziynet ve debdebeyi ve bu gurur ve azameti rüyasında dahi görecek olsa iyi manaya hamletmezdi. Bunlardan başka bir de bu saadet ve bahtiyarîye, sayesinde nail olduğu zatın, kendine olan muhabbet-i fevkalâdesini derpiş ediyor, âtiyen mes'udiyetine mâni olabilecek bir şey tasavvur edemiyordu. Evet, onun yalnız bir nazarı herşeye kifayet ediyordu.

Hâl böyle iken Peymân zevcinin hâl ve etvârında eski şetaret, muamelâtında eski revnak ve safvet müşahede etmiyor, onu beraber bulundukları zaman daima mütefekkir, meyus görüyordu.

Bu tebeddülâtın esbabını tahkike bile lüzum hissetmiyordu. O Arif Beyi kendi esiri, bendesi addediyor, ondan bir fenalık sudûruna asla ihtimal vermiyordu. Fakat o hakikatlı beyin haftalarca evine ayak basmamaya başladığını görünce yavaş yavaş yüreğine şüphe girmeye başlamıştı. Hele sonraları iş kâmilen meydana çıkıverdi. Bir defasında Peymân biraz çîn-i infiâl gösterir gibi oldu. O zannederdi ki sevgili beyi ona yalvaracak rica ve istirham edecekti. Ne gezer! Hatta yüzüne bile bakmaya tenezzül etmemişti. Bu hal Peymân'ı son derecede telâşa düşürdü. Evvelâ biraz istiğnâ-yı âşıkanede bulunmak istedi. Bir haftadan beri kendisinin gaybubetinden pek ziyade merak eylediğini, hatta geceleri gözüne bir dakika uyku girmediğini söyleyecek oldu. Aldığı cevap onu berbat eyledi. Arif Bey onunla bir münasebeti, alâkası kalmadığını, gezip eğlendiği yerler hakkında izahat itasına mecbur olmadığını ihtar etmişti.

Peymân biraz hiddetlenir gibi oldu. Bir zevcin bu gibi ahvalde zevcesine itâ-yı izâhâta mecbur olduğunu söylemek istedi. Yüzüne, gözüne öyle bir sille indi ki ne olduğundan haberdar olamadı. Yalnız bir çığlık koparark yere serildi. Güya bayılmıştı. Fikrince zevcinin bu suretle celb-i kulûbuna muvaffak olacaktı. Diğeri ise hiç telâş ve teessür göstermeyerek selâmlığa çıkarken halayıklara Peymân'ın yukarıda baygın yattığını ihbar ve bir daha huzuruna çıkmamasını şediden emr ve ihtar eyledi. Arif Bey bîperva odadan çıkarken Peymân onu takip ediyordu. Ayılmıştı. Lâkin aşağıdan gelen haberler üzerine hakikaten salon ortasına yığılmış, müthiş bir surette bayılmıştı.

Bu vak'adan bir gün sonra küçük hanım esirciye tevdi edilerek satılığa çıkarıldı. Altıyüz liraya mal olan bu yadigâr ancak yüzelli altına satılabildi. Çeyiz halayığı olmuştu.

Üçüncü kısmın sonu

Hatime

Martın ilk günü havanın letafet ve ciyâdetinden bilistifâde Beyoğlu'na, Şişli'ye doğru bir gezinti yapmak tasavvurunda bulundum. O günün cumaya müsâdif oluşu beni her türlü takayyütten berî bulunduruyordu. Kışın kasvetli günleri, uzun geceleri gönlümde, teferrüç etmek, ceyyid-i hevâ teneffüs eylemek için bir iştiyâk-ı harîs uyandırmıştı. Ben meyus zamanlarımı mümkün değil yalnız geçiremem. Böyle bir sırada ahlâkıma, hissiyyât-ı vicdâniyyeme muvafık bir dost ile iki çift lâkırdı etmek benim için her türlü zevkten mukaddem iken o gün bilâkis gönlümde -daimî olamayacağı tabiî olan- bir ferah, inbisât hisseyliyordum. O zaman yalnız bulunmayı muhitâtın derece-i tesîrini binnefs tecrübe etmeyi pek severim. Çünkü ben o esnada benliğimi kaybeder, ahvâl-i rûhiyyemin taht-ı tesîrinde bulunurum.

O gün havanın nisana gıbta-bahş olacak surette lâtif bulunması kalbimde nâ-be-mevsim bir güşâyiş peyda eylemiş, külbe-i hakirânem bana dar, dûzahî görünmeye başlamıştı. Gideceğim mahalli tayin etmeyerek kendimi sokağa atmış, tramvay tarikiyle Köprü'ye müntehi olan caddeyi takibe koyulmuştum. Hatta Köprü'ye geldiğim sırada müruriyeyi unutmuş olduğumdan güzergâhımın sedd ü bend edilmesi sayesinde idrakâtımı toplayabilmiştim. Borcumu tediye ettikten, Anadolu kıraathanesinde resâil-i mevkuteden birkaçını şöyle bir gözden geçirdikten sonra kalkmış, köprüyü sür'atle geçmeye başlamıştım. Ben o gün kimseye tesadüf etmediğimden dolayı memnun oluyordum. Galata'ya geçtim. Tramvay tarikiyle Şişli'ye kadar gitmek kabildi. Fakat Galatasarayı caddesiyle ilerisini aheste aheste temaşa için piyade olarak gitmek lâzımdı. Bu sebepten Tünel tarikini ihtiyar etmiştim. Ben o gün kimseye tesadüf etmediğimden dolayı memnun olmakta iken Tünel'de kalem refiklerimden en aziz, sevgili dostlarımdan Muhip'e tesadüf edince bayağı canım sıkılmış, evvelce kendisine vermiş olduğum bir sözden dolayı da mahcup kalmıştım. Çünkü ben kayıt

altında, muttarit bir maişet içinde yaşayamadığımdan daima fikrime, emel ve arzuma tebaiyyetle hareket ederim. Meselâ zaman olur ki haftalarca, aylarca ne haneme, ne de kaleme gider, kalenderâne imrâr-ı hayâta, zihnimi her türlü gaileden hayatın meşâkk-ı tâkat-fersâsından tecride sa'y ve gayret eylerim. İşte bunun gibi bu tesadüften tamam bir buçuk ay evvel Muhip'in, ahvâl-i garîbesini söyleye söyleye, izam ede ede bitiremediği bir zatı, martın birinci günü ziyaret edeceğimizi kendisiyle kararlaştırmış olduğumuz hâlde, ben verdiğim sözü, taahhüdü külliyen unutmuştum. Muhip beni görünce bir şevk-i mütehâlikâne ile yanıma geldi. Ellerimi sıkarak fakat münfailâne yüzüme bakarak dedi ki:

-Senden böyle bir sebatsızlık sudûruna asla ihtimal vermiyordum. Kararımızı, vermiş olduğumuz sözü ne çabuk hatırdan çıkardın, yoksa yine mi serseriliğe daldın? Doğrusu sana gücenmedim desem yalan söylemiş olurum. Zira iki üç günden beri seni taraf taraf arıyordum. Ne garip hâlin var! Âlemi bu kadar ezaya duçar etmektense hanene malûmat vermiş olsan, ne sen bir şey kaybetmiş, ne de herkesin küfürlerine hedef olmuş olursun. Her ne hâl ise, şimdi seni yakaladım ya, bana o lâzım. Fakat hakikatı söylemek lâzım gelirse bugün de sana rast gelmeseydim bir daha seni o zat ile kat'iyen görüştüremez, arzu ettiğin romanın zeminini tedarike vasıta olmazdım.

-Ne çabuk hiddet ediyorsun Muhip!

-Hayır, hiddet değil senin teseyyübüne canım sıkılıyor. Bu ne kadar derbederlik. Bilsen seni görenler güya milyonlar kaybetmiş bir banker yahut Bahr-i Muhît'de gemileri batmış bir tacir zannederler. Bu kadar tefekküre, dalgınlığa sebep nedir? Elhamdülillah sıhhatin afiyetin yerinde. Müzâyakan yok. Müteehhil olduğun, aileni sevdiğin için bu düşüncelerin aşk ve alâkadan mütevellit bulunmadığı da şüphesiz, o hâlde...

-Yine eski dertlerimi tazelemek mi istiyorsun Muhip? Hâlbuki ben bugün ağlamak değil gülmek, gezip eğlenmek isterim.

-Gezip eğlenmek mi? Dostum demek ki vermiş olduğun söz-

den nükûl ediyor, beni beyhude yere uğraştırıyorsun. Zararı yok, ben buna da katlanır, sükût ederim. Fakat bir daha ne senin bir sözüne itimat eder, ne de bir arzunu infaza çalışırım. İşte bu kadar!

Muhip bayağı hiddetlenmiş, gözlerini yere dikmişti. Ben de ettiğim münasebetsizliğin derecesini anlamıştım. Cevaben dedim ki:

-Bu ziyareti başka bir güne, meselâ yarına talik etsek de bu güzel günden birlikte istifade etsek olmaz mı?

-Bu gidişle, bu dalgınlıkla dostum sen yakında ateh getireceksin. Kaç defa sana tekrar etmiştim. Bu adam şimdi benden gayri kimseyle görüşmez. Kimseyi kabul etmez. Merak buyurmayınız! Seni de ancak benim hatırım, rica ve ısrarım üzerine kabule razı oluyor. Mademki böyle hareket edecek, sözünden nükûl eyleyecektin niçin beni o kadar taciz ettin, beyhude yere adamcağıza karşı da mahcup bıraktın.

Bu cevabı verdikten sonra Muhip bililtizam benden biraz ayrılarak, yukarıdan inen Tünel'den çıkan halkı temaşaya koyulmuştum. Ben de ettiğim münasebetsizliği anlamış, bir an evvel tamiri lüzumunu hissetmiştim. Artık bizim için o gün gezmek eğlenmek kabil olmayacaktı. Dar, mukassi bir odada kapanarak, bir hikaye zemini tedarikiyle meşgul olacaktık. O sırada Tünel yukarıdan gelen halkı boşaltmış, yeni müşterileriyle dolmaya başlamıştı. Muhip güya bana sûret-i cedîdede gücendiğini göstermek üzere herkesten evvel vagona girmiş, bir köşeye büzülmüştü. Bense onu nazarımla takip ediyor. Yine bililtizam ikinci mevkiye girdiğini görüyordum.

Aheste bir revişle ben de ikinci mevkiye girdim. Münfail dostumun yanına oturdum. Muhip geniş nefeslerle sigarasının dumanlarını savuruyor, beni görmemezliğe gelerek muttasıl önüne bakıyordu. Mükâlemeye yeniden başlamak, daha doğrusu refikimin gönlünü almak üzere söze başladım, dedim ki:

-Bu kadar ufak, ehemmiyetsiz bir şeyden bu derece infial, iğbirar bilemem şân-ı uhuvvete, muktezâ-yı refâkata yakışır

mı? Bundan kat'-ı nazar, sana kat'î bir cevap dahi vermedim. Başka bir güne talik etsek fena olmaz dedim. Ama reyimde hata, gaflet etmişim ne ehemmiyeti olabilir? Bunu sen benim budalalığıma, sersemliğime hamlet. Bunca zamandan beri birlikte yaşadığımız hâlde, hâlâ beni öğrenmediğine bu defa ben teessüf edeyim. Hulâsa, mademki bugün behemehâl o zatı görmek, seni mahcup etmemek elzemdir. Gider görür, görüşürüz olmaz mı?

-Zaten sana böyle bâridâne , münfailâne muamele göstermedikçe senin harekâtını tadil, fikrini tebdil mümkün olamaz. Bak dostum, bugün fikrime muhalif hareket ederek beni tamiri gayrikabil bir mahcubiyete duçar edeydin, bir daha senle kat'iyen görüşmezdim.

-Bütün bu sözler hep lâf değil mi? Bana gücenecek kalp sende mevcut olmadığı gibi, sana da darılacak yüreği benim taşımayacağımı ne çabuk unutuyorsun Muhip! Aramızda o kadar vak'alar cereyan etmiş, birlikte o derece vartalar geçirmiş olduğumuz hâlde ne zaman biz birbirimize darıldık? Bana düşüncesiz diyorsun, ama dostum bazı noktalarda sen benden daha sersem oluyorsun. Yoksa yine mi darıldınız?

Muhip şimdi gülüyor, bu cevabında hata ettiğini, fakat hiddetine mağlûp olduğunu itiraf edemiyordu.

Biz bu muhavere ile meşgul iken Tünel yukarıki mevkiine vasıl olmuştu. Herkes dışarıya çıkmaya başlamıştı. Muhip kolumda olduğu hâlde biz de Tünel'den çıkmış, Doğruyol'u takibe başlamıştık.

Kalemde meşguliyetten azade bulunduğumuz zamanlar, bugün takdim olunacağımız zatın ahvaline dair Muhip'in verdiği tafsilât refte refte merakımı tezyit ediyordu. Fakat o, ihtimal ki adem-i vukufundan yahut ziyade tafsilât itasından ictinâb etmesinden naşi, hikâyenin ekser-i cihâtını pek mühim geçiyor, bazı yerlerini de aklıselim ile gayr-ı kabil-i tevfîk mübalâğalarla imlâ ediyordu. Tereddüdümü mucip olan bu noktalar hakkında Muhip'den izâhât-ı kâfiye almak kabil olsaydı, sergüzeştin yegâne kahramanını görmeye dahi hacet kalmayarak roman suretine kalbi mümkün olurdu. Halbuki Muhip'den bu teferruat

elde edilmediği gibi o zat ile vuku bulacak muhavereden bittabi bir hisse, hiç olmazsa bir serrişte, bir teessür iktisap eylemek fikir ve ümidiyle bu mülâkata mecburiyet hissettim ve Muhip'e yalvara yakara, onu mütemadiyen taciz ede ede, nihayet buna muvaffak oldum. Fakat ne yalan söyleyeyim, bu mülâkatın bugüne tesadüf edişi Muhip'in bana ettiği hiddet ve şiddete rağmen hiç hoşuma gitmemişti.

Muhip kolumda olduğu hâlde biraz evvelki muzafferiyet ve muvaffakiyetin neşesiyle arasıra yüzüme bakıp gülerek, bazen yanından bin neşe ve cilve ile geçip etrafına güzel kokular neşreden genç kadınlara hararetli nazar atfederek dalgın dalgın gidiyor, bu söze bile teati etmiyordu.

Galatasarayı'na geldiğimiz zaman kalabalıktan bir kat daha yavaş yürümeye, o azim insan gürültüsünün temevvücâtına tâbi olmaya mecbur olmuştuk. Arabalar şimendifer katarı gibi birbirini müteakip o azametli caddeden geçerek, Kâğıthane'ye doğru koşuyorlardı. Ben bu kalabalığı, bu letafeti gördükçe içimden Muhip'e yakası açılmamış küfürler savuruyordum. Fakat çarnaçar sükût edecek, onun harekâtına tebaiyyet edecektim.

Bir müddet daha yürüdükten sonra aramızda hüküm-fermâ olan sükûtu ihlâl ederek:

-Kardaşım beni takdim edeceğiniz zatın ismini söylemiyorsunuz.

dedim Muhip biraz sükûtu müteakip:

-Yazacağın hikâyede nam-ı müsteâr kullanırsan söyleyebilirim. Tazyik edersen sükûta mecbur olurum. Çünkü mazurum.

dedi. Verdiğim söz üzerine o zatın bizim Arif Bey olduğunu öğrendim. O sırada Muhip büyük bir apartman önünde tevakkuf etmişti.

-İşte burada, ikinci katta...

dedi. Birlikte içeriye girdik. Muhip bir kart çıkarıp zahrına bana dair birkaç kelime yazarak garsona verdi.

Garsonun delâletiyle yukarıya çıktık. Arif Bey bizi fevkalâde bir nezaketle kabul etmişti. Ben bu adamın sarı, kuru çehre-

sini görünce kalbimde ona karşı derin bir nefret bir ikrah uyandığını hissetmiştim. Muhip beni haddimden efzûn sitayişlerle kendisine takdim eylemişti. Oturduk. Bulunduğumuz daire pek güzel tefriş ve tezyin edilmişse de ortaya bir yığın mektup paketleri atılmış, kitap vaz'ına mahsus mustatîlü'ş-şekl bir masanın üzeri karmakarışık edilmiş, koltukların kimi öteye, kimi beriye çekilmiş, kütüphanenin camları açılıp kitapların birçoğu yere düşmüştü. Bu hâli, bu perişanlığı Muhip'den işittiğim sözlerle mütenasip bulamadım. En ziyade hayretimi mucip olan cihet altmış yaşına karîb olan bu adamın o gün fevkalâde mükemmel giyinmesi, ellerinde siyah eldivenler bulunmasıydı. Bunun hikmetini bilâhare Muhip'den sual edecektim.

Beş dakika kadar devam eden sükût Arif Bey tarafından ihlâl edildi. Muhip'e hitaben dedi ki:

-Beyefendi ile teşrifimize vasıta olduğunuz için size sûret-i mahsûsada beyân-ı teşekkür ederim. Fakat kendilerini böyle perişan bir hâlde kabul eylediğimden dolayı kusurumun affını rica eylerim.

Sözünü itmama vakit bırakmayarak dedim ki:

-Estağfurullah efendim! Dâire-i aliyyeniz pek mükemmel, müzeyyendir. Farzımuhal olarak gayrimuntazam bulunmuş olsa dahi bendenize göre şâyân-ı ehemmiyyet değildir. Kulunuz için yalnız dâire-i muhabbet-i aliyyelerinde bulunmak büyük bir şereftir.

dedim. Aramızda yarım saat kadar devam eden havaî bir musahabeden sonra Muhip zemîn-i muhâvereyi ciddîleştirmek ve bir an evvel maksadı temin eylemek üzere:

-Efendim, evvelce de zatıâlinize arz ve beyan eylediğim veçhile refikim bendenizden daha ciddî, daha ketumdur. Binaenaleyh sergüzeştinize dair verilecek bütün tafsilât ve teferruata kendisinden başka kimse vâkıf olmayacağı gibi, tertip olunacak romanda ketmi lâzım gelen aksam tayyedilecek, hikâye kâmilen başka bir heyete kalb olunacaktır. Bunun husulü

ufak bir lütfunuza, yani taraf-ı âlinizden biraz izahat itasına müteavakkıftır. Bu babda dirîg-i himmet buyrulmayacağı şüphesizdir.

demesi üzerine Arif Beyin rengi bir kat daha sarardı. O ısfirar ihtimal ki hayatının en müthiş vakayiini, irtikâp eylediği cinayetleri tahatturdan ileri geliyordu. Fakat çok devam etmedi. Yine reng-i aslîsini buldu. Titrek bir seda ile dedi ki:

-Oh dostum, bu kadar teminata lüzum var mıydı? Ben zaten gençliğimde irtikâp ettiğim cinayetlerin, rezaletlerin -sairlere ders-i ibret olur ümidiyle, fakat müessir bir kalemle- enzâr-ı âmmeye vaz'ını arzu ederdim. Evet bunu pek arzu ediyorum. Çünkü mahv ve harabiyetine sebebiyet verdiğim familya efradı meyanında berhayat olarak benden başka yalnız bir vücudun bulunması muhtemeldir ki, o da benim evlâdımdır. Bu zavallı daha pek küçükken validesiyle beraber benden ayrılmış olduğundan, berhayat olup olmadığı meşkûktur. Yalnız bu iftirâktan bir sene sonra, yani bundan tamam yirmi sene evvel validesinden mufassal bir mektup almıştım. Bu mektupta zavallı kadın çekmekte olduğu ıztırâbât-ı tâkat-ber-endâzâneye artık hatime çekmek niyetinde olduğundan, çocuğunun -yani evlâdımın- muhafaza ve sıyânetini bin rica ve istirham ile bana terk eylediği ve mahall-i ikametini dahi bildirdiği hâlde, ben bu rica ve istirhamâta hiç kulak asmadım. O mektubu şöyle bir süzdükten sonra evrâk-ı perîşânım meyanına atıverdim.

Bu suretle bed' eden itirafât tüylerimi ürpertti. Zihnim karmakarışık oldu. Kimbilir bu sahne-i fecâyide daha ne kadar dramlar oynanmıştı. Bu adama, bu sefil pedere karşı olan hiss-i nefret ve husumetim tezayüt ediyor, merakım da o nispette teşeddüd eyliyordu. Arif Beyin sedasında husule gelen ihtizaz, boğazına kadar çıkan hafakan bir kaç saniye sükûtu müstelzim olmuştu. Muhip'le ben bütün sem'-i dikkatimizi vermiştik. Cinayetini itiraf eden mücrimlere mahsus bir tavr-ı mahzûnâne ile tekrar söze başladı:

-Evet dostlarım, ben o mektuba hiç ehemmiyet vermemiş, evlâdımı da arayıp bulmayı asla hatırıma getirmemiştim.

Zevkimden, eğlencemden vazgeçmeyerek, tarz-ı maîşetimi tebdil etmeyerek sefahat girdapları içinde yuvarlanıyordum. Demek ki ben o zaman pek hissiz, kalpsiz olmuştum. Yahut cünûn getirmiştim. Fakat çok geçmedi. Bu maişeti, bu sefahati eski debdebesi, tantanası ile idare, idame edecek servet elimden uçtu. Servet-i mütebâkıyemin kefâf-ı nefse bile güç tahammül edeceğini anlayınca aklım biraz yerine gelir olmuştu. Fakat bu ric'at ne kadar müthişti bilseniz. Güya o sefalet âlemleri, bütün velveleleri, rezaletleri ile bir yere cemolmuş, müthiş, pek müthiş bir surette başımda patlayarak etrafa şerareler saçmıştı. O muhrik şerarelerin şedidi, müessiri kalbime yapışarak orada olan bütün soğuklukları hissizlikleri silip süpürmüş, sonra da beni var kuvvetiyle yakıp yıkmaya başlamıştı. Diğerleri işte dostlarım, benim şimdi çekmekte olduğum meşakkatler, elemler, ıstıraplar, harekât-ı vâkı'amın müthiş bir aks-i tesîridir. Ancak o zaman biraz yerine gelir gibi olan aklıma kâmilen malik olduğumu hissetmiştim. Bu malikiyet pek feci, pek dilsûz değil mi? Evet bu mariz kalp, bu viran, perişan vücutla o aklın, idrakin ne ehemmiyeti olur? Çünkü ben yaptıklarımı tamir için sa'y ve amelden de mahrum kalmıştım.

Şu muzlim, pejmürde odada mukadder olan günlerimi hayatın bütün işkenceleri, keşmekeşleri içinde imrâra mahkûmdum ve hâlâ da mahkûmum.

Bu ric'at-i kahkariyyeden sonra ilk defa yüreğimi yaralayan o zavallı kadın ile o bedbaht çocuğun hatırası olmuştu. Fakat çi-sûd! O ana kadar her şey yerli yerini bulmuştu. Bununla beraber yine illet-i vücûduma bakmayarak o bîçareleri taharriye başlamıştım. Mektubunda göstermiş olduğu adres mucibince gitmiş, mahall-i felâketleri olan haneyi bulmuştum. Oradan aldığım bazı tafsilât üzerine bir hayli taharriyâtta bulunarak, nihayet zevcemin Makrıköyü'nde nihayet derecede bir sefalet ve perişanî içinde vefat ettiğini haber aldım. Yalnız oğluma dair hiçbir malûmata dest-res olamadım.

Arif Beyin gözlerinden yağmur gibi yaşlar akıyor, kemikten ibaret kalan yanakları üzerinden yuvarlanıyordu. Biz ise bu va-

k'a-i müessire karşısında lâl ü ebkem önümüze bakıyor, neticeye intizar ediyorduk. Artık gezip eğlenmeyi külliyen unutmuştum. İtirafâtın neticesi olan bu bükâ onu biraz teselli ediyordu. Çünkü o ana kadar bu dertleri dökecek, söyleyecek hemdert bulamamıştı. Tekrar sözüne devam eyledi:

-Bu nevmîdî-i müdhiş üzerine artık külliyen harap, berbat olmuştum. Bu derd-i müzicden tahlîs-i nefs için Cenabıhaktan temenni-i mevte başlamıştım. Fakat kim bilir irtikâp eylediğim günahlar ne kadar çok, ne kadar büyük ki bu duam bile nezd-i bârîde kabul olunmuyor.

Arif Bey şimdi hıçkıra hıçkıra ağlıyor, Cenabıhakktan yeniden temennî-i mevtte bulunuyordu:

-Bu kadar azâb-ı vicdânîye yalnızlık da inzimam edince ne hâle giriftar olduğumu artık siz tasavvur ediniz dostlarım. Çünkü o zamana kadar bana refik, hem-dem olanlar bittabi iyi gün dostları olduğundan, duçar olduğum felâketleri müteakip onlar da birer birer savuşup gittiler. Şu apartman içinde hâlime, lisanıma bîgâne bir hizmetçi ile kaldım. İstanbul'a geçmek, orada ihtiyâr-ı ikamet etmek bence gayrikabil idi. Zira orada hâlime acıyarak pek çok defalar bana nasihat veren, beni bu divaneliğimden tahlise sa'y eden hakikî dostlarım vardır ki şimdi bu hâl-i sefâlet ve perişanî içinde onlara görünmek indimde diri diri mezara girmekle müsavidir. Yalnız şu hakikatlı dost Muhip beni terk etmedi. Bu lütfundan, inayetinden dolayı kendisine ilelebet medyûn-ı şükrânım.

Muhip bu iltifata mukabil teşekkürâtını ifa ettikten sonra sözünü keserek dedim ki:

-Fakat beyefendimiz, bu kadar şemâtetten hayhuydan sonra birdenbire sükûn-ı sükûnete nasıl alışabildiniz hayret ediyorum. Şüphesiz mütalâanın bu babda tesîr-i küllîsi olmuştur.

-Mütalâadan artık bıktım usandım dostum. Zaten okuduğumuz şeyler hep bizim görüp geçirdiğimiz vak'alar değil mi? Onlar teselli, teskin yerine, eski dertleri, hatıraları uyandırıyor. Bense onları unutmak, mümkün olduğu kadar o hatıralardan

tebâüd etmek isterim. Hâl böyle iken, bu bitmez tükenmez hatıralar, vak'alar içinde beni bir derece müteselli eden bazı evrak vardır ki, benim en munis refikim, en hâl-âşinâ dostum işte o kâğıt parçalarıdır. Geçmiş olmuş zamanımın en hatıra-perver vakayii, o sararmış, solmuş kâğıtlar içinde mündemiçtir. Ben onları mütalâa ederken bütün kuvâ-yı hissiyyem galeyana gelerek çocuk gibi ağlamaya başlarım. Ah, bilseniz bu bana o kadar kuvvet, metanet verir ki bende muvakkat zaman için kederden eser kalmaz. O kâğıtlar hey'et-i umûmiyyesi itibarıyla bir jurnaldir ki ailemin hayât-ı sefâletini musavvirdir. Bunların bir kısmı zevcem tarafından, birtakımı da mütalâa ettikten sonra şahsını, bize olan münasebetini anlayacağınız bir diğeri tarafından kaleme alınmıştır. Bu mütalâanın bedenime verdiği kuvvet, fikrime bahşeylediği güşâyiş sayesinde biraz kendimi toplar gibi olurum. O vakit kederlere, elemlere hedef olan o bîçareyi ziyarete, onun mezarı üzerinde de biraz yaş dökmeye giderim. Ne yapayım tagyîr-i mukadderât mümkün değil ki, şimdiki nedametlerimi maddeten ispata sa'y edeyim. Bu adem-i imkâna karşı ben irtikâp eylediğim kusurların bir cüz'-i lâ-yetecezzâsını olsun affettirmek için bundan başka tevessül edecek bir tarîk-i necât bulamıyorum. Bugün, yani martın ilk günü her sene mutadım veçhile bu ziyareti ifa ederdim. Binaenaleyh bugün benim için eyyâm-ı fevkalâdeden ma'dûddur. Fakat mademki bu hazin hikâyeyi, bu müessir sergüzeşti size nakleylemek, bütün teferruatıyla anlatmak üzere söz verdim; artık bu ziyareti başka bir zamana, o mütalâattan kuvvet ve kudret iktisap edebileceğim bir zamana talike mecbur oldum. Emin olunuz dostlarım, size karşı gösterdiğim bu fedakârlık indimde pek büyüktür. Bugün ölümden başka hiçbir şey, hiçbir kuvvet beni bu hareketimden menedemezdi. Siz bu sergüzeşti kaleme almayı taahhüt etmeyeydiniz, bugün sizi de kabulde mazur olacaktım.

Hâlbuki bu hikaye bir zaman gelip de tabolunarak enzâr-ı âmmeye konulacağı zaman kariler pâmâl-i türâb olmuş o vücûd-ı nâziktere bir kelime-i rahmet dirîğ etmeyeceklerdir. Buna mukabil şu alçak, sefil şahsıma da kim bilir ne kadar lânetler yağdıracaklar. Varsın yağdırsınlar. Zaten ben bu lânetlere,

hakaretlere müstahak değil miyim? Hâlen velev ki nedamet etmiş olayım. Mevsimi çoktan mürur etmiş olan bu ric'at ve nedametin hayât-ı sefîlâneme ne taallûk ve münasebeti olabilir? Benim çekmekte olduğum mihen ve ıstırap, fenalıklarıma karşı lâ-şey hükmünde değil midir? Hiç şüphe etmem ki sergüzeştime vâkıf olacağınız zaman siz de, karilerim de bilâ-tereddüd bu hükümde bulunacak, beni asla şâyân-ı afv ve merhamet görmeyeceksiniz. Yalnız sûret-i hakikîde nedamet edenlerin Cenabıhak şüphesizdir ki mücâzât-ı uhreviyyelerini tadil eder. Çünkü o erhamü'r-râhimîndir.

Arif Beyin hâlinde meşhut olan sükûnet, bu acı, hakikî itirafât üzerine şedit bir heyecana münkalib oldu. Gözlerinden yine yağmur gibi yaşlar dökülmeye başladı. Bu hâl kendisinin nedâmet-i hakikiyyesine delâlet ediyordu. Elleri, uzun kır saçları içinde olduğu hâlde bir müddet hazin hazin ağladıktan sonra aheste aheste gözlerini kaldırdı. Masa üzerindeki kâğıtlara, kitaplara seri bir nazar atfetti. Bu esnada Arif Beyin şiddetle sarsıldığını hissettim. Bu nazar tahminime göre, o kâğıtların ihtiva eylediği vakayii bize nakletmek üzere perişan zihninde cemetmek ve asıl sergüzeşte bir girizgâh bulmak içindi.

Bir müddet düşündükten sonra Arif Bey kemâl-i sükûnetle sergüzeşti nakle başladı. Üç dört saat devam eden bu itirafât hitam bulunca Arif Bey gözleri kıpkırmızı olduğu hâlde kalktı. Evrakının bir kısmını ayırarak bana tevdi eyledi.

-Sergüzeştimi kaleme alacağınız zaman bu kâğıtların size çok yardımı olur. Yalnız sizden hikâye hitam bulduktan sonra bu kâğıtların, romanın bir nüshasıyla beraber bana iadesiyle, hikâyeye "Eski Mektuplar" serlevhasının intihap edilmesini rica ederim, dedi.

Bu kâğıtlar Kenân'ın Meliha'ya hitaben jurnal tarzında yazdığı sergüzeşti ile Meliha'nın son defa olarak kendisine gönderdiği uzun bir mektuptan ibaretti. İşte bunların hulâsa-i mündericâtından şu roman meydana geldi. Meliha'nın yazdığı son mektup ise hikâyenin mütemmimi olduğundan burada zikretmeyi münasip gördük.

Arif Beyle veda ettiğimiz zaman akşam olmuş mağazaların kısm-ı azamı lambaları yakmıştı.

Suret-i Mektup

"Beyefendi,"

"Konağınızdan tart olunduğum günden şimdiye kadar bir hayli zaman mürur eylemiş olduğundan, ihtimal ki bu mektubun sahibesini derhâtır edemeyeceksinizdir. Hatırınıza gelmiş olsa bile belki selb-i huzûra bâdî olur havfıyla bilmek, tanımak istemeyeceksinizdir. Fakat korkmayınız bu kadar zamandan beri her türlü amalinize iştirak ederek en ufak bir arzunuzu infaz için gecelerce hâb ve istirahatını terk eyleyen, nihayetinde de size nur topu gibi bir evlât tevlit eden şu bîçare sizden nefsi için bir şey talep eylemiyor. Zira kadın olduğum cihetle za'f-ı kalbe malik isem de namuslu bir valideye göre mevt ile müsavi olan muamelenize karşı sizden istimdatta bulunacak kadar denaet irtikâp edecek olursam, işte o zaman ben dünyanın en adî mahlûklarından biri olmuş olurum.

Benim çektiğim, hâlâ da çekmekte olduğum ıztırabâtı, meşâkkı burada size nakletmeye tenezzül etmezdim. Hatta bu mektubu bile ancak bir hafta zarfında tesvide muvaffak olarak gönderip göndermemek hususunda bin kere tebdîl-i efkâr eyleyerek nihayet buna karar verdim. Şöyle bir kalemi elime aldım. Sözlerimdeki irtibatsızlığa bakarak beni istihfafa kalkışmayınız. Çünkü üzerime her taraftan hücum eden musibetler, felâketler insanda zihin mi bırakır? Şu kadar söylüyorum ki bu hâl-i ye's ve idbâr içinde bir arzuhâlciye gidip de iki satırlık bir mektup yazdıracak kadar bile kudrete malik değilim. Hastayım, bir aydan beridir kendime malik değilim. Bana rahmın yoksa bari şuracıkta hasta bir validenin koynunda yatan evlâdınıza insaf ediniz de acıyınız. Ah biliyorum, bilâ-ihtiyâr kalemimden sâdır olan bu şikâyetler sizi rahatsız edecek. Fakat ne çare, bir vakitler biz de sizin pek çok meşakkatlerinizi çekmiştik de hiç bir şikâyette bulunmamıştık. Hem ne olabilir. Şu varakpareyi okumak için güzâr edecek on dakikalık bir zaman, bizim gördüklerimize, çektiklerimize nispeten o mertebe hâiz-i

ehemmiyyet değildir sanırız. Yoksa Peymân Hanım sizden bu müsaadeyi de mi diriğ edecek? Eğer öyleyse onun da encamı sefalet, felâkettir.

Konağınızdan son defa olarak çıktığım gün ta akşama kadar çocuğumla beraber avareler gibi sokaklarda dolaştım durdum. Bir taraftan sicim gibi yağan yağmur yüreğime zehir damlası gibi tesir ediyor, şiddetle esen rüzgâr kemiklerimin içinde cevelân ediyordu. Ben bundan o kadar müteessir değildim. Yalnız evlâdımın, benden ayrılırken bir bûse-i şefkati bile reva göremediğiniz yavrucağın, koynumda soğuktan müteessir, rüzgârdan mütevahhiş kuşlar gibi titrediğini gördükçe ruhumda elim bir ıstırap hissediyordum. O çocuğun enîn-i masûmâne feryâd-ı mey'ûsânesi hiç kulaklarında aks-endâz olmadı mı? Bari rüyada olsun onun gözyaşlarını seyrederek müteessir olmadın mı? Ah, bak ben yine divaneler gibi söylenip duruyorum. Kan beynime suûd ediyor da ne yaptığımı, ne söylediğimi ben de bilemiyorum.

Saat on ikiye takarrüp ediyordu. Biz hâlâ sokaklarda dolaşıyorduk. Bir vakitler vürudumuzla beraber açılarak, istikbal için birçok uşaklar duran kapılar önünden geçiyorduk da, belki tart ediliriz havfıyla tokmağına el süremiyorduk. Hem kim bilir, benim saadetle mâlî zanneylediğim o konak hanımları hâlâ mes'ut, bahtiyar mıdırlar, yoksa onlar da bizim gibi bir melce taharrisiyle mi meşguldürler?

Aksaray'a inen caddenin müntehasına vasıl olduğumuz zaman ortalık alaca karanlık olmaya, sokaklar tenhalaşmaya başladı. Ben artık nevmit oluyor, bir taraftan da korkuyordum. Gözlerimden muttasıl yaşlar akıyordu. Nihayet güzergâha tesadüf edecek ilk kapıyı çalmaya, müsâferet talep etmeye karar verdim. Küçük bir kapı önüne geldim. Orada biraz tevakkuf eyledim. Yüreğimdeki halecân teneffüse mâni olacak derecede şedit idi. Cesaretimi bir türlü toplayamıyordum. Ah, beni bir şey, yalnız bir şey tedhiş ediyordu. Onu buracıkta nazargâh-ı mütalâanıza vazetmek istemem. Çünkü o gibi mütalâalar hiss-i teessür taşıyanlara yazılır. Sizin ise kalbiniz taş, vücudunuz demir kesilmiştir. Korkmayınız, harekâtıma mâni olacak derecede

kuvvet-i kalbim olsa ne bu vak'aları burada size yazar, ne de bu mektubu gönderirdim. Fakat yukarıda da demiştim: Mümkün olmuyor!

Sokaklarda kimse kalmamış, etrafı derin bir sükûn ve sükût istilâ etmişti. Nihayet herçi-bâd-âbâd diyerek kapının tokmağına dokundum. Biraz sonra kapı açıldı. Ben titriyordum, ben korkuyordum. Havf ile tereddütle içeri girdim. Karşıma ihtiyar bir kadıncağız çıktı. Bir kadın misafirinin böyle vakitsiz gelmeyeceği mülâhazasıyla beni baştan aşağı süzdü. Kıyafetim dilenci kıyafetine benzemediğinden o da ne yapacağını şaşırmıştı. Ben şiddet-i hicâbımdan gözlerimi yerden ayıramıyordum. Bir iki dakika kadar imtidâd eden sükût onun tarafından ihlâl edildi. Olunan sual üzerine yalnız bir gecelik tanrı misafiri olduğumu söyledim. Hatta hırsız, fena kadınlardan olmadığımı, yalnız zevcim tarafından bilâ-sebeb çocuğumla beraber tart olunduğumu anlattığım zaman yavrucak müddeâmı teyit, hane sahibinin teessürünü tezyit için ağlamaya, o da bu suretle sizden şikâyete başladı. Bunun üzerine ihtiyar kadıncağız bana daha ziyade yaklaştı, yüzümden peçemi kaldırdı. Gözlerini gözlerim içine dikti. Maksadı benim ne kıbâlde, ne meşrepte bir kadın olduğumu anlamaktı. Bu taharri, bu teftiş hitam bulunca kadıncağız hilm ve şefkatle elimden tutarak beni yukarıya aldı. Oh, meğer dünya zanneylediğim gibi değilmiş. Meğer âlemde mürüvvetli, hakikatli insanlar eksik değilmiş. Bu muâmele-i mihmân-nevâzîye karşı ben kudretimin yettiği mertebe ihtiyareye teşekkürlerde bulundum. Bu lütfu ömrüm oldukça unutmayacağımı söyledim. Bu sırada içeriye genç bir kadın girdi. Bana bir kâse çorba getirdi. Soğuktan, yağmurdan, uyuşmuş olan vücudum biraz kendine geldi. Sonra oturduk, konuşmaya başladık. Ben isim tasrih etmeyerek macerayı onlara nakle başladım. Hayran hayran dinliyorlardı. Kalbimde içtima etmiş ne kadar keder, elem varsa cümlesini ortaya döktüm. Çünkü o ana kadar zapt ve idaresine muvaffak olabildiğim teessürât artık gayr-i kabil-i teskîn bir hâle gelmişti. Bu hikâye, tafsilen beyan edildikten sonra nevbet-i kelâm karşımda beni yeis ve hayretle dinleyen tazeye geldi. Meğer o za-

vallı zanneylediğim gibi kız değilmiş. Meğer o da sizin tab' ve meşrebinizde bir herifin seyyiatına kurban olmuş. Aramızda bir fark varsa ona bir mahlûk-ı şefîkin cenâh-ı saâdetinin küşâde bulunması, benim de bir evlâda nailiyetimdir. Ah, elimde bir vâsıta-i teselli de olmasaydı şimdi ben ne yapar, ne ile def'-i âlâm ederim. Yarabbi, senin şu mahlûk-ı âcize karşı eltâf-ı samedâniyyen büyük, pek büyüktür.

Bu hâl üzerine biz iki hemşire gibi yekdiğerimize rabt-ı kalb eylemiştik. Ben onun validesini nasıl bir hiss-i takdîs ve hürmetle seversem o da evlâdımı, o rütbe bir şevk ve muhabbetle severdi. Ben artık rahatımı bulmuştum. Bir gece için kabul olunan misafir o hanenin yerlisi olmuştu.

Bu hayat, bu maişet bir seneden ziyade böylece devam etmişti. Bu müddet zarfında biz her şeyi yoluna koymuş, evimizin nizam ve intizamını düzmüştük. Biz iki hemşire sabahtan akşama kadar çalışıyor, validemize hiç bir iş bırakmıyorduk. Akşam oldu mu cümlemiz sofra başına toplanarak, güle söyleye taam ederek, sonra valide evlâdınızla birlikte -zira o çocuğu kendi torunu gibi severdi- odasına çekilir. Biz de odamıza kapanarak hem işimizle meşgul olur, hem tatlı tatlı konuşarak bazen nakl-i mâcerâ ederken o ağlar, ben de gözlerim yaşla dolu olduğu hâlde onu teskine, teselliye gayret ederdim. İşte benim pederimin vefatından sonra rahat ve sükûn ile geçirdiğim eyyâm bu kadıncağızla beraber bulunduğum zamandır.

Lâkin kader buraya da yetişti. Bu kadarcık bir lütfu bile bize çok gördü. Bir gün bu tazeye güzel bir kısmet çıktı. Şimdiye kadar validesini yalnız bırakmak istemediğinden çıkan kısmetlerin cümlesini reddetmişti. Anladığıma göre, o kadıncağız zevcinden pek çok mihnet, meşakkat çekmiş olduğu için teehhüle razı olmuyor, validesini makul olmayan birtakım sebepler dermieyanıyla iskâta çalışıyordu. Fakat bu defa söyleyecek bir söz, dermeyan edecek bir itiraz bulamamıştı.

Bir gece mutat olduğu üzere odamıza çekilmiş, bu maddeye dair uzun uzadıya mübâhasâta, münâkaşâta dalmıştık. Ah, o yanık kalpten çıkan sözler, onu da beni de bir hayli müddet ağ-

latmıştı. Bu hâl ile beraber yine üzerime terettüp eden vazifeyi ifaya gayret ediyor, onu teskin ve teselliye cehd ve ihtimam eyliyordum. Diyordum ki: "Korkma hemşireciğim, Cenabıhak adildir. Bir erkek yüzünden çekmiş olduğun hemyâzeyi, yine bir erkek yüzünden unutur, harâb-âbâd zanneylediğin şu dünyayı bir gülzâr-ı şevk ve tarab halinde görürsün. Bilsen, bilsen sana matuf olacak tatlı bir nazar ihtisasâtını uyandıracak, mühtez bir seda ta amâk-ı ruhuna kadar tesir edecek, yine böyle, fakat zehirle kin ve huşunetle âlûde bir nazarın orada açtığı yaralara devasâz olacak ! Siz o zaman nurdan, muhabbetten iki vücut kesileceksiniz. Birinizin aks-i envârı diğerinin kalbinde, vechinde şaşaapâş olacak. Senin muhabbetin, o senin teselliâmîz sözlerin ona mazinin her türlü ıztırabâtını unutturacak! Hele bu imtizaçtan, bu muâşeret-i rûh-perverâneden hisse-yâb -ı şevk olup da bir de evlât sahibi olacağınız zaman, siz artık dünyada mutasavver olan nimetlerin, saadetlerin mertebe-i kusvâsına vasıl olmuş bulunacaksınız. Beni, bunca meşakkatler, elemler çekmiş şu bîçare hemşireni görmüyor musun? En dertli günlerimi, en hicranlı saatlerimi teskin için evlâdımın bir "anneciğim" hitâb-ı masûmânesi yetmiyor mu? İşte bu gibi ahvali pîş-i nazar-ı im'âna alarak hâtırât-ı müessire-i mâziyeni safha-i tefekkürden tayyetmek, sana karşı aguş-ı saâdetini açan istikbalin eyyâm-ı safâ-bahşâsından hisse-yâb-ı şevk ve mesâr olmak lâzımdır.

Ben bu sözleri söylerken ağlıyor, doya doya ağlıyordum. O hayretle beni dinliyor, bir şey söylemiyordu. Çok geçmedi nasâyihimin tesirâtı görülmeye başladı. O hazin sarı çehre, lâtif pembe bir renge münkalib oldu. Etrafa tebessümler saçıyordu. Sabah olmuş nûr-ı şafak etrafı tenvire başlamış olduğu hâlde biz hâlâ uyumamıştık. Yataklarımız içinde tatlı tatlı konuşuyorduk.

Hemşirem teehhül etmişti. Bu defa zevcinden memnun görünüyordu. Bu mes'udiyete vasıta olduğum için bana teşekkürler ediyordu. Yalnız zevcine görünmek istemeyişim infialini mucip oluyordu. Bana: "Bu hareketiniz hemşirelik şanına yakışmaz!"

diyordu. Ben ise "Serbest değilim. Her ne kadar zevcimden ayrı bulunuyorsam da onun nikâhı tahtındayım. Böyle bir hareketle günah işlemiş olurum." cevabını veriyordum. Görüyorsunuz ya bundan böyle bizim için iâde-i münâsebâtın imkânı olmadığı hâlde ben yine tarîk-i şeriattan ayrılmıyordum. Teehhülüm için vuku bulan ısrarlara ben işte bu sebeb-i meşrû ile evlâdımı ortaya sürer, bu suretle tazyik ve ibrâmdan kurtulurdum. Ah, zaten aramızda mevhum olan bu irtibat da mevcut olmasaydı, ben Kenân namını taşıyan o zata ne cesaretle çıkabilirdim! Daha hemşiremin bu teehhül meselesi tezekkür olunurken, ben bu isimden, bu ismin sûret-i telâffuzundan fena hâlde ürkmüştüm. Bir hiss-i gayr-i irâdî bana bu ismin sahibi hala-zaden Kenân'dır diyordu. Ne kadar müşkül bir mevkide bulunuyordum. Bu zat hakikaten Kenân ise benim için bir daha hiç görünmemek üzere bu haneyi de terk eylemek lâzım gelecekti. Çünkü hemşirem benim sergüzeşt-i bedbahtânemi zevcine hikâye edecek, onun da celb-i rikkatine çalışacaktı. Sonra onun da rahatını münselib olacaktı. Bu ihtimâlât-ı müdhişe içinde ben yine zabt-ı teessüre muvaffak oluyor, aklımı zayi etmiyordum.

Evet,evet oydu. Kenân'dı. Teehhülünün ertesi günü ifâ-yı teşekkür için geldiği zaman görmüş, onu tanımıştım. Fakat zavallı ne kadar bozulmuştu. Kim bilir ne kadar germ ü serd görmüştü. O hazin çehre, o mağmum nazar beni bitirdi, harap etti. Cebr-i nefs etmiştim, orada bayılacaktım. Artık her şey, her hakikat meydana çıkmıştı. Mesele alevlenmeden buradan savuşmak esbabına tevessül icap ediyordu. Fakat her hâlde biraz sabretmek, kimse farkına varmaksızın bu işi bitirmek iktiza edecekti. Buna karar verinceye kadar geçirdiğim on günlük bir zaman -ihtimal ki şimdiye kadar uğradığım felâketlerin hatimesi olacağı için- bana o kadar ıztırâb-engîz göründü ki, güya sizinle beraber bulunduğum şu altı yedi sene zarfında çekilmiş ne kadar elem ve keder varsa cümlesi içtima etmiş de, kaderin son bir cilvesi olarak o günleri teşkil etmişti.

Bir gece odamda tek ve tenha, valideme ve hemşireme hitaben tıpkı Kenân'ın Sâbit'e yaptığı gibi birer vedaname karala-

dım. Kalbimde buradan kaçmak için tarifi mümkünsüz bir arzu vardı. Yalnız evlâdım, o bîçare çocuk zihnimi tarumar eyliyordu. Valide olduğum için bittabi ondan ayrılmayı istemezdim. Fakat kendi idaresinden âciz olup, mahzâ ölmek arzusuyla oradan savuşmak isteyen bir bîçare, evlâdına nasıl yardım edebilir? Onun benimle beraber mahvolmasına ise gönül nasıl tahammül edebilir? Bu suali sizin gibi bu babda fevkalâde tahammül gösteren, canından başka bir şey düşünmeyen pederlere irat edeyim. Nasıl, tahammül edebilir mi? Kenân bu maceradan haberdar olacağı zaman o bîkese lâzım gelen muavenette elbette kusur etmeyecektir. Bu sebepten çarnaçar onu terk etmeye, Allah'a emanet etmeye mecbur oldum. Pederi olduğunuz cihetle size bir defada malûmat vermeyi tasvip etmiştim. İşte şimdi bu vazifeyi ifa ediyorum. Bu vak'adan sonraki ahvalimi nakletmekte mazurum. O sözler belki külliyen neşenizi ihlâl eder. Zaten mektubum da pek uzun oldu. Evlâdınızı sefaletten kurtarmanızı yazmak üzere kaleme sarıldığım hâlde, bilâ-ihtiyâr bunlar meydana geldi. Başınızı ağrıttım biliyorum. Fakat ne çare, ihtiyar elde değil. Sükût etmezden evvel yine tekrar edeyim: Hâlen mevt ile tehdit edilmekte olan bir vücuda reva gördüğünüz mezalimin yarın ahirette cezasını çekmek istemezseniz onun evlâdını arar, sefalet ve mezelletten halâs edersiniz. Bâki...."

Meliha

O gece odamda sabaha kadar hep bu evrakı mütalâa eyledim. Vukuat o kadar tafsil edilmişti ki bazı lüzumsuz cihetlerini terke mecbur olduğum hâlde yine şu sahifeler meydana geldi. Kenân'ın tercümeihâli bana pek dokundu. Arif Bey mâni olmasaydı bunu aynen derç edecektim. Zira o sahifelerin kariîn üzerinde husule getireceği teessür elbet başka türlü olurdu. Bu mümanaat, sahibinin elân berhayat olabilmek ihtimalinden neş'et ediyordu. Makul olan bu itiraza karşı bittabi sükûta mecbur oldum. Bu surete kalp ile sözlerinin irtibatsızlığına bakarak vak'anın ehemmiyetten ıskat edilmemesini rica ederim. Zira bu kusur eserden ziyade müessirdedir.

Şu son mektubun sahibesi ise bundan on beş sene mukaddem vefat eylediği bittahkik anlaşıldığından onun aynen dercinde mahzur yoktur.

Bir aydan ziyade uğraşarak tertibine muvaffak olduğum şu romanın bir nüshasını -emanetlerle beraber- Arif Beye getirmek üzere ikametgâhına gittiğim zaman onun da bir hafta mukaddem vefat eylediğini haber verdiler.

İntiha

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XVI

ALTIN ÂŞIKLARI

Hazırlayan

M. Fatih Andı

ANKARA, 2003

ALTIN ÂŞIKLARI

Muharriri
Ahmed Midhat

Tarîk gazetesine tefrika suretiyle derç edildikten sonra ayrıca kitap şeklinde dahi tabolunmuştur.

Dersaadet
1316

Medhal

Geçen Ramazan-ı Şerif içinde *Tarîk* gazetesinde münderiç olan fıkralarımdan birisinin sernamesi "A'cebü'l-Acâyib" idi. Mahiyeti Fransa'nın Nis şehrinde tiyatro localarının ve arabaların kapısını açmakla teayyüş eden Bunasi namında güzelce bir kızın müteaddit âşıklarından birisini katletmesi üzerine kısasen idam değilse bile hiç olmazsa müebbeden ve bari muvakkaten olsun küreğe konulması lâzım gelir iken güya kadınlığına hürmeten muhakemesi men ve sebîlî tahliye olunmasından ve bu hale taaccüp eden ve bunu adaletsizlik addeyleyen bir bölük halkın da -Amerika'nın lunç (lunge) âdeti mucibince- katile Bunasi üzerine bilhücum onu tepelemiş olmasından ibaret idi. Bu keyfiyeti bana "a'cebü'l-acâyib" olarak göstermiş olan şey ise bir buçuk seneden beri Fransa'da bir meşgûliyyet-i umûmiyye suretini alarak hatta serpintisi bütün cihanı işgal eylemekte bulunan Dreyfus meselesi idi. O yüzbaşının mes'ele-i adliyyesi ki Fransa'nın harbiye nezaretinde mahfuz olan ve Fransa'nın esrâr-ı askeriyyesine dair bulunan bazı evrakı bir devlet-i ecnebiyyenin eline geçirtmiş olmak hıyanetiyle ta dünyanın öteki ucunda Şeytan Adası denilen bir kaya üzerinde müebbeden menfiyyete mahkûm edilmiş idi de aradan bir iki sene mürurundan sonra Fransa Meclis-i Âyân'ı reis-i sânîsi Mösyö Şurar Kestner:

- Dreyfus masumdur. Mazlûmen mahkûm edilmiştir. Dreyfus'a isnat olunan şeylerin failleri başkalarıdır. Bu muhakeme iade edilsin de hak tezahür etsin!

davasına kıyam ederek hemen tekmil Fransa'nın da yarısı "Muhakeme iade edilsin!" ve diğer yarısı "Edilmesin!" naralarıyla âleme velvele-bahş-ı sudâ' olmaya müsâraat eylemiş idi ki bu mesele-i acîbe ve garîbe henüz netîce-pezîr olmamıştır. Fransa mehâkiminin muktezâ-yı adâletten başka bir şey yapamayacağı itikadında bulunanlar nazarında şu Dreyfus meselesi gibi tahtında esrâr-ı siyasiyye mestûr olan mesâil-i mühimme

değil a işte bir Bunasi, bir kapı açıcı kızın cinayeti gibi mesâil-i âdiyye-i adliyyede bile ne acîb ve garib haller gösterdiğini görünce keyfiyet bana "A'cebü'l-Acâyib" diye tasvir edecek derecelerde acîb ve garîb görünmüş idi.

Bu bend *Tarîk* gazetesinde neşrolunduğu gün erbâb-ı maâriften bir zat ile mülâki oldum. Bunasi ve Dreyfus meseleleri üzerine açılan söz "cause celebre" yani "deâvî-i meşhûre" diye adliyyûn beyninde maruf olan kuyûd-ı adliyyeye intikal eyledi. Mehâkim-i adliyyenin bazan amden ve bazan sehven bu misillü garâib-i ahkâmı nevâdirden olmadığına dair sözler edildiği sırada fâzıl dostum:

- Ezcümle Michel karındaşlar meselesi gibi.

deyince bir tavr-ı istîzâhla yüzüne bakmışım. Bu bakışımdan uyanarak:

- Mesele meçhulünüz müdür?

dedi. Tasdik işareti verişim üzerine dahi ilâve eyledi ki:

- Oo! Asıl A'cebü'l-acâyib işte bu meseledir. Bu mesele bir asra karîb câlib-i enzâr-ı hayret olagelmekte devam etmiştir. Tafsilâtı benim de hatırımda değildir. Amma Fransa tarihinde zaman zaman birçok ebvâb ve fusûlü işgal eylemiştir. Terâcim-i ahvâl kamuslarına kadar intikal eylediğinden yalnız "Michel" ismine müracaat ederseniz kâfidir. Sizin gibi bir romancı bu zemini biraz da bast u temhîd edecek olur ise bundan o kadar acîb ve garîb bir roman çıkar ki Montepin ve Gaborieu gibi cinâî roman yazanların tahayyülâtı bile bu dereceye varamaz.

Bu sözü söyleyen zatın ilim ve maarifçe vefret-i ihâtası şu tavsiyesine de bir büyük ehemmiyet verdireceğinden haneme gelir gelmez ilk işim doğruca kütüphaneme koşmak oldu. İftar zamanına kadar alelacele icra eylediğim tetebbuat bile dostumun tavsiyesindeki ehemmiyeti arttırdı. Ba'de'l-iftâr hep bu tetebbuat ile uğraştım. Asıl işime yarayacak tafsilâtı "Dictionnaire de la Conversation" yani Kamûs-ı Muhavere'nin "Michel" kelimesinde buldum. Gördüm ki iş yalnız a'cebü'l-acâyib bir cinâî romandan da ibaret değil. İşin içinde asıl bir zenginlik sevdası var.

Bir altın aşkı! Amma ne aşk! Maşûk-ı dil ü cân olmak hususunda sair hiç bir şeye meydan bırakmayan altın uğruna din ve iman, ırz ve namus dahi feda olunmuş. Her şey feda olunmuş amma o altın ile hasıl olacak bahtiyarlıkları ele getirmek için değil. Zira altın âşıkı... Hayır! Bunlar iki karındaş oldukları için siga-i cem' ile söylemeli. Zira altın âşıkları yalnız milyonlara mâlik olmak safasıyla iktifa ederek teehhül bile edememişler. Bu milyonlar ile kendilerini hayırla yad ettirecek hiçbir esere muvaffak olamamışlar.

Nice cinâyât-ı müdhişe irtikâbıyla cem' ettikleri milyonlar halk meyanında sathîce olsun kendilerine bir itibar kazandıramamış. Elbette para kuvvetiyle olacağına şüphe edilemeyecek bir surette kafalarını adalet satırından kurtarabilmişler ise de yüzlerini halkın "Katil!" hitâb-ı müteneffirânelerine karşı kızarmaktan men ve muhafaza edememişler. Sağlıklarından maada öldüklerinden sonra dahi bu lânet-i umûmiyye kendileri hakkında devam edegitmiş. Hatta bunlara ait bazı deâvîde lehlerinde hüküm veren mehâkimde bile isimleri istikrahla yad olunmuş. İşte altına bir aşk ki Rabbim cümleyi böyle mekrûh ve melûn sevdalardan muhafaza buyursun. Âmin.

Çocukluk mu ediyoruz? Romanın ta sonlarında görülmesi lâzım gelen şeyleri şimdiden söylüyoruz ha? Vakıa bir romanı teşkil eden esrarın peyderpey meydana çıkması ve her sır meydana çıktıkça kâri'lerin mütehayyir kalması romancılık sanatının en büyük mukteziyâtından ise de bu roman başkalarına makîs değildir. Kamûs-ı Muhavere'nin bend-i mufassalını kendime bir plan ittihaz ederek zaten pek mükemmel olan bu planı bast ve temhîd için me'haz-ı sâireden dahi cem' eylediğim vukuatın en duygusuz olanları bile ibretbînâne bir hayrete duçar etmemesi kabil olamayan garâbeti için elverir de artar bile. Bu esrardaki garâbeti arttırmak için sanatın mukteziyâtından istimdâda hiç mecbûriyet yoktur. Zaten bu yazdığım şey bir roman değildir ki! Bir zaman olup da Dreyfus meselesi yazıldığı vakit ona roman demek kabil olacak ise buna da roman denilebilir. Bu defterde

bir takım hakiki zevatın terâcim-i ahvâl-i sahîhasından ve bunların ait oldukları asrın ahvâl-i hakîkiyye-i târihiyyesinden başka hiç bir şey görülmeyecektir.

Ne hacet? İsimler, seneler tasrih olunacaklar ya!. Arzu edenler tarih ve terâcim-i ahvâl kitaplarına müracaatla hall-i iştibâh edebilirler.

-1-

Vitri Cinayeti

"Vitri" kelimesi birkaç yerin ismi olup, bu hikâyede ise Paris hatt-ı istihkâmının yedi kilometre kadar cenûb-ı şarkîsinde bir köyün ismidir. Arazisi Seine nehrine kadar vasıl olur ise de asıl karye nehrin sâhil-i yesârından biraz geridedir. Köyün elyevm üç bin kadar ahalisi vardır. Gayet güzel bir şatosu vardır ki onun içinde vukua gelen bir macera-yı müdhişi karîben hikâye edeceğiz. Milâdın on dördüncü, on beşinci asırlarında bu karye civarında hun-rîzâne muharebeler olmuştur. Fransa kralı Birinci Henri'nin 1060 sene-i mîlâdiyyesinde vefatı dahi bu karyede vukua gelmişti. Bundan bir asır mukaddem Vitri karye ve arazisi böyle Paris'in yanıbaşında bulunmakla beraber "sinyoriyal" bir malikâne idi. Fransa tarihinde "sinyoriyal" denilen arazi baron, marki, kont, dük gibi ünvanları haiz olan büyük sinyorların malikâneleri olarak, ashabı onların namlarını kendilerine ilka ittihâzından ve onların varidatı ile ferîh fahûr taayyüşten maada kıdemi ezmine-i mutavassıtaya kadar varan zamanlarda bu malikâneler ahalisinin adeta bilfiil hükümdarlığı hukûkunu da haiz idiler. Sonraları bu hakk-ı hükümrânî bir çok fırsatlar, münasebetler üzerine bittedrîc ve peyderpey Fransa kralları tarafından yed-i vâhidde cem olunarak malikâneler ashabına yalnız ünvanları ve bir de o malikâneler varidatından ettikleri istifadeler bırakılmış olduğu gibi daha sonraları varidat dahi hazîne-i kralî hesabına cibâyet edilmeye başlayıp ona bedel malikâneler ashabına maaşlar verilmiş ve nihayet büyük iğtişaştan sonra ünvanlar dahi lâğv olunmuştur. *Mesâil-i Muğlaka* namıyla bundan evvel kaleme almış olduğum romanda bu mesele hakkında izahat vardır.

Ancak Avrupa tarihinin derebeyliği kısmına ait olan bu maddeler hakkında ne buradaki izahat, ne de *Mesâil-i Muğlaka* romanında verdiğim malûmat kifayet etmeyip erbâb-ı merak

bunu tevârih-i mufassaladan tetebbu edecek olurlar ise elîm ve mudhik nice romanlara zemin olabilecek binlerce vukuat görerek hem müstefîd, hem de mütenebbih olurlar.

İleride görüleceği vechile şu defterde cem' etmekte olduğum vukuat eğerçi Fransa'nın "Büyük İğtişaş" devr-i târihîsini teşkil eden seneler içinde ve onun dahi "directoire" kısmında cereyan ediyor ise de besbelli o zamanlar malikânelerin varidatı henüz ashabı taraflarından cibâyet edilmekte imiş ki bu Vitri malikânesinin o zamanki derece-i ehemmiyet-i mülkiyye ve mâliyyesi "senevî elli bin frank getirir" diye tayin olunmuştur. İleriye doğru hikâye edeceğim vukûât-ı müdhişeden sonra bir aralık bu Vitri malikânesi Paris'te polis nazırlığı eden Mösyö Dubois tarafından mübayaa olunmuş ve onun yed-i istimlâkinde kalmıştır. Yüz senelik bedel-i vâridâtına mukabil füruht olunmuş ise beş milyon kıymeti var imiş demek olur.

Hikâyemizin mürûr eylediği zamanlarda bu malikânenin sahibi Du Petit Val namında bir sarraf imiş ki haddizatında pek zengin bir adam olup, "agio" yani akça farkı üzerine muâmele-i sarrafiye icra eder imiş. Paris şehri içinde daimî ikametgâhı Voltaire rıhtımı üzerinde kâin âlî ve mükellef bir konak olup fakat Vitri malikânesi dahi Paris'in yanıbaşında bulunduğundan ve gayet müferrah ve müzeyyen ve bilâhare vukua gelen tecdîdât ve tevsîât üserine elyevm dahi mamur ve meşhur ve bir de şatosu olduğundan Mösyö Du Petit Val sık sık Vitri malikânesine de gider istediği gibi hoşhâl ile imrâr-ı evkat edermiş. İşte romanın bu kısmına sernâme ittihaz olunan "Vitri Cinayeti" bu malikânenin şatosunda vukua gelmiştir ki evvelce dahi demiş olduğumuz vechile bu karye zaten birçok vukuatla büyük bir şöhret kazanmışken bu cinayetin vukuu o şöhreti bir kat daha tezyid ve tahkim eylemiştir.

***

1796 sene-i milâdiyyesi Nisanının yirminci gecesini Mösyö Du Petit Val kayınvalidesi ve iki hemşiresi ve beş nefer de hizmetkârından ibaret olan ailesi halkıyla bu şatoda imrâr ediyormuş. Paris civarının mevsim-i baharı zaten Avrupa büyük şe-

hirlerinden pekçoklarına nasip olmamış bir derecede lâtif olur. Bilhassa Seine nehrinin vadisi iki sahilin malikâneleri ve bunların cennet-misâl bahçeleri ile mevsim-i baharda o kadar lâtif olur ki şimdilerde bile İngiltere'den birçok kibarın bu mevsim-i dilküşâyı o vadide geçirmelerini icap ettiği gibi min el-kadîm cenkten hâlî olan senelerde sulh ve selâmın müsaadesine göre o zamanlarca gereği gibi külfetli olan seyahatları da göze aldırtarak Paris'i görmek arzusunda bulunan İngiliz kibarını hep bu mevsimde Seine vadisine cezb ve celb eylerdi.

Kırâat-ı hâliyyeden anlaşıldığına göre Mösyö Du Petit Val şu sırada bekâr imiş. İşin içinde yedi sekiz yaşında bir de çocuk var idiyse de Mösyö Du Petit Val'in kendi çocuğu mudur, yoksa hemşirelerinden birisinin mi, yoksa uşaklara mı ait olduğunu tayin edecek bir kayda dest-res olamadım. Vitri şatosu gayet vâsi bir "park" yani zinet ormanı ortasında ve her tarafından ittisali munkatı' bir halde bulunmasıyla derununda geçen vukuattan haricen haberdar olmak mümkün değilmiş. Fakat zikrolunan mâh-ı Nisanın yirminci gününü yirmi birinci gününe isâl eden bahar gecesinin ferdasında yani yirmibirinci gününde şato halkının saat-i mutâdelerinden birçok zaman sonralara kadar harice çıkmadıkları ve dahilen dahi bir emâre-i mevcûdiyyet göstermedikleri için şato haricindeki halkı bir merak sarmış. Kapıya ve pencerelere tekarrüble seslendikleri hâlde de hiç bir cevap alamayınca hükümete bilmürâcaa polis gelmiş. Onun da verdiği seslere cevap alınamayınca alelusûl şatonun kapısı kırılarak içeriye girilmeye mecburiyet elvermiş.

İçeriye girildiği zaman gerek polis memurlarının ve gerek beraber olan adamların duçar oldukları hayret kimbilir ne dereceye varmıştır. Zira en evvel kapıcının odasına müracaat olundukta biçare kapıcıyı yatağı içinde boğazlanmış buldukları gibi diğer dört nefer hizmetkârların dahi cümlesini yatakları içinde koyun gibi boğazlanmış bulmuşlar. Oradan hemen Mösyö Du Petit Val'in odasına koştuklarında onun dahi kezalik yatağı içinde boğazlanmış ve kanı yatağı derununda göllenmiş buldukları gibi kayınvalidesini ve iki hemşiresini de hep bu hâlde bulmuşlar.

Yalnız me'hazlarımızın "yedi sekiz yaşında" diye tavsif eyledikleri bir çocuktan maada dokuz kişi tekmil hane halkı birer birer yatakları içinde koyun boğazlarcasına boğazlanmışlar. Sade o çocuk mücerret ecel gelmemiş olmasından dolayı mucize gibi bir surette bu insan kasaplarının kâr ve îtisâfından masûn kalmış. Evet! Mücerret mucize gibi bir surette! Zira uşaklara varıncaya kadar hane içindeki halkın cümlesini zebh ve katl eden melûnların maksatları elbette an-asıl yalnız Mösyö Du Petit Val aleyhinde mürettep olan bu cinayeti îka'dan sonra onun hakkında icrâ-yı tahkîkat ve tedkîkat için hiçbir imkân bırakmamak olacağı daha ilk nazarda polis tarafından anlaşılıp hükmedilmiş. Hatta Mösyö Du Petit Val'den evvel uşakların katledilerek badehu o biçarenin hücum edildiği bile zannolunmuş. Zira bu kibârâne ikametgâhın taksîmât-ı dâhiliyyesi elbette malûmları olacağı derkâr bulunan câniler doğrudan doğruya Du Petit Val'in üzerine hücum etmiş olsalar, edilecek gürültüden patırtıdan ve ihtiyaç görülecek vakitsiz ışıktan filândan uşakların derûn-ı hânede hilâf-ı âde birşeyler vukubulduğunu anlayacakları hesabıyla cinâyet-i musammemelerine bilâhare şahit olabilmeleri melhûz olan bu zavallıları evvel be-evvel aradan çıkarmaya lüzum görmüşler.

***

Böyle zengin bir adamın tekmil hanesi halkıyla beraber bu sûret-i fecîada katl ve itlâf edilmesi sirkat maksadından başka neye hamlolunabilir öyle değil mi? Vakıa kapıyı kırıp da şatoya girenler bu temâşâ-yı müdhiş ve mahûf akibinde böyle bir maksada câhib olmuşlar ise de daha ilk tedkikatta bu zan ve zehabın batıl olduğunu hükmetmekte dûçâr-ı teahhur olmamışlar. Zamanın en büyük zenginlerinden olan bu zatın Voltaire rıhtımı üzerindeki konağı gibi bu kâşânesi dahi bir sûret-i prensânede mefrûş olup her odasında, her tarafında mefrûşât-ı nefîseden maada sanayi-i nefîseye ait gayet pahalı şeyler dahi mevcut olduğu ve bahusus yemek odası ve kiler dolapları evânî-i sîm ü zerle memlû bulunduğu hâlde bunların hiçbirisine el dokunmamış. Şato dahilinde bulunabilecek nukûd ve mücevherat gerek Du

Petit Val'in ve gerek kayınvalide ve hemşirelerinin hususi sandık ve çekmecelerinde bulunacakları elbette katillerin malûmları olmak lâzım geldiği ve hane halkını kâmilen öldürdükten sonra her tarafı istedikleri gibi arayıp tarayıp soymakta hiç bir manileri kalmadığı hâlde bunların dahi hiçbirisine el dokunmamış.

Demek oluyor ki bu müthiş insan kasaplığı yalnız şahsî bir intikam için vukua gelmiş.

Tedkîkat-ı evveliyyede asıl vârid-i havâtır olan şey oradan iğtisâb edilecek olan zî-kıymet eşyanın bilâhare cinayet faillerini meydana çıkarmaya hizmet edebilecekleri hesabıyla hiçbir şeye el sürülmemiş olması kazıyyesi imiş. Milâdın 1796 senesinin müsâdif olduğu "directoire" devri büyük iğtişâşın "terör" denilen en müthiş kısmına müsâdif olmayıp ona nisbetle pek ehven bir devri addolunur ise de bu devirde dahi iğtişâşın o müthiş ve müstekreh seyl-i hûnîni henüz kesilmemiş olduğundan şu cinayetin emsâli nadir olmayan cinâyât-ı siyâsiyyeye bile hamledilmesi bâdî-i nazarda mümkinâttan görülebilir iken Mösyö Du Petit Val'in husûsiyyât-ı ahvâline nazaran böyle bir hamle dahi imkân bulunamamış. Zira bu adam gayet zengin olmakla beraber hüsn-i hâl sahibi bir adam olup, birbirinin gözlerini çıkarmaya fırsat arayan siyasî fırkaların hiçbirisine mensup değilmiş. Zaten böyle olmasaydı Paris'in yanı başında olmakla beraber gayet vâsi bir parkın ortasında mu'tezil olan bir kâşânede bahariye icrasına gidebilir miydi? Bu zat elinden geldiği kadar hayrat ve hasenatta kusur etmeyip hele malikânesinin merkezi demek olan nefs-i Vitri karyesi ahalisine evlât gibi muamele eylediğinden köy ahalisinin dahi muhabbet-i mahsûsasını kazanmış bulunması kendisini her husumete karşı temin eyleyen esbabın en mühimini teşkil edermiş.

Bu hâdise-i mahûfenin her işiteni, bahusus her göreni son dereceye kadar dûçâr-ı veleh ve hayret edeceği tafsile muhtaç mıdır? Fakat Fransa tarihinin bu devrine mahsus olan isti'dâd-ı ahâliyi de nazar-ı dikkat ve ehemmiyetten uzak tutmamalı.

Evet bu hal her istimâ edeni, hatta bütün Paris halkını dû-

çâr-ı hayret etmişti. Bahusus ki bundan evvelce Lion şehrinden gelen posta tatarı dahi katlolunarak bu cinayetin de "Lesorak işi" namıyla deâvî-i meşhûrenin en acîb ve gariplerinden birisini teşkil etmiş olması halkın nazar-ı ehemmiyetini açmıştı da Vitri cinayeti dahi onu müteakiben vukua gelince iki meselenin ehemmiyeti birleşip halk nazarında büyük bir hadise teşkil etmişti. Bilhassa bu Vitri cinayetinin bütün dehşeti asıl Vitri karyesi ahalisini titretmişti. Zira bunlar polisin tekayyüdât-ı mahsûsasını dinlemeyerek fevc fevc gelip sevgili sinyorlarını al kanlar içinde yatağına uzanmış görünce rikkat ve hiddetlerini bir türlü men edemiyorlar ve ondan sonra kayınvalide ve iki hemşireyi de kurban edilmiş görünce akıllarını çilelerinden çıkarıyorlar ve nihayet beş hizmetkârın da bu hâl-i dehşet-iştimâle konulduğunu müşahade edince ağlamak sızlamak suretiyle bihakkın izhar edemedikleri yeis ve matemlerini katillere lânet ve nefrîn yağdırmakla izhar ve ilâna çalışıyorlardı.

Lâkin Fransa bu! Paris bu!.. Bahusus devr-i iğtişâş bu! Bu cinayet-i müdhişenin halk üzerinde hasıl eylediği tesirin en yüksek derecesi cinayetin vukuunun ilk işitildiği güne münhasır olup ikinci günü o derece tedennî etmeye başladığı gibi, üçüncü dördüncü günü teessürât zail olmuş ve haftasından sonra vak'a Paris'te adeta bilkülliye unutulmuş gitmişti. Asıl Vitri köyündeyse bir kaç hafta devam edebilmişse de o devirde bu misillü fecâyi' nevâdirden olmadığı ve sonraki vukuat evvelkilerin tesiratını izale eylediği cihetle Vitri karyesi dahi bu hâileyi çend hafta sonra unuttu gitti. Koca Paris! Hiç bir belâ ve musibetten mütenebbih olmayan ve böyle bir tenebbüh ile çılgıncasına vur patlasın çal oynasın âlemlerini tatil edemeyen Paris şehri yine ayş u nûşunda, raks ve tegannîsinde, zevk ve sefasında devam eylemekteydi.

Zabıta-i adliyyece hiç mi takibat icra olunmadı?

Olundu. Fakat resmen ilân olunan zabıta raportunda münderiç olan şeylerin en mühimi canilerin şatodaki mücevheratla evânî-i sîm ü zer ve nukûddan bile hiç bir şey alıp götürmemiş ol-

dukları kazıyyesinden ibaret kalıp takîbât-ı adliyyeye medar olabilecek hiç bir iz, hiç bir emare bırakılmadığı ve maahaza tahkikata devam olunduğu beyan olunuyordu. Bu beyannameden sonra bir dahası ilân olunmadı ki Vitri hadisesini halkın bir daha hatırına getirmiş olsun. Velev ki bir beyanname daha icra olunaydı, velev ki canilerin izleri de bulanaydı artık olmuş bitmiş bir vak'a için halkın teessüratını tecdid kabil olabilir miydi? Meğer ki mesele Lesorak işinin bilâhare almış olduğu ehemmiyet-i acîbe gibi bir ehemmiyet almış olsun da gerek asıl caniler ve gerek cani zannolunanlar meydana çıkarılarak bilmuhakeme idama mahkûm olsunlar ve meydan-ı siyâsette başları kesileceği ilân edilsin. O gün halkta bir tesir hasıl olabilir idiyse o dahi Vitri cinayet-i müdhişesinin teceddüt eden tesiri olamazdı. Belki o zaman Paris halkının en zevkli temaşası olan bir kaç mahkûmun birden başları kesilmek temaşasından ibaret olmak üzere bir tesîr-i cedîd hikmeti alınırdı. Nasıl ki Lesorak meselesinde iş böyle olmuştur yani âhirü'l-emr caniler siyaset meydanına getirildikleri zaman Lion posta tatarının idamı cinayeti tecdîd-i tesîr etmemiştir. Lesorak namında bir kimsenin sehven kafası kesiliyor diye re'sen bir tesîr-i acîb husule gelmiştir. İleride bu mesele-i garîbenin de tafsilâtını göreceğiz.

Fransa ve bahusus Paris şehri yalnız zamanımızda merkez-i garâib olmakla kalmaz. Ey sevgili kari'! Nispet edilecek olursa asıl bu zamanda o memlekette acayib ve garâib azalmıştır. General Boulange ve Dreyfus meselelerinin o zamanki ahvale nispetle lâkırdıları mı olur? Haydi Fransa tarihinin o zamanki ahvalini ber-vech-i âti bir levhada tasvir edelim. Oo! Pek muhtasar bir tasvir! Bihakkın tasvir için müteveffa Thiers gibi ciltler doldurmalı. Ressamların dedikleri vechile şöyle iri ve kalın çizgilerle çarçabuk çizilivermiş bir levha vücuda getirelim.

-2-

Bir Levha-i Tarihiyye

Fransa tarihinin bu devr-i menhûsunda gîrûdâr-ı umûr bir takım türedilerin ellerinde kalmıştı ki bunlar güya en hamiyetli, en mü'temen vatanperverlerden olmak davasını ayyuklara çıkardıkları hâlde, işin iç yüzünü görenler bunların her biri yalnız kendi ağrâz-ı hodgâmânesinden, yalnız kendi ikballerinden, servet ve sâmânlarından, yalnız kendi hevesât-ı nefsâniyyelerinden başka hiç bir şeye hizmet etmediklerini apaşikâre müşahede ederlerdi. Yaldızlı ve parlak politika hapları yutturularak mest ü medhûş edilmiş olan muğfillere sözümüz olmayıp, fakat hakayık-ı târihiyyeden ibret-bîn olmak gibi bir hamiyyet-i hakîmâne sahibi olanlara bu müşahedenin doğruluğunu şununla ispat ederiz ki, evvelce dâvâ-yı hamiyyetle meydana fırlamış olanlar tamam mevâki-i ikbâle vasıl olunca, hem de nice cinâyât-ı siyâsiyye ve âdiyye pahasına olarak bu mevâki-i ikbâli ele geçirince bir zaman sonra onların dahi foyaları meydana çıkarak, o dünkü hamiyetliler bugün hıyânet-i vataniyye ile bilitham giyotine gönderiliyorlardı.

Ama Fransa tarihinin bu devri hakkında bunca senelik tedkikat ve tetebbuât-ı târihiyye üzerine şu hissi hasıl eylemiş olduğumuza bakıp da bundan daha evvelki devr-i i'tisâfı tahsin istidadında bulunduğumuzu zannetmeyiniz. Onu da tahsin edemeyiz. İnsan denilen mahlûk-ı muazzezin eltâf-ı ilâhiyyeden ümide haklı olduğu meşrû ve makûl bahtiyarlığa nâiliyetin tarîk-i husûlüne set çeken edvâr-ı târihiyyenin hiç birisini beğenemeyiz. Hele bunlar meyanında erbâb-ı fetret ve iğtişâşı en büyük nefretle telâkki ederiz.

Fransa'nın bu kısm-ı târihiyyesini beğenememekte bizim gibi milel-i ecnebiyye yalnız kalmazlar. Fransızlar'ın kendilerinden dahi bir büyük kısım bu ahvali beğenememektedir. Ahvâl-i mezkûreyi şedîden muahaze yolunda neler yazılmıştır

neler ki, Fransız lisanına vakıf olduğunuz hâlde bunları okusanız hakikaten şaşar kalırsınız. Bu hâller hezele, hicve, mizaha da zemin olmuşlardır. Ezcümle "Madam Ango'nun Kızı" nam komik opera işte bu devirlerin şu ahvâl-i acîbesini terzîl için yapılan âsârdandır ki İstanbul'da dahi pek çok oynanmış bulunduğu için elbette malûmunuzdur.

Ne hacet? Bugünkü günde dahi Fransa'nın hâl-i hâzırını her Fransız beğeniyor mu? "Bonapartist", "Royalist" gibi fırka-i muhâlifeleri de bırakınız. Şekl-i hâzır-ı hükûmet taraftarı olan fırkaların kâffesi bugünkü ahvali beğeniyorlar mı? Heyhât! Fransa'nın yarısı hâl-i hâzırlarından müştekîdirler. Değil mi? Hem de pek müştekîdirler. Efkâr-ı muhâlife erbabı beynindeki tezat ve husûmet o kadar büyüktür ki harp halinde bulunan iki yabancı milletler arasında bile husûmetin bu derecesi istiksâr olunabilir. Bu halde bihakkın âkil olanlar her şey için "Fransa'da böyle imiş!" diye uçup konmazlar. Fransa'da öyleymiş amma bakalım Fransa'da dahi o şey makbul mü imiş, mebgûz mu imiş? Kimlerin makbulü imiş, kimlerin mebgûzü imiş? Bizim işimize de hangi tarafın kabulü ve hangi tarafın buğzu muvafık gelirmiş? Bunlar aranıp taranmaksızın çocukcasına ve körükörüne saldırıştan dolayı kendi kendimizi bir belâya duçar etmiş olursak, sonraki pişmanlık fayda verir mi?

Bu nazariyatımızı yalnız siyasî olmak üzere telâkki etmemeli. Siyasî, dinî, edebî, ahlâkî hep böyledir. Bu umûr-ı mâneviyye o kadar nazik şeylerdendir ki asıl işin iptidasında onlarca hataya duçar olmamanın yolunu temin etmelidir. Yoksa hataya bir kere duçar olduktan sonra artık o hatayı tashih imkânı tebâüd ettikçe eder.

***

Vitri cinayetinin Paris halkı üzerinde binnisbe pek büyük bir tesir hasıl etmiş bulunmasına "Lesorak işi" denilen diğer bir mesele sebep olduğunu dermeyan etmiştik. Şu levha-yı târihiyyemizde asıl bu işi biraz izah etmeğe lüzum vardır. Hatta "biraz" değil başlı başına bir roman ittihazına bilvücûh şayeste olan asıl bu vak'ayı izah etmelidir ki Fransa'nın o zamanki ga-

râib-i ahvâlini tasvir için bundan güzel bir zemin bulunamaz.

Yine şu Vitri cinayetinin sene-i vukûu olan 1796 sene-i milâdiyyesinde ve cinayet-i mezkûrenin vukuundan çend hafta evvel Paris'ten Lion'a giden posta tatarı hemen Paris'ten çıkar çıkmaz altı nefer-i cânînin hücumuna duçar olarak, tatar dahi cesur bir adam olduğundan gerek hayatını ve gerek muhafazasına memur olduğu postayı müdafaa için pek çok yararlık göstermişse de altı nefer-i cânîye mukavemet mümkün olamadığından biçareyi katl u idam etmişler ve arabada mevcut olan ondört bin frank nakitten maada yedi milyon franklık kavâim-i nakdiyyeyi de iğtisâb eylemişlerdi ki bu kavâim-i nakdiyyenin altın meskûkâtla kıymeti ancak on yedi, on sekiz bin frank tutabilirdi. Zira bu şûriş ve muhârebât-ı medîde esnasında Fransa kavâim-i nakdiyyesinin kıymeti o kadar tenezzül eylemişdi ki Napolyon Bonapart'ın bilmem kaç yüz bin franklık kaimeyle bir çift çizme mübayaa etmiş ve bilmem hangi zatın öyle ismi büyük bir miktar mukabilinde yalnız bir yumurta kayganası yemiş olduğu meşhurdur.

Bir tarafta gizli olan iki kadın bu cinayetin sûret-i vukûunu görmüş olduklarından katillerin eşkâl ve alâimi hakkında verdikleri etraflı malûmat üzerine Koriyol ve Bernard ve Richard namında üç kişi tevkif olunarak diğerleri dahi taharri edilmekteyken nevâhî küçük memurlarından Lesorak namında birisi Gisno namında bir refiki ile li-maslahatin polis nezaretine geldikleri bir gün zikrolunan iki muhbir kadın dahi orada bulunarak bu Lesorak ile Gisno'nun dahi katillerden olduğunu müstantıka ihbar ve evvelce haber vermiş oldukları eşkâl ve alâimi tekraren ihtar etmeleri üzerine ikisi de tevkif edilmişlerdir.

Bu Lesorak 1763 senesinde Due nam mahalde tevellüd ederek Ovronya alayında hizmet-i askeriyyesini gayet namuskârane bir surette ifa eyledikten sonra memleketine avdet etmiş ve nahiyenin küçük memuriyetlerinden birisini istihsal ederek, fakat kendisi senevî on sekiz bin frank irada malik epeyce zengin bir adam olmasıyla çocuklarının talim ve terbiyesine yakından nezaret için de ahîren Paris'e gelmişmiş. Herif kendisine isnat olunan cinâyet-i müdhişeyi bittabi üzerine

almayacağı gibi serveti bu derecede bulunan bir adamın altı caniye isabet etmesi lâzım gelen nihayet beş bin frank iğtisâbı için böyle bir cinayetin tehlikesini göze aldıramayacağı dahi dermeyan olunmuşsa da kadınların Lesorak'ı görmezden evvel eşkâl ve alâimi hakkında vermiş oldukları haberler bu adamın şekline o kadar muvafık görülmekte ve Lesorak'ı gördükten sonra dahi kadınların bu adam mutlaka katillerden birisi olduğu hakkındaki şehadetleri o kadar musırrâne bir surette vukua gelmekteymiş ki Lesorak'ın beratını ispat için meydana konulan delâilin hiçbirisi heyet-i adliyyeyi ikna edememiş. İki kadın Gisno'nun dahi katillerden birisi olduğunu ifadede ısrar etmişlerse de Gisno, tatarın idam olunduğu gece başka bir yerde olduğunu ispat edebilmiş. Bunun üzerine Lesorak dahi cinayetin vukuu günü iki dostuyla bir mahalde yemek yediklerini ve hatta o gün Garde Nationale karakollarının birisinde nöbet beklemek hizmeti kendisinin olduğunu dermeyan ederek bu iki dostlar ile Garde Nationale yoklamacısı da şehadet etmişlerse de Lesorak hakkında evvelce haber verilen alâmât-ı fârikaya kadar kadınların ifadeleri o kadar kuvvetliymiş ki bu şehadetler dahi müstantiklere kanaat-bahş olamamış.

Nihayet Lesorak'ın hüsn-i hâline şehadet için kendi memleketi mu'teberân-ı ahâlisinden seksen adam mesarif ve mezâhim-i seferiyyeye katlanarak Paris'e kadar gelmeleri üzerine bu adamın berâat-ı zimmeti ihtimâlâtı bazı hatırlara hutûr etmiş idiyse de olacağa bakmalı ki tatar cinayetinin vukuu günü Lesorak, Palais Royal kuyumcularına bir çift küpe götürüp bir gümüş kaşıkla tebdil etmiş olduğunu bittahattur mahall-i cinayette bulunmadığını bununla dahi ispat için mahkemeye ihbâr-ı keyfiyet eyledikte ve mahkeme Lesorak'ın haber verdiği kuyumcuları çağırıp bunların defterleri üzerinde icrâ-yı tahkîkâta giriştikte, vakıa bunların defterlerinde bir işaret görülmüşse de birisinin tarihi yanlış konulduğu gibi diğeri dahi çizilip tashih edilmiş olduğu görülünce bu keyfiyet dahi bir sahtekârlığa hamlolunarak mahkeme nazarında kabule lâyık görülmemiş.

Mahkemeyi Lesorak aleyhinde cümleden ziyade ikna eden

şey bir kırık mahmuz olmuş ki bunu cinayetin vukua geldiği yere karîb bir mahalde bularak mahkemeye götürmüşler. Mahut şahit ve muhbir kadınlar, bu kırık mahmuzu dahi vürûdundan evvel mahkemeye haber vermişlermiş. Mahmuz mahkemeye gelince kadınlar onu gördükleri anda tanıyarak birisi Lesorak'ın yüzüne karşı:

-Senin bu mahmuzun kırılmıştı da onu bağlamak için benden biraz iplik istememiş miydin? Ben de vermemiş miydim? Meğer güzelce bağlayamamış olduğun için yine düşmüş.

demişti. Mahkemenin medâr-ı kanaati olan diğer bir madde dahi bir kaç kişinin:

-Vukû-ı cinâyetten üç gün sonra biz Lesorak'ı maznunlardan Koriyol ve Bernard ile başbaşa taam ederlerken gördük.

diye ettikleri şehadet olmuştu. Zira Lesorak o zamana kadar bu herifleri tanımadığını musırrâne iddia eylediği gibi bu şehadet üzerine şu iddiasında ısrar etmişti.

İşte Vitri cinayetinin halk üzerinde hasıl eylemiş olduğu tesirde ortada böyle bir Lesorak işi bulunduğunun dahi büyük bir dahli olmuştur.

Netice-i muhâkemede maznunlardan Gisno ile Bruer namında diğer birisinin beratine ve Richard yalnız katillere atlar tedarik etmiş olduğu için hapsine ve Lesorak ile Koriyol ve Bernard'ın idamlarına hükmedilmiştir. İşin iptidasından ta siyaset meydanına çıkarıldığı güne kadar Lesorak berîü'z-zimme ve masum olduğunu iddiadan geri durmayıp tamam hükm-i ilâm mevki-i icrâya konulacağı sırada Koriyol rikkate gelerek:

-Mahkemeye beyan edecek bazı esrarım var. Bu muhakeme ve hükümde mahkemeyi müthiş bir hatadan kurtaracağım!

deyince cümlesinin icrâ-yı mücâzâtları tehir edilmiş ve iş tekrar mahkemeye gelmişti. Koriyol orada muhbir ve şahit kadınların haber verdikleri şerîk-i cinayetleri Lesorak olmayıp filvâki aynı eşkâl ve alâimi câmi "Döbusak" namında birisi olduğunu beyan etmişse de mahkemeye yine kanaat gelmemiş. Koriyol artık hayatından kat'-ı ümîd etmiş olması üzerine

ailesi halkına Lesorak tarafından külliyetli para verileceği vaadiyle şu itiraf satın alındığına zâhib olmuşlar. Evvelce verilen ilâmın hükmü mevki'-i icraya konularak Koriyol ve Bernard ve Lesorak'ın dahi başını kesmişler.

Bir de aradan binnisbe pek az bir zaman sonra Koriyol'un haber verdiği Döbusak dahi tevkif olunmaz mı? Filvaki Lesorak'a tamamıyla müşabih bir adam olduğu görülmez mi? Hatta muhbir ve şahit kadınlar dahi onu gördüklerinde:

-Evet! Filvaki asıl gördüğümüz katil buydu. Diğerinin buna müşâbehât-ı tâmmesi bizi de taglît etmiş!

diye özürler dilemeye başlamışlarsa da iş işten geçmiştir. Çünkü biçare masum Lesorak'ın kesilen başını bir daha yerine yapıştırmak mümkün olamayacağı derkârdır.

***

Mehâkim-i adliyyece bu gibi müthiş hatalar Avrupa'da nevâdirden değildirler. Ama Fransa tarihinin bu devri için misâl ittihâz eylediğimiz şu vak'a yalnız bir hata olduğu haysiyetiyle misâl ittihâzına şayan değildir. Bakınız asıl garabet hangi noktalardadır:

Bu devr-i şûriş ve igtişâşta Fransa'nın münkasım olduğu fırak-ı siyâsiyyenin yekdiğeri aleyhindeki adavet ve husûmeti o kadar ziyadeydi ki hakimlerin ve erkân ve rüesâ-yı hükûmetin bile bîtaraflıklarına hiç bir tarafın emniyeti yoktu. Böyle bir muhâkeme-i mühimmede maznunların lehinde ve hatta icabına göre aleyhinde bile söylenen sözlerin garaz ve ivazdan hâlî olabileceklerine emniyet edilemeyip hangi taraf her ne söylese diğer taraf onu mutlaka hud'akârlığa, hilebazlığa hamlederdi. Ednâ-yı mukayeseden meydana çıkıverir ki o zaman bu Lesorak işi tıpkı şimdiki Dreyfus işine benzemişti. Hatta Koriyol'un itirafı dahi meydana konulunca zaten bu meselenin o zamana kadar peyda etmiş olduğu ehemmiyet üzerine pek çok kimseler bu muhakemenin behemehal iadesini talep ederek, fakat cinayet ve temyiz mahkemelerinden geçip tastik dahi edilmiş olmasıyla iade-i muhâkemeye kavânîn-i mer'iyyenin müsaadesi yoktu.

Bunun için bir teşebbüs-i fevkalâde olmak üzere riyaset-i hükûmet tarafından o zamanın parlamentosu hükmünde olan Beşyüzler Meclisi'ne bir takrir gönderilerek muhakemenin behemehâl iade olunmasına lüzum gösterilmekle meclisin bir kısmı bu lüzumu tastik ve diğer kısmı red için şimdiki Dreyfus meselesinin iade-i muhâkemesi gürültülerinden ziyade şemâtetler ile cihanın beynini yormuş idiler. Nihayet evrâk-ı muhâkemenin yeniden tedkiki zımnında bir komisyon teşkiline karar verilmişti. Ama evvelce mahkeme-i cinâyet ve temyîz azasını Lesorak aleyhine ikna eden esbâb ile adamcağızın beratını iddia edenlerin meydana koydukları delâil ve berâhin bu komisyonda mukayese edildikte komisyon azası dahi Lesorak mücrimiyetine ve bu halde de ilâmın icrâ-yı ahkâmı lüzûmuna kanaat hasıl eylemişlerdi.

O zamanlar idama mahkûm olanlar yalnız başlarını kaybetmekle kalmayıp bütün mal ü menâlleri dahi müsadere olunurdu. Bu dahi o itisâf zamanlarının cümle-i acâyib ve garâibindendi. Binaenaleyh hükm-i ilâmın icrasından sonra Lesorak'ın mâmeleki de müsadere olunduğundan evlâd u ıyâli bir katile ve idama mahkûm bir adama mensubiyetten dolayı bütün halkın nefrînine duçar olmaktan fazla dilenmek derecesinde bir sefalete de mahkûm olmuş demektiler. Hata meydana çıkıp da Lesorak boş yere harcandığı resmen dahi tahakkuk etmesi üzerine biçarenin müsadere olunan emvâli veresesine iade olunmuş ve bademâ bunların katilzade addolunmamaları hakkında dahi bir karar verilmişse de hataen zulmen kesilen bir baş yerine konulamamıştır.

İşte Lesorak işi diye mehâkim-i adliyye tarihlerinde pek mühim bir bap teşkil etmiş olan iş bundan ibarettir. Lâkin "cause cellebre" yani deâvî-i meşhûre kolleksiyonunu teşkil eden mesâil-i adliyye yalnız bu Lesorak işinden ibaret değildir. Bu iş bizim Vitri cinayetiyle bir zamanda vukua geldiği ve cinâyet-i mezkûre meselesine hiç olmazsa enzâr-ı nâsdaki tesirinden dolayı olsun bir taallûk peyda etmiş olduğu için biz bunu şu kadarcık izahatla dermeyan eyledik. Yoksa deâvî-i meşhûre içinde

daha o kadar garipleri, acayipleri de vardır ki her biri başlı başlarına birer roman olmaya sâlihtirler. İş yalnız bu salâhiyetten de ibaret kalmamıştır. Onların bir çoğu ya aynen romanlara girmiş veyahut cinâî roman yazanlara meşk olmuştur.

***

Vitri şatosunda vukua gelen cinayetin faillerinden hiçbir iz bile bulunamayınca bu fiili cinayet bandolarından (bande) hangilerine isnat edebilmekte halkın mütehayyir kaldığını bundan evvel haber vermiştik. Şimdi Fransa'da Dreyfus vesaire mesâilini vesile ittihaz ederek hakîkat-i hâldeyse asıl kendi menâfi ve ağrâz-ı husûsiyyeleri için şemâtet-perdazlıkta bulunanların yaygaraları ne kadar vâhî olduğunu göstermek yani bir bîtaraf ve râst-gû sıfatıyla hareket etmiş olmak için şu hakikati maa't-tahsîn teslim etmeliyiz ki, Fransa dahilinde bugünkü emn ü selâmet o zamanlar hayal ve hatırdan bile geçmezdi. Bu mukayese yalnız Fransa'ya şâyân-ı tatbîk olmakla da kalmaz. Cihanın hangi tarafına tatbik edilse bu hakikat meydana çıkar ki emniyet ve istirahat-ı ahâlî yüzünden seksen, yüz, yüz elli sene evvelki ahvâl-i umûmiyye bugünkü inzibât-ı umûmîye asla kabil-i kıyâs değildir. Köroğlu'nun Çamlıbel'de vaz' u tahkîm-i bünyân-ı şekavet etmesi nev'inden şekavetler şimdi hakikaten hiç bir memlekette tasavvura dahi sığmaz. Bu meselede dahi bir mikyas olmak üzere yine Fransa'yı pîşgâh-ı tatbîke çekelim. Zira hikâyemiz esasen oraya müteallik tir.

O zamanlar Fransa'da "Chauffeur"ler denilen eşkıya binnisbe sair bandoların (bande) ehveni sayılırdı. Zira harekât-ı şekavetkârânesini yalnız şekavet-i âdiyyeye hasretmiş bir hırsız kumpanyasıydı. Amma ne yaman bir kumpanya ki Fransa'nın şark tarafları eyaletlerini kasıp kavurmuş ve ta Paris şehri kapılarının dibine kadar âsâr-ı şekâvetini göstermekte bulunmuştu. Rivayete göre bunların büyük şehir ve kasabalarda ashâb-ı nüfûzdan muhabirleri, yatakları, yani ortakları bulunup zabıtaca bir takip icrası daha müzakeredeyken bunların haberi olur ve o takibin icra olunacağı yerlerde eserlerini bile göstermemek tedâbirini ele alırlardı. Hatta Vitri cinayeti bu "Chauffeur"ler kum-

panyasının işi olması bir çok kimselerin akıllarına pek muvafık gelmişti. Ancak Paris zabıtasına ya imzasız veyahut müstear namlar, imzalarla gönderilen birçok mektuplarda "Vitri cinayetinin bizim "Chauffeur"ler kumpanyasına isnadı yanlıştır. Zabıtayı temin ederiz ki bu iş bizim işimiz değildir. Ne hacet Mösyö Du Petit Val'in bir habbesine bile el uzatılmamış olması bu işin bizim tarafımızdan yapılmadığını ispata kâfidir. Çünkü biz bir cinayet icra edecek olursak mutlaka sirkat meramını teshîl ve temin için o cinayeti irtikab ederiz. Boş yere insan kanına girmeyiz. Bu ihtarımız mücerret asıl canilerin zabıtayı aldatmamaları içindir." yolunda teminat ita olunduğundan "Chauffeur"ler hakkındaki şu zan derhal kuvvetten düşmüştür.

"Chouan"lar denilen eşkıya taifesi dahi bâdî-i emrde kaçakçılıktan işe başlamışlarsa da az zaman içinde haydutluğu "Chauffeur"ler derecesine vardırıp belki daha ileriye bile götürmüş idiler. Ama "Chauffeur"ler ve "Chouan"lar deyip de bunları Sarı Zeybek ve Köroğlu ve Lefter taife-i şekavetleri gibi yalnız bir taifeden ibaret ve kâh burada kâh şurada icrâ-yı şekavete maksûr eşkıyadan zannetmemeli. Bunlar bir zamanın "gündüz külâhlı gece silâhlı" tabir olunan eşkıyası gibiydiler.

"Chouan"lar bilhassa ticaret limanları ve karadan dahi ticaret merkezleri olan yerlerde icrâ-yı şekavet ederek bir yerdeki fırkanın soymaya muvaffak olamadığı kervanı gideceği yere kadar esnâ-yı râhdaki şürekâ çetelerine soydurmak için muhabere dahi ederlerdi. Bunlar adeta bir şirkettiler.

Maahaza "Chauffeur"ler ile "Chouan"lar yine hırsızlık nev'inden birer şekavet-i âdiyye şirketleri olup bunlardan maada Fransa dahilinde şûriş ve fesadın idamesi için bazı komşu devletlerin veyahut Cizvit vesaire gibi tarîk-i ruhbâniyye erbabının teşvîkat-ı nakdiyye ve fi'liyyesiyle "Jeunes Doré" ve "Compagnie de (?) Soleil" ve "Chevalier de Marie Thérèse" ve "Chevalier de Brasard" gibi kumpanyalar şimdi Avrupa'nın bir çok yerlerinde âsâr-ı mel'anetleri gazetelerde görülen sosyalist, anarşist, monarşist eşkıyasından beterdiler. Bunlar halkın mallarına da, canlarına da, hatta ırzlarına da düşman olarak irti-

kâb ettikleri cinayetler en ziyade sû-i ahlâk erbabını bile iğrendirir idi. Doğrusu ya, Fransa'yı bu eşirrânın şer ve mel'anetlerinden temizlemek emrinde topçu zabitliğinden imparatorluğa kadar suûd etmiş olan Napolyon Bonapart'ın pek büyük hizmeti sebketmiştir. Napolyon'un Fransa'da görünür görünmez eşkıya aleyhinde iltizam ettiği tedâbir-i şedîdeye bilâhare düvel-i sâire dahi imtisâl eylediklerinden elyevm her devletin polisi sû-i niyet erbabı üzerine o kadar müstevlî olabilecek bir dereceye vardırılmıştır ki şekavet erbabı için bu eski mikyasta tevsî'-i dâire-i mel'anet hakikaten muhal hükmünü alarak aralıkta bir işitilen mel'anetleri de hemen nevâdirden addolunmak derecesinde kalmaktadır. Şimdi nevâdirden olan ahvâl ise o zamanlar mala, ırza kadar da ta'ammüm etmek üzere umumî idi.

Tarih denilen şey vukuat ve ahvâl-i sâlifeyi yalnız kayıt ve zabıttan ibaret kalırsa onun ehemmiyeti adi bir masal derecesine de varamaz. Zira adi bir masal bile insana ezmine-i hâliyyeyi ezmine-i sâbıkayla mukayese için medâr olmalıdır ki "masal" hükmünden de muntazar olan ibret ve tenassuhun husûlü mümkün olsun. Zamanından tamamıyla hoşnut olmamak nev-i beşer için bir cibillet-i garîbedir. Hem de kemâlât-ı insâniyyeden ümit olunamamak lâzım gelen bir cibillet-i acîbedir. Birkaç gün mütemadiyen sıcak veyahut birkaç gün mütemadiyen soğuk olsa bile insanoğlu hoşnutsuzluk gösterir. Sıcaktan müştekî olduğu zaman soğuğa nail olunca mutmain kalacağına ondan da nâhoşnut kalır. Voltaire'in "Halinden hoşnut bir adam taharrîsi" hikâyesinde pek lâtif tasvir etmiş olduğu vechile bu âlemde halinden memnuniyet yalnız kemâlât-ı insâniyye ashabına mahsus olup bunlar hilye-i insaniyyetlerini "kanaat" gibi, "şükür" gibi şeylerle tezyid ederler. O kemâlâta mazhar olmayanlar için bu nimet-i tevekkülden, bu râhat-ı kanâatten, bu zevk-i teşekkürden dahi nasip yoktur. Bunlar târih-i âlemi im'ânla mütalâa edip de ahvâl-i ezmine ve mileli mukayese ederlerse nâhoşnûdî-i nankörânelerinden dolayı dûçâr-ı hacâlet olmaya mecbur olurlarsa da bilmem ki bu lüzumu hissederler mi? İşte vaizlerin, kalem sahiplerinin halkı bu mukayesâtla cihet-i salâha davetleri

bunun için lâzımdır.

Mukayese-i ahvâle kendi kendilerine muktedir olamayanları bilkülliye kendi başlarına terk etmek, gafletleri hasebiyle onların sû-i ahvâlini takviye ve teksire hizmet edip hakîkat-i lâzımeyi daima nazar-ı ibretlerine koymaksa elbette insaflarını bittahrîk iktisâb-ı salâh etmelerine yardım eder.

-3-
Verdi Cinayeti Bakayâsı

Vitri şatosunta Mösyö Du Petit Val'in tekmil hanesi halkıyla beraber yatakları içinde koyun boğazlanırcasına boğazlanmaları cinayetinin halk üzerinde peyda ettiği ilk tesire sebep yalnız Lesorak işi de olmayıp belki Fransa'nın işte bu ahvâl-i esef-iştimâli olduğu gibi bu cinâyet-i müdhişenin şu ilk te'sîr-i azîmi çarçabuk zâil olup bir kaç hafta zarfında nesyen mensiyyâ hükmüne girmesine sebep dahi yine Fransa'nın bu hâliydi. Bâdî-i emrde halk bu cinayetten pek ziyade ürktü. Çünkü bunu hangi nevi şekavet kumpanyasının kıyaklığına hamletmek lâzım geleceği tayin olunamadı. "Chauffeur"lerin Paris kapılarına kadar emsâl-i kesîresi görülmekte bulunan şekavetlerine hamletmek için mal u menâlden hiçbir şeye dokunulmamış olması mâniydi. Bu işi "Chauffeur"ler yapmış olsalardı o prensâne şato kâmilen soyularak yangından kurtarılmaya çalışılmış hane haline konulmalıydı. "Çivi çiviyi söker" fehvâsınca bu cinayeti dahi sair bir takım cinayetler takip ettiğinden ve bahusus Lesorak'ın hata uğruna feda edilmesi meselesi de bundan sonra tahakkuk etmiş olduğundan dikkat-i âmme o yeni şeylere müncezib olarak Vitri cinayeti geride kaldığı gibi Paris'in hiç bir belâ ve musibetle dahi zâil olmak şanından olmayan şûhî ve şetareti de bu teehurâta, bu nisyana yardım eylemiştir.

Fakat polis nezaretinde Vensan Leroux namında bir hafiye vardı ki Vitri cinayetini unutmamış olduğu gibi, unutmak şanından da değildi. Hafiye Leroux'nun babası Mösyö Du Petit Val'in hizmetkârlarından bir adam olup binaenaleyh Leroux tufûliyyeti senelerini Du Petit Val'in Paris'teki konağı avlusunda, Vitri'deki şatosu parkında veyahut bahçelerinde velhasıl Du Petit Val'e müteallik yerlerde yine onun ekmeğini yiyerek geçirmişti. Vensan Leroux gayet haşarı bir çocuk olup babasının büyük bir fedâkarlığı göze aldırarak kendisine verdirmeğe çalıştığı ilim ve terbiyeye mümkün değil yanaşmamış ve haşarı ter-

biyesi kendisini daima cinâiyât cihetine sevketmekte bulunmuş olduğu halde mücerret vâlideyninin temiz sütü tesirâtıyla müthiş bir cani olmaktan kendisini kurtarabilerek mahazâ yine umûr-ı cinâiyye içinde zaman geçirmek, canilerle uğraşmak zevkinden dolayı polis idaresine yazılmış ve bir çok hüsn-i hizmetleri görülerek neferlik ve çavuşluk rütbelerini az zamanda geçip üçüncü sınıf komiserliğe kadar vasıl olmuştu.

Mösye Du Petit Val'in inayeti, âtıfeti, minneti altında bulunan adamlar bir değil, böyle bir kaç Leroux'dan dahi ibaret bulunmayıp miktarları pekçoğa vardığından adamcağızın duçar olduğu sû-i akıbet bunların cümlesini dâğdâr-i teessüf eylemiş idiyse de Vensan Leroux'nun kederi bunların kâffesine fâik olduktan fazla hasbe'l-meslek Leroux'ya bir de fikr-i intikam gelerek:

- Nimetiyle perverde olduğum zatın katillerini arayıp bulmaya ben de çalışmazsam kim çalışmalıdır?

diye gece gündüz düşünmeye başlamış ve bir çok defalar Vitri karyesine ve şatoya giderek her tarafı gezip tetebbuata koyulduğu gibi Paris'te Voltaire rıhtımı üzerindeki konak etrafında da günler geçirmişse de şu müthiş cinayetin döktüğü dokuz mazlumun kanından hiç bir katresi hiç bir tarafa sıçramamış olduğu gibi bu fi'l-i mel'ûnun elbette birden pek çok ziyade olmak lâzım gelen faillerinden dahi hiç bir cihette bir iz bulamamıştı.

Nihayet Vensan Leroux'nun hatırına Mösyö Corto gelmişti.

***

Mösyö Alphonse Corto, maktul Du Petit Val'in yazıcılarındandı. Hem de maktûl-i mûmâ ileyhin muhaberât-ı husûsiyyesiyle bir de kendisine mahsus olan en mahrem kuyûd-ı hesâbiyyesine memur bir emektar yazıcıydı ki yılda altı yüz franktan ibaret bulunan maaşı eğerçi ehemmiyet verilecek maaşlardan addolunamaz idiyse de Voltaire rıhtımı üzerindeki konakta kendine bir oda tahsis olunarak orada yatıp kalkmakta, orada yiyip içmekte ve efendisinin hesabına giyinip kuşanmakta bulunduğundan Corto'nın hali, mevkii sair yazıcılara da makîs

olamazdı. Herifin zaten kimi kimsesi bulunmayıp gençliği zamanında her iki üç ayda bir metres değiştirerek yaşadığı halde el-hâl kırk beşini geçmiş ve senelerin adedince orta yaşlı ve fakat ettiği suistimâlât neticesinde ihtiyar bir adam olmuş bulunduğundan, üç dört seneden beri Blanche namında ve otuz beş yaşında epeyce güzel bir kadınla yaşamakta bulunmuştu. Yılbaşlarında Du Petit Val'in adamlarına "etrenne" yani yılbaşı hediyesi namıyla verdiği hediyelerin en mühimini mutlaka Corto'nın hediyesi teşkil eyledikten maada kullandığı adamlar üzerinde nazar-ı tefahhus ve tecessüsü daima açık olan ve hâl u zaman icabınca bu dikkat ve itinâda mazûriyeti de müsellem bulunan Mösyö Du Petit Val, Corto'nın her defa metres tebdil eylediğini haber aldıkça:

- Bu senin yeni metresine vereceğin hediye içindir! diye Corto'nın eline bir iki yüz franklık bahşişler dahi sıkıştırırdı ki bu dahi Corto'nın maişetini tevsîa ve hatta biraz ince elenip sık dokunursa sık sık metres tebdiline de sebep olurdu. İşte maktulün bu derecelerde lûtuf-dîdesi olmak hasebiyle Vensan Leroux şu felâketten kendisi kadar ve hatta kendisinden ziyade müteessir olması lâzım gelen bir adam daha tasavvur olunabilir ise de o da Corto olmak lâzım geleceğini düşünmüş ve son ve binnisbe emektar olan metresinin mahall-i ikameti de malûmu bulunmuş olduğundan hemen oraya gidip Corto'yı aradı.

Müracaatı boşa çıkmadı. Corto'yı orada buldu. Hatta efendisinin felâketi için tahmin etmiş olduğu dereceden ziyade onu yeis içinde buldu. Corto zaten şahbaz bir adam olmadığı gibi cinayetin vukuu üzerinden mürûr etmiş bulunan çend hafta zarfında o kadar erimişti ki zaten kendisini gereği gibi tanımış olmayanlar bu adam Du Petit Val'in hususi yazıcısı Corto olduğunu adeta tanıyamazlardı. Leroux bu adamla ettiği mükâlemeden cinâyet-i vâkıayı keşfe yol verecek hiç bir ipucu ele geçiremedi. Leroux zaten cinayet gecesi Vitri şatosunda bulunmadığı gibi Paris içinde bir Voltaire rıhtımı üzerindeki konak ile bir de metresinin hanesinden başka yer tanıyamamak derecesinde mutezil dahi yaşadığından Vitri cinayetine dair hiç bir şey görmemiş ve haber al-

mamış olacağı tabîiyyât-ı umûrdan idi. Bahusus ki adamcağız meyus, hem de pek meyus! Âdeta zihnine perişanlık gelmiş olmak derecesinde meyus! O kadar meyus ki bademâ Paris'te dahi oturamayarak ta İspanya hududunda kâin maskat-ı re'sine, baba ocağına kadar çekilip ihtiyâr-ı uzlet etmeye katiyyen karar vermiş.

Anlamalı polis hafiyesindeki zekâveti ki işte Corto'nın bu fart-ı teessürü ve ihtiyâr-ı uzleti Vensan Leroux'nun nazar-ı iştibâhını davet eyledi. Çünkü Corto'nın metresi Blanche dahi beraber gidiyor. Bu adam memleketinde bir de karıyla birlikte neyle geçinecek? Hâl ü şânı zaten malûm. Müddet-i ömründe dört parayı bir tarafa koyamamış ki ona itimat edebilsin. Bu yaştaki bir adam yeniden çiftçiliğe, çobanlığa başlayamaz ya? Bir köyde kitâbet edecek bir hizmet dahi bulunamaz. Hatta Corto kendi köyüne gitmemiş olsa da, Lion gibi, Marsilya gibi büyük şehre nakl-i mekân etse bile bu yaştaki adam kolay kolay kendisine hizmet bulabilir mi?

***

Şu mülâhaza Leroux'nun nazar-ı dikkat ve ehemmiyetini o kadar açtı ki bademâ Corto'nın yakasını bırakmamak ve şu başladığı tahkikatı son dereceye kadar takip eylemek azm ü cezm-i kat'îsine düştü. Şu ilk mülâkatını takip eden ikinci ve üçüncü mülâkatlarda Corto'ya bir oğlun babasına edebileceği yolda muâmelât-ı ihtirâmkârî ile bilmuamele kendisinin malûm olan züğürtlüğüyle Pirene köylerinde nasıl yaşayabileceğini ve Paris'te kalsa hakkında daha hayırlı olacağını filânı soruşturmaya başladı. Bundan maksûdu herifin kudret-i mâliyyesini anlamak ve fevka'l-me'mûl bir kudret-i mâliyyesi varsa badehû onun mevridini tahkik etmek idiyse de Leroux'nun polis hafiyesi olduğu zatan Corto'nın malûmu olduğu gibi onu Blanch'a dahi söylemiş olduğundan bunların ikisi de Leroux'ya mukabil son derecelerde ihtiyatlı muamele eyliyorlardı. Bu ihtiyatı Leroux dahi anlıyordu. Vakıa polis hafiyesiyse de Corto'yı peder gibi sevip hürmet ettiği cihetle kendisini bir hafiye memuru gibi değil en sadık ve hayırhâh bir dost gibi telâkki etmeleri için elinden,

dilinden gelebileni yapmaktan geri durmuyordu. Hatta Corto'yı bu suretle temine çalıştığı gibi Blanch'ı da temin için zâhir-i hâlde Corto'ya bu kadar ferzendâne muamelesi vakıa onun hakkındaki muhabbet ve hürmet-i mahsûsası eseri olmakla beraber hakikat-i hâlde kendisi asıl Blanch'a âşık olduğu için ihtiyara bu muamele-i cemîlede bulunduğunu ba'de't-temin Matmazel Blanch'ın nazar-ı âtıfetini bu külfetleri ihtiyar etmekte bulunduğunu da Blanch'a temin ediyordu. O kadar ustalıklı bir tavırla ki bir defasında kadına:

- Corto'nın Pirene dağları içine çekilmesi de pek umurumda olmadığını size söyleyebilirim matmazel. Sizi Paris'te bırakıp gitsin de isterse Asor adalarına kadar tebâud eylesin!

demiş ve bu sözün matmazel üzerinde büyücek bir tesirini de görmüştü. Maahaza ne Corto'dan ne de Blanch'dan hiç bir söz alamıyordu. Fakat bunlardan hiç bir söz alamaması da şu herif hakkındaki şubuhâtını izâleye medar olamıyordu. Bilâkis şüphesini ve binaenaleyh gayretini arttırıyordu.

Bir de günün birinde Victor sokağından geçerken tesadüf eylediği kalabalığın sebebini etrafta bulunan kadınların ve çocukların:

- Şimdi burada bir adam öldürdüler! demelerinden anlayarak hasbe'l-vazife kalabalığa doğru koşan Vensan Leroux, yerde al kanlara mülemma olduğu halde yatan ve katlin henüz yeni vukua gelmiş olmasından dolayı kanından hâlâ dumanlar çıkan maktulün Mösyö Alphonse Corto olduğunu görüp tanımaz mı? Hayret!

Üniformalarını lâbis olan bir kaç polis komiseri dahi cinayet mahalline hemen seyirtmişlerse de biçare Corto'yı beş altı yerinden cerîhadâr etmiş olan katil sanki yer yarılıp yere batmış olmak suretinde bir gaybûbetle kaybolup gitmiş olduğundan ve Corto dahi yere cansız olarak düşmüş bulunduğundan ne katil görülebilmiş ve ne de maktulün ağzından bir lâkırdı alınabilmişti.

Üniformalı polisler orada izdiham eden adamlardan bir

takım lüzumsuz ve faydasız tahkikat icrasıyla meşgul oldukları sırada Vensan Leroux'nun zihninden ihtimâlâtın en doğrusu geçmekte idiyse de bunları resmen ortaya koymaktan hiç bir fayda hasıl olamayacağını zeki hafiye pekalâ biliyordu. Evet! Hiç bir fayda hasıl olamaz. Çünkü Leroux bu cinayetin dahi Vitri şatosu cinayet-i cesîmesinin bakıyyesi, tetimmesi, tekmilesi olduğunu düşünüyordu. Evvelce dahi düşünmüş olduğu vechile Corto'nın Vitri cinayetine elbette amelî lâhık ve pek büyük ihtimale göre belki de o cinayete müşterek olması hasebiyle katiller kendi izlerini bulmaya Corto'nın sebep olabileceğini düşünerek herifin izâle-i vücûduna müsâraat etmiş olacakları Leroux nazarında şüphe bile edilemeyecek hakayıktan olmak üzere tecelli etmişti.

Hatta Leroux, Corto'nın katline biraz da kendisi sebebiyet vermiş olacağını bile tahattur etmişti. Zira her ne kadar polis komiserliği üniformasını lâbis olmadığı halde Corto'nın hanesine gitmekte idiyse de hafiye olduğunu Corto'nın bildiği gibi Blanch'a dahi söyleyeceği tabii olduğundan o hâlde Corto'nın arkasına bir polis hafiyesi düşmüş olduğu ta katil kumpanyasına kadar da bildirileceğinden katiller Corto'nın takibinden polisin ayağını kesemezlerse polisle kendileri arasında Corto'nın vâsıta-i takib olabilmesi ihtimâlini ref' edebilirlerdi ki onun çâre-i yegânesi dahi Corto'yı harcamaktan ibaretti.

Gariptir ki Leroux'nun zihninden geçen şu ihtimâlât ve daha doğrusu şu hakayık orada müzdehim olan bir çok halkın da filhâl ağızlarında dolaşmaya başlamıştı. Kalabalığın bir kaç noktasında bir kaç ağızdan birden:

- Oo! Bunda anlaşılmayacak ne var! Zavallı Du Petit Val'in katlinden altı yedi hafta sonra kâtib-i husûsînin dahi bu vechile katlolunması biçare Corto'nın gördüklerini bildiklerini de görmemişe bilmemişe döndürmek için değil de ne içindir?

sözleri meydan alıyor ve bu yoldaki sözlerin her söylenildiği noktalarda bunları işitebilen kırkar ellişer kişi bilittihâd başlarını sallıyor, tasdik ediyor idi.

Zan ve şüphenin böyle aleniyet suretini kesbetmesi ve bina-

enaleyh polisin lüzum göstermesi üzerine zâbıta-ı adliyye bir takım kimseleri ve onlar meyanında ezcümle Corto'nın metresi olan Matmazel Blanch'ı tevkif ederek bir çok istintaklara koyulmuş idiyse de hiçbirisinden asıl Vitri cinayetine doğru bir iz ele geçirilememişti. Evet! Bu tevkifat, bu istintâkât polisin gösterdiği lüzum üzerine vukua gelmiş idiyse de, o lüzumu gösteren polis memurları içinde Vensan Leroux yoktu. Eğer Vensan Leroux'ya sorulsaydı o zeki hafiye bu tevkiflere, bu istintaklara hiç lüzum görmezdi. Bunlardan bir netice istihsal edilebilmek şöyle dursun bilâkis hafiyyen icrasında devam edilmesi lâzım gelen tahkikatı da işkâl edeceği için buna lüzum görmez ve göstermezdi. Ama o gün Corto'nın na'şı etrafında meydana konulan iştibâhât bilâhare şehre taammum ederek her ağızdan bir lâkırdı çıkıp, o da bin kulağa deydiğinden bu güftügûnun da hızı geçinceye kadar halkı avutmak için bu tedâbir-i sathiyyeye lüzum görülmüştü. Öyle ya! Paris bu! Orada birkaç gün ve nihâyetü'n-nihâye birkaç hafta zarfında her şeyin hızı geçer. Bir şeyin bir kere hızı geçti mi, artık onun bakıyyesi, serpintisi olan kırıkların döküklerin de hiç bir ehemmiyeti kalmaz.

Corto'nın katlinden sonra da Leroux Matmazel Blanch'ın hanesine devamdan münkatı' olmadı. Bilâkis asıl bundan sonra devama kuvvet verdi. İlk günü Blanch'ı büyük bir teessür halinde görüp, hatta kendisine bir kat matem elbisesi yaptırmak ve fakat zamanın modasınca elbisesi gayet şık olmak telâşında buldu ise de hafiyelikte rü'yeti kadar zen-dostlukta da mahareti olan delikanlı güya îfâ-yı levâzım-ı ta'ziyet ve tesliyete:

- Matmazel! Gönlümdeki ihtisâsât-ı sahîhayı saklamaya neden mecbur olayım? Bugün sizin vakıa yevm-i mâteminiz ise de benim bir nevi bayram günümdür. Zira siz üç dört senelik bir dost kaybettinizse de ben galebesi müşkil bir rakipten kurtuldum. Evet! Corto'nın felâketine ben de acıdım ise de sizin lûtfunuza nailiyet ümidinin artması bu acıya mukabil beni müteselli etmektedir. Ben de şimdiye kadar sizin gönlünüzde bir parçacık yer tutabilmişsem siz dahi bir ihtiyar dostun yerine çarçabuk bir

genç ve sadık dost koyabilmekle tesliyet-yâb olmaya yol bulabilirdiniz. Hele hiç ummam ki Corto'nın kararını yerine getirmek için İspanya hududuna kadar nefsinizi nefyedesiniz. Hiç tavussur bile edemem ki Corto'nın in'idâmından sonra dünyada bir erkek yüzünü daha görmemek gibi divanecesine bir ahde girişesiniz!

demişti. Bu sözün Matmazel Blanch üzerindeki ilk tesiri de imâl telâşında bulunduğu matem elbisesinin tam matem elbisesi olmayıp "demi-deuil" denilen nısf mâtem elbisesine tebdili suretinde görülmüştü.

Üç gün sonra Leroux, Matmazel Blanch'ın "amant"ı olmuştu. Artık biz söylemeksizin kari'lerimizin anlayacakları vechile bundan sonra akşam sabah bu iki âşık ve âşıkanın vird-i zebânları Corto'nın katli meselesi olup, o meseleyle Vitri cinayetinin arasında da ancak bir hatve mesafe bulunduğundan her ne vakit Corto'nın katli lâkırdısına başlanırsa mutlaka Vitri cinayeti meselesinde lâkırdıya hitam verilir idi. Leroux, matlûbu olan neticeye doğru serîan yol alıyordu. Otuz beş yaşında bir matmazelin yirmi beş yirmi yedi yaşında bir "amant"ı olur da matlûbu olan neticeye doğru serîan yol alamaz olur mu? Hatta bir defasında Leroux:

- Ne dersin sevdiğim! Biçare Corto'nın asıl sebeb-i katli ben olmadım mı? Katiller benim buraya asıl senin için geldiğimi ne bilecekler? Bir polis hafiyesi Corto'yı takip ediyor dediler ve kendi işlerine Corto'nın vukufu zâbıta-ı adliyyeye kadar vasıl olabilmesi yolunu kesmek için de biçare Corto'nın başını kestiler!

dediği zaman artık âşıkı aleyhine hiç bir şüphesi, suizannı kalmamış olan Blanch bu sözü tastikten maada gülümseyerek:

- Fakat biçare Corto yine beyhude harcanmış oldu. Çünkü Vitri cinayetine dair onun bildiği şey pek azdı. Zabıtanın hiç bir işine yaramayacak kadar cüz'i bir şey!

demişti. Şu kadarcık bir itiraf üzerine Leroux'nun asıl neticeye hemen vusûl için tehâlük göstereceğini ummazsınız ya? Leroux o kadar ahmak değildir. Birkaç gün daha sabrile birkaç

istintak daha icrasından sonra Leroux, Blanch'tan haber alabildi ki Corto'nın bu işteki dahli Du Petit Val'in hususî olan hülâsa-yı muhâsebât defterinden bir sayfanın ortalık yerinden üç santimetre arz ve yirmi santimetre tûlünde bir parça kağıdın kesilip bir tarafa verilmiş olmasından ibarettir. Bu kağıdın üzerinde de çend mah mukaddem Du Petit Val'den edilmiş olan mühim bir istikrâzın kaydı varmış.

Ne mühim haber! Vitri cinayeti faillerini meydana çıkarmak için en mühim bir ser-rişte ama hayfa ki istikrâzın kim tarafından akdedilmiş ve o maktûanın kime verilmiş olduğu tasrîh olunmuyor. Bunu Blanch bildiği halde Leroux'dan ketmediyor zannetmeyiniz. Şeytan hafiye kızın damarına o kadar girmiş ki bu kadarcık bir iş için maktul Corto'ya altın akçe hesabıyla yirmi bin frank verildiğini ve hatta Corto'nın maktuliyetinden sonra bu yirmi bin frangın kendisine kaldığını bile söylemiş. Leroux'dan malûmat ketmedecek olsa asıl kendine taallûku olan bu sözü fâş etmemesi lâzım gelip, fakat Blanch bademâ ömrünün sonuna kadar olamasa bile pek çok seneleri zevc ve zevce gibi bir surette Leroux ile geçireceğine tamamıyla inanmış, kanmış olduğu için bu dereceye kadar ifşâ-yı râz eylediğinden o istikrâzı kimin akdetmiş olduğunu bilseydi onu da söyleyeceği muhakakât-tandı.

Blanch'ın bu istikrâzı akdeden zatı bilmediği şöyle dursun, acaba Corto dahi bu sırra âgâh mıydı? Bu bile kolay kolay hükmolunabilecek şeylerden değildir. Zira sonraları haber alındığına göre bu istikrâz mühim bir sarrafın namusunu kurtarmak için sırran akdedilmiş olduğundan bundan hiçbir kimsenin haberdar olmadığı vârid-i hâtır olabilir. Ama o halde de Corto'nın katli yalnız mahud sahifeden şerit gibi bir parça kağıdın çıkarılmış olduğunu bilmesinden ibaret kalıp bu kadar adi ve sade bir şey için dahi bu ikinci cinayetin külfeti istiksâr olunur. Herhâlde zihinler daha kolay yatar ki Corto müstakrizin kim olduğunu biliyordu da o sırrı kendi hayatıyla beraber mahvetmek için biçarenin canına kıyıldı.

***

Matmazel Blanch dostu Vensan Leroux'ya fâş etmiş olduğu esrarı sâir bazı mahremlerine daha fâş etmiş olmalı ki Vitri şatosunda Mösyö Du Petit Val'in bütün hanesi halkıyla kapı kapamaca katlolunması kendisinden akdedilmiş olan mühim bir istikrâzı tediye etmemek maksadına mebni olduğu havadisi Paris'te ağızdan ağıza gezmeye başlamıştı. Zaten daha Corto'nın katli günü bu yoldaki sözler orada müctemi' halk içinde bir kaç ağızdan birden sâdır olmuş bulunursa Blanch'ın mahremlerine keşf-i râz kabilinden olarak söylediği bir sözün serîan bu derecelerde şâyi olacağına şüphe edilir mi? Ama iş bu derecede dahi kalmadı. Corto'nın katlinden iki ay kadar sonra yani Vitri cinayetinin üzerinden üç buçuk dört ay kadar zaman geçtikten sonra Paris'te Verdele sokağında bir adam daha maktûl bulunarak lede't-tahkîk bunun da "Michel kardeşler" namıyla o zamanlar benâm olan iki sarraf biraderlerin kâtib-i husûsîsi, mahrem-i esrârı Mösyö Riviére olduğu meydana çıkınca fikirler, nazarlar bilkülliye değiştiler. Bütün halkın nazar-ı iştibâhı bu Michel Kardeşler tarafına döndü. O tarafa dönen enzâr-ı iştibâhın en müthişiyse hafiye memuru ve üçüncü sınıf polis komiseri Vensan Leroux'nun nazarıydı.

Bu Michel Kardeşler binnisbe henüz pek genç iseler de sarraflık işini az zaman içinde ileriye götürmüşlerdi. Evvelce dahi haber verildiği vechile o zamanlar Fransa'da kavâim-i nakdiyye pek ziyade kıymetten düşerek, gerek bunlar ve gerek maliye nezaretinin sair tahvilâtıyla altın akçe arasında külliyetli fark-ı fiyat devam eder ve bu farksa daima bir kararda durmayıp şüpheli zamanlardaki konsolidler fiyatı gibi gâh iner gâh çıkardı. Hükûmetse Fransa'nın haricinde olan umûr-ı mâliyyesini altın ve gümüş akçe ve dahilde olan işlerini evrâk-ı nakd ile gördüğünden ve o zamanlar Fransa'da fesat karışmadık hiç bir iş olmadığından, hükûmet altına ihtiyaç gördükçe kaime verip altın almak ve kaimeye ihtiyaç gördükçe altın verip kaime almak gibi işlere "agiotage" tabir olunurdu ki bu para ahz u îtâsı bir çok memurları çabuk çabuk zengin eylediği gibi bir çok sarraflara dahi külliyetli paralar kazandırırdı. Michel Kardeşler ise genç, tüvâna, cesur şeyler olduğundan bu "agiotage" işlerine kemâl-i

hırs ve tehâlükle saldırmışlardı. Vakıa bazen hükûmet altın istediği zaman derhal altın bulamamak ve İngiltere ve Hollanda'dan celbi lâzım geldiği halde muvaffak olamamak ve bu yüzden hem sermayeyi, hem namusu kaybetmek gibi bin türlü ihtimâlât bu ağır işin tehlikesini de ağırlaştırır idiyse de mehâlik-i mezkûreyi göze aldırmak için lâzım gelen cesaret bu iki biraderde maa-ziyâdetin mevcuttu.

Bunların kâtib-i husûsîsi Mösyö Riviére dahi katlolunduğu zaman bu katil ile bir de Du Petit Val'in kâtib-i husûsîsi Corto'nın Victor sokağında katli arasındaki münasebet herkesi büyük meraka düşürerek erbâb-ı meraktan bir çoğu derhâl tahkike muvaffak oldular, anladılar ki Vitri cinâyet-i mûhişesinin vukuundan beş hafta kadar evvel Michel biraderler evvelce Hollanda'dan celbeylemiş bulundukları altının bedelini göndermeksizin taraf-ı hükûmetten yeniden talep olunan külliyetli altını da tedarikten aciz kalmalarıyla Paris'in bazı sarraflarından pek ağır şerâitle mühim mühim istikrâzlara mecbur olmuşlar ve bir aralık adeta iflâs noktasına tekarrüb etmişlerdi. Şu söz bir kere ayağa düşünce artık efkâr-ı nâsda Vitri cinayetinin failleri şu Michel kardeşler olduğu hükmedildi gitti.

-4-
Takibât-ı Adliyye

Evet! Enzâr ve efkâr-ı nâsda Vitri cinayetinin failleri Michel biraderler olduğu hükmedildi gitti ama efkâr ve enzâr-ı nâs bir mahkeme midir ki bu hükmün ehemmiyeti olabilsin? Haydi farz-ı baîd ile farzedelim ki mânen bir mahkemedir. O halde de bu mahkeme vereceği hükümleri tahkîkât-ı lâzımiyyeyi bilicra ve muhâkemât-ı mukteziyeyi bilîfâ îtâ mı eder ki o hükmün ciddiyetine inanmak kabil olsun? Tahkîkât-ı evveliyye ve istintâkât-ı ibtidâiyyesi mükemmelen icra olunan bir dava bile bir mahkeme huzurunda şahitler istimâıyla muhakeme ve hükmolunuyor da onda bile hatalar görülerek istinâftan, temyîzden iade ediliyor. Vakıa mehâkimin lâyuhtîliğini pek çok hükemâ iddia etmişler ve bir dereceye kadar hak dahi kazanmışlarsa da işte Lesorak işi gözler önünde bulunuyor. Ondaki hata meydandayken efkâr-ı nâsın hükmüne ciddi adamlar inanabilirler mi?

İhtimal ki şu Michel kardeşler hakkında halkın verdiği hüküm ekseriya binde bir nispetinde kalan doğru hükümlerdendi. Lâkin biz bu hükme ehemmiyet vermekte halk gibi isticâl edemeyeceğiz, biz bu meselede icra edilecek olan takibât-ı adliyyenin netâyicine muntazır kalacağız.

Evet! Bu defa takibât-ı adliyyeyi artık kimse men edemezdi. Paris halkı bu işe Lesorak meselesi derecesinde ve hatta min-cihetin, min-cihât-ı adîde ondan ziyade ehemmiyet vermiş olduğu gibi bilhassa işin içinde bir de hafiye Vensan Leroux var idi ki efendisi olan Du Petit Val'in tekmil hanesi halkıyla beraber katlinden yani dört aydan beri bu işin arkasını takip etmekteyken şu Michel kardeşlerin kâtib-i husûsîleri Mösyö Riviére'in dahi bir takım mechul katiller tarafından katledilmiş olması o zeki hafiye nazarında tahkikatının neticesini teşkil edecek bir maddeydi.

Leroux bu Mösyö Riviére'i tanımıyordu. Fakat böyle bir manidar cinayetin vukuu üzerine maktûlün na'şını görmemek Leroux gibi sanatının meraklısı bir zabıta memuru için kabil olamayacağından doğruca Victor sokağına koşarak maktûlü gördüğü zaman bu adamla aralarında bir gûnâ aşinalık olduğunu derhal tahattur eyledi. Hiç şüphesi kalmadı ki bu adamı maktul Corto'nın hanesinde ya bir veyahut iki defa görmüştür.

Bunun üzerine dahi bir baş Matmazel Blanch'ın hanesine koşup bilâmukaddemât:

-Haberin var mı? Verdele sokağında katlolunan adam sizin Riviére imiş!

dedi. Bu "Riviére" ismi Blanch'ın kulağına vasıl olur olmaz benzi uçtuysa da aşüfte kız büyük bir cebr-i nefsle:

-Hangi Riviére?

diye tavr-ı tecâhül gösterdi. Leroux bu tavr-ı ca'lînin pekâla farkında ya? Fakat anlamış görünmüyordu. Dedi ki:

- Canım hani ya biçare Corto sağ iken bir çok defalar burada görmüş olduğum Riviére.

- Corto zamanında buraya Riviére isminde kimse gelmiyordu.

Matmazel Blanch'ın ilk teessürü çarçabuk zâil olduğundan, şimdi şu inkârları pek cüretli bir tavırla yürütüyordu. Lakin Leroux:

-De göreyim seni dostum! Hâlâ bana emniyetsizlik göstermeye çalış. Bre ahmak, ben Riviére'in katlini sana haber veriyorsam, senin için artık hiç bir şeyden havfa mahal kalmadığını ve bademâ istirâhat-ı kâmile ile müsterih olmak lâzım geldiğini anlatmak için söylüyorum. Herif henüz sağ olsaydı esrarın bu cihetini de ketm etmekte mazur görülebilirdin. Çünkü Vitri cinayeti esrarının bir tarîk-i ifşâsı da oydu. İşte koca katiller, usta herifler o yolu da bir bıçak darbesiyle kapadılar. Bundan sonra korkacak ne kaldı?

yollu teminata girişince Blanch'ın ihtiyatını, havfını filânını da izale edebildi.

***

Bundan sonra Blanch'ın ağzından bir çok itirafât almakta Leroux hiç bir zahmet çekmedi. Vakıa Vitri cinayetinden sonra Riviére'in birçok defalar kendi hanelerine gelip gittiğini ve her defasında müteveffa dostu Corto ile görüştüklerini ve hatta Riviére'in dahi bademâ terk-i hizmetle Savva vilâyetindeki köyüne çekilmek niyet ve teşebbüsünde bulunduğunu filânı itiraf eyledi. Lakin Vitri cinayetinde Riviére'in bir dahli olup olmadığını bilmek şöyle dursun bu adam kimlerin yanında kâtib-i husûsî olduğuna dair dahi hiç bir haberi olmadığını Leroux'ya temin eyledi.

Leroux için de itirâfâtın bu derecesi kâfiydi. Bunun üzerine zeki hafiye bir mufassal raport kaleme alarak Vitri cinayet-i müdhişesiyle maktûl Du Petit Val'in kâtib-i husûsîsi Corto'nın katli arasındaki münasebeti ayan beyan gösterdiği ve hatta bu münasebetin en büyük şahidi ve buna dair verdiği haberlerin yegâne muhbiri metresi olmak üzere üç dört mahdan beri biliğfâl idare etmekte bulunduğu Matmazel Blanch olduğunu da dermeyan eylediği gibi ahîren Verdele sokağında katlolunan Riviére'in katli ile Corto'nın katli arasında da bir büyük münasebet olduğunu ilâve eyledi. Hele bu münasebetin o kadar büyük ve vazıh olduğunu bildirdi ki Corto ile Riviére'in ikisini de tamamı tamamına bir halli gösterdi. Yani ikisi Vitri cinayetinin failleri olduğuna hiç şüphe kalmayan Michel biraderler tarafından epeyce mühim birer miktar parayla satın alınarak cinayete teşrîk ve cinayetten sonra birisi İspanya ve diğeri İtalya hudutları üzerinde kâin köylerine çekilip bademâ Paris'e gelmemeye icbâr edildiğini, fakat biçareleri bu taahhüt altına almak dahi canileri temin edemediğinden muhtaç oldukları emniyet ve itminanı bunların izâle-i vücûdlarından hasıl etmek mecburiyetine düştüklerini hep bir sûret-i mukniada ispat etti. Bu iknââtı meyanında Du Petit Val'in hususi hülâsa-i muhâsebât defterinden ince uzun bir kağıdın kesilerek onun üzerindeki kayıt mahvedildiğini ve Corto'ya verilen paralar onun katlinden sonra, hiç kimsenin haberi bile olmaksızın Matmazel Blanch'a

intikal ettiğini ve Vitri cinayetinden sonra Riviére'in kendi hanesine gelerek Corto ile sık sık görüştükleri ve onun da köyüne çekilmek azminde idügi Blanch tarafından itiraf edilmekte bulunduğunu hep raporunda mufassalan zikir ve beyan eyledi.

Ortada böyle bir raporttan başka hiç bir şey bulunmasaydı bile hükûmet Michel biraderleri bittevkîf haklarında tedkikat ve takibât-ı adliyye icrasında artık muztar kalmıştı. Zira daha Corto'nın katli üzerine Vitri cinayetinin bir mühim müstakriz tarafından istikrâzın kaydını imha maksadıyla îkâ' edildiği halkın ağzına düşmüş olduğu gibi hele Riviére'in dahi katlinden sonra bu müstakrizin Michel kardeşler oldukları dahi meydân-ı aleniyyete konulmuş ve binaenaleyh enzâr ve efkâr-ı âmme bu gibi genç ve zengin kardeşleri hem tekmil hanesi halkıyla beraber Mösyö Du Petit Val'in hem de Corto'nın katilleri olmak üzere mahkûm etmişti.

***

Michel biraderlerin taht-ı tevkîfe alındıklarını "Moniteur" nam resmî gazete 4 Temmuz sene 1796 tarihli nüshasında resmen ilân etmiştir. Fakat bunların sebeb-i tevkîfleri Vitri'de Mösyö Du Petit Val'in ve Victor sokağında Corto'nın katilleri olduğuna dair harf-i vâhid beyan olunmayıp yalnız Verdele sokağında kendi kâtib-i husûsîleri Mösyö Riviére'i katlettirdikleri maznûn olmasından dolayı tevkif olundukları beyan olunmuştur. Riviére'i idam ettirmelerinin sebebi olmak üzere dahi kendi umûr-ı sarrâfiyyeleri hakkında bazı esrâr-ı mühimmeyi beyan etmesinden havfları olduğu dermeyan kılınmıştır ki bundan Vitri cinayetine intikal edebilmek bir intikal-i baîd olup esrâr-ı mezkûrenin esrâr-ı âdiyyeden addolunabilecekleri derkârdır.

Bunu yalnız zeki hafiye Leroux takdir edebilmişti. Binaenaleyh:

- Oh! İşte katiller tevkif olundular. Ta'kîbât-ı adliyye her şeyi meydana çıkaracaktır.

diye sevinmekte oldukları halde yalnız Leroux ve ihtimâl

ki ahvâl-i zamana onun kadar vâkıf olan yalnız birkaç adam derunlarından:

- "Moniteur"ün bu ilânına nazaran Michel kardeşler ihkâk-ı hak için değil, ketm-i hak için tevkif olundular. Bunları başları üzerine adaletin baltasını indirmek için değil, adaletin baltasından bunların başlarını kurtarmak için taht-ı tevkîfe alındılar.

diye hayıflanmaktaydılar. Hele bilhassa Leroux:

- Yazık oldu bizim üç dört aylık zahmete! Michel kardeşlerin altınları bizim umûr-ı me'mûremizdeki reviyyet ve sadakatimizden ziyade iş görüyorlar.

diye cümleden ziyade tehayyüf eyledikten fazla:

- Böyle olacağını bilseydim Blanch gibi hem güzel, hem zengin bir metresi de feda eder miydim? Corto'dan kalan paraların bana doğrudan doğruya faydası olmayacak bile olsa, hiç olmazsa Blanch'ın benden para isteyememesi suretiyle, dolayısından olsun yine faydası vardı.

diye sûret-i mahsûsada bir tehayyüfe daha duçar olmuştu. Evet! Metresi Matmazel Blanch'ı dahi feda etmişti. Zira Blanch hiç bir surette mahkûm edilemeyecek bile olsa Leroux'nun kendisine olan mülâzemeti gerçekten kendi hüsnüne meftuiyetten, kendi cazibesine meczûbiyetten mütehassıl ciddî bir mülâzemet-i âşıkane olmayıp belki gayretli bir polis hafiyesinin îfâ-yı vazîfe için iltizam ettiği bir düzenbazlık olduğunu anlayacağından bademâ Blanch'ın kapısı Leroux'a mesdûd kalmak zaruriydi.

***

Michel biraderler ile beraber Matmezel Blanch vesair birkaç kimseler dahi tevkif olundular. Lâkin tahkikat yalnız Verdele sokağında Mösyö Riviére'in katli meselesine hasredildi. Bir aralık şahit sıfatıyla huzûr-ı mahkemeye ihzâr edilen polis hafiyesi Vensan Leroux :

- Efendiler! Verdele sokağı cinayeti müstakil bir cinayet

değildir. Tahkîkat-ı amîkam üzerine anlaşıldı ki bu cinayet Victor sokağında Mösyö Corto'nın katli cinayetiyle beraber hep Vitri cinâyet-i cesîme ve müdhişesinin bakıyyesidir.

diyecek olduysa da mahkeme tarafından şu anda Verdele cinayetiyle iştigal edildiğinden işin vukûât- sâireye kadar tamimine mahal olmadığı ve bu yoldaki tahkikatın usûl-i muhâkemât-ı cinâiyyeye mugâyir(!) olduğu dermeyan kılınarak oralara kadar edilen şehadet ve verilen malûmat men olundu. Halbuki maktûl Corto'dan Matmazel Blanch'a intikal eden ve Du Petit Val'in hususî defterinden kesilen iki parmak bir kağıdın bedeli olan yirmi bin altın frank bu kadına bilâhak ve lâ-mûcib intikal etmiş diye taraf-ı hükûmetten müsadere olunmaktan çekinilmedi, hem de biçare Blanch o zamana kadar bu paranın bir kaç yüz frangını harcetmiş olduğundan onları da tazmine mahkûm oldu. Michel biraderlerse kendileri aleyhinde ihbar edilmiş olan cinayet mevki-i sübûta konulamadığı cihetle beraatı zimmetlerine hükmolundu ve bu beraat yine Moniteur ceride-i resmiyyesiyle ilân edilerek işte bu iki zengin sarrafın namuslarına sürülen lekeler resmen bu suretle temizlenmiş oldu.

Evet! İnsanların mahkeme-i adliyyesinde Michel biraderler bu vechile tebrie-i zimmet ederek namusları resmen temizlendiyse de Hak teâla hazretlerinin adâlet-i ilâhiyyesi mahkemesinde de bu berâat-i zimmet hasıl oldu mu? Onu bilâhare bize vukuat gösterecektir. Enzâr ve efkâr-ı nâsda ise Michel biraderlerin namusları asla temizlenmedi. Zaten Fransa'nın bu devr-i tarihiyyesinde mehâkim-i adliyyenin bu yoldaki garabetleri nevâdirden değil idi ki halk bu haksızlığa büyük bir hayretle şaşsın. Yalnız bâdî-i emrde hasıl olan ümitlerin boşa çıkmasından dolayı bu haksızlık hiddet-i umûmiyyeyi müstelzim bulunarak, Michel biraderler mahkemede resmen berâat-i zimmet kazandıktan sonra dahi onları her kim nerede görse:

- Şu katillere bakınız, katilere!

diye tahkir etmeyi âdet edindiler. Ama evvelki gibi hayatlarını tehdide kadar varılmadığından Michel biraderler bu

tahkîrâtı vazife edinmeyebilirler idi. Zengindirler ya, bu kâfidir.

Bir bölük halk kendilerini tahkir ediyorlar ise o halkın içinde kendilerine tazim edecek dalkavuklar dahi nadir olmadığından bunlar servet-i azîmeleriyle yine kurum satabilmekte idiler.

-5-

Yirmi Sene Sonra

Vakıa Michel kardeşleri "Katil!.." diye alenen tahkirde devam eden halkın içinde bir takım dalkavuklar dahi vardı. Lâkin dalkavuk denilen heriflerin mahiyetleri güzelce tahlil edilir ise görülür ki yüz suyu dökerek ve türlü denâetleri kabul ederek nimet ve atıfetlerine nail oldukları zevata hiç olmazsa müteşekkir kalanları pek nadir olurlar. Onların kısm-ı a'zamı inayetine nail oldukları adamı aldattıklarına kanaat ederek ve onların bu aldanışlarını da humk ve belâhetlerine vererek hatta yüzlerine karşı gülmeleri bile bu hamâkatlerine gülmek nev'inden bir hâldir. Hele o tahmîk eyledikleri keremkârların gıyabında hâllerini en acı bir lisanla muaheze edenler işte yine bu dalkavuklar olurlar. Dikkat ediniz de bakınız, büyücek bir adamın daima iyiliğine nail olan ve hem de müstehak ve lâyık olmadıkları halde inayet ve nimetine nail olan dalkavukları o adamın en şiddetli müntekidleri, en insafsız muâhizleri bulursunuz.

Hele Michel biraderler için bu hâl sair dalkavuklar merâciinden ziyade vâki idi. Zira bu iki kardeş altına o kadar âşık idiler ki maşûk-ı dil ü cânları olan o müdevverü'ş-şekl sarı madenleri kendi gözlerinden bile kıskanırlar, kendi saadetleri yolunda sarf etmekten bile esirgerler idi. Binaenaleyh bunların dalkavuklarına vuku bulan inayetleri ne eblehâne ne de civanmerdâne olmayıp, mücerret halkın:

- Adam! Bırakınız şu murdar katileri!

yollu müteneffirâne nakarâtına karşı bazan da:

- Hayır! Pek de ileriye varmamalı!

gibi dostâne bir kaç söz söyleyecek tarafdarân bulmak ve kendi tabirlerince tarafdarân satın almak için bir miktar altını elleri titreye titreye verirler idi. Bu hâl ise o nankör dalkavuklar için bir gayret-i müntakimâneye kadar hak verdirmiş olurdu.

Binaenaleyh Michel kardeşlerin servet-i azîmelerinden söz açıldıkça:

- Re'sü'l-mâli kanlı çıkınlar içinde gelmiş olan servet! Kanlı eller ile sayılmış olan servet!

sözleri bunların en ziyade lûtf-dîdeleri olan adamların ağzından sâdır oluyordu.

Zaman geçtikçe erbâb-ı tecessüsten herbirinin birer parçasını keşfetmeleri suretiyle bu sır vâkıflar nazarında gereği gibi münkeşif olmuş idi. Meğer Vitri cinayetinin vukûu esnasında Michel kardeşler muâmele-i mâliyye ve sarrafiyyeye yeni başlamışlar imiş. Ya Hollanda veyahut İngiltere'den celb etmiş oldukları külliyetli bir miktar altının mukabilini ödemeye mecbur oldukları gün ve saat tekarrüb ederek buna mukabil hükümet hazinesinden alacakları paralar dahi teahhur ediverince kendileri için ilân-ı iflâstan başka çare kalmamış. Bu sûret-i nâmuskârânede ilân-ı iflâs edecek olsalar hükûmetten alacakları paralar dahi elerine geçmeyeceğini ve bademâ fakr u zarûrete duçar olacaklarını görerek biçare Du Petit Val'e müracaat etmişler. Ne yapmışlar ise yapmışlar, ne kadar yalvarmak lâzım gelirse yalvarmışlar. Lüzûmu kadar altını mûmâ ileyhten istikrâza muvaffak olmuşlar. Bu meblâğın miktarında ihtilâf olunur ise de rivâyât-ı muhtelifenin hesâb-ı vasatîsinden bir milyon altın frank kadar olduğu anlaşılıyor. Halbuki Du Petit Val dahi kendileri gibi bir sarraf olduğundan bu kadar parayı faizsiz, teminatsız veremeyeceği derkârdır. Aradan biraz daha zaman mürûr edince hükûmetten bekledikleri parayı yine alamamak seyyiesiyle Du Petit Val'e vereceklerini de verememek tahakkuk etmiş ve bunun da hep o korktukları iflâsı vukua getireceği derkâr bulunmuş olduğundan iki kardeş Du Petit Val'in ocağını yıkıp enkazı altına kendisini de gömmekten başka tedbir bulamamışlar. Bir taraftan adamcağızın kâtib-i husûsîsini ele alıp hususî defterden bu istikrâzın kaydını kestirmişler almışlar ve diğer taraftan dahi o Vitri cinayet-i müdhişesini îkã etmişler. Onu müteakip hükümetten bekledikleri paralar dahi ellerine geçiverince bu

altın âşıkları nâdimâne tövbe ve istiğfar ederek Du Petit Val'e olan borçlarını veresesine verecek değiller a! Bilâkis paraların üstüne oturarak birden bire en zengin bankacılar derecesine vasıl oluvermişler.

***

Hülâsası şu yazdığımızdan ibaret bulunan hakîkat-i hâl bir takım mübalâğacıların buna ilâve eyledikleri mübalâgât ile beraber beyne'n-nâs o kadar şâyi olmuş idi ki Michel biraderler henüz genç ve bekâr oldukları ve zenginliklerinden dolayı o zamanın tabirince "mâliye prensleri"nden addolundukları halde kibar salonlarına değil a, orta hâlli mûteberân salonlarına bile davet edilmez olmuşlar. Haniya böyle genç, zengin, bâhusus bekâr olanlar başkalarına tercihan salonlara davet edilir de kızlarına koca arayan valideler bunların etrafına toplanırlar ve herbiri en mülevven kelebekler kadar süslü olan genç kızlarını da bunların etrafına saldırtırlar değil mi? Heyhat! Mebâdîde kabul olunabildikleri bazı salonlarda kız valideleri ve kızlar bunların semtine bile uğramadıkları gibi kızlarına verdikleri talimat mucibince kızlar dahi bu katillerden korkup yanlarına yaklaşamaz olmuşlar ve bilâkis bunlar olanca tavır ve nezaketleriyle kızlara ve kadınlara sokulacak olurlarsa herkes tarafından başları başka cihete çevrilmek nev'inden hakaretler görmeye başlamışlar. Nihayet kadınlar meyanında:

-Michel biraderlerin mevcut olacakları salonlara gidilemez.

sözü kati bir parola halini alınca, bu iki kardeş hiçbir salona davet edilmemeye başlandığı gibi kendilerini davet ettirmek için göze aldırdıkları müracaatlar dahi reddedilince işte irtikâb etmiş oldukları cinayetlerin cezâ-yı mânevîsi acısı bu vechile ciğergâhlarına kadar işlemeye başlamış. Şu menfûriyyetin derecesini muvazeneye medâr olmak için arz edelim ki Michel kardeşlerin davetinden sarfınazar olunduktan bir zaman sonraya kadar bile pek çok familyalar davet olundukları yerlere gitmekten korkmakta devam eyledikleri cihetle davetnamelerin bir tarafına:

"Michel kardeşlerin gelmeyecekleri..."

kaydının incecik harflerle yazılmasına lüzum ve mecburiyet hissedilmiş.

Vicdân-ı umûmî mahkemesinde bu iki kardeşin duçar oldukları mahkûmiyyet, vakıa pek müthiş, pek müstekreh bir mahkûmiyet olmakla beraber Paris familyalarının bunlardan ihtirâzı şu derecelere vardırmaları da sanki hakikî ve samimî bir şey midir zannedersiniz? Şu son yüz sene zarfında Paris'in ahlâk ve âdâtı pek çok değişmemiştir. Şimdi olduğu gibi o zamanlar dahi Paris moda esiri idi. Moda yalnız elbisede hüküm sürmez. Onun hükmü her şeye şamildir. Edebiyatın modası değişerek düne kadar hayalî şeyler mergûb iken bugün hakikî şeyler mergûb olur. Mesâlikin modası değişerek düne kadar avukatlık mesleği mergûb iken bugün tabiplik mesleği mergûb olur. Bunun gibi bazan Paris halkı feylesof olarak sıcak soğuk hamamlara çıplak girmeyi hoş görür de bazan dahi âdâbca mutaassıp olarak eldivenin düğmesi iliklenmemiş olursa meâyibden sayar. Cinâyât-ı mütenevvianın harcıâlem olmuş bulunduğu bu zamanda da her nasıl olursa olsun, bir mahkeme huzurunda beraat kazanmış olan iki adamın bu derecelerde nefret-i âmmeye duçar olmaları hakîkat-i hâlde istib'âd olunacak mevâddan iken o aralık hemen de Michel biraderlere mahsus olmak üzere bu nefret moda hükmüne girmiş idi.

Amma maneviyat erbabından birisine sorarsanız size der ki bu modada dahi bir hikmet vardı. Hatta yalnız on bir nefer maktûl-i mazlûmun intikamı hikmetinden de ibaret değil! Altın âşıklarının bu aşktaki şiddetlerinin cezasından ibaret bir hikmet. Bu adamlar altına âşık olmuşlar. Elbette altın sayesinde umdukları bir zevk için olacak.

Zira aşk nedir? Maddî ve manevî husûlü arzu olunan bir zevke şiddet-i iştiyâk, değil mi? Vakıa bu nokta-i nazardan altın sevilecek bir şeydir. Zira insanı maddî manevî gûnâgûn ezvâka nail eder. İşte Cenâb-ı müntakim-i hakîkî şu bizim Michel kardeşlerden ibaret bulunan altın âşıklarının o yüzden umdukları zevklerin maddîsini de manevîsini de husûlden men

için evvel be-evvel Paris halkı meyanında şu nefret modasını tecelli ettirmiştir. Bakınız bu nefretin hükmü daha nerelere kadar vardı:

***

Sarraflık mesleğine sülûklerinin mebâdîsinde Michel kardeşlerin ikisi de pek gençtiler. O kadar genç ki servetlerinin tekessürüyle kesb-i şöhret eyledikleri zaman ikisi dahi henüz bekârdılar. Teehhül sevdası bittabi en evvel Michel Le Né'ye yani büyük Michel'e geldi. Hatta familyalarla münasebet -i dostâneyi ileriye götürmek ihtiyacı dahi bundan dolayı baş göstermişti. Bu ihtiyaçla biçare altın âşıkları bâdî-i emrde hanelerini tanzim ederek mefruşat ve evânînin en güzellerinden mübâyaât ve tedârikât uğrunda küllî paralar sarfetmişlerdi. Yalnız gümüşten mamûl çatal bıçak takımı için altın frank hesabıyla yirmi beş bin frank sarfetmişlerdi. O zaman için bu yirmi beş bin frank bugünkü akçenin yüz bin frangından daha ehemmiyetlidir. Misâl olarak bu çatal bıçak takımını irae edişimizin de bir hikmeti vardır ki onu sonra göreceksiniz. İşte altın âşıklarının o para aşkıyla on nefer-i bî-günâhı öldürtmek şenîasını kabul eden tama'kârların bu kadar masrafı göze aldırmaları akran ve emsalleri arasında kendi servetlerine mütenasip olan mevki-i mümtâzı ihrâz ederek o şana lâyık olacak birer surette de teehhül etmekten başka hiç bir maksada mebni değildi. Bir de haklarındaki nefret-i âmme salonların kapılarını bunların suratlarına karşı şark diye kapayıverdiği gibi teehhül nokta-i nazarından bu menfûriyetin ne demek olduğunu anlayarak iki kardeşin ikisi dahi cangâhlarında tahammül-fersâ bir ağrı hisseylediler. Michel Le Né:

- Kibar âleminden kız bulamaycaksam, sıgâr âleminden bulurum. Züğürt olup da cihâzına veyahut miskin olup da nüfûzuna tama'en kibar âleminden kız almaktansa, zengin ve sâhib-i nüfûz olup da sıgâr âleminden bir fakir kızı almak ve onu kibar âlemine îsâl etmek elbette daha şanlı ve daha şerefli olur.

diye talihini o yolda denemeye karar verdi. Michel Le Cadet yani küçük Michel besbelli ağabeyinden daha zeki olmalı

ki öyle sıgâr takımından alınacak bir kadını kibar âlemine kadar terfi ve îsâl etmek daha güç olacağını bilihtar:

- Bizim hâlimiz kibar âlemine girmeye mâni olduğu hâlde bir fakir kızın vazâatı da onu o âleme idhal için başkaca mani olmaz mı? Bu senin dediğin olur ama biz kibar âlemince makbul oluruz da vazî'ü'l-asl olan zevcemizi de kendi makbûliyetimize hürmeten kabul ettirebiliriz. Şu hâldeyse şayet servetini kaybetmiş kibardan bir kız alacak olsak bile onu da kibar âlemine sokamayız. Kızı servetini kaybetmiş olduğu için değil. Servet ve sâmândan kat'-ı nazar asâlet-i zâtiyyesi onu kibar âlemine kabul ettirebilecek iken bizim menfûriyetimiz ondan dahi bu makbûliyeti izâle eder. Biz ne yaparsak yapıp, evvelâ şu üzerimizde sıfat-ı kerîheyi izale etmeliyiz.

demişti. Bu yoldaki hasbihâller iki kardeş arasında vakit vakit birçok kereler tekerrür ederek, arzunun çâre-i husûlü her cihetten düşünüldüyse de Michel Le Cadet hatıra gelen çarelerin hiç birisini musîb bulamıyordu. Nihayet Michel Le Né bir gün kızarak:

- Biz kibar âlemine kabul olunmayacaksak ne yapalım efendim? Ben de kibar âlemine prezante etmek için bir zevce almayıp kendi âlemimde mesuden yaşamak ve çoluk çocuk peyda etmek için bir mini mini karıcık alırım.

demişti. Buna ise Mişel Le Cadet'nin diyeceği olamayacağından o yolda taharriyâta girişildi. Oo! Kocaya verilecek kız çok! Bahusus drahomasız, cihâzsız kabul olunacak olduktan sonra bin tanesi hazır! Kibar düşkünü olanlardan birkaç tanesine müracaat olundukta düşkünlüklerine bakmayarak kendilerini tezevvüc edecek olan bir zevc-i kerîmin minnettarı kalacaklarını beyan eylediler ise de bir katil karısı olmaya hiç bir vechile katlanamayacaklarını ve bu ârdan ise kız kalmayı tercih edeceklerini dahi ilâveten dermeyan eylediler.

Off, bu kibarın nahvet ve kibirlerinden! Bu hâl Michel kardeşleri dahi kibar âleminden müteneffir eyledi. Onlar dahi ahd ve mîsâk ettiler ki en muteber kibardan kendilerine kız teklif olunsa bile kabul etmesinler. Bademâ bütün kibar salonları ken-

dilerine açılsa ve teşrife rağbetleri rica edilse bile kabul etmemeye katiyen karar verdiler. Bu hâlde Michel Le Né orta halli takımdan, hatta esnaf sınıfından kız aramaya başladı. İlk hamlede pekçokları önüne çıkıyorlar idi. Lâkin Vitri cinayeti ve Corto ve Riviére'in idamları malûmları olmamak hasebiyle tamam muvafakat hasıl olmaya tekarrüb eder etmez öte taraftan Vensan Leroux, hani ya şu efendisinin intikamı için bunca tahkikata muvaffak olmuş bulunduğu hâlde mahkemeye meram anlatamayarak zahmeti boşa gitmiş olan polis hafiyesi Vensan Leroux yok mu? İşte o Vensan Leroux bu Michel kardeşler üzerindeki on mazlumun kanı kokusunu kızlara ve kız babalarına analarına ihtar eder etmez iş bozuluveriyor idi. Çünkü Vensan Leroux'dan bu haberi aldıktan sonra doğru olup olmadığını tahkik için her kime müracaat etseler:

- Michel kardeşler mi? Şu katiller ha?

diye herkesin nefretinden kurtulamadılar.

Bereket versin ki Michel kardeşler Leroux'nun şu takibatından haberdar değil idiler. Yoksa Corto'dan Riviére'den kurtulmuş oldukları suretle Leroux'dan dahi kurtulmak bunlar için hiç de müşkil olmaz idi. Günün birisinde ya bir kaza kurşunu yahut görünmez bir eldeki hançer Leroux'nun da leşini yere serer idi.

***

Michel Le Né teehhül için nereye baş vurur ise ric'ate mecbur oluyor. Bu müracaat ve ric'atler üzerinden de zamanlar geçiyor. Milyonlara malik olduğu hâlde bir teehhül maksadına bile nail olamamak herifi deli divane ediyor amma ne yapmalı? Hiç bir kız, katili istemiyor. Hiç bir kız babası, kız anası katili damatlığa kabul etmiyor. Michel Le Né kızdan da vaz geçti, dula dahi razı oldu. Bir hayli zaman dahi dullar arkasından koştu. Hele bir tanesine pek âşık oldu. Madam Louise Kotara namındaki bir dul ki Etienne Kotara namındaki bir yüzbaşıya vardıktan üç dört sene sonra kocası bir muharebede maktûlen vefat etmiş ve ber-mûcib-i kanûn kendisine bir miktar erâmil-i askeriyye maaşı tayin olunarak bir miktarcık dahi kendi vâridât-ı mevrûsesiyle alâ-külli hâl yaşamakta bulunmuş idi.

İşin en mühim ciheti Michel Le Né'nin kendisini Kotara'ya sevdirmiş olmasında idi. Hakikat bu iki biraderin ikisi dahi servet-i azîmelerinden kat'-ı nazar edildiği hâlde beğenilmeyecek, sevilmeyecek gençlerden değil idiler. İkisi de pek yakışıklı, pek zeki, zarif adamlar idi. Her taraftan mahrûmen red ve tard edilmiş olan Michel, bu kadını sevmekle beraber mülâzemet-i âşıkanesinde muhabbet-i hakîkiyyesinin icabından pek çok ziyade âşık göründüğünden genç dulun dahi rikkatini, muhabbetini, aşkını kazanabildiyse de iş izdivaca gelince kadın mümkün değil razı olamadı. Meğer daha evvelce Vensan Leroux, Madam Kotara'yı dahi görüp macerayı anlatmış ise de kadın Michel kardeşler hikâyesini Leroux'dan öğrenmeye de muhtaç değil imiş. Onu daha evvelden dahi biliyormuş. Binaenaleyh:

- Azizim Michel! Seni ne kadar sevdiğimi tekrar temine hacet yoktur. Zira görüyorsun ki bir kadının en ziyade beğendiği, sevdiği bir adama feda edeceği her şeyi ben sana feda ettim. Şu hâlde senin metresin olarak yaşamaya razıyım. Böyle yaşamakla bahtiyar dahi olurum. Fakat izdivaca gelince bu teklifini kabulden mazurum.

diye izdivac teklifini reddetmişti. Madam Kotara münasebetlerinin mebâdîsinde Michel kardeşlerin servetlerine asla tamahkâr görünmeyip Mişel Le Né'yi hasbî olarak sevdiğini göstermiş olduğundan izdivaç teklifini reddetmesine Michel erâmil maaşından mahrumiyeti istememek mânâsı vermiş idi de:

- Sevdiğim! Erâmil-i askeriyye tekrar tezevvüc eyledikleri zaman maaşlarından mahrum olacaklarını düşünüyorsan benim zevcem olduğun zaman bu maaşın on mislini sadaka olarak verecek bir servete malik olacağını temine hacet var mıdır?

demiş idi. Buna mukabil dahi Madam Kotara:

- Hayır dostum! Mesele para meselesi olsaydı senin öşrün derecesindeki bir adamın izdivacına mukabil maaşımın on misli kadar bir maaşı feda etmek işten bile değildi. Yalnız "Madam Kotara" ünvanını muhafaza için...

sözünü dahi kemâl-i mahcûbiyetle söylemeye cesaret alarak fakat cesareti bu sözü itmâma kadar da devam edememiş idi. Zira "muhafaza için..." kelimelerini irada başlar başlamaz Michel Le Né sapsarı kesilerek o kelimelerin alt tarafını istimâa muktedir olamayacağını da bu tebeddül-i levni anlatmıştı.

Ya Madam Kotara:

- Muharebede fedâ-yı can etmiş olan bir namuslu askerin namını bir katil namına tercih ederim!

demiş olsaydı! Fakat genç dul suretçe güzel olduğu kadar sîretçe dahi güzel olduğu için o ciheti îmâya bile cesaret edememişti. Zaten Michel Le Né ile beş altı aydır düşüp kalktığı hâlde ne Vitri, ne Riviére, ne de Corto meselelerine dair uzaktan uzağa bile hiç bir îmâda bulunmamıştı. Terbiyesi buraları düşündürecek kadar terbiyeli kadınlardan idi.

***

Vitri cinayeti üzerinden tamam altı sene mürûr etmiş olduğu ve bu müddet zarfında Michel Le Né teehhül için her kapıyı çalmış bulunduğu hâlde bir türlü nâil-i emel olamayınca artık iki kardeş teehhülden bilkülliyye ümitlerini keserek müddet-i ömürlerini bekârlıkla geçirmeye karar vermişler. Gelsin muhâkemât-ı felsefiyye! Zira tab'-ı beşer hiç bir fenalığa katlanamaz ki bir muhâkeme-i felsefiyye ile o fenalığı katlanmaya lâyık bulmasın. Bir mürtekib, bir hırsız bu fazîhaların fena şeyler olduklarını elbette bilir. Bildiği hâlde onları kabulü ise bir muhâkeme-i felsefiyyeye uydurduğu için olur. Bu iki kardeş dahi teehhülün ne kadar fenalığı tasavvur ve tahayyül olunabilirse cümlesini muhâkeme-i felsefiyyelerine ithal etmişler. Teehhül mü? Nelerine lâzım? Dertsiz başlarına dert mi açsınlar? İşte sandıklarında milyonlar yatıyor. En benâm "loret"ler, en meşhur "cocote"lar emirlerine hazır, muntazır! Altın bu! Jüpiter bile bir altın yağmura tebdîl-i hâl ederek bir afîf kadının hanesine yağınca kadın kabını kacağını doldurmaya müsâraat etmiş olduğunu esâtîr-i Yunâniyye hikâye etmiyor mu? Neler neler! İki kardeş teehhül etmeyecekler vesselâm! Zaten o kadar müttehidâne yaşıyorlar ki aralarından

su sızmıyor. "Hak teâlâ kardeşi kardeş yaratmış, keselerini ayrı yaratmış" darbımeselinin bunlar hakkında hiç hükmü yok. İkisi bir hanede yaşıyorlar. Milyonların adedini gittikçe arttırmaya ikisi elbirliğiyle çalışıyorlar. İkisinin de adı Michel. İkisi bir vücut!

Zaten halkın nazar-ı intikâdı bu hâle dahi değmiş idi. Hatta bunu dahi halk tevil etmişti. Bunların şu ittihadı mücerret zimmetlerinde bulunan katillerden dolayı ilânihâye hiç bir tarafa sır vermemek için mecburî bir hâl olduğu hükmolunmuştu.

Bunların adem-i teehhülü cezm u azimleri içinde bir hikmet-i hafiyye daha vardı. O hikmeti de Michel Le Cadet yani küçük Michel bulmuştu. Büyük Michel'e demişti ki:

-Sen bu teehhül maksadında ısrar ettikçe bizim katillik şöhreti unutulmayacak. Her defa bir kadını talep ettikçe ona bizim şöhretimizi ihtar edecekler. Her izdivaç pazarlığı bozuldukça bir çok halk hep geçmişi tahattur eyleyecek. Gel şu teşebbüsleri tatil edelim. Görürsün ki maceraların tahatturu önüne dahi bu suretle set çekmiş oluruz.

Vakıa öyle de olmuştu. Vitri cinayetinin vukuu üzerinden altı sene geçmiş olduğu halde unutulmayan şeyler teehhül azmini terk eylediklerinden bir sene sonra hemen de artık söylenmez olmuşlardı. Bir vesile-i tahattur yok ki söylensinler. İki sene geçince mensiyyetin hükmü daha ziyade artmıştı. Üç beş sene geçtikten sonra o şeyler hakikaten unutulmuş gitmiştiler. Zaten Paris'te senelerce müddet unutulmayıp devam edecek ne hâl olabilir?

Vitri cinayetinin vukuu üzerinden on dokuz ve Michel Le Né'nin teehhül azmini terkinden üç on sene mürur eyledikten sonra İngiltere'nin bir tarafından John Ferristone namında bir İngiliz Paris'e gelmiş İngiltere'nin makas, çakı, bıçak, ustura gibi çelik mamûlâtı fabrikalarından birçoğunun acentası sıfatıyla Paris'e yerleşmek için gelmişti. İngiliz bankacılarından bir takımı Mister John Ferristone'u Michel kardeşlere tavsiye eyledikleri için Paris'e Ferristone'un ilk münasebet peyda eylediği adamlar dahi bittabi Michel kardeşler olmuştu.

John Ferristone asla Fransızca bilmediğinden Mary namındaki kızını dahi beraber alıp getirmişti ki bu Mary İngiliz katoliklerinin Fransız rahibeleri arasında bulunan bir manastırında tedrîs ve ta'lîm edilmiş olduğundan Fransızcayı bir Fransız kadar bildiğinden maada İngiliz ahlâkını dahi gereği gibi Fransız ahlâkına tahvil etmişti. Babasının Michel kardeşlerle olan müzakeresine, muhaberesine hep Mary tercüman olduğundan Micheller ile Mary arasındaki münasebetin çarçabuk ilerleyeceğini ihtara hacet bile görülmez. Üç seneden beri teehhül azm u cezmini bilkülliye terk etmiş olan Michel kardeşlerin ikisinde de bu arzuyu şedîden uyandırmaya muvaffak olan Mary'yi iki kardeşin pay edemediklerini görürseniz istigrâb eder misiniz? Michel Le Né, Mary Ferristone'a heveskâr olduğunu kardeşine açtığı zaman Michel Le Cadet:

- Yok! Sen talihini bin defa tecrübe ettin, muvaffak olamadın. Şu fırsatı da bana terk et bakayım. Talihi bir de ben tecrübe edeyim!

demişti. Az kalmıştı ki iki kardeş arasında bir cidâl zuhur etsin. Az kalmıştı ki değil! Bu cidâl zuhura dahi gelmişti. Ama yalnız iki kardeş arasında mahsur kalmıştı. Hem de süreksiz olmuştu. Büyük kardeş küçüğü derhal sükûta mecbur edebilmişti. Michel Le Né'nin bu galebe-i serîasını anlatabilmek için mebâdîye doğru bir nazar atfetmek lazım gelir. Şöyle ki :

Du Petit Val ve Corto ve Riviére vak'alarının birbirini takip ederek bâis oldukları istigrâb-ı umûmî üzerine işin içine hükûmetin de müdahalesi girdiği ve Michel biraderler taht-ı tevkîfe alındığı zaman bunlar yalnız Riviére vak'asından dolayı tevkif edilmişlerdi de Vensan Leroux o vak'a ve hatta Corto vak'ası dahi asıl Vitri cinayetinin bakayası olduklarını ve binaenaleyh Vitri cinayetinden dolayı da Michel kardeşlerin istintâk edilmeleri lâzım geldiğini ortaya koyduğu zaman mahkeme bu işin diğerlerine taallûku olmadığı beyanıyla tahkikatın o cihentini men etmişti. Tahkikatın Vitri'ye ait olan ciheti her ne kadar men edilmiş idiyse de hiç başlanmaksızın men edilmiş değildi. Ona dair dahi biraz tahkîkat-ı evveliyye

icra olunmuştu da ondan sonra men edilmişti. Bu tahkîkât-ı evveliyyede dahi şabit olmuştu ki Vitri cinayetinin îkâ edildiği gece Michel Le Né Paris'te mevcut olmayıp, Paris'e de Vitri'ye de pek uzak bir yerdeymiş. Vakıa bunların Vitri cinayetini kendi elleriyle icra etmiş oldukları iddia olunamayıp onu para kuvvetiyle icra ettirmiş olduklarına göre cinayet gecesi Paris'te bulunup bulunmamalarının hiç bir hükmü olamaz ise de Michel Le Cadet'nin o gece Paris'te bulunmasına mukabil Le Né'nin bulunmaması onun için daha kuvvetlice bir beraat teşkil etmekteydi. Hatta bu iki kardeşi katillikle tavsif ettikleri zaman bazen:

- Büyük kardeş o gece Paris'te bile yokmuş. Asıl katl küçük kardeşin zimmetinde kalıyor.

diyenler biler nadir değil idiler. Binaenaleyh Mary Ferristone'dan dolayı iki kardeş rekabet münâzaasına kıyam ettikleri zaman büyüğü:

- Biliyorsun ya! Asıl katillik sıfatı sendedir. O cinayetler esnasında ben Paris'te bile değildim. Şu teehhülü bana bırakırsan, ben de teehhül edersem, tılsımı bozmuş olurum da nöbet sana dahi gelir.

dediği zaman küçüğü şakk-ı şefeye imkân kalmamıştı.

***

Michel Le Né için Mary Ferristone'un meylini kazanmak asla müşkil olmadı. Fransa rahibelerin dest-i terbiyelerinde İngilizliğe mahsus olan soğukluğu Fransızlar'daki hoppalığa ısınarak tatil etmiş olan Mary zaten bir Fransız'la akd-i izdivâc arzusunda bulunup o Fransız'da gençliğe, güzelliğe zamîmeten yirmi otuz dahi milyon görünce itirâf-ı meyl etmekte ne güçlük kalır? Mary değil a babası bile muvafakatında betâet göstermemişti. Hatta şu işi kimseye duyurmamak için her şeyi sade, her şeyi gizli yapmaya bile kıyam etmişlerdi. O kadar gizli ki hafiye Vensan Leroux'nun bile haberi olamayacaktı.

Fakat heyhat! Leroux'nun bir işe parmak sokması üzerine o işin hiç bir gizli tarafı Leroux'ya hafî kalamaz. Bir de günün bi-

risinde Paris'in beş on gazetesinde birden Michel Le Né ile Miss Mary Ferristone'un karîben akd-i izdivâc edeceklerine ve Michel gibi bir katile Ferristone'un kız vermesi, onun da kızını bir katilden başka kimsenin alamaması için sebepler bulunduğuna dair biri diğerinden daha muhakkirane beş on bent birden münteşir oluvermez mi? Paris bu! "Skandal" meraklısı olan şu şehirde Michel kardeşler gibi Cemaziyelevvelleri malûm olan milyonerler hakkında fırsat düşer de zaten "skandal" yani terzîlât-ı umûmiyye satıcısı olan gazeteler o fırsattan istifadeye külâhlarını atmaz olurlar mı?

Michel kardeşlerin bu defa duçar oldukları şu darbe sair defaların hiç birisine benzemedi. Mary Ferristone bunlar için her ümidin fevkinde bir inayet olup, o dahi tam ele girmişken bir çelme vurularak elden düşürülmesi iki Michel'in ikisini de son dereceye kadar hiddetlendirdi. Artık bir daha milyonlara davranmak lâzım geldi. Öyle ya! Bazı kimseler silâha davranırlar, bazıları kaleme! Her kimin kuvveti nede ise ona davranır. Bunların da kuvvetleri milyonlarda olduğundan milyonlarına davrandılar. Bu yolda fıkralar yazan gazetelerin cümlesinin birden aleyhlerine ikame-i dâvâ eylediler. Neşriyat vakıaları umûr-ı mâliye ve sarrafiye prensleri addolunan bu milyonerlerin namuslarına dokunmuş olduğundan ikmâl-ı nâmûs davasına kıyam ettiler. İftira olunan cinayetten beraatleri bir mahkeme huzurunda sabit olmuş bulunduğu hâlde bunları katil diye böyle kalemen ve alenen terzîle gazetelerin hakkı olabilir mi?

Bunlar ne kadar yüksekten pervaza başladılarsa gazeteler dahi skandalın, rezaletin derecesini o kadar yükselttiler. Bir yandan muhakemeler görülüyor, bir yandan gazeteler her gün sütun doluları terzîlât yazıyor. Michel kardeşlerin güya beraat kazandıkları mesele Riviére'in katli meselesi olup, halbuki bu milyonerlerin zimmetlerindeki cinayet Riviére işinden ibaret olmadığını ve ondan başka Corto işi ve ondan da başka asıl Vitri cinayeti de bulunduğunu etrafıyla, an'anesiye yazdılar. Bahusus ki işin üzerinden tamam on sene geçmiş ve bu müddet zarfında yüzlerce mübalâğalar yalanlar dahi bu hikâyeyi ikmâl etmiş

olduğundan gazetelerin şu neşriyatı Michel kardeşleri lânet-i âmmeye yeniden o kadar şiddetle duçar eylediler ki, bunlar şu işe kıyam ettiklerine de edeceklerine de bin kere nâdim oldularsa da bir kere başlanmış olan işten artık geriye de dönemiyorlardı.

Bu şiddetlerin kâffesi hep Vensan Leroux'nun, efendisinin ahz-ı sârı yolunda iltizam etmiş oluduğu tedâbir neticesi olduğuna şüphe etmemelisiniz. Lâkin Leroux hayfa ki bu defa dahi tamamıyla muvaffak olamadı. İcra olunan müteselsil ve muğlâk muhâkemâtın neticesinde Michel kardeşlerin Riviére vak'asındaki beraatlerine dair on sene evvel verilmiş olan hüküm teyid olundu. Corto işininse bu meseleye hiç bir taallûk ve münasebeti görülemedi.

Ya Vitri cinayeti?

Vitri cinayeti mi? O nasıl şey? Öyle birşey var mıydı ya?

Canım haniya Paris civarında kâin Vitri şatosunda Mösyö Du Petit Val bütün hanesi halkıyla boğazlanmamış mıydı? Asıl bu cinayet Michel kardeşlere isnat olunmamış mıydı?

Rüya mı görüyorsunuz? Öyle bir şey hiç olmamıştı. Hatta bu iş bu defa dahi deşildiği cihetle buna dair mevcut olması lâzım gelen evrak resmen dahi aranmıştı. Ama hiç bir şey bulunamamıştı. Mahkemede bir kâğıt, bir kayıt bulunmak şöyle dursun, poliste dahi bir jurnale, bir kayda zaferyâb olunamamıştı. Sanki... Hayır! Sanki de değil! Hakikaten bu mesele sâha-i vukûa bile gelmemiş! Gelse devâir-i âidesinde bir kaydı, dosyası filânı bulunacak değil mi? Bunlara dair eser bile yok!...

İşte asıl bu garabet bütün Paris'in parmağını ağzında bıraktı. Milyon denilen şeylerin kuvveti ne kadar büyük olduğu asıl bu netice üzerine görüldü, anlaşıldı.

Bizim Vensan Leroux'nun tahkikatı, tedbiratı bu defa dahi umduğu neticeye intâc edemediyse de Mösyö Michel Le Né'nin Miss Mary Ferristone ile izdivacını men edebildi ya? O katiller için makhûriyetin bu derecesi de kâfiydi. Matmazele kalsaydı bu skandallara rağmen Michel'in dest-i izdivâcını yine kabul

edebilecekti. Mösyö John Ferristone'a kalsaydı o dahi bu izdivaçta o kadar büyük bir beis görmeyecekti. Zira bir taraftan işin içinde İngiliz kayıtsızlığı var, diğer taraftan dahi milyonlar! Lâkin skandalların, rezaletlerin meydana çıkması üzerine İngiltere'den bunların hısımları, akrabaları dahi işe karışarak, bunlar bir İngiliz'in bir Fransız'a kız vermesi bile zaten akıllara sığdırılabilecek bir şey değil iken, o Fransız'ın bir de bu kadar ithâmât-ı müdhişe altında bulunması bu hâli muhale ta'lîke kâfi olduğunu katiyyen beyan ettiler. Eğer Ferristone bu izdivaca razı olacak olursa kendilerini defter-i karâbetten silmesi lâzım geleceğini anlattılar, işi bozdular.

Şu bahse nihayet vermezden evvel şu hakikati dahi karilerimizin nazar-ı ıttılâ'larına arz edelim ki:

Şimdilerde bile Fransızlar ile İngilizler arasında halkın kulûbünce itilâf pek azdır. Aralarında yalnız bir boğaz fâsıl olan bu iki kavim arasında şimdilerde bile izdivaçlar hemen nevâdirdendir. Bunun sebebiyse esbâb-ı târihiyyedendir. Bu tevahhuş ne yalnız Fransızlar'dadır, ne de yalnız İngilizler'de! İki tarafta dahi vardır. Vaktiyle Prens Derange ile Fransızlık İngiltere'ye girmiş olduğu gibi, yine vaktiyle VII. Charles zamanında İngilizler Fransa'yı istilâ etmiş idiler. Jean Darc namında bir kızın delâletiyle Fransa'nın İngilizler'den istihlâsı meselesi târih-i kahramânînin en garip bir faslını teşkil eder. Ondan sonra dahi Napolyon muhârebâtında daima Avrupa düvel-i müttefikasını Fransa aleyhine celbeden İngiltere olmuştu. Binaenaleyh geçen 1870 ve 71 muharebesinden sonra Fransızlar, Almanlar aleyhinde nasıl hir hiss-i intikam peyda etmişler ise bu his Fransızlar ile İngilizler arasında dahi peyda olmuş idi de bakıyyesi bu zamana kadar bile devam etmektedir. Hele hikâyemizin sebketmekte bulunduğu zamanlarda bu hiss-i adâvet en kuvvetli bir derecedeydi. Onun içindir ki Ferristone'un akrabası Mary'nin bir Fransız'a verilmesini tecvîz etmemişlerdir. Hoş Michel Le Né, Mary Ferristone'u almış olsaydı bu dahi mesâvisine munzam olacaktı. Bunu Fransızlar dahi tasvib etmeyeceklerdi.

-6-

Göz mü Aç, Gönül mü?

Miss Ferristone ile izdivaçtan dahi meyus olması üzerine bu iki kardeş olanca aşk ve sevdalarını o kadar tehâlük ve mehâlikle vücuda getirmiş oldukları milyonlarına hasretmişlerdi. Bu aralık bunların milyonları otuzdan kırka kadar varmış olduğu hâlde bile altın aşkı bunlarda o kadar galipti ki kendi servetlerine nispetle adeta tenezzül olunamayacak kadar az bir parayı kazanmak için bile yalanlar, dolanlar, hileler, hud'alar, yeminler, antlar derecesinde külfetlerden geri durmazlardı. Dünyada en büyük zevk ve sürûrları o kırka varan milyonları görmekten ibaret bulunan bu iki kardeşten büyüğünün gözlerine bir aralık bir katarakt târî olmaz mı? Göz perdelerinin ve bu perdeler arasındaki mâîlerin şeffâfiyet-i asliyyelerini bir kesâfete tahvil etmeye başlamalarından ibaret olan o maraz-ı müdhiş ki neticesi bakarkörlükten ibaret bulunduğu malûmdur.

İzdivaçtan bile mahrum kalmış bulunan Michel Le Né son sürûr-ı yegânesi milyonlarının temaşasından ibaret kaldığı hâlde bu temaşadan dahi şu suretle mahrumiyeti bir türlü tecvîz edemedi. Etıbbâya müracaat etti. Avuç dolusu altın verecek. Tek şu sakatlıktan kurtulsun. Etıbbânın konsültasyonlarının neticesi "ameliyat!" kelime-i müdhişesine müncer oldu.

Ameliyat!.. Katarakt illet-i müdhişesi için göz üzerinde icra olunacak ameliyat! Bahusus cerrahlığın hakikaten devr-i tekemmülü demek olan zamanımızda bile ameliyyât-ı cerrâhiyyenin en naziki, en tehlikelisi sayılan bu işin bundan bir asır kadar evvelki sûret-i icrâsı ki böyle bir hüküm ile mahkûm olanların daha ameliyatın icrasından evvel manevî bir surette canları ne kadar acıyacakları teemmüle muhtaçtır.

Bu illet-i müdhişenin esbâb-ı husûlünü saydıkları sırada bunlardan birisi olmak üzere hükemâ der ki: Ziyade tenvir olunmuş odalarda, ziyade beyaz veyahut güneş gibi, kar gibi parlak

şeylere kesretle bakmak dahi bu hastalığı mucip olur. Hiç şüphe etmek istemiyoruz ki bu parlak şeyler meyanında altın dahi dahildir. O parlak madenin o kadar çok miktarına, o kadar uzun müddet, o derecelerde hırs ve tehâlükle bakan gözler mutlaka artık kamaşmış, doymuş, bıkmış oldukları için onları bir daha görmemek üzere bu sakatlığa duçar olmuşlar ise de, herifin gönlü henüz doymamış. Gözlerinden ziyade asıl gönlü aç! Binaenaleyh gönlü dahi doyuncaya kadar bu tatlı temaşada devam edebilmesi için Michel Le Né ameliyata razı oldu.

Ameliyat icra edildi. Onun acısı kolay kolay tahammül olunabilecek şeylerden değil idiyse de besbelli altın aşkından mütevvellid bir gayret herifte bu tahammülü hasıl eyledi. Âşık Kerem'in Aslı'ya olan aşkı gayretiyle otuz iki dişinin birden sökülüp çıkarılması evcâ'ına tahammülü gibi!

Şimdiden haber verelim ki Michel Le Né bu işkenceye yalnız bir defacık duçar olmakla kalmadı. Aradan biraz zaman geçince bir daha, hatta biraz daha zaman geçtikten sonra bir daha yani üç kere bu ameliyata duçar oldu. Onun yerinde başka birisi olsaydı ilk ameliyattan sonra körlüğü tercih ederek ikinciyi kabul edemez idiyse de ma'şûk-ı dil ü cânı olan altınları görmemek, onun için artık bu âlemde yaşamamak demek olacağından ölüm acısına tercihen göz ameliyatı acısına katlanması kendisi için tamamıyla muvâfık-ı mantık idi.

***

Servet-i azîmelerine nispetle adeta tenezzül olunamayacak kadar az bir parayı kazanmak için bile bu altın âşıklarının yalanları, dolanları, hileleri, hud'aları, yeminleri, antları irtikab etmekte bulunduklarını heber vermiştik. Mümkün mertebe meşrûan kazanılan paralar bunların zevklerine gitmiyorlar idi. Olur olmaz gabn-i fâhişten bile lezzet alamıyorlar idi. Bunların asıl zevki bir biçareyi açıktan açığa aldatıp malına konmakla hasıl oluyordu. Şu yoldaki gadrlerine dair o kadar hikâyeler edilir ki mağdurlarına yürekler acımakla beraber bu alçakların iltizam ettikleri hud'alara da insanın güleceği gelir. Bu yoldaki hud'alardan bir tanesi adeta

bu mesele-i târihiyye olmuş bulunduğundan onu karilerimize nakil ve hikâye etmeye lüzum gördük.

Bu iki kardeşler yekvücut gibi müttehid yaşamakta bulundukları hâlde her nasılsa Touron vilâyeti dahilinde Azay Löride malikânesi müstakilen Michel Le Né'nin uhdesinde bulunuyor idi. Bu malikâneden almakta bulundukları irâd-ı senevî ile bir de malikâne satılacak olsa getirebileceği parayı hesap eylediklerinde o paranın faizi bahusus kendileri gibi muameleci, murâbahacı takımının ellerinde getirebileceği faizi mukayese eylediler. Bittabi faizi irattan ziyade buldular. Bu hâlde malikâneyi satmak lâzım geldi. Fakat onu kim alabilecek? Milyonlarca değeri olan bu malikânenin bedelini sayabilmek iktidarı kimlerde bulunacak?

Kırk elli seneden beri Fransa'nın dahilen ve haricen duçar olmuş bulunduğu muhârebât-ı mütemâdiyeden dolayı servet-i umûmiyeye küllî rahneler târî olmuştu. Vakıa orta yerde işte kırk milyon franga malik bir çift Michel kardeşler varsa da onlar "ke'l-ma'dûm" hükmünde bulunan nadirlerdir. Öyle üç beş milyon sahibi olanlarsa bu malikâneyi alamazlar. Zira malikâne yılda yüzbin frank irat getirir bir mülktür ki o zamanlarca mutat olduğu vechile yirmi seneliğine satılacak olsa iki milyon frank eder.

Hâlbuki o zamanlar Fransa hükûmeti kadîm senyorların bakıyye-i imtiyâzâtını da kaldırıp Fransa'da bir yekparelik vücuda getirmek için bu yoldaki malikâneleri mübayaa hakkında bir usûl icat etmişti. Bir malikânenin sahibine onun iradından ziyade bir irâd-ı senevîyi kayd-ı hayat şartıyla vererek malikâneyi hazine hesabına mübayaa eylerdi. Buna "van der an viyaje" denilir idi. Michel kardeşler dahi Azay Löride malikânesini bu surette hükûmete satmaya karar verdiler. Lâkin bunlar için hilesiz hud'asız iş görmek kabil olabilir mi? Bu yoldaki mübâyaâtta malikâne sahibi ne kadar ihtiyar olursa, tayin olunacak bedel-i senevî o kadar ziyade tayin olunmak tabiiydi. Öyle ya! Genç olup da bedel-i senevîyi otuz kırk sene almak başka hesaptır, ihtiyar olup da beş on sene almak başka hesap. Hâlbuki

Michel Le Né henüz ihtiyar da değildir. Daha altmışına varmamış bir adam! Bu hâlde kendisini yakında ölecek gibi göstermek için yalandan bir hastalık uydurmuş. Zaten üç defa katarakt ameliyatına duçar olmamış mıydı ya? Kendine bir takım emrâz-ı uzviyye isnadına başlamış ki mevcudiyetini beyan eylediği alâmetlere nazaran bir kaç sene daha ancak yaşayabileceğine etıbbâ dahi hükmetmişler.

İşte Michel Le Né'nin artık uzunca bir müddet yaşayamayacağı hükmü gereği gibi şâyi olduktan sonra hud'akâr, Azay Löride malikânesini senevî yüz seksen bin frank bedel mukabilinde hükûmete satmaya muvaffak olmuş. Lâkin bu bedel-i senevî nasıl tediye olunacak? "Antisipasyon" yani sene başında bir senelik bedelin peşin olarak verilmesi şartıyla olamayacağı derkârdır. Sene mürûr ettikten sonra sene nihayetinde verilmesine de Michel razı değil. Yüz seksen bin frangı bir sene beklemek ölüm hâlinde bulunan bir biçare hasta için nasıl kabil olabilecek? İlk seneliğini bile ya alacak, ya alamayacak! Binaenaleyh bunun için akdedilen mukavelede hergün kuşluk taamından evvel beşyüz franklık bir bank kaimesi teslim olunacağı, hem de kuşluk sofrasında Michel Le Né için mevzû olacak peşkirin altına konulacağı tasrîh edilmiş. Biçare fani bari hergün bu meblâğı peşkir altında bularak bu kadarcık bir bahtiyarlıkla memnun olsun.

Mukavelenin akdinden ve bir iki hafta hükmü icra olunduktan sonra Michel Le Né'nin sıhhati yavaş yavaş mübeddel-i âfiyet olmaya başlamış! Öyle bir sıhhat-i cedîde peyda etmiş ki son sekiz on seneden beri bu kadar mükemmel bir sıhhatin cidden mütahassiriymiş. Altı sene müddet-i senevî bu yüz seksen bin frangı almış. Yani 1838 senesinde Michel Le Né vefat eylediği zaman hesap edilmiş ki bir miyon beşyüz şu kadar bin frank ahz ve tesellüm etmiştir.

Hükûmet hazinesini bu surette aldatıp dolandırmış olmalarından dolayı Michel biraderlerin ne kadar memnun olduklarını, vicdanen ne derecelerde telezzüz eylediklerini düşünmelisiniz. Fakat bununla beraber şunu da düşünmelisiniz ki bu hud'a meydana çıktığı ve Paris halkı nezdinde anlaşıldığı zaman bu iki

kardeşler aleyhinde o zamana kadar terâküm etmiş bulunan nefret-i âmme dahi bir kat daha artmıştır. Vitri cinayetinin vukuu üzerinden kırk sene mürûr eylediği hâlde bu hud'anın müstelzim olduğu hayret-i umûmiyye o kırk senelik hâtırâtı tecdit ederek yalnız şu defterde cem' eylediğimiz vukuat değil, onun beş on misli acayip ve garaib bütün salonlarda lisân-ı tel'în ile âzân-ı nefrîne ilka olunmuştur. Öyle ya, biz bu deftere asıl vukûât-ı sahîhanın bile kâffesini yazamayıp bir cüz'ünü kaydetmekteyiz. Halkın lisanı ise asıl vukûât-ı sahîhaya mübalâğa ve kizb suretiyle bir çok acayip daha ilâve etmiş idi.

***

Michel Le Né'nin kendisini böyle bugün yarın vefatı muntazar bir hasta hâlinde göstermesinden ibaret bulunan hilesi kendi icadı değildi. O zaman bu hile Paris halkına "Sikstkent" nam papanın papalık makamına intihab için kurmuş olduğu tedbiri tahattur ettirmişti. Vakıa bu tedbir Michel Le Né'nin hud'asına o kadar müşabihtir ki herifin vefatı muntazar iken hemen birden bire hayat-ı taze kesbettiğini görenlerin Sikstkent tedbirini tahattur etmemeleri kabil olamaz. Bu Sikstkent tedbiri dahi acayib ve garâib-i tarihiyyeden bir acîbe ve garîbedir. Kari'lerimize sûret-i mahsûsada nakil ve hikâyeye şayestedir. Lesorak işi nasıl bu hikâyemize muvafık bir garîbe idiyse Sikstkent tedbiri ondan daha lâyık bir hikâyedir. Vakıa iki tedbirin müşabeheti yalnız maksada vusûl yolunda olup ba'de'l-vusûl bu müşabehet bilkülliye zail olmakta ve Michel Le Né'nin bu hud'ası kendi hakkındaki nefrîni arttırdığı hâlde Sikstkent'in tedbiri kendisine nîk nam kazandırmakta ise de bu tefâvüt dahi pek mânidardır. Hele keyfiyeti hikâye edelim de ondan sonra verilecek hüküm kolaydır.

Papalık makamına gelmiş olanların iki yüz otuz altıncısı Sikstkent'tir. Hem de daha milâdın 1590 senesinde yani bundan dört yüz bu kadar sene mukaddem Sikstkent iki yüz otuz altıncı papa olmak üzere Saint Pierre makamına gelmiştir. Asıl ismi Felix Peretti'dir. 1521 sene-i mîlâdiyyesinde Françoise Peretti isminde bir bağcının Gabane isminde bir hizmetçi kızdan tevlîd

ettiği bir fakir çocuktur. O kadar fakir ki bağcı Françoise çocuğu besleyemediğinden dokuz yaşında iken onu bir çiftçiye bahşetmiştir. O zaman Felix Peretti o kadar kabiliyetsiz bir çocuk görünmekte imiş ki efendisi olan çiftçi gütmek için kendisine bir miktar koyun tevdî etmiş olduğu hâlde o işi beceremediğinden ve hınzır çobanlığı buna nispetle daha ehven bir iş addolunduğundan Felix Peretti'yi o işe tayin etmiş. Onda dahi tamamıyla kabiliyeti görülemiyor imiş.

Meğer bu kabiliyetsizlik çobanlığa nazaran imiş. Meğer Felix Peretti'de ulûm ve maârif için karîben hayret-bahş-ı ukûl olacak bir dehâ-yı azîm var imiş.

Birgün Fransisken rahiplerinden Selleri namında zeki ve ehl-i marifet bir adam Felix'in bulunduğu yerden geçerken kaybetmiş olduğu yolunu çocuktan sormuş. Bu münasebetle açılan muhaverede o küçücük çoban zekâ-yı hârikulâdesiyle rahibin nazar-ı hayretini celbeylemiş. Bu çocuğun kendisine verilmesini efendisinden rica eyledikte zaten işe yarar bir şey olmamak hasebiyle vermekte çiftçi müşkilât göstermemiş.

Çobanlıkta işe yaramayan Felix, tahsîl-i maârifte o kadar yararlık göstermiş ki on üç yaşında iken dahil bulunduğu sınıfın on sekiz yirmi yaşlarına kadar olan talebesinin kâffesine tefevvuk etmiş. Zamanı gelip de papazlık silkine dahil olduğu zaman Felix Peretti bu sınıfın ilim ve zekâca birincilerinden değil birincisi olduğunu cümle nazarında çarçabuk ispat eylemiş. Hem de yalnız ilim ve zekâca değil, ırz ve iffetçe dahi ferîd olduğunu cümleye tanıttırmış.

Hayfa ki Katoliklik tarihinin bu devrinde erbâb-ı kenîsâ için iffet ve istikamet mehâsinden değil, meâyibden idi. "Borgia"lar, "Médicis"ler devri ki tarihe vâkıf olanlar için yalnız bu iki ailenin ismini zikretmek bu devirde kenîsâ erbabının ve bilhassa Roma'nın şenâyi'-i müdhişesini ihtar demektir. Biz burada o tafsilâta girişmeyeceğiz. Zaten bir hayli âsârımızda ona dair bir çok malûmat vermişizdir. Sikstkent'in muvaffak olduğu ıslahata dair karîben söyleyeceğimiz birkaç söz dahi ahvâl-i mezkûreyi ihtar demek olacaktır.

Papaz Felix Peretti... Fakat artık papazlık sıfatıyla almış olduğu mahlâsı kullanmalıyız. Papaz Sikst her mübâhasede, her meselede, herkese galebe ede ede serîan kat'-ı menâzile başlamış. Binnisbe genç yaşında merâtib-i kenîsâiyyenin en yükseklerine vasıl olmuş. Bu gidişle birgün olacak ki herif papa dahi olacak. Olacak amma bu adam gayet afîf, gayet müstakim, son dereceye kadar kanaatkâr!.. Böyle bir adam Saint Pierre makamına geçecek olursa bu evsâfın ma'kûsunu kendilerine medâr-ı ikbâl ve saadet edinmiş olanların hâlleri ne olacak?

Bunu herkes düşünmeye başlamış. Fakat herkesten ziyade Sikst kendisi düşündüğünden hem de bir fetânet-i müteammikane ile düşündüğünden papalık makamına vusûl yolunu temin şöyle dursun hatta hayatını temin için bile bir tedbire ihtiyaç görmüş. O tedbiri bulmuş da! Sikst'e bir hastalık arız olmuş. Ne müthiş bir hastalık! Bittabi beli bükülüyor, serîan ihtiyarlanıyor. Bir iki sene zarfında o cüretli, cesaretli Sikst iki büklüm bir ihtiyar olmuş. Bir yerden diğer yere gidebilmek için koltuk değnekleri istimâline mecbur kalmış. Bir de öyle müthiş bir illet-i sadriyyeye uğramış ve o kadar boğmaca öksürüğe duçar olmuş ki nefesini güç alabilmeye ve sadasını güçlükle işittirmeye başlamış. Kuvve-i zekâiyyesine de halel gelmiş. O cevvâl gözleri söndüğü gibi o nakkâd fikri de sönmüş. Vakıa henüz afîf, müstakîm, hayır-hâh bir papaz ise de öyle evvelki gibi her fenalığa muktedir olduğu hâlde nefsini perhizkârlığa mahkûm ederek değil, artık fenalığa muktedir olamadığı için salâh-ı hâlde bulunur bir adam olmuş kalmış. Bu hâlde kimse Sikst'in vücudundan ve bahusus müstakbelinden endişe etmez olmuş. Duası alınacak bir adam olmak üzere mazhar-ı hürmet olmaya başlamış.

***

Şimdi Sikst'in tarih-i husûsîsinin ikinci devresine girelim:

On seneden mütecaviz bir müddet zarfında her gün vefatına bilcümle etıbbânın ihtimal vermekte bulundukları Sikst şu müzic bâr-ı hayatı sürükledikten sonra 1585 sene-i mîlâdiyyesinde XIII. Gregoire'ın yerine bir papa intihab olunmak için "Konklav"

denilen meclis teşekkül eyledikte papalık makamına heveskâr olan ikbâl-perestânın en nüfûzlularına sokularak, arzu ederlerse kendilerini intihab için icrâ-yı teşvîkât suretiyle hizmet edeceğini teklife başlamış. Zira o zamanlar papalık makamı nüfûzlu, iktidarlı bir çok cebâbirenin matmah-ı nazarı olduğundan bu intihablarda bin türlü entrikalar yürürdü. Sikst ise bu heveskârlar birbirini istirkab edeceklerinden herbirinin diğeri aleyhindeki entrikası cümlesini mahrum bırakacağını biliyor imiş. Bunlara sokulup arz-ı hizmet etmesi dahi mücerret kendisini hatırlara getirmek için imiş. Öyle bir canlı cenaze başka türlü kimin hatırına gelebilecek?

Müntehibler müzakerâta başlayıp da heveskârlar birer birer kat'-ı ümîde mecbur olunca "Madem ki ben intihab olunmayacağım, rakiplerim de nâil-i emel olamasınlar. Onlar olacaklarına Sikst olsun." karâr-ı derûnîsiyle yavaştan yavaşa Sikst için reyler verilmeye başlamış. Papalık makamına genç, dinç, muktedir, heveskâr bir cebbâr geleceğine böyle cebr ü şiddete iktidarı da olmayan bir adamın gelmesi mütalâası müntehiblerin bir çoğuna sirayet etmiş. Bir de reyler cem' olunup muayeneye girişildikte Sikst'in en ziyade rey kazandığı görülmez mi? Hemen yine o anda Sikst koltuk değneklerini fırlatıp atarak ve dimdik dikilerek sönmüş gözleri parıl parıl parladığı ve kısık sadası gök gibi gürlediği hâlde "Te deum" duasını teganniye başlamaz mı?

Etrafında bulunanlar korkularından birer ikişer hatve geriye çekilmişler. Betleri benizleri kül kesilmiş. İçlerinden birisi reylerin yanlış sayılmış olmaları mümkün olduğundan bahisle tekrar sayılmasını teklif ettikte Sikstkent, -öyle ya, Sikst artık papa oldu. Hem de Kent, yani beşinci! Bademâ onun ismi Sikstkent'tir!- Sikstkent:

- Ben reyler verilmezden evvel saymış idim. Şu ta'dâd-ı resmîde hiç hata yoktur. Papayım!

demiş. Beht ü hayret öyle kolay kolay zail olabilecek derecelerde değil imiş. En müteneffizlerden biri:

- Canım on iki senedir iki büklüm gezdiğin hâlde...

deyince Sikstkent:

- Evet! Saint Pierre'in anahtarlarını aramakta bulunduğum için iki büklüm geziyordum.

cevabını vermiş. Bu cevabın ne kadar zarîfâne bir cevap olduğunu takdir için tahattur etmelidir ki papalık makamının tırâz-ı mahsûsu, alâmet-i mahsûsası çifte anahtardır. "Çifte anahtara malik oldum." demek "Papalık makamına vasıl oldum." demeye müsavidir. Saint Pierre'in anahtarlarını yerde aramak demek ise bir zamandan beri bunlara kimsenin bihakkın malik olamadığını anlatmaktır. Bu cevabı öyle Sikstkent huzzâra anlatmıştır ki, çifte anahtar bir hayli zamandan beri kimsenin elinde bulunmadığından onları düşmüş, kaybolmuş bulundukları yerden arayıp bulmak için iki büklüm olmuştur da şu anda bulmuş olduğu için artık belini doğrultmak zamanı gelmiştir.

Vakıa beşinci Sikst'in çifte anahtara bihakkın malik olmuş bulunduğuna tarih şehadet eder. Papa intihab olunduğu üç çocuk validesi olan hemşiresine ihbar olundukta kadıncağız bittabi yeni papayı, karındaşını tebrik için Roma'ya gelmeye müsâraat etmiş. Fakat papanın hemşiresi en büyük prenseslerden madûd değil midir? Yeni papaya yaranmak ihtiyacında bulunanlar kadıncağızı ve çocuklarını prenseslere, prenslere lâyık bir surette giydirip kuşatarak o vechile papanın huzuruna çıkarmışlar. Papa bunları tanıyamamış:

- Benim hemşirem ve hemşirezâdelerim fakir köylülerdir. Ben de fakir bir adamım. Bu müzeyyen zatlar kimlerdir?

diye sormuş. Meramını anlamışlar. Kadıncağızı çocuklarıyla beraber çıkarıp köylülük hâline mütenasip elbise giydirdikten sonra tekrar huzuruna idhâl eylediklerinde kalkıp onlarla kucaklaşmış ve her birini yüzlerinden gözlerinden öpmüş. Yine şu hâl-i vazîânede teayyüşlerine kâfi hane ve maaş tayiniyle ailesi hakkındaki vazifesini ifâ etmiş.

Bakınız şu da ne kadar tuhaf ve doğrudur:

O zamanlar papa demek hem ruhanî hem de cismanî bir hükümdâr-ı müstakildi. Yeni papa intihab olunduğu zaman mahbeslerde mahpus ve muhakemeleri derdest bulunan canileri hapisten muhakemeden afveyledikten maada günahlarının da afvı demek olan "absolution" ile taltif eylerlerdi. Hatta yeni papa intihab olunduğu vakit etraftan bir takım caniler dahi Roma'ya gelip bu inayete muntazır olurlardı. Ama o zamanlar İtalya'da haydutluk o kadar taammüm etmişti ki Alexandre Dumas Pere'in *Monte Cristo* hikâyesinde tasvir eylediği İtalyan haydutluğu buna nispetle bakıyyesinin serpintisi menzilesinde kalır. Kilise erbabının bile bir çoğu haydutlarla müşterektiler. Roma'ya gelen canilerin afvı âdet olduğu kendisine ihtar edildikte dört kişinin ismini irat ile:

- Bunların cinayetleri benim nazarımda muhakkaktır. O cinayetlerin cezası da idamdır. Onların dördünü birden filhâl asmalı. Mevkûf olanlarla af ümit ederek Roma'ya gelmiş bulunanların serîan muhakemeleri icra edilerek cezaları verilmeli.

demiş ve bu emir bu suretle icra olunmuştur. Haydutluğu men hususunda Sikstkent o kadar şiddet ve himmet göstermiştir ki ondan sonra bu himmet bir de Fransa'da Napolyon Bonapart'ta görülmüştür.

Bir aralık hemşiresi şunun bunun hakkında iltimaslara başladığından Sikst hemşiresine demiş ki:

- İltimasçılık, pek kazançlı bir sanat olduğunu bilirim. Bir papanın hemşiresi bu sanatla milyonlar cem edebilir. Fakat benim sana verdiğim ayda bin ekü maaş kâfidir.

Bir ekü iki frank eder ki o hâlde on bin kuruşa yakın para eder.

Elhasıl Sikstkent hakikaten bir büyük hükümdar için sahîfe-i târihte şan ve şeref kazandıran bir şiddet-i ıslâhât-perverî ile papaz takımını irtikab-ı menâhîden, iştirâk-i eşkıyâdan, halk üzerindeki îtisâftan, sözün kısası o sıfata lâyık olmayan ahvalin kâffesinden men edip, emri hilâfında hareket edenleri kahır ve tedmîrde ne hatıra bakmış, ne gönüle. Bu suretle muvaf-

fak dahi olmuş.

Müddet-i hükûmeti beş sene kadar mümted olarak,1590 senesinde vefatı vukua geldiği zaman hey'et-i kenîsâ böyle bir şedîdü'l-batş papadan kurtulduklarına memnun ve müteşekkir kalarak bademâ şu beş senelik perhizkârlığın da acısını çıkarmak için evvelkilerden ziyade itisâfâta, sefahata koyulmuştur.

-7-

Ölüm

Senevî yüz seksen bin frank kayd-ı hayat maaşa mukabil Azay Löride malikânesini satarak hergün kuşluk sofrasında peşkiri altında beş yüz franklık bir banka kaimesini bulmakla mütelezziz olan ve şu muvaffakiyyet-i hud'akârânesi zevkini küllü yevm bu suretle tecdid eden Michel Le Né 1838 sene-i mîlâdiyyesi Mart'ında vefat eyledi. Hem de ne sû-i hâtime ile bir vefat ki düşman başına bile vermemesi için Cenab-ı Hakk'a dua etmek mürüvvet-i insâniyye muktezasından görülür. Bir şiddetli hummaya tutulmuş idi. Bir yandan yarım asır müddet devam eden bunca cinayetkârâne hud'alar, namus-şikenâne hileler ile cem edilmiş olan milyonlardan ayrılmak acısı ve diğer taraftan bu kadar milyonlar ile ednâ-yı mekasıd-ı bahtiyârîden bile hiç birisine nail olamamak tahassürü ateş-i hummâya munzam olarak bahusus ki bir çok mazlumların kanları dahi gözleri önünde tebahhura başlamasıyla öyle bir sûret-i fecîada humma delisi olmuştu ki yüzünü gözünü tırnaklarıyla yırtıp yarmakta, ellerini kollarını dişleriyle ısırıp koparmakta idi. Makhûrları gâh münferiden, gâh müctemian üzerine hücum ediyorlar, intikamlarını alıyorlar suretindeki hayâlâtı üzerine avazı çıktığı kadar haykırarak yatağından fırlamakta ve çıkmaya ramak kalmış olan canını güya kurtarmak için gâh kendisini kapıdan, gâh pencereden dışarıya fırlatmaya davranmakta idi. Şerîk-i cinayet ve serveti olan karındaşı şu hâlde bütün esrâr-ı cinâyetkârâne meydana çıkmamak için tabip celbine de cesaret edemiyordu. İki üç gün sekerât-ı mevti devam ederek nihayet öyle bir işkence hâlinde can verdi ki ölümün bu sureti bin kanın kısasına, bin cezâyı idâma bedel olabilir idi.

Milyonlarca nüfusu havi olan Paris şehrinde Michel Le Né'nin vefatını işitenler meyanında herife acıyacak, bir kelime-i

rahîmâne ile ruhunu şad edecek hiçbir kimse bulunamadı. Bilâkis en yakın dostlarına kadar bütün Paris halkı elli senelik la'n ü nefrîni tecdid ve tekrar ediyorlardı. Gariptir ki zuhur eden vasiyetnamesinde bazı fakirlere, hizmetkârlara, hatta ahbabına atıyyeler, hediyeler verilmesini emretmiş olduğu hâlde bunları kabul etmeyenler bulunduğu gibi kabule muhtaç olanlar dahi teşekkür yerine lânet ederek kabul etmişlerdir. Hele bir tanesinin sûret-i kabûlü pek mânidardır:

Sûret-i kabûlü pek mânidar olan bu zat Baron Sekiye'dir ki en meşhur avukatlardan olup Michel Le Né'nin vefatı zamanında dahi hükûmet-i kraliyyenin dîvân-ı adlîsi reis-i evveli idi. Michel kardeşler ile çocukluktan beri hüsn-i münasebetleri vardır. Bu hâlde biz söylemeksizin anlaşılır ki gerek umûr-ı cinâiyyeye ve gerek umûr-ı hukûkiyyeye dair yarım asırdan beri tekevvün etmiş olan deâvîde bu iki altın âşıklarının akıl kâhyalığını etmiş bir sadık dost idi. Michel Le Né işte bu sadık dosta halis gümüşten mamûl bir kiler takımının yâdigâr olarak ihdâsını vasiyetnamesine dercetmiş idi.

Bu gümüş takımların kıymeti on dokuz bin beş yüz frank olduğu tarih sayfasına kaydolunmuştur. Şimdi kari'lerimiz elbette tahattur ederler ki Michel kardeşler bu takımları kibar âlemi ile münasebet peydası hevesinde bulundukları zaman onlara ziyafet çekmek için mübayaa etmişlerdi. Ancak bu kibar âleminin kapıları bunların suratlarına karşı kapanıverdiği zaman böyle ağır bir takımı kullanacak münasebet kalmadığı için bunları mahfazalarına koyarak kaldırıp saklamışlar idi.

Baron Sekiye gibi bu kadar haksız işleri haklı çıkarmak emrinde şu iki caniye yardım etmiş olan bir avukat onların servetlerine kıyasen hiç addolunmak lâzım geldiği hâlde kendi servet-i cüz'iyyesine nisbetle girân-bahâ bir hediye addolunan şu gümüş takımını kabulde naz eder ise şaşarsınız ya? Herif naz etmiş. Hem de pek ziyade naz edip, nazında son dereceye kadar ısrar eylemiş. Adeta kabul etmemiş, reddetmiş. Nihayet ber-hayat kalan Michel Le Cadet'nin:

- Dostum! Biraderimin vasiyeti hükmüne riayet etmeyecek

olursan yalnız bir müteveffanın ruhunu tahkîr etmekle kalmazsın, onun henüz ber-hayat bulunan kardeşini de tahkir etmiş olursun. Bu muamelen adeta bizim malımızı emvâl-i habîseden addederek şâyân-ı kabûl bulmadığına delâlet eder.

deyince Baron Sekiye Michel Le Cadet'nin yüzüne bir dikkatli bakmış ve bir de tatlı gülümseyiş ile bu hükmünü ba'de't-tasdîk:

- Bilâhare gümüş takımını satıp bedelini fukaraya tasadduk etmek şartıyla kabul ederim.

demiş ve Michel Le Cadet'nin:

- Âleme karşı kabul et de sonra ne yaparsan yap!

diye gösterdiği muvafakat üzerine kabul etmiş. Şöyle bir gösterişten sonra gümüş takımını kabul ederek fukaraya tasadduk vaadinde halef etmemiş olmasını tevehhüm ederseniz insanoğlunun cibillet-i acîbesine göre muhali hayal etmiş olmaz iseniz de Baron Sekiye'ye iftira etmiş olursunuz. Baron bu vaadinde halef etmemiş. Gümüş takımını on dokuz bin beş yüz franga satıp bedelini kâmilen fukaraya taksim etmiş. Hatta bedeli on dokuz bin beş yüz frank olduğu da bu münasebetle defter-i tarihe kaydedilmiştir.

***

Mecmû-ı mikdârı elli milyon kadar tahmin edilen bir servetten bazı hizmetkârlara, dostlara bu surette vasiyet edilen atıyyeler ile hediyelerin mecmû-ı mikdârını tarih "minime" diye tayin eder ki "lâ şey" ve "bir cüz'-i ekall" gibi bir manaya gelir. Michel Le Né'nin bu servet-i azîmeden bir habbeyi bile umûr-ı hayriyyeye ve vücûh-ı birre sarf olunmak için vasiyetnamesine bir kelime yazmamış olunmasına umûmen taaccüb edilmiş idi. Bazı kimseler bu hâle bakarak:

- Hizmetkârlardan, dostlardan atıyye ve hediye vasiyet etmiş olduğu adamlar mutlaka o kimseler olacaktır ki Michel Le Né'nin sağlığında bunların haklarından kesip kîse-i istifâdesine atmış olduğu paraları bu suretle iade etmiş oluyor. Yoksa maksûdu hayır olsaydı Baron Sekiye gibi bir adama yirmi bin frank-

lık gümüş takımı vereceğine sair bin türlü umûr-ı hayriyye için biraz şey verir veyahut hizmetkârlarına, dostlarına, hem de umûr-ı hayriyyeye verir idi.

demişlerdir. Hani ya o zamanlar bu yoldaki mülâhazâta itiraz dahi edilmemiştir. Ben ise şu mesele-i acîbe üzerine netîce-i mülâhazamda derim ki: Michel kardeşler gibi adamların umûr-ı hayriyyeye para sarfetmeleri tab'an kabil değildir. Zira hayr-endîş olacak adamın evvel be-evvel şer-endîş olmaması lâzım gelir. Bir şerîr için hayır yapmadığı hâlde hiç olmaz ise şer yapmaması da bir hayır sayılır. Bunlar ise yarım asırlık bir muâmele-i sarrafiyyede her kim ile ahz u atâ etmişler ise mutlaka aldatmak, dolandırmak ve hatta işte bu hikâyenin üssü'l-esâsı olmak üzere bir çok günahsızların birden kanlarına girmek suretiyle hem istifadelerini, hem zevklerini aramışlardır. Evet bu cinayetler, hıyanetler yalnız te'mîn-i istifade için değildir. Bir büyük ciheti de zevk içindir. İnsan nef'ini mutlaka zevkine giden şeylerden arar. Siz gemi kaptanlığında, ben süvarilikte zevk bularak nef'imizi bu yolarda ararız. Michel kardeşler dahi can yakmakta, ocak yıkmakta zevk bulmamış olsalar idi o şenâetleri irtikâb etmeksizin dahi zengin olabilirler idi. Madem ki zevkleri şer cihetindedir, hayrı düşünemezler ki icabının icrasında kıyam edebilsinler. Şu nokta-i nazardan ben derim ki: Michel Le Né'nin vasiyetnamesine derceylediği esâmî müsemmâlarına vaktiyle bunların haklarından kesmiş, çalmış olduğu paraları bu suretle iade için isimlerini kayd etmemiştir. Bunların her biri kendisine umûr-ı şerriyyede kim bilir ne kadar hizmetler etmiştir de onların bahşişini bu suretle eda için o vasiyetlere lüzum görmüştür. Hem de haklarını vermek kasdıyla değil! Hizmet-i şerriyyeyi mükâfatlandırmak kasdıyla! Zira işin içinde şer bulunmadıktan sonra zevk alamaz ki edâ-yı hak için vermiş olsun. Edâ-yı hak dahi hayırdır. Hizmet-i şerriyyeyi mükâfatlandırmak dahi şerdir.

Şu mesele-i psikolojiyyenin doğruluğu o kadar bâhirdir ki, Michel Le Né'nin vücûh-ı birre, umûr-ı hayriyyeye hiç bir şey

vasiyet etmemiş olduğundan dolayı bütün Paris'in kibârı ve sıgârı nezdinde ne kadar medhûl olduğunu ve bu dahillerin kendi namlarına nispet edilen nefretleri, lânetleri ne kadar arttırdığını Michel Le Cadet gözleriyle görüp kulaklarıyla işitmiş bulunduğu hâlde hiç olmazsa kendisini tel'înâtın bu kısmından kurtarmak için vefatını da beklemeyerek daha hâl-i hayatında bir çok hayrâta müsâraat etmesi lâzım gelir iken ve en garibi bu sureti kendisine en sadık dostları tavsiye ve tavsiyelerinde ısrar dahi eylemişlerken Michel Le Cadet dahi mümkün değil hayrât cihetine heves edememişti. Hâlâ teehhül etmemişdi. Bilâ-veled idi. Vefatında o milyonlar uzaktan uzağa hısımları olan bazı kimselere intikal edecekti. Evet, böyleydi de yine bir yetimhane, bir dulhane, bir hastahane, velhasıl kendi namına mensubiyetle kendisini ebediyyen yad ettirecek bir şey yapmaya bir türlü yanaşamıyor idi. Mutlaka hayırdan ürktüğü için!

Bakılsa Michel Le Cadet'nin bu hesabı pek de doğru idi. Namını ibka edecek ha? Hayır ile yad olunmak için mi ibka etmiş olacak? Bilâkis lânetle yad olunmak için ibka etmiş olacak. Çünkü her kıtası üzerinde bir mazlum kanının, bir mağbûn gözyaşının lekesi bulunan paralar ile hayrât dahi yapılsa, sahibine nîk nam kazandırmayıp bed nam kazandırır. Bu hesapça Michel Le Né'nin hayrâta meyletmemesi pek doğru olur amma kendi nâm-ı mel'anet-ittisâmlarını tarihe dahi unutturabilse idi!

Michel kardeşlerin uzaktan uzağa bir çok hısımları vardı. Michel Le Né'nin vasiyetnamesinde hayrât için bir hisse ayrılmadığı gibi Michel Le Cadet'nin dahi hayrâttan mütevahhiş olduğu şâyi olması üzerine bazı zurefâ:

- Bırakınız, bırakınız! Michel'in bu tasavvurunda dahi büyük bir hayır vardır. Yarın gözlerini kapadığı zaman o milyonlar yirmi kadar fakiri milyoner edecektir. Bu da az hayır mıdır?

demişler idi. Keşke demeseydiler. Zira bu söz dahi Michel'in kulağına gitti. Herif hayrın bu cihetini de kabul etmek istemedi. Bu yoldaki bir hayrın da sûret-i men'ini düşünmeye başladı. Buldu ya! Düşüne düşüne bunu da buldu ya! Bakınız nasıl:

***

Zimmetlerinde terâküm eden bunca cinayetlerin neticesi olarak Michel kardeşlerin mülk-i insaniyyet ve medeniyyetten sahrâ-yı nefret ve lânete ebediyyen teb'îd ve tagrîb edilmeleri üzerine bunlar için bütün bütün müddet-i ömürlerinde teehhüle imkân kalmadığı malûmdur. Bu hâlde iki milyoner kardeşler ömürlerini bekârlık tenhâîsinin tahammül-fersa sıkıntılarından kurtarmak için bir aralık zamanlarını hovardalıkla imrara başlamışlarsa da beyne'l-halk menfûriyetleri artık hovardalığın da kibarcasından kadınları men etmiş, mahrum bırakmıştı. Bir kere müteveffa Michel Le Né, Madam Kotara ile bozuşmuş ayrılmıştı. Çünkü bu taze dulla behemehâl teehhül talebinde ısrar ederek kadın da bir namuslu askerin ismini terkle bir katilin ismiyle tesmiye mümkün değil razı olamadığından redd-i taleb yolunda verdiği cevaplar şiddetini arttıra arttıra nihayet herifin sıhhat-i kerîhasını yüzüne vurmaya kadar vardığından Michel Le Né metresi tarafından bu hakarete tahammül edemeyerek ayrıldıktan sonra bu dahi Paris içinde bir "skandal", bir rezalet teşkil etmesiyle bademâ yalnız teehhülüne değil kibarlardan bir kadının metres-i ittihâzisine de mani olmuş kalmıştı. Şu hâlde iki kardeş için edilebilecek hovardalık adeta esâfil-i nisvân ile düşüp kalkmaktan ibaret kalmıştı. Evet bu esâfil dahi mükellef dairelerde otururlar, en meşhur terziler tarafından ilbâs olunurlar, en zengin, en pahalı kuyumcular tarafından tezyîn edilirler, en mükellef arabalarda gezip tiyatrolarda dahi en pahalı locaları işgal ederlerse de şu hâller kendilerini "esâfil-i nisvân" sınıfından kurtaramaz. Yine esâfil-i nisvândan addolunurlar. Bunlar pek çok kimselerin ocaklarına incir dikecek beliyyâttan oldukları hâlde vakıa Michel kardeşlerin servetlerine nispetle bunların tehlikeleri de göz korkutacak dereceye varamaz ise de bu kadar mütemevvil olanlar bu âlem-i fuhuşta biraz dönüp dolaştıktan sonra o aşüftelerin sahte muhabbetlerini, soğuk nağmelerini en adi erâzil-i nisvândan farklı bulamayarak bıkıp usanmakta, hatta iğrenip istikrahda da teahhur etmezler. Bahusus Michel kardeşler gibi altını en güzel kadınlardan daha ziyade seven

erbâb-ı hisset! Binaenaleyh Michel kardeşler mâhiyet-i hakîkiyyeleri hep esâfilden olmaktan ibaret bulunduğu hâlde süslerine, masraflarına o kadar çok para vermektense, süssüzlerine, fakirlerine daha az para vererek eğlenmek yolunu tercih etmişlerdi. Lâkin bu yolda nefret ve istikrâh daha çabuk yakalarını almıştu. Bu bedbaht, bed-tıynet sınıfın en muteberleri biraz sonra câlib-i istikrâh oldukları hâlde en itibarsızları, en mübtezelleri onlardan evvel istikrâhı celb etmez mi?

Michel kardeşler gönül pazarlığında ine ine hizmetçi karılara kadar tenezzül etmişlerdi. Köylerden hizmetçilik için Paris'e gelen kızlardan, kadınlardan beğendiklerini hizmetlerine alıp Paris terbiyesinden bilkülliye mahrum olan bu hayvan gibi mahlûkatla geçinirlerdi. "Kadın" denilen mahlûkun kıymet-i maddiyye-i hayvâniyesinden fazla ve ona bin kere müreccah olmak üzere bir de kıymet-i maneviyye-i insâniyye ve medeniyyesi olduğunu ve asıl bu ikinci kıymet ve mahiyeti üzerine onlar "kadın" sayılacağını bilmez değil iseler de altın yüzünden talihleri o kadar yaver olan Michel kardeşlerin kadın yüzünden talihsizlikleri kendilerini kadının bu ikinci sınıfından mahrum bırakmıştı.

Bir aralık küçük Michel kendi hizmet-i mahsûsasına "Madam Lejon" namında bir kadın aldı. Bu kadın dul değildi. Kocası da vardı. Hatta kocası da, kendisi de Parisli ve bir aralık epeyce gün görmüş takımındandılar. Gün gördükleri müddet zarfında kocası bazı aşüfteler, karısı da bazı şıklarla sefâhat-ı müsrifâneye girişerek elde avuçta olanı telef eyledikten sonra bu misillülerde ekseriya görüldüğü üzere intihara da cesaret edemediklerinden biraz zaman karısı "coquet"luk ve kocası da "souteneur"lük etmeye koyulmuşlardı. İşte bu hâldeyken Michel Le Cadet'nin yeni bir hizmetçiye(!) ihtiyacı olduğunu bilen bir dostu Madam Lejon'u tavsiye etmesiyle Michel Le Cadet onu hizmetine almış ve kocasını da bankasının bazı hizmetlerinde istihdama başlamıştı.

***

Madam Lejon küçük Michel'in müddet-i ömründe tesadüf et-

tiği kadınların en rabıtalısı addolunsa sezadır. Henüz genç, otuzuna varmamış. Gereği gibi güzel. Parisli. Maariften de epeyce hissemend. Michel'i bittabi beğenmiş, belki de sevmiş olduğundan bunlar karı koca gibi yaşamaya başlamışlar. Hatta bir de erkek çocuk tevlîd etmişler.

Kadın Michel'den bir mahsûl-i muhabbete hasıl olduğunu anladığı zaman onu defetmeye kalkışmıştı. Hükmediniz ki Michel'i bu suretle bir imtihana çekmeye lüzum görmüştü. Michel:

- Senin gibi bir mükemmel kadından evlâdım olmak benim için bahtiyarlıktır. Sana malik olmak zaten bahtiyarlık iken senden bir de çocuk tevlîdi daha büyük bahtiyarlıktır!

dediği zaman kadın Michel'in kendisine gösterdiği muamele-i muhibbânenin ciddiyetini bundan bilistidlâl memnun olmuşsa da işi biraz daha sağlam bir kazığa bağlamak için demişti ki:

- Teşekkür ederim dostum! Senden şu muamele-i vefâkârîyi görmek dahi benim için büyük, pek büyük bir bahtiyarlıktır. Fakat ben zaten müteehhil olduğum hâlde sen nizâmen bu çocuğu kendi sulbün diye itiraf ve kabul edemezsin. Babası da kabul edemez. Çünkü nizamen onun karısı olduğum hâlde maddeten senin karınım.

Michel uzun uzadıya düşünmeye bile lüzum görmeksizin demişti ki:

- Michel kardeşlerin elli milyonu bulunur ve onun da nısfı karnındaki çocuğun babasının hissesi olur da o çocuk artık bir baba tarafından kabul olunup olunmayacağını düşünür mü? Onun validesi kendisine baba olmaya da kifayet eder.

Bu sözün ne demek olduğu pek bedihî ve aşikârdı. Madam Lejon'un yerinde başka bir kadın olsaydı asıl bu sözü bir senet hâline ifrâğ etmeye ve meselâ bu yolda Michel'in elinden bir vasiyetname almaya kalkışırdı. Fakat Madam Lejon Parisli, zeki, epeyce de maarif görmüş bir kadın olduğu hâlde bu tedbirsizliği kabul edebilir mi? Haydi Michel öyle bir vasiyetname yapıp

versin. Ondan sonra diğer bir vasiyetname onun hükmünü fesh edebilir! Evet bunun en sağlam yolu çocuk namına nakden bir sermaye alıp bir yere yatırmak olacağını da Madam Lejon düşündüyse de bunun da Michel Le Cadet'ye bir şüphe vereceği derkârdı. O parayı aldıktan sonra kadın kendisini terkeder giderse? Zaten israfa alışmış bir kadın! Binaenaleyh Madam Lejon dostunun yalnız bu sözüyle iktifa ederek işin daha ilerisine varmaya lüzum görmedi.

Hâmil olduğu çocuk bir oğlan olarak tevellüd edince anası da babası da daha ziyade sevindiler. Çocuk bir kız olsaydı bu kadar sevinmeyebilirlerdi. Oğlan olması ikisinde de başka ümitler tevlîd ederek çocuğa dâyeler tayiniyle haneleri içinde onu büyütmeye karar verdiler.

Çocuk doğduğu zaman büyük Michel ber-hayattı. Hatta çocuğun velâdeti Azay Löride malikânesinin senevî yüz seksen bin frank kayd-ı hayat maaşı mukabilinde satılması gibi büyük bir muvaffakiyet esnasına tesadüf ettiği için bunu çocuğun uğuruna hamletmiş de pek memnun olmuştu. O dahi kendi vasiyetnamesine çocuk için bir kayıt düşüreceğini validesine vaad ve temin etmişti. Vakıa sekiz sene sonra vefatı vukua geldiği zaman bütün mâmelekini küçük karındaşına terk ettiği hakkında bir muntazam vasiyetmanesi zuhur ederek, bunda çocuk için bir kayıt görülmemiş ve hizmetkârlara ve dostlara bahşişler, hediyeler meyanında Lejon-zade için hiç bir sarâhat zuhur etmemiş idiyse de bütün mâmelekini onun babasına terk ettiği hâlde sûret-i mahsûsada oğlu için bir kayıt bulundurmaya lüzum da var mıdır? Validesi için bile yok! İhtimal ki bu ana oğul Michel'e umûr-ı malûmesinde hiç bir hizmet etmemiş oldukları, ihtimal ki bu da bir hayır sayılabileceği için yok!

***

İşte büyük Michel vefat edip de vasiyetnamesinde umûr-ı hayriyyeye dair hiç bir kayıt zuhur etmemesi üzerine:

- Bırakınız! Bırakınız! Michel'in bu tasavvurunda yine büyük bir hayır vardır. Yarın gözlerini kapadığı zaman o milyonlar yirmi kadar fakiri milyoner edeceklerdir. Bu da az hayır

mıdır?

tarzındaki mülâhazalar meydan aldığı ve bu sözler küçük Michel'i de ikaz eylediği zaman, küçük Michel'in de aklına gelen tedbir bu çocuk oldu. O zaman bu veled-i zinâ sekiz yaşında olup talim ve terbiyesi için bir leylî mektebine verilmişti. Babasına da ne kadar müşabihti ya? Kadınların dedikleri gibi aksırmış da burnundan düşmüş! Müşabehet yalnız böyle sûret-i maddiyeden de ibaret değildi. Sîret-i maneviyyece dahi baba ile oğul arasında bir müşâbehet-i tâmme vardı. O kadar arsız, edepsiz, o derecelerde hain, bed-ahlâk ki maazallah! Fakat bu hâller babası nazarında evsâf-ı memdûhadan! Bunlar zekâya delâlet ediyorlar. Vakıa zeki de! O kadar ustalıklı yalanlar kıvırıyor ki büyükleri hayrette bırakıyor. Artık meydanda böyle sulb-i sahîh bir oğlu olur da Michel onu sevmez, onu düşünmez olur mu?

Küçük Michel bütün bütün varını oğlu Lejon'a terk etmeyi kafasına koyduğu zaman onu kendisine veled-i meşrû etmenin, evlâtlığa kabul eylemenin yolunu da pek çok düşündü. Bu babda bir hile-i nizâmiyye bulabilmek için baş vurmadık avukat bırakmadı. Hatta bu münasebetle büyük Michel'in yirmi bin franklık gümüş takımını ihdâ etmiş olduğu Baron Sekiye dahi hatırına geldiyse de birkaç sene mukaddem Sekiye vefat etmişti. Avukatların hiç birisi bu iş için bir hile-i nizâmiyye bulamayarak Michel meyus olunca:

- Ah! Sekiye sağ olsaydı o mutlaka buna bir çare bulurdu.

diye pek çok da hayıflandı. Vakıa bütün varını bu çocuğa vasiyet etmesi için nizamca hiç bir mani yoktu. Lâkin Michel çocuğun kendi namını hamil, kendi öz oğlu olduğunun da tanınmasını arzu eyliyordu. Ne acayip bir hikmet-i hafiyye-i rabbâniyyedir ki kırk elli milyonluk adam bu arzusuna da nail olamadı. O kadar milyonlar şu küçük işi görmeye kifayet edemediler.

Bu hâlde Michel çocuğu mektep tatilinden hanesine geldikçe ahbabına prezante etmeye ve :

- İşte bu benim sulb-i sahîh oğlumdur. Başka delile ne

hacet? Suratına bakmak benim yavrum olduğunu hükme kifayet eder. Fakat validesi bir başkasının taht-ı nikâhında bulunduğu için ben benim oğlum olduğunu itiraf etsem validesi ve onun kocası da beni tasdik etseler bile nizam tasdik etmiyor. Nizam "Hayır! Bu mutlaka Mösyö Lejon'un oğludur" diyor. Ama cihana karşı işte size ilân ediyorum ki bu benim oğlumdur!

diye çocuğu teşhire başladı. Vakıa ona mâmelekini terk edeceği hakkında en mahrem dostlarına da bir şey söylemiyordu. Michel biliyordu ki en mahrem dostları diye hükmettiği adamlar dahi başkalarının "dost" sıfatından bekledikleri manaya göre dost değildirler. Şayet varını bu çocuğa terk için kuracağı tedbirlere muhalefet çaresini şimdiden düşünen düşündüren bulunur diye korkuyordu. Zira Michel kardeşlerin uzaktan uzağa birtakım hısım ve akrabası vardı ki karâbetçe bunlar her ne kadar uzaksalar da hakk-ı verâsetçe kendi sulb-i sahîh oğlundan yakındırlar. Bunlar mevcutken malının tamamına da istediği gibi tasarruf ve hükmedemez.

Elhasıl 1852 sene-i milâdiyyesinde "Katil Michel cezasını buldu. O da helâk oldu." diye bir havadis bütün Paris'te çalkandı. Evet! Vitri cinayeti üzerinden yarım asırdan ziyade zaman mürur etmiş olduğu hâlde "katil" sıfat-ı kerîhası henüz unutulmayıp, hatta karındaşının vefatından sonra onun serveti gibi ünvanı, sıfatı da tamamıyla küçük Michel'e intikal etmişti. İkisi de berhayat oldukları zaman bunlara "Michel kardeşler" yahut "Büyük Michel, Küçük Michel" deniliyor idiyse de büyüğü vefat edip de yalnız küçüğü kaldığı zaman sadece "Michel" denilmekten bir şey anlaşılamamaya başladı. Onun için her defasında lâkabıyla beraber "Katil Michel" denilmeye mecburiyet elvermişti. Evet! 1852'de küçük Michel dahi vefat etti. Bunun da vasiyetnamesinde hayra dair hiç bir kayıt bulunamadı. Bir santime kadar bütün varını Lejon-zadeye terk etmiş olduğu görüldü.

-8-
-Mirasyedi-

Küçük Michel dahi vefat edip de zuhur eden vasiyetnamesinde bütün varını Lejon'un oğluna terk eylediği görüldüğü zaman Lejon-zade Fransız kanununca sinn-i rüşd addolunan yirmi bir yaşına henüz vasıl olmamış bulunduğundan hükm-i vasiyetnameyi icra için vasiler tayin olunmuştu. Hâlbuki Michel biraderlerin bir takım hısımları da vardı ki mallarına varis olmak için bunlar kendi oğlu Lejon'dan daha yakındılar. Bunlar hâl-i hayatlarında beş paralarını görmedikleri milyonerlerden bari ba'de'l-memât istifade için Paris'e toplandılar, vasiyetname hükmüne vakıf oldukları zaman hayretlerinden dondular, kaldılar.

Bu hâlde azîm bir muhâkeme-i hukûkiyyenin baş göstereceğini anlarsınız ya? Fakat muhakeme denilen şey dahi parayla olur. Avukatlar ücretlerinin tamamını muhakemenin hitamına ta'lîk edebilirlerse de evvelemirde büyücek bir miktarını da peşin olarak almak isterler. Bu kadarcık bir müsaade bile kazanılacağına şüphe olmayan muhakemelere mahsustur. Bu Michel kardeşlerin mirası muhakemesiyse karîben görülecek esbâbdan dolayı kazanılacağına şüphe olmayan muhakemelerden de değildi. Ondan maada mesârif-i muhâkemeye dahi peşin olarak bir çok paralar ister. Zira bunlar mebâdî-i muhâkemede hep müddeîye ait olup hitâm-ı muhâkemede mahkûm olan tarafa ait olacaklardır.

Michel kardeşlerin mirasları muhakemesi asıl varisleri için kazanılması şüphesiz addolunabilecek muhakemâttan olmadığı şunun içindir ki: Fransız kanunları ahkâmınca bir adam uzaktan uzağa akrabasını değil a, en yakın varisi olan oğlunu bile hakk-ı verâsetten iskat edebilir. Vakıa evlâdına hiç bir şey bırakmamak kabil olamayıp bir miktarcık bir şey bırakması mecburiyyet-i kanûniyye altında ise de bu mikdâr-ı cüz'îden maada emvâlinden mahrum etmeye ve emvâlini istediği kimseye

bahşeylemeye hakkı vardır. Hatta haşarı çocukları yola getirmek için babaların yegâne medâr-ı tehdidi dahi bundan ibarettir. Oğlu kendisine itaat etmez, sözünü tutmazsa mirasından mahrum edeceği tehdidiyle gözünü korkutur. Bu hâlde küçük Michel'in vasiyetnamesine bir itiraz edilebilecek olursa o dahi akrabâ-yı baîdesine hiç bir şey bırakmayıp da olanca malını veled-i zinâsına bırakmış olmasından ibaret bulunan bir noktaya mümkün olup, yoksa o mikdâr-ı cüz'îden maadasını yine Lejon'un almasını menedemezler.

Davanın mahiyeti bundan ibaret bulunduğu Lejon'un vasileri tarafından meydana konulduğu gibi Michel akrabasının ve varislerinin müracaat ettikleri avukatlar dahi bunun böyle olduğunu tasdik edince biçareler boyunlarını bükekaldılar. Bereket versin ki bu mirasyedinin validesi olan Madam Lejon, Michel kardeşler kadar ahlâksız, mürüvvetsiz değildi. Bu biçare varisleri dahi hoşnut etmek istedi. Bahusus ki işin ilerisini dahi tamamıyla temin etmek için bunların ellerinden bir ibrâname almaya ihtiyaç vardı. Gerek bu ibrânamenin bedeli olmak ve gerek haklarında bir lûtuf sayılmak üzere bunların her birine yüzer bin frank verilmek üzere sulh oldular.

Yüz bin frank! Çok para değil mi? Vakıa veresenin her biri için bu kadar para hiç de azınsanacak şeylerden değildir. Ancak Michel kardeşlerin servetine kıyâsen zekâtı değil a, zekâtının zekâtı olamaz. Zira Lejon'un Michel kardeşler servetine nailiyeti suretinden ibaret kalan bir muâmele-i adliyye ve nizâmiyye için servetin derece-i cesâmetine nispetle alınan rüsûmun miktarı bir milyon beş yüz şu kadar bin franga bâliğ olmuştur. Varislerin miktarı ise on beşten ziyade değil idi. Bu hâlde onlara verilen hisse rüsûm-ı intikâliyye derecesinde bile değildi.

"Öküz öldü, ortaklık ayrıldı." fehvâsınca Michel kardeşler birbirinden sekiz sene kadar fasıla ile vefat ederek cem'i için bunca senelerden beri uğraştıkları, bu kadar denâetleri göze aldırdıkları hâlde ne maddî, ne mânevî hiç bir hayrını göremedikleri, hiç bir zevkini süremedikleri milyonları dahi bir veled-i zinânın eline geçtikten sonra bu hikâye bitmiş sayılmalı

idi. "Katil kardeşler", "katiller", "küçük katil", "büyük katil", hatta en sonra "yalnız katil" suretlerindeki ünvanların muanvenleri ortadan kalktıktan sonra bir daha bunlar olsa olsa sahâyif-i tevârîhde veyahut bizim gibi romancıların sahifelerinde görülmek lâzım gelmiş idi. Fakat heyhat! Yarım asırdan mütecaviz bir zamandan beri bu heriflerin lisân-ı umûmîden duçar olagelmiş bulundukları lânetler kendi zimmetlerindeki hûn-ı mazlûmînin cezâ-yı kâfîsi olamamış. Bu müddet-i mahkûmiyyet onların müddet-i ömürlerinden ziyade uzanmak lâzım gelmiş. Bakınız biraz vakit sonra ne oldu:

***

Mirasyedi Lejon, peder-i tabîîsinin hayatında bile öyle mektebe hayredecek talebeden olmayıp sınıflarda irtikab ettiği bin türlü rezâili ile çoktan kovulmak derecelerini bulmuş idiyse de ücretli bir mekteb-i leylîden bir milyonerin oğlunu kovmak değme bir müdürün kârı olmadığından yine sınıflara devam ediyordu. Michel vefat eder etmez oğlan mektepten dışarı fırladı. Olanca iştiyak ve şiddetiyle çapkınlığa daldı. Bereket versin ki... Fakat böyle mi diyelim ya? Mirasyedi mösyönün nokta-i nazarından diyelim ki: Vâhayfâ ki henüz on sekiz yaşında yani kanunca sinn-i rüşde gayr-ı vâsıl olduğundan o milyonları kendi istediği gibi yiyemeyip bir heyetin nezareti altında bulunuyor idi. Lâkin Paris gençleri bunun da kolayını çoktan bulmuşlardır. Böyle bir heyetin nezareti altında bulunan mirasyediler değil a pederleri sağ olan mirasyediler, hayır mirasyiyecekler dahi birkaç sene sonra ellerine geçecek servet-i azîmeden tesviye olunmak üzere beş kuruş için on beş, yirmi kuruşa senet vererek yine istediklerini yaparlar. Bu yolu mirasyedi Lejon dahi biliyordu. Henüz öğrenmemiş bile olsa bunu kendisine öğretecek bin kafadar hazır ve âmâde değil midir?

Bizim genç mirasyediye heyet tarafından cep harçlığı olmak üzere müstevfâ maaş tayin olunmuş idiyse de bu maaşın müstevfâlığı aklı başında olan gençlere göredir. Lejon için ise bu miktar maaş ancak bir haftalık cep harçlığı olabilmekte ve üç haftalığı için de üç sene sonra isbât-ı rüşd eylediği zaman verilmek

üzere üç dört katına senet verilmekte idi.

Derken günün birinde bir hukuk mahkemesinden bir ihzâr pusulası geldi. Yorgancının birisi Lejon'dan bir kaç bin frank dava ediyor. Validesi Madam Lejon için bu parayı derhâl vererek mahkemeye gitmeye kadar külfeti arttırmamak asıl kâr-ı akıl idiyse de besbelli Michel kardeşler aleyhindeki nefret-i umûmiyyeyi tecdid ve tekrar ettirmek takdîr-i ilâhî imiş ki kadının basireti bağlandı. Bu borcun ne borcu olduğu tahkik olunup da oğlunun bir kapatmasına aldığı döşeme borcu olduğu anlaşıldığı zaman güya para için değil bademâ oğlunu bu yoldaki müsriflikllerden, haşarılıklardan muhafaza için bu parayı vermemek cihetini iltizam etti. Bu yorgancı şu davayı kaybedecek olursa başka esnafın dahi Lejon'a veresiye mal vermelerini menederim sandı. Hemen avukatlara bilmürâcaa bu işi mahkemeye düşürdü.

Bakılsa asıl mülâhazasızlık yorgancıda oldu. Zira meselenin mahiyeti şundan ibaret idi ki:

Lejon bir sefil kızı kapatmış. Ona mahsus bir daire istîcâr ederek döşetmiş, dayatmış. Daha döşeme paraları verilmezden evvel kız bu mirasyedi âşıka hıyanet etmiş. Mirasyedi de kızmış. Kızı terk ettikten maada onun için etmiş olduğu mesârifi de vermemek azm-i müntakimânesine düşmüş. Matmazel kimlerle görüşüyorsa döşemelerinin parasını dahi onların vermesi lâzım olduğu cevabıyla defetmiş. Eğer yorgancı mülâhazalı bir adam olsa idi Lejon'un hiddeti geçinceye kadar sabreder, hilm gösterirdi. Zaten dava ettiği para vermiş olduğu eşyanın kıymet-i hakîkiyyesine nispetle bir iki kat fâhiş idi ki bunun için on sene beklemiş olsa yine kârlı çıkacaktı.

Madam Lejon'un avukatı bu borç sefih olan bir gencin bir perişan-hâl kıza vermiş olduğu mefruşat pahası olup, o kız dahi o gence vermiş olduğu va'd-i sadâkati tutmadığı için paraların Lejon hesabına verilmesi lâzım gelmeyeceğini dermeyan eylediler ise de bu sözler deâvî-i hukûkiyyede nazar-ı ehemmiyete alınacak sözler midir? Dava büyüdükçe büyüdü. Paris mehâfili için bir vesîle-i terzîl daha peyda oldu. Lejon'un servet-i azîme-

sine nazaran bu kadarcık bir para için bu derecelerde rezâile niçin meydan açıldığı kazıyyesi herkesin dilini bir karış uzattı. Derken Lejon'a bu servetin nereden geldiği söylenmeye başladı. Michel kardeşlerden geldiği meselesi meydana çıkarak velhasıl Corto ve Riviére ve nihayet Vitri cinayeti hikâyelerine varıncaya değin altmış senelik tarih tecdîden tekrar edildi.

Hele davanın neticesi pek tuhaf oldu. Lejon paraları maafâiz ve mesârif-i muhâkeme tediyeden maada bu alışveriş bir de dolandırıcılığa hamlolunarak bunun için ceza mahkemesine de bilihzâr üç ay da mahbûsiyet hükmü altına girdi.

Şu davanın sürdüğü müddet zarfında Michel kardeşler hikâyâtının Paris salonlarında bulmuş olduğu rağbet altmış seneden beri hiç bir zaman görülmemiş olan bir derecedeydi. Gerek sıgâr ve gerek kibâr âleminde hep bu hikâyelerden başka şeylerle eğlenilmediği gibi Lejon'un kapatmasından dolayı Paris'in hovardalar âlemi için dahi yegâne eğlence bundan ibaret kalmıştı. Bütün gazetelerde bu Michel kardeşlerin hikâyâtına dair sütunlar dolduruluyor ve bir gerçeğe bin yalan katılarak kariler münhasıran bunlarla eğlendiriliyordu. Lâkin şimdiye kadar bin yerde dediğimiz gibi Paris'te hiç bir şey sürekli değildir. Son sözler dahi Lejon'un ikmâl-i müddetle hapisten çıkması üzerine söylenip ondan sonra bu hikâyeleri yine kalın bir perde-i sükût örttü.

İş bitti gitti mi?

Heyhat!

***

Bu son meselenin üzerinden de tamam üç sene mürur eyledikten sonra Paris'te bidâyet hukuk mahkemesine bir arzuhâl verildi. Michel kardeşlerin akraba ve varisi olan bir kaç adam tarafından verilen bu arzuhâle bir "zeyl-i vasiyetname" sureti melfûftu. Bu zeylin büyük Michel tarafından yazıldığı iddia olunuyordu. Zeylin hükmü de büyük Michel 1832 tarihli bir vasiyetname mucibince bütün varını küçük Michel'e terk etmişse de bundan bilâhare nadim olduğuna dairdi. Şu hâlde küçük

Michel'in kendi veled-i tabîîsi Lejon'a terk edebileceği servet kendi hisse-i servetinden ibaret olabilip büyük kardeşinden yediği miras ise asıl vereseye intikal etmek lâzım geliyordu. Bunun miktarı da on sekiz milyon frank kadar tahmin olunuyordu.

Alınız size azim bir mesele-i adliyye daha! Bahusus ki bizim mirasyedi Lejon isbat-ı rüşd ederek o kırk elli kadar milyonu harvurup harman savurmaya başlamış olduğu bir zamanda ki bu israfâtıyla zaten Paris'in dilinde destan olmuşken şimdi bir de böyle mühim bir davanın ortaya çıkmış bulunması Michel kardeşlerin altmış senelik hikâyelerini derhâl tecdide sebep oldu.

Bu dava küçük Michel'in vefatı esnasındaki intikal-i mirâs davası kadar çürük olmadığından şunu kazanmak ve on sekiz milyonu paylaşmak için avukatlar ile sarraflardan bir şirket teşekkül etmişti. Zira Michel kardeşler veresesi züğürt adamlar olduklarından bu davayı yalnız kendi hesaplarına mümkün değil yürütemezlerdi. Ortada bir vasiyetname zeyli bulunduğu hâlde büyük Michel'in tekmil varını küçük Michel'e terk etmiş olması meselesini iptal edebilmek kaviyyen me'mûl olduğundan işte bu emniyet ve tamah şu şirketi kurdurabilmişti. Ancak bu şirket gayeti muhakemenin rezaletini çoğaltmaktan başka bir neticeye müncer olamadı. Bir kere işin üzerinden on yedi sene geçmiş olmakla mürûr-ı zaman bulunduğu gibi zeyl-i mezkûrun filhakika büyük Michel kaleminden çıkmış olması da ispat olunamadı. Bunun sahte bir şey olmasına hükmedildi. Bidayet mahkemesinde verese davayı kaybederek mirasyedi Lejon davayı kazandı.

Bu davanın en garip ciheti büyük Michel'in bu vasiyetname zeylinde Vitri karyesi fukarasıyla kilisesine seksen bin frank atıyye yazması cihetindeydi. Zeylin sahteliğine mahkemece hükmolunduysa da halk bu sahteliği kabul etmedikten fazla Vitri fukarasıyla kilisesine böyle bir atıyye-i cesîme vasiyet edilmesi bu karyede vukua gelmiş olan cinâyet-i müdhişeden dolayı olduğunu bile hükmetti. Şayet bu zamana kadar Vitri cinayetinin Michel kardeşler tarafından îkâ edilmiş olmasına şüphe edenler varsa da bu vasiyetname zeylinden sonra onların dahi

şüphesi kalmadı.

Bu davayı iltizam eden şirket bidayeten onu kaybetmekle cesaret ve ümidini kaybetmedi. İstînâf-ı da'vâya dahi kıyam etti. Fakat istinâfen dahi bir şey kazanamadı. Arada milyonlar oynadığı hâlde dava kazanmak mümkün olabilir mi? Mahkeme-i istînâf veresenin davasını reddetmekle beraber Michel kardeşler hakkında öyle bir tasvîr-i ahvâl etti ki kuyûd-ı adliyyede bundan daha garip hiçbir şey tasavvur olunamaz. Mahkemenin müddeiumumîsi tarafından gayet talâkat-ı lisânla irad olunan bu tasviri şu hikâyemizin hatimesi addederek ber-vech-i âti tercüme ederiz.

***

Müddeiumumî dedi ki:

"Geçen asrın nihayetinde Fransa'nın o malûm olan tahribât-ı dâhiliyyeden kendisini kurtarmaya çalıştığı esnada iki adam, iki kardeş zuhur etti. Bunlar "Michel kardeşler" diye maruf olan adamlardır. Bunlar o vakit genç, kuvvetli, zeki ve azim bir gayret ve cüretle muttasıf idiler. Zira uzun bir müddet zarfında aynı maksada hasr-ı himmet ederek ondan asla ayrılmamak için pek büyük kuvvet sarfına ihtiyaç vardır.

Talih denilen şey her sâhib-i zekâya bir iş havale olunduğu zaman yaptığı gibi bunların dahi kulaklarına doğru eğilerek "Sizin insâniyetkârâne ameliniz ne olacak? Bu âlemde nasıl bir yük yükleneceksiniz? Altın mı istersiniz? Onun zımnındaki kuvvet ve kudreti mi ve onunla hasıl olabilecek ikbali ve familyaca saadet-i hâli mi istersiniz? Yoksa iyilik edebilmek kudretini ve hem-cinsinizin minnet ve teşekkürlerine lâyık ve fukara tarafından takdis edilmek bahtiyarlığını mı?" diye sordu. Onlar "Biz altın isteriz, altın! Hep altın isteriz. Altından başka bir şey istemeyiz. Kudret, saadet, her şey ondan ibarettir." diye cevap verdiler.

Onların istedikleri, diledikleri gibi oldu. O vâsi tertip ve teşebbüslerinde muvaffakiyet yüz gösterdi. Hülya ettikleri şey tahakkuk etti. İlk sermayeleri bir milyon sekiz yüz bin frank idi.

Altı ay sonra iki kardeş bir "liquidation" yaptıkları zaman servetleri on yedi milyon franga varmış olduğu görüldü. Bu on yedi milyon hükûmet-i kraliyyenin avdeti zamanında yirmi dört milyona bâliğ oldu. Bu yirmi dört milyon dahi büyüdükçe büyüdü. Çoğaldıkça çoğaldı. Maksatlarını takipte mağrûrâne bir hırs ile hareket eden Michel kardeşler asla sa'y ve gayretlerini tadil etmiyorlardı.

Michel kardeşler fezâil-i rûhiyyeye asla inanmamışlardır. Onlar altından başka hiç bir şeye iman etmemişlerdir. Kendilerinden sonra namlarını hayırla yad ettirecek hiç bir şey yapamamışlardır. Adâlet-i ilâhiyyenin muktezası da bu idi.

Şunu ilâve edeceğim ki: Bunların ellerinde milyonların çoğalması onların namlarını daha ziyade telvîs ve tahkir için vukua geliyordu. Medâr-ı kibir ve gururları olan bu binâ-yı servete her taş koydukça halk tarafından bir âvâze-i lânet yükseliyordu. Bunların şems-i ikbâllerinin ilk lemeânında Vitri cinâyet-i müdhişesi vukua geldi. Efkâr-ı umûmiyye bu cinayetin mürtekibi olmak üzere bunları tayin eyledi. Gönlüm ister ki efkâr-ı umûmiyye bu hükümde haksız olsun.

On yedi milyonun yirmi dört olduğu esnada idi ki bunlar aleyhinde o kanlı itham meydana konuldu. Fakat bu itham dahi bunların servetlerini büyümekten alıkoyamadı. Halk ise bunlara öyle bir lâkap taktı ki ben burada onu lisanıma alıp irad edemem. Bunlar her davada haklı çıktılar. Vefatlarından sonra bile miras davalarında hakkı bunlar kazandılar. Maahâza her davada dahi bunlar aleyhindeki şüpheler kuvvet bulup lânetler teceddüt ve tekessür eyledi. Ne acîp hâl! Bir maznûn, bir müttehem mahkemede beraat kazanırsa alelâde tebrie-i sahîhaya nail olmuş bulunur iken bunlar bilâkis beraat kazandıkça vicdân-ı umûmîde maznûniyet ve mahkûmiyetlerini arttırdılar. Miras davalarında bile böyle. Bugünkü gibi eğer bir dava daha bunlar namına kazanılacak olursa bu adamların isimleri âhirette dahi lânet-i ebediyye gayyâsına atılacak.

Oo! Bunlar hakkındaki nefret ve tahkîr-i umûmînin haklı olup olmadığını muvazene edecek değilim. Yalnız diyeceğim ki,

bu nefretler, bu lânetler onların altına olan taabbüdlerinin cezasıdır. Bu davaların hatıraları yarı buçuk unutulduktan sonra yani efkâra itidal geldiği zaman hele bunların yığdıkları altınlar başka ellere geçtiği vakit bunların ismini her kim nerede görürse onu müthiş bir parıltı ile parlak bulacak ve bunların mezarı yanından geçen diyecek ki: "Bunların mezarı bir dindarâne hatıradan da mahrum kalmış ha? Ruhlarını şad eden yok! Namları da şerefsiz kalmış." Ah! Çünkü bunlar rûhâniyâta asla itikad etmeyerek altından başka bir şey tanımadılar. O hâlde de aradıklarını buldular. Ektiklerini biçtiler. Kaide-i umûmiyye budur. İşin bundan sonrasını da adâlet-i ilâhiyyeye bırakalım.

-İntihâ-

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XVI

MESÂİL-İ MUĞLÂKA

Hazırlayan
Kâzım Yetiş

ANKARA, 2003

MESÂİL-İ MUĞLÂKA

Muharriri
Mehmet Cevdet

Tarîk gazetesine tefrika suretiyle derç edildikten sonra Maarif Nezâret-i Celîlesinin ruhsatıyla ayrıca kitap şeklinde dahi tabolunmuştur.

Dersaadet
1316

İfade

Bir muharririn tasvir edeceği şeyleri kendi memleketinin haricine isnat etmesi hiç de memnu olmadığı yeniden isbata muhtaç şeylerden değildir. Bu hâl hakayık-ı bahire ve müsellemeden bir hakikattir. Elverir ki muharrir tahayyülâtını isnat edeceği memleketin ahvâl-i mâddiyye ve maneviyyesine lüzumu kadar vâkıf olsun. Böyle olmadığı surette yazacağı şeyler bazı Avrupalı muharrirlerin bizim memâlik-i şarkiyyemize isnat eyledikleri eserler gibi olur ki müsnedünileyh olan memleket ahalisi o eseri okudukları zaman kendileri yine hiçbir taallûkunu görmeyerek dûçâr-ı hayret olurlar kalırlar.

Muharrir-i âciz şimdiye kadar "Hasan Mellâh" gibi "Paris'te Bir Türk" gibi "Demir Bey" gibi "Acâyib-i Âlem" gibi bir hayli romanlarını Avrupa memâlik-i muhtelifesine isnat ve talik eylemiştir. Bunların kâffesinde ait oldukları mahallerin hâlleri hakikate tamamıyla muvafık olarak tasvir edildiği temine hacet görülemez. Zira aklâm-ı intikad bilcümle asarımızı temyiz etmiş olduğu ve her mıntıkada bunların birçok cihetlerine birçok diyecek şeyler bulduğu hâlde hakikate muvafakatları aleyhine kimse bir şey diyememiştir. Pek müşkül âdeta muhal derecesinde müşküldür de onun için! Zira bir eserin şîve-i ifâdesi müntekidin tab'-ı selîmine ve tarz-ı tasvîri mizâc-ı müstakîmine tevafuk etmeyerek o vadide şikâyet yollu söz söylemek-başka türlü beyyine ve burhana lüzum görülmemek âdetinden dolayı-kolay olur ise de meselâ Genève gölündeki kotra tenezzühü veyahut Laponya ahalisinin tarz-ı maîşeti hakkındaki tasvirâtı "Böyle değildir" diye redde kalkışmak kolay olamaz. Çünkü insana "Burhanınızı getiriniz" derler.

Bir romanı harice isnat etmek vakıa onu "millî" likten çıkarır ise de "nafi" olmak cihetine hiçbir zarar vermez. Hatta bir bakıma göre eserin o cihetini bir kat daha itmam etmiş olur. Zira roman okumaktan maksat nedir? Yalnız eğlence mi? Öyle bile olsa Avrupa zeminlerindeki vüs'ata nazaran eğlencesi de elbette

daha ziyade olabilir. Yok! Roman okumaktan maksat insanın bilmediği şeyleri bu vesile ile öğrenmek midir? O hâlde bizim için öğrenmesi hem de ne kadar mükemmeli mümkün ise o kadar mükemmel olarak öğrenmesi nafi olan şey mutlaka Avrupa ahvalidir. Gerek ahvâl-i hasenesi gerek ahvâl-i seyyiesi! Zira kendi terakkiyât-ı mâddiyye ve maneviyyemiz emrinde istidlâl, imtisal eylediğimiz şeyler hep Avrupa ahvâl-i maîşet-i medeniyyesidir.

Hüsniyyâtını öğrenmeliyiz ki ahz ve taklit edebilelim. Kubhiyyatını öğrenmeliyiz ki ret ve tevakki mümkün olsun. Bir güftâr-ı âlîye göre imanın kemal-i hakîkati noktainazarınca taallüm-i küfr dahi lâzım imiş. Ta ki o çirkten bihakkın tevakki mümkün olsun. Doğrudur.

Avrupa için "Gerek ahvâl-i hasenesi, gerek ahvâl-i seyyiesi" dedik. Evet! Her memlekette olduğu gibi Avrupa'da dahi ahvalin hem hasenesi hem seyyiesi vardır. Yalnız bizim müşahedemize göre değil! Kendi muharrirlerinin tasvirlerine göre de böyledir. Hem bu meselede gayet lâtif bir cihet daha vardır. Şu ki bazı muharrirlere göre ahvalde "hasene" görülen şeyler diğer bazılarına göre "seyyie" ve buna mukabil bazılarının "seyyiat" addeyledikleri şeyler diğer bazılarına göre "hasenât"tırlar. Eğlencenin hatta faydanın da en büyüğü bizce işte bu tenâkuz-ı tasavvur ve tasdîktedir. Binaenaleyh kaleme almayı tasavvur eylediğimiz şu romanı işte bu noktainazardan tertip eyledik.

-1-

Madame de Rose Bouton

Paris'in yeni kibar familyalarından Monsieur ve Madame Bouton'u tanımazsınız. Bunun ziyanı yok! Zira romanımızın ilerileri bu familyayı size tanıttıracaktır. Burada tayin etmek istediğimiz bir şey var ise o da "yeni kibar" denilen şeyi bilip bilmediğiniz meselesidir. "Eski kibar" diyecek olsa idik onun ne demek olduğunu mutlaka bilirdiniz. Öyle değil mi? Bilirdiniz ki bunlar ta eski Bourbon hânedân-ı kralîsi zamanından beri asaletle şöhret almış ailelerdir. Daha XIV. Louis zamanından evvel bunların her biri "dük" ve "kont" ve "marki" ve "baron" ve hiç olmazsa "senyör" gibi birer unvanla az çok geniş yerlerde âdeta bilistiklâl hükümdarlık ederlerdi ki peyderpey ıslahat icrası zamanlarında bittedric bu malikâneler hükûmet-i kraliyye heyet-i umumiyyesine intikal ede ede bunlardaki hakk-ı hükûmet ellerinden çıkmış ise de onlara mukabil taraf-ı hükûmetten kendilerine tımarlar, maaşlar tayin olunarak yine kibarcasına yaşayagelmişlerdir. Bunların her biri yine taraf-ı kralîden fahrî birer mansıb-ı vâlâda bulunarak hep devletin erkân-ı asalet-perverîsinden addolunagelmişlerdir. Bunlar tarihe ait mesailden oldukları için her tarihî beyanlar gibi siz dahi mutlaka bilirsiniz. Lâkin "yeni kibar" denildiği zaman iş bu kadar sadelikle malûm olamaz.

Bu "yeni kibar" terkibinin manası zamân-ı istimâline göre tebeddül eder. Meselâ Napolyon Bonapart Fransa'da birinci imparatorluğu tesis eylediği zaman kadimden beri mevcut olan ve bir aralık bilcümle imtiyazları ve hatta unvanları bile lağv edilmiş bulunan asıl familyaların asaletleri iade olunduktan fazla imparator-ı müşarünileyhe sadakatle hizmet etmiş olanların en meşhurlarına dahi "baron" ve "kont" ve "dük" ve hatta "prens" gibi unvanlarla asalet verilmişti. Bu yeni kibar vakıa eskiler nezdinde dûçâr-ı istihfâf olarak "dünkü kibar!.." diye is-

tihza olunurlar ve hatta "dünkü kunduracı bugünkü kont!" diye tezyif bile edilirlerdi. İstihkaklarından, istihzalarından, tezyiflerinden kat'-ı nazar olunur ise "Dünkü berber bugünkü baron!" suretindeki intikadlara "Yanlış" ve hele "yalan" hiç denilemez. Zira bu adamlardan hangilerinin tercüme-i hâlleri araştırılacak olsa doğrudan doğruya bizzat kendilerinin değilse bile hiç olmazsa babalarının mertebe-i medeniyyeleri kunduracılıktan, terzilikten pek de daha ileriye geçmediği görülür. Lâkin ne beis var? Bahusus biz Osmanlılar gibi en ciddî, en memduh bir vazâat hâlinde bulunanlar nezdinde bir kunduracızadenin bir general olmasına taccüpten ziyade tasvip tavrı görülür. Meşâhir-i ricâl-i Osmâniyye meyanında bazılarının "kuyucu"luğu, bazılarının "baltacı"lığı şân-ı resmîlerine şeyn vermek şöyle dursun şeref-i zâtiyyelerini arttırmaya bile hizmet eylemiştir. Ancak o zamanlar Avrupa'da ve hatta Fransa'da hâl böyle değildi. Bir adam akıl ile, şecaat ile hüner ve marifet ile bütün ebnâ-yı nev'ine tefevvuk etmiş olsa bile "asil" tanınmış olan bir adamın sulbünden gelmemiş olduğu surette onda hiçbir asalet tasavvur olunamazdı. Bir asilin sulbünden gelmiş olsun da velev ki en sefih, en hünersiz, en korkak bir şey olsun yine asil sayılırdı. Yine asil!

"İdi" mi? Sanki hâlâ öyle değil mi? Gariptir ki Avrupa'ca terakkiyât-ı zihniyyenin bu sûret-i hasenesi pek ağır gitmektedir. "Vazâat" denilen "asalet"in mukabili olan şey Avrupa'ca yüz seneden beri vaz' ve tesis edilmeye çalışıldığı hâlde muvaffakiyetin çehresi nümayan bile olmaya başlamamıştır. İngiltere, Almanya öteden beri ne ise hâlâ odur. Rusya bile! Hele İtalya, İspanya belki de evvelkiden ziyade asalet mefâhirine meydan açmıştır. Vazâatın güya asıl ilk câ-yı te'sîsi Fransa olduğu hâlde orada bile vazâat-ı samîmenin ismi var cismi yok bir derecede bulunduğunu kariben görecek, anlayacaksınız.

İşte bundan yetmiş, seksen sene mukaddem "yeni kibar" denildiği zaman Bonapartların meydana çıkardıkları bu aileler anlaşılırdı. Beş on seneden beri bunlar dahi eski kibar mertebesine is'ât edilmişlerdir. Zira bunlardan sonra dahi bilhassa Fransa'da yeniden birtakım kibar muâsirîn türeyip asıl "yeni ki-

bar" unvanı bunlara verilmeye başlamıştır.

Fransa'da ha? Vazâat üzerine müesses olan şimdiki Fransa'da! Öyle mi?

Ne sandınız ya? Vazâat-ı samîme üzerine müesses olmak üzere Osmanlılıktan başka bir hey'et-i ictimâiyye daha bulunduğuna cidden inanıyor musunuz? Aman etmeyiniz. Sonra bunu safderunluğunuza hamlederler. Hak taâlâ bu nimeti dahi yalnız "Osmanlı" denilen kavm-i bahtiyara nasip eylemiştir. Ezcümle size şu satırları yazar muharrir bir "Bezci Hacı Süleyman" oğlu bir "Ahmet" iken füyûzât-ı inâyetkârîsi gerçekten "tûbâ-vâye" olan Osmanlılık sâye-i tûbâ-vâyesinde merâtib-i asâletin en yükseklerinden birine suut etmiştir. Osmanlılığın bi'l-irsi ve'l-istihkak sâhib-i müstakil ve bî-müdânîsi olan şehriyâr-ı kudsî- iktidar şevketli efendimiz hazretlerinin semerât-ı lütuf ve inâyetleriyle böyle hiçlikten "ekselans" unvanını ihraza kadar mazhar-ı inâyet olmuştur. Bizce "atûfet" ve Avrupaca "ekselans" unvanı ki ait olduğu tarikin mertebe-i bâlâsıdır. Bu tefeyyüz din ve devletine, vatan ve milletine sadakatla hizmet eden her Osmanlı için de muhakkaktır. Avrupa'da ve bir hususiyyet-i tâmme ile Fransa'da vazâat mevcut olduğu ve hele onların böyle manevî şereflere rağbet etmedikleri hakkındaki sözler zihinlerimizi tağlit etmemesi lâzım gelen vahi şeylerdendir.

Bugünkü günde asalet hevesi henüz o kadar ilerdedir ki isimlerinin ilk harfi dal olan heveskârlar isimlerinin imlâsını değiştirerek asalet işareti olan de'ye tahvil ile onu münfasıl yazarlar. Meselâ Dimitri olanların d'İmitri yazması gibi! Bu hevesin derecesini size bihakkın tarif ve tefhim edebilmek için "Illustratıon" nam musavver Fransız gazetesinin son nüshası olan 15 Teşrinievvel sene 1898 tarihli ve 2903 numaralı nüshasını irae eyleriz. "Üsbû-ı mudhike" kısmındaki birinci tasvîr-i mizâhî nahif bir Marki'nin karşısında karnını şişiren şişman bir vazî' gösterir. Vazâatıyla müftehir olan bu vazî' asaletiyle derece-i iftiharı meçhulümüz olan o markiye diyor ki :

-Marki hazretleri! Ben ihtisastaki asaletten başka asalet tanımam! Hatta hazîne-i evrâk memurlarından birisi üç yüz

Frank verirsem kuyûd-ı atîkadan benim için bir nisbet-i asâlet kaydı bulabileceğini teklif eyledi de kabul etmedim. Reddettim. Yalnız 100 Frank teklif ettim. Bir santim ziyade değil!

Bu sözün ne demek olduğunu anlayabilecek kadar Avrupa ahvaline vâkıf olanlar için bu söz asla şerh ve izaha muhtaç değildir. Maahaza kendilerinde bu vukuf bulunmayanlara da biz anlatırız. İşimiz ne? Roman okumaktan bir maksat dahi insanın bilemediği şeyleri bu vesile ile öğrenmek değil mi idi?

Efendim! Avrupa'da ve hatta vazâat memleketi diye mağrur olan Fransa'da asalet hevesi o kadar ileriye gitmiş ki bir adamın on beşinci ceddi asrının hükümdarı tarafından en adî bir memuriyete nail olmuş ise bunu bir unvân-ı asâlet addetmeye kadar varmış. Bunun için hazîne-i evrâk memurları da böyle asalet heveskârlarına "sizin hâmil olduğunuz aile unvanı hakkında bir asalet kaydı buldum. Şu kadar Frank verirseniz size irae ve isbat eylerim" demeye başlamışlar. İşte vazâatlarıyla müftehir ve mağrur olan ve asâlet-i sahîhayı ihtisâsât-ı insâniyyede bulmak davasından dem vuran zat bile hiç olmaz ise böyle bir hizmete yüz Frank veriyor!

Avrupalıların herhangi devlet tarafından olur ise olsun bir nişana nailiyet için ne kadar haris olduklarını bilenler oralarca vazâat sözlerinin bilkülliye vahi olduğunu hüküm için başka burhana ihtiyaç görmezler.

Yalnız Avrupa mı ya? Ya Amerika'ya ne dersiniz? Siviller için resmen üniforma tesis etmemek derecesinde vazâat gayretinde bulunan yankeeler dahi baron, marki, kont, dük, prens gibi unvanlara imrenmeye başlamışlardır. Fakat bu unvanı doğrudan doğruya kendilerinin alabilmeleri muhal olduğundan hiç olmaz ise kızlarını bir markiz, bir kontes filân görmek gayretiyle kıyam eylemişlerdir. Biraz petrol veyahut saucisson kokan milyonları, milyarları sayesinde bu emellerine nail dahi oluyorlar. İki cebinde beş parası kalmamış "Nobel"mi istersiniz? unvan asaletinden başka bir şeyi kalmayan bu Nobeller şimdi soluğu Amerika'da almaktadırlar. Cepleri milyon ve milyar dolu kızlar dahi Avrupa'ya can atıyorlar. Her iki taraf nâil-i emel olu-

yorlar. Tebrik etmelidir. Kıskanacak değiliz ya? Maksadımız "yeni kibar" denilenlerin kimler olduklarını anlatmak idi de bu tuhaf mes'ele-i Avrupaiyye hakkında şu kadarcık izahat vermeye lüzum gördük. Bu izahat üzerine karilerimiz bilâ-külfet anlarlar ki helâlinden haramından birkaç milyon kazanmış olana göre ismine bir de edat izafeti takarak veyahut manalı manasız yeni bir isim takınarak asilzadeler içine karışıvermek muhal olmak şöyle dursun müşkül bile değildir.

*

Paris'in yeni kibar familyalarından Monsieur ve Madame De Rose Bouton'u hâlâ tanımazsınız ama "yeni kibar" olduğunu tasrih ve tayin eylediğimizden bununla anlarsınız ki bu familya Emile Zola'nın son eseri olan "Paris" nam romanında hâl ve şanı tasvir olunan Duvillard familyası gibi bir şeydir. Böyle diyoruz ama bakalım Emile Zola'nın asarını ve bahusus son eseri olan Paris'i okumuş musunuz? Eğer okumamış iseniz sakın ha darılacağız zannetmeyiniz. Bilâkis sizi tebrik edeceğiz.

Arif olmaz kim bilir dünya vü mâfîha nedir?
Arif oldur bilmeye dünya vü mâfîha nedir?

diyen şâir-i hakîmin bilinmemesini arzu eylediği "mâfîha" işte Emile Zola ve emsalinin asarıdır.

"Ey, bunlar bu kadar fena da siz niçin okudunuz?" mu diyeceksiniz. Hakkınız var ama bu bizim sanatımız iktizasındandır. Biz bir nevi zabıta memuruna benzeriz. İlerde görürüz fenaları da! Fakat her ikisi hakkındaki muamelemiz başka olmak üzere ilerde görürüz fenaları da! Bizim bu nazarımız siz de dahi varsa o hâlde bu nevi asarı siz dahi görmelisiniz. Yok ise görmemeniz görmekten hayırlıdır. Ama bu sözümüz ile demincek söylediğimiz bir söz arasında tenakuz var vehmine düşmeyiniz. Demin tevakki için fenalığı öğretmek lüzumundan bahseylediğimiz hâlde şimdi fenalığı öğrenmekten men gayretinde bulunduğumuza intikal etmeyiniz. Buradaki ihtarımız yalnız Zola'nın asarına dairdir. Bu asara itirazımız dahi- pek çok tarafdarlarının iddia eyledikleri veçhile- mutlaka nev'-i beşerin seyyiâtını gösterdiği için değildir. Belki iraesine nezâhet-i kalbiyyesinin müsait ol-

madığı müzahrafata kadar kalem uzatmakla beraber ekseriya muhakematında fenalıkları iyi ve iyilikleri fena göstermek safsatasını da havi oldukları için bu itirazda bulunuyoruz. Eğer âsâr-ı mezkûre hakkında şu hakikate vâkıf iseniz onları siz dahi okuyunuz. Kendiliğinizce istifade bile edersiniz. Fakat bu vukufunuzun irşadıyla siz dahi hüküm eylersiniz ki bu eserler kalplerinde, fikirlerinde metânet-i matlûbe bulunmayanlara okutturulmamak lâzım gelen tehlikeli şeylerdir.

İmdi bizim Rose Bouton familyasını anlatmaya medar olmak için imkânın son derecesinde bir nezâhet-i kalemiyye ile haber verelim ki bu Duvillard familyasının makam-ı übüvvet riyasetinde bulunan mösyö an-asıl iki cebinde bir parası olmayan müflislerden iken bir misli "Pana Meselesi" diye matbuatı senelerce müddetten beri doldurmakta bulunan rüşvet ve sirkat-ı azîme işi gibi umûr-ı cesîmede ibrâz-ı âsâr-ı fetânet!... ve ruyet!... ederek temevvül eylemiş ve "Zengin olan mutlaka sefih olmalı" itikadının hüküm sürdüğü Paris'te her nevi sefahatlara koyularak bir aralık dahi en rezil aktrislerden birisini sevmiş, o aşüfte tarafından envâ-ı hakaret-i tahammül-fersâya dûçâr olduğu ve kendisi de artık yaşını başını almış bir adam bulunduğu hâlde yine Paris'in en rezil kahvehanelerine kadar o aşüfteyi takip eder gider. Madame Duvillard ise yirmi yaşında bir kıza ve ondan büyük bir oğula malik olmasından da anlaşılacağı veçhile artık durmuş oturmuş olmak hâli kendisine en ziyade yakışık alacak bir hâl iken şiftelikte kızı ile rekabet eder. Ama maddeten ve bilfiil ve hakikaten rekabet eder. Zira bir züğürt kibar mücerret servetinden dolayı çirkin ve hatta biraz da kamburca olan Mademoiselle Duvillard'ı tezevvüç için mülâzemet eylediği hâlde validesi Madame Duvillard'ın dahi âşığı, dostudur. Ana kız birbirinin esrarına vâkıftırlar. "Esrar" dedik. Hata ettik. "Sır" diye gizli şeylere derler. Kadının delikanlı ile olan muamelesi ise aşikâr! Herkes biliyor. Kendi oğlu biliyor. Kocasının tekmil dostları biliyor. Kocası bile biliyor. Fakat o da kendi aktrisiyle olan münasebetinde kendisini mazur ve hatta muhikk görmek ve göstermek için karısının bu muamelesine ses çıkarmıyor. Tam frenk! Tam alafranga!... Fakat ana ile kızın rekabet-i

şîftegîsi o kadar müthiş ki birisi "Âşığımı sana vermeyeceğim! Bu izdivaca bütün kuvvetimle mümanaat edeceğim!" ve diğeri "Yavuklum sana kalmayacak, mutlaka benimle izdivaç edecek!" kavgasını büyülte büyülte saç saça, baş başa, tırnak tırnağa, pençe pençeye geliyorlar. Nihayet kambur kız muvaffak olmuş. Aylarca müddet validesinin firâş-ı fuhş ve rezaletinde yuvarlanmış ve bu kepazelik ile cihanın dilinde destan olmuş bulunan asilzade ile izdivaç eylemiş. Madam cenapları dahi o zamana kadar "Güzelim" ve "Sevgilim" diye hitap eylediği herife bademe "Oğlum" ve "Evlâdım" demek mecburiyeti altına girmiş.

Ne o? Yeni olsun, eski olsun kibar âleminde rezaletin bu derecesini imkân-ı mâddînin haricinde mi gördünüz? "İnsan" sıfatını haiz olan bir kimse için...hatta çingeneler için kepazeliğin bu derecesi tasavvura sığamayacağını mı düşünüyorsunuz? Ya Emile Zola hakikat-nüvis değil midir? Hakikiyyun mesleğini kendisi küşad etmemiş midir? Onun kalemi tercümân-ı hakayık değil midir? Doğrusunu isterseniz mumaileyhin asarında binlerce hayaliyyunu hecl edecek hulyaları çok gördüğümüzden biz Emile Zola hakkında yalancı bir edepsiz değil ise hiç olmazsa mübalâgacı bir garazkârdır hükmünü on seneden beri vermiş olduğumuzdan şu Duvillard familyasını bizim Rose Bouton familyası için bir örnek ittihaz eyledik ise de onu tamamıyla tanzir hususunda ihtiyatlı davrandık. Hani ya ressamlar karşılarına bir model alırlar ama onu aynen kopye etmeyerek yalnız ona bakıp yine kendi zihinlerinde olan hüsn ü cemali tersim ve tasvir etmezler mi? İşte biz dahi öyle davrandık.

Efendim! Evvelâ bizim Madame De Rose Bouton, Emile Zola'nın Baron Duvillard'ı gibi kart değildir. Gençtir. Kadınlık çağının tam kemalindedir. Yaşı yirmi beş ile otuz arasında ama bakışta en dikkatli olanlar bile otuzdan ziyade yirmi beşe karîb olduğuna hükmederler. Güzellikte de Baron Duvillard'dan aşağı kalmaz. Vakıa zavallının tarifine göre Madame La Baron Duvillard pek güzel imiş ama güzelliği taht-ı inhisâra almış vesair benât-ı Havva'ya hiç hisse bırakmamış olamaz ya? Bizim Madame De Rose Bouton dahi güzeldi. "Gönül kimi severse güzel

odur dünyada" fehvasına istinat ile "Evet efendim! Madame De Rose Bouton, Madama Duvillard'dan daha güzeldir" iddiasına çıkışıverecek olan bir adam aleyhinde ihticâca şayan bir burhan iradından Emile Zola bile âciz kalır. Ortadan daha yüksecik boyu, geniş omuzları, korsa içinde büyümüş olmasından dolayı bittabi ince olan beli ve maahaza balık eti ve bütün cildinin pembe rengi ile Madame De Rose Bouton (İsminin tercümesi "Gonca hâlinde gül" demektir). Hakikaten bir verd-i melâhat addolunabilir. Bu renkteki cilde lepiska saçları yaraştıran sânî-i tabîat o renge, o saçlara da bir çifte açık mavi gözleri yakıştırır. Değil mi? Bu tenasüpleri tabiat kadar kim bilir? Bu çehreyi tezyin eden çene ve dudaklar ve burun ve gözler ve ta kulaklara varıncaya kadar cevârih meyanında bir ressam yalnız bir tenasüpsüzlük bulabilir ki o da burundaki küçüklüktür. Vakıa cevârih-i sâireye nisbetle burun biraz küçük düşmüştür. Fakat tesadüfe bakınız ki bu adem-i tenâsüb bir çirkinlik hâsıl etmekten fazla bir güzellik hâsıl etmiştir. Bir zaman bir kadının yanağı altında görmüş olduğum bir nedbe gibi ki ceriha iken pek müstekreh olduğunu her tabibin her cerrahın teslim edeceği bu eser sanki bir nedbe değildi de bir gamze idi. O kadar güzeldi.

Saniyen heva-perestlik vadisinde Madame De Rose Bouton'un kendisi ile rekabet edecek ve âşığını elinden alacak bir kızı da yoktur. Ne kızı ne oğlu! Madame De Rose Bouton Paris'in o yeni akıllı yosmalarındandır ki çocuk doğurmayı taravetlerinin, cemallerinin bâis-i inhidâmı addederler de doğurmazlar. Kadınlık için tabiatın esasen tarh etmiş olduğu bu teklif-i yegâneden kaçarlar. Bu hâlin neticesini Fransa'nın nüfus istatistiklerinden sorunuz. Her memleketin ve bilhassa Fransa'nın o kadar kin güttüğü Almanya'nın nüfusu bir düziye arttığı hâlde Fransa'nın nüfusu artmayıp hemen eksilmektedir. Bu hıyânet-i vataniyyede kocalar dahi muâhizîn-i hükemânın şiddetinden yakalarını kurtaramıyorlar. Evet kocalar da bu işte karılarının şerîk-i cinâyeti oluyorlar. Onların hesapları da bir başka türlüdür. Çocukları çok olursa kendileri vefat eyledikleri zaman servetleri bu verese-i kesîre meyanında dûçâr-ı taksîm olarak veresenin her biri kendileri gibi zengin kalamazlar diye düşünüyor-

lar." Allah akıllar versin" diye dua mı ediyorsunuz? İşte Allah akıl vermiş ki bu kadar ince bu kadar uzun düşünüyorlar. Böyle gayr-ı nâfi akıllardan Allah'a istiâze ederseniz o zaman doğru bir iş görmüş olursunuz.

Evet! Madame De Rose Bouton güzeldir. Pek güzeldir. Güzeldir ama bir şarklı onu görürse korkarız ki o cemale o kadar meftun olmaz. Ama "şarklı" dediğimiz zaman bu kelimeden bizce maksut olan manaya lâyık olduğu kadar ehemmiyet vermelidir. Yüzlerce şuârânın binlerce eş'ârda tasvir eyledikleri veçhile bir şarklı gönlünün perestîdesi olan sanemi öyle bir kürsî-i azamette bâlâ-nişîn-i izz ü istiğnâ farz eder ki kendisi için muhayyel olan "vuslat" o kürsünün pâyinine vaz'-ı cebîn-i taabdan ibaret olur. Sâhibe-i dil ü cânının bir lâhza-i rahm ve lütfuna bin can nisar edecek. Bir tebessüm-i âtıfet-bahşâsına bin can daha verecek. Fakat bu emniyeler hep boş çıkarak âşık-ı bî-çâre

Can nakdîn alıp satsa visalin hep alırdık.
Müşkül budur ammâ ne alan var ne satan var

beytini derûn-ı cânda ihtisâsât-ı perestişkârîsindeki nezakete kıyasen pek kaba bir söz addiyle kailine melâmetle beraber yine cananına ta'n edemeyecek ve "Bana bu kadar âşık olmak lâyık ise sana da bu kadar müstağni olmak lâyık" diyecek. İşte "garam" denilen şeyi bu yolda telâkki etmesi kudemâ-yı uşşâktan kendisine kadar tevarüs edilmiş olan menâkıb-ı sevdâzedegî muktezasından bulunan bir şarklı bizim Madame De Rose Bouton gibi bir melihayı ilk telâkisinde gürisne-nazarân-ı hevâperestâne mukabil hicabından alı al moru mor oluyor bir tavr-ı muhadderîde bulunmaya muntazır iken bilâkis onu erkek denilen mahlûk sanki gözleriyle yemeye davranmak derecesinde mütehalik görür ise ona meczubiyetten ziyade ondan teneffür gibi bir şeyler hissetmesi ihtimale pek karib değil midir? İhtimal bu zannımız pek az kimseler tarafından tasdik edilebilerek pek çokları ise bunun hilâfına bir reyde bulunurlar. Bunlara karşı maa'l-itizar deriz ki: Bu tetebbuda biz kendi gönlümüzün ihtisasatını model ittihaz eyledik. Avam tabirince "şırfıntı" nevinden olan dilberler hiçbir müşahededede tazimkârane bir surette naza-

rımızı celp edememişlerdir. Bunlar arasındaki farkı "kadın" ile "karı" kelimeleri arasındaki fark gibi bulmuşuzdur.

Evet! Bizim Madame De Rose Bouton pek güzel olmakla beraber pek de aşüfte hâldir. Âdeta şiftedir. Boyunu posunu, tenâsüb-i endâmını, kaşını, gözünü bahusus merdane sakalını, bıyığını gözüne kestirdiği erkeklere öyle bir bakış ile bakar ki hâl ve şanı yukarıki fıkrada bir nebze beyan olunan bizim gibi cür'etsiz şarklılar nevinden bir erkek hecemât-ı nazariyyenin o derecesine tâb-âver mukavemet olamayarak mağlûbane, mahcubane gözlerini önüne eğmeye mecbur olur. Kaviyyen, kat'iyyen temin ederiz ki şu sözleri musavvir-i hakîkat bir muharrir sıfatıyla yazıyoruz. Yani hayalimizi değil emsalini pek çok gördüğümüz hakikati tasvir yolunda yazıyoruz. Ne hacet? Avrupa'yı bihakkın görmüş, tanımış Osmanlılar nadir değildirler ya? Elbette bunların her biri Avrupa'da müddet-i seyâhatlerinde bu kabilden birkaç mahlûka tesadüf etmişlerdi. Dost-ı maârifmendim muallim Vambery cenaplarıyla bu yolda olan bir muhaveremde "Macaristan ve Almanya'nın bazı yerleri müstesna olmak şartıyla pudeur denilen şeyi Avrupa'nın ve bilhassa Fransa'nın büyük şehirlerinde hemen hemen beyhude ararsınız" demişti. Bu Fransız kelimesini şu makamda Osmanlıcaya "hicâb-ı muhadderât" diye tercüme ederiz.

Madame De Rose Bouton "Bir kadın kocası olan adamı hiç olmazsa kable'l-izdivâc sevmelidir. Ve illâ ba'de'l-izdivâc olsa olsa kocasının nevazişlerine katlanacaktır" diyen akıllı!.. kadının şu re's-i hikmetine ittibâ etmiştir. Kocası olan Monsieur De Rose Bouton'u kable'l-izdivâc sevmiştir. İhtimal ki kocası da onu sevmiştir: Fakat herhalde sair yüzlerce, binlerce izdivaçlara bir şâz, bir istisna teşkil edecek surette değil tıpkı onlar gibi! Bu muhabbet nihâyetü'n-nihâye balayı müddetinden ziyade devam edememek üzere sevmiştir.

Ya ondan sonra?

Soruyorsunuz ha? Avrupa'yı hiç mi tanımıyorsunuz? Ondan sonra ise binlerce, yüz binlerce roman-nüvislere roman zeminleri teşkil edecek surette yaşamaya başlarlar. Bize inanamıyor ise-

niz musavvir-i hakîkat olan Emile Zola'ya sorunuz. Bahusus ki biz böyle bir eserde mübalâgât-ı Yunaniyyeyi aynen tanzir edecek bile olsak yine Emile Zola'nın binde bir derecesine varamayız.

Vaktiyle Voltaire Paris nisvanı hakkında demiş ki:

-Paris'te câlib-i enzâr-ı rağbet olabilecek hiç bir kadın bulunamaz ki kendi sergüzeştleri meyanında hovardacasına mini mini romanlar teşkil edcek hiç olmazsa bir sergüzeşt olsun bulunmasın.

Malûm a Voltaire vefat edeli yüz seneyi geçti. Yüz senede Paris hiç mi terakki etmedi? Madame De Rose Bouton bilâ-şüphe bu terakkiden en ziyade hisse-mend olanlardan birisidir. Onun sergüzeştleri meyanında mini mini değil kocaman kocaman romanlara zemin olabilecek ahval dahi birden ibaret değildir, pek çoktur. Bu günün vukuatı olmak üzere hikâye edeceğimiz şeyler ise bir romanın mebadisi değildir, netayicidir. Zira "Madame De Rose Bouton" demeyi müteakip bu ismin müsemması tarafına teveccüh edecek olan gözler o kadını sokağa çıkmaya müheyya bir kıyafette görürler.

Kim bilir ne patırtılı gürültülü bir tuvalet ile ha? Tamam Frenklerin "Une toilette tapageuse" dedikleri surette değil mi?

Hayır! Bilâkis Madame De Rose Bouton tepeden tırnağa kadar siyah ve gayet kapalı bir libas telebbüs eylemişti, şapka da siyah,velot da siyah, eldivenler de siyah! Eğer bu libas en kıymettar Lyon kumaşlarından olmasa, bu şapkanın dantelaları, tüyleri en pahalılarından bulunmasa da yaslarda istimali mutat olan sade neviden olsalar idi o genç, güzel kadın matem hâlinde zannolunurdu. Zaten vukuatın bir roman evâilinde olmadığı da tuvaletindeki bu kapalılıktan, bu sadelikten istidlâl olunmaz mı? Öyle ya! Politika henüz celp ve cezp politikası olsa idi tuvalet dahi "tapageuse" olmak iktiza ederdi. Mâtem-pûş hâlinde bulunan bir dilber o kıyafet celb-i enzâr ve celb-i kulûba yaramaz bir kıyafettir zannında bulunur. Bu kapalı ve sade tuvalet ise artık mukaddematı çoktan hâsıl edilmiş, bitirilmiş olan bir politikayı muhafaza gayretine delâlet eder. Kıyafet şu sadelik hâ-

linde iken birden bire parlak bir hâle münkalip olacak olursa bundan erbâb-ı dikkatin ürkmesi icap eder. Zira münâsebet mevcut olan taraf ile reng-i münasebet değişmiş olduğundan gerek onu yeniden mağlûp etmek ve gerek kolay kolay tekrar tekrar mağlûp olmayacak kadar metanet sahibi ise hiç olmazsa hasedini tahrik eylemek için tuvalette böyle bir tebeddüle lüzum görülür. Bu yolda değil ise mutlaka eski münasebet bilkülliyye bitmiş ve bir başkası ile yeni bir münasebet peyda olmaya başlamıştır. Avrupa'da "monden" denilen bu sûret-i maîşet erbabının şu gibi hâlleri vasi bir ilim derecesindedir. Tahsili uzun zamana, çok tecrübeye muhtaçtır.

Madame De Rose Bouton'un velotu hem siyah hem de gereği gibi sık olduktan fazla elinde bir de büyük mendil vardır ki endam aynası karşısında bu mendili o mini mini burnuna kadar götürüp yavaşça burnunu siliyormuş gibi davranmayı meşk eylediğini görse idiniz fakat suret ve keyfiyet-i meşkine dikkat eylese idiniz bugün şu sokağa çıkışın büyük bir sebebi, mühim bir hikmeti olduğunu bedaheti teslim derecesinde bir kat'iyet ile teslim ederdiniz. Mendili her defa burnuna götürdükçe velot ile beraber çehresini ne kadar mesturiyet-i mükemmele ile setr edebildiğini öyle bir mahâret-i tecrübe-kârâne ile tecrübe ediyor ve her defasında elinin hareketini beğenmeyerek tashihi için o derecelerde ihtimam eyliyor ki maksadı hîn-i hâcette mutlaka yüzünü kimseye göstermemekten ve kendisini kimseye tanıttırmamaktan emin olmak idi ki apaşikâre görülüp anlaşılıyor. Bu da bir hünerdir. Hem de buna muhtaç olanların kendi ihtiyaçları noktainazardan pek büyük istifade eyledikleri bir hünerdir. Yalnız kadınlara da mahsus değil. Lüzumu, ehemmiyeti erkeklere kadar amîm olan bir hünerdir. Zira polisin takip eylediği erbâb-ı cinâyet bazen bir polis hafiyesinin nazarıdikkati dikkati önünden geçmek lâzım gelince tamam bir noktada öyle bir sûret-i mâhirânede mendil ile bir burun siler ki o mendil ile yüzünü kâmilen örtmüş olmaktan ziyade yüzünü polisten setr eder. Yüzünü kâmilen örtmek ne demek? Öyle bir hareket-i eblehânede bulunacak olsa polisin nazarıdikkatini kendisinden sarf ettiremedikten fazla bilâkis celbederdi. Aleksandr Duma bazı romanlarında ve

bilhassa Monte Kristo'da bu mahareti bazılarına öyle bir sûret-i üstâdânede icra ettirir ki bâdî-i teemmülde insanın bunu mübalâgaya haml edeceği gelir ise de hiç de mübalâga değildir. Hele kadınların bu hususta peyda eyledikleri maharet âdeta muhayyir-i ukûldur.

Nazarımızın ilk initafında kendisini böyle kapalı ve sade bir dışarılık kıyafetiyle mendil meşkinde gördüğümüz Madame De Rose Bouton ilk hareketlerini beğenmeye beğenmeye nihayet meşki o kadar ileriye götürdü ki son hareketlerinin her defasında kendi kendisine aferinler bahşeylediği çevresindeki etvâr-ı itminândan anlaşılıyordu. Birkaç defa dahi çehre-i mestûrunu sağ ve sol cihetlerinden aynaya tevcih ederek yan taraflarından görünüşünü de yan göz ile muayene eyledikten sonra bu babta itminân-ı tâm hâsıl etmek için ikisi üçüncüsüne amûden mevzu üç aynadan müşekkkil olan ve tuvalet esnasında ön tarafından maada iki yan taraflarını da görebilmek için icat edilmiş bulunan ayna başını sokarak yan taraflardan görünüşlerini de muayene eyledi. Bu muayenelerden dahi mutmain kaldığı hâl ve tavrından anlaşıldı. Ey artık bir ehl-i dikkatin nazarı önünden bu kadar hâlleri mürur eder de o ehl-i dikkat Madame De Rose Bouton'un kendini kimseye göstermeksizin bir yere gitmek, bir mahalle girmek teşebbüsünde bulunduğunu hâlâ anlayamamak kabil olur mu? Anlayana sivrisinek sazdır, anlamayana davul zurna azdır.

*

Mevsim bir bahar evâili idi. Vakit dahi nisanın ilk haftası akşamlarından birinin saat yedisi idi ki o mevsimde bu saat bizim alaturka saatler hesabıyla gurûb-ı şemsden yarım saat sonraya doğru tesadüf eder. Hatta temaşşukun sonlarında tuvalet odasının içi gereği gibi karanlık olduğu için Madame De Rose Bouton tenvir hakkında bir emir vererek gayet güzel ve güzel giyinmiş bir oda uşağı müzeyyen lâmbalardan birkaçını iş'âl bile etmişti. Hiç şüphe yok ki genç ve güzel madam gideceği ve gireceği mahalle tamam akşam taamı vaktinde varmak gayretindedir.

Derken o aralık salonun kapısı yine o güzel ve güzel giyinmiş uşak tarafından açılıp genç çıtı pıtı güpgüzel bir modistre kızın girmesine yol verdi. Ama ne güzel kız! Paris'in asıl ahâli-i sahîhasından bir minyon! Paris'i tanıyanlar yalnız şu kadarcık bir tarifimiz üzerine bile Mademoiselle Rosette'i hayallerinin önünde buluvermişlerdir. Ortadan aşağı boyu, nahif vücut, esmer ten, beyaz çehre, üzüm gibi kara gözler, ufacık burun, ufacık çene bir Parisien! Şöylece bir bakılsa ressamlık noktainazarından "güzel" denilebilecek bir hâl görülemez. Fakat o kadar şirin, o kadar sevimli ki insan buna "güzel" den başka da sıfat bulamaz. Koyu fındıkî Lâhurakîden bir fistan giymiş. Bütün tuvaleti bundan ibaret! Üstünde başında ne bir karış dantela, ne bir yapma çiçek, ne iki parmak kordela! Başında yalnız bir hasır şapka. İşte o kadar! Bu bîçareler olanca sanatlarını, kudretlerini, himmetlerini büyük madamları süslemeye sarfederler. Bununla mükelleftirler. Kendilerinin tezyinatına hiç emek sarfetmezler. Maahaza ne ziyan ederler? Onların Josefleri, Jeanları, Pierreleri, Heinleri bu sadelik hâllerinde de güzel bulurlar. Hem pek güzel bulurlar.

Rosette odaya girerken Madame De Rose Bouton:

-Geç kaldın bedbaht kız! Beni beklettin!

Demesiyle lâtif işçi:

-Bitiremediler madame!

Diye itizara başladı ise de madam:

-Bitiremeyecek idiyseler yarına tehir edeydiniz. Ne acelesi vardı?

Diye özür kabul etmez bir tavır ile mukabele eyledi. Maahaza Rosette'in getirdiği şeyleri muayene işine katlanacağını bir tavr-ı teslimiyet ile anlattı. Bereket versin ki yapılacak iş yalnız bir muayeneden ibaretti. Eğer prova edilecek olsa idi genç madam mümkün değil katlanamazdı. Prova evvelce işaret edilmiş olduğundan madam o zaman tarif etmiş olduğu tezyinatın icra edilip edilmedikleri görülmek için bu muayeneye ihtiyaç vardı.

Bir lâmbanın puşidesinden mün'akis pembe ziyalarına karşı elbisenin tezyinatını muayene eden madamın bir çok suallerine bir konsol yanına dikilmiş durmuş olan Rosette cevapları veriyorsa da bir zaman oldu ki Rosette'in verdiği cevaplar madamın sorduğu suallere münasip düşmemeye başladı. Madam meselâ elbisenin arka tarafına konulan farbelanın kordelası ensiz olduğundan bahseylediği hâlde Rosette düğmelerin bundan daha büyükleri şimdiki modaya uymayacağı tarzında cevaplar veriyor. Şu kadar ki madamın zihni dahi meşgul olduğundan bu sual ve cevaptaki münasebetsizliği, mantıksızlığı anlayamıyor.

Hele bir aralık Rosette madamın elbise hakkındaki mülâhazâtına hiz de cevap veremez oldu. Bazı sualleri madam tekrar dahi eylediği hâlde Rosette'ten cevap alamayınca:

-Orada değil misin yoksa?

Diye başını çevirip baktı. Hayır! Rosette orada! Orada ama.... ayak üzerinde dimdik duruyor ama şakk-ı şefe etmiyor. Betbeniz kül kesilmiş. Buz gibi donmuş kalmış. Madamın:

-Rosette!

Demesi üzerine kızcağız:

-Madam!

Cevabını verdi ama sanki bir derin uykudan uyanmış, sanki müthiş bir kâbustan kendisini güç hâl ile kurtarmış gibi bir hâlde bu cevabı verebildi. Madam:

-Ne oldu sana?

Sualini dahi irat ederek dikişçi kızcağız:

-Hiç madam hiç! Dalgınlık! Yorgunluk!

Cevabını verdi ve cevap ile madamı kendisine acındırarak:

-Vah zavallı kızcağız! Al şunu! Senindir.

Diye yirmi Franklık bir bank kaimesi atiyyeye dahi mazhar oldu ise de Rosette bu sözleri doğru olarak söyleyemiyordu. Yalan söylüyordu. Şu anda o mini mini dilber Rosette, şirin Rosette hem yalancı hem de hırsız idi. Yalancı idi: Zira o hâli ne dalgınlıktan idi ne de yorgunluktan! Hırsız idi: Zira Madame

De Rose Bouton'un para cüzdanından çıkarıp kendisine uzattığı bank kaimesini almazdan evvel konsol üzerinde çalmış olduğu bir şeyi koyu fındıkî fistanın sağ cihetinden arka tarafına doğru muallak olan cebi içine indirmişti de banknotu ondan sonra almıştı. Şu anda mini mini Rosette yalnız nankör ve terbiyesiz olmadı. Madame De Rose Bouton'un atiyyesini aldığı zaman:

-Mersi Madame mille mersi! Bu inayetiniz yorgunluğumu çıkarmaya maa-ziyadetin kifayet eder!

Diye ez dil ü can bir teşekkür eyledi.

Vay yumurcak vay! Hırsızlık ha! Yahu şu...

Durunuz! Acele etmeyiniz. Eğer fi'l-i sirkatin derecesi mâl-ı mesrûkun ehemmiyetine göre tayin edilmek lâzım gelirse Rosette'in sirkati ehemmiyetini bilkülliye kaybeder. Hatta buna "sirkat" dediğimiz için biz tahtie bile ediliriz. Zavallı çaldığı nedir sanki? Bir vizite kâğıdı! Hem bir tarafı bükülmüş olduğundan anlaşılacağı üzere kullanılmış artık bir daha istimale salahiyeti kalmamış bir vizite kâğıdı. Üzerinde de Fransız harfi ile "Abdullah Nahifî" yazılı???

Bu kadarcık bir sirkatten ne olacak sanki? Rosette bu kartı Madame De Rose Bouton'dan istemiş olsa idi vermez miydi? Hem bu kâğıt ne işe yarar ki?

Bu kadarcık bir sirkatten neler olacağını sonra anlarsınız. Bu kâğıt Rosette'in hangi işine ne kadar yarayacağını da sonra anlarsınız. Fakat bu kâğıdı madamdan istemiş olsa idi madamın bu kâğıdı kendisine vermeyeceğinden Rosette emin idi. Emin olduğu için isteyemedi de çaldı. Fakat burada asıl zihin gıcıklayacak şey şu kâğıdın üzerinde çiçekli harf ile matbu olan "Abdullah Nahifî" ismidir. Öyle olmak lâzım gelmez mi? Bu bir müslüman ismidir. İhtimal ki bir Osmanlı ismidir. Evet! Romanın muharriri sıfatıyla vak'anın evâili, evâhiri bittabi zihnimizde mevcut olacağından daha şimdiden itiraf ve ihtar edelim ki bu bir Müslüman Osmanlı ismidir. Hatta üzerinde ince yazı ile matbu olan diğer bir satırı daha okumuş olsaydınız onu da "Ulûm-i Hukukiyye şakirdi. Boulevard des Saint Germain. Numara."

diye okurdunuz.

Gözümüzün önünde cereyan eden şu ufacık vak'ada bize iki noktaya doğru istidlâl yolu açılıyor. Birisi şu Abdullah Nahifî'nin Madame de Rose Bouton nezdinde malûm bir adam olması. İkincisi yine bu Abdullah Nahifî'nin dikişçi Mademoiselle Rosette'e de malûm bir adam bulunması. Zira Nahifî, Madame De Rose Bouton'un meçhulü olsa idi tuvalet salonunun konsolu üzerinde onun elinden çıkmış bir vizite kâğıdı ne geziyor? Rosette'in de meçhulü olsa idi onun carte de visite'ini elde etmek için velev ki ehemmiyetsiz olsun bir fi'l-i sirkati irtikaba neden mecbur oluyor?

Şu romanda bu Abdullah Nahifî hakikaten merak edilecek bir adam!

Evet! Hakikat merak edilecek bir adam! Şu hikâyemizin eşhâs-ı vak'asından birisi. Fakat onun hakkındaki meraklar kariben bertaraf olacaktır. Zira şu hikâyemizin vukuu avânında bu adam Paris'te bir şöhret kazanmıştı. Matbuata sermâye-i bahs ve makal olmuştu. İsmi her salonda söylenmişti. Biz şimdiki hâlde gördüğü hazırlıklardan bir an evvel dışarıya çıkmak isticalinde bulunan Madame De Rose Bouton'u takip edelim:

.*

Rose Bouton familyası yeni yetişme kibardan olduğunu öğrendik ya! Anası babası kim olduğunu bile bilmeyen bir velet. Tabiî farzediniz ki Paris'te piçlere mahsus bir melcee "Rose Bouton" ism-i acîbiyle teslim olunmuş ve orada büyüyüp bilâhere yine bu gibi süfelâya mahsus mekteplerde ikmâl-i tahsîl eyledikten sonra talihini denemek için her işe saldırmaya başlamıştır. Fransa'dan imparatorluk kalkarak yerine hükûmet-i hâzıra geldikten sonra ne kadar asılsızlar, nesilsizler hasep nesep sahibi olarak meydana çıkmışlardır! Rose Bouton işte bunların en parlaklarından birisidir. Hikâyemizin cereyanı zamanlarında Rivoli sokağında kendi inşa ettirmiş olduğu bir konakta ikamet eder. Borsada havacılık ile... Hayır! Yalnız havacılıkla değil o havadan alış veriş lüzumu veçhile havalandırmak için dahilî haricî bin entrikalara, bin hilekârlığa, bin yalana, bin hıyanete

başvurarak eshamın fiyatlarını kâh yükseltmek, kâh alçaltmak tedâbîr-i nâmus-şikenânesiyle kazanılan milyonların bir cüz'ü bu konağın inşa ve tefriş ve tezyinine sarfolunmuştur ki yalnız bu cüz sair birkaç fakiri gereği gibi ağniyadan addolunacak mertebeye vardırır. Bu kadar temevvül üzerine hazîne-i evrâk memurlarından birisi çıkıp da bilmem kaçıncı Louis'nin bilmem hangi sene-i milâdiyyede bilmem nereden geçerken bir kadın kucağında henüz açılmadık bir gonca kadar güzel bir oğlan görüp anoblir usûlünce ve "Rose Bouton" namıyla ona asalet rutbesi verdiği ve bu çocuk büyüdüğü zaman o krala "page" yani çuhadar olduğu hakkında bir kayıt ibraz eder ve bunun üzerine Rose Bouton dahi isminin evveline bir "de" edatı ilâve ediverirse taaccüp mü edilir? "Baron" unvanını almak ise para görülür bir iştir. Zira hâlâ bazı hükûmetler vardır ki bu unvan füruhtu usûlünü kaldırmamışlardır.

Akşam karanlık gereği gibi her tarafı istilâ etmiş olacağı bir zamanda güzel Rose Bouton Rivoli sokağındaki hanesinden çıkmış ise de bu karanlık ancak bizim buralarca tahayyül edebileceğimiz şeylerdendir. Rivoli sokağı gibi Paris'in ta ortasındaki en meşhur bir caddeyi yalnız gaz direkleri alelâde tenvire kâfi iken o her elli altmış hatvede bir telgraf direğinden cesim sütunlara muallak olan elektrik ziyaları âdeta havayı bile tenvir eylediklerinden ortalık hemen gündüz gibidir. Mağazaların her birini dolduran sokağın yarısına kadar taşıp tenvire munzam olan türlü ziyalar da yine başka! Binaenaleyh kapısından çıkar çıkmaz durdurmuş olduğu bir kira kupasına cehren:

-Boulevard des İtaliens!

Kumandasını veren Madame De Rose Bouton tam kupaya gireceği sırada arabacıya eğilmek işareti vererek herif eğildikte:

-Numara 20!

Emrini de zammeyledi ki bu ikinci emri alınca arabacı gülümsemiş olduğu gibi Boulevard des İtaliens'de 20 numarayı henüz unutmamış olan karilerimizin dahi gülümseyecekleri derkârdır.

Paris'te "bulvarlar" denilen yerler bizim Dolmabahçe'den Beşiktaş'a giden iki tarafları ağaçlarla müzeyyen caddemizin daha vasi, daha uzunu en güzel caddelerdir ki Paris'in en mamur en müzeyyen mahalleri buraları olduğu gibi en büyük sefahat yeri de bu taraflarıdır. Tiyatroların en büyükleri, en çokları, kahvehanelerin, lokantaların vesairenin en parlakları hep bu caddelerdedir. Her türlü zevk ve safa arayanlar aradıkları şeyleri bulurlar. Bizim İstanbul'da bir sûret-i sefîhânede yiyecek parası olanlar para yemek için Beyoğlu'na gittikleri gibi Paris'te dahi bu yolda para yemek isteyenler bulvarlara giderler.

Bunlardan İtalyanlar namına mensup olan bulvarda 20 numaralı mahal ise "Maison Dorée" yani "Beyt-i Müzehhebe" denilen lokantadır. En meşhurlarından birisi işbu Maison Dorée olmak üzere bulvarlarda bulunan bu mühim lokantaların umum için bir büyük salonu ve havas için birkaç küçük salonları bulunur ki bunların methalleri yine halkın gözleri önündedir. Fakat bir de havasın havası için küçük daireleri vardır ki onların methalleri merdivenleri de gizlidir. Kilerleri, hizmetkârları da başkadır. Buralara girecek olan zenginlerin refikaları filhakika menkûhaları mıdır değil midir aramak olamaz. Herhangi çift buraya müracaat edecek olursa gireceği daire kendi hususî hanesi addolunur. Oraya istediklerini kabul ederler, istemediklerini kabul etmezler.

Bu yerlerde me'kûlât ve meşrubâtın listeleri üzerinde fiyat dahi muharrer değildir. Yalnız nevileri muharrerdir. Müşteriler hesap görecekleri zaman daire müdürü fiyatları o müşterinin tahmin olunan hâl ve şanına göre vaz eder. Meşhur rehnumâ-yı seyyâhîni yazan Bedeker der ki: Bu yerlerde Fransız altınları tava içindeki tere yağı gibi erirler. Bu lokantaların birisinde edilen üç kişilik bir gece taamı için 176 Frank verilmiş olduğunu bile yine Bedeker yazar ise de bunu yazarken gösterdiği tavr-ı istiğrab muharrir-i mumaileyhin safderunluğuna verilmelidir. Üç kişilik bir soupe içen 176 Frank alması yine pek az esnafça bir alışveriş addolunmalıdır. Yalnız bir çift için 500 Frank alındı-

ğını da biz işittik.

Paris'te bir arabacıya "Beni falan yere götür" denildiği zaman arabacı en kısa yolları tercihan götürmekte muhtardır. Çünkü böyle bir emir bir "course" yani bir cevelan addoyunarak fiyatı ona göre tayin olunur. Eğer güzergâh tayin olunarak emir verilirse o zaman saat pazarlığı ediliyor demek olacağından arabacı saatine bakar. Ekserisi gibi biraz da zevzek olursa saati yolcuya da gösterir. Hesap zamanında kavga çıkmamak için Madame De Rose Bouton'un verdiği emir üzerine arabacı bittabi kestirme yolları tercih eyledi. Louvre sokağından sağa sapıp Victor Meydanına vardıktan sonra diğer caddelere, sokaklara nisbetle pek dar ve tenvirâtı az olduğu için de gereği gibi karanlık sokaklardan geçerek birden bire bir nur deryasına giriverdi ki işte orası Boulevard des İtaliens idi. 20 numaraya gelmezden mukaddem durdu. Arabanın içine doğru eğilerek o zaman madam tarafından:

-Medhal-i husûsiyye!

Emri dahi verilmekle bulvarın şimali sırasında avlu gibi bir yere girdi ve arabasını durdurup aşağıya atlayarak madama kapıyı açtı. Madame De Rose Bouton'u arabaya bindirirken mendilini istimal eylediği fıkrasını yazmayı unuttuk ise de burada o noksanı da ikmal ile beraber arz edelim ki araba kirasını "pourboire" yani şarap bahşişi ile beraber verirken burnunu da silen madam arabacıya yüzünü asla göstermedi. Arabacının da umurunda mı? Onlar ne kadar vekayi-i acîbe görmüş adamlardır! Böyle şeylere kanıksamışlardır. Arabalarına kimler binerlerse binsinler cümlesi onların nazarında "yük"ten başka bir şey değildir. Ehemmiyetin en büyüğü "Pourboire"dadır. Arabacıya "pourboire" vermemek onun hakkında âdeta hakarettir. Halbuki Paris'te pourboire yalnız arabacılara da mahsus değildir. Umumîdir. Hani ya o rüşvet kabul etmeyen!... Gümrük memurları? Hani ya o chemin de fer memurları hatta daha büyükleri? Pourboire miktarı muayyen değildir ki! Beş santimden alınız da on Franka, yüz Franka kadar! Daha ziyade bile pourboirelar vardır. Hizmetine göre efendim, hizmetine göre! Şu günlerde ismi

matbuatı doldurmakta olan Dreyfus'u Şeytan Adasından kaçırmaya tavassut edecek olan polis memurlarına kim bilir kaçar bin Frank pourboire!... verirlerdi.

Arabacı ile hesabını bitirdikten sonra Madame De Rose Bouton keklik gibi sekerek daire kapısından içeri girdi. Öyle bir cür'et ve maharet ile giriyordu ki görmüş olsaydınız karı buraların hiç de acemisi olmadığını derhal hükmeylerdiniz. Mutlka bissühule hükmeylerdiniz. Zira böyle bir yere ilk giren ve kadınlığı henüz tamamıyla karılığa tahvil edememiş olan acemilerin acemilikleri itirazlarından cür'etsizliklerinden ilk nazarda besbelli olur. Buralarda uşaklık edenlerden bir emektarın rivayeti olmak üzere bize kadar isal edilen bir rivayete göre iki üç refika birlikte böyle bir lokantaya girerlerken daha muhaddariyyetten bir şemmeyi olsun muhafaza etmekte bulunan birisi hicabından, korkusundan, ihtirazından sendeleyerek düşmek derecesine gelmiş de diğer refikaları bu cür'etsize kahkahalar ile gülerek onun bu mahcubiyetini istihza etmişler. Koca Paris! Avrupa'nın terakkiyat-ı maneviyyesini! tetebbu etmek için feylosoflar sana müracaat etmelidirler. Bu tetebbu için senden âlâ zemin bulamazlar. Madame De Rose Bouton kapıdan girer girmez iki müzeyyen uşak istikbal eylediler. Kendisi için tehyie edilmiş olan salonun numarasını söylemesi ile madamı derhal o numaraya isal ettiler. Fakat salon henüz hali idi. Burada birleşmeleri mukarrer olan zat henüz gelmemişti.

Ama şimdi bu tehire madamın canı sıkılır ya?

Elbet! Bahusus ki on dakika kadar intizardan sonra oraya bir erkek geldi ama... Bir kadın ismi söyleyip:

-....geldi mi?

Sualine uşak tarafından verilen cevabı Madame De Rose Bouton anlayamadı ama... pekâlâ işitti ki sesten hiç bir iştibaha mahal kalmamak suretiyle anladığına göre bu gelen erkek kendi kocası Monsieur De Rosa Bouton idi.....

-2-
Abdullah Nahifî

Bir kânunısani ayını zihninizde bulunuz. Kış mevsiminin en şiddetli zamanı! Hem de Paris kışının en şiddetli zamanı ki bazı seneler Paris'in kışı şiddetce Sibirya kışlarına taş çıkartır. Böyle bir kış mevsiminde bir pazar akşamı idi ki gazlar henüz yanmamış oldukları gibi yanmış bulunsalar bile insanın yirmi adım önünü göremeyeceği kadar bir zulmet-i acîbe hükümferma idi. Çünkü bizim "kuşbaşı" tabir eylediğimiz surette buram buram yağmakta olan karlar gece karanlığına teşbih edilemekle beraber etrafı rüyete mani olduğu için "acibe" diye tavsif etmeye mecbur olduğumuz bir tipi karanlığı teşkil ediyor.

Böyle bir zamanda Paris'in bile sokakları tenha olmak zarurîdir. Paris'in sefaletlerini kalemlerine vâdî-i iştigal eden muharirlerin arayıp da bulamayacakları bir mevsim ve zaman modeli ki böyle bir şiddetli mevsimde Paris'in vefayâtı her zamanki miktarın iki misline varır. Çünkü haftada miktar-ı vasatîsi bine takarrüp eylediği belediyeler tarafından tanzim olunup Dia gazetesinin neşreylediği istatistik cetvellerinden müstęban olan vefayâtın sair mevsimlerde pek azı açlıktan vukua geldiği hâlde bu bile şiddetli kışlarda açlıktan helâk olanların miktarı bir sûret-i müdhîşede arttığı gibi soğuktan helâk olanların miktarı da buna munzam olur. Ama "açlıktan" dediğimize bakıp da mutlaka bilkülliye ekmeksiz kalarak birkaç gün hiçbir şey yemedikleri için ölenler zannetmeyiniz. Öylesi de az değil a? Fakat bu "açlıktan helâk" sözü Paris etibbasınca hemen bir ıstılâh-ı mahsûs olmak derecesini bulmuştur. Manası da hasebü'l-fakr fena beslenerek kanına kadar târi olan fakr neticesinde cüz'î bir şiddet-i hevâya tahammül edemeyerek diyâr-ı âhirete gitmek demektir. Havanın şiddet-i tahrîbi bu derecelere vardığını Paris'te öğrenmedik. Kimse·kalmadığı cihetle zenginlikten mütevellit azgınlığı son dereceye vardıranlar kürklere müstağrak

oldukları hâlde kızaklara binip bulvarlarda dolaşmayı "à la rose" bir eğlence addedelir ise de sunûf-ı sâire yerlerinden kımıldanmamaya mecbur olurlar.

İşte bu sebepten dolayı haber verdiğimiz pazar akşamı sokaklar tenha idi. Hatta Saint Germain bulvarının Orsay rıhtımına müntehi olan kısmı parlamento dairesi ve hariciye nezareti ve harbiye nezareti gibi büyük daireler dahi orada bulunmak ve orası Concorde köprüsünün başı addolunmak hasebiyle ekser zamanlarda pek kalabalık olurken bugün havanın muhalefetine pazar tatili olması dahi munzam olduğundan devâir-i resmiyye mensuplarının fıkdanından dolayı buradan gelip geçenler âdeta "nadir" diye tavsif olunacak bir ekalliyette idiler. Yalnız yine bu mahalde bulunan Almanya Sefarethanesi önünden muşamba bir yağmurluğa bürünmüş bir piyadenin geçtiği görülür ise de kafası yağmurluğun başlığı içine gömülmüş ve çenesi ta burun hizalarına kadar yağmurluğun yakası ile setredilmiş olduğundan bu adam aşinalarınızdan bile olsa o akşam oradan bu suretle mürurunu görse idiniz kendisini yine tanıyamazdınız.

Bu adam Concorde köprüsüne doğru ilerleye ilerleye tamam Orsay rıhtımına ve parlamento dairesi önüne geldiği zaman yirmi adım kadar ön tarafında iki kimse gördü. Ama bunları hayal meyal görüyordu. Bunların birisi kadın ve diğeri erkek olduğu farkedilebildiği gibi yine farkedilebilecek kadar belli olan hareketlerine nazaran aralarındaki muamelenin hiç de muslihane olmadığı anlaşılıyordu. Erkek kadına hücumlar etmeye davranıyor, kadın erkeğin hücumundan kaçmakla kurtulmak için ona yanıltmaç hareketleriyle mukabelede bulunuyor. Herif bazen el uzatmaya yol buldukça kadın herifin koluna bir yumruk indiriyor. Bunun üzerine herif evvelkiden daha hadidane, şedidane bir hareketle kadına tekrar saldırıyor ise de tamam îsâl-i dest-i şiddet edeceği bir kertede kadın bir yanıltmaç hareketi daha ederek kendisini bir tarafa alıverince erkeğin savleti boşa gidiyor. Mesafe yirmi adımdan ibaret olmakla beraber kar tipisinden dolayı sesleri gelmiyor ise de evza ve hareket-i mütekabileleri oynadıkları oyunun mahiyetini anlatmakta en meşhur

oyuncuların oynadıkları pandomimalardan daha fasih görülüyor! Öyle ya! Pandomima nedir? Bir taklit! Bu ise bir tahkik! İşte apaşikâre görülüyor ki bu bir muharebedir. Erkek tarafından taarruzu kadın tarafından tedafüî bir muharebe!

Bir bakıma göre eğlenceli bir manzara. Bir bakıma göre de can sıkacak bir hâl! Tab'-ı beşerde kahramanlık cibilleten meknuzdur. Velev ki za'f-ı vücûd o kahramanlığın asarını iraeye müsait olmasın. Bilfiil gösteremese de bilkuvve gösterir. Mutlaka gönlünün himmeti haklı tarafa meyleder. Haksız aleyhine gönlünde bir teneffür bir gazap bulur. Vakıa şu tarif eylediğimiz manzarada haklı haksız kim olduğu anlaşılamıyor ama hangisi zayıf hangisi kavi olduğu görülüyor, anlaşılıyor ya? İnsanın mecbul olduğu kahramanlık ise mutlaka zayıf ve aciz tarafı iltizam ettirir. İki kişinin tavla oynadığını temaşa eylediğiniz zaman gönlünüzden ne gibi hisler geçtiğini tecrübe etmişsinizdir. Hangi tarafın oyunu fena gider de mağlubiyet yüz göstermeye başlar ise gönlünüzün himmeti o tarafa akar. Attığı zarların muvafık gelmesi için gönlünüzde birçok temenniler hâsıl olur. Elindeki vuruk pulu düşmân-ı galibin açık pulu üzerine konabilmesi için "Aman bir çihar!"diye temenninizi cehren bile dermeyan edersiniz. Attığı zar üzerine oynanacak en muvafık oyunu bulamayarak dûçâr-ı hayret olduğu zaman bîçareye oyunlar ihtar ve irae edersiniz. Çünkü mağlûptur. Bir de bir muktezâ-yı tâli' o mağlûbun oyunu düzelerek evvelki galip taraf mağlûp olmaya başlar başlamaz sizin himmetinizde dahi bir tebeddül vukua gelir. Taraf-ı galibin mağlûbiyeti arttıkça gönlünüzdeki tebeddül dahi artarak nihayet evvelce hasmına ettiğiniz himmet ve muavenet-i kalbiyyeyi şimdi buna etmeye başlarsınız. Bu hâl sizin için tabiîdir. Çünkü cibilletinizde meknuz olan kahramanlığın muktezasıdır.

Kadın ile erkeğin musâvelesini uzaktan, ama unutmayalım, topu topu yirmi adım uzaktan gören muşambalı yolcu dahi kadın tarafına, aciz ve zayıf ve mağlûbiyete namzet olan kadın tarafına derunî bir meyil hisseyledi. Bir aralık "Acaba belediye çavuşu, polis, jandarma gibi bir şey yok mu ki imdada yetişsin"

diye etrafına baktı ise de böyle berbat bir havada kurdun, kuşun bir melcee iltica eyledikleri bir zamanda ortada polis molis bulunur mu? Kimden korkacaklar ki vazifeleri başından ayrılmaya mecburiyet hissetsinler. Bu havada müfettişler gezebilirler mi ki muhâfaza-i emn ve asâyişe memur olanların işleri başında bulunup bulunmadıklarını teftiş eylesinler. Küçük memurlar gibi onların da her biri bir kahvehaneye, bir meyhaneye sığınmışlar! Bundan dolayı kendilerini muahezeye kalkışmak da beyhudedir. Çünkü cevapları hazırdır. "Biz sokakların değil o sokaklardan gelip geçecek olan ahalinin emn ve asayişini muhafazaya memuruz. Bu havada ise bütün ahali şu mahfuz yerlere sığınmışlar. Biz dahi muhâfaza-i emn ve asâyişten ibaret olan vazifemizi işte buralarda ifa ediyoruz" diyorlar. Bu haklı ve makbul söze karşı burhanınız var mı? Bir hava ki hırlısı da kahvehanelerde, meyhanelerde hırsızı da!

*

Bizim muşamba-puş yolcu bir zabıta memuru görebilmek için etrafına bakındığı zaman yukarıki fıkranın son satırlarında yazdığımız mülâhazatı kâmilen zihninden geçirdi. Hem bu mülâhazaları zihninden geçiriyor hem de adımlarını evvelki usûl ve ahenk üzerine atmakta devam eyliyordu. Yirmi kadar adım kaç saniye zarfında atılabilirse o kadar saniyeden sonra da bizim yolcu mütehârib kadın ve erkeğin yanında bulundu. Kadının evsafı "Madame De Rose Bouton" bâbında dikişci Rosette için yazdığımız satırlara tamamı tamamına muvafık idi. Çünkü o kadın Rosette idi. Erkek dahi yine çapsızlıkta, çelimsizlikte Rosette'in manendi bir şey idi. Paris gamin'i malûm a! Etsiz, kansız bir çocuk iken büyümüş, bıyıklanmış cılız bir şey ama ateş! safi sinir! gözleri zaten afacan iken bir de mübarezenin artırdığı şiddet üzerine ateş gibi parlamakta!

Rosette muşamba-puş yolcunun vürudunu bir imdâd-ı manevî yetişmiş gibi telâkki eyledi. Bütün tavrıyla istigâse ve istimdad vaz'ını alarak:

-Kurtarınız efendi! Beni bu ham vahşiye karşı müdafaa ediniz!

Dedi. İş başkalaştı. Bir dakika evvel bu aciz kadın lehinde terahhum mukteza-yı mürüvvet-i beşeriyye iken şimdi onu müdafaa bir vazîfe-i merdî oldu. Çünkü istimdad eyledi. Kadın istimdadı bu! Reddolunabilir mi? Herhalde muşamba-puş yolcu birdenbire durarak bir nefere emir veren bir zabit tavrıyla herife:

-Çekil oradan mösyö!

Kumandasını verdi. Zaten hiddetli bulunan mutaarrızı bir de kendi aleyhinde hiddetlendirmek için müdahalenin bundan ziyadesine ihtiyaç var mı? Habis bir tavr-ı istiğrâbla yolcuya doğru takarrüp eyledi. Yolcu zannetti ki kendisine bir meram anlatacaktır. O ise sokuldu sokuldu da Paris çapkınlarının mahsusatından olmak üzere sağ bacağını hareket-i vahide ile yolcunun ta sol omuzuna kadar kaldırarak bir tekme tokatı attı. Ama o kadar seri bir hareketle ki sakınmak için yolcuya zaman bırakmadı.Yolcu yere tekerlendi. Bu anda Rosette yolcunun samiasını tahriş eyledi. O da olanca çevikliğini, çabukluğunu toplayarak yerinden kalkmasıyla beraber Fransıza öyle bir şamar attı ki göre idiniz bu şamarı ne Fransız muştasına ne İngiliz boksuna hiçbir şeye teşbih edemezdiniz. Bu olsa olsa Türk tokadına teşbih olunabilir idi. Zira kamçı çatlaması kabilinden bir çatlayışı müteakip onu yiyen herif bir ökçesi üzerinde soldan sağa doğru bir devir kadar döndü de, güya bir kalıb-ı bîruh imiş gibi yere serildi.

Bu mücadele bizim muşamba-puş yolcunun evvelki puşîdelik hâlini tağyir eylemişti.Yağmurluğun kukuletası başından çıktıktan maada kendisini toplayıp da, düştüğü yerden kalktığı zaman bir ayağı ile eteğine basmış olduğundan bir kolu hizasından aşağı doğru muşamba da yırtılmıştı. O zaman görüldü ki bu zat orta boylu, yirmi beş, yirmi altı yaşlarında, değirmi çehreli, iri kaşlı, gür bıyıklı, arslan tavırlı bir delikanlıdır. Şu vak'a kendisini "gazabnak" denilecek bir surette hiddetlendirmemiş idi de! Binnisbe iyice bir hilm ile Rosette'e:

-Haydi matmazel işinize gidiniz! O artık sizi takip edemez. Ben buradayım.

demişti. Rosette oradan tebaüt etmemek için bir şeyler söyleyerek delikanlıyı iknaya çalışıyor idiyse, delikanlı kızın sözlerine ehemmiyet bile vermiyordu. O hasm-ı mağlûbuna dönerek tarassutla meşguldü. Vakıa yere tekerlenmiş bulunmasından istifade aramıyor ve kuzgun leşe konar gibi üzerine çullanarak bir âlâ tepelemiyor ise de gözlerini hasmının gözleri içine öyle bir lâyutaharrik surette dağişmiş kalmış ki görseydiniz en iyi cinsten bir kuş zağarının âlâ bir kekliği ferma etmiş olmasına teşbih eylerdiniz. Keklik kımıldanır kımıldanmaz saldırmaya zağar nasıl hazır ve müheyya ise delikanlı dahi hasmı kımıldanır kımıldanmaz üstüne atılmak için tamamıyla hazır bir vaziyette bulunuyordu.

Delikanlının bu vaziyetini biraz zaman sonra gözlerini açan hasm-ı mağlûbu dahi görünce mübarezede devama cesaret bulamadı. Yattığı yerden:

-Tanıdım Abdullah! Seni tanıdım. Sen de beni sonra tanırsın. Hesabımızı dostlar vasıtasıyla tesviye ederiz!

Deyip kalktı ve "Acaba Abdullah tekrar saldıracak mı" diye biraz durup bekledi ise de Abdullah saldırmayınca Concorde köprüsüne doğru yürümeye başladı. Bir gidiyor, beş ardına bakıyordu. Anlaşılıyordu ki Abdullah'ın takibinden korkuyordu. Fakat Abdullah'ın takip hevesinde olmadığını görünce diş gıcırdatmak nevinden bir tavırla:

-Sen de beni sonra tanırsın. Hesabımızı dostlar vasıtasıyla tesviye ederiz.

Tenbihât-ı tehdîdkâranesini tekrar eyledi. Lâkin tipi bu sözlerin Abdullah'a kadar vüsulünü men eyliyordu.

Fransız, Abdullah'ı tanımış ama Abdullah Fransızı tanıyamadı. Hatta kim olabileceğini merak ederek bir hayli de düşündü, ama yine tanıyamadı. Yalnız başındaki kadife béret'ten ulûm-ı tıbbıyye talebesi olduğunu tanıyabildi. İlk verdiği emir üzerine Abdullah kurtardığı kız oradan gitmiş zannında iken bir de kızın tarafına döndükte Rosette'i orada görünce şu hasm-ı mağlûbun kim olduğunu ondan öğrenebileceği tahminiyle bayağı

memnun olmuştu. Fakat bu memnuniyeti neticesiz kalmıştı. Zira:

-Bu terbiyesiz herif kimdi matmazel?

Diye ettiği suale

-Bilmem efendi! Sizi ne kadar tanıyorsam onu da o kadar tanıyorum!

Cevabından başka izahat alamadı. Vakıa Rosette:

-Pazar olmakla beraber mağazada şimdiye kadar işledik. Pazar olduğu için erkence ruhsat verdiler. Quartier Latin (Talebe mahallesi) tarafındaki ikametgâhıma gidiyordum. O da o taraftan geliyordu. Burada yolumu kesti. İlk kelimesi bana ilân-ı aşk etmek oldu. Derhal beni bu akşam dîner'ye davet eyledi. "Senin anladığın kızlardan değilim mösyö!" dedim ise de "Tamam işte benim anladığım kızlardan olmadığın için seni davet ediyorum ya! Benim anladığım kızlardan olsaydın hiç de davet etmezdim. Benim anladığım kızlardan bende çok! Ne kadar istersen?" diye saldırmaya başladı. Mutlaka bir buse almak hem de alelhesap olarak almak istiyordu. Ne kadar yalvardım ise de faydası olmuyordu. Hücumlarında gittikçe şiddetini artırıyordu. Allah sizi imdada yetiştirdi..

Diye hâlini hikâye ediyor idiyse de Abdullah'ın istediği izahat bunlar değildi kıza:

-Pekâlâ matmazel! Artık emniyetle ikametgânıza gidebilirsiniz: İşte o nehrin öte tarafına geçiyor. Beri tarafa doğru yolunuzda bir mani yoktur.

Demesiyle Rosette:

-Teşekkür ederim efendim! Bu iyiliğinizi ömrümün sonuna kadar unutmayacağım!

Diye hem lisanıyla, hem gözleriyle, hâliyle, tavrıyla teşekkürler ederek Quartier Latin'e doğru yürüdü gitti. Birkaç saniye sonra gözden kayboldu. Zira kız her hatveyi attıkça lâpa lâpa yağan karlar kızın arkasından bir beyaz perde indiriyor hükmünü göstermekteydi.

Teşekkürât-ı minnetdârânesini ne kadar mütehassisane bir

surette ifa eylemiş olmasına nazaran Rosette'in gönlünde Abdullah için derhal mühim bir yer açılmış olduğuna hiç şüphe etmemelidir. Kadın nevi zaten pek ziyade kudret-i takdîre malik olur. Hele böyle bilkülliye hasbî bir yolda kendi şân-ı nisvânîsini müdafaa ve muhafaza için epeyce bir fedakârlığı göze aldıran kahraman hakkında bilkülliye duygusuz kalmak hiçbir kadının şanı değildir. Fakat Abdullah'ın gönlünde kız için hiçbir yer peyda olmadığını sûret-i mahsûsada ihtara lüzum görürüz. Diyebiliriz ki Abdullah Rosette'in gençliğine bile dikkat etmedi. Zaten hava böyle şeylere dikkat için müsait bir hava olmadığı gibi hâl ve mahal dahi buna müsait değildir. Delikanlı mücerret bir aciz kadını bir kavi mutasallıta karşı müdafaa hiss-i merdânesinde bulunmuştur. Vakıa erkekler bahusus genç adamlar tarafından bu yolda mazhar-ı muâvenet ve hürmet olmaya genç ve güzel kadınların çirkin veya ihtiyarlardan ziyade haklı görülmeleri hemen umumî bir şey ise de bugünkü hâl böyle değildi. Şu anda Abdullah'ın gönlünde başına ulûm-ı tıbbıye talebesi béret'i giymiş olan hasm-ı mağlûb ve müntakiminden başka bir şeyi yoktu. Paris'te étudiant yani talebe ahvalini pek âlâ biliyordu da onun için! Talebe âleminde bu gibi münazaaların kolay kolay bertaraf olamayacağını ve işin pek müthiş neticelere kadar varabileceğini bildiği için şu herifi merak ediyordu. Lâkin bugün için işin bundan başka bir neticesi görülmedi. Abdullah dahi Concorde köprüsünü geçerek gideceği yere gitti. Bu vak'adan ne polis ne matbuat haberdar olmadı. Bilâhere matbuata büyük bir meydân-ı iştigal açacak olan şu hâdiseden ertesi günkü gazetelerde bir harf bile görülmedi.

*

Paris'te étudiant âlemi bambaşka bir âlemdir. Paris'e taallûku olan romanlarımızda bu âlem hakkında birçok malûmat ve izahat vermişizdir. Zaten elyevm Osmanlılarımız meyanında da yüzlerce gençler vardır ki Paris'te ikmâl-i tahsîl etmiş olduklarından alelumum Quartier Latin'e ve talebe meyanında (Pays Latin) yani Latin memleketi denilen talebe mahallesi ahvalini pek âlâ bilirler. Çünkü burası bir zaman için kendilerine de vatan

olmuştur. Şu romanda Quartier Latin'e ve talebe âlemine ait bir büyük izahı da ber vech-i âti vekayii hikâye ile ita etmiş olacağız.

İşbu pazar günü akşamı bermutat Quartier Latin kahvehaneleri talebe ile hınca hınç dolmuştu. Hele ulûm-ı tıbbıye talebesinin müracaatgâhı olan kahve sairlerinden daha vasi olduğu gibi daha da kalabalık idi. Her masa etrafına sekizer onar delikanlı içtima ederek bira içmekte yarıştıkları kadar gevezelikte dahi yarış ediyorlardı. Bir aralık bunlardan birisine hariçten bir talep daha geldi. O mangada bulunan gençler bir ağızdan:

-Moustique! Moustique! Yaşasın Moustique!

Diye şetaretle istikbale kıyam eylediler ise de "Moustique" tesmiye eyledikleri delikanlı bunların şetaretlerine her zamanki gibi yine şetaretle mukabele edeceğine bilâkis gayet ekşi bir surat ile mukabele edince diğerlerine de bir durgunluk geldi.

Şunu izah edelim ki Moustique "sivrisinek" demek olduğuna göre şu kelime o delikanlının ismidir zannolunmamalı. Talebe âleminde herkese bir isim takarlar. Bu gelen adam dahi cılız bir şey olduğu için "Moustique" lâkabını lâyık görmüşler. Ama biz haber veririz ki hem cılız hem de pek müz'iç bir şerir olduğu için bu lâkap kendisine münasip düşmüştür. Zira bu genç çend saat mukaddem kendisinin de "Abdullah" tesmiye eylemiş olduğu diğer delikanlının sillesi sadmesiyle Orsay rıhtımı üzerine serilen heriftir.

Moustique'in çehresindeki ekşiliği gören delikanlılar onun her zamanki hâlini bildikleri için yine işin içinde bir münazaa olduğunu anladılar. Birisi:

-Bahsederim ki Moustique'de yine bir namus meselesi vardır.

Deyince Moustique dedi ki

-Yalnız benim namusum meselesi değil! Hepinizin namusu meselesi! Zira bugün bir zorba Türk tarafından hepinizin suratına bir şamar indirildi.

Herkes birbirinin yüzüne baktı. Birisi:

-Söyle bakalım!

Demesiyle Moustique demincek tafsilâtını görmüş olduğumuz vak'ayı şu veçhile hikâye eyledi:

-Bu akşam nehrin öte tarafına gidiyordum. Orsay rıhtımında bir grisette! (Paris'te Bir Türk romanında grisettelerin hâli ber-tafsil yazılmıştır.) Hem de ne güzel şey! " Şu kar tufanı esnasında âlâ bir sayd!" dedim. Derhal bir ilân-ı aşk! Derhal bir taama davet!

Birisi- Derhal bir kabul! Derhal bir visal!

Moustique- Hayır! Matmazel bir rûy-ı vahşet gösterdi.

Diğeri- Ha! Anladık. Hepimizin suratına inen şamar onun mini mini eliyle indirildi. Biz buna alışkınız babam!

Diğer birisi- Bir Türk tarafından demişti be!

Bir kodamanı- Durunuz be! Zevzekliğe bozmayınız.

Hiç talebe âleminde bir işi zevzekliğe bozmamak kabil olur mu? Ne ise o manganın reisi demek olan kodaman herkesi susturmaya muvaffak olarak Moustique dahi hikâyesinde ber-vech-i âti devam eyledi:

-Şikâr vahşet gösterdikçe biz takibe şiddet verdik. Tamam ilk buseyi almaya muvaffak olacağım bir anda karşımda zıpır bir herif peyda olmaz mı? Bilâ-pervâ bana "Çekil oradan" demez mi?

Birkaç ses- O! Ne küstahlık!

Moustique- İki bir demeyerek sol omuzu üzerine bir ayak çelmesi fırlattım. Paldır küldür yere tekerlendi.

Birisi- Namus ikmal edildi. Yaşasın Moustique!

Birkaçı birden- Yaşasın Moustique!

Moustique- Heyhat! Sevgili dostlarım. Herif davrandı. Yerinden kalkar kalkmaz bana bir "gifle" indirdi ki bu defa rıhtımın tozlarını yalayan...hayır! Malûm a yerde kar var. Yerdeki karları ağızlayan ben oldum.

Birisi- O! İşte bu pek büyük cür'et!

Kodaman- Sonra? Netice?

Moustique- Bu hâlde işin daha ilerisine varamadım. O dev gibi bir herif. Ben ise zayıf bir adam. Zaten beni gözüne kestirmesi de bunun için değil mi? Ben dedim ki: "Seni tanıdım Abdullah! Sen beni dostlarım vasıtasıyla tanırsın". Terbiyesiz dostlarımı da tahkir eyledi. "Tıbbıyeli değil misiniz? Beşinizi bir adam yerine koyamam!" dedi.

Birkaçı birden- Ne ? Ne?

Kodaman- Bu Abdullah kim oluyor?

Moustique- Hukuk talebesinden bir Türk! Kendisini tanırım. Pek kuvvetli bir gulyabanidir ama silâh istimalini bilmez. Bir duelloda pek âlâ hakkından gelebilir isem de bu işin bir duelloya lâyık olup olmadığını siz kestireceksiniz. Siz hükmedeceksiniz.

Bu netîce-i hikâye üzerine herkes sükûta vardı. Badehu bir müzakere kapısı açıldı. Herkes söylemeye başladı. Ama hepsi birden söylüyorlardı. Bir şamatat ki o muhavereyi aynen yazmak muhaldir. Zaten her ağızdan çıkan sözü sırasıyla istima bile muhaldir. Hulâsa-i müzakere şu oldu ki: Eğer Abdullah o kızın dostu mostu bir şeyi olsa himayeye hakkı olabilirdi. Halbuki esnâ-yı müzâkerede aralarında böyle bir taallûk olmadığı Moustique tarafından dermeyan olunmakla müdahaleye hiç hakkı yoktu. Vakıa bir kadın istimdat eyler ise müdafayı diriğ etmemek mertlik kanununda varit ise de étudiant'e şikâr olan bir griset bu hükümde dahil görünmedi.

"Grisette'ler étudiant' lar için étudiantlar da grisette'ler içindir." denildi şu hâlde Abdullah'ın hareketi fuzulî bir taarruz addolundu. Bu hareket fuzulî bir taarruz addolununca Moustique'in çelmesi de muhik bir müdafa olmak üzere hükmedildi. Bu çelme üzerine Abdullah ses çıkarmamış olsaydı cezâ-yı sezasını çekmiş sayılacaktı. Halbuki taarruzu bir talibe el kaldırmak, tokat atmak derecesine kadar vardırdı. İyi oldu ki Moustique iki tarafın kuvvet-i bâzûsu müsavi olmayan şu mudarebede devam etmedi. "Sen de beni dostlarım vasıtasıyla tanırsın" mukabelesi pek edibane bir mukabele sayıldı. İş yalnız bu derecede kalsaydı dostlardan ikisi o küstahın nezdine gönderile-

rek duelloya davet olunur ve Moustique de onun kafasına bir kurşun kondurarak yahut meç ucuyla vücuduna bir delik açarak namus ikmal edilir iş dahi biterdi. İşte Moustique, Abdullah'a karşı böyle bir duellodan hiç korkmuyor. Kahraman Moustique!.. Lâkin diyor ki "Ben kendi namusumu ikmal eylediğim hâlde siz kendi namusunuzu ikmal etmeyecek misiniz?" İşte Moustique'in bu sözü pek haklı görüldü. Abdullah'ın tıbbıye talebesini tahkir etmesi o kadar büyük bir terbiyesizlik olmak üzere hükmolundu ki kendisi duello şerefine de lâyık görülmedi. Denildi ki: "Duello terbiyeli adamlar arasında namusa müteallik tekevvün eden meseleyi hâl için şerefli bir şeydir. Öyle terbiyesizlere bu şerefi lâyık görmemelidir". Nihayet Abdullah, Moustique'a olan taarruzunu nasıl ki kâffe-i usûl ve kavâid-i insaniyyeye mugayir olarak icra eylemiş ise tıbbıye talebesi dahi onun cezasını bu gibi ahvalde kâffe-i usûl ve kavâid-i insaniyye ve medeniyyeye muvafık olan yolda vermeye karar verdi. O suret-i cezâ dahi hangi suret oldu? Anladınız mı? Tıbbıye talebesinden hangisi Abdullah'ı her nerede görür tanır ise tokatlamak sureti!

Şu müzakere ve karar içinde gördüğünüz i'tisâfa, zulme şaşmayınız. Vakıa Paris'te "étudiant" denilen sınıf-ı tullâb en genci yirmi yaşından aşağı olmayan adamlardan müteşekkil iseler de onlar hâlen, fi'len, hareketen hep çocuk sayılırlar. Sakallı, bıyıklı çocuklar! Hatta her sene sınıftan döne döne on onbeş sene talebelik hâlinde, talebelik âleminde kalmış olanlar âdeta saçları, sakalları kırarmış olur da yine çocuk sayılır. Maîşet-i cedîde âlemine henüz girmemişler ki akılları başlarına gelmiş olsun. Yukarda tasvir eylediğimiz müzakere esnasında olan en yakın masalardan başlayarak uzacık masalara kadar sirayet etmek üzere bittedric talebe-i sâire dahi Moustique'in etrafına yığılmış ve bir zaman ise tekmil kahvehane heyeti bu müzakereye iştirak ve kararı tasdik ve kabul etmişti. Lâkin bunlar şu hükm-i acîbi itada bir dereceye kadar mazur görülmelidir. Zira onların zihinlerini bu zulüm ve i'tisâf cihetine sevk için en küçük bir vesile, en ufak bir münasebetten bile istifade fırsatını bile kaçırmayan Moustique'in hakîkat-ı mes'eleyi tahrif kaziyyesi bu i'tisâfa sebep olmuştur. Abdullah'ın tıbbıye talebesi aleyhinde

şakk-ı şefe etmediği bize malûm ise de onlara meçhul idi.

O sivrisineğin sûret-i tasvîri üzerine ve meseleye bu surette karar vermek Paris talebesinin hâl ve şanına tamamıyla muvafıktır.

Evet! Tamamıyla muvafıktır. Zaten Paris talebesinin bu yoldaki harekât-ı tıflâneleri nevadirden de değildir. Bazen kuvve-i zâbıtayı gereği gibi işgale kadar varırlar. Hatta bunlar bundan bir sene kadar mukaddem bir umumî baloda bir aşüfteyi çırçıplak olarak bir masa üzerine çıkarıp bir canlı statue yapmaya kalkışmalarından ve zabıtanın dahi bu hâli âdâb-ı umûmiyyeye mugayir görerek men'-i teşebbüs eylemesinden dolayı öyle bir hâdise vücuda gelmişti ki talebe üzerine asker sevkine kadar lüzum görülmüş ve vukua gelen müsadematta birkaç maktul ile bir çok da mecruh görülmüştü. Hemen diyebiliriz ki Fransa'nın şimdiki Dreyfus ve Emile Zola rezaletlerinde en bahir nümunesi görülmekte olan terbiye-i şematet-perdâzîsi daha Fransızların şu talebelik hâlinden bed' eylemektedir. Gençleri mekteplere neye koyarlar? O mekâsib-i ilim ve irfanda iktisap eyleyecekleri ilim ve terbiye ile ömürlerinin sonuna kadar hüsn ü hâl dairesinde hareket eylesinler diye değil mi? Halbuki Fransız talebesi mekteplerde işte bu sû-i terbiyeyi alarak ömürlerinin sonuna kadar da o terbiye muktezasınca hareket ediyorlar ki bütün Avrupa'nın nazar-ı istiğrâbını da bu sebepten dolayı kendileri aleyhine isticlâb eyliyorlar.

*

Tıbbiye talebesinin Abdullah hakkında verdikleri kararın ne müthiş bir karar olduğunu karilerimiz elbette takdir buyurmuşlardır. Böyle bir karardan Abdullah'ın vaktiyle haberi olsaydı da âdeta tahsîl-i ulûmdan da her şeyden de vazgeçerek Paris'i hemen terk eyleseydi hiç şüphe etmemelidir ki bu tebaüd kendi hakkında pek hayırlı olurdu. Zira o yüzlerce genç çapkının elinden yakayı kurtarmaya başka türlü imkân müsait değildir. Fakat delikanlının bu karardan bittabi hiçbir haberi yoktu. Hatta ertesi gün gazeteleri gözden geçirip de dünkü arbedeye dair hiçbir haber bulunmayınca memnun bile olmuştu. Bu memnu-

niyetinden müsteban olur ki Abdullah gürültüyü patırdıyı sevip mudârabe ve münazaadan şan arayan takımından değildir. Kendi hâlinde halim selim bir adamdır.

Şu habersizliğin mucip olduğu emniyet üzerine her zamanki hareketini ve sûret-i maîşetini tebdil etmeyen Abdullah vak'adan birkaç gün sonra bir akşam Boulevard de Saint Germain'de müdavemetgâhı olan ve oldukça kibara mahsus yerlerden addolunup öyle pek de talebe uğrağı olmayan bir kahvehanede oturup gazetesini okumakla iştigal eyliyordu. Bu meşguliyetin haylûletiyle bir aralık kahvehaneye beş nefer étudiant girdiğinin farkında bile olmamıştı. Kendisi bir köşede oturmakta bulunduğundan étudiant'lar kendi önündeki masanın öte tarafına kadar gelerek bir duvar teşkil eyledikleri zaman Abdullah haberdar oldu. Elinden gazetesini bıraktığı zaman bile henüz bunların oraya ta kendi karşısına kadar nasıl bir fikir ve niyetle gelmiş olacaklarını hatırından bile geçirmiyordu. Ama yine bu anda étudiant'ların birisi:

-Mösyö! Bizim Moustique'a attığınız tokadı size iade etmeye geldik!

Deyince herif daha elini kaldırmaksızın Abdullah vak'anın bütün ehemmiyetini anlayarak yerinden fırladı. O yerinden fırladığı anda étudiant dahi kaldırmış olduğu eli ile saldırdı ise de sillesi Abdullah'ın tam kıyamına tesadüf ederek ancak kolunu bulabildi. Fakat bilmukabele Abdullah'ın savurduğu tokat étudiant'ın tamam sol şakağına indi ki kuvveti Orsay rıhtımında gördüğümüz nümuneden hiç de aşağı olmayan bu darbe étudiant'ı masanın altına yığdı. Bu hâli gören diğer dört nefer birden hücum eylediler. Abdullah:

-Bir adam aleyhine beş adam ha! Ne mürüvvet!

Diye bunlara mukabele için uğraşmaya başladı ama o aralık kahvehane içinde vukuu tabiî olan herc ü merc arasında sokak cihetine tahvîl-i nazar eyledikte sokakta dahi birçok talebenin yığıntı peyda eylemiş olduklarını gördü. Bu tehlike büyük ama pek büyük bir tehlike idi. Bunun derecesini de herkesten ziyade Abdullah takdir eyliyordu. Sözün hulâsası buradan sağ çıkmak

mümkün olmadığını anlamıştı. Artık canından kat'-ı ümîd eden Abdullah hiç olmazsa canını mümkün olduğu kadar pahalı satmak azmine düştü.

Abdullah köşede bulunduğu ve önünde mermer masa hail olduğu için kendisine saldıran husemâ pek de boğaz boğaza gelmiyorlardı. Binaenaleyh bunlardan birisi en yakın olan masa üzerinden bir bira kadehi yakalayarak Abdullah'a attı. Kadeh Abdullah'ın başına isabet ederek alnı hizasından birden bire bir kan boşandı ise de harâret-i garîziyyesi hışım ve gazapla artmış olan delikanlı bu sadmeyi hemen de anlayamadı. Başına isabetten sonra kadeh yere düşerken delikanlının göğsü hizasından iniyordu. Bu iniş ile kadeh Abdullah'ın sağ eline isabet eyledi. Sanki Hak taâlâ hazretleri şu müşkül dakikada mazlum delikanlının eline bir silâh vermiş oldu. Bir karış uzun olan kadehin dip tarafından tutup kendisine en yakın bulunan bir hasmın başına öyle bir vuruş vurdu ki kadeh herifin başında paralanıp onun da yüzü gözü al kanlara boyandı. Kadehin dip tarafı yine Abdullah'ın elinde kalmış olduğundan onu da bir diğerinin suratına atıp sol gözünün altını mecruh eyledi.

Beş muhâcimden üçü bu suretle paylarını almaları üzerine diğer ikisi birer hatve çekilmişler ve dışardaki arkadaşlarından istimdada başlamışlardı. Abdullah ise olduğu yerde dimdik durmuş kımıldanmıyordu. Dışarıya veyahut başka bir tarafa firar için imkân yok ki fırlasın. Fakat arbedenin rengi kızarması üzerine kahve derununda bulunanların kâffesi kapıdan dışarıya doğru fırlamak için birbirini çiğnercesine, ezercesine tehalük gösterdiklerinden dışarda bulunan étudiant'lar dahi içeriye hücum için yol bulamıyorlardı.

Kahvehane dahilinde bulunanlar firar edeceklerine mudâribleri ayırsınlar, muharebeyi men etsinler mi dediniz? Amma yaptınız ha! Siz bu mürüvveti ancak bizim buralarda arayınız. Avrupa'da, hele Fransa'da ararsanız boş yere aramış olursunuz. Orada ciddîce bir tehlikenin vukuunu müteakip herkes kendi canını kurtarmak gayret-i hodkâmânesiyle âdeta çıldırır. "Pazarda charité " yandığı zaman bu çılgınlık olmasa idi gaze-

telerde kemâl-i teessüfle okunmuş olduğu üzere yüzlerce insan yanar mı idi? Bahusus yananların yüzde doksan beşi kadın ve çocuk olarak pek cüz'î erkek yanmak nevinden bir garebet görülür mü idi? Paris gazeteleri kemâl-i mahcûbiyetle kendileri yazdılar ki erkekler acezeye imdat edeceklerine onları çiğneyerek kaçmışlardır. Kendileri itiraf eylediler ki herkes itidal demini muhafaza eylese idi hepsi kurtulacak, kimse yanmayacaktı. Bir arabacı birkaç can kurtarmaya muvaffak olduğu hâlde o kadar kibar efendiler bir arabacı kadar olsun mürüvvet-i merdâne göstememişler. Bourgogne vapurunun garkı meselesi de böyle değil mi? Can kurtarmak havf ve hırsı ile çıldıranlar sandalları devirerek kadın, çocuk acezeyi denize iterek ve atarak onların da kendilerinin de helâklarını tacil eylemişlerdir.

Vakıa şu anda kahvehane halkı da tehlike içinde idiler. Çünkü étudiant kavgası bu! Bizdeki tulumbacı kavgasına da benzemez. Bir yandan polis yetişerek kahvehanenin kapısını zapteyledi. Fakat diğer taraftan étudiant'lar Abdullah ile sokak arasında hail olan büyük ve kalın camı bastonlar ile kırarak delikanlı üzerine taş yağdırma teşebbüsünü bulmuşlardı. Oraya da polis yetişti ama gerek kapıyı gerek orasını polisin zaptetmesi üzerine étudiant'lar hışımlarını polis üzerine de çevirdiler. Bir taş ve sopa muharebesi de dışarda peyda oldu.

Ama tarif ve hikâyesi bittabi biraz uzunca süren şu vekayiin güzârişi de bu nisbette ağır değildi. Bizim burada on dakikada yazamadığımız bir hâl orada bir dakika zarfında olup bitiyordu. Binaenaleyh demincek Abdullah'ın masasından birer hatve geriye çekildiklerini haber vermiş olduğumuz iki étudiant bu hareketi bir ric'at-ı mağlûbâne suretinde etmediler, orada durup kalmadılar. Dışarıda bulunan arkadaşlarından ettikleri istimdad polisin müdahelesinden dolayı müsmir olmayacağını görünce tekrar Abdullah'ın üzerine hücum ettiler. Hatta ilk üç mecruh dahi kendilerini toplamışlar ve mühacemâta yeniden koyulmuşlardı. Fakat beş altı metre uzaktan bir muhaceme! Bununla beraber tehlike evvelkinden ziyade olmuştu. Zira rast getirdikleri masa üzerinden aldıkları kadehleri, tabakları hep

Abdullah'ın üzerine atıyorlardı. Abdullah bunlardan sakındıkça bazıları geçip duvardaki aynayı çangır çungur paralıyor ve bazıları daha yüksekten uçarak gazların gloplarını tuz gibi dağıtıyordu. Bir iki tanesi Abdullah'ın koluna, omuzuna, göğsüne de isabet eyledi. Lâkin o da müdafaadan yılmıyordu. Eli erebildiği masalardan yakaladığı tabakları, kipritlikleri a'dâsının başlarına yağdırıyor ve o da bunların kafalarına, kollarına falanlarına mermilerini isabet ettiriyordu. Hatta evvelce hayatından kat'-ı ümîd cesâret-i meyûsânesiyle çalışmakta iken polisin yetişmesi üzerine ümîd-vârâne bir gayretle çalışıyordu ki bu gayret evvelki şiddetten hiç de aşağı değildir.

Nihayet sokağın parke taşları üzerinde takır takır peyda olan nal takırtıları ile şakır şakır sâmia-hırâş olan kılıç şakırtıları süvari jandarmaların imdada yetiştiklerini tebşir eyledi. Evet! Bu bir tebşirdir. Zira bu gibi arbedelerde Paris'in süvari jandarmalarının hiç şakası yoktur. Nizamen "sommation" tabir olunan üç defa "dağılınız" teklifinden sonra haşarât-ı müzdehime yine dağılmayacak olurlar ise üzerlerine at sürüp kılıç istimalinden bir dakika bile teehhur etmezler. Süvarilerin vürudu üzerine dahi étudiant'lar biraz sebat göstermek istediler ise de kendi miktarları elliden mütecaviz olmadığından bu kadar bir şerr-i zemme ile inat kabil olamayacağını anlayarak çil yavrusu gibi dağıldılar. İçlerinden yalnız bir kaçı tevkif olunabilmişti. Fakat kahvehane içinde olan beş étudiant'ın beşi de tevkif olundular. Abdullah dahi tevkif olundu ise de polis komiseri tarafından edilen ilk tahkikte kendisi mütearrızun aleyh olduğu anlaşılarak yalnız isim ve mahall-i ikametinin zapt va kaydı ile iktifa edildi. Bu misillü ahvalde usûlden olduğu üzere Abdullah'a hastahane teklif edildi ise de :

-Teşekkür ederim. Fakat kendime baktıracak yerim ve adamım vardır

diye kabul etmedi.

Bu haksız hücuma cür'et edenler aleyhine Abdullah ikame-i da'vâ etmeyecek bile olsa müddeiumumînin hukûk-ı umûmiyye namına ikame-i da'vâ edeceğini biliyorsunuz ya? Hatta o dava

için kahvehane sahibinin zara ve ziyanının tazmini maddesinin de katılacağını elbette unutmazsınız.

*

Mudârabenin devam eylediği müddet zarfında harâret-i gariziyyesinin bütün kanını galeyana getirmiş olmasından dolayı vücudundaki âsâr-ı darbe ve cerhin acısını asla duymayan Abdullah halkın tabirince yaraları soğumaya başladıkça acılarını da duymaya başladığından bir an evvel ikâmetgâhına can atmaya mecbur oldu. Zaten ikâmetgâhı da komiserlik merkezinden pek uzak değildi. Saint Germain bulvarının orta yerinde bir kirahane ki Abdullah oraya kadar kendisini nakil ettirmek için teklif olunan sedyeyi de reddederek ayaklarıyla gitmek azmine halel vermedi. Gitti. Fakat daha kapıdan girerken hâl-i esef-iştimâlini gören kapıcı Papa Paupons :

- O ne? Sana ne oldu? Hangi sefil seni bu hâle koydu?

diye bîçarenin imdadına koştuğu gibi Michele valide dahi gerçekten oğlunun naşını gören bir valide gibi gözlerinden yaşlar dökerek koştu geldi. Bu Michele valide, Abdullah'ın üçüncü kattaki odasının komşusu bir dul kocakarı olup Abdullah ile ana oğul gibi sevişirler. Şu iki yardımcının imdadı mecruhun pek ziyade işine yaradı. Bunlar olmasaydı muhakkaktı ki üçüncü kattaki ikâmetgâhına kadar çıkamazdı. Dakikadan dakikaya hatta saniyeden saniyeye yaralarının ağrısı artmakta dakikadan dakikaya saniyeden saniyeye vücudunun kuvveti azalmaktaydı.

Mecruhu alcôve'li bir odadan ibaret bulunan ikâmetgâhına götürdüler. Malûm a! Rivayete göre an asıl Arabîden "elkaba"* kelimesinden me'huz olan "alcôve"diye bir odanın bir tarafı duvarı içine yapılmış kanatsız yük gibi bir yere derler ki oda sahibinin yatacağı yatak oraya yapılır ve kapı makamına dahi önüne bir perde çekilerek bu hâlde oda dahi bir yatak odası hâlinden çıkarak salon hâline girmiş olur. Abdullah bir bekâr adam, bir yabancı talebe ise de tabiat sahibi olduğu odasının hâlinden bellidir. Mefruşatı gayet sade! Ceviz kaplamalı çam ağa-

cından yapılmış bir yazıhane ile üç adî iskemle, bir büyücek koltuktan ibarettir ki bu yazıhaneye masalık, konsolluk etmek vazifesi de tahmil olunmuş. Zira bir güzel petrol lâmbası ile iki şamdan dahi onun üzerine konulmuş. Bir tarafta da ufak boy bir kitap dolabı. İşte o kadar. Lâkin bunların hepsi temiz. Her taraf temiz. Hele alcôve'nün perdesi açıldığı zaman görüldü ki yatak pek temiz. Nasıl temiz olmasın ? Michele validenin başka işi ne? Oğlu, uşağı olmayan hamiyetli ve mürüvvetli kocakarı Abdullah'ı kendisine oğul uşak ittihaz eylemiş. Her günkü meşguliyeti onun odasını tanzimden ibarettir.

Mecruhu soyup yatağa yatırdıkları sırada Abdullah'ın ağzından çıkan :

-Hekim!

kelimesini Michele valide dahi tekrar eyledi. Onun tekrarı Papa Paupons'a hitaben vukua gelmişti. Bu ismin aslı "Paul Pons" idiyse de hâne halkı onun muhaffefi olarak "Popon" diyorlardı. Kapıcının ihtiyarlığı hasebiyle "Papa" unvanı da munzam olunca "Papa Popon" diye tuhaf bir suret peyda eyliyor. Değil mi? Zaten sahibi de pek tuhaf bir adamdı. Aldığı emri bir daha tekrar ettirmeyerek tabibe koştu. Bir çeyrek saat yirmi dakika sonra kendisi gibi bir ihtiyar tabiple beraber avdet eyledi. O zamana kadar Abdullah'ta mecruhiyet sıtmaları başlamıştı. Kendisini kaybetmek derecesinde değil ise de bîçare âdeta tabibe endişe verecek derecelerde hasta görülüyordu. Tabip kanlı yerleri yıkadı. Ezikleri bereleri gördü. Göndereceği yakıların, muşambaların, merhemlerin sûret-i istimâlini Michele valideye tarif ederek nihayet:

- Sakın ha! Bin sualler ile mecruhu taciz etmeyiniz!

emrini de gayet dürüşt bir suretle vererek çıktı gitti.

Zaten bin suale hacet de var mıdır? Kahvehane arbedesini Saint Germain bulvarı üzerinde işitmedik, duymadık kimse kalmış mıydı? Daha vak'anın şu ilk şuyuu üzerine bile herkes Abdullah'ı mazlum ve tıbbiye talebesini zalim görmeğe müttehidü'l-lisan idi. Bire karşı beş de değil! Bire karşı kırk! Elli!

Halkın bilemediği, tayin edemediği bir şey varsa o da bu kavganın sebeb-i zuhûru kaziyyesi idi. Bunu o akşam civar ahali tayin edemedikleri gibi ertesi gün neşrolunan sabah gazeteleri de tayin edememişlerdi. Vak'ayı an'anesiyle yazdıkları hâlde hiç birisi kavganın asıl sebeb-i zuhurunu beyan edememişlerdi. Gazetelerin bazıları talebenin şu hareketi yolsuz olduğunu hükmediyorlarsa da, gayet mutedil bir lisanla hükm ediyorlardı. Birtakımı ise Abdullah'ı haksız gösteriyorlardı. Ertesi günü akşam gazeteleri dahi sabahkilerden ziyade izahat vermediler. Hem de birçok muhabirleri Abdullah'ın ikâmetgâhına kadar gelerek mülâkat talep eyledikleri ve "entrevue" etmek istedikleri hâlde Michele validenin kat'iyen mümanaatı üzerine yalnız onu ve kapıcı Papa Paupons'u istintak eylemiş oldukları hâlde yine îzâhât-ı zâideye muvaffak olamamışlardır.

Şu kadar ki matbuatın hemen umumu Abdullah Nahifî'yi!.. Evet! Papa Paupons ve Michele valideden Abdullah'ın "Nahifî" olduğunu öğrenmiş idiler. Abdullah Nahifî'yi âdeta bir dev olmak üzere tasvir eyliyorlardı. Dev ama cüssece değil! kuvvetçe! Karşısındaki beş étudiant bir paraya almamak derecesindeki kuvvet ve metanetini başka türlü tasvir edemiyorlardı. İkinci günü Petit Journal ve Petit Parisien, Abdullah'ın resmini de ilân eylediler. Bu resimler birbirine benzemedikleri gibi ikisi de Abdullah'a benzemiyorlar idiyse de halk bunların temaşası üzerine yine Abdullah'ın suretinden siretini bilistidlâl fenn-i kıyâfet tetebbuatı icrasına koyuluyorlardı. Affaire Abdullah yani "Abdullah işi" sernamesi birkaç gün umumî Paris matbuatını işgal ededursun ve hatta bir aralık étudiant'ların polis aleyhindeki galeyanları dahi meseleye munzam oladursun biz Abdullah'ı nazar-ı tedkîkten teb'id etmeyelim:

Yaraları bereleri ziyadesiyle müellim olduğu gibi bir de hayatından kat'-ı ümîd derecesindeki teheyyüç Abdullah Nahifî'yi ziyadesiyle hasta düşürmüştü. Hele ilk üç gün zarfındaki şiddet-i maraz tabibi dahi dûçâr-ı endîşe eyliyordu. Zira hummanın şiddeti delikanlıyı kendisini kaybettirmek derecesine varmıyorsa da aralıkta bir gözünü kapadıkça hayali önünde

neler tecessüm eylediğini :

-Bire karşı beş ha? Hay mürüvvetsizler! Hay merhametsizler!

diye heyecanlı hezeyanlarla tefhim eyliyordu. Tabibin verdiği cordiallar tesiriyle üç günden sonra bu hâller hemen hiç kalmadı. Ezikler bereler dahi gereği gibi iltiyam-pezîr olmuşlardı. Michele validenin bu müddet zarfında mecruh delikanlı hakkındaki müessir şefkati âdeta bir öz valide şefkati derecesinde olduğu gibi "Abdullah işi" matbuata sermâye-i bahs-i makal olmayı müteakip Abdullah'a bakmak için Michele valideye bir de muavin yaratılmıştı. Abdullah bu muavini dördüncü sabah görebildi. Çıtı pıtı, şirin, sevimli bir genç kız! Bir şey istemek için Michele valideye seslendiğinde bu kız kendisini göstererek

-Michele valide yok. Rosette var !

dedi. "Rosette" ismi Abdullah'a henüz meçhul olduğundan tavrında peyda olan alâim-i hayret üzerine de Rosette :

-Bu kadar belâlara sebep olan bedbaht kızcağız ki, Concorde köprüsü başında bir zalimane tasalluttan müdafaa ve muhafaza eylemiştiniz.

deyince Abdullah'ın dudaklarında bir tebessüm peyda oldu. Tebessümün sebebini de ketm etmedi. Dedi ki :

-İhtiyar etmiş olduğum külfet hiç de beyhude değilmiş Matmazel! Çünkü pek lâtif, pek sevimlisiniz. Hele hastanızın ziyaretine gelmeniz ispat eyliyor ki pek de nazik pek de hatırsâzsınız!

Tatlı bir tebessüm Rosette'in de çehresini tezyin eyledi. Dedi ki:

-İki gün iki gecedir başınızın ucundan ayrılmıyorum Mösyö! Michele valideye hikâyemi anlattım. Hizmetinizde bulunmaya müsaade verdi.

Cüz'i bir sükûttan sonra delikanlı ile genç kız arasında şu muhavere cereyan eyledi:

-Öyle ise Michele valideden isteyeceğim hizmeti sizden de

isteyebilirim.

-Emrinize tâbiyim efendim.

-Hastalığım zarfında kimler geldiler?

-Ooo! Pek çok. Evvelâ birçok gazete muhabirleri. Fakat tabip hiçbir kimseyi sizinle görüştürmemeye kat'iyen emretmiş olduğundan Michele valide hiçbirisini yanınıza sokmadı. Saniyen birçok Türkler. Bunların hepsi vizite kâğıtlarını bırakmışlardır. Hatta Osmanlı Sefareti memurlarından bile birkaçı geldiler. Dostlarınızdan bazıları hergün gelip hâlinizi sordular. Michele valide tabibin emrini bunlara da tebliğ ederek emre itaatlerini rica eyledi. Onlar dahi hepsi pek erbiyeli adamlar olduklarından Michele valide'nin ricasını kabul ettiler. İsterseniz carte de visite'leri size getireyim mösyö!

-Onları görmeyi pek arzu ederdim.

-Lâkin bu ziyaret sizi yorarsa? Michele valide darılırsa?

-Hayır matmazel yormaz! Kendimi pek kuvvetli buluyorum.

Samandan örülmüş ufacık bir sepet içinde müctemi olan kırk elli kadar visite kâğıtlarını Rosette sepetle beraber Abdullah'ın önüne koydu. Delikanlı bunları birer birer muayeneye başladı. Vakıa kısm-ı a'zamı Osmanlı dostları tarafından bırakılmışlardır. Ama Fransız dostları tarafından bırakılmış olanlar dahi nadir değildiler. Hatta bir tanesi ulûm-u hukûkiye muallimlerinden mühim bir zatın carte de visite'i idi ki Abdullah'ın hocası olup şakirdi hakkında ne derecelerde muhabbet ve hürmeti olduğu da bu ziyaretten müsteban olur.

O aralık tabip dahi Michele valide ile beraber odaya girdi. Michele valide Abdullah'ın carte de visite'lerle iştigalini görünce

-Tabibin emrine karşı isyan ha? diye mırıldanmaya başladıysa da tabip :

-Hayır madam! Artık hastamız bazı metâib-ı hafîfeye katlanabilecek hâldedir.

diye Michele valideyi teskin ederek hastayı bir daha muayenede tamamayla mutmain olduğunu söyledi. Maahaza ehass-ı

ehibbâsından başka öyle olur olmaz kimselerle görüştürülmemesini emrederek ve badema kendi ziyaretlerine ihtiyaç kalmadığını da söyleyerek çıktı gitti ki her defasında olduğu gibi bu defa dahi vizite ücreti Michele valide tarafından teslim olundu.

*

Abdullah Nahifî o gün ehass-ı ehibbâsından iki üç zat ile görüştü. Bu taze hikâyeyi olduğu gibi anlatarak hatta meselenin badisi olan Mademoiselle Rosette'i de kendilerine prezante eyledi ki bu kadar şirin bir kız için ihtiyar edilen külfet-i müdafaayı cümlesi haklı ve değerli buldular. Mesele üzerine ciddîce bir müzakereye girişildikte Abdullah :

-Bu iş henüz hitam bulmadı.

deyince arkadaşları :

-Evet! Henüz hitam bulmadı. Bu haşeratın şerleri kolay kolay hitam bulmaz.

demişlerdi. Abdullah:

-Fakat şanlı bir surette hitam bulacaktır.

dedi ki şu "şanlı suret", cümlesinin sem-i dikkatini celbeyledi. Hepsi nazarlarını Abdullah'a tevcih ederek vereceği izahata muntazır kaldılar. Abdullah dedi ki:

-Matbuat bana hücum eden étudiant'ların isimlerini elbette yazmıştır. Bunları bana bildirirsiniz. Kaç kişi iseler cümlesini birden duelloya davet ederiz. Aynı saatte cümlesiyle birer birer duello ederiz. Ecelim o yüzden ise helâk olurum. Değil ise cümlesinden akıtacağım birer parça kanla namusumuzdaki bu lekeyi yıkarım.

Delikanlı bu sözleri gayet itidâl-i dem ile hiç telâşsız olarak söylediği hâlde arkadaşları âdeta heyecanlı bir hâlde dinlediler. Birisi:

-İşi o derecelere vardırmaya ihtiyaç var mı?

dediğinden Abdullah:

-Bundan sonra Osmanlı olan hemşehrileri o haşerâtın taarruzât-ı rezilânesinden kurtarmak için başka çare bulamıyorum. Bu metaneti göstermezsek çehrelerimiz onların tokatlarına da-

ima küşade kalır. Anlamalıdırlar ki Osmanlı kısmı leşine tükürtür de yüzüne tükürtmez.

cevabıyla mukabele eyledi. Bu cevabı diğerleri tasdik ve tasvip eylediler.

Birisi de:

-Bu yine bir kişiye karşı beş altı kişi demektir. Böyle olacağına onların her birine karşı bizden birimiz duello edelim.

dediyse de bu rey hiç beğenilmedi. Evvelâ Osmanlılar namına an-cemaatin böyle bir hareket hoş görülmez diye telâkki olundu. Saniyen böyle bir hareket onlara dahi aynı hakkı vereceğinden bilâhare onlar dahi bu surette Osmanlı dostlarıyla duello ederler diye . Onlar binlerce, Osmanlılar ise ekall-i kalîl! Abdullah dedi ki :

-Hem birer birer olduktan sonra bir kişiye karşı beş altı kişi addolunmaz. Merak etmeyiniz dostlarım! Mebâdi-i cülûs-ı hümâyunda mevkib-i hümâyun asâkiri teşkil olunduğu zaman ben mülâzım olmuştum. Belime taktığım kılıcın şerefini bihakkın muhafaza edebilmek için eskrim talimine ziyadesiyle merak etmiştim. O kadar ileriye götürmüştüm ki birçok rüfekaya dahi ben talim etmiştim. étudiant'ların bu talimlerdeki derece-i mahâretlerini bilirim. Çocuk oyunculuğu addolunmak derecesinden ileriye geçmez. Hele duellonun tabancayla edilmesini gönlüm daha ziyade arzu eder. Meraklı bir avcı olduğum gibi meraklı bir de tabancacı idim. Boğaziçi'nde sakin olduğumuz yalının komşuları her gün attığım yüzlerce tabanca sadalarından şikâyet bile ederlerdi. Bir kaç gün talimini tekrar edersem kurşunlarımı hasmın burnuna kondurmak mı istersiniz, gözüne sokmak mı, evvel Allah hata etmem . Siz hemen şu muhtaç olduğum esamiyi tahkik ediniz .

Müzakerenin bundan sonrası hep bu kararı teyit eyleyecek sözlerden ibaret oldu. Bahusus düşünüldü ki meseleye bu suretle netice vermek étudiant güruhu ile Osmanlı talebesi arasında emniyet edilebilecek bir müsalâhayı da husule getirir. Zira duellodan sonra husemanın kat'iyen musalâha etmeleri âdettir. Bu âdet bir kanun hükmündedir. Şu kadar ki bu kararın , bu sırrın hiç

bir kimseye faş edilmemesi için de ahd ve misak edildi. Zira iş sefâret–i seniyyeye aksederse sefir hazretlerinin bu duelloyu men etmesi ihtimali nazarıdikkate alındı. Öyle ya! Bir ecnebi memlekette bu gibi hâlleri tecviz etmemek vukuunu men için istimâl-i nüfûz eylemek elbette hurde-endîşlik addolunur.

Bu müzakere akşama kadar devam eylediğinden akşam üzeri dostlar çekilip gittikleri zaman Abdullah Nahifî, Rosette'te dahi çekilip gitmeye dair bir hazırlık göremeyince:

-Matmazel! Hakkımda göstermiş olduğunuz mürüvvet-i insaniyye asarına teşekkürler ederim fakat kulağımda kalabilmiş olduğuna göre mahut tasallut günü dikişçi olduğunuzu söylemiştiniz. Sizin gibi elinin emeği ile teayyüş eden bir şahsı işinden men etmek istemem. Michele valide bana her zaman kâfi olduğu gibi yine kifayet eder. Benim için göze aldırdığınız fedakârlığa nihayet vermek yine benim ihtarıma vabeste ise işte size ihtar ediyorum ki serbestsiniz.

dedi. Bu söz dikişçi kızcağızın lâtif çehresinde birtakım alâim-i hüzün peydâ eyledi. Dedi ki:

-Mösyö! Ben müsrif değilim. Kazandığım paranın bir miktarını daima iktisat ederim. Başka kızlar gibi eşyamı terhin ederek akçe istikrazı için idâne sandığına müracaat etmem. Artırdığım parayı işletmek için daima idhâr sandığına müracaat ederim. Bu tafsilatı vermekten maksadım size anlatmaktır ki üç gün üç hafta işlemezsem aç kalmam! Ben burada Michele validenin kızıyım. Verdiğimiz kararı ondan öğrenirsiniz .

Mini mini dikişçi bu sözleri söylerken evza ve etvarı o kadar masumane bir suret kesbediyordu ki Abdullah Nahifî âdeta karşısındaki kızın Fransız ve Parisli olmadığı ve şarktan o taraflara düşmüş bir muhaddare olmasına inanacağı geliyordu. Binaenaleyh Rosette'le sözü daha ziyade uzatmaya lüzum görmedi. Böyle akılâne hareketinden dolayı Matmoiselle Rossette'i tebrik ederek bu müzakerenin bakıyesini de Michele valideyle mülâkata tehir eyledi.

-3-

Ahrârane Bir Ménage

Bu sernamede "ménage" diye bir yabancı kelime istimaline mecbur olduğumuzdan dolayı karilerimizden özür dileriz. Bu kelimeyi kullanmak için pek çok düşündük taşındık ise de lisanımızda onun yerine bihakkın kaim olacak bir kelime bulamadığımızdan "binlercesini istimal eylediğimiz kelimât-ı ecnebiyyeye bu da bir zamime oluversin" dedik. Kullandık. Fransızca istimalinde dahi birçok manaları olan bu kelimenin buraca maksut olan manası "idâre-i beytiyye", "heyet-i müteayyişe", "teayyüş-i muktesedâne" ve hatta yalnız "aile" kelimelerinde birer kısmı mevcut olan bir manadır. "Ménage " kelimesi yalnız "geçinmek" manasına da gelir. Bir aile halkı veyahut birkaç kimse bir arada geçiniyorlar ki bu suretle "bir ménage " yapmış olurlar.

Emile Zola'nın son eseri olan "Paris" romanında bir "Froment" ménage'ı tasvir olunur. O romanın en ziyade beğenilebilecek kısmı da işte bu ménage, bu geçiniştir. Ellilik bir reis-i aile ki zevcesi çoktan vefat etmiş olmakla kayın validesi idâre-i beytiyyeyi ele almıştır. Üç de oğlu var. Bunlar on dokuzdan yirmi beş yaşlarına kadar delikanlılar. Baba Froment kimyager. Çocukların da her biri makine inşacısı, ressam filân gibi birer sanatta! Hepsi çalışkan, hepsi iyi ahlâklı şeyler. Hane içinde bir de genç kız var. Bu kız ailece henüz hiçbir şey değil. Fakat ileride birşey olacak. Bu üç delikanlıya üvey valide yani bekâr babaya zevce olacak kız pek genç, herif âdeta ihtiyar olduğundan aralarında hiçbir münasebet yok, ama herif kızı, kız herifi seviyor. Birkaç mah sonra izdivaç edecekler. Derken bu pederin kimbilir kaç senelerden beri ayrılmış, görüşmemiş olduğu karındaşı Papaz Pierre çıkagelir. Sinîn-i vefîreden beri birbirinin âdeta yabancısı olmuş bulunan bu iki karındaş birbirini o kadar seviyor ki değme gitsin. Genç kız bu genç papazı görünce o zamana kadar vermiş olduğu gönlünü resmen geriye almakla bera-

ber genç Pier'i de seviyor. Bu gizli muhabbete ihtiyar vâkıf oluyor. Anlıyor ki karındaşı da kızı sevmiştir. Hatta kıza görünmek için zaten bıkmış usanmış olduğu papaz tarikinden de çıkmış. Bunun üzerine gönlü rızasıyla maşukasını biraderine terkediyor. Hatta biraderi ihtiyarın kıza olan muhabbetini bildiği cihetle "almam" ve kız dahi ona verdiği sözden caymış olmamak için "varmam" diye ayak diredikleri hâlde ihtiyar bunların gönülleri birbirine meyyal olduklarını bildiği cihetle o da emir ve ilhahında sebat ederek izdivaçlarını akdeyliyor. Yeni zevç ve zevce eski ihtiyar yavukluya karşı yine o hanenin içinde ve üç delikanlı arasında âşıkane, müştakane bir muhabbete koyuluyorlar. Müddet-i malûmesinde bir de çocuk tevlit ederek hanenin şenliğini artırıyorlar.

Emile Zola bu ménage'ı o kadar güzel yazıyor ki her okuyan böyle bir ménage teşkil hevesine düşer diye hükmolunursa istib-'âd edilmemelidir.

Bunlarda öyle dince taassup falan yok. Zaten din, iman yok ki taassubu da bulunsun. Emile Zola'nın "iyi adamlar" olmak üzere tasvir edeceği insanlar için din, iman en büyük muayyebâttan addolunur. Papaz Pierre bile daha papaz olduğu zamanlar dahi papazlığa mahsus görülecek iman ve akideyi ihlâl etmiş eder.

Hele bu familya halkının efkâr-ı siyâsiyyesi Avrupa siyasiyyununu dahi iğrendiren şeylerdir ki Emile Zola sırf şekavet-i mel'ûnâneden ibaret bulunan bu siyâset-i kutr-perestîyi de pek ziyade beğeniyor ve beğendirmeye çalışıyor. Emile Zola'nın nazarında mükemmel insan olmak için bakınız nerelere kadar varılmak lâzım geliyor. Elhasıl bu ménage dinsiz, imansız, anarşist, nihilist olduğu hâlde her azası o kadar namuslu, o derecelerde insaniyet perest ki üç nefer genç bekâr oğullarına karşı bir nev-civân dilber ile teehhülden bir ihtiyar peder haya etmediği gibi o üç nefer zıpırlar dahi bu dilber-i nev-civâna asla nazar-ı iştihâ ile bakmıyorlar!.. Müstakbelen valideleri olması mukarrer olan o parlak kıza hâliyle hemşire nazarıyla bakıyorlar!.. Bu nazarla bakmaya katlanıyorlar!.. Bilâhere babaları o mah-

bûbe-i dil-ârâyı biraderine bir melânkolik(hulya hastası), irin benizli, çiroz kıyafetli herife kavança eylediği hâlde üç genç oğlan pederlerinin ednâ-yı hâhişine kat'iyyen itaat mecburiyet-i ferzendânesini kendilerine şeref bilen üç delikanlı bu kıza haniya şimdi de müstakbelen yengeleri olacak olan bu kıza hâlâ hemşire nazarıyla bakıyorlar. Bunların hep tabiî, hep hakikî olduğuna inanırsınız ya? Çünkü Emile Zola hakayık-ı tabiiyyeyi tasvirden başka bir şey yapmaz. Paris şehrinin her tarafında fuhuştan hatta kızılbaşlıktan başka tasavvur edecek hiçbir hakikat-ı tabiiyye bulumayan Emile Zola işte işittiği vakit ahlâk-ı âliyyeyi de tabiîye bu kadar müşâbehet-i tâmme ile müşabih olacak bir surette tasvir ve tahrir eder. Hikâyemizin bu kısmında tasvir edeceğimiz "ahrârane bir ménage" hususunda dahi Emile Zola'nın işte Froment ménage'ını model ittihaz etmekte olduğumuzu karilerimize haber veririz. Lâkin model ittihaz olunan şeyi aynen tasvire mecburiyet olmadığını evvelce Baron De Rose Bouton fıkrasında da haber verdik ya? Rezâil-i beşeriyyeye Emile Zola'nın vardırdığı dereceyi biz acizane fevka't-tabiiyye, fevka'l-imkân gördüğümüz gibi fezâil-i beşeriyyeye de onun vardırdığı derecede yine fevka'l-imkân ve fevka't-tabiiyye görürüz. Bizce bu tefrik de, bu ifrat da sırf hayaldir. Kendimiz romanlarımızda epeyce hayalî cihetine meyyal olduğumuz hâlde hayalin bu türlüsünü hayalîlik tarikine de mugayir görürüz. Bizce roman demek hayal demektir ama hakikat hududunun irae eylediği meydan dahilinde bir hayal! Onu tecavüz edince hayal kalmayacağı gibi hakikat de kalmaz.

Meselâ yine Zola'nın "Paris" romanından evvel yazdığı "Rome" romanında en asil bir familyaya mensup olan ve koca bir kardinalin yeğeni bulunan bir bakiri, namzet olduğu delikanlıyı ölüm yatağında görünce can vermezden evvel ni'met-i visâline nail olmak için birçok huzzar muvacehesinde çırçıplak oluncaya kadar soyundurup döküdürerek delikanlının yatağına saldırtması ve orada âdeta bir na'ş-ı bî-ruh hâlinde olan âşığını kucaklattırıp badehu ona dahi teslîm-i ruh ettirmesi ve bunların birbiriyle sarmaşmalarını bilâhere iki vücudu birbirinden ayırmak mümkün olamayacak derecelerde kenetlendirmesiyle

ikisini bir mezara koydurması gibi ki biz bunu hayalin dahi fevkinde göreceğimizden eğer bunu tabiî ve hakikî olmak üzere telâkki edenler bulunursa hüsn-i kabullerini ez dil ü can tebrik ederiz.

Hakikat ve maddiyat âlemini bizimle beraber daha binlerce müdekkikinin tetkikine göre vakıa bir genç kızın biraz sonra neticesi ölüme müncer olacak olan böyle bir hâl-i me'yûsiyette çıldırması pek tabiî ve o çılgınlık ile akıldan hariç şeyler yapmaya saldırması da pek mümkün görülür ise de yanında bulunanların bu hâli men etmeyip de yalnız seyirci gibi bakmaları asla tabiî, asla mümkün görülemez.

*

Sadedin haricine çıktık diye müstahak-ı tekdîr görülür müyüz? Ne yapalım karilerimizi aldatmamak için modelimizi haber vermeye mecburuz. Yalnız modeli sûret-i telâkkimizi de anlatmak yani modeli ne dereceye kadar tatbîk-i hâme edeceğimizi göstermek mecburiyetiyle biraz izahat vermeye lüzum gördük. İşte yine sadede avdet eyliyoruz:

Zola'nın "Duvillard" familyası ile bizim "Rose Bouton" familyası arasında bir çok cihetlerden mübayenet olduğu gibi Zola'nın "Froment" ménage ile bizim Michele valide ménage'ı arasında da bir çok mübayenetler vardır. Michele valide ménage'ı bir kendisi bir Rosette ile bir da Abdullah Nahifî'den mürekkeptir. Burada übüvvet, bünüvvet, sıhriyyet, zevciyyet gibi kuyut ve alâka da yoktur. Bunu Michele valideye nisbetle "Ménage Mère Michele" tesmiye etmeye sebep yalnız idarenin ona tevdi edilmiş olmasından ibaret değildir. Belki bâdi-i emirde Abdullah, Michele valideye bağlanmış olduğu gibi muahharan Rosette dahi ona bağlanmış olarak nihayet şu üçün birbirine bağlanması meselesinde Michele valide ukde olmuştur.

Daha Abdullah madruben, mecruhen hasta yatmakta iken Rosette vukuatı gazetelerden öğrenerek ve hatta kendi hanesinin dahi nerede sakin olduğunu da gazetelerin tayîn-i mekân etmesinden haber alarak minnettarlık hasebiyle hizmetinde bulun-

mak için oraya geldiği zaman Michele validenin kendi vâlide-i müteveffiyyesiyle pek kavi dostluğu olan bir kadın olduğunu ilk görüşte tanımıştı. Michele valide onu öyle ilk görüşte tanıyamadığı hâlde Rosette onu tanımıştı. Fakat:

-Ben filânın kızı değil miyim?

Dediği zaman Michele valide dahi filhâl tanıyarak:

-Sen ha! Ne çabuk büyümüşsün? Ne çabuk kadın olmuşsun?

Diye bir tavr-ı mâderâne ile kollarını açıvermişti. Başka türlü olsa idi tabibin emri hilâfına olarak Rosette'i Abdullah'ın yanına sokar mıydı?

Evet! Ne çabuk büyümüş! Ne çabuk kadın olmuş? Daha dünkü gün kadar yakın olan sekiz sene evvel bacak kadar bir çocuktu! Michele validenin bu hayretinin derecesini takdir edebilmek için insanın hiç olmazsa 40 yaşını tecavüz etmesi lâzım gelir. O insanın ki her tebeddül kendisinde olduğunu asla düşünmez de tebeddülâtın hep âlemde olduğunu düşünür. Çocuklar büyür. Onlar dahi çocuk tevlit ediyor. Kendi gençliği zamanındaki âlemin neşesi kalmamış. Hatta o zamanlar dik olmayan merdivenler, bayırlar bile ne kadar dikleşmiş! Eski zamanda bunlar zahmetsizce çıkılabildikleri hâlde şimdi çıkanların soluğu kesiliyor! Hikmetin o derecesi herkese nasip olabilir mi ki cihan o gerdiş-i cihân hep evvelki hâlde olarak tebeddül ise yine hep o gerdiş muktezasınca kendisinde olduğunu düşünüp hükmedebilsin!

İlk hasbihalde Michele valide Abdullah'ın kimin nesi olduğunu pek az söz ile Rosette'e anlatmıştı. Ulûm-ı hukûkiyye tahsili için Paris'e gelmiş İstanbullu bir Türk, bir Müslüman ama hareket ve sekenâtındaki kibarlığa nazaran öyle avâm-ı nâsdan olmayıp mutlaka milletinin en ileriye gelenlerinden olduğunu tefhim etmişti. Maişeti de öyle fakirane değil. İki üç ayda bir kere İstanbul'dan bin Franklık bir poliçe geliyor. Muamelesi gayet semihane. Hesap sormak hiç sevmediği şeylerden. Çapkın da değil. Başka étudiant'lara kıyas edilirse "kız gibi bir çocuk!" bu lâkırdıyı muterize içine aldığımıza sebep bu kelimelerin Michele validenin âdeta vird-i zebânı olmasıdır. "Kız gibi bir

çocuk!" Abdullah'ı her kime tarif etmek isterse bu kelimeleri mutlaka irat eyler. Bazı kere "bizim Paris aşüftelerine kıyas ederseniz kızdan daha mahcup!" cümle-i tefsiriyyesini de ilâve eyler.

Rosette dahi kendi hâlini Michele valideye pek kolay, pek çobuk anlatmıştı. Bu âlemde hiçbir kimsesiz kalmış bir kızcağız. Zengin değil, fakir. Fakat muktesit! Çapkın da değil! Birkaç çapkının verdiği teminatı ciddî ve gerçek sanarak birkaç kere aldanmış ise de o muhabbetlerin yadigârı olarak muhiplerinden gördüğü hakaretlerden ve bazılarından yediği yumruklardan, tepmelerden başka bir şeyi muhafaza edememiş. Para verdikçe yüzüne gülmüşler. Parası olmadıkça tahkir etmişler. Paris çapkınları bu! Michele valide onları bilmez mi? Çünkü kendisi de bu yaşa hep o çağlardan geçerek gelmiş. O da maziye doğru ircâ-ı hâtır eyledikçe böyle birçok yalancı âşıklardan gördüğü vefasızlıkları hatta dûçâr olduğu hakaretleri, yediği yumrukları tahattur eyliyor. Paris'te bu âlemler içinde ömür geçirmiş, ihtiyar olmuş bulunan kadınların hatıratı bir muharrir için bitmez tükenmez roman zeminleri teşkil edebilir. Michele valide bir yandan bu hatıratını tecdit ve tekrar ederek bir yandan da ona göre bir ehemmiyet ile Rosette'i dinliyor. Rosette dahi gereği gibi masumane bir tavır ile hâlini hikâyede devam eyliyor. Badema hiçbir erkeğe yüz vermeyerek yaşamaya karar vermiş. Rahibeler gibi yaşayacakmış. Hatta Abdullah'ın kavgasına da şu kızcağız sebep olmuş. Michele valide kızın bu azmini gülümseyerek telâkki eyliyordu. Gülümsemesi ne demek olduğunu anlarsınız ya! Fakat Rosette:

-Kendim için çalışacağım. Kendim için kazanıp iktisat ile artırdığım miktarı da kendim için saklayacağım!

Dediği zaman Michele valide bunu ez dil ü can tasvip etmişti. Şu hakayık ortaya konulduktan sonra da badema ana kız gibi birlikte yaşamaya verilecek karar teehhur mu eder?

İşte Rosette'in Michele valideye bağlanması böyle olmuştu. Abdullah Nahifî ile aralarında zaten bir ukdenin mün'akid olduğunu biliyor isek de ne surette mün'akid olduğunu biliyor mu-

yuz?

Yok!

Michele valide, Nahifî'nin hizmetkârı değildir, komşusudur. En evvel dostane bir görüşmekten başlayan münasebetin pek az zamanda ana oğul münasebeti derecesine varması da her iki tarafın gönlü güzel iyi adamlar olmasındandır. Nahifî dışarda yer içer ama çamaşırlarını çamaşırcıya vermek, temizlenip geldikten sonra teslim almak ve hanenin umumî hizmetçisi odasını tanzim ederken bir şey kaybolmasın!... diye bekleyip nezaret etmek gibi birçok işler var ki bunlar delikanlı için mâ-lâ-yutak meşgaleden oldukları hâlde Michele valide gibi işsiz güçsüz bir kadın için âdeta eğlence addolunacak küçük şeyler. Michele valide bu gibi işlere nezaretten başlayarak pek az bir zamanda aralarında ne teklif kaldı ne tekellüf! Vakıa Michele valide hâlâ kendi masrafıyla yaşıyor. Lâkin tatil günleri Abdullah:

-Mère Michele! Bu akşam seni falan restoranta dîner'ye davet ediyorum.

Dediği zaman reddedebilir mi? Ya:

-Bu akşam falan tiyatroya gideceğiz.

Dediği zaman "Yok" diyebilir mi? Ya

-Falanca ormana doğru bir cevelan yapalım. déjeuner'yi de falan yerde, dîner'yi de falan mahalde edelim.

Dedikçe muhalefette bulunabilir mi? Hele :

-Şu Bursa kumaşını İstanbul'dan senin için gönderdiler!

Yahut:

-Printemps mağazasında şu kışlık paltoyu gördüm. Pek imrendim. Senden başka validem yok ki alayım da giydireyim. Beni bu hevesimden mahrum etme! Rica ederim kabul et!

Dediği zaman olmaz diyebilir mi?

Fransızların bir sözü vardır ki: "Küçük hediyeler dostluğu muhafaza eder" derler. Muhafaza sonraki iş evvelâ peyda bile ederler. Hatta hediyeler büyüdükçe dostluğu da büyültürler. İnsaniyetin bu yoldaki hakayıkı cihanın her tarafında birdir.

Tamamı tamamına bir olmasa bile az çok birdir. Hem hediyenin yalnız maddîsi matlup değildir. Manevîsi de matluptur. Bir selâm, bir merhaba, bir tatlı tebessüm dahi birer hediye-i maneviyyedir. Bunları kime takdim etseniz o dahi mukabelede kusur etmez. İşte bir aşinalık hâsıl oldu gitti. Ondan sonra bu yoldaki hedâyâyı biraz da maddîsine doğru ne kadar ileriye götürür iseniz şüphe yok ki muarefeyi de o kadar kuvvetlendirerek en muhkem dosluk derecelerine kadar da vardırısınız. "Mukabele-i bi'l-misl" insaniyetin en muhkem kavâid-i esâsiyyesindendir.

Michele valide pek de hoş-gû bir kadın olduğundan Nahifî'nin bu muameleleri üzerine gülerek:

-Ben senin metresin miyim? Sen benim amant'ım mısın? Bu kadar sevimli muameleler metresler, amant'lar meyanında da nadir görülür.

Dedikçe koca Osmanlı dahi:

-"Metres" demek "sahibe" demek ise sen benim sahibemsin. "Amant" demek dahi "muhib" demek ise ben de senin muhibbinim!

Derdi. Buna ikisi de gülerlerdi. Fakat Michele validenin şaştığı bir şey varsa o da şu idi ki: Nahifî gibi bir delikanlı bir metres ile... Hatta bir de değil türlü metresler ile nerelerde nasıl eğlenebilecek ise Nahifî ile beraber hep kendisi gidiyor. Bu adam delikanlılık hasebiyle müstahak olduğu diğer eğlenceleri nerelerde kimlerle yapıyor? Hiç de metresi yok mu yoksa?

İmdi bir yandan Rosette diğer taraftan Michele valideye şu veçhile irtibat kesbetmiş olursa bilâhere bu rabıtanın Rosette ile Nahifî'yi birbirine bağlayıvermesi nasıl istib'âd olunur?

Daha Abdullah'ın Rosette ile son sözleri teati eylediği akşam hani ya Rosette'in:

-Ben burada Michele validenin kızıyım. Verdiğimiz kararı ondan öğrenirsiniz.

Dediği akşam bu bağ dahi bağlanmıştı. Kız Abdullah'ın yanından çıkıp da Michele valide hastanın yanına geldiği ve daha doğrusu Rosette, Michele valideyi gönderdiği zaman

Abdullah'ın ettiği istizah üzerine Michele valide:

-Bundan sonra senin için dışarlarda taam etmek ve kahvehanelerde, birahanelerde vakit geçirmek yasak! Ben senin metresin yahut validen değil miyim? Nen isem o sıfatın verdiği hak üzerine istinat ederek emrediyorum ki badema taamlarını da burada edeceksin, akşamlarını da burada geçireceksin. Âdeta evli barklı, analı babalı bir delikanlı gibi taht-ı muhâfazada yaşayacaksın. Etudiant denilen haşeratın ne kadar tehlikeli bir mahlûk olduğunu bu vak'a ile öğrendik ise bu tekliflerime itiraz etmezsin.

Sözlerini en ciddî bir tavrını takınarak söylemişti. Bu sözlere Abdullah nasıl itiraz edecek? Zaten hemen hemen böyle yaşamıyor mu? Yalnız farkından maada Nahifî'nin anasına muti bir çocuktan ne farkı var? Hemen dedi ki:

-Kabul ediyorum ama bir şartla!

Michele- Söyle şartını bakayım-

-Mutfak masrafı benden olmalı!

-Ben onu da düşündüm. Masrafın nısfı senden, bir rub'u benden, bir rub'u da Rosette'ten. Çünkü ben aşcılık hizmetini deruhte edeceğim Rosette dahi femme de chambre (yukarı hizmetçisi) hizmetini ifa edecek. Bu hizmetlerimize mukabil de masraftan nısıf derecesinde hisse-mend olacağız.

-Hayır! Bu hizmetlere mukabil hiç masraf vermeyeceksiniz.

-Öyle ise birkaç Frank da aylık veriniz de zât-ı âlilerinin hizmetkârı olalım!

Michele valide bu sözü öyle bir tavr-ı istihzâ ile söylemişti ki masrafa iştirakları hizmetkârlık menzilesine inmemek için olduğunu anlatmıştı. Hatta bunu şifahen dahi şerh eyledi. Anlattı ki kendisi kendi yemeğini zaten pişirmekte olduğundan miktarını çoğaltmaktan başka işi artmayacak. Rosette dahi kendi odasını zaten düzelterek işine, gücüne öyle gitmekte olduğu cihetle onun da işine halel gelmeyecek. Nahifî bir gayret daha ederek:

-Canım sen benim validem değil misin? Rosette dahi hemşi-

rem olacak. Bir oğul, bir ağabey dururken valide ve hemşire masraftan hisse verirler mi?

Dedi. Michele, Rosette'in hemşireliği meselesinde hemen kahkahaya yakın bir suret-i lâtifede gülerek:

-Rosette senin nen olacağını bilmek, hükmetmek bana ait değildir. Fakat biz hâlde bulunanlar için öz valide ve hemşire olsak dahi orta masrafından hisselerini vermeleri Paris'te bizim hâl ve derecemizde bulunan halk nezdinde usûldendir.

Diye Abdullah'ın ağzını kapattı. Evet usûldendir ama işin içinde bir de Osmanlılık var! Osmanlılık da böyle usûller var mı ya? İki kadından masraf hissesi istemek bir Osmanlının hatırından bile geçer mi? Bahusus ki o kadınları bütün masraflarıyla idareye muktedir olan Osmanlının?

Kolay kolay ağzını kapamak şanından olmayan Nahifî burasını da koca karıya anlattı. Michele valide masraf hisselerini kabul etmemek kendilerini hizmetkâr menzilesine indirmek demek olacağını tekrar delikanlının nazar-ı ehemmiyetine arzederek maahaza kendilerini tiyatrolara, gezmelere, dîner'lere, dèjeuner'lere götürmek gibi kavelyelik şanından olan masraf dahi çoğa varacağını bilâ-ihtar mukarrerât-ı vâkıayı kâmilen Nahifî'ye kabul ettirdi. İşte Michele validenin ahrarane ménage'ı bu surette teşekkül eyledi.

Bu maişetin ahrarane olduğu kadar bahtiyarane de olduğunu tafsile hacet var mıdır? Erkân-ı selâsenin üçü de kendilerini pek bahtiyar buluyorlardı. Bahtiyarlığın bu derecesi ne bir hemşire ile birader ve valideden ne de bir çift zevc ve zevce ile bir kayın valideden müteşekkil ménage'larda mutlaka bulunamaz. Bunlar birbirinin hiçbir şeyi değil iken her şeyi oldular. Bunlar içinde yalnız Nahifî'nin gönlünde bir sıklet vardı. Zira eczâ mahkemesi her zaman talebe davalarında olduğu üzere cezanın en büyük kısmını nakde tahvil ederek arbede gecesi kırılan, dökülen kahvehane eşyasının tazmininden maada talebeden on beş kadarını yüzer Frank cezâ-yı nakdî ile on beşer gün dahi hapse mahkum eylemiş olduğundan bu müddet-i mahbûsiyetin inkızasında Nahifî'nin Osmanlı arkadaşları ile birlikte kararlaştır-

mış olduğu muğlak ve müthiş duello meselesi de hallolunacaktı. Kendisine hücum eden beş étudiant ile bir de mahut Moustique'in mahall-i ikametlerini tahkik etmiş ve Nahifî'ye haber vermiş olan arkadaşlar bile velev ki birer birer olsun altı kişiye karşı bir kişinin duello etmesini akıllarına sığdıramıyorlardı. Doğrusunu isterseniz haber veririz ki bu işi Abdullah dahi gözünde büyültmeye başlamıştı. Hem de sebebi korkusu filânı da değil. Asıl sebep şu Michele valide ménage'ının lezzetini izaka eylediği bahtiyarlıktı!.. Abdullah ölüm denilen şeyin tahayyülünden değil a vukuundan bile korkacak ödleklerden değildi. Hele namus mesailine mukabil ölüm onun nazarında küçüldükçe küçülür. Düşündüğü şey Michele valide ménage'inin safasından mahrumiyettir ki arada bir ölüm tehlikesi olmadığı hâlde bile bu bahtiyarlıktan mahrum kalacak olsa yine ayniyle bir ölüme dûçâr olmuş bulunmak kadar müteessir olacaktır.

Lâkin duello için verilen karardan caymak meselesini ne arkadaşları ortaya koyabildiler ne de bittabiî Abdullah. Mahkûmların mahbusiyetleri müddeti hitam bulduğu günün ferdası ber-mûcib-i karâr Abdullah'ın dostları altı kişinin birer birer ikametgâhlarına giderek memur oldukları elçiliği ifa eylediler.

Bâdi-i emirde étudiant'lardan her biri yalnız kendileri davet olunurlar sanmışlardı. Bir de her birinin tayin eyledikleri şahitler bir araya gelerek silâh intihabı falan müzakeresine girişince altı kişinin birden davet olunduğunu anladıkları zaman şahitler hayretlerinden birbirinin yüzüne bakakaldıkları gibi bilâhere bunu asıl duelloyu edecek olan altı kişi haber aldıkları zaman onların hayreti daha ileriye vardı. Abdullah tarafından gördükleri bu cür'et-i azîmeden bayağı ürkerek her biri yürekleri üzerine birer kofa buzlu su dökülmüş gibi bir şeyler hisseylediler. Bunların şu hâllerini Abdullah bilseydi kendi galebesi hakkındaki ümitlerine bir kat daha kuvvet verirdi. Zira bu yoldaki müsâdemâtta esbâb-ı mağlûbiyetin en başlıcası işte bu yürek korkusudur.

Abdullah şu duello meselesine ehemmiyet-i lâyıkasınca dü-

şünmekle beraber ne Michele valideye ne de Rosette'e asla renk vermiyordu. Hatta edilecek duelloların dördü meç ve ikisi tabanca ile edilmeye karar verilmiş olduğundan bir gün Saint Vincent ormanında biraz tabanca talim etmek için birkaç arkadaşlarıyla beraber mezkûr ormana giden Nahifî silâhları kendi hanesine uğratmaksızın arkadaşları vasıtasıyla oraya aşırtmıştı. Bu silâhlar zaten de arkadaşları vasıtasıyla tedarik olunmuşlardı. O günkü tecrübede Abdullah'ın meç talimindeki mahareti arkadaşları tarafından tahsin olunduğu gibi tabanca talimine gelince ilk attığı üç dört kurşun hedefe ber-vech-i matlûb dokunamadılarsa da ondan sonra kulakları tabanca sadasına, gözleri barut ateşine eski alışkanlıklarını tekrar eylediklerinden Abdullah'ın her attığı kurşunu eliyle kondurucasına isabet ettirdiği görülünce:

-Keşke altı duellonun altısı da tabanca ile olsa idi!

Dediler. Bu temenniyi gönlünden hepsinden ziyade eden yine Abdullah oldu. Zira meç taliminde bileği eski maharetini asla kaybetmemiş olduğunu görmüş ise de eski idmanı gereği gibi kaybeylemiş olduğunu da anlayarak dört kişiye karşı tul müddet meç istimali hâlinde bile kendi yorulması ihtimalinden havf eyleyiş idi. Maahaza duellonun edileceği gün bir pazara tesadüf etmesi matlup olmakla o pazara dahi üç gün olduğundan Nahifî bu müddet zarfında idmanını iade edebileceği ümidinde idi.

Cumartesi akşamı Michele valide ve Rosette ile sofraya oturdukları zaman Abdullah Nahifî hâlinden asla renk vermiyordu. Her zamanki tavr-ı ciddî dahilindeki şetareti yine kahraman çehresini tezyin eyliyordu. Taamdan sonra dahi bermutat matbuât-ı lâtîfe kıraatı ile zaman geçirdiler. Yalnız yatmak için kendi odasına çekileceği zaman Michele validenin odaya kadar gelmesini rica ederek orada sadık koca karıya:

-Arkadaşlarla yarın Belçika'ya doğru bir seyahata gitmemiz muhtemeldir. Şayet akşam gelemeyecek olursam yazıhanenin şu gözünü çekerek derununda bulacağın mektubun hükmünü icra etmeni ziyadesiyle rica eylerim.

Demişti. Michele valideden başka birisi olsa idi şu sözlere

tamamıyla inanırdı. Fakat gençliğini her türlü sergüzeştler içinde geçirmiş olan bir tecrübekâr kadın için böyle eteği peşine uymayan bir söze safderuncasına inanıvermek kabil olur mu?

Maahaza Michele zahiren işte bu kadar safderunluk gösterdi. Bu sözü söylemeyi müteakip Nahifî'nin kendisine uzattığı anahtarı alıp gayet tabiî bir surette:

-Hayhay! Belçika'dan bize kim bilir ne güzel hediyeler de getirirsin.

Dedi. Bu dakikada Abdullah koca karının yüzüne lüzumu kadar dikkatle bakmış olsaydı o buruşuk yüzde zor ile peydasına çalışılan tebessümünü hiç de "tebessüm" kelimesinden muntazır olan hükme muvafık olmadığını görürdü. Lâkin şu dakikada Abdullah dahi bu dikkate muvaffak olabilecek hâlde değildi. Michele valide gittikten sonra Abdullah soyunup yatağına girdi. Hem de kapısının sürgüsünü sürerek girdi. Çünkü bazı geceler ya Abdullah kendi kapısını sürmelemez veyahut Michele valide ménage'ını teşkil eden selâseden diğer birisi sürgüyü sürmeyi unuturdu!

Abdullah yatağına girdi ama bir hayli müddet uyuyamadı. Hatta bir aralık kalkıp Michele valideye irae eylediği gözü bir başka anahtar ile açarak çıkardığı bir kâğıt üzerine birkaç şey daha yazdı. Yine yerine yattı. Bir hayli zaman sonra uyuyabildi.

Elbette gördüğü rüyalar pek karışıktı.

Ertesi sabah Michele valide ile Rosette kalktıkları zaman Nahifî'yi odasında bulamadılar. Nahifî erkenden çıkmış gitmişti. Bu erken gidişin ehemmiyetini Rosette asla takdir edemedi. Çünkü bunlar Paris'in haylaz kibarı gibi her gece nısfü'l-leylden iki üç saat sonraya kadar uyanık bulunup badehu yataklarına girerek ertesi günde öğleye kadar yatakta kalmazlardı. Erken yatıp erken kalkan erbâb-ı mesâîden idiler. Binaenaleyh Nahifî'nin daha herkes uykuda iken kalkıp dışarıya çıktığı çok defalar vaki olurdu. Fakat bu sabah delikanlının şöyle erkenden gitmesindeki ehemmiyet-i mahsûsayı Michele valide pekâlâ

takdir eyledi. Hatta Abdullah avdet edecek mi etmeyecek mi diye akşamı dahi beklemeyip hemen odasına koştu ve delikanlının kendisine vermiş olduğu anahtar ile mahut gözü açarak çıkardığı kâğıdı okumaya başladı.

Bu kıraat koca karıya o kadar tesir eyledi ki öz evlâdının kara haberini havi bir kâğıt okuyan validede bu teessürün aynı ancak görülebilirdi. Bu dakikada odayı temizlemek düzeltmek için elindeki süpürgesi ile Rosette dahi içeriye giriverdi. Michele valideyi gözleri kan çanağına dönmüş bir hâlde görünce elinden süpürgesi düşerek:

-Ne var!

Diye koca karının üzerine yürüdü. Artık Michele validede ahvali ketm edecek kudret kalmamıştı. Kâğıdı Rosette dahi okudu. O da birkaç haftalık zevcini kaybeden bir zevce derecesinde dûçâr-ı ye's oldu. Abdullah bu kâğıdı "metanetinizi toplayınız. Hissiyatınızı kaybetmeyiniz" cümleleri ile başlayarak altı kişiye karşı bir kişinin duello etmesi kârı akil olmadığını itirafla beraber buna mecbur olduğunu anlatıyor ve şu hâlde hayatının bekasından hiçbir ümidi olmadığını söyledikten sonra vefatı hâlinde tekmil eşyasını kitaplarını falanlarını ve yazıhanenin diğer gözünde nakden mevcut olan üç bin Frangını kâmilen Rosette'e terk eylediğini bildiriyor. Gönlünün Rosette'e olan derece-i irtibâtına göre şu terk eylediği miktarın pek naçiz olduğunu da itiraf eyliyor idiyse de İstanbul'daki servetinden Rosette'in lâyık olduğu kadar bir meblağı vasiyet edecek olsa ecnebiliği ve memleketlerin uzaklığı hasebiyle görülecek müşkilata değmeyeceğini de "utanarak yazmış" denlecek bir sûret-i i'tizâr ile yazıyordu.

İki kadın birbirinin yüzüne bakışarak o kadar ağladılar ki sevgili bir oğulun, bir zevcin naaşı üzerine de ancak bu kadar ağlanabilirdi. Bazı gözyaşları dindikçe Abdullah'ın mehâsin-i ahlâkiyyesinden birçok şeyleri daha tahattur ederek tekrar ağlamaya başlıyorlardı. O gün elleri hiçbir işe varmadı. Vakıa akşam olup da Abdullah'ın Belçika'ya!... gitmiş olmayarak avdet etmesi ihtimali henüz zail olmamış idiyse de bu ihtimal

dahi şu iki kadını müteselli edemiyordu. Biliyorlardı ki Nahifî de beka-yı hayâtı için zerre kadar bir ümidi olsa şu varakayı yazmaz ve ölüme bu surette hazırlanmaz.

Duellonun nerede edileceğini yazmamış ki ikisi birden oraya koşsunlar da eğer henüz olan olup biten bitmemiş ise muhasımların aralarına atılarak iktiza ederse kendi canlarının fedasıyla Abdullah'ı kurtarsınlar.

Bu iki bîçare kadının şu felâketleri, şu oda içinde mahsur da kalmadı. Derhal hanenin her tarafına münteşir oldu. Halbuki iş hane içinde de kalmadı. Birkaç hane aşırı yerlere kadar her kadının ve onlardan vuku bulan rivayetler üzerine her geveze erkeğin ağzına da düştü. Lâkin onlara ne? Onlar için bu haber vakit geçirmeye hizmet edecek havâdis-i rûz-merreden bir şey! Bu haber polise kadar bile vasıl olarak zaten geçen étudiant arbedesi henüz polisin hatırında olmasıyla "Altı kişiye karşı bir kişinin duellosu" haberini alır almaz komiser mercilerine jurnal vermeye mecbur oldular.

O gün akşama kadar Michele valide ve Rosette için bir matem günü olarak mürur eyledi. Asıl kara habere de akşam üzeri muntazır oluyorlardı. Derken kapıları önünde duran bir arabadan üç kişi Abdullah'ı çıkardılar. Kolu bir beyaz bağ ile boğazına bağlanmıştı. Arkadaşlarının muavenetine pek de muhtaç olmaksızın yürüyebiliyor ve hanenin merdiveninden çıkabiliyordu. Michele valide ile Rosette üçüncü kattan ikinci kata inen merdivenden aşağıya öyle bir iniş indiler ki buna "iniş" demekten ziyade "kendilerini atış" demek lâyık olur. İkinci kat merdiveninde Abdullah'a mülâki oldular. Abdullah bunlara muktedir olabildiği kadar tebessümle bir selâm verdi. Benzi gereği gibi solmuştu. Fakat öyle geçen arbedede olduğu kadar zayıf ve fütur hâlinde görünmüyordu.

Arkadaşları dahi beraber olduğu hâlde delikanlıyı yatağına kadar götürdüler. Abdullah, Michele valide ile Rosette'i tatmin için:

-Bir şey değil! Bir şey değil! Ufak bir çizikten ibaret!

Diyordu. Fakat bununla kadınlara itminan vermiyordu. Nihayet arkadaşlarından birisi:

-Hayır! Doğrusunu söyleyelim: Bir meç ucu sol kolunun pazusunun bir tarafından girmiş diğer tarafından çıkmıştır. İşte doğrusu bundan ibarettir. Adî bir mecruhiyet! Hayatı asla tehlikede değildir. Hatta yalnız sizin himaye ve hizmetinize terk ederek biz gideceğiz. Cerrah ilk tedaviyi icra etmiştir. Yaranın açılmamasını emretmiştir. Üç gün sonra geçecektir.

Deyince işte ciddiyetine kailinin tavrı dahi munzam olan bu söz iki kadını mutmain ve müteselli edebilmiştir.

Bugün sabahtan beri devam eden yeis ve matem hâline nisbetle bu zavallı iki kadının şu itminanları kendilerini nasıl bir suver-i pür sürur hâline nakletmiş olduklarını uzun uzadıya takdire lüzum var mı? Eğer sabahtan beri helâki haberine muntazır olmayıp da ilk defa olarak Nahifî'nin şu hâl-i mecrûhiyetini görmüş olsalardı bittabiî bu hâle kahırlanacaklar, ağlayacaklardı. Şimdi ise bu hâle seviniyorlar. Bu gibi soğuk bir su içinden çıkardığı elini epeyce ılıcak bir suya sokanların onu "sıcak" addeyledikleri hâlde yine o suya gayet sıcak bir sudan çıkardığı elini sokanın onu soğuk bulması gibi! İnsaniyet denilen şey ne acayip ne garaib bir şeydir. Her hâli nisbîdir. Sadî'nin:

Ey sîr to râ cevîn hoş ne-nümâyed
Ma'şûk-ı men est ân ki be-nezdîk-i tu hoş ne-nümâyed
Hûrân-ı bihişt râ dûzeh buved a'râf
Ez dûzehiyân pors ki a'râf bihişt est

Kıt'asını tahattur edecek yer işte bu hâldir değil mi?

*

Bugünkü vukuat hakkında Abdullah Nahifî'den tafsilat ababilmek Michele valide ile Rosette için mümkün olamadı. Vakıa sol kolun pazusunu aykırılamış bir meçin açtığı yara Nahifî'yi öyle sıtmalara dûçâr edecek kadar hırpalamamış ve duello esnasında birlikte bulundurulmak mutat olan tabibin sür-'ati sayesinde çok kan zayi edilmeksizin yara sarıldığı cihetle

sahibine o kadar zaaf vermemiş ise de Abdullah herhalde mecruh ve binaenaleyh hasta olduğundan sualler iradıyla tacize kadınlar cesaret edemiyorlardı. Kendisi de öğünmekten lezzet alır takımından değil ki "şöyle oldu böyle gitti" diye temedduhlara girişsin. Yalnız:

-Dün gece irae eylediğim gözü elbette açmamışsınızdır. Çünkü Belçika'ya gitmiş olduğumu hükmettirecek kadar gecikmedik.

Demişti de tek hasta mecruh üzülmesin diye Michele valide tarafından dahi:

-Evet! Açmaya, bakmaya henüz lüzum görmemiştik!

Diye yalan suretinde bir cevap verilmişti. Bu cevaptan Nahifî pek ziyade memnun olmuştu. Hatta mahut göze koyduğu kâğıt şimdiye kadar Michele valide tarafından görülmemiş olmasına göre bundan sonra dahi görülmemek için o vermiş olduğu anahtarın iadesini rica eylemişti. Michele valide anahtarı iade eyledi ama titrek bir el ile iade eyledi.

Zira mahut vasiyetname kılıklı kâğıt şu anda göz içinde olmadığı gibi hatta göz kilitli bile değildi. Lâkin böyle bir işte ne kadar zaman kazanılır ise kâr sayılacağından anahtarı kemâl-i cür'et ve metânetle iadeye gayret ederek binaenaleyh Nahifî de hiçbir iştibaha mahal bırakmamaya muvaffak olabildi.

Bugün duelloya tamam vakt-i zuhrda başlanıp öyle işlerde mutat olduğu üzere étudiant'lar akşam gazetelerine "procès-verbal" ları yetiştirmişlerdi. Malûm a? Bir duello olduğu zaman şahitler birer "procès-verbal" yani zabıtname tahrir ve imza ederek bunda duellonun nasıl vukua geldiğini ve kimlerin nerelerinden ne kadar ehemmiyetli yaralandıklarını hikâye ve imza ederek onu gazetelere dahi tebliğ eylerler ki kahramanlık taslamanın bir türlüsü de budur. Bugünkü altızlı duellonun procès-verbal'lerinde Osmanlı mübarizin Osmanlı şahitlerinin imzaları yoktu. Onlar işin bu cihetine hiç ehemmiyet vermeyip mecruh arkadaşlarıyla meşgul idiler. Hatta altı Fransız mübarizlerinin on iki nefer şahitleri:

-Buyurunuz! procès-verbal'i tanzim edelim! dedikleri zaman Osmanlılar:

-Siz yazınız! Sizin sûret-i hikâyenize biz emniyet ederiz.

Dedikleri gibi zabıtname bade't-tahrir imzaya davet olundukları zaman dahi:

-Suret-i hikâyenizdeki doğruluktan eminiz. İmzamıza hacet yoktur. Siz de emin olunuz ki yazdığınız procès-verbal tarafımızdan asla dûçâr-ı tekzîb olmaz.

Demişlerdi. Vakıa étudiant'lar bunları pek doğru olarak yazmışlardı. Zaten böyle şeyler mülâhazât-ı husûsiyyenin de ilâvesiyle yazılmak mutat olmayıp gayet sade bir surette yazılmak mutat olduğundan étudiant'lar bunları o sûret-i sâdede yazmışlardı. Akşam gazetelerinde görüldüğü üzere sureti de hemen aynen gibi bir şey olmak üzere şundan ibaretti:

Altızlı Bir Duello

Tıbbiye talebesinden Pierre Marlowe ve Vincent Caudet ve Etienne Sallechar ve Paul Marquant ve Eugèn Catafani ve Louis Véranda ile hukuk talebesinden Abdullah Nahifî arasında bu gün Saint Vincent ormanında bir duello vukua geldi. Mubârezeye tamam vakt-i zuhrda başlanıp saat biri yedi dakika geçerek mübareze hitam buldu. Evvelâ Marlowe tabanca ile meydana çıkarak bir kurşun attı. İsabet ettiremedi. Abdullah "sizin gençliğinize acırım. Ben kurşun atmakta pek mahirim. İşte dört metre sağ tarafınızaki ince ağaca bakınız!" diye tabancasını o tarafa tevcih ederek "bir adam boyundaki budağa!" diye ateş eyledi. Filvaki tamam o budağı vurdu. Bu birinci mübarezeye bu suretle hitam verildi. Saniyen Chaudet yine tabanca ile meydana çıkıp attığı kurşun üç hatve mesafede kendi önüne düştü. Abdullah ona atacağı kurşunu da yine evvelki budağa atarak hemen evvelki kurşunun üzerine denecek kadar yakın noktasına vurdu. Hasımlarının şu semahatlarını Marlowe ile Chaudet kabul etmek istemeyip mübarezenin tekrarını istediler ise de beyne'ş-şuhûd bu mütâlebede hakları olmadığı hükmolundu. Salisen Sallechar meç ile meydana çıkarak üçüncü hamlede Abdullah'ın

meçi Sallechar'ın meçini orta yerinden çarpıp kırdı. Rabian Marquant yine meç ile mübârezeye girişip iki hasım yirmi dakika kadar uğraştıktan sonra Marquant sol omuzunun köprücük kemiği altından bir ceriha alarak mübarezeye hitam vermek lâzım geldi. Hamisen Catafani kezalik meç ile meydana çıktı ki tamam yirmi beş dakika mübâreze neticesinde sol kolundan mecruh olduğu hâlde yine mübareze de devam için ısrar ederek bir dakika sonra sağ omuzu altından mecruhen yere düştü. Sabian Véranda yine meç ile meydana çıkarak sol kasığı altından mecruh oldu ise de kendisini toplayıp o da Abdullah'ın sol koluna bir meç sapladı. Mübarezenin sûret-i vukûu ve neticesi bundan ibaret olduğunu tasdikan imza ederiz.

Bu zabıtnamenin altını on iki şahit imza ederek tabip dahi yaraların hiçbirisi mühlik olmadığını tasdiken imza eylemiştir.

Şuracıkta hemen ihtar edelim ki mübârizlerin beşincisi olan Catafani işte "Moustique" lâkabı ile mülâkkab olan şerirdir.

Akşam gazetelerinin bu akşam verdikleri haberler şundan ibaret idiyse de ertesi sabah hemen bütün Paris gazetelerinin verdikleri tafsilât koca Paris şehri içinde Abdullah Nahifî namını herkesin ağzında dolaştırmıştı. Kurşun atmaktaki mahareti okuyanları dûçâr-ı hayret edecek bir lisanla yazıldığı gibi tabanca ile mübareze eden Marlowe ve Chaudet'yi Abdullah'ın öldürmesi âdeta muhakkak iken kurşunların istikametini ağaç budağına tahvil etmesi herhalde arkadaş demek olan talebe hayatına riayetinden münbais bir semahat olduğu fevkalâde sitayişlerle yazılmıştı. Meç kullanmaktaki mahareti de bunlardan az medih ve sitayiş ile yazılmamıştı. Ona karşı durabilecek mubâriz-i mâhir yalnız Eugène Catafani olduğu hükmedilerek eğer Abdullah'ın pek ziyade yorulmuş olduğu bir zamana tesadüf eylese idi belki de katl edebileceği mülâhazasıyla Moustique tebcil edilmişti. Hele altıncı mübariz maharette Abdullah derecesinde olmak baid iken Abdullah'ı cerhedebilmesi mahza Osmanlı mübarizin ziyadesiyle yorulmuş bulunmasından neş'et eylediği de itiraf olunmuştu.

Gazetelerin şu yolda verdikleri tafsilât içinde Nahifî'nin

dostlarını da büyük bir himmetleri olduğuna şüphe etmemelisiniz. Değil mi ya? Bu mübareze Osmanlılık namına şeref verecek ahvalden olduğu hâlde bu himmetin neden diriğ eylesinler? Maahaza Fransız matbuatı da bu meselede levâzım-ı hakkaniyeti ifadan geri durmadılar. Bir kahraman gencin ikmâl-i nâmus emrinde gösterdiği bu yararlığı bihakkın takdir eylediler. Hem bu iştigalât matbuat için yalnız bir güne, yalnız iki güne mahsus iştigâlâttan ibaret görülmedi. Haftalarca "Abdullah Nahifî" kelimeleri matbuat sahifelerinde sername ittihaz olundu. Petit Journal ve Petit Parisien'in musavver nüshaları gibi adî musavver nüshalar mübarezenin resimlerini yaptılar. Bunlar zaten kahvehane arbedesinin de resimlerini yapmışlardı. Derceyledikleri tasvirlerin asıllarına müşabih olup olmadığından mesul değiller ya? Yaptıkları resimler ne Abdullah ne de étudiant'lara asla benzemedikleri hâlde yine yapıyorlardı. Hatta İllustration gazetesi Abdullah'ın tasviri olmak üzere fotoğrafya resminden alarak kara kalem bir resim yapmıştı da o da Abdullah'a benzememişti. Abdullah gayet gösterişli bir kahraman olduğu hâlde bu resim epeyce cılız düşmüştü.

*

Bu defa Abdullah Nahifî bir hafta kadar hanesinden çıkamadı. Bu müddet zarfında müracaat eden gazete muhbirleri def'-i leyyin ile savuluyorlar idiyse de birçok eskrim ve nişancı cemaatleri tarafından Nahifî'yi fahrî azalığa kabul için gönderilen mebuslar bitabiî hürmetle kabul olunuyorlardı. Hatta bu münasebetle Nahifî'ye dair matbuata intikal eden şeyler meyanında bu delikanlının pek meşhur bir avcı olduğu bile ilân kılınmıştı da iki avcı kulüpleri tarafından da fahrî azalığa davet gelmişti.

Abdullah Parisce âdeta meşahirden olmak derecesini bulmuştu. Onun yerinde başka birisi olsa idi bu şöhretten pek büyük istifadeler ederdi. Nakdî suretinde maddî istifade değil! Fakat her taraftan ziyafetlere davet olunmak ve bahusus kadınlar salonlarında celb-i enzâr eylemek gibi manevî istifade ki bir genç adam için bunlar dahi sevilemeyecek şeyler midir? Fakat Abdullah Nahifî gereği gibi merdümgiriz bir adam olmaktan

fazla asla mefhareti de ilmî bir surette aramak bulmak iştiyakında olmasıyla bu iltifatlara öyle çıldırasıya sevinmiyordu. Hatta refakatinde bulunan Michele valideye, Rosette'e :

-Bu sizin Paris'iniz ne tuhaf yer! İnsan ne kadar adî bir şey ile ne çabuk iştihar ediyor!

Diye bir mülâhaza-i müteaccibane bile serdeylemişti. Vakıa Paris öyledir. Ciddî memleketlerce pek de ehemmiyeti görülmeyen şeyler üzerine çarçabuk bir ehemmiyet kazanılabilir. Bunun sebebi Paris ahalisinin fevkalâde hususât için gayet mütecessis ve meraklı olmasından da ibaret değildir. Asıl sebep matbuatın zevzekliği, gevezeliğidir. Bir parçacık câlib-i nazar olan şeylerin gerek methinde gerek zemminde ifrat ve tefrit bunların yalnız şanı değil medâr-i kesb ü kârıdır. Yazdıkları şeylerin kuvvetini arttırmak için maraz-ı rekabete o kadar mübtelâdırlardır ki bir şeyin methi zemmi tasvirâtını sanki müzayedeye koymuşlar gibi her yazan kendisinden evvel yazmış olanlarını mutlaka geçmek ateşi gayretiyle cayır cayır yanar. Dikkat olunur ise bu hâlin yavaş yavaş bizim matbuât-ı Osmâniyyeye de sirayet etmekte olduğu görülüyor. Hatta bazı gazetelerin meselâ bir muharebede askerimizin henüz girmemiş olduğu bir yerden muhbir-i mahsûsu tarafından telgraflar getirterek oraya asâkir-i Osmâniyyenin şöyle girdiğini ve telgrafhâne-i Osmânî küşadıyla işte muhaberâta "şöyle başlandığını" yazması ve asâkir-i Osmâniyyenin ise oraya ancak birçok günler sonra girebilmesi ve kezalik bazı gazetelerin bir büyük hükümdarın boğazdan mürurunu muhbir-i mahsûsundan aldığı hususî telgraf üzerine ilân etmesi ve halbuki o hükümdarın şiddetli bir muhalefet-i havâdan dolayı vürudunu bir gün tehir eylemesi gibi ahvâl-i acîbe işte hep o gayret-i müsabakadan ileriye gelmiş şeylerdir. Bu kadar mühim işlerde bu kadar kizbi ihtiyar eden matbuatın hususât-ı sâirede daha neleri ihtiyar etmesi mülâhazaya muhtaç kalmaz mı? Zira anlaşılabilen ihtirâât bunlardan ibaret ise de anlaşılamayanlar kim bilir daha ne kadardır?

Bakılsa Osmanlılıkta cibillî olan sıdk u istikamete böyle şeyler yakışmamalı ama bunları "terakki" cümlesinden adde-

denler nasılsa kendilerini alamıyorlar. Hakîkat-i hâl aranırsa bir memleket matbuatının mübalâğayı böyle kizb ve dürûğ derecesine vardırmaları o memleket ahalisine karşı ya doğrudan doğruya hıyanet veyahut ahaliye istihza sayılır. Paris matbuatına gelince bunların ikisini de farzetmek mümkündür. Zira zaten tehâlüf-i efkâr ile meşhur olan Fransız kavminin zihinlerini daima tağlit eylemek hatta politikaca Fransa'nın hasmı olan devletlere varıncaya kadar birçok tarafların emel-i mahsusu olup Paris'te bu emele hizmet ettirecek pek çok gazeteler bulabildikleri zaten meşhur olduğu gibi karilerini her ne surette olursa olsun eğlendirmeyi medâr-ı kesb ü kâr ittihaz eylemiş bulunan gazetelerin halkı âdeta çocuk aldatırcasına aldatmaları da bir istihzadan başka hiçbir şeye haml olunamaz. Maahaza canınız istediği kadar şaşınız ki Paris'te bir gazete böyle olmaz ise rağbet dahi bulamaz.

Hâsıl-ı kelâm Concorde köprüsü başında kahvehanede Vincent ormanında üç vak'anın üçünde de Abdullah Nahifî tarafından gösterilen besalet vakıa bilvücûh şâyete-i takdir ve tahsîn olmakla beraber Paris Matbuatı mübalâga ede ede Nahifî'yi o kadar büyültmüşlerdi ki âdeta İran'ın Zal'ı, Rüstem'i, kahraman katili filânı Nahifî'ye nisbetle cılız, aciz, miskin ve müstahkar şeylerden addolunması lâzım gelirdi. Bu kadar mefahir üzerine hiç mağrur olmayan bir kimse varsa o da Abdullah Nahifî'nin kendisi idi. En mağrur olan kimse ise Rosette idi. Abdullah'ın haricî ve dahilî olan yakışıklılığı, güzelliği her genç kadının celb-i nazar-ı ehemmiyet ve rağbetine bâliğan-ma-belâğ kifayet edebileceği gibi batınen dahi deryadil, cömert ve kuzu gibi halim, selim ve bir genç kıza zinet olacak derecede mahcup ve utangan bulunması da Rosette'i delikanlının delisi ve divanesi etmeye kâfi ve vâfi iken bir de şu kahramanlığı üzerine artık Rosette'in Nahifî hakkındaki takdiratı tarif ve tavsif imkânının da haricine çıkmıştı. Teessüf etmelidir ki bahtiyarlığın bu mertebe-i kemâli kızcağız için o bahtiyarlığa tamamıyla makus olmak üzere bir de betbahtlık hâsıl etmiştir. Zira şimdi şu satırları okurken elbette tahattur eylersiniz ki Madame De Rose Bouton'un hanesinde visite kâğıdı çalmaya mecbur olduğu akşam

Rosette'i o hâl-i me'yûsiyete dûçâr eyleyen şey mahza Abdullah hakkındaki bu takdiratı olmuştur. Abdullah'ı böyle takdir etmemiş ve bu takdire mütenasip bir derece-i mecnûnânede sevmemiş olsaydı bu kadar müteessir olur muydu? Hem o vizite kâğıdını orada görmesi zavallı Rosette'in betbahtlığının mebdei değildi. İşin daha birtakım mukaddematı da vardı. Bu mukaddematı da kariben hikâyeye girişeceğiz. Şimdilik şu Vincent ormanı duellosunun neticesini de hikâye edelim ki nevbet-i hikâye mesâil-i sâireye de gelsin.

*

Her muhârebe-i muntazama bir musâlâha-i muntazamayı intac eder. Muharebeyi "muntazama" diye kaydettiğimize sebep ne olduğunu tafsile ihtiyaç yoktur a? Cengiz'in, Timurlenk'in istilâları gibi eşkiya muharebatının en büyük mikyasta olanlarından temyiz içindir ki o yolda olan istilâlaların zımnında bir maksad-ı medenî olmayıp mücerret yağma ve tahrîb-i bilâd için olduğundan ne mütareke bilirler ne musalâha! Muhârebe-i muntazama ise maksad-ı medenîden bir maksat üzerine mübteni bulunur ki o maksadı hâl ve hâsıl eyledikten sonra akdolunacak musalâha dahi "muntazam" olur. Yani kable'l-muhârebe mevcut olan dostluk yine avdet eder. Kable'l-muhârebe o dostluk mevcut olmasa bile yeniden bir dostluk peyda olur. Şu muntazam ve gayr-ı muntazam muharebeler ile muntazam ve gayr-ı muntazam musalâhalar hakkında asrımızda iki nümune gördük ki ikisi de pek parlaktır. Gayr-ı muntazam olanların nümunesi Fransa ve Alman muharebe ve musalâhasıdır. Bir Alman prensinin İspanya'ya hükümdar intihabına mani olmak gibi bir maksad-ı gayr-ı medenî üzerine fuzulî bir surette Almanya'ya hücum etmiş olan Fransa bilmağlubiye bir musalâha akdine mecbur olmuş ise de bunun cümle-i şerâitinden birisi Alsace-Lorraine'ın Almanya'ya terkinden ibaret olmasıyla o musalâha dahi gayr-ı muntazam hükmünü almıştır. Zira bade'l-musâlâha dostluk avdet edeceğine veyahut hâsıl olacağına bilâkis adavet teyit ve teebbüd eylemiştir. Muntazamlara misal dahi Prusya ve Avusturya ve İtalya muharebesidir. Prusya ile İtalya Sadova ve

Lissa'da Avusturya'ya hücum eyledikleri ve Prusya galip ve İtalya mağlûp oldukları hâlde Hamburg hanedanının Almanya üzerindeki unvân-ı imparatorîsi tarihine hatime çekilmek ve Venedik eyaleti İtalya'ya verilmek esasları üzerine bir musalâha akdolunmuş ve muharebe zaten şu maksad-ı medenî üzerine mübteni bir muhrebe-i muntazama olduğu gibi akdolunan musalâha dahi o kadar muntazam olarak zikrolunan üç decvlet-i mütehâribe o zamandan beri "ittifâk-ı müselles" dostluğu ile birbirine bağlanmıştır. Bunlar hep zamanımızın vukuatıdır. Bu satırları yazan kalem-i nâçiz bu ahvâl-i harbiyye ve sulhiyyeyi de yazmıştır.

Duello dahi bir muhârebe-i muntazamadır. Hikmet-i ahlâkiyye noktainazarından duelloyu beğenmeyen hükemanın intikadat ve muhakematı pek muhik olmakla beraber yine bir muhârebe-i muntazamadır. Müdekkikîn-i hükemânın birçoğu muhârebât-ı düveliyyeye dahi kemâl-i medeniyet ve insâniyye şanına muvafık bulmazlar. O hükemaya ittiba eden pek çok sulhperestan dahi her sene Avrupa'nın büyük şehirlerinden birisinde sulh kongreleri akdederler. Oralarda cengin mazarratına ve sulhün muhassenatına dair pek amîk intikadât ve muhakemâta girişirler. Bu intikadât ve muhakemât dahi tamamıyla haklı olmakla beraber muharebe yine mevcuttur. Hatta esbâb-ı harbiyye gittikçe terakki eder. Gittikçe ikmal olunur. Bu sulh kongrelerinden evvel tüfekler üç dakikada bir patlar ve üç yüz metre mesafeye kurşunu götürürken şimdi bir dakikada on, on beş, yirmi kere patlayıp kurşunu da bin, iki bin, üç bin metre mesafelere götürürler. Toplar dahi bunlara makîs! O zamanlar cenk gemileri ağaçtan yapılıp derunundaki cengâverler top topa, tüfek tüfeğe, tapanca tapancaya, kılıç kılıca, balta baltaya, şiş şişe mukatele ederlerken şimdi top topa olan mukatelenin derecesi şu dediğimiz suretten pek ziyade yükselmiş olduktan fazla mahmîz mahmîze, torpido torpidoya dahi mukatele olunmak derecesinde terakkiler görülmüştür. Hâsılı hükemânın, sulh-perestânın, o medeniyet-perestane, insaniyet-perverane intikadâtına rağmen muharebe yine mevcuttur. Bu yoldaki malûmat ve intikadâta rağmen duello dahi mevcuttur. İki hasım yekdiğerine ilân-ı harb edecek

bir mecburiyet altına girerler. Birbirine "şahit" namıyla elçiler gönderirler. Bunlar meseleyi sulhen tasfiye çaresini düşünürler. Muvaffak olamazlar. Mübarezenin şeratini tayin ederler. O şerait dahilinde mübareze vukua gelir. Netice ne olursa olsun mutlaka musalâhaya müncer olur. Kable'l-muhâseme, mubarizler dost idiyseler bade'l-muhâseme bu dostluk yine muntazaman avdet eder. Kable'l-muhâseme aralarında dostluk yok idiyse bade'l-mübâreze ve'l-musalâha aralarında dostluk hâsıl olur. Bu yolda olan bir muharebede, musalâhada elbette Fransa ve Almanya muharebesinden de, musalâhasından da daha muntazam görülür.

Abdullah Nahifî ile étudiant'lar arasındaki mesele dahi işte böyle bir musâlâh-i muntazamayı intac eyledi. Abdullah'ın yarası diğerlerinden evvel iltiyam-pezîr olmuştu. Onlar dahi iyi oluncaya kadar beklenerek bir akşam yedi mübariz ve on dört şahit ile mübarezede hazır bulunmuş olan doktor muteberce bir restoranda yirmi iki kişilik bir sofrada ictima eylediler. Tuhafını mı istersiniz? Bu sofra lokantacı tarafından meccanen verilmişti. Yalnız o akşam salonlarda bu ziyafeti temaşa için gelecek olanların dahi taam etmelerine müsaade olunmak şartıyla! Étudiant'lar o deli çocuklar bu şartı maalmemnuniye kabul eylediler. Çünkü kendilerini âleme gösterip şöhret ve şanlarını artıracaklar! Bu hâlden yalnız Abdullah hoşnut olmadı ise de onun da arkadaşları kabul için ibrama kadar çıkıştıklarından imtina idememişti. Yalnız bade't-taam yedi mübarizler birbiriyle musafaha etmelerinden başka hiçbir nümayiş edilmemesi, hiçbir nutuk irat olunmaması şartıyla bu ziyafete karar verildi.

Bu karar evvelce birkaç gazete vasıtasıyla ilân ediliş bulunduğundan lokanta müdürü o et'ime ve eşribenin fiyatlarını üç kat artırdığı hâlde hemen hiçbir masa boş kalmamıştı. Kadın, erkek erbâb-ı temâşâ ile dolmuştu. Bir tuhaflık daha! İşbu erbâb-ı temâşânın dörtte üçü kadarı ecnebilerden idi. Paris'e seyahat ve temaşaya gelmiş İngiliz ve Amerikalı seyyahîn, malûm a bunlar vardıkları yerlerde görmeye az çok salih her ne var ise mutlaka göreceklerdir. Memleketlerine avdet eyledikleri zaman edecek-

leri hikâyelerde hiçbir noksan kalmamalıdır. Zaten niçin seyahat ediyorlar? Yalnız kendileri görmek için değil! Gördüklerini hikâye etmek hakkı, şerefi, şanı bundan akdem ve ehem bir maksattır. Paris'te bütün matbuata sermâye-i bahs ve makal olmuş bir mübâreze-i acîbe vukua gelmiş olsun da onun musalâha ziyafetinde bulunmak mümkün iken bulunulmasın! Bunu hiçbir seyyah kendi şân-ı seyâhatı için tecviz edemez.

Vakıa taamın müddet-i devâmınca fevkalâde addolunabilecek hiçbir hâl olmadı. Herkes bilhassa haşarı étudiant'lar gayet akilane ve edibane taam eylediler. Yalnız sofradan kalkılıp da mübarizler musafaha eyledikleri zaman şahit olan étudiant'lar el çırpmaya başladıklarından sair sofraların kâffesinde bulunan erbâb-ı temâşâ dahi kıyam ederek sürekli bir el şakırtısı ile bu musalâha-i muntazamanın imzalarını tasdik eylediler. Erkekler el çırpıyor, kadınlar dahi bu misillû alkışlarda mutatları üzere mendillerini sallıyor idiler. Bu alkış hakikaten pek şanlı şerefli bir hâl teşkil eyledi. Abdullah Nahifî dahi ziyafetin bu türlüsüne imtina etmemiş olduğu için derunundan memnun oldu.

Alınız size matbuat için bir sermâye-i iştigal daha! Ertesi gün gazeteler bu ziyafetin de tafsilâtıyla doldu. Nutuk yollu kimse harf-i vâhid tekellüm etmemiş iken irat olunan nutuklardan bahseden ve hatta bunları aynen derceyleyen gazeteler bile bulundu. Erbâb-ı temâşâ son alkıştan maada parmaklarını bile kımıldatmamış oldukları hâlde her nutuk erbâb-ı temâşâya alkışlattırılmıştı. Matbuat bu!.. Bir kere şarlatanlığı ele aldıktan sonra artık neden ihtirazı kalır?

Alınız size Paris salonlarında bir zemîn-i iştigal daha! Altızlı bir duello nasıl nevadirden ise onun musalâha ziyafeti dahi öyle nevadirden olmak üzere "causeur" ları, "causeuse"ları meşgul eyledi. Malûm a "causeur" demek "konuşucu" ve "hikâye edici" demek olup lüzumu kadar talâkat-ı lisânı cerbeze-i güftâra malik olanlar için Paris salonlarında bu sıfat en büyük bir medâr-ı makbûliyettir. "Causeuse" dahi imlâ-yı Türkîsinde yalnız bir nokta fark ile causeur'un müennesidir. Lâkin bu hikâye-

lerde dahi asıl câ-yı ehemmiyet Abdullah Nahifî idi. Onun hâl ve şanını soran güzel madamlar causeur'lar ve causeuse'lar tarafından:

-Abdullah mı? O! Pek yakışıklı bir delikanlı! Çehresi merdane, kendisi mütevazi! Kuzu postu içinde bir arslan!

Tarzında cevaplar aldıkça pek çokları bilâ-ihtiyar içlerini çekiyorlardı. Zavallı Rosette! Değil mi?

-4-

Hıyanet

Birinci babımızda dışarıya çıkmak hem de nasıl bir maksad-ı âşüftekârâne ile olduğunu sonra görüp anladığımız bir yolda çıkmak için hazır gösterdiğimiz Madame De Rose Bouton'un mücerret dikişcisini beklemek için salonunda bulunduğunu haber vermiştik. Dikişcisi dahi bizim Rosette olduğunu görmüştük. O zaman için Rosette'in ehemmiyeti malûmumuz değil idiyse de ikinci ve üçüncü bablarımızdaki tafsilât ile Rosette'i tanımış olduğumuzdan Madame De Rose Bouton ile dikişci Rosette'in arasındaki münasebet âdeta bir münâsebet-i rakîbâne olduğunu şimdi görmekteyiz.

Evet! Bu münasebet bir münâsebet-i rakîbânedir. Fakat yalnız Rosette tarafınca bir münâsebet-i rakîbânedir. Madame De Rose Bouton ise karşısında bulunan ve yirmi Franklık bir bahşişe o kadar teşekkürler eden âciz kızcağızın kendi rakibi olabileceğini hatırdan bile geçirmediği derkârdır. Hikâyemizin bu cihetince dahi tafsilât-ı atiyyeye muhtacız.

Michele valide ménage'ının yalnız Abdullah Nahifî üzerinde bir bar olmak üzere teşekkül etmeyip üç erkânı orta masrafını tam ve nısıf paylar üzerine vermek şartıyla teşekkül eylediğini görmüştük. Bu hâlde herkesin evvelce meşgul olduğu işlerle iştigali de tabiî idi. Fakat burada "herkes" demekten maksad-ı yegane yalnız Rosette olacağı derkârdır. Zira Michele valide ufacık bir iradı ile geçinir bir kadın olup bu iradı bulunmasa dahi iki elinin emeği ile bir başını kurtarmaya artık muktedir olamayacak kadar ihtiyardı. Nahifî ise Paris'e tahsil için gelmiş olduğundan bu ménage'ın teşkilinden evvel meşgul olduğu iş ile iştigalde devam edecek yalnız Rosette kalıyordu. Michele validenin hüsn-i idâresi sayesinde "orta masrafı" denilen mutfak ve müteferrik masraf o kadar azdı ki birbiri üzerine günde altı Franga bile baliğ olmayan bu masrafın bir rub'unu yani bir buçuk

Frangını Rosette'ten almayı Nahifî âdeta utanmak lâzım gelen ahvalden addeyliyor idiyse de Michele validenin koymuş olduğu esası bozamıyordu.

Üç kişinin kuşluk ve akşamlık taamları masraf-ı müteferrika ile beraber günde altı Frangı tecavüz etmeyeceğine ihtimal ki karilerimiz meyanında taaccüp edenler çok bulunur. Paris ahvalinin bu cihetine ait tafsilâtı "Avrupa'da Bir Cevelan" sernameli seyahatnamemizde ita eylemiş olduğumuzdan o seyahatnameyi okuyanlarda bu taaccüp bulunamaz. Erzakın fiyatı bizim İstanbul fiyatını hemen de geçmeyen bir memlekette yakasını lokantalara kaptırmayıp da böyle bir ménage teşkil edebilenler için maişet filhakika bu kadar ucuz olabilir. Orada en pahalı şey mesken kirası ile meşrubat, süs ve sefahat mesarifidir. Lüzûm-ı hakîkî derecesindeki mesarifin ehvenniyeti hususunda dahi günde dörtten altı Franka kadar kazanan amelenin birkaç nüfuslu bir familyayı geçindirebildiğini düyünmeye kâfidir.

Rosette dikişciler sınıfında epeyce yükselmiş bir sanatkâr olduğu için mensup olduğu mağazada günde üç Frank otuz santim alıyordu. Ayda yüz Frangı böyle gündelik hesabıyla verip almaktaki hikmet ise maaşın yalnız "journée de travail" denilen iş günleri olması kaziyyesidir. Bir işçi kaç gün tatil işgal ederse o kadar gündeliği kesilir. Hem herhalde böyle iş günlerinin ücreti muayyen olması dahi temeyyüz eden işçiler içindir. Amele-i âdiyye ise gündelik almayıp iş başına ücret alırlar. Edecekleri tembelliklerin önünü almak için dahi bu tedbir bulunmuştur.

Hesap edilecek olursa orta masrafına günde bir buçuk Frank vermek Rosette için çok gelir. Michele valide ménage'ının teşkilinden evvel Rosette boğazı için bu kadar masraf etmiyordu. Zira kuşluk taamını bazen biraz ekmek ve bir miktar sucuk veyahut peynir ve bazen âdeta bir miktar ekmek ve bir bardak bira ile de savuşturur ve akşam için dahi en ucuz bir mutfağın yalnız bir türlü taamıyla iktifa eyliyordu. Ama şimdi biraz ziyade masraf etmekle beraber günde iki defa muntazaman taam eyliyor ki tegaddinin artması masrafın artmasına kıyas kabul edemeyecek derecede kârlıdır. Bununla beraber Abdullah'ın ihmal etmemesi

tabiî bulunan küçük hediyeleri de eski ve yeni bütçe nisbetini yine yerine getirmektedir.

Elhasıl Rosette yine evvelki gibi çalışıyordu. Mensup olduğu mağaza eğerçi nehrin öte tarafında Rivoli sokağında ise de Saint Germain bulvarındaki haneleriyle mağazanın arasındaki mesafe bir kilometreye varmadığından öyle paydosunda hanesine kadar gelerek taamını ediyordu. Madame De Rose Bouton'un hanesinde görüldüğü üzere en başlıca işi dahi büyük madamların kendi hanelerinde icra olunacak prova ve muayeneleri icra ettirmek olduğundan bu hizmetlerine mukabil büyük madamlar tarafından az çok bahşişler dahpi eksik olmuyordu.

Rosette'in Madame De Rose Bouton hanesine gitmesi şu bizim gördüğümüz zaman ilk defa olmak üzere vukua gelmemiş olduğu gibi Abdullah hakkında iştibahını davet eyleyen hâl dahi ilk defa olmak üzere yalnız o vizite kâğıdının konsol üzerinde görülmüş olmasından ibaret değildi. Böyle bir hâl ilk defa olarak vukua gelmiş olsa Rosette üzerindeki o büyük tesiri istib'âd olunmaz mı? Mensup olduğu ménage'ın erkân-ı selâsesinden birisnin vizite kâğıdı bir kadının tuvalet odasında görülmüş. Bundan ne çıkar? Ama rükn kendi dil ü canının sahibi imiş. O kadın da hevesât-ı sefîhânesi hadd u nihayet bilmeyen şifteler-denmiş. Varsın olsun! Abdullah Nahifî gibi bir kemal adamı carte de visite'i değil bizzat kendisi bile o tuvalet odasında görülecek olsa ilk defa olmak haysiyetiyle bu derece iştibaha mahal görülemez.

Evet! Muhakememizin bu sureti pek çok itirazlar davet edebilecek bir muhakeme olduğunu kendimiz itiraf ederiz. Bu derece iştibaha mahal görülemezdi ama münâsebet-i âdiyyeden addolunabilecek münasebetlerde bu mahal görülemezdi. Rosette ile Nahifî arasındaki münasebet ise adlî değil fevkalâde münasebetlerden addolunmak lâzım gelir. Rosette, Nahifî'yi o kadar seviyor ki sevginin bu derecesini olur olmaz roman "héroine" leri üzerinde tahayyüle, tasavvura da imkân yoktur. Vakıa söylemek için lâzım gelen meziyetlerin kâffesine bizim koca Nahifî maaziyadetin malik ise de Rosette'in onu sevmesi o meziyyatın

liyakaten göstereceği derecenin de pek çok fevkinde. Rosette Nahifî'yi bir büyük senyör olmak üzere telâkki ederek onun büyüklüğüne mukabil kendini olsa olsa bir cariye menzilesinde bulduğu hâlde ondan gördüğü muameleden hiç şüphesi kalmıyor ki cariyesi değil cidden sahibesidir. Muhib ve muhibbe kendilerini birbirinin tamâm-ı lâyıkı ve münâsibi bulsalar vefa ve sebatlarındaki şüphelerinden belki de o kadar endişe etmeyebilirler. Binaenaleyh kıskançlıkları dahi ihtimal ki o kadar şiddetli olmayabilir. Fakat merâtib-i mâddiye ve maneviyyece aralarında Rosette ile Nahifî derecesinde bir fark bulunursa sevdiğini bir nimet-i gayr-ı müterakkibe ve gayr-ı me'mule addeden Rosette için onu kaybetmek ihtimâlât-ı baîdesi bile kendini son dereceye kadar meyus etmeye kâfidir. Şu nükat-ı nazara kıyasen Rosette, Nahifî'yi ilk defa olarak dahi madamee da Rose Bouton'un tuvalet odasında!... görecek olsa son defa vizite kâğıdını gördüğü zamanki kadar müteessir olmakta mazuriyeti hakikaten teslim olunmak lâzım gelir. İhtimal ki muhibbinin o hanede ilk eserini gördüğü zaman dahi bu kadar müteessir olmuş ise de iştibahın henüz şu mukaddematı üzerine teessürün bu derecesini men için cebr-i nefs eylemiştir. Bu vizite kâğıdını çaldığı gün ise bîçare Rosette sevgilisinin asarını orada ilk defa olmak üzere rast getirmiyordu.

Bundan evvel birkaç defalar rast getirmiş ve onların bittedric tesirât-ı elîmesine duçar olagelmişti de şimdi dahi son defa olmak üzere bu vizite kâğıdına tesadüf etmişti. Malûmdur ki bir adamın bazen o kadar değeri olmayan bir şey için lüzumundan fazla hiddetlenerek derece-i ifrâtta âsâr-ı gazab gösterdiği görülür. Ekseriya çocuk babaları, çocuk mürebbiyeleri olan zevatta bu hâl çokca müşahede olunur. Meydandaki hâl için teessürün bu derecesi fazla olduğu hakkında serd-i mütâlâa edenlere o peder, o muallim anlatır ki: Gösterdiği bu şiddet-i zâide yalnız şu kabahat için değildir. Bundan evvel bunun aynı birçok defalar tekrar etmiş ve her tekerrüründe verdiği mülâyimane nasihatler veyahut ettiği hafif tekdirler tesir etmemiştir de bu defa nisbet-i zâhiresince fazla görülen şu muamele-i şedîdeye lüzum görmüştür. İşte bîçare Rosette'i bir kibar hanesinden velev ki

pek ehemmiyetsiz olsun bir sirkat irtikâbı derecesinde şedit muamele-i fâhişeyi irtikaba mecbur eden hâl dahi böyle bir hâl idi. Rosette bir müddeayı isbata bu kâğıt hizmet edeceği için onu çalmaya kadar mecbur olmuştu. Bakınız bu işin içindeki mâ-sabak ne surette idi:

*

Musalâha ziyafetinin vukuu üzerinden bir iki hafta mürur etmişti. Bilmem bir akşam Rosette, Michele valide ménage'ına yine mutadından erken gelmişti. Her zaman geldikçe koca karıyı kucaklayarak değme bir öz evlâdın bile validesini kucaklayıp öpmesine makîs olamayacak bir muhabbet-i müştâkane ile öpen Rosette bu akşam dahi Michele valideyi kucaklayıp öpmüş ise de kollarının sarılıp sıkmasından her zamanki kuvvet ve buselerinde, her zamanki hararet mefkud idi. Michele valide o anda bu hâle dikkat eylemişti. Gayet dakîka-bîn, hurde-endîş olan bir kocakarının dikkatinden böyle şeyler kaçabilir mi? Hemen o anda ikisi arasında bir sual cevap:

-Bu akşam senin ahvalinde bir başkalık var Rosette! Ne oldu?

-Hiç valide!

-Nasıl hiç? İnkâra, yalana neden mecbursun?

-Hiç dedim a işte!

-İşte gözlerin seni tekzip ediyorlar.

Vakıa o güzel kara gözler kızcağızın sözlerini tekzip etmişlerdi. Zira derhal pırlanta gibi berrak göz yaşlarıyla dolarak hatta müteakiben bunlar solgun yanaklarını da tarsî etmeye başlamışlardı. Artık Michele valide için sükût ile tavr-ı kanaat göstermeye imkân kalır mı?

-Demek oluyor ki aramızda birbirimizden gizli esrar cereyan edecek!

-Hayır!

-Hayır ise söyle!

Kızcağız hâlini söyledi. O gün yine umûr-ı memûresinden bir

emri ifa etmek için Madame La Baron De Rose Bouton'un konağına gitmiş. Madam kendi kabul salonunda imiş. Yine kendisi gibi "monden" takımından iki kadın daha varmış. Sair birçok salonlarda olduğu gibi orada bunlar dahi Abdullah Nahifî'nin lâkırdısını ediyorlarmış.

İyi ya, işte memnun olsa ya! Kendi Nahifî'si!

Bu mülâhazayı Michele valide dahi dermeyan eyledi ise de heyhat! Edilen lâkırdı bîçare Rosette'in menâfi-i âşıkanesine hiç de muvafık bir surette değil! Madame De Rose Bouton, Abdullah Nahifî hakkındaki tavsifatı tekrar ederek:

-Hem sabûr, hem selim! Hem kavi, hem halim! İşte asıl zevkim de böylesidir.

Diyor. Onu mukabil misafirlerden birisi de:

-Senin gibi bir héroine'e de öyle bir héros lâyıktır. Tebrik ederim.

Sözleriyle ara yerde hasıl olduğuna şüphe edilemeyecek yeni bir münasebeti tebrik eyliyor. Malûm a "héros" ve "héroine" kelimelerinin birisi müzekker ve diğeri müennes olarak bizim romancılık ve tiyatroculuk sanatınca "kahraman" diye tercüme eylediğimiz kelimelerdir. Madame La Baron De Rose Bouton'un kahramanlığı nasıl bir kahramanlık olduğunu bilmeyen, öğrenmeyen kalmış mı ki, Rosette dahi onu bilmiyor farzedilebilsin? Ey öyle bir kahramanın zevkine muvafık düşen bir Abdullah Nahifî dahi nasıl bir Abdullah Nahifî olabileceğini düşünmez mi? Bu düşüncenin neticesi de bîçare kızcağızın müteesir ve meyus etmez mi? Onun bildiği, sevdiği Abdullah nerede, madamın bahseylediği Abdullah nerede?

Evet! Hâl ve şanını burada işitmekte olduğu Abdullah'ın Madame De Rose Bouton gibi ezhâr-ı âşüftekînin her birinden bal almaya sâî bir zenbûr-ı sevdâ olduğunu anladığı hâlde kendi Abdullah Nahifî'si pek kani ve âdeta afif bir adam olduğunu düşünmesi lâzım gelir ise de şimdiye kadar bir hayli çapkına aldanmış olan genç kızı böyle bir düşünce irşada kifayet eder mi? O görmüyor mu, bilmiyor mu ki her erkek münasebet peyda edeceği

veyahut etmiş olduğu mahbubesini "sensin! senden başkası yok!.." teminatı üzerinde bin yemin eylediği hâlde kendine cüz'î bir ümit verebilecek diğer bir sâhib-i cemâl gördüğü anda yine yılışmaya başlar! Bir zarif "Aldanma ki şair sözü elbette yalandır" demiş. Burada "şair" kelimesi yerine "âşık" kelimesi dahi konulabileceğini her tecrübekâr kadın, her acı tecrübelerinden dolayı nedametkâr olan kadın elbette teslim eder.

Michele validenin pek pişkin bir koca karı olduğunu tanıdık ya? Kadıncağız bu pişkinliğinin muktezasını meydana koymakta asla teehhur etmedi. Bir muhibbin sevdiğini cihan beğenmiş. Sevmiş. Muhib için bunun bir saadet olacağını isbat eyledi. Elverir ki o cihanın mazhar-ı takdîri olan muhip kendisine sadık olsun. Nahifî'nin hıyaneti ne ise Madame De Rose Bouton salonunda mülâtefe nevinden cereyan eden şu birkaç söz ile isbat etmek kabil olabilir mi?

Bu yolda Michele validenin uzattığı habl-i teminat bîçare Rosette'in ağzını dilini bağladı ise de gönlünü ne kadar bağlamış olduğunu bilemeyiz. Fakat Michele validenin kendi muhakematı kendisine kanâat-ı kâmile başedemediğini pek kuvvetli olarak zanneyleyebiliyoruz. Zira bu hâdise üzerine Nahifî'ye hiçbir renk vermeyip her zamanki muamele-i muhibbaneyi asla tağyir etmemesini Rosette'e nasihat ederek kabulüne dair va'd-i kavî dahi aldığı hâlde o akşam yakalayabildiği bir fırsattan bilistifade şu meseleyi fakat dolayısından Nahifî'ye de açtı.

Külliyen inkâr değil mi?

Ona şüphe mi var? Hatta Michele valide:

-Sevgili dostum! Gençlik hâlini pekâlâ bilirim. Sen yaştaki gençler yalnız bir metres ile iktifa edemezler ise tayip değil âdeta tebrik olunmalıdır. Hele metreslerinin bazıları grisette'lerden bazıları kibar âleminden ve bazıları dahi nîm kibar sınıfından olmak öyle bir tenevvü husule getirir ki ellerinden gelebilip de bu envaın cümlesinin zevkini çıkaranlar hakikaten bahtiyar sayılırlar. Buraya Fransa derler dostum! Paris derler. Fakat senin kadar ahlâk-ı fâzıla sahibi olan gençler için riayet edilecek bir şart vardır. O da Rosette gibi "kuzu" addolunacak bir za-

vallı metresleri olduğu zaman kendi kibarane eğlencelerinden onları haberdar etmemektir. Şayet bir şüphe peyda etmiş olurlarsa biraz daha ziyadece iltifatlar biraz da teminler ile gönüllerini rahatlandırmaktır.

Dediği zaman Nahifî:

-Beyhude yoruluyorsun Michele valide! Bunların hiçbirisinin lüzumu yoktur. Kibar âleminden benim hiçbir kimse ile ve bahusus hiçbir kadın ile muarefem, münasebetim yoktur.

Demişti. Eğer her olur olmaz şeyler için yemin etmek Nahifî'nin âdeti olsa idi birçok yeminleri de şu sözlerine terdif eylerdi ama öyle bir âdeti olmadığı için yalnız yemin etmedi.

Ey Michele valide inanabildi mi? O inanabildikten sonra Rosette'i dahi inandırabildi mi? Zira bedihidir ki Rosette'i de inandırabilmek için Michele validenin evvel be evvel kendisi inanmak lâzım gelirdi.

Hayır! Michele valide inanmadı. Onun nazarında Abdullah Nahifî vakıa pek emin bir adam olup her dediğine inanır idiyse de bu defa şu dediklerine inanamadı. Gençlik hâlini pek âlâ bildiği için inanamadı. Kendi inanamadığı gibi Rosette'i dahi daha ziyade inandırmak zahmetine lüzum görmedi. İhtimal ki bu zahmetin boya gideceğini bildiği için olmalıdır!

Rosette, Michele valideye verdiği sözü tuttu. O akşam teessürât-ı derûnundan Nahifî'ye hiçbir renk göstermemeye muvaffak olabildi. Evet! Muvaffak olabildi. Hem bu muvaffakiyet büyücek bir cebr-i nefs bahanesine oturmuştu. Ama şurasını kayda mecburuz ki Nahifî'nin bu akşam gösterdiği hâl ve tavır Rosette için Michele validenin verdiği teminattan daha ziyadece mûcib-i itminân olabilmişti. Zira hulâsasını yukarda hikâye eylediğimiz hasbihalin Michele valide ile Nahifî arasında sebk eylediğini sezmiş olup bu hasbihalden Nahifî'yi zerre kadar müteessir görmüyor ve kendi hakkındaki muamelesini her zamanki muamelatından zerre kadar eksik ziyade bulmuyor idi de kendi kendisine diyordu ki:

-Abdullah'ın vicdanında kendisini zerre kadar iz'ac edecek

bir şey olsa idi muamelesinde elbette bir tağayyür olmak lâzım gelirdi.

Bunu diyor ama kendi içini yiyip bitiren iştibâh-ı hasûdâne:

-İhtisasatına bu kadar hâkim olmak dahi bu adamdaki metanete göre istiksâr ve istib'âd edilecek hâlâttan değildir.

Sözlerini de evvelkilere ilâve ettiriyor. Elbette Nahifî'nin her hâlini herkesten ziyade Rosette bilir değil mi? Nahifî'yi gece gündüz onun tetebbu eylediği kadar kim tetebbu edebilir?

Şu ilk hâdise böyle geçti. Bunun Rosette üzerindeki tesiratı dahi bir iki gün zarfında geçmek yolunu tutmuştu. Hayfa ki ikinci bir hâdise evvelkinin de kuvvetini kendine zammederek bîçare Rosette'i daha ziyade sarstı. Bakınız ne oldu:

Madame La Baron De Rose Bouton sigara içen kadınlardandır. Ne o? Ne taaccüp ediyorsunuz? Avrupa'da kadınların sigara içmeleri şöyle dursun yanlarında sigara içmek bile mayubâttan olduğu hatırınıza geldi galiba! Bu hatıranız pek doğrudur! Hatta Avrupa'nın usûl ve muaşeretine dair yazmış olduğumuz ciltte bu mayubiyyetin derecesini biz dahi tarif etmiştik. O derece-i mayûbiyyeti muvazeneye medar olmak için bir iki fıkra-ı meşhûreyi de irat eylemiştik. Lâkin Avrupa terakki ediyor. Hele Fransa pek hızlı terakki ediyor. Bilhassa Paris şeh-râh-ı terakkîde dört nala yol alıyor. Avrupa'nın her tarafında olduğu gibi bilhassa Paris'te elyevm yeni akıllı, yeni fikirli kadınlar sigara dahi içiyorlar. Öyle tiryakileri görülür ki yine kendi temsilleri mucibince bir İsviçreli kadar tütün içiyorlar. Hele Osmanlı tütünlerine pek bayılıyorlar.

Birgün Rosette Madame La Baron De Rose Bouton'un hanesinde idi. Madam dahi fumoir'ında idi. Malûm a "fumoir" diye tütün içilen mahalle derler. Vakıa burası esasen misafirlere mahsus olarak tarh olunmuş ise de salonlarda sigara içilse kokusu sineceği ve bu da Avrupaca ayıp sayıldığı için kendisi dahi sigarasını fumoir'de içmeyi itiyat edinmiştir. Bir yandan Rosette ile müzakeresini yürütürken diğer taraftan yine kendisi gibi tiryaki bir madamın önüne

-İstanbul sigarası!

Diye bin sigarayı havi kocaman bir teneke koydu. Hele:

-Bir Türk tarafından hediye edilmiş halis Türk sigarası!

Dedikten sonra bir de :

-Bizim kahraman Abdullah Nahifî tarafından:

Diye şerh ve tayin etmez mi? Artık bîçare Rosette'in ne hâle geldiğini düşünmeli!

*

İnsanın ahvâl-i ruhiyyesi bazen ne tuhaf garabetler gösterir! Öyle acayip ve garip şeyler gösterir ki aklı başında kalmak şartıyla insan bilâhere o şeylere kendisi de şaşar. Madame De Rose Bouton'un şu son sözü üzerine tavan başına yıkılıvermiş gibi bir hâle gelen Rosette az kalmış idi ki:

Hayır madam! Yalan söylüyorsunuz! O kahraman Abdullah Nahifî sizin gibi bir aşüfteye kendi memleketinin sigaralarından ihda edecek adam değildir.

Deyiversin! Bunu istiğrap mı ediyorsunuz? Biz size yine ehvenini söyledik. Rosette'in o andaki ihtisâsât-ı ruhiyyesinin ilk icabı bu da değildi. Bundan daha müthiş bir şeydi. Âdeta kocaman kutuyu yakaladığı gibi madamın başına fırlatarak:

-Kahraman Abdullah Nahifî tarafından mı ihda olundu? Al öyle ise aşüfte!

Deyip de oradan fırlasın çıksın! Bereket versin ki barut ateşi gibi birden bire parlayan o nâr-ı gazab o halim kızcağızın çelik gibi metin olan hilmini o ân-ı vâhidde ihrak ve imha edemedi. Bu iki çılgınlık yekdiğerini takiben iki an da geçerek üçüncüsünde ise kendi kendisine:

-Madame La Baron De Rose Bouton kim? Ben kim! Hele Abdullah Nahifî kim? Ben kim! Sabır ey bîçare Rosette sabır!

Dedi de ruhunun şu ibramına mukavemet edebildi.

Ama bu mukavemet yalnız o ana ve o hâle mahsus bir mukavemet oldu. Yoksa oradaki işini nasıl görüp bitirdiğini kendisi dahi takdir edemeyecek bir surette görüp de bitirip de mağazaya

geldiği zaman kendisini öyle bir sıkma hâlinde buldu ki bu hâl ile işe dayanamayacağını mağaza müdiresine beyan ederek hanesine gitmek için istizan eylediği zaman:

-Evet! Rengin pek fena! Yüzünden gözünden alevler çıkıyor!

Diyen müdire kızcağızın elini dahi kendi elleri içine aldıkta :

-O! Hararetin pek ziyade! Ellerinde ateş içinde! Hemen git kendini bir tabibe göster!

Diye istediği müsaadeyi hemen vermişti.

Tabip mi? Rosette için bu derdin tabibi Michele valide idi. Hemen ona gelip:

-Bitti Michele valide bitti! Erkekler hakkındaki şu tecrübem dahi evvelki tecrübelerimin neticesini tasdik ve teyit eyledi!

Diye koca karının kucağına düşerek kaynar göz yaşlarıyla hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Haydi bakalım kendinizi Michele validenin yerine koyunuz da şu hâlinde Rosette'e hikmetten dem vurunuz. Bahusus Michele valideye vukuatı hikâye eyledikten sonraki işin artık tevile sığacak yeri de kalmadı. Ne diyeceksiniz? "Sen o kaltağa bakma! O mücerret seni kızdırmak, meyus etmek için bu hudaları iltizam ediyor" diye söze başlayabileceğiniz yok a? Aralarındaki farkı zaten Rosette daha evvel düşünmüştü. Rosette nerede Madame La Baron nerede! Evet bazen böyle bir muhâsede-i âşıkanede koca bir kontes kendisini bir grisette derekesine indirerek o suret-i sefilanede rekabet eder. Bazen dahi bir grisette harâret-i gariziyye volkanın galeyan ve feveranıyla kendisini bin kontes derecesine çıkarıp o derecede bulunan bir rakibesinden ona göre intikama savaşır. Fakat Madame De Rose Bouton, Rosette'in Nahifî ile olan münasebetinden haberdar bile değil! Rosette onun Nahifî ile olan münasebetinde işte haberdar olmaya başlamış ise de Baron henüz Rosette'in Nahifî ile olan münasebetinden hiçbir haber almamış. Bunu Rosett'in kendisi dahi biliyor. Hem velevki Baron dahi haber almış olsun. Rosette gibi bir ayak tü-

rabı ile böyle kinayeli bir yolda rekabete neden tenezzül edecek? Açıktan açığa tehdit eder. Tehdidini ikaa dahi kadir. Para kuvveti bu!

Doğrusunu isterseniz bu defa Michele valide, Rosette'e nasihat ve teselli verecek hâlde bilinmak şöyle dursun kendisi teselliye, nasihata muhtaç bir hâlde idi. Abdullah Nahifî'nin o ulvî ahlâkına, o derecelerde meftun olduğu kahraman delikanlının bu surete sabit olan hıyanetinden dolayı ziyadesiyle mahzun ve meyus olmuştu. Kendi kendisine:

-Erkekler kadınlar hakkında "Onlar halli gayr-ı kabil bir muammadırlar" derler ama asıl halli gayr-i kabil bir muamma varsa o da kendileridir. Kibar âleminde bir madam seviyorum diye böbürlenmek için böyle zavallıların canlarını yakmakta ne mana vardır sanki?

Diye erkekler aleyhinde o kadar dûçâr-ı gazab olmuştu ki bazen kadınların erkeklere ettikleri hıyanetleri vicdanen gayet şiddetli muaheze eden Michele valide şu anda da hangi kadın velevki zulm-i sarîh suretinde olsun bir erkeğe hıyanet ederse elbette başka bir kadının erkek nevinden olmaya haklı olduğu intikamı almış olacağına kanaat gösteriyordu.

Artık Michele valide, Rosette bu akşam dahi hâlinden renk vermemesi tarzında nasihata cür'et edebilir mi? Velevki o cür'et eylesin Rosette dinleyecek mi? Rosette'in mekârim-i ahlâkını takdir eylemiştik. Evet! Gayet iyi ahlâklı bir kızcağız ama herhalde Fransız! herhalde Parisli! Kader, nâşinâsane, kâzibane hıyanetler ile kendisini bir yabancıya maskara edebilir mi? Kendini ezdirebilir mi?

O akşam kopacak olan kıyametin bir kızılca kıyamet olacağına hiç şüphe olmadığı hâlde Michele validenin akl u hikmet-i müteenniyânesi bu kıyametin yalnız kızılca olmasını men edebildi. Taamın sonuna kadar hiddetini güç zapteden Rosette taam biter bitmez Michele valide dahi sofrada olduğu hâlde kıyamete:

Mösyö ve Madame De Rose Bouton'u tanıyor musunuz? Bu su-

ale Nahifî tarafından bittabi:

-Hayır! Bu isimde bir familya muarefe şerefine henüz nail olmadım.

Cevabı verilmesiyle Rosette hiddetini mümkün mertebe tadil için cebr-i nefs eylediği hâlde muvaffak olamadığını Nahifî'nin dahi anlayacağı bir hâl-i gazab-nâk ile:

-Madamı mı henüz tanımadınız, mösyöyü mü?

Dedi. Tabiîdir ki Nahifî ne madamı ne de mösyöyü tanımadığı cevabını verdi. Hele Rosette'in:

-Bu isimleri hiç istima dahi etmediniz mi?

Sualine de Nahifî:

-Evet! İşittiğim isimlerden değildir.

Cevabını verince Rosette bilâ-ihtiyar bir:

-Yalancı!

Lâfzını telâffuz eyledi ki işitseydiniz bu telâffuzun dehşetinden ürkerdiniz.

Paris'te bu kadar şöhret almış bir ismi Nahifî'nin henüz istima bile etmemiş olduğuna Rosette nasıl inanabilsin? Buna kim ihtimal verebilir ki Rosette ihtimal verebilsin!

Nahifî'nin yerinde başka bir erkek bulunsaydı ihtimal ki şu "yalancı!" hitâb-ı bâ-itâbı üzerine fena hâlde hiddetlenirdi. Ama isterseniz Nahifî'nin filhakika mürtekib-i cinâyet olduğuna, hilesine, hudasına haml ediniz sözün doğrusu kızın bu hitabına

-İki milyon nüfuslu bir merkez-i idârede benim gibi bir yabancının herkesi tanıması neden lâzım gelsin?

Diye gayet halimane bir cevap verdi. Söz şu veçhile uzandı:

Rosette- Bütün dünyanın tanıdığı bir bankeri...

Nahifî- Ben sarraf, borsacı falan değilim ki! İstanbul ile olan mürâselem Crédit Lionne ile olduğunu Michele valide de bilir, sen de elbette öğrenmişsindir.

Michele- Evet! Crédit Lionne bankası ile!

Rosette- Senin gibi bir yabancı ha! Sen şimdi Paris'te asıl Parislilerden daha meşhur bir adam olmadın mı? Senin ismini işitmedik kimse kaldı mı?

Nahifî- Parislilerce öyle! Vakıa benim ismimi çocukcasına bazı delikanlılardan dolayı bütün Paris işitti ama bu münasebetle bütün Paris'in ismini de ben işitmedim ya?

Rosette- Şimdi sen Rose Boutonları tanımıyorsun öyle mi?

Nahifî- Bu ismi ilk defa olmak üzere bu akşam şimdi senden işittim.

Rosette- Ya bunlar ile senin münasebetin olduğunu isbat edersem?

Nahifî- Velev ki isbat edesin, bunlarla olması isbat olunacak münasebetten ne çıkar?

Rosette- (Michele valideye) Dikkat ediyor musun Michele valide dikkat ediyor musun? Efendi hazretleri hiç üzerine bir şey kondurmuyorlar, dikkat ediyor musun?

Vakıa söz bu noktaya gelinceye kadar Nahifî öyle bir tavır ile muhavere eyliyordu ki üstüne zerre kadar toz kondurmuyordu. İlk tavr-ı halîmânesini hiç bozmuyordu. Bu defa o tavra yalnız bir taaccüb-i istiğrâb çeşnisi katarak:

-Be canım! Rose Bouton mu ne idi, şu familyayı hiç tanımıyorum. Velevki tanımış olayım. Öyle bir banker familya ile... Banker olduğunu da sen söylüyorsun... Benim ne münasebetim olabilir?

Rosette-(Müstehziyane) İstanbul'dan Türk sigaraları getirtip Madame La Baron De Rose Bouton'a takdim etmek münasebeti gibi bir şey!

Bu söz üzerine Nahifî'nin çehresi bilkülliye mütegayyir oldu. Bu sözlerin her kelimesini ilk işittiği kelimelerden olmak üzere:

-Türk.. sigara... Madame.. La Baron'a... takdim.. münasebeti....

Diye kendisi de tekrar eyliyordu. Şu anda Michele validenin

içinden geçen şeyleri hiç sormayınız. Söyleyemezdi. Nafile hiç zorlamayınız. Söyleyemezdi. Zira söylemek lâzım gelse idi:

-Hay şeytan herif hay! Ne tecahül! Yahu şu herif tabına ne kadar galip! Nefsine ne kadar hâkim! Vay habis hudakâr vay!

Demesi lâzım gelirdi ki bunu da Nahifî'nin yüzüne karşı söyleyivermesi asla kabil değildi.

Hakikat! İşi gücü âlemi aldatmaktan ibaret olan bazı hudakârlar bu yolda oynayacakları oyunları o kadar maharetle oynarlar ki benim tiyatro oyuncularını mağlûp ederler. Umûr-ı cinâiyye tetkikatı ile iştigal edenler bu maharetin en büyüğünü dolandırıcılar ile bir de cinâyât-ı mükerrere erbabında bulurlar. Bir dolandırıcının bir hileyi yalnız tertip etmesi o kadar güç değildir. O tertibini mevki-i icrâya koymak için muhtaç olduğu maharet işte olur olmaz tiyatrocuların da hayrette kalacakları maharetlerdendir. Hele sâbıka-i mükerrere ashabından olan caniler itham olunacakları cinayetten beraetlerini göstermek için öyle bir tavr-ı masûmâne takınırlar ki bu zavallı adamcağızdan öyle müthiş bir cinayetin nasıl memul tutulabildiğini şaşarsınız.

Sevdiğinin mukaddeme-i hıyânetini bir kere bu kadar meydana koyabilen Rosette artık göz yaşlarını dindiremeyip içinde neler varsa hepsini meydana koydu. Bütün derdini döktü. Nahifî'ye ne kadar aldandığını, çünkü bazı mukaddemât-ı ahvâl-i hasenesine kapılarak ne kadar sevdiğini ve başka bir prense zevce olmayı Nahifî'ye cariye olmak saadetinden dûn bulacağını ve âlemde hiçbir bahtiyarlığı Nahifî'yi sevmek ve Nahifî tarafından sevilmek saadetine kıyas bile eyleyemeyeceğini hep saydı döktü de böyle urvetü'l-vüska-yı saadettir diye sımsıkı sarılmış olduğu kulp meğer tükrük ile yapışık olmak kaderde metin olmayarak elinde kalıverdiğini görünce dünyada kendisi için bundan acı bir felâket daha olamayacağını söylüyordu.

Vay habis vay! Ama artık bizim de kızacağımız geldi. Zavallı kızcağızın bu kadar yana yakıla söylediği şu mütehayyifane sözleri Nahifî hep bıyık altından gülümseyerek dinliyordu. Vakıa:

-Velev ki Rose Boutonları tanımış olayım. Velevki madama İstanbul sigaraları ihda etmiş olayım. Bu kadar kıyametin ne yeri vardı?

Diye kendisi hâlâ işin daha ilerisini anlayamamış gibi davranıyor ise de bu hâli, bu tavrı Rosette'e değil a Michele'e bile zihnindeki ithamları, hükümleri geriye aldırmıyor. Nihayet Nahifî isbât-ı berâet için daha ziyade uğraşmaya, yorulmaya lüzum görmedi. Bu Rose Bouton familyasını hiç tanımadığını tekrar eyledikten sonra dedi ki:

-Sevgili Rosette! Sen hata ediyorsun. Eğer benim bu familya ile yalnız adi bir muarefemi isbat edebilecek bir sened-i sahîh, bir burhân-ı kavî ibraz edebilirsen hain de benim, nankör de benim, dünyada en alçak adam da benim! Anladın mı dostum? O burhanı, o hücceti ibraz edinceye kadar beni ve Michele valideyi üzmeyeceğin gibi kendini de üzmemelisin. Olsam olsam ben şu anda senin nazarında maznun olabilirim. Maznun henüz mahkûm addolunmaz. Müttehim bile addolunmaz. Fakat istersen beni mahkûm da et! Bana teslim etmiş olduğun zimâm-ı muhabbetini geriye almakta serbestsin. Senden yalnız bir ricam var. İş tahakkuk edinceye kadar o zimamı başka birisinin eline teslim etme. Sabret bakalım şu mesele-i muğlâka nasıl hallolunacaktır. Çünkü sen beni ne nazarla ve nasıl seviyorsan ben de seni o nazarla ve öyle seviyorum. Ben de bir kontese "amant" olacağıma sana uşak olmayı ez dil ü can tercih ederim. Fakat acele ile çocukcasına bir hareket edersek sonra tamiri gayr-ı kabil bir hedm ve tahribe kendin sebep olmuş olursun.

*

Rosette nazarında henüz "maznun" mu? "Mahkûm" değil henüz "müttehim" bile mi değil? Malûm a bu kelimeler usûl-u muhâkemât-ı cezâiyye ıstılahâtındandır. Nahifî gibi ulûm-ı hukûk tahsil eden bir şakirt ağzından çıkmaları pek de istib'âd olunamaz ise de Rosette gibi cahil bir kızın kulağına girebilecek şeylerden değildir. Maahaza Rosette, Nahifî'nin bu teklifini yine kabul eyledi. Ah nasıl kabul etmesin? Bîçare kızcağız mahbubunun hıyanetini kat'iyyen hükmetmiş. O babta hiç şüphesi

yok ama onun bu teklifini nasıl kabul etmesin? Onun gaye-i maksadı Nahifî'nin hıyanetini isbat ederek ondan ayrılmak değil ki! Hatta bir "cürm-i meşhud" suretinde Nahifî'yi Madame De Rosette Bouton'un fumoir'ında... Hayır! Hatta tuvalet odasında! Hatta daha hususî bir odasında yakalayacak bile olsa yine müfârakatı hükmedemeyecek. Gayeti bunu Nahifî'nin nazar-ı merhametine arzederek ağzından istifaya dair bir kelimecik alabilir ise onu cana minnet bilecek! Aşkın bu türlü hâletini başından aşk.. ama çılgıncasına aşk geçmiş olanlar bilirler. Zavallı Rosette ise Nahifî'ye çılgıncasına âşıktır.

Evet! Rosette bu şartı kabul eyledi. Hatta güya Nahifî'ye karşı bir eser-i semâhat olmak ve kendi gönlünce ise ayn-ı nimet sayılmak üzere delikanlının istediği emâre-i mâddiye ve burhân-ı kat'iyyeyi istihsal ve irae edinceye kadar onun yed-i istiklâline teslim eylemiş olduğu zimâm-ı ihtiyârını geri almak da istemedi. Yine evvelki gibi yaşayacaklar. Burhân-ı müsbit elde eldildiği zaman ne yapacaklarını da sonra düşünecekler.

Bu hâlleri başlarından çılgıncasına aşk geçmiş olanların bilebileceklerini kaydedişimizin sebebi başkalarının şu ihtisasatı gayr-ı tabiî bulacakları ihtimaldir. Hıyaneti tebeyyün eden haini de affetmek! "Hiç öyle şey mi olur" derler. Beş dakika evvel kanlı göz yaşlarıyla ağlayan bir kızın vukuundan şüphe bile etmediği hıyanetin sübutunu böyle atiye talik etmeye razı olabileceğini hiç de tabiî bulmazlar. Düşünmezler ki kızcağızı o kadar ağlatan kuvvet ne idi ise bu şarta razı eden kuvvet dahi odur. Aşk! Hep aşk! O kuvvet olmasa idi Nahifî'nin Madame De Rose Bouton'a İstanbul sigarası ihda etmesinden dolayı niçin bu kadar ağlayacaktı? Mademki bu kadar ağladı aşk vardır. Mademki aşk vardır ayrılmaya imkân yoktur. O hâlde Nahifî'nin teklifini kabul zarurîdir.

Rosette beş dakika evvelki feryatlar, figanlar geçtikten başka bir çeyrek saat sonra yüzü gülmeye bile başladı! Hay kâfir aşk hay! Hatta hay mel'un aşk hay! Fakat hay nimet-i kübrâ olan aşk hay. Rosette'in yüzü nasıl gülmesin ki işte bu hâl sebep oldu da Nahifî'den "Sen beni ne nazarla ve nasıl seviyorsan ben

de seni o nazarla öyle seviyorum" sözlerine nail olabildi. "Ben de bir kontesin dostu olacağıma senin uşağın olmayı tercih ederim" diye kendini baronlardan konteslerden daha âli bir nazar-ı takdîr ile telâkki eylediğini itiraf etti.

O zamana kadar henüz bu derecesine nail olamadığı bir itiraf! Bu kadarını görmediği bir temin! Âşık kızcağız bu hıyanetin filvaki vukuunu da şu itiraf ve temine sebep olduğu için tes'ide başladı. Bu iki muhibbin bu gecesi de bahtiyarane geçmek yolunu tuttu.

Michele valideyi düşünüyor musunuz? Michel valideyi! Bu dehşetli boranın bu kadar çabuk geçerek ortalığın filhal süt liman kesilmesi üzerine kadıncağız:

Ah gönül! Her belâyı hep senin elinden çektik. Erkekleri de mahkûm etmeyelim! Halli gayr-ı kabil olan muamma ne erkeklerdir, ne kadınlar. O muamma gönüldür gönül! Onun hâli işte gayr-ı kabildir.

Diye başını sallayıp duruyor. Evet! İki muhibbin bu gecesi de bahtiyarane geçmek yolunu tuttu. Hem bahtiyarane geçti de! Hem de pek bahtiyarane geçti. Bir bahtiyarlıktan sonra husule gelen barışıklık ne kadar bahtiyarane bir mesudiyet lezzeti verirse o kadar bahtiyarane!

Şimdi karilerimiz hikâyemizin evveliyatına doğru elbette ircâ-ı hâtır ederler. O akşam Madame De Rose Bouton'un hanesinde konsol üzerinde bulduğu visite kâğıdını cebine indirmesinden ibaret olan sirkatin Rosette için ne mühim bir sirkat olduğunu karilerimiz şimdi tahattur ederler de kızcağızı ona göre mazur görürler. Bu vizite kâğıdını madamdan istemiş olsa idi verip vermeyeceği ihtimalini de şimdi muvazene ederler. Kanaat hasıl eylerler ki kızcağız bu kâğıdı madamdan istemek cür'etini bile bulamazdı. Ne diye isteyecek? Ne sıfatla talip olacak? Bilkülliye fuzulî görülecek bir surette istemiş olduğu hâlde de elbette madam vermeyecek. Zira Abdullah Nahifî ile olan münasebetini bazı havass-ı dostânına söylüyor ama bu hususiyet Rosette'e kadar varabiliyor mu? Vakıa kadının ipliği zaten pazara çıkmış. Vakıa Abdullah Nahifî ile olan şu yeni münasebeti

bile Hâfız'ın

Nihân key mâned ân râzî kezû sâzend mahfilhâ

Mısraı hükmüne girmiş. Bunlar hep doğru hep müsellem ise de buralarını madam cenapları biliyor mu ya? Ona sorarsanız ahvâl-i sefîhânesini yine kendisi gibi sefih olan birkaç refikasından başka kimsenin bildiği yok. Ah! Bazı kadınlar kendilerince en ziyade mektum zanneyledikleri bazı hafayânın hakîkat-ı hâlde ne kadar mekşuf hatta ne kadar şayi olduklarını bilselerdi irtikap eyledikleri kabâyihdan tevbe-i nasûh ile tâib ve müstağfir olurlardı.

Öyle ya, bu hafâya ve esrarın güya ketm ve setrinde kendisi kadar vicdanen kendini mecbur görecek olan zat o kabahati irtikapta şeriki olan bahtiyar!... değil midir? Halbuki o bahtiyar o sırrı en evvel ifşa eden olacaktır. Setr edecek olsa idi birçok külfetler ile o emniyeye nail olmaya çalışır mı idi? Onun bu mesâî-i hâtikânesi asıl ne maksatladır? Bir sûret-i hafiyyede o emniyeye nail olmaktan ibaret değildir. Vakıa kandıracağı bîçareye bu ketm-i râzı vaat eder. Türlü yeminler ile temin eyler. Ama cidden inanmalı ki yalandır. Mahzan o muvaffakiyyet-i mayûbiyyesini kendi gibi süfehaya ilân ile azamet-füruş olmak için bu külfetleri göze aldırmaktadır. "Filâncaya zafer-yâb oldum!" diyecek. Bu iftiharı ile onları da imrendirecek kaviyyen ümit ederiz ki gün görmüş tecrübeler geçirmiş olan erkeklerden hiçbirisi şu hükmümüze itiraz edemezler. Biraz insafları varsa mahcubane bir tavır ile göz kapaklarını indirirler. Bu doğru sözlerimize itiraz mecburiyetini kalplerinde hissedecek olanlar olsa olsa bazı bedbahtân-ı nisvân olabilirler. Onlar pek isterler ki şu sözlerimiz nev'-i ricâle, sınıf-ı uşşâka bir iftirâ-yı mahz, bir buhtan-ı fuzulî olsunlar. Heyhat! Er geç tecrübe kendilerine gösterecektir ki sözlerimiz sıdk-ı mahzdan başka bir şey değildir. Eğer henüz bu tecrübe kendilerince sebk etmemiş ise yine kendilerini bahtiyar saymalıdırlar.

Evet biz dahi şu dakikada karilerimize sanih olan fikir ve mütalâayı tercih eyleriz. Koca karı gibi beyhude mevizelerle

onlara muhtaç olanlar tarafından elbette kabulüne takarrüp bile edilemeyecek nasihatler ile vakit geçireceğimize hikâyemizin alt tarafına bakalım. Zira cümlenin hatırına gelebilir ki bîçare Rosette, Nahifî tarafından müddeasını isbat edecek olan burhana, o ehemmiyetli carte de visite'e destrest-i muvaffakiyet olmasını müteakip soluğu Boulevard de Saint Germaine'de alıp asıl kızılca kıyameti de bu akşam koparmıştır. Hatta vakit dahi tamam Michele valide ménage'ının akşam taamı için toplanacakları saattir.

Halbuki iş bu tahmine muvafık çıkmadı. Rosette, carte de visite'i yakalar yakalamaz soluğu hanesinde almak için can atmadı. Şu anda Rosette gayet mutmain ve müsterih idi. Asıl maksuduna nail olmuş ya? Vizite kâğıdı cebinde ya! Acelesi ne? Bundan daha âlâ bir şey yapmalı. O hain maşukunu öyle bir mağlûp etmeli ki galebenin bu parlaklığı gözleri kamaştırmalı.

Öyle bir şey yaptı mı?

Yaptı zahir!

Ne yaptı?

Bakınız ne yaptı:

*

Kendini kimseye göstermeksizin, tanıtmaksızın, bildirmeksizin, akşamın bir saatinde dışarıya çıkmış, hazırlığını görmüş olan Madame La Baron De Rose Bouton'un ne kadar istical hâlinde bulunduğu hatırınızda ya? Hatta Rosette geldiği zaman kendisini pek çok beklettikleri için tekdir bile etmişti. Birçok hüsn-i hâlini öğrenmiş olmaklığımızla beraber Rosette'i safderun ahmak bir kız olmak üzere telâkki edemeyiz ya? O da "erkek" denilen o mahlûk-ı acîbe kaç defalar aldanmış da hatta bir daha erkek yüzüne bakmamayı, erkek sözüne inanmamayı azm ve cezm eylemişti. Bu aldanışların her biri kendisine bir tecrübe bir ders olmuştu. Binaenaleyh madamın o hâli şanı üzerine mutlaka bir mev'ûd-ı âşıkaneye saati saatine dakikası dakikasına yetişmek isticalinde bulunduğunu anlamıştı.

Ya şu aralık Madame De Rose Bouton için hangi mülâkat-ı

âşıkane mev'ûd olabilir? Bütün Paris'in dilinde destan olan kahraman kendi gönlünde dahi sahib-kıran bir hükümran olduğunu perişan kadın kendisi itiraf etmiş olursa o mülâkat-ı mev'ûde Abdullah Nahifî'den başka kimin mülâkatı olabilir? Bahusus ki işte Abdullah'ın vizite kâğıdı da konsol üzerinde! Ey artık tereddüt edilecek, korkulacak, hazır ele girmiş olan fırsat kaçırılacak zaman mı?

Madame De Rose Bouton, Rosette'in getirdiği eşyayı serian ve acilen muayene eyledikten sonra güya bunları kendisinden tebaüd ediyormuş gibi mütelâşiyane bir tavır ile onları birer tarafa atarak yerinden fınlayıp:

-Sen bunları yine mahfazasına yerleştiriver!

Emrini Rosette'in suratına fırlatıp atmayı müteakip eldivenlerini falahlarını yakaladığı gibi tuvalet odasından çıkmıştı.

Rosette dahi arkasından! Öyle ya! Artık o darma dağınık eşyayı toplamak mecburiyeti Rosette'i bir an bile tevkif edebilir mi? Rosette bu akşam yapacağı işlerin plânını zihninde mükemmelen tertip ve tanzim eylemiş. Madame De Rose Bouton'un muayene-i eşya ile iştigal eylediği esnada kendisine hitaben söylediği sözleri anlamamak ve verdiği cevapları madamın suallerine temas bile ettirmemek ve nihayet madam tarafından :

-Orada yok musun yoksa?

Gibi ikazlara lüzum görülmek derecesindeki dalgınlık hep bu pilânı kurmak içindi. Artık bunları icradan kendisini hiçbir kimse men edemez. Madame De Rose Bouton ise bu icrayı men değil teshil eylemişti. Zira Rosette plânını tertip ederken araba ücreti ve lüzumuna göre bahşiş falan olmak üzere bir hayli paraya muhtaç olacağı derkâr olduğu hâlde üstünde para bulunmadığını tahattur ile ziyade hayıflanmakta bulunduğu bir zamanda Madame De Rose Bouton kendisine yirmi Frank vermişti. İşte bu paranın şu ehemmiyet-i zamâniyyesi kızcağızın nazarında pek büyük olduğu için idi ki :

-Mersi madam! mille mersi! Bu inayetinizi asla unutmaya-

cağım. Bu benim de yorgunluğumu çıkarmaya kâfidir.

Diye teşekkürler eylemişti. Nasıl teşekkür etmez ki "Tık tık eder nalçacık iş bitirir akçacık" ve "Altın anahtar her kilidi açar" gibi misallerin her lisanda darbolunmaları hakikaten bu gibi işlerde para kuvvetine hiçbir kuvvetin rekabet edemediği tahkik edilmesinden dolayı darbolunmuşlardır. Zihninde kurduğu plân iktizasınca şu anda Rosette paraya o kadar ihtiyaç görüyor ki bahşiş suretinde değil a istikraz suretinde kendisine bir altın verilmesini bilâhere yerine beş altın almak şartıyla dahi yine bir ihsan, bir inayet sayacak.

Evet! Rosette dahi arkasından! Madame De Rose Bouton böyle takip olunduğunu ona mahsus olan ayak patırtılarından, elbise şıkırtılarından anlayacak bile olsa o meşgul zihinle bu takipteki maksadı tayin edemezdi. Abdullah Nahifî ile olan ahz u itasından başka tâcirât-ı sevdânın kendisiyle rekabet edebileceklerine ihtimal vermekte bulunsa bile Rosette'in o tâcirelerden olmasına mümkün dğil ihtimal vermezdi. Refikalarıyla Abdullah Nahifî'nin lâkırdısını ettiği zaman yanlarında mevcut iken kendisine hükmen vücut bile vermeyecek ve bir altın bahşişine bir teşekkür-i minnetdârâne ile avuç açacak bir zavallı dikişçi kızcağızdan ne endişesi olabilir? Onun endişesi, ihtirazı başkalarındandı. İhtimal ki başkalarından bile endişesi, ihtirazı artık kalmamış sayılabilirdi de mücerret kendisi gibi "grande dame" büyük kadının muamelât-ı fuhş-perestîsi bu sûret-i muhterizânede cereyan etmek dahi bir süs olduğu için buna bu kadar ehemmiyet veriyor denilebilirdi. Bu nevi kadınlarda her şey bir süstür. Aylarca, yıllarca devam etmesi mutat olan yasların, matemlerin bir süs olmak haysiyetiyle mer'i olması ve üstünde matem rubası olan bir nazendenin kendisini hiçbir çapkınlıktan memnu addetmemesi süsleri gibi!...Binaenaleyh Madame De Rose Bouton hanesi kapısından çıkıp da bir araba durduğu ve arabacıya kendisine doğru eğilterek kulağına:

-Boulevard des İtalienne!

Emrini verdiği zaman hiç düşünmüyor, bilmiyordu ki Paris sokaklarını ânen fe-ânen birbirini takip ederek bir silsile teşkil

etmekte bulunan arabalardan birisini dahi Rosette durdurarak arabacasına:

-Şu arabayı takip edeceksiniz!

Emrini veriyordu. Arabalar Boulevar des İtalienne'de 20 numaranın önünde durdukları zaman Rosette arabasından fırlayıp ispire Madame De Rose Bouton'dan aldığı bank kaimesini sundu:

-Üst tarafını veriniz!

Dediyse de herif Paris arabacılarına mahsus olan tavr-ı şeytanetkârâne ile vereceği parayı cüzdanından çıkarıp hazırlayıncaya kadar Rosette'in dikkatli gözleri Madame De Rose Bouton'un Maison Dorée'nin havâsü'l-havâsa mahsus olan cihetine girdiğini gördüler. Onun istediği de bundan ibaretti. Artık hiçbir acelesi kalmadı. Plânını rahat rahat mevki-i icrâya koyabilmek için bademe bol bol zamanı var!

Arabacıdan 20 Frangın üst tarafını almak için avcunu açtığı zaman habis herif paraları öyle bir habisane tavır ile göz kırparak verdi ve Maison Dorée'yi işaretle öyle bir gülümsedi ki Rosette'in bu takipten meramını âdeta anlamış olduğunu bile anlattı. Fakat Rosette şu anda herife öyle bir çîn-i cebîn gösterdi ki arabacı karşısında olan gayet sade giyinmiş matmazelin bu yolda lâtifelere gelebilecek takımdan olmadığını anlayıp derhal kendisini toplamaya mecbur oldu. Hele Rosette kendisine iade olunan akçeden bir Frrank tamam bir Frank pourboire'ı tekrar arabacının avucuna koyduğu zaman herif evvelce ettiği hafiflikten bütün bütün utanarak elini şapkasına götürüp:

-Mersi matmazel!

Dedi. Evet sade giyinmiş bir matmazel ama olabilir ki en muteber kibardan bir madamdır. Paris bu! Ne kadar mükellef giyinmiş olanların yiyeceği yok! Ne kadar sade giyinmiş olanlar var ki bir maksadı takip için bu kıyafete girmişlerdir. Zeki bir Paris arabacısı ise heyet-i umumiyyesi ile bir muamma olan o şehr-i azîmin bu yoldaki hakayık-ı hafiyyesine cümleden ziyade vâkıf olabilir.

Şu anda Rosette pek bahtiyardı. Hem de yalnız Nahifî'ye

karşı galibiyet ve muzafferiyet-i tâmmeyi temin eylemiş olduğunu gördüğü için değil! Cümle-i esbâb-ı bahtiyarîsinden birisi dahi müddet-i ömründe ilk defa olmak üzere kendisinin de bir bahşiş vermesi kaziyyesi idi. O zamana kadar daima bahşiş alan bir el şimdi bahşiş veriyor! "Veren el daima yüksek, alan da daima alçaktır" fehvasınca şimdiye kadar hep bahşiş almak için alçaltmakta bulunduğu eli işte ilk defa olmak üzere bahşiş vermek için yükseltiyor. Bu az bahtiyarlık mıdır?

*

Rosette'in artık hiçbir acelesi kalmadı dedik. Plânını rahat rahat mevki-i icrâya koymak için badema bol bol zamanı var dedik. Evet! İş artık bu sureti aldı. Rosette, Nahifî'nin Maison Dorée'ye şimdiye kadar gelmiş veyahut henüz gelmemiş olduğunu kat'iyyen hükmedemiyordu. Fakat düşündü eğer şu anda Nahifî orada ise yine şu anda kendisinin de girip bunları basmaktaki galibiyet o kadar parlak olamaz. Henüz vur patlasın çal oynasın hengâmı değildir. Fakat ya baskını icra eder de Nahifî henüz oraya gelmemiş olursa o hâlde bir galibiyyet-i muhakkakayı şu isticali ile kaybetmiş olur. Binaenaleyh:

-Beklemeli!

Dedi. Beklemeli ki şayet Nahifî henüz gelmemiş de bundan sonra gelecek ise oraya girerken de görsün. Lüzumu kadar bekleyecek. O zamana kadar Nahifî gelirse febihâ! Gelmezse evvelden gelmiş olduğu tahakkuk edeceğinden şikârını tamam yatakta avlayacak! İşte bu mülâhaza ve karar üzerine Rosette bekledi. Havanın da müsaadesinden bilistifade Maison Dorée'nin havâsü'l-havâsa mahsus olan dairesi methaline en yakın bir kahve önündeki sandalyelerin birisine oturup bekledi ki oradan daireye girenleri pekâlâ görebilecekti.

Grisette kıyafetinde bir güzel Boulevard des İtalienne'de bir kahve önünde dursun! Bir hâl hemen o anda enzâr-ı dikkati celbetmez mi? Orada bin kurt dolaşıyor. Bu kuzunun kokusunu almazlar mı? Enzâr-ı dikkati celbeyledi ya! O kurtlar o kuzunun kokusunu aldılar ya hem de Rosette hakikaten bir dikişçi kız

olarak değil o kıyafete girmiş bir muteber madam olmak üzere enzâr-ı dikkati celbeyledi. Filhakika bir dikişçi kız olsaydı ne bu sandalyelere oturabilir ne de otursa bile enzar-ı dikkat ve ehemmiyeti celbeyleyebilirdi. Mutlaka bir maksad-ı mahsûs üzerine tebdîl-i kıyâfet etmiş bir muteber madam diye telâkki olundu. Sırrın şu mukaddimesini keşfe muvaffak olduklarını daha mühim neticenin mukaddime-i husûlü addeden erbâb-ı fikir ve izân!.. Pervaneler gibi o mişkât-ı envâr-ı melâhatın etrafında dolaşmaya başladılar. Rosette bunlara bir lâhza-i ehemmiyet bile atf etmiyor ise de onlar öyle olur olmaz istiskaller ile meyus olurlar mı? Her biri sermâye-i zarâfetin müsaadesine göre birer harf, birer kelime, birer cümle, birer kelâm ile ısrarı keşfeylediklerini ve kendilerinin de bu nimete teşriki lâzım geleceğini anlatıyorlar.

Rosette bu taşkınlıkları hiç vazife edinmiyor ise de yirmi dakika yarım saat sonra iş bir dereceyi buldu ki artık orada sebata imkân kalmadı. Bu müddet zarfında Nahifî henüz gelip daire-i havâsa girmemişti. Kadından, erkekten birkaç kişi girmişler ise de Rosette bunların hiçbirisini tanımamıştı. Artık şüphesi kalmadı ki Abdullah Nahifî daha evvelce gelip buraya girmiştir de Madame De Rose Bouton dahi onu orada kendisine muntazır bulmuştur. Bu mülâhaza ve hüküm üzerine o dahi yerinden kalktı fakat doğru daireye girebilir mi? Bin kurdun kendi adımlarını takip etmelerine yol açarlar mı.?

Bir araba çağırıp bindi. Birkaç dakikalık ufacık bir course yaptıktan sonra Maison Dorée'ye gereği gibi uzacık bir yerde indi. Bu veçhile heriflerden izini kaybeyledikten sonra hususî daireye giriverdi.

İşte Rosette'in ne kadar zeki ve becerikli bir kız olduğu şimdi anlaşılacaktır. Zira biz ihtar etmeksizin karilerimiz anlarlar ki bu daireye kapısından girmek pek kolaydır ama Madame De Rose Bouton ile Nahifî'nin bulundukları odaya kadar varmak güçtür. Pek güçtür! Bakınız bir mecburiyet-i âşıkane ile işinin her cihetini pek güzel düşünmüş olan kızcağız bu suubetleri def için tertibatını ne yola koymuştu.:

Henüz hiç girmemiş ve bilkülliye yabancısı bulunmuş olduğu bu dairenin merdivenine vardığı zaman şaşkınlık epeyce etrafını ihata etmiş ise de iki süslü uşağın kendisini istikbal etmesi o şaşkınlığı artırmayıp bilâkis tamamıyla defetmişti. Mademki iki uşak tarafından istikbal olundu artık bu dairenin yabancısı, acemisi sayılamaz. Uşaklar bir tavr-ı istîzâhla kızın yüzüne baktıkları zaman Rosette bir ufak telâşla:

-Mösyö Abdullah Nahifî! Madame De Rose Bouton!

Dedi. Madame De Rose Bouton dahi gerçi bu dairenin yabancısı ve bu uşakların meçhulu değil ise de şu günlerin kahramanı Abdullah Nahifî olmak hasebiyle uşaklar nezdinde onun ismi daha maruf ve daha mühimdi.

Birisi bir sevk-i tabiî ile onların bulundukları salonun kapısına doğru dönerek ve hatta eliyle dahi işaret eyleyerek:

-Evet! Ama ne istersiniz!

Deyince Rosette Abdullah Nahifî'nin vizite kâğıdını çıkarıp uşağa vererek:

-Gayet mühim bir haber getiriyorum. İkisi için de pek mühim ve müthiş bir ihtimal var. Mösyö Nahifî beni bu işe memur etmişti. Hatta buraya gelip şu kendi carte de visite'ini size vererek ihbar eylersem derhal nezdine ithal olunacağımı söylemişti. Aman vakit kaybetmeyiniz!

Sözlerini icrasına memur olduğu rolü en ziyade maharetle oynayan aktörlerin bile imrenecekleri, hayran olacakları bir maharetle söyledi. İki uşak bir an için birbirinin yüzlerine bakıştılar. Rosette ise:

-Allah aşkına! Kaybedilecek bir dakikamız bile yoktur.

Diye evvelden başlamış olduğu ufacık telâşı gittikçe arttırıyordu. Uşaklar kendilerine böyle bir emir verilmemiş ise de bu kadar mühim bir zuhuratın üzerine o muteber misafirlerine hiçbir haber vermemiş olsalar bilâhere zuhur edecek tehlikeden dolayı üzerlerine bir müthiş mes'uliyet almış olacaklarını düşündüler. Lâkin hâlâ birisi "olur", diğeri "olmaz" tavrını gösteriyorlardı. Epeyce mütelâşiyane bir müzakereye girişmek ihtiyacına dûçâr

oldular ise de Rosette dairenin methaline doğru haifane nazarlarla:

-Ben işin derece-i ehemmiyyetini size anlattım. Ben vazifemi ifa eyledim. İhtimal ki iki dakikaya kadar vukua gelecek olan dehşetli bir felâketten dolayı mes'uliyet-i müdhişe yalnız size kalır.

Diye isticalinde devam eyliyordu. Nihayet uşakların daha zekicesi:

-Canım! Hiç olmazsa bu kartı Mösyö Nahifî'ye gösterip meseleyi haber veremez miyiz?

Deyip bunu diğeri dahi tasdik ederek Madame De Rose Bouton ile Nahifî'nin sakin oldukları salonun kapısını vurdular. Kapı derhal açılmadı. Vakıa bu dairede misafir olanların her biri kendi hanelerinde bulunuyormuşcasına emniyet-i tâmme içinde bulunular ise de insanın asıl kendi hanesi ile bu daire arasında yalnız bir fark varsa o da şundan ibarettir ki insanın kendi hanesinde odasının kapısını sürgüleyip de oturmadığı hâlde burada kapıyı sürgüler de öyle oturur. Ama buradaki salonları birer yatak odası addederseniz bu fark dahi kalmaz. Zira insanın kendi hanesinde de yatak odasının kapısını sürgüler de öyle oturur!...

Şey! "Oturur!" demişiz! Yatar.

Evet! Kapı derhal açılmadı. Aradan şüphesiz üç beş dakika kadar zaman mürur eylediği hâlde açılabildi. Rosette'in getirdiği haberin dehşeti uşakların kalbinde o kadar cây-gîr olmuş ki kapının açılması tehir edildiği müddet zarfında uşakların da gözleri hep merdiven tarafına müteveccihti. Sanki haber verilen felâket hemen geliyormuş gibi! Sanki o gelinceye kadar kapı açılmazsa dünya yıkılacakmış gibi. Hatta bir aralık kapıyı tekrar dak ederek eser-i istical göstermişlerdi de kapı dahi ondan sonra açılmıştı.

Böyle telâşlı bir zamanda her zamanki temkini gevşetmiş olan uşaklar Rosette'in dahi ta kendi yanlarına kadar sokulmuş

olduğunu fark edememişlerdi. Kapı aralık edilip de uşak:

-Pek mühim bir haber için şu sizin vizite kâğıdınızla... bir kız...bir grisette!...

Mukaddimelerini derip toplamaktan da aciz kaldığı bir saniye zarfında o kız, o grisette kapıyı ittiği gibi kapı bilkülliye açılıverdi. Kendisi de salonun içine giriverdi! Kapıyı kimsenin itiverebileceği ihtimali içerde olanların hatırlarına bile uğramaz ki ona göre ihtiyatlı davransınlar da Rosette bu itişde muvaffak olamasın.

O!.. Salonun içi kalem ile tarif olunamayacak bir hâlde. Ortada iki kişilik bir sofra ve salonun bir tarafında yine iki kişilik bir yatak. Ama bunlar müddet-i medîde bombardımana dûçâr olmuş bir tabya gibi tarumar! O tabyada mütehassın olanların hâlleri de o tarumarıyla mütenasip düşecek derecelerde perişan!

Fakat nemize lâzım? Böyle cihet-i perîşânîsi ve zâil-i beşeriyyeden birini nazarlarda tecessüm ettiren ahvali görmekten ise görmemek evlâ değil midir? Biz kendi işimize bakalım kendi işimize! Biz değil Rosette! O kendi işine bakıyordu kendi işine! İşte o yeni kibar Madame La Baron De Rose Bouton, kendisi gibi bir kadının bile utanmak lâzım gelecek bir perişanlıkla karşısında dimdik duruyor. Hatta Rosette'i derhal tanımış olduğu için esvap muayenesi icra olunamayacağı derkâr bulunan bu mahalle demincek yirmi Franklık bir bahşişine avuç açmış olan bu dikişçi kızın ne cür'etle girebilmiş olduğuna hiçbir mana veremeyerek hayretinden buz gibi donmuş kalmış!

Âşık-ı müştakı da karşısında! Mösyö Abdullah Nahifî! Onun hâli de madamın hâlinden daha az perişan değil!

Evet Mösyö Abdullah Nahifî ama Rosette'in Abdullah Nahifî'si değil! Başka bir herif!... Onun hayreti de madamın hayretinden aşağı değil! Fakat bu mösyö Abdullah Nahifî'den de, Madame De Rose Bouton'dan da daha ziyade dûçâr-ı hayret olan kim idi bilir misiniz? Bittabi uşaklar değil. Ancak Rosette idi. Rosette'in kendisi idi! Hele o aralık asıl Rosette'in kendi Abdullah Nahifî'sinin dahi orada peyda oluvermesi zavallı

Rosette'in hayretini bin kat daha arttırıvermişti.

Maahaza Madame De Rose Bouton'un hayretini de Rosette'in hayretinden aşağıdır zannetmemeli? Zira Rosette'in henüz işin bu cihetinden haberi yoksa da demincek yani kendi âşığı vürud etmezden evvel kendi kocası Mösyö De Rose Bouton'un oraya geldiğini sesinden işitip anlamış olan Madame De Rose Bouton biliyor ki şu anda kocası dahi burada kendilerinin kapı bir komşusudur.

-5-

Sahtekâr

Kahvehanedeki arbede ve altızlı duello gibi Paris'in havadis meraklıları nezdinde paha değmez eğlencelerinden addolunan vukutın bütün Paris salonlarında sermâye-i bahs ve makal olmuş bulunduğu defaatla haber verilmişti. Malûm a bu yoldaki vukuatı her mahfilin erbabı kendi noktainazarlarından intikad ve muhakeme ederler. Bir cemm-i gafirin bir kahvehanede sâkitane, halimane bir hâlde gazetesini okuyan bir garip adam üzerine hücumunu hangi bir şeci-i münsif işitir de:

-Vay insafsızlar vay! Hiç bu kadar haksızlık olur mu?

dan başka bir surette muhakeme eder. Kezalik Moustique'in étudiant'ları Nahifî aleyhine ne kadar dakik bir müfsitlik ile kışkırttığını bir mefsedet-perver duyar da:

-Koca herif! Ne kadar sade bir surette teşvikatını icra ediyor. Az söz ile çok iş görüyor!

Diye hayran olmaz olur mu? Elhasıl kurşun atmaktaki o maharet ve kılıç kullanmaktaki o çapkınlık bir nişancıyı, bir eskrimciyi hayran etmemek ve bunlar tarafından dahi mesele o yolda intikad olunmamak nasıl kabil olur? Nüfûs-ı beşeriyye ne kadar mütehalif ise havadis âlemi intikad edecek nikat-ı nazar dahi o kadar mütehaliktir. Bir şey birçok nikat-ı nazardan müstahsen ve birçok nikat-ı nazardan müstakbeh görülerek onun lehinde de aleyhinde de elsine-i intikad o kadar uzanır ki:

İhtilâfatıyla uğraşmakta dehrin zevk yok

Zevk onun mirsâd-ı ibretten temaşasındadır

Demiş olan hakim şairin sözü her zaman haklı olduğunu gösterir. Hele bir zamandan beri Paris âlemlerince her işte kadınların da bir hisse-i mühimmesi vardır. Hem bunların hisse-i musîbeleri iki türlüdür. Birincisi tıpkı erkekler gibi o meseleden hisse-yâb olmak ki karılar avcılığa kadar erkek işlerinin kâffe-

sine iştirak eylemekte bulunduklarından bir erkek nelerden bahsederse bir kadın dahi o bahislere iştirak ediyor. "Avcılığa kadar" deyişimiz sanki bir müstebid-i hâl üzerine istiğrap kariîni celb için mi olacak? Ata binmekte, velespit ile koşmakta, en sarp dağlara tırmanmakta hâsılı devr-i âlem seyahatleri etmekte kadınların erkeklerden ne farkı kalmış ki bunlar için avcılık istiğrap olunabilsin?

İkincisi ise kadınlığa mahsus bir hisse ki bunu her kadın her kadına açamaz ise de kendi mahremleriyle asıl bu cihetten bahsederler. İmdi Abdullah Nahifî meselesinin işte bu ciheti de bazı mehâfil-i nisvânda sermâye-i bahs u makal oluyordu. En sonraları biz bu mahfillerden birisini Rosette ile beraber Madame De Rose Bouton'un hanesinde görmüş ve o mahfilde ne yolda musahabe edildiğini dahi kısmen olsun yine Rosette ile beraber orada işitmiş idik.

İşte bu esnada idi ki Madame De...cenaplarının hanesinde bir çay ictimaı vukua gelmişti. Yalnız kadınlara mahsus değil! Paris'te bu gibi içtimaların yalnız kadınlara veyahut yalnız erkeklere mahsus olması elyevm bilkülliye nevadirden madud kalmıştır. Madamın kendi dâire-i mahsûsundan çıkmaması ve mösyönün bile bilâ-istîzan oraya girememesi ve binaenaleyh bazen madamın yalnız kadınlar ile ve bazen dahi mösyönün yalnız erkeklerle birleşip kendi neviyetlerine mahsus mesail ile musahabe etmesi eski zaman kibarının mahsusatından kalıp şimdi ise bu âdetler mesâi-i tarihiyyeden olmak hükmünü almıştır. Bu çay ziyafetinde erkek kadın epeyce halk bulunup içlerinden bazıları hane sahibesinin bu akşam için bir "sürpriz" dahi tertip eylemiş olduğunu sezmişler idiyse de sürprizin neden ibaret olduğunu anlayamadıklarından vukuunu sabırsızlıkla bekliyorlardı.

"Sürpriz" kelimesi "baskın" veyahut vukuu herkesi dûçâr-ı hayret edecek bir vak'a manasında müstamel olduğunu Fransız lisanına az çok vâkıf olanlar bilirler. Avrupa usûl-i maîşetine vâkıf olanlara dahi malûmdur ki ictima-i ehibba esnasında bir nâgeh-zuhur hâl ile misafirleri dûçâr-ı hayret etmek, bir de bu hayret-i lâtife ile eğlendirmek âdeti de vardır. Meselâ kesirü'l-

ahbâb bir lâtif adam tûl müddet gurbette iken henüz avdet etmiş de en evvel dahi en ziyade sevdiği bir zata gelmiş. O zat:

-Aman! Dostlara bir sürpriz yapalım!

Der. Başka yerlere gitmeyip o akşam kendi çay ictimaına gelmesini rica eder. Hemen en teklifsiz ahbaba haberler gönderir. Başka bir yere söz vermemişler ise mutlaka kendi çay ziyafetine gelmesini rica eder. İsterse "pek memnun kalacağını" da ilâve eyler. Vakt-i merhûnunda herkes gelir. Gurbetten avdet eden dostunun biraz geç gelmesi zaten mürettebtir. Musahabeye koyulurlar. Hane sahibi lâkırdıyı o gurbetteki dosta intikal ettirir. Bu lâkırdıyı başkaları da iştirak eyledikçe bahsi kızıştırmaya gayret eyler. Nihayet tamam bir dakîka-i matlûbede o gurbetteki dost çıkagelince herkeste bir galeyan husule gelip "o! hu! vay"! gibi taaccüb avazaleri salonu doldurur. İşte bu bir sürprizdir. Bu akşam Madame De ... tarafından verilecek olan çay ziyafetinde dahi böyle bir sürpriz olacağını ahbabın bazıları biliyorlar idiyse de mahiyetini ne olacağını kimse bilmiyordu.

Monsieur ve Madame De Rose Bouton'un dahi bu meduvvları meyanında dahil bulunduğunu haber verirsek hane sahibesi Madame De... cenaplarının da Rose Bouton kıratında bir kadın olduğunu hükmeder misiniz? Böyle bir hüküm vermiş olsanız büsbütün hata etmiş olmazsınız ama Madame De... ellisini geçmiş bir kadındır. 25, otuz yaşlarından kırık kırk beş yaşlarına kadar geçirmiş olduğu ömrün vukuatı artık nisyen mensiyyen hükmüne girmiştir. Bakınız Paris'in bir tuhaf hâli de budur. İnsan hemen de mesâil-i adiyyeden addolunabilecek bir mesele ile Paris'te birkaç günde şöhret kazanabileceği gibi o meselenin modası geçtikten sonra o şöhret o kadar da çabuk zail olur unutulur gider. Madame De... âdeta hüsn-i hâl sahibi bir kadın olup binaenaleyh soirée'lerine dahi yine hüsn-i hâl ashabından familyalar dahi gelirdi.

Ya Madame De Rose Bouton dahi hüsn-i hâl sahibi olanlardan mı idi?

Ya ne sanıyorsunuz? Zengin değil mi? Zengin olandan ziyade hüsn-i hâl sahibi olmak kime müyesser olabilir?

Bilmem başka bir eserimde size muallimlerimden birisinin şu para hakkındaki bir mukayesesini haber vermiş mi idim? Vermiş de olsam keyfiyet külfet-i tekrâr değer bir şeydir. Bir aralık Bulgaristan emaretinin baş müdürlüğüne kadar irtika etmiş ve şimdi Sofya'da ihtiyâr-ı tekaüd eylemiş olan Dıragan Zankof efendi hakk-ı taallümlerinin minneti altında bulunduğum esâtize-i muhteremedendir. Para hakkında bir mülâhaza-i hakîmaneleri olmak üzere demişti ki:

-Bir zamanlar Mısır'da sihirbazlık, kahramanlık addolunurdu. Hak taâlâ kudret ve kuvvetin bu sihir ve efsundan ibaret addolunduğu yerde asıl kuvvet ve kudret kendisinde olduğunu isbat için envâ-ı mucizâta kadir bir peygamber gönderdi. Bir vakit Benî İsrail meyanında tababet en büyük şeref idi. Hak taâlâ onları şerîat-ı asliyye-i sahîhalarına davet için körleri, topalları defaten tedavi ve emvatı ihya kudret-i azîmesiyle bir nebiyy-i zîşan gönderdi. Bir zaman Arap nezdinde belâğat ve talâkat kendi erbabı için medâr-ı gurûr olacak derecelerde müşerref idi. Hak taâlâ onlara kendilerini bu medâr-ı iğtirarlarında hacîl edecek bir resul-i zî-şân ba's buyurdu. Bunları şerâyi-i semâviyyenin hüküm sürdüğü yerlere, milletlere mahsus hâllerdir. Onun haricinde bir zaman Yunan gibi âlem-i medeniyet addolunan yerde vücutça kuvvet ve kudret kahramanlık addolunup meydân-ı musabakada herkesten çok koşan, herkesten çok atlayan adamlara defna dalından çelenkler takılır, büyüklükleri alkışlanırdı. Sonra bunun yerine ulûm ve hikmet kaim oldu. Elhasıl her devrin bir medr-ı tegallübü bulunup şimdi ise biz para denilen medâr-ı tegallüb devrindeyiz. Her kim parayı mağlûp ve kendine ram ve taht-ı temellük ve tasarrufuna ithal ederse kahraman o addolunur.

Hocamız parayı taht-ı tasarrufa sokmak emrinde namuskârlığı dahi bittabi şart-ı esâsî olmak üzere dermeyan ederek bütün ulûm ve sanayiin netîce-i mâddiyesi servet ve samana müncer olduğunu da bu şartla hükmeylemiş idiyse de ister taaccüp edilsin ister teessüf Avrupa'da iş bir dereceyi bulmuştur ki neticede servete dest-res olabilmek şartıyla o neticeye vüsul esbabının kâf-

fesi makbul addedilmekte bulunmuştur. Herif temevvül etmiş mi? Artık esbab ve vesail aranmaz. Zengin ya? Bu kâfidir. İşte Rose Bouton familyası da böyledir.

Madame De... tarafından verilen çay zifayetinde kadın erkek bir hayli zevat içtima eyledikleri zaman medâr-ı iştigalleri olabilen bahsin ne olabileceğini bilmez değilsiniz. Avrupa'da daima bir "événement de jour" bir reybü'l-menûn vardır ki o vak'a bütün ehl-i zamânı mâ-bihi'l-iştigal olur. Şu günlerde dreyfus meselesinin bir reybü'l-menûn olması gibi. Hikâyemizin sebk eylediği zamanın reybü'l-menûnu dahi Abdullah Nahifî meselesi olduğundan her yerde hep o söz söylendiği gibi Madame De... nın hanesinde dahi herkes bu söz ile iştigal eylemekte idi. Söyleyenlerin ağlebi Nahifî'nin lehinde olduklarına elbette şüphe etmezsiniz. Ama aleyhinde kimse yoktu diye zannedecek olursanız bu dahi doğru olamaz. Böyle bir hâlde ammenin mazhar-ı takdîri olan adamın hakikaten aleyhinde bulunabilecek hiçbir kusuru olmasa dahi âlemin onun lehinde olması bir kusur addolunabilir. Âlem bir adamın meftunu, hayranı olur da kimse onu kıskanmaz olur mu? Hatta yalnız kıskanmak da değil! Hiç olmazsa âlemi kendi intihabında techil etmek hevesi de bin kişiyi tahrik eder. Herkes şu şeyi beğenmiş. O da beğenecek olsa herkese benzeyecek. Bunu ise bayağılık addeder. Herkesin beğendiği bir şeyi beğenmemeli veyahut herkesin beğenmediği bir şeyi beğenmeli ki herkese şu muhalefetiyle kendisi herkesin fevkinde bulunduğunu göstermeli. Vakıa asıl insan kemali için beğendiği şeyi niçin beğendiğini ve beğenmediği şeyi de ne sebebe mebni beğenmediğini ortaya koymak lâzımdır. Ammeye muhalefetten maksadı ammeye tefevvukunu isbat etmek ise o dahi beğendiği şeyin filvaki beğenmeye ve beğenmediği şeyin dahi hakikaten beğenmemeye şayan olan yerlerini gösterip şu görgüsünü kabul dahi ettirmek ile müyesser olur. Lâkin intikadın bu sureti eski zamanın köhne muktezeyatından addolunarak şimdi ise bu külfeti ihtiyar edenler dahi mahza bu köhneliklerinden dolayı da beğenilmezler. Şimdi beğenenlerin de beğenmeyenlerin de kendi zevklerinden, kendi keyiflerinden başka senedi yoktur. Hatta vicdanları bir şeyi beğense bile onu beğenmemiş ve bilâkis

beğenmese bile onu beğenmiş görünmek ile şıklık taslayabileceğini gördükleri anda vicdanlarına dahi muhalefet ederler. Bu hâl Avrupa'nın her cihetinde görünmekte ve erbâb-ı akıl ve hikmeti pek ziyade müteessif eylemektedir. İşte bu gayretin asarını her şeyde bulabileceğiniz gibi Abdullah Nahifî meselesinde de iş böyle olmuştu. Binaenaleyh Madame De... hanesinde ictima etmiş olan ehibbanın birçoğu Abdullah'ı sena eylediği hâlde birtakımı da muaheze eyliyorlardı.

Derken uşak salonun kapısından içeriye:

-Mösyö Abdullah Nahifî!

Nidasını ithal etmez mi? İşte bir sürpriz! Herkesin gözleri salon kapısına teveccüh eyledi. Hatta herkesin yüreğinde az çok bir halecan bile vardı. Uşağın nidasıyla gelen zatın kapıdan dühulü arasından mürur eyleyen birkaç dakika bazı kimselere birkaç saat kadar uzun geldi.

*

Abdullah Nahifî olmak üzere salon kapısından içeriye giren zatı görse idiniz Orsay rıhtımı vak'asından beri tanımış olduğunuz gürbüz, halim, selim kahramanı bu giren adamda bulamazdınız. Vakıa bu da bir genç adamdı. Boyca ortadan biraz daha yüksek ve epeyce de kemikli ise de bizim gerçek Abdullah Nahifî gibi "tosun" ıtlakına şayan değildi. Resimli gazetelerden bazılarının yapmış oldukları Abdullah Nahifî resmine bu da benzemiyor idiyse de asıl Rosette'in Abdullah Nahifî'si ile bunu yan yana koyacak olsanız da resmi ikisine de tatbik eyleseniz elbette resim Rosette'in Abdullah Nahifî'sinden ziyade bu delikanlıya benzediğini görür hükmederdiniz. Esmer tenli, siyah kıllı kara gözlü bir adam. Çirkin değil! Hatta kıyas edilecek olursa asıl Abdullah Nahifî'den daha güzel. Fakat o değil!

Bu iki delikanlı arasında bir kıyas daha yapılabilir. Denebilir ki: Eğer şu salona şu anda asıl Abdullah Nahifî gelmiş olsaydı elbette bu Abdullah Nahifî kadar giremezdi. Zira bizim Abdullah Nahifî'nin merdümgirizliğini size anlatmıştık. O tabiatın cümle-i muktezayâtından olmak üzere gereği gibi mahcup

ve... kelime biraz biraz acîb ama yazacağız! Gereği gibi miskin olduğundan bu salona girişi de şu diğer Abdullah Nahifî derecesinde celb-i enzar edemezdi. Bu Abdullah Nahifî ise gayet zeki ve evza ve etvarı tamamıyla "Parisien" yani Paris şıklarına muvafık olduğundan ismi de nida olunduğu zaman halkta hasıl olan tayakkuz bilkülliye tenebbüh derecesine vardı.

Delikanlı Paris'in son modası mucibince giyinmiş. Tamam bir Parisli'den bir noksanı varsa o da elinde bulunması lâzım gelen claque şapkasından ibaret! Bir fazlası da başındaki fesi! Ama nar çiçeği rengine takarrup edecek derecelerde parlak renkli bir fes. Gayet mütebessim bir çehre ve mütevazı bir tavır ile huzzarı selâmladı. Sâhib-i haneye el verişi ve sâhib-i hane tarafından misafirlere takdim edildiği zaman cümleye reveranslar ile teşekkürler edişi tamamıyla Parisli vesselâm. Kahvehane arbedesini ve altızlı duelloyu tafsilen tasvir eden bazı gazetelerin Abdullah Nahifî'yi bir kükremiş arslan yani bunun zımnında anlaşılacağı üzere gereği gibi vahşi bir şarklı diye anlatmasına kapılanlar şimdi karşılarında mükemmel bir Parisli görünce bunu bir tenakuza hamletmek şöyle dursun bilâkis delikanlının kemâl-i meziyetine hamlederek

-Hem gayet halim ve nazik hem düşmanlarına karşı batş-ı şedîd erbabı demiyorlar mı idi? Pek doğru imiş!

Demişlerdi. Eğer Fransızca söyleyişindeki "aksan" şivesi Paris şivesine yabancı olmasa ve şark şivesi olduğu ilk istimada anlaşılmasa bu delikanlının Paris'te doğmuş, Paris'te büyümüş olduğuna kimsenin şüphesi kalamayacaktı. Ama şîve-i ifâdesinde bu yabancılık vardı da kadınlar nezdinde bundan dolayı soğukluk ile telâkki edilmek mi lâzım geliyordu? Bilâkis! Şîve-i tekellümdeki bu yabancılık kadınlar nezdinde makbuliyeti artırır eksiltmez.

Evet! Salona giren delikanlının şîve-i ifadesi "oriyantal" yani bir şive-i şarkıyye idi. Fakat hangi şark? Avrupa'da bu "oriyantal" bir muayyen manaya delâlet etmez. Avrupa'ya nisbetle cenubî olan Fas, Merakeş, Cezayir falan dahi oriyantal addolunur. Cenubî şarkîde kalan Anadolu ve tam şarkta kalan

Sibirya dahi! Bu kelime yakın zamanlarda bir de "extrême" kelimesi ile tavsif edilerek "nihâyet-i şark" gibi bir mana ile hükmü Çin'e, Japonya'ya kadar tamim edilmiş ise de ondan evvel Avrupa'ya taallûku olmayan Afrikaî, Asyaî her şey oriyantal addolunduğu gibi hemen hâlâ dahi onun gibi bir şeydir. Ama salonda siz bulunsa idiniz gelen delikanlının şîve-i ifâdesinde Araplığa benzer bir şey bulurdunuz. Dudaklarının tabîat-ı tasavvutiyyesi "p" harflerini "b" diye söylemeyi ve "j" leri cim gibi okumayı istediği hâlde bunların doğru okumak için dudaklarını icbar edip durmakta bulunan bir adama "Türk" demek değil a Ermeni hatta Rum bile diyemezdiniz. Siz elbette vâkıf olmuş bulunacaksınız ki Avrupaca, Türklerin Fransızca söyleyişlerinde yabancılıklarını anlatabilecek bir şey varsa o da kavâid-i Franseviyye yanlışlıkları olabilip yoksa telâffuz cihetine gelince Fransızcayı en dürüst söylemeye ağzı müsait olan milletlerin birincisi Lehler ise ikincisi de Türklerdir. Fransızcayı hiç yalnışsız söyleyebilecek kadar güzel tekellüm eden Türklerin yabancı olduklarını değme bir Fransız dahi farkedemediği birçok defalar görülmüş, tecrübe edilmiştir.

Şu günlerin kahramanı olan Abdullah Nahifî gelinceye kadar çay ziyafetinin keşidesi tehir olunmuş iken şimdi madam tarafından edilen emir üzerine yine her birinin elinde birer tepsi ile yarım düzüne kadar hizmetkârlar salonu istilâ eylediler. Her biri elindeki tepsiyi nereye koyup çayın ve onu ikmal eden türlü bisküvilerin, gateau'ların falanların ne tertip üzerine tevzi olunacakları evvelden düşünülmüş ve plânı tertip edilmiş olduğundan öyle epeyce kalabalık bir mükellef salonda bu iş o kadar intizam ile görülürdü ki bunu nazarıdikkate alıp da Madame De..."nın pek tabiat sahibi bir kibar kadın olduğunu teslim etmemek muvâfık-ı insâf görülemezdi. Paris'te âdeta başlı başına bir hanesi olmak bile her kula müyesser olabilecek saadetlerden olmayıp ekseriya ziyafetler falanlar gayet muteber ve mükemmel olan otellerin salonlarında verilir. Müstakil bir hanesi olanların ise hizmetkârların ancak hanenin lüzûm-ı zarûriyyesi nisbetinde bulunabileceğinden böyle ictimalar vukuunda hariçten lokantalardan falanlardan muvakkat uşaklar celbedilir.

Halbuki bunların hanece acemilikleri ehil ve erbabı nazarında derhal taayyün eder. Hele uşakların taaddüdüne heves edip iyilerini pahalı bularak ucuzlarına heves edenler ekseriya misafirleri nazarında o kadar mahcup kalırlar ki ertesi gün o hayvan herifleri tard ederler ise de bu intikam o mahcubiyeti def'e kifayet edemez. Madame De ... ise eteği peşine uymaz kibardan olmayıp hanesininin intizamı pek çok yeni yetişme kibara şâyân-ı imtisal bir nümune ittihaz olunabileceği bu gece dahi görülmekte idi. Bir yandan çay ziyafeti bu sûret-i muntazamada keşide kılına gitsin biz asıl şu dakayıka nasb-ı nazar-ı ehemmiyet edelim ki:

Salonda mevcut olan erkekler bittabi Abdullah Nahifî'yi beğenmemişlerdir. Erkekliğin şan ve şerefince kendilerinin bu akşam rakibi, galibi olan bir yabancıyı mükemmel bulmaya hangisinin gurûr-ı merdânesi müsait olabilir? Binaenaleyh bir erkek dudağından bir erkek kulağına:

-Nasıl buldunuz?

Diye fısıldayan söze o kulak sahibinin dudaklarından, o dudaklar sahibinin kulağına:

-Pek fevkalâde bir şey değil!

Kelimeleri ilka olunuyorlardı. Hatta kadınlardan bazılarının dudakları ile kulakları arasında da bu yolda sözler teati olunuyordu. Bahusus gerek sinlerinin kemalinden ve gerek esbâb-ı sâire-i makule veya gayr-ı makuleden dolayı artık celp ve rağbetten ümidini kesmiş olan kadınlar nezdinde! Ama diğer bazı kadınlar bilkülliye başka mütalâada, başka hükümde idiler. Hele musahebeye koyulup da geçen vukuat üzerine sualler soranlara delikanlının verdiği cevaplar tetkik olundukça onun hakkındaki mütalâaları, hükümleri diğerlerine uymayan kadınların takdiratı bilkülliye Nahifî'nin lehine teveccüh eyledikten başka bâdi-i emirde kendisini beğenmeyen erkekler bile hiss-i hasûdânelerini tadil etmeye mecbur oluyorlardı. Zira bâdi-i emirde zannolunabileceği veçhile Abdullah Nahifî bütün Paris halkının hayretini mucip olmuş bulunan kahramanlık şanını asla sû-i istimal etmiyordu. Kendi şecaatını göklere çıkarıp

düşmanlarının kadrini tenzil eylemiyordu. Bunları umûr-ı adiyyeden addetmekle dahi kalmayıp âdeta bu gibi çocuklardan dolayı kendisini pek mahcup gösteriyordu. Ahvâl-i malûmeyi kendisi intikad eylediği zaman Orsay rıhtımı üzerinde bir aciz kadını himaye etmesi de erkekliğin vazifesi olup hatta bu salonda muarefeleriyle teşerrüf eylediği zevât-ı kirâmın da bu yolda birkaç vazîfe-i merdâne ifa etmiş olacaklarını dermeyan eyliyordu. Kahvehane arbedesi meselesinde gösterdiği besalet ise bir mukavemet-i mecbûre olduğunu ve kendi makamında da kim bulunsa böyle yapacağını ve hayatını ancak polisin imdada yetişmiş olmasıyla kurtarabildiğini ve bundan dolayı Paris polisine minnettar kaldığını söylüyordu. Duello meselesine gelince:

-Bu işte ben sizin âdetinize ittiba etmiş oldum. Bizim şark âdetine ittiba lâzım gelseydi duelloya hiç lüzum kalmazdı. Biz bu işlerde sizin kadar ince eleyip sık dokumayız. Fakat burada hükmün bu sureti "lâcheté", korkaklık, alçaklık olmak üzere telâkki edildiğinden insan, hayatını tehlikeye koyarak duelloya mecbur olur. Ben bundan dolayı müftehir olmaya bir hak bulamadıktan başka mahcup olmaya lüzum görüyorum.

Diye kendisi kalben duellonun aleyhinde bulunan hükemanın mesleğini tercihde bulunduğunu söylüyordu. Lâkin bu sözlerin bir de kadınlar nezdinde nasıl tefsir olunduğunu görmek ister misiniz? Madame La Baron De Rose Bouton'un yanı başındaki refîka-i muhteremesinin kulağına söylediği sözlere kulak veriniz. Diyordu ki:

-"Dostlarına karşı kuzu, düşmanlarına karşı arslan" diyorlardı. Ne kadar sahihmiş. İşte asıl kahraman diye buna derler. Ellerinden hiçbir şey gelmediği hâlde cart curt öten züppelerini ne yapayım? İnsanın böyle bir kuzusu!.. olmalı da kendine güzelce alıştırarak...

Madame De Rose Bouton'un bu yoldaki sözlerini refikası ez dil ü can tasdik eylediği gibi refikasının bu yoldaki sözlerini dahi Madame De Ros Bouton ez dil ü can tasdik eyliyordu.

Bu akşam şu salonda bulunsa idiniz Abdullah Nahifî'nin şîve-i ifâdesinde Araplığa benzer bir şey bulurdunuz demiştik. Bu

salonda bulunup da bilâhere bahsin ahvâl-i şarkiyyeye ve bahusus Müslümanlığa ve onun dahi Avrupalılar nezdinde en geniş zemîn-i bahs ü makal olan taaddüd-i zevcât meselesine dair söylenen sözlere Abdullah Nahifî'nin verdiği cevapları işitse idiniz bu zatın Müslüman olmadığını da derhal anlardınız. Taaddüd-i zevcatı şediden muaheze eden erkek ve kadınlara ve bahusus kadınlara karşı müdafaa etmesinden veyahut etmemesinden dolayı değil! Gerek müdafaaten, gerek muahezeten her söylediği şeyin kavaid ve ahvâl-i İslâmiyyeye muvafık olmadığına ve bu zatın İslâmiyeti bilmediğine nazaran Müslüman olmadığını hükmederdiniz. Vakıa ahkâm-ı İslâmiyyeden bu gibi ince şeyleri her Müslümanın bileceği iddia olunamaz.

Bahusus zamanımızda salik olduğu ders proğramları yalnız sülûk edeceği tarika ait ulûmu havi olan bazı kimseler vardır ki İslâmiyetten bilinmesi her mümin-i mükellef için vacip ve zarurî olan ahkâmdan başka bir şeyi bilemezler. Lâkin Müslüman olup da bir bahsin cahili olmak başkadır. Müslüman olmadığı için bir bahsin bilkülliye yabancısı olmak yine başkadır. Vakıa bu Abdullah Nahifî dahi İslâmın en nazik ahkâmından olan şu taaddüd-i zevcâtın aleyhinde bulunmamaya, lehinde bulunmaya gayret ediyordu. Şu günlerin sâhib-i şöhret kahramanı olan Abdullah Nahifî'nin Müslüman olduğu cümle nezdinde bilinmiş bir şey olduğundan o Müslümanlığın gayretini gütmek lâzım gelirdi. Lâkin İslâmiyete vukufu o kadar az idi ki siz değil a muktedirce bir müsteşrik bile orada bulunsa idi bu adamın pek cahil bir Müslüman olduğuna kanaatle kalmayıp âdeta bir sahte Müslüman olduğuna kanaat ederdi. Abdullah Nahifî'nin hiç bilmediği bir şeyi biliyormuş görünmek için "şu şöyledir bu böyle" tarzındaki sözlerini âsâr-ı cehlden addetmezden evvel o sözlerin delâlet eyledikleri kavmiyete, diyanete adem-i mensubiyetini hükmetmek elbette evlâ görülür.

*

İşte Madame La Baron de Rose Bouton, Abdullah Nahifî'yi ilk defa olmak üzere burada Madame De...'nın şu çay ziyafetinde görmüş tanımıştı. Yalnız Abdullah'ı değil Müslümanlığı yani on-

larca Müslümanlığın âdeta tamamı demek olan poligamiyi (kesret-i zevcât) dahi ilk defa olmak üzere bu akşam tanımıştı.

Mutlaka hiç beğenmemiştir. Değil mi?

Vakıa Avrupalılar ve onlar meyanında bilhassa kadınlar poligamiyi hiç beğenmezler ise de böyle şeylerde beğenmek beğenmemek ait oldukları noktainazarlara ve o noktainazarlardan meseleyi telâkki eyleyenlerin hâllerine, şanlarına göredir. Bir kaide poligaminin aleyhinde bulunanlar meyanında hiç kimse bulunamaz ki gönlünün bir tarafından dahi bunun safasına imrenmesin! Ama kesret-i zevcâta onların verdikleri manalara göre! Yani bir haremde birçok genç ve güzel kadınları cem ederek kendisi de bunların sâhib-i bahtiyârî olmaya! O akşam kadınlar meyanında bile poligaminin lehinde bir his ile yüreği hoplamış olanlar nadir değil idiler. Bunların birisi de Madame De Rose Bouton idi. Abdullah Nahifî namıyla o salonda isbât-ı vücûd eylemiş olan kuvvetli bir Fransızca ile poligamiyi öyle bir surette tasvir eylemişti ki şimalin soğuk memleketleri ricalinin tabâyi-i mutedilesi için poligami lâzım addolunmayabilmekle beraber cenubun ve onların tabirince şarkın sıcak memleketleri ricalinin tabâyi-i hârresi için bunun pek lâzım olduğunu isbata başladığı zaman bir hayli kadınların yüzleri bilâ-ihtiyar şark tarafını arayarak o cihete teveccüh eylemişlerdi. Bu çay ziyafetinden bir iki gün sonra dahi Madame De Rose Bouton kendi küçük salonunda mahremlerinden bir kadın ile esnâ-yı muhasebesinde söz poligami üzerine gelmesiyle demişti ki:

-Azizim poligami poligami ama o da adamına göredir. Daha on iki on üç yaşlarında birkaç türlü emrâz-ı zühreviyye ile kendilerini sakat eden bizim Paris erkekleri için poligami değil a monogami (vahdet-i zevce) bile çoktur. Dikkat etmeli o şarklıya, o Müslümana ki onların memleketlerinde prostitution (fuhuş) hemen madum olduğundan rical kendilerini hedm ü harab etmiyorlar. Sarhoşluk yok. Kumar gibi emrâz-ı nefsâniyye yok! Metâib-i zihniyye yok. Bunların her biri vücûd-ı ricâli harap etmeye kâfi birer kuvve-i tahribiyye olup şarklı Müslüman ise bunların kâffesinden vareste, elbette o Müslümana bir kadın

az gelir. Ama ona da bir tam kadın verilip de az gelmeyecek olursa o da onunla iktifa eyleyebilir. Eğer nörolojik (sinir hastalıklı) anemik(fakrü'd-dem), sıska bir şey verirseniz o gürbüz herife bunlardan beş tanesi de kifayet edemez.

İşte Madame De Rose Bouton dahi kendi noktainazarından meseleyi bu surette muhakeme eyliyordu. Çünkü kendisi nörolojik, anemik filânik değildi. Gürbüz kadındı. Monsieur Olivier de Burgard isminde bir Fransız hem de academia azasından fazıl bir Fransız ile bir ricâl-i siyâsiyye-i İrâniyyeden fazıl bir şarklının işbu taaddüd veyahut vahdet-i zevce hakkında bir mübaheselerini istima eylemiştim. Monsieur De Burgard gayet lâtif bir ihtiyar olup fâzıl-ı İrânînin:

-Sanki Avrupa'da fiilen ve maddeten poligami yok mudur?

Demesine mukabil bir dıhk-i lâtif ile demişti ki:

-Sevgili efendim! Bizde hem poligami vardır hem de poliendr(taaddüd-i zevc). Bunu bilmemek dünyayı görmemek demektir. Poliendr ahz u itâsında bulunan erkekler kimlerdir bilir misiniz? Henüz müteehhil olmayan gençler! Bunların birkaçı birden bir kadının gönlüne sahip olurlar. Bilâhere bunlar teehhül eyledikleri zaman zevcelerini poliendr ticaretinde serbest bırakarak kendileri poligami menafiinden hisse aramaya kalkışırlar. Biz sizde poliendr değil a poligaminin bile ismi var cismi yok olduğunu biliyoruz. Fakat siz poligamiyi methedersiniz de biz zemmine mecburuz. Siz yalnız methedip icrasında râcilsiniz. Biz ise zemmederek icrasında sâiyiz!

Şu fıkra daha evvel hatırımıza gelse idi fazla düşünmez Mahmut Esat Efendi hazretlerine naklederdik de ahiren zinetbahşâ-yı sahâyıf-ı matbuât olan makale-i müdekkıkanelerinde buna dahi bir yerceğiz bulurlardı.

Bu vak'adan bir gün sonra dahi Madame De Rose Bouton kabul günü olan bir muhibbesinin yanında bulunurken Abdullah Nahifî oraya dahi gelerek muhibbesi onu kendisine takdim eyledikte Madame De Rose Bouton:

-Mösyö ile zaten muarefe peydası şerefine nail olmuştum.

Madame De... çay ziyafetinde! Fakat bu günlerin kahramanı olan mösyö bittabi o kadar çok muarefeler ile meşguldür ki bunları hatırında hıfz edememekte elbette mazurdur.

Deyince Abdullah Nahifî şu söz içindeki kinayeyi derhal anlayarak kendisini garîk-i lücce-i şeref eyleyen zevât-ı kirâmın her birine lüzûm-ı şükrânı pek tatlı bir borç bildiğini anlattı. Abdullah bunu anlatır anlatmaz Madame De Rose Bouton dahi kendinin kabul günü de çarşambaları olduğunu haber vermeye müsaraat eyledi. İşte Abdullah Nahifî bir taahhüt altına girmişti.

Bundan sonra ilk çarşamba Abdullah Nahifî'nin Madame De Rose Bouton'u ziyarete müsaraat edeceği muhtâc-ı ihbar değildir. Kendisini bu sûret-i nâzikânede davet eden bir kadın ne kadar zengin, ne kadar kibar ve bahusus ne kadar genç ve güzel olursa Abdullah'ın da müsaraatı o kadar artıracağı derkârdır. Madame De Rose Bouton ise ilk çarşambayı behemehal geçirmemek lâzım gelen zevattan olduğunu Abdullah Nahifî pek çabuk anlamıştı.

Madame De Rose Bouton'un kabul günü çarşamba günü züvvarın mutattan ziyade olması Abdullah Nahifî ile gönlünün istediği surette musahebe etmesine mani oldu ise de kahraman delikanlıyı o kadar hürmetle kabul ve her sözünü o kadar nevazişle telâkki ve ahvâl-i kahramânânesini o derecelerde hayretle tahsin eyledi ki mâ fi'z-zamîrini maa ziyadetin anlatmış oldu. Hiç böyle bir kadın bir delikanlıya mâ fi'z-zamîrini anlatmak ister de anlatamamak kabil olur mu? Bir göz bakışında, bir dudak tebessümünde o kadar manalar olur ki onlarla bin meram anlatılabilir. Madame De Rose Bouton bu meramları anlatabilecek bir kadın olduğu gibi Mösyö Abdullah Nahifî dahi bu meramları pek âlâ anlayabilecek bir delikanlı idi.

Böyle madamların kabul günlerinde cümle-i âdetten olduğu üzere bir aralık Monsieur De Rose Bouton dahi karısının salonuna isbât-ı vücûd eylediğinden kadın yeni âşinasını, bu günlerin kahramanını, Abdullah Nahifî'yi kocasına dahi prezante eyledi. Artık bundan sonra Abdullah Nahifî bir akşam taamında, bir çay ziyafetinde davet olunabilmek derecesinde familyanın dostu

olmuş sayılabilirdi.

Bunlar dahi oldu ya! Akşam taamında davet edildi ya! Hatta böyle bir davetten sonra nihayet bir haftaya kadar bir "hazım ziyareti" icrası mutat olup Nahifî ise o ziyareti dahi hemen ertesi günü icra eylemişti. İşte başbaşa bir sohbet dahi bu ziyaret esnasında müyesser olmuştu, zira o gün madamın kabul günü olmadığından kendilerini rahatsız edebilecek kimse yoktu. O gün Nahifî kahramanlık satışta evvelki defalar kadar mütevazi dahi görünmeye mecburiyet hissetmedi. Attı tuttu. İstanbul'daki servet ve samanından bahseyledi. Asâlet-i resmiyyesinden de dem vurdu. Madame De Rose Bouton gibi bir kadını "captiver" yani kendisine esir edecek tedabirin hiçbirisinde hiçbir kusur etmedi. Madame De Rose Bouton dahi Abdullah Nahifî gibi bir delikanlıyı "séduire" yani kendine meftun edecek tedabirin hiçbirisinde hiçbir kusur etmedi. İşte muhibbeleriyle vuku bulan ictimalarında Abdullah Nahifî'nin sözü geçtikçe:

-Bizim Abdullah Nahifî!

Diyebilmek salahiyetini de Madame De Rose Bouton bundan sonra kesbetmiş oldu. Güzel tütünü pek ziyade sevmekte olan güzel barona İstanbul tütünleri bundan sonra ihda edilmeye başlanmıştı. Hangi tiyatrolarda birleşilebileceği, hangi bahçelerde beraber yine tesadüf olunabileceği falan da bundan sonra karalaştırılır olmuştu. Hatta "Café Anglais" ve ' Maison Dorée" ictimaları dahi!

Biz Madame De Rose Bouton ile Abdullah Nahifî muaşakasının tarihini şu çend sayfada pek muhtasar yazmaktayız. Zira romanımız bundan ibaret olmadığı için tafsilât-ı lâzımeyi bu mesele üzerine yığmayı sanatın muktezayât-ı tabiiyyesine mugayir bulmaktayız. Yoksa şu muaşakayı bihakkın yazmış olsa idik tafsilâtını birkaç baba da sığdıramazdık Çünkü Abdullah Nahifî ile Madame De Rose Bouton'un her biri bu sevdâ-perdazlık oyununun en mahir birer canbazı olduklarından şu iki canbaz bir ipte oynamaya kalkıştıkları zaman birbirine o kadar hünerler göstermişlerdir ki yalnız bunların tasviri ile takdîr-i mâhiyetleri büyük tafsilâta lüzum gösterirdi. Meselâ Abdullah

Nahifî kendisini zaten büyük hem de pek büyük bir madama angaje yani merbut ve müteahhid göstermeye çalıştığı gibi Mdame De Rose Bouton dahi bu zaman kadar hiçbir âşıkın hücumuna mağlûp olmadığı cihetle kendi hücumlarına da mağlûp olmamak gayretinden işe başlamış ise de tâb-âver-i mukavemet olamadığını göstermeye çalışıyor. İlk galibi Abdullah olacağını inandırmaya gayret eyliyor. Her ikisi şu gösterişlerinin sahte olduklarını anlayabilseler dahi anlamamış görünüyorlar. Abdullah Nahifî angaje olduğu o pek büyük madamın intikamlarından korkuyor. Hem kendisi hem de Madame De Rose Bouton aleyhindeki intikamlarından korkuyor. Madam dahi bu esrr-ı âşıkanesi faş olacak olursa cihanın nazar-ı hürmetinden düşüp mahvolacağından dem vuruyor. Bir komedya ki değme gitsin. Ancak tafsilâtın bu ciheti zaten hüküm götüremeyeceği gibi böyle yalandan şeyler enzâr-ı dikkati de celb edemeyeceği için o tafsilâttan kasr-ı hâmeye lüzum gördük. Halbuki işin en tabiî ciheti aranacak olursa hükmolunabilir ki bu bu Café Anglais ve Maison Dorée mülâkatlarının tertibine başlanmak derecesindeki netayic lüzumundan fazla bile teehhur etmiştir. Madame De Rose Bouton'un malûm olan hâl ve şanına göre bu neticeler pek güç ve külfetli olarak husule getirilmiştir. Aşkın bazı türlüsü dört nala giden verem hastalığı gibi netîce-i tabiiyyeyi pek çabuk intac ederse de onun bu türlüsü ekseriya mübtedilerde görülüp Madame De Rose Bouton gibi erbâb-ı tecrübe ise asıl ilk münasebetin lezâz-i mütehassiranesinden lezzetyab olmayı isteyecek olurlar ise âşıklarını istedikleri kadar üzüp oyalamakta asla sabırsızlık göstermeyebilirler.

Fakat Maison Dorée'de dostluk kontratosuna ilk imzanın vaz'ını müteakiben Abdullah Nahifî, Madame De Rose Bouton'u kendi aşkına öyle bir kuvve-i câzibe ile cezbe başladı ki bir yabancıya meftuniyetin bu derecesine o haşarı kadın kendisi dahi şaşmaya başladı. "Şem'i gör kim yanmayınca yakmıyor pervaneyi" hükmünce Abdullah Nahifî kadında bu meftuniyeti husule getirebilmek için evvelâ kendisi ona çılgıncasına bir meftuniyet göstermişti. O kadar âşık-ı şeydâ ki bir imkânı bulunsa da kocasından boşansa maşukasını nikâhla almaya kadar varacak! Bunu

en büyük yeminler ile temin eyliyor. Müselmanca!.. Yeminler ile ki bir Müselmanın yemininden dönmemek için her şeyi fedaya kadar varacağını da tefhim eyliyor. Bu sözlerde herif ciddiyetini bir dereceye vardırmıştı ki Madame De Rose Bouton kat'iyyen inanarak kocasından boşanmak mümkün olamaz ise de âşıkı ile beraber bir tarafa firar edecek olursa böyle bir oyun oynamış olan zevcelerin ilki kendisi olmayacağını söylemeye başlamıştı.

Âşıkı ile bir tarafa kaçmak teşebbüsü!... Bu sözlerin içinde daha ne kadar manalar bulunduğunu şerh ve izaha muhtaç mıdır? Ne kadar mücevheratı varsa birlikte alıp kaçmak! Hane içinde nakde dair ne varsa beraber alıp götürmek! Hatta kocasının itibarı ile külliyetli bir miktar istikraz dahi ederek onları da beraberce götürmek!.. Emsali nadir değil a?

Vakıa Abdullah Nahifî kadının tasmimatını tasvip etmiyor. Resmen bilâ-talâk ile ayrılacak olsalar kendisini meşruan tercih etmeyi nâmûs-ı merdânesine muvafık bir hâl buluyor ise de o surette kararı ulüvv-i cenabına yediremiyor. Ama kadın bu babta kendi nasihatlarını kabul etmeyip de şöye bir hareket-i cesûrânede bulunacak olursa ona karışmayacağını ve mümanaata bittabi kudreti yetmeyeceğini dermiyan ediyor. Bunun üzerine Madame De Rose

-Ey meselâ o hâlde Londra'dan sana bir telgraf çeksem de seni Londra'ya davet eylesem "gelmem" diyebilir misin?

Dediği zaman düşünüp taşınarak vakıa:

-Sen bu çılgınlığı yapmazsın! zeki bir kadınsın! diyorsa da bu sözün zımnında dahi öyle bir davet vukua gelecek olursa icabet etmemek elinde olmadığını anlatıyor.

*

Hikâyemizin buraya kadar sebk eden aksamına taallûku hemen hiç menzilesinde kalan Monsieur De Rose Bouton'un netâyic-i vekayi üzerinde görülecek olan taallûk-ı mühimmini takrire medar olmak üzere şu mukaddematı muhtasaran olsun hikâyeye lüzum görmekteyiz ki:

Kendi hâlinde bulunan erbâb-ı servet ve yesârın ağlebinde

olduğu üzere Monsieur De Rose Bouton'un dahi binnisbe az zaman zarfında bir servet-i cesîme sahibi olabilmesi ricâl-i siyâsiyye ve mâliyye ve saireden birçok büyük dostların himaye ve muavenetleri sayesinde vukua gelmiş idiyse de o büyük dostların bu himaye ve muavenetleri adamcağızın kara kaşları, kara gözleri hatırı için olmayacağı Paris ahvaline vâkıf olanların sühuletle düşünebilecekleri kazayadandır. Vakıa bu yoldaki dostluklarda, himayelerde mahminin dirayet ve fetaneti ve tabir-i aherle şeytanet ve cür'eti pek büyük hüküm götüren mevaddan olup Monsieur De Rose Bouton'dan bu hasail mefkud dahi değil ise de oralarca hiçbir hâdise, hiçbir vak'a olamaz ki onun içinde bir kadın parmağı bulunamasın. Kadına hiçbir taallûku olmayan bazı ahvâl-i fevkalâdenin esbabı ukalayı dûçâr-ı fütûr eylediği zaman bile "Bu işin içinde kadını arayınız kadını" demek bir mesel-i meşhur olmuştur. Monsieur De Rose Bouton'un temevvülü meselesinde ise sebeb-i sahîh kimseyi düşündürecek derecelerde gizli değildi. O sebep dahi kadın idi. Madame La Baron De Rose Bouton idi.

Kocasına gösterilen dostluklar onun umurunu teshil için diriğ edilmeyen muavenetler hep zevcesinin hatırı için edilmekte idiler. Bu adam şeytana külâhı tersine giydirecek derecelerde zeki olduğu ve bahusus bu hâlde bulunanlar için zaruriyattan olmak üzere her şeye meraklı ve her şeyi bilmek ve anlamak hususunda fevka'l-had gayretli bulunduğu hâlde kendi hamileri ve dostları ile karısı arasındaki münasebâtın husulünden de, devamından inkıtaından da haberdar olmamak mümkün olamayacağı tabiîdir. Hanesinde bulundurduğu hizmetkârları kendi istediği adamlardan intihap ve bunlara maaşlarından maada mükâfatlar dahi vaat ederek sadakatlerini o kadar kazanmıştı ki karısının ednâ-yı harekâtından bile günü gününe, saatı saatına haberdar olmakta idi. Lâkin filân ve filân mösyö cenaplarıyla akd eylediği şirket-i sevdâ-perdâzîyi hemen de alâniyyet derecelerine yaklaştırdığı hâlde kocasının hiçbir ses sada çıkarmamaktan fazla bu şirketin muamelât-ı dâd u sitedini teshil edecek hâllerde bile bulunduğunu gören zevcesi bu hâli kocasının habersizliğine hamlederek kendi dirayet ve fetaneti, ve

cerbeze ve şeytaneti kocasına da faik olduğunu hükmeder ve bu hükmünü gurûr-ı nisvâniyyesine pek muvafık bulurdu.

Karı ile koca arasında şu münâsebet-i müsâadekârâne birçok zamanlar devam ederek koca hiçbir kıskançlık eseri göstermemiş olduğu hâlde bu yolda ilk kavga Madame De Rose Bouton'un Afrika'dan yeni gelmiş olan bir süvari yüzbaşısı ile fırına verdiği mercimek üzerine vukua gelmişti. Bu genç zabitin kendi hanesinde devamından hiç memnun kalmadığını karısına anlattığı zaman bu kıskançlığa bir mana veremeyerek beyân-ı istiğrâb eden karısına:

-Telebbüs eylediği sipahi üniformasının altı cebinde bir parası bulunmayan ve ne siyasî, ne malî, ne askerî hiçbir nüfuz ve ehemmiyeti olmayan bu zübbeden ne umuyorsun ki?...

İzahatını ita edince karısı asıl bu hikmete şaşırarak ve artık kocası ile lâubaliliğinin de peyda etmiş olduğu derece-i müsaadesinden istifade eyleyerek :

-Vay! Münâsebât-i dostânede menfaat-i mâddiye ve maneviyye aranır mı imiş

demişti de Monsieur De Rose Bouton dahi asıl karısının bu safderunluğuna şaşarak:

-Gerek âşık ve gerek âşıkaca bir menfaat-i mâddiyye ve maneviyyeye müstenit olmayan bir münâsebet-i dostâneyi bana gösterebilir misiniz? Bilfarz bir taneciğini gösterebilirsen asla şüphe etme ki o da senin bu münasebetin gibi eblehane bir münasebettir.

Yolunda mukabele eylemişti.

Karı ile koca arasında bu yolda zuhura gelen kavganın ikincisi ve hatta bundan daha pek çok şiddetlisi de madamın bir avukat şakirdi ile peyda eylediği münasebet üzerine vukua gelmişt. Bu defa Monsieur De Rose Bouton avukat şakirdinin kendi hanesine devamından memnun kalmadığını meydana koymakla da iktifa edemeyerek herifi:

-Mösyö sizi bir daha hanemde görmemeliyim! Görecek olursam buradan çıkar çıkmaz kendinizi bir hastaheneye girmek ih-

tiyacında bulursunuz!

Diye hanesinden dışarıya çıkarmıştı da karısı ile bundan dolayı vukua gelen münazaada yine menfaat-i mâddiyye ve maneviyye meselesi derhatır ve dermeyan eyledikten fazla karının bunca servet ve ikbali kendi dostlarının muavenet ve himayesiyle nail olmuş bulunduğunu kocasını taht-ı minnete alırcasına bir tavr-ı müteazzimane ile ihtar etmesi üzerine de Monsieur De Rose Bouton:

-Pek güzel söylüyorsun ama o servet ve samanı bilâhere sipahî yüzbaşılarına, avukat çıraklarına yedirmek için kazanmış olmadığımızı da düşünmek lâzımdır.

Demişti. Maddî ve manevî bir gûnâ faydası olamayacak olan münasebetlerden dolayı karı ile koca arasındaki arbedeler ikiden de ibaret kalmamıştı. Paris'te her şey bir moda hükmünü alacağı gibi Madame De Rose'un zülfü teline meftuniyet dahi bir moda hükmünü almış olduğu müddet zarfında ministraux'lardan, generallerden ve "prince des finances" yani maliye prensi denilen büyük sarraflardan zuhur eden râğıblar güzel baronun bir şeker-handesini pay edememek derecesinde tehalük gösteriyor idiyseler de o şeker-handelerin kıymetleri dahi nedretleriyle mütenasip olarak bunlara arız olan kesret her erbâb-ı rağbeti dil-sîr eyledikten sonra artık yeni tâliplerin arkası kesildiğinden Madame De Rose Bouton için bademâ sipahi yüzbaşılarının ve avukat çıraklarının rağbetlerine ihtiyaç hâsıl olmuştu. Paris'te herkes ministraux ve herkes prince des finance olamaz ya? Her zaman dahi menfaat-i mâddiyye ve maneviyye denilen şey âşıktan, âşıka tarafına akmaz ya? Bazen de âşıktan, âşıka tarafına tahvîl-i cereyân eder. Vaktiyle Monsieur De Rose Bouton başkalarının himayet ve muavenetlerine muhtaç idiyse şimdi de başkaları onun hamiyyet ve muavenetlerine muhtaç!

Evet! Monsieur De Rose Bouton bunu da biliyor. Biliyor ama kendi himaye ve muavenetlerine muhtaç olanların da bir madamı, bir hemşiresi filân bulunmak lâzım! Paris bu! Böyle hâller âdeta bir nizam altına alınmış. İnanmazsanız Emile Zola'nın "Bir Familyanın Tarih-i Tabiiyyesi" sernâme-i umûmiyyesi al-

tında cem eylediği bir düzüne kadar romanları okuyunuz da Paris'in terakkiyât-ı maneviyyesi!... Ne dereceleri bulmuş olduğunu ondan öğreniniz. Böyle usûlüne, nizamına muvafık olan münâsebet-i dostâneye Monsieur De Rose Bouton'un ne diyeceği olabilir? Böyleleri de nadir değil a? Fakat karısının bir zamandan beri peyda eylediği münasebetler böyle olmadığı için canı sıkılıyor. Her fedakârlık kendi tarafından iltizam edilmek lâzım geliyor da onun için canı sıkılıyor.

Rose Bouton ménage'ı hakkında yaptığımız şu tasvir bu ménage'ın Abdullah Nahifî meselesinin ortaya çıkmasından evvelki ahvalidir. Bu ahval gitgide o kadar ileriye gitmişti ki Monsieur De Rose Bouton için artık karısı bir güna menfaat-i mâddiye ve maneviyyeye yaramak şöyle dursun menâfi-i mâddiyyesine de maneviyyesine de muhalif ve muzır olduğu hükmolunmuştu. Karısı artık gereği gibi halkın diline düşmüş olmak da bir şey sayılmayabilir. Zira Rose Bouton hâlinde bulunan yeni kibar için bu yoldaki tevehhümatın hiçbir hükmü yoktur. Fakat karısına karşı gösterdiği kıskançlık tavırlarına mukabil karısı da kendisinin bu yoldaki münasebetine itiraz yolunu açmış. Bu yüzden kavgalar birbiini takip ediyor. İş bir dereceyi bulmuş ki Emile Zola'nın "Paris" romanındaki Duvillard familyasında ana ile kız münasebeti şimdi Rose Bouton familyasında madame ile mösyö arasında görülmeye başlamış.

Bu hâl dahi Paris'in yeni kibar âleminde nevadirden değildir. Hatta Fransa'da "divorce" yani talâk kanunu vazolunduğu zamandan beri biraz muteber olan familyalar ve bahusus yeni kibar nezdinde vukua gelen talâkların ağlebi hep işte bu mesail üzerine vukua gelmekte bulunduğu dahi bu yolda istatistikler yapan erbâb-ı tetebbu ve tedkik tarafından haber verilmektedir. Bu talâk niyeti Monsieur De Rose Bouton'un dahi hatırından geçmiyor değildi. Âleme karşı güya bir şifte karının ahlâkıyyatından kendi uhdesine terettüp edecek mesuliyetten kurtulup namusunu ikmal etmiş olduktan fazla hakîkat-i hâlde karısı cihetinden servetine arız olabilmesi muhtemel olan tehlikeyi bertaraf etmiş olmak ve bahusus bademe kendi istediği gibi eğlen-

mekte serbest kalmak için bu talâka heves zihnini yoruyor idiyse de talâk kanununun koyduğu şerait dahi bir mesele-i muğlâka olduğundan işin bu ciheti de adamcağızı!... düşündürüyordu.

Bu kanunun ahkâmına vâkıf olanlar için tafsilât-ı zâideye hacet olmadığı üzere Fransa'da vakıa talâka müsaade olunmuş ise de onun için o kadar şerait konmuştur ki o şeraitin külfet ve suûbet-i fevkalâdesi talâka muhtaç olanları yine men etmektedir. Ez cümle Monsieur De Rose Bouton hâlinde bulunan bir adam için talâk istidasını verebilmek karının fuhşunu resmen isbat etmeye mütevakkıf olup bunun için dahi karısının hâlini bir cürm-i meşhud derecesine vardırmak yani bir polis memuruna re'yü'l-ayn göstermek lâzımdır. Ondan sonra dahi müddei-i umumînin ve nihayet mahkemenin o cürm-i meşhudu bilkabul sebeb-i talâk addetmesi icab eder ki bu muamelatın külfet ve suubeti de kendi kendisini ortaya koyacak ahvaldendir.

*

İşte Mademe De Rose Bouton'un Abddulah Nahifî ile mâcerâ-yı âşıkanesi meydana çıkmazdan evvel karı ile kocanın münasebetleri şu dereceyi bulmuş olduğundan hizmetkârlarının sadakatleri sayesinde hanesinin ahvâl-i dahiliyyesinden en küçük şeylere kdar vâkıf olan Monsieur De Rose Bouton, Abdullah Nahifî meselesinin daha başlangıcından bed ile ahvâl-i câriyyenin kâffesinden haberdar bulunuyordu. Münâsebet-i mezkûre kendisini henüz bir zarar-ı maddî ile mutazarrır etmek tehlikesini göstermediği müddet zarfında bunu da evvelkilerden addederek sesini çıkaramıyor idiyse de aradan birkaç haftanın mürurundan sonra Monsieur De Rose Bouton'a şehir postasıyla bir imzasız mektup geldi. Bu mektup o zamana kadar hiçbir misli sebketmemiş olmak derecesinde herifin nazarıdikkatini açtı.

Bu mektupta muhâbir-i mechûl kendisine haber veriyordu ki şu aralık Madame De Rose Bouton'un Abdullah Nahifî diye münâsebet-i dostâne peyda etmiş olduğu adam hakîkat-i hâlde hiç de Abdullah Nahifî değildir. Matbuat âleminden familyalar meyanına intikal etmiş olan bir şöhret-i gayr-ı müstaheneden istifade arayan bir sahtekâr Madame De Rose Bouton'u aldatmış-

tır. İşin içinde böyle bir sahtekârlık bulunması yalnız bir istifâde-i âşıkaneye mübteni olsa ırza, namusa taallûku olan bu mesele-i mühimmeye kendisi gibi hayırhah dostların karışmayacakları tabiî ise de Abdullah Nahifî ismini takınan adam Suriyeli bir Marunî olup Paris içinde dolandırıcı sıfatıyla aldattığı kadınların birincisi de Madame De Rose olmadığı bildiriliyor ve ittihazı lâzım gelen tedabir şu hâlde dahi Monsieur De Rose Bouton'un dirayet ve fetanetine tevdi kılınırdı.

Meselenin ırza, namusa olan taallûku hakkındaki mütalâa o zengin zevci âdeta güldürdü ise de dolandırılıcığa ait olan kısmı pek fena düşündürdü. Bahusus ki bu Suriyeli Marunîye aldanan kadınların birincisi kendi zevcesi olmayacakmış. Demek oluyor ki herif bu yolda cinâyât-ı mükerrere ashabından bir hırsızdır. Monsieur De Rose Bouton düşündükçe düşündü. Nihayet karısı ile müfarakat için bundan daha iyi hiçbir fırsat ele geçemeyeceğine zihnen karar vererek onun aleyhindeki takayyüdatı da ona göre tezyit eyledi.

Artık Madame De Rose Bouton varsın hâlâ izini belli etmeksizin iş görüyormuş itikadında bulunsun. Mendili ile burun silmek harekâtı içine yüzünü kimseye göstermemek makasıdını da bi'l-idhal bu yoldaki meşklere varsın istediği kadar vüs'at versin. Kendini herkesten hatta kocasından bile daha şeytan zanneden zavallı ahmak gayet şiddetli bir nezaret altında bulunuyordu da haberi bile yoktu.

Hesapça Maison Dorée'den ahiren sûret-i vukuunu gördüğümüz mülâkattan iki gün evvel Monsieur De Rose Bouton'un banker dostlarından birisi bir tavr-ı mahsûs-ı sadakat-fürûşâne ile Rose Bouton'un odasına gelerek:

-Dostum! Bugün Madame De Rose Bouton mağazama geldi. Bana kendi imzasıyla mümzi bir senet ibraz ederek gayet müzayakaya düşmüş olan bir akrabasının imdadına yetişebilmek üzere elli bin Frank istikraz için rica eyledi. Vakıa aramızdaki dostluğa nazaran şu kadarcık bir hizmet hiçbir ehemmiyet götürebilecek mevaddan değil ise de işin sizden gizli tutulması nazarıdikkatimi celbeyledi. Bir kere sizden istizan etmeyi zihnim-

den geçirdim. Madama dahi bu akşam emrini ifa deceğimi vaat ile kendisini mutmainnen gönderdim.

Haberini getirmesin mi? Monsieur De Rose Bouton pek büyük bir metanetle telâkke eyledi. Vakıa yüzünün rengi bir an için tebeddül etti ise de :

-Bu parayı kendisine veriniz dostum, borç dahi benim borcumdur. Zevcemin getirdiği senedi alıp hıfzediniz!

Emrini verdiği zaman sadası ancak belli belirsiz titremekte idi.

Banker gitti, Monsieur De Rose Bouton düşünmeye başladı. Çend hafta mukaddem almış olduğu imzasız mektup dahi yazıhanesinin bir gözünde mahfuz idi. Onu çıkarıp bir daha okudu. Suriyeli Marunî'nnin dolandırmış olduğu kadınların ilki Madame De Rose Bouton olmayacakmış. Şeytan herif bu ihtara gülümseyerek:

-Fakat sonu Madame De Rose Bouton olacaktır!

Dedi. Hemen şapkasını, eldivenlerini, bastonunu alarak çıkıp rastgelen bir arabaya binerek:

-Polis nezaretine!

Emrini verdi....

*

Birinci babımızda Madame De Rose Bouton mütenekkiren sokağa çıkmak için icra eylediği tedarikâtı hikâye eylediğimiz zaman eksik bıraktığımız birkaç şeyi şimdi burada ikmal edelim: Lyon fabrikalarının son moda olmak üzere nesc etmiş oldukları siyah ipek kumaştan libasını giydiği zaman korsesinin arka tarafından sarkan dört parmak kadar etekleriyle amazone'un her tarafından taşan etek kısmı içinde yüz bin Franklıktan mütecaviz mücevherat yerleştirilmiş olduğu hâlde bir tuvalet icra olunmuştu. Hem nasıl yerleştiriş ya? Küpe gibi, yüzük gibi şeyler kolayca yerleşebiliyorlar ise de pırlanta, toplu iğneler o kadar kolay yerleşmediklerinden onların iğneleri kırılıyor. Murassa tarak ve taç gibi şeylerin şekl-i münhanîleri yerleştirmeye mani olduğundan açılıp düzeltiliyorlar. Madalyonlar kolayca yerle-

şebiliyorlar ise de broşlar ile sair iğneli çiçekler dahi zahmet verdiklerinden onların ince ve uzun olan kolları, telleri falanları kırılıyorlar. Bu güzel şeyler üzerinde vukua gelen şu tahribatın bir kadın yüreğine tesir etmemesi kabil değil ise de Madame De Rose Bouton:

-İcab ederse tamirleri kabil!

Diye müteselli oluyor. Madamın elinde de bir telâtin çanta var ki derununda elli tane binlik banknot kaimesi var. Dün istikraz olunan paralar. Bundan maada yine kaime ve altın olarak hane içinde bulunabilen sekiz on bin Frank ile kocasının murassa gömlek düğmesi, boyunbağı iğnesi, yüzük falan gibi eşyası dahi bu çantanın içinde!

İşte Maison Dorée'ye gittiği zaman Madame De Rose Bouton bu kadar yüklü gitmişti. Vakıa bu işleri o halim selim Abdullah Nahifî'nin talimatıyla, talebiyle, ibram ve ilhamıyla yapmamış ve yapmıyordu. Suriyeli Marunî öyle adî sahtekârlardan, bayağı dolandırıcılardan olmadığı gibi Madame De Rose Bouton dahi adi ahmaklardan değil ki böyle bir maharetsizliğe lüzum görülsün. Marunî cenapları hâlâ büyük senyör! Hâlâ müstağni! Herif öyle bir hareket ediyor ki Madame De Rose Bouton bu divanelikleri hep kendi kendisine tertip eyliyor. Bu kadar zamandan beri âşıkı ile ettiği müzakerat üzerine yalnız bir nokta üzerinde onu iknaa muvaffak olabilmiş ki o da şarka kaçıp da Müslüman dinine dahi girerse evvelki Hristiyan nikâhı bittabi mefsuh kalacağından kendisini tezevvüc etmeye istihsâl-i muvfakatından ibaret bir muvaffakiyet! Madame De Rose Bouton bu muvaffakiyeti bu kadar çılgınlıklar için kâfi görüyor.

Emin olmalı ki eğer bundan evvel generaller, ministraux'lar, preince des finances'lar falanlar kendisine arz-ı perestiş eyledikleri zaman bu Abdullah Nahifî meydana çıksa idi Madame De Rose Bouton herifin yüzüne bile bakmaya tenezzül etmezdi. Fakat o perestîdeliğin modası geçip de iş sipahi yüzbaşıları, avukat çırakları derecesine inince ömrünün bundan sonrası için yine "à la grand senyör" safa sürmek ancak böyle kibardan bir müselmana varmak ile müyesser olacağını o kendisini kocasından

ve hatta herkesten daha fettan, daha şeytan bulan kadın pek büyük bir ehemmiyetle hesap etmiş. Yine emin olmalı ki kocası karısının menâfi-i mâddiye ve maneviyyeden azade ve bahusus kendi tarafından fedakârlığı müstelzim olacak münasebetler yine itiraz etmemiş olsaydı kadın bu fedakârlıklara, o alicenap kahraman âşıka karşı bu semahetlere yine lüzum görmezdi. Lâkin kocasının menâfi-i mâddiye ve maneviyyesi için büyük adamların muavenetlerine ihtiyacı yani karısının celb-i kulûbdeki vasatına lüzumu kalmaması üzerine kendisinin ufak tefek umûr-ı nisvâniyyesine kadar müdaheleye, intikada, muahezeye girişmeye başlaması bir zavallı!.... kadın için tahammül olunamayacak mezalimden!... addolunmaz mı?

Tahattur ediyorsunuz ya? Madame De Rose Bouton, Maison Dorée'ye âşıkından evvel varıp da beklediği sırada kocasının da oraya gelmiş olduğunu sadasından anlamıştı. Bunu tahattur edince elbette düşünürsünüz ki kocasının bu veçhile vürudu üzerine Madame De Rose Bouton'un kim bilir ne kadar yüreği oynamıştır!

Fakat müsterih olunuz! Tüyü bile ürpermemişti. Zira kocası dahi oraya geldiği zaman bir kadının ismini sormuştu. Demek oluyor ki o da bu akşam Maison Dorée'ye bir şerîk-i fuhş davet eylemiştir. Paris'te böyle şeyler dahi nevadirden değildir. Aynı mahalde bir kocanın bir metresi ve bir zevcenin dahi bir amante ile birleşmeleri tesadüfü hiç de tesâdüfât-ı nâdireden değildir. Kendisinin dahi orada olduğunu kocası neden anlayacak? Velevki anlasın. Yanına nasıl gelebilecek? Burada herkes içinde bulunduğu odada her şeyden emindir. Velevki bir yolunu bulsun da girebilsin. Kendisi dahi burada bir kadın ile birleşmiş olduğu hâlde zevcesini muaheze hakkını nereden bulacak?

-6-
Hall-i Mesâil-i Muğlâka

Kendi fumoire'nda bir muhibbesine Abdullah Nahifî tarafından ihda olunmuş İstanbul sigarası olmak üzere Madame De Rose Bouton'un sigara takdim eylediğini gören Rosette'in artık dûçâr-ı ye's olmasından naşi o akşam Mère Michele ménage'inde kopan kıyamet Abdullah Nahifî'nin nazarıdikkatini celbeylemişti. Nasıl celbetmesin ki Rosette gibi hakikaten "kuzu" ıtlakına şayan olan bir kız tarafından bu kadar hiddet ve Nahifî'ye, yüzüne karşı "yalancı!" demek derecesinde bir cür'et ve cesareti asla beklememekte iken bu zuhûrât-ı fevkalâdeye karşı ilk defa olmak üzere muhatab ve muatab olmakta bulunmuştu.

Delikanlının nazarıdikkatini açan esbabın en mühimi Rosette hakkındaki tasmîmâtı idi. Nahifî nazarında Rosette adi bir metres değildi. Her hâl ve şanı mutedil olan bu feylosof delikanlı geçliğimden istifade edeceğim hesâb-ı pür hatasında bulunan gençler gibi gençlik çağını israfâtla geçirip de kartlıkta evlenerek o çağı da israf etmek sûret-i maîşetini asla beğenmediğinden tekmil tahsil eyledikten sonra Rosette'i İstanbul'a kadar götürerek kendisiyle teehhül eylemek kararında idi. Vakıa bu niyetinden, kararından Rosette'e hiçbir şey söylemiyor idiyse de kıyametin koptuğu gece kendisine teslim etmiş olduğu zimâm-ı ihtiyarını isterse geriye alabileceğini beyanla beraber çocukluk edip de işin neticesi meydana çıkmazdan evvel o zimamı başka birisinin eline teslim edecek olursa bir daha tamiri kabil olmayacak bir tahribe sebep olmuş olacağını Rosette'e bildirmesi işte bu niyet ve karardan dolayı idi. Hatta Rosette'in hiddetine ve kendi aleyhindeki hakaretine karşı son dereceye kadar sabır ve hilm ile mukabelede bulunmasının bir sebebi, bir hikmeti de bu niyet ve karar olacağını düşünmek dahi baid değildir.

O fırtına geçip de o geceyi dahi fırtınayı takip eden güzel

havaların letafeti gibi bir letâfet-i fevkalâde ile geçirdikten sonra ertesi sabah Nahifî soluğu sefâret-i seniyyede aldı. Oradaki kâtip ve ateşe beyler ve efendiler ile münasebeti kardeşlik derecesinde idi. Zaten ecnebi bir memlekette "sefaret" demek baba yuvası demektir ki muhabbet-i vataniyye ve hamiyyet-i millîyesinden bir zerre kadarını muhafaza etmiş olanlar için sefarethaneyi bundan bayşka hiçbir nazarla telâkki etmek doğru olamaz.

Geceleri geç yatıp sabahları geç kalkmak hem gençlikleri hem maîşet-i kibârâneleri muktezayâtından olan kâtip ve ateşe beyler ve efendiler henüz yatak odalarında idiler. Bunlardan birsinin yanına Abdullah Nahifî'nin gelmiş olduğunu uşaklardan haber alan diğerleri bu ziyaretin mutlaka bir mühim sebebi olacağını hükmeylediler. Şu günlerin vukuât-ı Nahifîsi malûm a! Bunlarda da Osmanlılık gayreti müsellem! Kimisi henüz yıkamış olduğu yüzünü elindeki havlu ile silerek, kimisi daha tarayıp bitirememiş olduğu saçlarını tarayarak ve hele birisi henüz ikmal edememiş olduğu tıraşını ikmal için sabunlu yanaklarını oğuşturarak Nahifî'nin girmiş olduğu odaya koştular. Oda sahibi dahi sabah banyosunu henüz ikmal etmiş olduğu cihetle daha silecekler içinde olmasıyla odanın manzarası o kadar tuhaftı ki bir ressam için aranıp da bulunamayacak menâzır-ı nâdireden idi.

Kendi hükmünce buraya gayet mühim bir iş için gelmiş olan Abdullah Nahifî'yi bu gamsız, kayıtsız gençlerin bazısı:

-Yine kahvehanede étudiant'lar hücumuna mı dûçâr olduk?

Ve bazısı:

-Orsay rıhtımı üzerinde bir başka grisette'e mi tesadüf edildi?

Diğer bazıları:

-Bu defa dahi on sekizli bir duello mu var?

Diye etrafını ihata eylediklerini görünce o da ciddiyetini muhafaza edemedi. Abdullah Nahifî kayıtlı hatta pek kasavetli ama ne kadar olsa o da genç! Her birini bir kelime-i birâde-

râne ile tedip eyledikten sonra:

-Anladığıma kalırsa sizin Abdullah Nahifî namında yalnız bir dostunuz yok, iki dostunuz var, hatta Henri meydanında metâibe birisi göğüs verdiği hâlde parsayı diğeri topluyor.

Diye Rosette'ten işittiği, gördüğü ahvali kâmilen beylere hikâye eyledi. Cümlesi düşünüp taşındılar. Şu Abdullah Nahifî'nin sözüne hiçbir mana veren bulunmadı, yalnız birisi cebel-i Lübnanlı bir Abdullah tahattur eyledi ise "Nahifî" de olduğunu tahattur edemedi. Bu Abdullah bir Marunî, bir Hristiyan olup fakat erazilden olduğu cihetle kendisini Abdullah Nahifî makamına ikame edebilmesi muhalâttan addolundu. Birçok kumarhanelerden oyuna hile katmak hırsızlığı ile kovulmuş olan bir çapkının öyle baronlar, markiler mehafiline kadar sokulabilmesi istibâd olundu. Maahaza sefaret-i seniyyeye mensup olan bu zevât-ı muteberenin kibar âleminden maada polis ile dahi muarefesi, münâsebeti olduğundan bu herif her kim ise yakında izini bulacakları vaadiyle Nahifî'yi müteselli ve mutmain eylediler.

Gençlerin şu ictimâ-i subh-gâhîlerinin... (Fakat vaktin zuhura takarübünü unutmamalı. Onlar için hâlâ subhgâh!) Şu ictimâ-i subh-gâhîlerinin bakiye-i ahvâl-i şetâret-perdazîsini görmeye, hikâyesini dinlemekle ihtiyacımız yoktur! Değil mi? Bizim için ehemmiyetli olan şey şudur ki: Aradan üç gün geçmeksizin erkân-ı sefâretten birisi tarafından Abdullah Nahifî'ye gelen Osmanlıca bir mektup kendi namıyla salonlarda tafra-füruşluk eden herifin filvaki Marunî Abdullah olduğunu ve asıl mahlâsı "Rec'ânî" ise de şu aralık onu terkedip Nahifîliği takınmış idüğüni bildirdi. Takibin, tahkikin bundan sonrası ise Nahifî için o kadar güç olmadı. İşini, gücünü, dersini falanı terkeden Nahifî bu işi takibe öyle bir surette nasb-ı nefs-i ihtimâm eyledi ki Marunî'nin Madame La Baron De Rose Bouton ile olan münasebâtını etrafıyla öğrendikten maada Rosette'i nezâret-i dâimesi altında bulunduruyordu. Gönlünü bu derecelerde aşk bürümüş olan bir saf kızcağızın ya kendisine ya Madame De Rose Bouton'a bir sû-i kasd etmesine kadar her şeye cür'et edebileceği

Nahifî nazarında muhakkak görüldüğünden sabahları bermutat hanesinden çıkınca uzağa gitmeyip en yakın ve en münasip bir yerde bekler ve sabah hizmetini bade'l-ifa Rosette'in haneden çıktığını görünce biraz uzacıktan mağazaya kadar takip ederek badehu akşama kadar da oralarda gezinip nezarette devam eylerdi. Rosette hıdemât-ı memuresinden birisi için mağazadan çıktı mı? Nahifî dahi arkasından! Bir haneye girdi mi? Nahifî dahi orada bekçi. Akşam kendi hanesine avdet ediyor mu? Nahifî arkasından. Nihayet Rosette'in dühulünden beş on dakika sonra delikanlı dahi gelip sofraya oturuluyor.

Bu gidişe tahammül olunamayacağını Nahifî dahi biliyor. Lâkin iltizam eylemiş olduğu tedbirler semeresiyle şu meşguliyet-i met'abenin bir iki hafta bile devam edemeyeceğini hesap eylediğinden meşgul olduğu mesele-i muğlâka hallolunduktan sonra bu yorgunluktan korkulacağını düşünüp bununla müteselli oluyor. Bununla gayretini artırıyor.

*

Sefâret-i seniyyedeki dostlarının dahi inzimâm-ı muâvenetiyle.. daha doğrusu asıl onların muavenetleri sayesinde Nahifî'nin tertip eylemiş olduğu şu takibi görünce artık Monsieur De Rose Bouton'on almış olduğu mahut imzasız mektubun nasıl bir dost tarafından kendisine gönderilmiş olduğunu tafsile lüzum kalmaz. Hatta sefaretteki gençler bu çapkın Marunî'yi resmen de tekdir ettirebilirler idiyse de evvelce polise etmiş oldukları bir müracaat üzerine polis dahi takibe başlayarak nihayet günün birinde Monsieur De Rose Bouton'un bir arabaya binip de arabacıya:

-Polis nezaretine!

Emrine verdiği gün nezâret-i mezkûreden bir memur sefâret-i seniyyeye gelmiş ve Abdullah Nahifî namıyla meydanda gezen çapkının derdest tevkif bulunduğunu haber vermiş olduğundan kendisinin sefaretçe resmen tekdiri hakkında görülmekte bulunan lüzumların da hükmü kalmamıştı.

Unutmayalım ki Nahifî Rosette hakkındaki takibatında

devam eyliyor. Bahusus ki günler geçip de beklediği netice takarrüb eyledikçe daha ziyade ihtimamla devam eyliyor. Ne üşeniyor, ne usanıyor. Hatta Rosette'in muayene için Madame De Rose Bouton'a elbise götürmek emrinde biraz gecikmiş olduğu mahut akşam dahi Nahifî Rosette'in mağazasına yakın bir yerde bekliyor. Metresi oradan çıkınca doğruca hanesinin yolunu tutacağına muntazır iken bilâkis koltuğu altında bir karton ile çıktığı görünce bu intizarının boş çıktığını anlamış ve Rosette'i Baron De Rose Bouton'un hanesine kadar da takip eylemişti.

Orada dahi kendisine muvafık bir kemîn bulmakta güçlük çekmeyen Abdullah Nahifî bir hayli intizardan sonra madam cenaplarının evvelce tertip etmiş olduğu üzere sımsıkı kapalı olarak çıktığını ve bir arabaya binmek tedarikinde olduğunu görmüştü. Şimdiye kadar bu kadını birkaç defa görüp ve cihanın hüsnü gibi endamını, letafetini dahi pek beğenmiş olduğundan Madame De Rose Bouton'un yüzünü hiç göremediği hâlde de endamından kendisini tanımak Nahifî için hiç de güç değildi. Tamam Madame De Rose Bouton arabaya binerken arkasından Rosette'in çıktığını ve onun da bir arabaya binmek tedarikine müsaraat eylediğini görünce işte asıl o zaman Nahifî'nin yüreği oynadı. Zira Rosette'in rengi o kadar solgun ve hâl ve şanı o kadar perişan idi ki Nahifî:

-Vukuundan korktuğum hâile galiba bu akşam vukua gelecek! Gayret Nahifî! Gayret senden inayet Allah'tan!

Diye o dahi derhal bir araba durdurup Rosette'in arabasını takip etmesi emrini vermişti.

Madame De Rose Bouton hâlâ ümit etsin, inansın ki karda geziyor da izini belli etmiyor. Bu itikat pek çok kimselerde vardır. Var olduğu içindir ki pek çok kimseler işte bu itikat ve emniyetin kurbanı olurlar. Halbuki biz söylemeksizin karilerimizin anlayabilecekleri üzere bu akşam Rosette'in Madame De Rose Bouton'u ve Abdullah Nahifî'nin Rosette'i takiplerinden maada bir de hafi polis vardı ki bunların cümlesini takip eyliyordu. Monsieur De Rose Bouton'un polis nezaretine vuku bulan müracaatı semeresiz kalmak mümkün olabilir mi?

Rosette'in arabası Boulevard des İtalienne'de Maison Dorée'ye karîb bir yerde durup da kız arabadan indiği dakikaya kadar Madame De Rose Bouton, Maison Dorée'nin havâsü'l-havâsa mahsus olan kapısından çoktan girmiş olduğu cihetle Abdullah Nahifî onu göremedi ise de Rosette'i nazar-ı müşâhededen kaybetmemeye muvaffakiyeti dahi kendisi için kâfi idi. Rosette mahut kahvehane kanepesi üzerinde oturduğu müddet Nahifî dahi sokağın o tarafındaki ağaçlardan birinin gölgesi altında duruyordu. Gece vakti ağaç gölgesine taaccüp eylediniz öyle mi? Bunca esbâb-ı tenviriyyeye karşı yere insan gölgesi düşmüyor ama sıravarî ağaçların bazıları esbâb-ı tenviriyyeden bazılarının ziyasını kestiğinden bazı ağaçlar öyle bir noktaya tesadüf ediyorlar ki birkaç metre uzağa kadar gölge salıveriyorlar. Bunu kendimiz görmüş ve taaccüp dahi etmişizdir.

Orada metresinin gözlediği müddet zarfında gelip geçen zen-dostların Rosette'e ettikleri taşkınlıkları da Abdullah Nahifî görüyor. Kim bilir içinden ne kadar gülüyor. Rosette'in iffetini sadakatini bilmeyecek olsaydı ihtimal ki kalbine fena fena şeyler dahi gelirdi. Lâkin kızcağızın sadakat-i tâmmesinden emin olduğu için bîçare zen-dostların ümitleri pek boş olduğunu bilerek işte bu hâle gülüyordu.

Yalnız bir hâl Nahifî'yi meyus etmeye ramak kaldı. Rosette'in oturduğu müddetçe maksudu mutlaka Maison Dorée medhal-i hususiyyesine girecek olan bir kimseyi gözlemek olduğuna şüphe edemeyen Nahifî kızın birden bire kalkarak hemen bir arabaya girdiğini görünce işte bu azm-i nâgeh-zuhûra bir mana veremedi... Hayır verdi! Buna da mana verdi. Hem de pek feci bir mana verdi. O zamana kadar en ziyade korktuğu şey!... Yani Rosette'in intiharı işte şimdi de vaki olacağı manasını verdi.

Bu mana üzerine aklı başından giden delikanlı dahi hemen bir arabaya atlayarak Rosette'in arabasını takip etmeyi emreyledi ise de inde'l-hesab pek az bir zaman sonra arabası yine Boulevard des İtalienne'de durunca kendi kendisine :

-Eyvah! Arabacı Rosette'in arabasını takip edemedi.

Gözden kaybeyledi de onun için beni yine buraya getirdi!

Dedi. Keyfiyeti arabacısına sorup da:

-Efendi! O araba buraya kadar geldi. Yine geriye döndü. Na işte şurada durup içindeki matmazel dahi çıkıyor.

Cevabını alıncaya kadar Abdullah'ın hayali önünde Rosette o sevgili kızcağız Saint nehrinin suları içinde boğulmakta idi.

Bu defa arabadan iner inmez Rosette'in kemâl-i cür'etle doğruca Maison Dorée'ye girmiş olduğu malûmdur. Arabacıya parasını verinceye kadar binnisbe epeyce bir zamana muhtaç olacağı derkâr bulunan Nahifî asıl Rosette'i nazarından kaybetmemek mecburiyet-i mahsûsasıyla para vermek işini tehire mecbûr oldu. Kızı yalnız göz ile değil bir hayli hatvelik mesafeye kadar yürüyerek dahi takibe muhtaç idi. Bu ihtiyaç ile Nahifî'nin telâşlı adımlar atarak arabadan tebaüdü arabacıya müşterinin para vermeksizin firar eylemekte bulunması fikrini vererek:

-Hello! Mösyö, Mösyö!

Diye arkasından bağırmaya ve hatta koşup takip etmek için beygirin dizgini ucunu arabanın fener demirine kemal-i telâşla bağlamaya dahi müsaraat eyledi ise de o zamana kadar Nahifî, Rosette'in Maison Dorée'nin havâssü'l-havâsa mahsus olan methalinden girmiş olduğunu görerek velevki pek muvakkat olsun bir itminan peyda etmiş olduğundan tekrar arabacının yanına avdet eyledi ve bahşiş ile beraber ücretini vererek arabacıyı telâştan ve kendisini müstekreh bir bed muameleden kurtardı.

Abdullah Nahifî için artık kaybedilecek bir dakika bile olamayacağı anlaşılmayacak ahvalden değildir. Arabacıdan kurtulur kurtulmaz koştu Maisan Dorée'nin hususî kapısından içeriye can attı. Nahifî merdivenin alt başına takarrüp eylediği zaman üst tarafındaki sahanlıkta Rosette'in iki uşak ile uğraşmakta olduğunu gördü. Bu hâl kendisi için gereği gibi itmiman ve istirahati mucip oldu. Zira düşündü ki âşık kızcağızın Madame De Rose Bouton aleyhinde bir kasdı bulunsa bile onu ikaa uşakların mevcudiyeti mani olacaktır. Bu hâlde kendisinin hemen işe müdahele hususunda isticaline lüzum kalmamıştı. Mümkün mer-

tebe kızın efkârını, kararını anlamak lüzumu meydana çıkmıştı. Merdivenin üst başında bulunanlara kendisini göstermemek için şöyle bir tarafa çekilerek yalnız seslerini işitmesiyle iktifaya başladı.

Halbuki bu anda Maison Dorée'nin hususî kapısının dışında dahi iki polis hafiyesi kendisini tarassut ve kapıyı muhafaza etmekte bulunduğundan Abdullah Nahifî'nin haberi bile yoktu.

Rosette'in uşaklar ile olan müşafehesi ne kadar telâşlı ve aculane bir surette sebk eylediğini tahattur ediyorsanız merdivenin alt başında Nahifî'nin intizar eylediği müddetin çok uzanmadığını da tahmin eyleyebilirsiniz. Birkaç dakika sonra kızcağızın Madame De Rose Bouton ile sahte Abdullah Nahifî'nin mütehhassın oldukları odaya ferce-yâb-ı dühûl olmuş bulunduğu gerek kızcağız ve uşaklar ve gerek bu âşık ve âşıka tarafından ilâ edilen asvât-ı müteaccibâne ve mütelâşiyâneden anlaşılmasıyla asıl Abdullah Nahifî için daha ziyade beklemeye lüzum kalmamak şöyle dursun bir an evvel Rosette'in imdadına yetişmek ihtiyacı başgösterdi. Cesur delikanlı merdivenleri ikişer üçer sıçrayarak o mütelâşiyane sadaların mahall-i sudûru olan odanın kapısından içeriye can attı ki onun bu vürudu dahi telâşın o zamana kadar mevcut olan derecesini arttırmıştı.

*

Halbuki telâş ve onun sebeb-i aslîsi olan rezalet bundan da ibaret kalmadı. Marunî Abdullah Rec'ânî'nin güya metresini müdafaa ve onun namus ve haysiyet-i nisvâniyyesini vikaye gayret-i âşıkane ve kahramananesiyle uşaklara:

-Ne cür'et! Ne küstahlık! Ben burada hanem kadar bir dâire-i mahfûziyyet ve emniyette değil miyim?

Diye üst perdeden ettiği tekdirlere Madame La Baron De Rose Bouton'un, Rosette'e hitaben:

-Ben seni konağımda bırakmıştım. Beni bu mev'ûd-ı husûsiyye kadar takipten maksadın nedir?

Diye irat eylediği muahezât peyrev olunuyordu. İki uşağın birisi tarafından Abdullah Rec'ânî'ye :

-Affınızı istirham ederim efendim! Elinde vizite kâğıdını gördüğüm hâlde dahi ben bu kızı buraya sokmayacak idiysem de arkadaşım ...

Ve diğerinin bu "arkadaşım" kelimesini takiben Rec'ânî'ye:

-Ben de müsaade etmeyecektim ama hiç aldırmazsam bir rezalet çıkar diye korkmadan....

Yollu kelimat ile meram anlatmaya çalışmaları Madame De Rose Bouton ile Rec'ânî'nin deuilerine acîb ve garip bir accompagnement teşkil eyliyordu. Bîçare Rosette'in bir muhataba tahsis edilmeksizin etrafa söz söylercesine:

-Gönlüm bana diyordu ya! Madame La Baron De Rose Bouton'un şerik-i fuhşu benim Abdullah Nahifîm olmadığını, olamayacağını gönlüm bana diyordu ya!

Demesi şu mini mini opéra-comique'in içinde başkaca bir solo teşkil eyliyordu. Yalnız Abdullah Nahifî susuyordu.

Ama dikkat etmeli ki bu sözlerin hepsi bir anda söyleniyordu. Hatta bizim buraya kaydeylediğimiz sözler yalnız birer misalden ibarettirler. Bu bir defaya mahsus olarak söylenip de ondan sonra gürültü bitmiş değildi. Manası hep bunlara yakın ve elfazı mütebeddel daha birçok sözler tekrar ettikleri gibi söylenişteki sadanın perdeleri dahi yükseldikçe yükseliyorlardı.

Bir aralık Madame De Rose Bouton'un aklına kocasının da orada yakın bir odada muhtefi olduğu kaziyesi geldi. İki elleriyle herkesi itidal ve sükûn ve sükût işaretleri vererek:

-Aman bu kadar bağırmayınız! Yavaş söyleyiniz! Hatta susunuz! Zira kocam da buradadır.

Sözlerini boğuk bir ses ile söylüyor ve sûret-i ifâdesine âdeta bir istirham tavrı ilâve eyliyorsa da uşaklara karşı hiddetini gittikçe artırmakta bulunan kahraman Rec'ânî'nin kulağına söz girer mi? Bîçare... Evet şu anda hakikaten bîçare Madame De Rose Bouton âşıkının kulağına doğru:

-Canım ne yapıyorsun? Bütün tertiplerimizi berbat ediyorsun. Yakayı ele vereceğiz.

Diyorsa da bu da Rec'ânî'nin kulağına girmeyip âdeta dövmek kasdı gibi bir hareket-i gazûbâne ile uşakların üzerine yürüyor da bunlar dahi tehevvürün bu derecesini lüzumundan, değerinden fazla bularak:

-Ey ama mösyö!... Bu derecesi de ziyade! gibi bir uşak için epeyce küstahane sözler ile kendilerini müdafaaya mecbur oluyorlar.

Rosette ise bu zamana kadar arttıkça artmış buluna cür'et ve cesaretini birden bire kaybederek kendini gönlünün sahibi olan Abdullah Nahifî'nin kolları arasına atmış ve kim bilir ne gibi ihtisasat muktezası olmak üzere hüngür hüngür ağlamaya ve ağlaya ağlaya:

-Beni affet sevdiğim! Hiç olmazsa mazur gör!

Demeye başlamıştı.

Bir de bu aralık Monsieur De Rose Bouton dahi çıkagelmez mi? Onun da yanında bir kadın....

Kocasının bu hâl içinde çıkagelmiş olması Madame De Rose Bouton'u nutku tutulacak derecelerde yeis ve füturunu müstelzim olacağı mütalâasındasınız, değil mi? Vakıa kadının buraya ne kadar mükemmel tedarik ile gelmiş olduğunu tahattur edince bu gece sabaha karşı buradan âşıkı ile beraber çıkıp şimal istasyonundan şimendifere binerek soluğu Belçika'da almak azminde bulunmaları da bu mütalâaya zammolununca bütün tasmîmâtının birden mahv ve münderis olması o güzel Baron'u nutku tutuk bir hâle dûçâr edeceğini düşünmek istib'âd olunamaz. Fakat kendi şeytanet ve fetanetine mağrur olan madam cenapları bu anda dahi bir medâr-ı ümîd bulmuştu. O da kocasının yanında gördüğü kadındı.

Bu kadın uzun boylu, iri kemikli, orta yaşlı bir şey olup fakat bu mahalle müdavim olan nev-i nisvâna çok bile görülecek kadar süslü idi. Mahall-i rezâlet olan şu odaya girdiği zaman hâl ve şanında telâş değil a taaccüp ve hiddete delâlet edecek cüz'î bir eser bile görülmüyordu. Madame De Rose Bouton ise bilâkis çıldırmışcasına bir hareket-i şerîrâne ile kocasının üzerine saldıra-

rak:

-Nihayet yakaladım mı seni hain! Ben buraya seni takip ederek geldim. Talâk! Talâk! Yarından tezi yok mahkemeye!...

Diye elinden gelse tırnaklarıyla kocasının yüzünü, gözünü yırtacak bir hâlde bağırmaya başlamıştı.

Monsieur De Rose Bouton'da hiç fütur yok. Bilâkis bıyık altından gülümseyerek:

-Ona şüphe yok. Yarından tezi yok! Mahkemeye! Ben de buraya seni şu efendi ile basmaya gelmiştim.

Diyor da "şu" işaretiyle Marunî Abdullah Rec'ânî'yi müşarunileyh ittihaz eyliyor. Karısı ise:

-Usta hırsızın hane sahibini bastırması! Yanında bu kadın varken....

Diye kocasının yanındaki süslü kadının üzerine dahi saldırmaya başlamasın mı?

Bu süslü kadın da hâlâ fütur yok. Eğer Madame De Rose Bouton bu hareketi ile kendine rakibi ittihaz ettiği o kadını korkutabileceği tahmininde idiyse bu tahmini dahi yanlış çıkıyor. Kadında havf u hirasdan da eser yok. Madame De Rose Bouton'un hücumu üzerine süslü kadın oda kapısı cihetine doğru gerisin geriye iki ufak hatve atıp sağ eliyle dahi Madame De Rose Bouton'a amirane bir tebaüd işareti vererek dedi ki:

-Telâş etmeyiniz madame. Kanuna karşı isyan etmeyiniz. Kanun namına hepinizi tevkif ediyorum. Zira ben Monsieur La Baron De Rose Bouton'un metresi değilim. Polis hafiyesiyim. Süslü kadın bu sözü söylemekle beraber polis hafiyelerine mahsus olan alâmeti de izhar edince o dakikaya kadar derecesi her an artmakta bulunan hiddetler, telâşlar, gürültüler patırtılar bir anda kesiliverdiler. Herkesin ağzında :

-Polis hafiyesi.....Tevkif.....

Sözleri tekrar etmeye başladı. İşte bu anda idi ki Madame De Rose Bouton'un dahi bütün cür'eti ve cesareti kaybolarak biraz evvel Rosette'ten görmüş olduğu veçhile o dahi kendisini âşıkı-

nın kolları arasına atıverdi....ise de bu Abdullah Nahifî asıl Abdullah Nahifî olmayıp sahte bir Abdullah Nahifî olduğundan ağuşunu âşıkasına melce edeceği yerde bilâkis kendisini sağ tarafına doğru çekiverdiğinden zavallı .....işte şimdi hakikaten zavallı olan zavallı Madame De Rose Bouton arkasının rastgeldiği boşluk içine doğru paldır küldür düşüp yere yıkılıverdi.

Odanın bu cihetinde şu manzara-i müdhişe Rosette'e de, asıl Abdullah Nahifi'ye de hayret verdiği saniyeler zarfında polis hafiyesi olan süslü madam uşakların birisine:

-Kapıya kadar in de "92 sizi istiyorlar" de.

Emrini vermişti. Zaten korkusundan helâk derecesine gelmiş olan uşağın bu emri ne kadar sür'at ve tehalükle ifa eylemiş olduğunu görseydiniz. İki dakika sonra iki tane iri herif odanın kapısında belirdiler. O zaman polis hafiyesi olan süslü madam:

-92! Şu mösyö ile şu madamı depoya teslim edeceksiniz.

Diye Rec'ânî ile Madame De Rose Bouton'u işaret edip badehu Abdullah Nahifî'yi müteveccihen:

-Mösyö! Sizin de Osmanlı sefaretine mensup olan Abdullah Nahifî Efendi olduğunuzu anladım. Zaten sefâret-i seniyye tarafından polis nezaretine verilmiş olan haberden anladım. Bu hâlde yanınızdaki kadın dahi Mademoiselle Rosette olacaktır. Lütfen bana bir vizite kâğıdınızı veriniz. Fakat üzerine mahall-i ikametinizi yazarak veriniz de buradan çıkıp istediğiniz yere gitmekte serbestsiniz.

Demesiyle Abdullah Nahifî derhal cüzdanına saldırıp ondan çıkarttığı bir vizite kâğıdını polis hafiyesi olan süslü madama sunarak:

-Mahalli-i ikametim dahi bunun üzerinde matbudur madam!

Dedi ve kâğıdı hafiye memurunun eline teslim eder etmez Rosette'i koluna takarak çıktı gitti.

Bu kapıdan çıkıp gittikten sonra esnâ-yı râhdan Rosette'in Nahifî'den nasıl özürler dilediğini ve Nahifî'nin Rosette'i ne kadar bahtiyarane duygular ile affeylediğini ve Mère Michele ménage'ına vardıkları zaman bu ahvâl-i acîbeyi ona da ne yolda

hikâye ettiklerini ve badema nasıl safâ-yı hâtırla yaşaya gittiklerini hikâye etmek bu romanımızın plânı haricindedir.

Hatta gelen iki me'mûr-ı mahsûs ile beraber şu oda içinde Mösyö Abdullah Rec'ânî ile Madame La Baron De Rose Bouton'un nasıl aranıp yakalandıklarını ve Rec'ânî'nin üzerinde bir rovelver ile bir de kamadan başka şâyân-ı dikkat eşya çıkmadığı hâlde Madame La Baron De Rose Bouton'un üstünde ve çantasında zuhur eden elmaslara, banknotlara falanlara ne derecelerde şaşıldığını ve eşyâ-yı mezkûre polis hafiyesi olan madam tarafından taht-ı temhîre alınarak cani olan âşık ve âşıkasının depoya nasıl gönderildiklerini ve badehu bunların huzûr-ı mahkemede nasıl mahkeme olunup cezâ-yı sezâlarına mahkûm olduklarını ve bahusus bu ahvalin Paris dahilinde ne kadar güft u gûlara meydan açıp ve bu hikâyelerle salonlarda ne veçhile eğlendiklerini sayıp dökmek dahi plânımızın haricindedir. Plânımız dahilinde söylenecek bir söz kalmış ise o da şu aşağıdaki hatimeden ibarettir.

Hatime

Maison Dorée'deki şu rezalet gecesinden sekiz sene sonra idi ki İstanbul'da Aksaray semtinde orta hâlli kibardan bir zatın "konak yavrusu" tabir olunan hanesine bir madam giriyordu. O hanede birisi altı yaşında erkek ve diğeri dört buçuk yaşında kız olarak iki çocuk bulunup bunlar bir Fransız muallimesinin dest-i terbiyesinde büyütülmek isteniliyordu da bu giren madam dahi o muallimeliğe tavsiye olunduğu için gelmişti. Madamın ismi Julie Marcos idi. Fakat hanenin hanımı ile mülâkat ve müzakerelerinde Madame Julie Marcos bu muallimelik hizmetine kabul olunmadı. Sebebini sorduğunda hanım gayet fasih bir Fransızca ile :

-Siz Madame Julie Marcos

değilsiniz. Sabık Madame La Baron De Rose Bouton'sunuz. Ben de sabık dikişçi Rosette ve hâlen Madam Abddulah Nahifî'yim de onun için!

Dedi. Dostlara nasihat ederim ki hanelerine muallime alacakları zaman Fransa maarif nezaretinin muallimliğe mahsus olan şehadetnamesini arasınlar. Hatta böyle bir şahadetname ibraz olunduğu zaman bile sahte bir şey olmasından emin olmak için Fransız Consulatosuna müracaat külfetinden de kaçmasınlar. Velev muallime diye bir eski koket veyahut mütekait bir aktrisi hanelerine almak ihtimali hiç de istib'âd olunamaz.

İntiha

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar XVI

JÖN TÜRK

Hazırlayan
Kâzım Yetiş

ANKARA, 2003

JÖN TÜRK

Millî, İçtimaî, Siyasî Roman

Muharriri
Ahmet Midhat

Tercümân-ı Hakîkat'e tefrika yollu derç olunduktan sonra birinci defa olarak kitap suretinde de basılmıştır.

1326

JÖN TÜRK

Vak'amız 1315 senesinde vukua geliyor. Mahall-i vak'a dahi İstanbul'da Keşkekçilerbaşı'nda konak yavrusu ıtlakına şayan güzel bir evdir.

Vakıa şu konak yavrusu tabiri bugünkü günde âdeta unutulmuş bir tabir hükmüne girdi. Konak kalmadı ki yavrusu olsun. Eski zamandan kalma koca koca konaklar bir yangında yandıkça arsaları parça parça satılarak mahalleler teşkil eyledi. Yanmayanları da verese tarafından evvelâ enkazı bu ticaretle iştigal edenlere satılıp yıkıldıktan sonra arsaları kezalik yeniden yeniye mahalle olmak üzre parça parça satıldı. Konak da kalmadı yavrusu da. Ama hikâye edeceğimiz vak'anın mahall-i vukûu olan yeri biz hâlâ bir konak yavrusu diye tavsif edeceğiz.

Kocaman bir bahçe, dört dönüm kadar. Yani altı bin beş yüz arşın bir bahçe. Müteaddit kuyulardan, tulumbalardan maada bir buçuk masura dahi Kırkçeşme suyu ile bir vakit o semtin en mamur konak bahçesi idi. Hikâyemizin zamân-ı vukûunda konak bahçesi sıfatına lâyık olacak ziynet ve mamuriyeti kaybetmiş ise de sularının mebzuliyetinden ve vaziyet-i arziyyesinin cenuba teveccühünden maada meyve ağaçlarının da kesretinden dolayı iki mahir Arnavut bahçıvan bunu isticar etmişler, cayır cayır para kazanıyorlar. Konak bahçeliği zamanında her biri en âlâsından olmak üzere birçok incir, kaysı, erik, şeftali, vişne vesaire ağaçları yetiştirilmiş. Bahçenin şimâl-i garbî tarafları, yani en muzır soğuk rüzgârların esecekleri taraflar kapalı ve mahfuz oldukları için buranın meyveleri hep turfanda olarak hâsıl olur. Arnavutlar bahçenin kirasını bu meyve mahsulünün nısfından ve belki de sülüsünden çıkarırlar. Ağaçtan hali tarlalara dahi taze soğan, salata, maydanoz, dereotu, sarımsak, rengârenk turplar gibi satışı daimî olan şeylerden maada semizotu, ıspanak, taze bakla, fasulye, patlıcan gibi sebzeler dahi ekerek o kadar para kazanırlar ki, her sene ustaların birisi mahsûl-i

tasarruf birçok para ile memleketi olan Görice'ye gider ve İstanbul'da kalan arkadaşının hisse-i temettuunu da beraber götürüp ailesine teslim eyler. Bahçıvanlığa zerre kadar vukufu olan ve işten anlayan adamlar için kiraya verilecek şeylerden olmayıp, kendisi işleyecek ve işletecek şeylerdir ama bu bahçenin sahibi erkek değil. Senede altmış lira kira ve hanenin sebze ve meyvesi bedava verilmek şartıyla icar olunmuş.

Bu bahçenin sokak cihetine doğru ortalık yerinde bir konak yavrusu. Haremde on altı, selâmlıkta altı oda, birkaçar sofa, güzel bir hamam vesaire. Fakat bir hayli zamanlardan beri adamakıllı bir tamir görmemiş. Boyası tazelenmemiş. Onun için biraz harapça görünüyor. Hayır! Harap değil. Bina pek sağlam. Kerestenin, paranın bol zamanında yapılmış. Gayet sağlam ama gözlere öyle görünüyor. Hele içi pek mamur. Sonraki sahipleri tamir ve tezyin ehemmiyetini daima içlere hasredegeldiklerinden konağın içi hakikaten pek mamur. Hatta en evvelki inşasını tezyin eyleyen tepe camları, sofa sedirleri, musandıralar, çiçeklikler, raflar falanlar kaldırılarak binaya yeni binalar şekil ve sureti verilmeye gayret olunmuş. Vakıa bu gayretteki yanlışlık böyle şeyleri anlayanlara, bilenlere hafi olamaz ise de bu hanenin eshabında o gustolar olmadığından hanelerini alafranga yapmak istemişler de bu arzu ile o canım eski letâfet-i mimâriyyeyi zayi etmişler.

Bu tahriben tecdit gayreti mefruşatta dahi görülmüş. Eski divanlar, minderler kaldırılmış. Yerine köşeler, kanepeler, koltuklar, sandalyeler konulmuş. Yatak odaları, karyolalar, komotlar, gece servisleri falanlar ile doldurulmuş. Aynalı dolaplar, lâvabolar dahi unutulmamış. Alaturkadan kâmilen çıkarılıp alafranga edilmiş vesselâm. Yalnız binanın eski usûl-i mimârîde yapılmış olması hâlâ kaybolamayarak yeni iltizam olunan alafrangalık ile bu usulün arasındaki nispetsizlik erbâb-ı vukûfun gözlerine batıp duruyor.

***

İşte düğünümüz bu konak içinde vukua geliyor. Konakta sakin olan familya ile bir muarefe peyda edelim mi?

Plevne muharebesinde esir olan Miralay Gazanfer Beyin babası kuzât-ı askeriyyeden Yusuf Kenan Bey merhum işte konağı eski usûl-i mimâriyyesinden çıkarıp yeni usule koyan zattır. Konak ona dahi babası İstanbul payelilerinden Sadettin Efendi merhum tarafından irsen intikal etmişti. Galiba Sadettin Efendi bu konağı inşa ettiren olmayıp o dahi eski hâliyle satın almış da tamir ettirmiştir.

Plevne muharebesinde esir olan Gazanfer Bey Mekteb-i Harbiyyemizin bundan kırk beş sene evvel yetiştirmekte olduğu erkân-ı harbiyyenin en güzidelerinden idi. Yani ulûm ve sanâyi-i askeriyyece bittabi zamanımıza nispetle nakıs ve fakat ulûm-ı riyâziyyece zamanımız derecesinde mükemmel ise de an-asıl ulema zade olmanın dahi pek büyük bir yardımı ile Arabî ve Farisî'de behresi büyük ve binaenaleyh kitâbet-i Osmâniyyesi pek mükemmel idi. Haremi Dilşinas Hanım berhayattır. Bir Çerkez cariye olmak hasebiyle tederrüs etmemiş bir ümmî ise de pek güzel terbiye görmüş bir hanımdır. Zaten de maneviyatı düzgün ve ahlâkı uygun olduğundan kendisini herkes sever. Hüsn ü cemal cihetiyle vaktinde benât-ı Havva'nın en namdarlarından imiş. Ancak bilâhare kocasının vefatından sonra o kahraman askerin yeis ve matemi bademe hayatının mecrâ-yı yegânesini teşkil ettiğinden kırktan öteye geçmiş olan sinîn-i ömrüne bir de mâtem-i dâimî acılığı munzam olunca bîçare kadıncağız o gençlik revnak ve letafetini bilkülliye kaybetmiş. Hatta "Cami yıkıldı ise mihrap yerindedir" meselinin de hükmü kalmamış.

Gazanfer Bey, Rusya muharebesinin mukaddematını teşkil eden Sırp muharebesine gitmezden biraz evvelce Dilşinas Hanım ile tezevvüc etmişti. Dilşinas Hanım cariye ise de yine kuzât-ı askeriyyeden birisinin dairesinde âdeta evlât gibi bir mevkide bulunduğundan Gazanfer Bey ile vukû-ı izdivâcı öyle cariye alım satımı yolunda olmamıştır. Çeyizi mükemmelen mürettep bir hanımı istinkâh suretinde vukua gelmiştir. Hatta konağın alafranga olarak tefrişi meselesi de bu münasebetle vukua gelmiştir.

Yeni müteehhil bir adamın taze zevcesini bırakıp muhare-

beye gitmesi vakıa pek acı bir müfârekat sayılır. Lâkin din ve millet yolunda telef olan şehit ve kalan gazi olmak tebşiratıyla mübeşşer olan bir Osmanlı askeri için bu müfârekatların da hükmü olamaz, değil mi? Evet gözlerden yaşlar taraşşuh eder, son muânakada yürekler göğüs kafesini paralayıp dışarıya fırlayacaklarmış gibi halecana gelir ama bunların cümlesi beşeriyete mahsus ahvâl-i tabiiyyeden olup Müslümanlığa, Osmanlılığa mahsus olan ahvâl-i maneviyye karşısında bunların hiç hükmü kalmaz. Asker her hâlde vazifesini ifaya gider.

Cenk meydanlarında dönüp dolaşan Gazanfer Bey nihayet Plevne'ye düşer. Şanca birkaç galibiyete faik olan Plevne mağlûbiyetinden sonra yirmi bin kadar silâh arkadaşlarıyla beraber Rus esaretine duçar olur. Bir hayli zamandan beri İstanbul ile münkatı olan muhaberesi hâl-i esârette yeniden başlar. Bîçare Dilşinas'ın şuna buna yazdırdığı mektupları okudukça "Muhabere muvasalanın nısfı gibidir" hükmü ne kadar doğru olduğunu o koca gazi Gazanfer anlayıp teslim eder. Ah ki sevgili zevcesinden gelen mektuplar onun kendi el yazısı değil. Kendi duygularının tercümesi değil. O satırlar, o kelimeler Dilşinas'ın ruhundan çıkmamıştır. Ya birkaç para mukabilinde arzuhâlcilerin veyahut komşu çocuklarından birisinin kaleminden dökülmüşler. Zavallı Dilşinas bunlara kadın tabirince "Aman çok diller dökünüz" diyor ise de bunların dil dökmeleri kendi tercüme-i ihsâsına benzeyebilir mi?

Şu hâlin Gazanfer Beye derece-i tesîrini anlamak bizim için pek lâzımdır. Zira terbiye-i nisvân hakkında bizce hemen teammüme yaklaşmış olan fikir ve gayret bundan otuz sene mukaddem bu kadar umumî değildi. Kızların yazıp okumaları onların mesturiyet ve mahcubiyete mecbur olmaları kaziyesiyle henüz tevfik edilemiyordu. "Dostuna name mi yazacak?" itirazı henüz pek kuvvetli olup buna mukabil "Hayır. Kocasına mektup yazacak" sözü bir zaaf-ı miskinâneden kurtulamıyordu. Ezkiyâyı erkân-ı harbiyyeden olmasıyla beraber Gazanfer Beyin dahi talîm-i benât gayretini beğenemeyenlerden olmasına isterseniz taaccüp ediniz. Bey her hâlde kızlara dinlerini, mezheplerini

âdâb-ı İslâmiyye ve insaniyyelerini öğretmek lüzumuna kanaatle beraber öyle eline kalemi aldığı gibi karşısındaki erkekleri durduracak mertebelerde talîm-i nisvânı bir türlü zihnine sığdıramıyordu. Ama şimdi şu hâl-i esârette İstanbul'dan aldığı mektuplar kendi zevcesinin sözü olmayıp ara yerdeki başka bir kâtibin sözleri olmasından müteessir olunca bu fikri değişti. Nasıl değişmesin ki kendisi dahi yazacağı, yazdığı mektuplarında gönlünün her istediğini o kâğıda koyamayacak. Zira o sözleri doğrudan doğruya zevcesi okumayacak. Ara yerde bir bîgâne okuyup Dilşinas Hanım o sözleri o yabancının ağzından işitecek.

İşte bu ahvâl-i elîmenin tazyik ve icbariyle Gazanfer Bey:

-Allah ile ahdim olsun ki kız evlâdım olursa mükemmelen okutturup yazdırayım!

Demişti.İşte sözün sırası geldi. Şimdi haber verelim ki Gazanfer Bey Sırp muharebesine gidinceye kadar evlâdı olmamıştı. Bazen vukua gelir ise de giderken zevcesini hâmil bırakmak dahi vaki olmamıştı. Esaretten avdeti üzerine sevgili Dilşinas'ı ile tekrar kavuştuğu zaman Cenabıhak baba olmak saadetiyle dahi kendisini mesut edeceğini tebşir etmiştir. Bir sene sonra Dilşinas Hanım dünyaya bir kız getirerek Gazanfer'in muradı hâsıl olmuştur.

Zevcesi kız doğuranların erkek doğuranlar kadar memnun olmamaları hâlâ kesirü'l-vukû olan ahvâl-i garîbedendir. İki nevi evlât arasında bir fark aranacak olursa "Hayırlı evlât" olmaları noktainazarından o fark hemen de yoktur. Hatta biraz ince eleyip sık dokunacak olursa kız evlâdın erkekten nafi olduğu bile meydana çıkar. Zira on beş on altı sene sonra babasına damat namıyla hazır yetişmiş koskocaman bir arslan getirecektir. Babayı "büyük babalık" şeref ve saadetine erkek evlâttan daha tez nail eyleyecektir.

Bizim Gazanfer Bey dahi zevcesinin kız doğurmuş olmasına erkek doğurmuş olması hâlindeki sevineceği kadar sevinemedi ise de hâl-i esârette Allah ile ettiği aht hatırına gelince memnuniyetinin noksan kalan ciheti itmam olundu. Sevindi. Hemen günler geçtikçe sevinci artıyordu. Allah ile ettiği ahdi daima

ihtar etsin diye kızının adını Fatma Ahdiye koydu.

Kadın kısmına meram anlatmak biraz güç olur değil mi? Hele kadın Dilşinas Hanım gibi biraz da cahil olursa! "Ahdiye" ismini hiç kimsede işitmemiş olduğundan kadın bu ismi beğenmedi. Kocası bu ismin sır ve hikmetini anlattı. İlk defasında Dilşinas sesini kesti ise de kani olmamıştı. Zevç ve zevce arasında bu mesele defaatle tekerrür ve teceddüt eyledi. Her defasında da Gazanfer îzâhât-ı cedîde ile kızını Ahdiye tesmiye etmesini, mükemmelen tedris ve talimi için Allah ile etmiş olduğu ahdi ihtar eylesin maksadına mebni olduğunu Dilşinas'a anlatmaya mecbur oldu. Bin teessüf ki Gazanfer Bey bu kadar kuvvetli olan ahdini ifa edemedi. Ahdiye'nin doğmasından bir sene sonra İstanbul'da zuhur eden bir kolera esnasında o zalim hastalıktan irtihâl ile Dilşinas'ı dul ve Ahdiye'yi yetim bıraktı.

***

İşte Keşkekçilerbaşı'ndaki konak yavrusu hanede sakin olan aile ile muarefe peyda eyledik. Bir ana ile kızdan Dilşinas ile Ahdiye'den ibarettirler. Bir ihtiyar ayvaz ve mutfakta bir zenciye aşçı ile yukarı hizmetinde kart bir Ermeni karısını da hesaba koyarsak beş nüfustan ibaret bir hane halkı ki o konak yavrusunun yalnız selâmlık dairesini işgal edebilerek harem dairesini kiraya veriyorlardı. Bahçeyi isticar eden Arnavutlardan aldıkları ayda altı lira üzerine harem dairesi icarı olan beş lirayı zammederek on bir liraya varan şu mecmu üzerine bir miralay ailesine tahsis olunacak erâmil ve eytam maaşını da ilâve edince bu aile pek güzel geçinirdi. 1315 senesinde tahririyle meşgul olduğumuz düğün vukua geldiği zaman kiracıları çıkarmak lüzumu dermeyan olunmuş ise de damat tarafı dahi uslu, akıllı adamlar olduklarından selâmlığı teşkil eden altı odaya her hâlde sığışılacağı hesabiyle kiracıları çıkarmak lüzumu da bertaraf edilmiştir. Hem bu kiracıları ki sekiz on seneden beri ikamet ederek ve kirayı tediye hususunda hiçbir güçlük göstermeyerek âdeta familyaya iltihak etmişcesine hoş geçiniliyor.

Evet! Gazanfer Bey ailesiyle muarefe peyda ettik. Ama bi-

zim muarefemiz zamanında Ahdiye Hanım henüz beşikte idi. Bugünkü günde romanımızın kahramanı olan Ahdiye henüz bir yaşında! Bu muarefe kâfi midir? Beşikten gelin köşesine vusulüne kadar mürur etmiş olan on beş on altı seneyi birdenbire atlayıvermek caiz olamaz.

Çerkez inadı! Bunu bilenler bilir. Bilmeyenlere tarif için şu kadar diyebiliriz ki Çerkez'i inadından döndürmek bir Müslümanı dininden döndürmek kadar güçtür. "Ondan da ziyade güçtür" dersek bile mübalâğaya hamletmemelidir. İşte Dilşinas Hanım kızının ismi Ahdiye olmasını hâlâ beğenmiyor. Hatta kızını bu ismi ile çağırmayıp daima Fatma diye nida ve hitap ediyor. Kiracılar alışmışlar. Dilşinas "Fatma" dedikçe murat Ahdiye olduğunu anlarlar ise de biraz uzakça olan aşinalar daima şaşırıyorlar. Dilşinas Hanım bir Fatma'dan bahsettikçe ondan murat Ahdiye olduğunu birdenbire anlayamayarak bazı istizahda bulunanları bile oluyor.

Lâkin kocasının Allah ile ettiği ahit dahi Dilşinas nezdinde böyle bir Çerkez inadı ile iltizam olunmuştu. Hiç o sevgili koca Hak Taâlâ hazretleriyle bir ahit eder ve o ahit irsen Dilşinas'a intikal eyler de Dilşinas o ahdi ifa etmez olur mu? Kendisi ümmî, esasen o dahi kızların tedris ve talimine muteriz ama işin içinde kocasının ahdi var. Zaten bazı hasbıhâller arasında:

-Dilşinas şayet ömrüm vefa etmez de bir emr-i Hak vaki olursa sana en büyük vasiyetim Ahdiye'nin okutup yazdırılmasıdır.

Demiş! Artık anlaşılıyor ya? Kızının talim ve tedrisi Dilşinas için emr-i İlâhî derecesinde bir mecburiyet hâsıl etmiş. Kız büyüyor. O büyüdükçe Dilşinas'ın mecburiyeti de büyüyor.

Fakat o zamanlar evlâd-ı inâsın talim ve terbiyesi için vesait bugünkü kadar ne çok, ne mükemmel! Ahdiye'nin ise dâr-ı dünyâda bir validesinden başka kimsesi yok. Ne amca, ne dayı, ne hala, ne teyze! Bereket versin ki harem tarafında oturan kiracı ailenin de derdest-i talîm bir kızı var. Remziye Hanım. Çocuklar henüz altışar yedişer yaşlarında iken iki hemşire gibi

civarda en yakın olan ve evlâd-ı zükûr ve inâsı mahlûten talim ve tedris eden bir mektebe devam eyliyorlar.

Kızlar on bir on iki yaşlarına kadar bu mektebe devam ettiler. Yeni usûl-i tedrîsin bahşeylediği teshilât sayesinde okudular, yazdılar. Birkaç hatimden maada usûl-i tecvîd-i Kur'ân'ı da öğrendiler. Amâl-i erbaa derecesinde hesap bile yaptılar ise de taksim ameline bir türlü akıl erdiremiyorlardı. Coğrafyayı da duvarda asılı olan bir harita üzerindeki isimleri okumak derecesinde gördüler. Ha bakınız ilmihâli pek güzel öğrendiler. Dinin farzlarını, vaciplerini, sünnetlerini, müstahaplarını, haramı, mekruhu her şeyi pek mükemmel öğrendiler. Hem de tahsilin bu cihetinde Dilşinas Hanımın büyük bir muaveneti oldu. Hanımın ümmîliğine nazaran buna şaşırdınız mı? Hiç şaşılacak yeri yok. Dilşinas için yegâne ilim bundan ibaret olup kendisi de öğrenmek istiyor. Her akşam:

-Ey Fatma! Söyle bakayım bugün ilmihâlden ne öğrendin? Ben de öğrenmek istiyorum kızım!

Diye Ahdiye'yi önüne oturtur, söyletir, dinler. Dinlediği şeyleri beller de. Şayet anlayamadığı, belleyemediği yerler varsa başka vakitler tekrar sorar. Mutlaka öğrenir. İşte bu musahabe dersleri Ahdiye'yi de tamamıyla belleyemediği şeyleri bilâhare kendisi başkalarına okuttuğu zaman anlar, beller.

Kızların on bir, on iki yaşlarına kadar bu mektebe devam eylediklerini haber verdik; ya ondan sonra? Vakıa kiracı aile:

-Baş örtüsü ile gidebilirler.

Mütalâasında bulundu ise de Dilşinas Hanım bu mütalâalara gelemiyor. Onun nazarında on bir, on iki yaşındaki kızlar âdeta kadındırlar. Hem asıl mesele bunda değil; tahsilin bundan ilerisi o gittikleri mektepte de yok. Bazı eş dost:

-Darülmuallimata verilmeli.

Diyorlar. Darülmuallimata mı? Allah esirgesin. Dilşinas'ın Darülmuallimata giden kızlar hakkındaki nazarı pek fena! Birçok zevzeklerin bilerek bilmeyerek Darülmuallimat tâlibâtının serbestlikleri, açık saçıklıkları daha bilmem neleri neleri

hakkında söyledikleri masallara Dilşinas Hanım tamamıyla sahihdir diye kail olmuş. Hiç kızını Darülmuallimata gönderir mi? Hatta harem dairesindeki kiracılara bile göndertir mi?

Ahdiye'nin kütüphanesini hemen tamamıyla Muhammediyeler, Ahmediyeler, Battal Gaziler filânlar teşkil ediyor. Yeni romanlar oraya girmek şöyle dursun Âşık Garipler, Şah İsmailler, Keremler bile girmiyor. Vaktiyle bir kere Dilşinas Hanım bunlardan birisini okudukları zaman dinlemiş, âşık bilmem kimin rüyada câm-ı aşkı nuş ettiğini işiterek Türkçesinin de kılletinden naşi anlayamayıp kadınlardan istizah ettiği zaman:

-Rüyasında maşukası olan kızı görmüş de can ve gönülden âşık olmuş.

Cevabını aldığı zaman bu hikâyeler hakkında ilk husumetini peyda etmişti. Hikâyenin daha ilerlerinde âşık ile âşıkanın sazlarla müşâere ettiklerini görüp işittiği zaman kendisi bile dinlemeye tahmmül edememişti. Bunları kızına nasıl okutsun? Kocakarı masallarında böyle aşka, muhabbete dair olan mebâhis bile Dilşinas'ı bîzar eyliyordu. Ahdiye'nin kütüphanesindeki kitaplar meyanında okutup dinlemekten validesinin en ziyade lezzet aldığı kitap Eyüp Sabri Paşa merhumun Mahmudü's-Siyer nam kitabı idi. Hazret-i Resul-i Ekrem'in siyer-i şerîfesine dair olan bu kitabı Ahdiye'ye birkaç defa okutmuş ve birçok yerlerini ağlayarak dinlemiştir.

İlk mektepten çıktıktan sonra pek de uzak olmayan komşulardan Hoca Abdüllâtif Efendi namında bir zat bulundu. Zaten büyücek bir mektebin Arabî ve Farisî muallimi olan bu ihtiyar adam ziyadesiyle de hüsnühâl sahibi olduğundan epeyce hatırı sayılır bir ücret mukabilinde haftada üç gün iki kıza ders vermeye tayin edildi. Leyâli-i muayyenede gelir, başları örtülü olan çocukları Arabîden ve Farisî'den birer ders verirdi. İşte Ahdiye'nin lisanca olduğu gibi fikirce dahi terakkiyatını temin eden tederrüs ve teallüm bu olmuştur.

Validesinin ika ettiği mümanaatlar Ahdiye'yi âsâr-ı cedîde mütalâasından kat'iyen mahrum bıraktığını zanneyler

misiniz? Ahdiye fıtraten zeki bir kızdır. Hem de bir "içli kız"dır. Refikası Remziye zekâda kendi derecesinde değil ise de cür'et ve cesarette kendisine bile faiktir. Bahusus ki Remziye, Ahdiye kadar baskı altında olmadığından âsâr-ı cedîdeyi birer birer edinmekten nefsini mahrum etmiyor. Bu yeni yeni eserlerin akla, imkâna muvafık olan hikâyâtını istimadan ailesi dahi mütelezziz oluyor. Ahdiye bu telezzüze iştirak eyliyor ama kendilerinin sakin oldukları selâmlık dairesinde değil. Oraya bu yolda asarın girmesi kat'iyen memnu. Kiracıların sakin oldukları harem dairesinde okuyor. Dilşinas Hanımdan bu işi mektum tutuyorlar. O kadar mektum ki bazen komşuları nezdine geldiği zaman o kitapları görmüyor bile.

Bu hâlde validesi tarafından ika edilmek istenilen memnuiyyet Ahdiye hakkında pek hayırlı olmuş bulunduğuna şüphe etmezsiniz. Yalnız Remziye'nin nail olduğu müsaade dahilinde yetişmiş olsa idi Müslümanlığa dair olan terbiyeden mahrum kalarak sırf yeni fikirler içinde yetişmiş olurdu. Yeni fikirler içinde! Anlıyor musunuz? Bunu pek iyi anlamanızı arzu ediyoruz. O yeni fikirlerin en aşağı dereceleri bile bazı müşkülpesentleri bihakkın düşündürmektedir. Hâlbuki yeni fikirlerin yüksek dereceleri o kadar müthiştir ki o derecelere varanlara "Müslüman" demek yalnız "Müslümanım" diye ikrarlarından dolayı mümkün olabilip tasdikleri araştırılacak olursa hiç de mümkün olamayacağı görülür. "Hafazanallah tanassur etmişler" mi diyeceğiz.? O yeni fikirlerde Nasraniyet dahi yoktur. Fikirleri o dereceye kadar tevessü edince Nasraniyet dahi kalmaz. Bunlara "Avrupalı" demek belki caiz olabilecek ise de sözün doğrusunu söyleyelim ki terakkiyât-ı fikriyyenin o derecesi Avrupa'da mehâsin-i ahlâk gayretinde bulunanlar nezdinde de istihsan edilememektedir. Hikâyemizin ilerilerinde bunlardan da bir nümuneyi görerek şurada ahvalini tasvir ettiğimiz Ahdiye ile farklarını muvazene edebileceğiz. Bizim Ahdiye yeniyi, eskiyi mezc ederek hakikaten mükemmel bir talim ve terbiye dahilinde yetişmiş bir kız oluyordu. El hüneri olarak biçip dikmek ve nakış ve dantelâ yapmak derecelerini buldu. Yalnız müzikadan bilkülliye mahrum kaldı. Muannit Çerkez

nezdinde müzikanın şeytan sadası olduğu itikadı öyle yerleşmiş ki kerpetenler ile söküp çıkarmak kabil değil.

***

İşte 1315 senesinde Keşkekçilerbaşı'ndaki konak yavrusu hanede vukua geldiğini hikâyeye başladığımız düğün bu Dilşinas Hanımın kızı bu Ahdiye Hanımın düğünüdür.

"Kime veriliyor" mu diyeceksiniz?

Hikâyenin bu ciheti şu kısmımızdan başka kısımlara aittir. Yeri gelmeden bir bahsi diğerine katmak hikâyenin tadını kaçırır. Zaten düğün esnasında şunun bunun ağzındn buna dair bazı sözler işiteceğiz.

Bir çarşamba akşamını bir perşembe sabahına isal eden gece Ahdiye Hanımın kına gecesi oldu. Hariçten çalgı getirmek, hele çengi oynatmak gibi şeyler Dilşinas Hanımın hanesine sığar mı?

Çalgısız çağanasız düğün de olmaz. Artık Dilşinas'ın itirazlarına bakılmayarak bir kibar komşudan güzel bir piyano getirildi. Yine komşu hanımların utları, kemanları, yalnız birisinin mandolinası, ve birkaçının tefleri saz takımını teşkil etti. Dilşinas Hanım böyle bir meserret gününde para sarfedemeyecek kadar fakir değil. Ahdiye'nin yetimliği, sabaveti müddetinde ailenin servet-i asliyyesi eksilmek şöyle dursun Dilşinas'ın iktisat ve tasarrufu semeresiyle arttıkça artmış bile. Binaenaleyh kına gecesi için uzaklardan davet edilmiş olan hanımlara yemekler verildi. Geceye mahsus olacak meyve tepsileri pek mükellef ve mükemmel surette hazırlandı. Şerbetlere, şekerlemelere, pastalara, dondurmalara varıncaya kadar her şey düşünüldü. Yatsı namazını kılacak olanlar kıldıktan sonra fasla başlandı. Her biri bir başka ustadan meşk etmiş bulunan ve hemen hiçbirisi tarafından usûl-i musikiyyeye riayet vazifesi düşünülmemiş olan hanımlar beş altı saz birden fasıl ettikleri zaman musikada matlup olan birlik ve taktîa-i muntazama hususunda büyük büyük kusurlar ediyorlar idiyse de musikanın dekayıkına vâkıf hanımların nedreti hasebiyle işbu usulsüzlüğün kimse farkında olmuyordu. Piyanonun diyapazonu ile sazların diyapazon-

ları arasında akort hâsıl edebilmek bu hanımların kârı olabilir mi? Bu hâlde ince sazların piyanoya refakat edebilmeleri ihtimalin haricine çıktı. Piyanistler nöbet nöbet ayrı çalıyorlar. Bazılarının ustaları parmakları bozulmasın diye!... Alaturka hiçbir şey öğretmemişler. Alafranga marşlar, polkalar, valslar çalıyorlar. Hatta bazı müterakkileri opera ve operetlerin en kolay parçalarını da çalabiliyorlar. Ama usul denilen şey alafrangada da var. Buna ne kadar riayet ettiklerini ve falsolarının azlığını çokluğunu kim farkedecek? Mevcut hanımların hemen kâffesi nezdinde alafranga müzika bir gürültüden ibaret olmak üzere telâkki ediliyor.

Bazı taze kızlar ve hemen kızlar kadar taze kadınlar raks hevesini de izhar ettiler. Dilşinas Hanımın itirazlarına artık kim bakar? Bizim eski alaturka rakslarımız hanımlar nezdinde dahi şâyân-ı istihyâ görülmeye başladılar ise de alafranga rakslar gereği gibi moda hükmünü almışlardır. Hele polkalar epeyce umumîleştiler. Lâkin piyanistlerden bazılarının çaldıkları polka havalarına raksçı hanımlar ayak uyduramamaya başladılar. Kabahat çalanlarda mı oynayanlarda mı olduğuna dair tekevvün eden mübahaseyi çaldığı polkanın tempolarını dürüst çalabilen bir iki hanım halledebildiler. Bunlar çaldıkları zaman oynayanlar âdeta gereği gibi dürüstçe oynuyorlardı.

Gece ilerledikçe alaturka raks etmek hevesleri de arttı. Oynamaları rica olunan hanımlar ziyadesiyle nazlandılar ise de bazı yaşlıca hanımlar tarafından dahi mazhar-ı teşvîk olunca mahcubiyeti bertaraf eylediler. Bu defa dahi alaturka müzikanın usulündeki mübalâtsızlık bunların raksına mani oluyordu. Yörük semâî usulüyle raksa alışmış olan hanımlar aksak usulüyle raks edemiyorlar. Zaten sazlar da bu usulün hakkını veremiyorlar. Bir mübahase dahi bu yüzden zuhura geldi. Her taraftan lâkırdıya karıştılar. Nihayet en yaşlı hanımlardan birisi:

-Sazları bırakınız. Ses ile okuyarak ve el çırparak raks olunsun.

Deyince, alaturka raks dahi bu suretle düzeltilmiş oldu.

Maahaza pek güzel eğleniliyordu. Hele bazı hanım kızlar Peruz gibi Eleni gibi tiyatrolarda okudukları kantolar ile erkeklerden ziyade kadınlar meyanında şöhret kazanmış olan aktristleri pek güzel taklit eylemiş olduklarını bu gece ispat ettiler. Zavallı Dilşinas Hanım hiddetinden terler döküyor ise de kime meram anlatacak? Damadın validesi makamına kaim olan kırklık, kırkbeşlik Zeliha Hanıma biraz dertleşecek olduysa da hanımı kendi fikrine celp edemeyeceğini görüp buna dahi haylice üzüldü. Hâlbuki taze kızlar yalnız o kantoları belki de o aktristlerden daha güzel okumak suretiyle değil bazı kantolara mahsus olan raksları icra suretiyle dahi isbât-ı mahârete gayret ediyorlar. Bu maharetler pek beğenildi. Alkışlandılar. Gece yarısından sonraya kadar müsamere devam eyledi. Ol kadar eğlenildi ki ertesi gün yüz yazısı olmasa idi eğlencede sabaha kadar devam olunacak idi de kimse şikâyet etmeyecekti. Bulunsa bulunsa bu eğlencelerden yalnız bir müşteki bulunabilirdi ki o dahi Dilşinas Hanım olurdu. Adi bir müzikayı bile havsala-i kabûlüne sığdıramayan bu kadıncağız ne alaturka, ne alafranga raksları hiç zihnine sığdıramıyor. Hele o tiyatro kızlarını takliden o kantoları bütün bütün edep dairesinden hariçte buluyor. Kimseye meram anlatamayacağını bildiği cihetle sükût ediyor ise de içinden ateş dereleri çağlıyor.

Acaba Dilşinas Hanım bu nefretinden dolayı haklı görülebilir mi?

Kimsenin fikrine itiraz olunamaz. Fikrinden dolayı kimse muaheze edilemez. İşte başkalarına mani olmuyor ya? Bununla iktifa etmeli. Şu kadar ki böyle şeylerde Dilşinas Hanım görgülü bir kadın olsa idi de başka emsali ile bu kına gecesini mukayese etse idi bunu en ehven, hakikaten kibarane bir cemiyet olmak üzere telâkki ederdi. Bu mukayese için iki makîsun aleyh bulurdu. Birisi eski zaman kına geceleri, diğeri de yeni zaman.

Eski zaman kına gecelerinde "çengi" denilen cemâat-ı rezîlenin "oyun çıkarmak" tabiriyle komedya yollu yaptıkları şeyler temaşasından hakikaten haya edilecek rezaletlerdi. Çocuk olduğumuz hâlde hatırlarımızdan bir türlü çıkamaz. Çenginin bi-

risi erkek kıyafetine girer, dudakları üzerine bir de bıyık resmeder. Yine kendilerinden kızlar, kadınlar ile o kadar rezaletler yapar idi ki o zamanın perdelerinde Karagöz'ün rezaletlerini de geçerdi.

Yeni zamanın bazı kına gecelerini hiç sormayınız. Hele birtakım erkek çalgısı da olursa var ya! Hele kına gecesi esasen kadınlara mahsus olmak üzere tertip olunmuş bulunduğu hâlde hısımdan, akrabadan, konudan komşudan bazı delikanlılar dahi mücerret uzaktan!...dinlemek için selâmlık tarafında bulunurlar ise var ya! Bunların bazıları hakkında kulaklarımıza o kadar sesler gelmiştir ki ne bilelim ama yalnız Müslüman değil gayrimüslim düğünlerinde dahi ahvalin o türlüleri istibat olunur. "Yeni fikirli" ve "yeni terbiyeli" haniya şu "alafranga" kızlar! Daha evvelce bu kızlardan oldukları hâlde bilâhare kadın olmuş bulunan alafranga hanımlar! Bunların serbestî-i ahrârânesinin bihakkın tasviri emrinde Hüseyin Rahmi'nin o kalem-i püriktidârı bile âciz kalır.

İşte bu eski ve yeni kına gecelerine kıyasen bu akşamki kına gecesi hakikaten Osmaniyane ve edibane bir kına gecesi olmuş ve herkes pek güzel eğlenmiş olduğundan ne serbazlığın ifratından, ne de taassubun tefritinden dolayı bihakkın muaheze edilecek hiçbir şey görülmemiştir. İşte bunun için dedik ki ertesi gün yüz yazısı olmasa idi eğlence sabahlara kadar devam edecekti de kimse şikâyet etmeyecekti. Nasıl şikâyet olunabilir ki gece yarısına doğru çocuklar uyumuşlardı. Bu misillü kadın cemiyetlerini haşarılıklarıyla bîzar eden o mini mini muaccizler birer tarafa büzülüp gürültüleri, patırtıları ortadan kalkmıştı. Lâkin ferdanın yüz yazısı olması nısfü'l-leylden biraz sonraca eğlenceye hatime çekti. Gece yatısına davetli olmayan yakın komşular çekildiler. Konak yavrusu hane geniş olduğu için gece yatısına kalacak olan hanımlar bazı kına gecelerinde olduğu gibi arzânî serilmiş olan yataklara üçü dördü bir yerde yatırılmak mecburiyeti bu kına gecesinde görülmedi. Kiracı hanımlarla Dilşinas Hanımın yatak takımları zaten lüzumundan fazla oldukları gibi eşden dosttan dahi bilistiane misafirler pek ferih ve fahur yatırıldılar.

***

İnsan alıştığı yataktan başka yerde yatarsa yerini yadırgar. Hele her zamanki uyku zamanı geçerse yerini yadırgamaktan ziyade uykusu gecikir. Bunu herkes böylece tecrübe etmiştir. Değil mi? Bu gece şu hâl uzacık yerlerden davet ve celp olunmuş bulunan bu misafir hanımlar nezdinde de vaki oldu. Bazı odalara serpilmiş olan üçer dörder yatak içindeki hanımlar epeyce yuvarlanıp çabalandıkları ve uykuyu almak için gereği gibi çalıştıkları hâlde o tatlı uykuyu bir türlü celp edemiyorlardı. Bazıları karanlıkta uyumaya alışkın olduklarından yanmakta bulunan gece kandilinden bîzar olurlar idiyse de kendi hanelerindeki hükümleri burada geçmez ki o rahatsızlığı defediversinler.

İmdi aradan beş on dakika sükût ile geçtikten sonra iki yatakdaki hanımların yataklarının kenarlarına kadar gelerek güya diğerlerini rahatsız etmeksizin konuşabilmek ihtiyaçları baş gösterdi. Hatta "diğerleri" dediğimiz zevat dahi yavaş yavaş bu yolda musahabeler teşkil eylemeye koyuldular. İşte bu suretle beş altı odanın beş altısında da hususî muhavereler meydan aldılar.

Bu beş altı odalardaki muhaveratı aynen kayıt ve zapt etmeye imkân mevcut olsa dahi lüzum yoktur. Bunlardan bazı en mühimce olanlarını ihbar ile iktifa edeceğiz:

Bir odanın iki yatağı arasında cereyan eden sözler şöyle eğlenildiği böyle hoşlanıldığı vadilerini geçtikten sonra iki hanımdan birisinin:

-Hepsi âlâ ama rivayete göre damat Nurullah Bey pek mükemmel tahsil görmüş imiş. Müzikası ile, resmi ile bir tahsil ki âdeta Avrupalı. Zavallı Ahdiye pek iyi bir kız ise de tahsil ve terbiye cihetinden Nurullah Beye küfüv addolunmuyor. Birisi pek alafranga öteki pek alaturka. Dilşinas Hanımı bilmez miyiz! Onun kızı!

Tarzındaki mülâhazasına diğer hanım:

-Vakıa orası öyle. Şu kadar ki Ahdiye boylu poslu, kaşlı

gözlü gayet güzel bir kızdır. Beğenmemek kabil midir?

Yollu mukabele etmiştir. Diğer bir odada iki yatak arasında:

-Bence şu kız şu oğlan birbirine pek lâyık iseler de Dilşinas Hanımın damadı Nurullah Beyden hoşlanacağını pek de ümit edemem. Zira Dilşinas Hanım alafrangaların gayet düşmanı olup damat ise tamamıyla alafranga bir adam olduğunu söylüyorlar. Her söylenene inanılmaz ise de:

-Ah! Arkadaşım! İş tamamıyla bunun aksinedir. Nurullah vakıa pek mükemmel talim ve terbiye görmüş delikanlı ise de kadınlar hakkındaki tecrübesi iktizasınca öyle pek alafranga ailelerden hoşlanmıyormuş.

Yollu bir muhavere cereyan ederek Nurullah Beyin Ahdiye'yi beğenmesi alafranga namıyla alaturkayı bütün bütün unutmuş âdeta frenkleşmiş olan ailelerden hoşlanmadığından neşet eylediği dermeyan olunuyordu.

Kezalik bir diğer odada dahi üç hanım arasında cereyan eden muhaverede birisinin:

-Dilşinas Hanımın hâl ve vakti yolunda, hem de gereği gibi yolunda ise de Nurullah Bey henüz bir baltaya sap olmamıştır.

Yollu mülâhazasına ikincisi:

-Fakat babası hiç de züğürt değildir. İradıyla pek âlâ geçinir. Kirli çıkı bir adamdır.

Diye mukabele etmiş ise de bu mukabele hüküm götüremeyip üçüncüsünün:

-Zenginlik başka, zengin olmaya namzet olmak yine başkadır. Bir genç adamın zenginliğine hiç itibar etmemeli. Servetini sefahat yolunda mahvedebilir. Asıl talim ve terbiyesine bakmalı ki züğürt dahi olsa muhtaç olduğu serveti kendisi kazanabilir. İşittiğime göre Nurullah Bey hukuk mektebinden ikincilik ile çıkmıştır. Böyle bir delikanlı mehâkim-i adliyyede en büyük memuriyetlere namzet olup hiç memuriyete geçmeyerek yalnız vekâlet edecek olsa yine büyük büyük paralar kazanabilir.

Yollu verdiği izahat diğer ikisini de ikna edebilecek hakayıktan addolundu, insanlar nikbinlik fıtratından ziyade bedbinlik fıtratıyla meftur olduklarına nazaran şu muhavereleri icra eden hanımların en terbiyeli en nîk-endîş zevattan olduklarına şüphe kalmaz. Zira muhaverelerin hulâsa-i hükümleri gelin ve damadın aleyhlerine olmaktan ziyade lehlerine olmak üzere kabul olunabilir. Yalnız bir odadaki muhavere bu kabulün haricine çıkacak bir surette vukua gelmiştir. Muhaverenin mukaddematı yine Nurullah ile Ahdiye'nin birbirine liyakat ve adem-i liyâkatları hakkında baş gösterip sonlarında gayet zeki, mütecessis, ahvâl-i âlemden haberdar olmak iddisıyla müddei bir hanım:

-Hemşireler! Sizin bilmediğiniz şeyleri de ben biliyorum. Ahdiye ve Nurullah birbirine lâyık olsunlar, olmasınlar. İş bunda değildir. Bu işin içinde başka başka bir roman vardır. Âdeta bir roman! O romanın aşk ve muhabbet cihetinden bir kahramanı Nurullah ise de öteki kahramanı Ahdiye değildir. Ondan başka birisidir. Eğer benim bildiklerimi Dilşinas Hanım bilse idi mümkün değil Ahdiye'nin Nurullah ile nikâhına razı olmazdı. O meraklı kadın bilâhare kızının başını ateşlere yakmak hususunda zerre kadar bir ihtimalden ürkek. Dâr-ı dünyada bir Ahdiye!

Sözlerini meydana koyunca muhatap hanımları bir hayret bürüdü. Bildiği ne gibi şeyler olduğunu hiç olmazsa biraz çıtlatması diğer hanımlar tarafından ne kadar rica edildi ise de bilgiç hanım mümkün değil hiçbir şey çıtlatmadı. Bir kadının ketm-i esrâr hususunda bu kadar sebat edebilmesi kabil midir? Kadın kısmının ağzında bakla ıslanmayacağını pek âlâ bilen diğer muhatap hanımlar bilgiç hanımın bu ısrarını görünce zahiren bir şey diyemediler ise de içlerinden bu hanımın âdeta bilgiçlik tasladığı yani yalancıktan bir balgam attığını hükmederek muhaverelerini bittedriç sükûta vardırdılar.

***

Tulû ve gurubu ile perşembe gününün hududunu tayin edecek olan güneş epeyce bir vakitten beri tulû etmişti. Yevm-i

Pençşenbih, Ahdiye'nin yüz yazısı günü hülûl eylemişti..Kına gecesi meşgalesiyle geç uyumuş olan düğün halkı pek erken kalkabilirler mi? En gayretlilerinden birkaç hanım kalktılr. Diğer birkaçını daha kaldırmaya lüzum ve mecburiyet gördüler. Zira gelinin tuvaleti icra olunacak.

Büyücek bir oda alelusul kahve odası ittihaz olunmuştu. Uykudan kalkanlar birer ikişer bu odaya geliyorlardı. Biraz sonra odada hayli cemaat peyda oldu. Gelenlere takdim olunacak şey yalnız kahveden ibaret değildi. Çay, tereyağı, birkaç türlü peynir, zeytin, süt, birkaç türlü reçel hep şu sabah kahvesi nâm-ı umûmîsi altında yad olunan hazırlığın eczâ-yı mütemmimesindendi. Hanımların merâtib-i medeniyyesine göre her biri istediği şeyi ya emredip getirtiyor yahut kendisi alıp tenavül eyliyordu.

İlk musâhabe-i subh-gâhîyi teşkil eden sözler geceki kına gecesi eğlenceleri olmak tabiîdir. Şöyle eğlenildiğine böyle eğlenildiğine dair sözler ki müzikalara, rakslara dair intikadâta kadar da varılıyor. Bazı hanımlar gerek müzikanın ve gerek raksın alaturkasını ve diğer bazıları alafrangasını sevdiklerinden bahsediyorlar. Birisini sevenler, diğerini hiç sevmiyorlar, zemmediyorlar. Ama sözün doğrusu hanımların en çoğu ne sevdiklerini bilerek seviyorlar, ne sevmediklerini bilerek sevmiyorlar. Yalnız bir iki tanesi var ki sevdiğini ve sevmediğini bilerek seviyor veyahut sevmiyor. Şu kadar ki müzika ve raksın gerek alaturkasını ve gerek alafrangasını sevmek veyahut sevmemek için evvel-be-evvel bunların bihakkın icrasına lüzum gösteriyorlar ki asıl en doğru söz bu söz olduğuna şüphe edilemez. Öyle değil mi ya? Bir şey alaturka olsun alafranga olsun fena icra olunduğu hâlde elbette sevilmez. İyi icra olunduğu hâlde elbette sevilir. Gariptir ki sevmek hususunda reylerin en çoğunu kazanan kantolar oluyorlar. Kantoları sevmeyen hemen hiç yok. Sevdiklerinin sebeplerinden bahsetmiyorlar ise de kari ve karielerimiz pekâlâ anlarlar ki alafranga tarafdarı olanlar bunları alafrangaya benzeterek sevdikleri gibi alaturka tarafdarı olanlar dahi bunları

alaturkaya benzeterek seviyorlar. Hakikat-i hâlde bunlar ne alafrangadırlar ne alaturka! Müzikadırlar vesselâm! Şen müzikadırlar, kolay müzikadırlar. Bu şenlikleriyle bu kolaylıklarıyla elbette hoşa giderler. Ağır ve güç müzikaları beğenip hoşlanmak kudret ve istidadı herkeste bulunabilir mi? Müzika dahi edebiyat gibidir, edebiyatın mizah kısmı pek kolay, pek şen olduğundan herkes anlar, herkes beğenir. Fakat iş edebiyat-ı âliyyeye intikal edince! Anlayanların adedi azala azala abdü'l-umûm hiç de beğenilecek şeylerden addolunmaz.

Kahve odasında sabah kahvesi musahabesi şu surette başlayıp bir hayli devam dahi ettikten sonra musahabe âdeta bir müzakere suretine tahavvül etmeye başladı. Gelini kim giydirecek? Hanımlardan birisi:

-Keşki bir modistra getireydik.

Diyecek olduysa da diğer hanımlar ve bahusus en şık hanımlar:

-A canım! Modistra elbise dikmesini bilir. Ama giymesini bilir mi? Fakir kadınlar, kızlar kendileri ne zaman, ne giymişler ki giyinmesini bilsinler? Provalarda bin türlü kusurlarını bularak uzun uzadıya tarifat ile tashih ettirmeyecek olsak elbisemizi dikemeyecekler de. Gelini giydirmek bizim işimiz!

Diye bu temenniyi reddettiler. Hem de bihakkın reddettiler. Avrupa'da dahi en büyük modistralar bile "elegante" bir madam kadar giyinmesini bilmezler. Giyinmek hüneri asıl tiyatro artistlerinde bulunur ise de bunlara dahi telebbüs dersi verecek madamlar hiç de nevadirden değildir. Hele bizim burada reyleri mesmu olacak modistralarımız yok hükmündedirler. Buna mukabil giyinmesini pekâlâ bilen hanımlarımızın miktarı çok ve hem de pek çok olduğundan Ahdiye'yi giydirmek için modistraya ihtiyaç göstermeyen hanımların şu davaları hodpesentliğe asla haml olunamaz.

Tazelerden, şıklardan beş altı hanım gelin giydirmeye ayrıldıkları sırada epeyce yaşlılardan iki üç hanım dahi çeyiz sergisini düzeltmeye ayrılmışlardı. Vakıa daha pazartesi ve

salı günleri Dilşinas Hanım birkaç ahbabının muâvenet-i müşâverâneleri ile gelin odasını, yatak odasını tanzim etmiş ve gecelik takımını şuraya ve paçalık takımını buraya, hâsılı her şeyi yerli yerine koymuş ve koydurmuş idiyse de görgüleri kendisinden ve müşavirlerinden daha pek çok ziyade olan o iki üç hanımlar bunlarda bir hayli kusur bulduklarından ve buldukları kusurları diğer gustolu hanımlara dahi tasdik ettirdiklerinden çeyiz ekspozisyonunda şöyle bir tashihe gerçekten lüzum olduğunu âdeta ittifak-ı ârâ ile hükmolunmuştu. İşte bu iki üç hanım çeyiz yerleştirilmesini tashihe gittikten sonra gelin giydirmeye intihap olunan hanımlar dahi yerlerinden davrandılar.

***

Çeyiz yerleştirmek kolay ama gelin giydirmek o kadar kolay mı ya? Bu iş hemen hemen sanâyi-i nefîseden addolunur. Hele gusto denilen hakem dahi buna karışır ki sanâyi-i nefiseden madut gösteren müşkilâtı bu gusto meselesi bilkülliye arttırır. Bahusus iş yalnız bir iki reye bırakılmayıp da altı yedi rey işe karışacak olursa müşkilât daha başka bir suret kesbeder. Her rey sâib olabilir mi? Ârâ-yı mütehâlifeden yalnız birisi sâib olmak ve diğerleri gayr-ı sâib kısmında kalmak ahvâl-i tabiiyyedendir. Fakat reyinde isabet görülmeyen hanımların reyleri nasıl reddedilecek? Birisini bile darıltmak nezâket-i nisvâniyyeye sığmaz.

İşte bîçare Ahdiye bu ârâ-yı mütehâlife içine kendisini kaptı koyuverdi. Sanki bir manken imiş de kendisinin ağzı dili yokmuş. Kendisini ilbâs edecek olanlar ne derlerse ittibaa mecbur imiş gibi bir teslimiyet-i tâmme!

Zaman her şeyi taklib ve tahvil eylediği gibi şu gelin giydirmek meselesini dahi o kadar tahvil etmiştir ki büyük babalarımızın valideleri veyahut kayın anaları bugün gelip de gelin ilbâsını görecek olsalar başka bir milletten gelin giydiriyorlar zannına düşerler. Bir zaman gelinlerin yüzlerini yazarlardı. "Yüz yazısı" namıyla bu ameliyatın elyevm yalnız ismi kalmış ise de cismi bilkülliye münadim olmuş değildir. İstanbul'a pek yakın yerlerde, meselâ Çanakkalesi gibi

İstanbul'un bir mahallesi olan mahallerde bile hâlâ gelinlerin yüzlerini yazarlar.

Bu "yüz yazmak" ne olduğunu bilir misiniz? Bilmez iseniz dahi tekdir olunmazsınız. Taşralar ahvaline vâkıf olanlar bilirler. Efendim! Evvelâ gelinin yüzünü yolarlar. Ne o? Taaccüp ettiniz ha? Siz taaccüp ededurunuz, biz hikâyede devam edelim: Evet! Evvelâ gelinin yüzünü yolarlar. Haniya şu deri üzerinde ayva tüyleri yok mu? Haniya cildin en güzel ziyneti ki ziyaya mukabil peyda ettiği vaziyetler ile her kıl üzerinde hemen hurdebînî denecek kadar hafif elvân-ı kuzahiyye izhar eden ince tüyler! İşte onları yolarlar. Bunun için şeker veyahut pekmezi kestirip akide şekerinin mayası demek olan ağdayı vücuda getirirler. Sonra bu ağdayı yüzün derisi üzerine yapıştırıp kıllar güzelce sarsın diye biraz zaman terk olunduktan sonra bir ucundan çekip çatır çatır koparırlar. Bunun ne veca'-nâk bir amel olduğunu o acıyı çekmiş olanlardan başka kimse bilemez. Ağda yüzden koparıldığı zaman o güzelim ayva tüyleri ağdaya yapışmış olarak koparılan kökleri ağda üzerinde ayan beyan görülürler. Gerdenden baş saçları hizalarına kadar yüzün her tarafına birçok defalar bu belâlı sakız yapıştırıla yapıştırıla yüz tamamıyla yolunduktan sonra derisi tıpkı tefler üzerine gerilmiş kursaklar gibi parıl parıl parlar.

İşte yüz bu suretle yolunduktan sonra üzerine bir kat beyaz düzgün ve onun üzerine de bir kat koyu zamk sürerler. Haniya şu kâğıt yapıştırmak için eritilip mayi hâline konulmuş olan zamklar yok mu? İşte öyle bir mayii gelinin yüzüne sürerler. Badehu gayet ince kırkılmış gümüş veyahut altın gelin telleri ve beyaz sarı ince pullar ile yüzünü nakşetmeye başlarlar. Meselâ alnı üzerine çifte ay yıldız ve yanaklar üzerine mühr-i Süleyman ve çeneye bir devâir-i müttehidü'l-merkez gibi eşkâl-i acîbe ve garîbeyi resmederler ki şu hâlde gelinin yüzü bir nikab-ı acîb ile tas tamam örtülmüş olur. Ne korkunç şey! Değil mi? Ama o zaman bu yüz yazısı güzel olmak gayretinde bulunan kadınların can attıkları bir tuvalet idi. Hatta biz yalnız tellemeyi pullamayı söyledik de kaşların simsiyah ve yanak ve

dudakların kıpkırmızı boyandığını ve gözlere çekilen sürmelerin uçları kulaklara doğru uzatılıp götürüldüğünü yazmadık.

Buna kadınlar mütehassir olmakla beaber o zamanların teşrîât-ı nisâiyyesi bu tuvalet için her kadına müsaade vermezdi. Yüzün tamamıyla yazılması yalnız geline mahsus olup gelin olan kız derece-i karâbetine göre bazı kadınlara yalnız alınlarını yazmak için müsaade olunabilirdi.

Bu müstekreh âdet kalktıktan sonra yerine bundan daha ehveni, daha güzeli kaim oldu. Bugün için "yüz yazısı" namı baki kalmakla beraber yeni çıkan şeye "gelin başı bağlamak" namı verildi. Bu vazife hamam ustalarına tevdi olunup ifa edene de "kutucu usta" denildi. Gelinin yüzü iptidalarında yine yolundu. Yine düzgünlendi. Fakat teller pullar yerine "yapıştırma" denilen murassa paftalar yapıştırıldı. Kaşlarına rastık ve gözlerine sürme yine çekildi. Başına birçok elmastan maada sorguçlar dahi takıldı ki hükümdarân-ı selefin başlarına taktıkları alâmet-i şehriyârîdir. Gelin elbisesi behemahal sırmalı olmak lâzım gelip düğünden sonra hiç bir işe yaramayacak olan bu pahalı elbiseyi kimse yaptırmayıp kira ile yağlıkçılardan kaldırmak âdeti galebe eyledi. Bu hâlde gelinler evvelki gibi umacılıktan kurtuldular ise de yine medenî addolunmak liyakatına yaklaşamadılar. Şehrîliğe mahsus olan sadelik ve o sadelik içinde güzellik ve o sade güzelliğin içinde zenginlik noktainazarından en nazar-rübâ gelinler zamanımızda görülmeye başladı. İşte beş altı hanımın çîre-destî-i mahâreti olarak bugün Ahdiye Hanım üzerinde icra olunacak ameliye-i ilbâsiyye bu olacaktır. İhtimal bir zaman gelir ki bugünkü gelinlerimiz dahi bize pek umacı görünerek daha sade bir gelin aranır. Nasıl ki gelin giydirmek hususunda taklit eylediğimiz Avrupa'da bugünkü gelin kıyafetleri de göze batmaya başlamışlardır. Alfred Naquet gibi tezevvüc meselesini sadelendire sadelendire kâffe-i rüsûm ve alâyıktan kurtarıp bilkülliye serbest bırakmak gayretinde bulunan efkâr-ı cedîde-i hürriye erbabı bugünkü gelin kıyafetini yani sair nisvândan mütemeyyiz bir kıyafetle gelin teşhirini âdeta utanmaya şayan

maâyipten addetmektedirler.

***

Ahdiye Hanım için en makbul bir kumaşın mavi, açık mavi renklisinden, yarım dekolteden biraz ziyadece üç rub' dekolte güzel bir gelin entarisi yaptırılmıştı. Telebbüs hususunda malûmatı her hanımdan ziyade, binenaleyh reyi cümlesine faik olan Fettan Hanım birçok tuvalet resimlerini tetkik ederek vukuf ve malûmatlarına kendisinin itimadı olan sair birkaç hanımın da tasdiklerini kazanarak modistraya edilen tarifler üzerine yaptırılmış bir entari ki bazı müsriflerin gösterişten başka bir emele mebni olmayarak Paris'e ölçü gönderip yaptırdıkları elbiseye kat kat faik bir enfes âsâr-ı hıyâtıyye olmuştu. Garnitürü yukardan aşağıya kadar limon çiçeklerinden ibaret olan bu entariyi Parisli, hem de kibardan bir geline giydirmiş olsalar en müşkülpesent Parisli madamlar dahi intikad ve muaheze edecek yerini bulamazlardı. Fettan Hanım:

-Bu entari üzerine en muvafık düşecek saç taranması Lavallièr'in kuaförü olabilir.

Dediği zaman şu meclis-i müşâverenin azası olan hanımlar bu sözü lâyıkıyla anlayamadılar. Fettan Hanım refikalarından birinin saçlarını düzeltircesine tarifatla anlatmaya çalıştı ise de yine anlatamayınca:

-Larousse'un kamusu yok mudur?

Dedi. Hâlbuki bu hanede Osmanlıca kamus bile bulunmadığından bu suale taaccüp olundu. Fettan Hanım bilhassa saçların taranmasını keyfe tâbi bırakmayarak her hâlde bir nümûne-i tarihîye tatbik etmek istediğinden yakın komşulardan Doktor İrfan Beyin hanesine adam koşturdular. Giden adam matlup olan cildi kimseye bulduramayacağından cümlesi bir hamal yükü eden Larousse koleksiyonunu kâmilen getirmeye memur idi. Bereket versin ki Doktor İrfan Bey hanesinde bulunarak hangi cilt matlup olduğunu bir pusula ile sormuş ve aldığı cevap üzerine "kuaför" kelimesini havi olan cildi, dördüncü cildi göndermişti.

Fettan Hanımefendi bu ciltten "kuaför" yani baş taramak lü-

gatını buldu ki iki büyük sahifeye yetmiş kadar resim konularak erkek ve kadın başlarından ol miktarının nasıl taradıklarını irae ediyorlardı. Refikaları olan hanımlar bu resimleri temaşa eylediler. Jacques de Lagrange ve Ode de Zorsen ve Charles Sabi asrı gibi saç taranışlarına bir hayli gülüştükten ve bahusus kalyonlu hotoza sürekli kahkahalar salıverdikten sonra bir gelin başı için beğenecek birkaç resim buldular ise de Lavallièr'in saçlarını hakikaten cümlesine faik buldular.

Fettan Hanımefendi intihabını bu veçhile tasdik ettirmiş olmasına memnuniyetle dedi ki:

-Şimdi şu iki tarafın büklümleri arasına şu incecik altın tellerden birer tek tel saldırır isek büklümler ne büyük letafet kesbederler! Bu resimde tepe açık gibi görünüyor ise de biz oraya taç koyacağız. Tacı bir şinyon üstüne koymakta o kadar büyük letafet bulamam. İşte şu sonlara doğru grand düşes saçları üzerine bir taç dahi konulmuş ise de letafeti olmadığına dikkat buyuruluyor ya? Hem bizim gelinin başına koyacağımız şey tam bir taç da değildir. Âdeta bir diadème'dir. O diadème'i şu açık görülen tepeye oturtur isek hakikaten güzel olur.

Bu sözler Fettan Hanımın zaten hakkı olduğundan o hakkın tesliminde kimse tereddüt etmedi. Fakat saçları bu Lavallièr usulünde kim tarayacağı soruldu. Fettan epeyce mağrurane bir tavır ile "ben" diye meydana atılıp gelini oturttular. Tarağı eline alıp mahir bir saççı kadın tavrıyla taramaya başladı. Bir tarayıp bir de resme bakıyordu. Bu bakıma göre haniya kitabı getirttikleri ayn-ı isâbet olmuştu. Eğer kitap gözleri önünde açık bulunmasa idi Fettan Hanım belki Lavallièr kuaförünü benzetmekte âciz kalırdı. Resim karşısında olarak taradığı baş ise tamamı tamamına bir Lavallièr kuaförü oldu, hele gayet incesi intihap olunmuş bulunan altın teller uçları ta saçların köklerine kadar sokulup da saç telleriyle beraber büklümleri teşkil ederek sarktıkları zaman bu kuaför mensubesi olan Matmazel Lavallièr'in başında da bu kadar letafet-nisâr olamamış bulunduğunu herkes hükmeyledi.

Fettan Hanım için işin en gücü saçların taranmasından iba-

rettti. Saçları tarandıktan sonra diadème'i ve sair elmasları yerleştirmek o kadar güç bir şey değildi. Açık mavi entari giydirildiği zaman limon çiçeklerinin o fidan gibi boyu sarması ve vücudun şurasına burasına kollar atması dahi giydirici hanımları epeyce düşündürdü. Epeyce yordu. Fakat bir saat kadar say ve gayretten sonra gelin tamamıyla giydirilip iş bittiği zaman yapılan işi herkes beğendi. Şu yakınlarda görülen gelinler birer birer derhatır edilerek her birinin baş taranmasında ve esvabında ve esvabın telebbüsünde görülmüş olan kusurlar birer birer sayılıp döküldü. Onlarda görülmüş olan kusurların hiçbirisi Ahdiye'nin gelinlik hâlinde görülmemekte olduğuna ittihâd-ı lisân ile karar verildi.

Evet! Onlarca bu böyle idi. Yaptıkları işin hiçbir kusuru yoktu. Fakat geliniz de bir de biraz sonra geline bakmaya gelen kadınlara sorunuz. Acaba hiçbirisi beğenecek miydi? Geline bakmaya giden kadınların da bir şeyi beğenebilmek mümkinattan mıdır ki Ahdiye'yi de beğenebilsinler?

Zavallı Ahdiye aynalı dolabın karşısında kendi kendisini beğeniyordu. Biz dahi görmüş olsak hiç şüpheniz olmasın ki biz dahi beğenecektik. Uzuna karîb bir boy! Etine dolgun bir vücut! Gür lepiska saçlar, yine bu renkte mebzul kaşlar, iri gök mavisi gözler, gayet mevzun bir burun, bir ağız, bir çene, hele hafif bir tebessüm-i çehre çerçevesinin bu letâfet-i asliyyesini o kadar artırır ki çeşm-i temâşânın hayran kalmaması kabil değildir.

Evet Ahdiye kendisi dahi gelinlik tuvaletini pek beğendi. O beğenişten mütevellit lâtif sevinç tebessümleriyle etrafta bulunan hanımefendilerin ellerinden öperek kendisine gösterilen bir koltuk üzerine oturdu.

***

Bir yandan gelin çeyizi sergisinin bir kat daha tanzimi ve diğer taraftan gelinin ilbâs ve iksâsı işleri görüldüğü sırada bu hizmetlere iştirakı olmayan hanımlar kendi giyinmek işiyle iştigal etmişlerdir. Kadınların giyinmesi! Ne büyük iş! Ne uzun iş! Muradımız itirazdır zannolunmasın. Kadın telebbüs ve

tezeyyün için ne kadar ihtimam ederse yeri vardır. Vakıa şair "Hâcet-i meşşâte nîst rûy-i dilârâm râ" demiş, vakıa erkek nazarında kadının telebbüs ve tezeyyünü ikinci derecede ehemmiyet alabilecek şeylerden görülmüş ise de mademki kadının kendi hüsün ve cazibesine itimadı tezeyyünü ile olacak o hâlde kadını bu say ve ihtimamda tamamıyla serbest bırakmalı. Ta ki celb-i enzâr hakkındaki ümitlerine halel gelmesin de kadınlığa mahsus olan bütün etvâr-ı lâtîfe-i galibanesiyle hakikaten tamamıyla celb-i enzâra muvaffak olsun.

Bugün tuvaletlerini icraya ilk kıyam eden hanımlar istedikleri gibi tezeyyüne bol bol vakit bulabilmişler ise de gelin giydirmek hizmetinde bulunanların vakitleri o kadar müsait değildi. Zira koltuk resmi için tam vakt-i zuhr tayin edilmiş olup ondan evvel kuşak bağlanmak resmi dahi icra olunacaktı. Vakit ise kuşak bağlanmak resminin icrası için hemen hulûl etmişti.

Bazıları için vaktin darlığıyla beraber odalarında birer birer tuvaletlerini icradan sonra hanımlar meydana çıkmaya başladıkları zaman konağın letafeti bir kat daha arttı. Kına gecesi esnasında ve sabah kahvesi hengâmında görülen hanımlar şimdi sanki tenasüh etmişlerdi. Orta yaşlılar süsleriyle âdeta gençleşmişler. Ya gençleri? Artık onlar bilkülliye âfet-i cân u cihân şeyler olmuşlar. Her birinin elbisesi vücudunun kısm-ı âlâsına yapışmak ve etekleri en lâtif mevceler teşkiliyle sürünmek için ne kadar ihtimama muhtaç iseler o kadar ihtimam ile bayılmışlar. Bunların bazıları şefkat nişân-ı zîşânın birinci rütbesini haiz ve hamil olarak büyük kordonların teşkil eyledikleri hamâil o fidan boylara bir letâfet-i zâide bahşediyorlar. Şefkat nişanının ikinci, üçüncü rütbesini haiz olanların da yalnız büyük kordonu eksik. Zira tezeyyün için cümlesinin hamil oldukları elmaslar miktarca biribirinden pek az farklı. İhtimal kıymetçe farkları pek büyük olsun. Fakat baş ve gerdan ve göğüs ve kol ve parmak takımlarının miktarınca âdeta hiçbirisinin noksanı yok. İhtimal bazılarının müştemelâtı kendi malları olmayıp da ariyetî olsunlar. Erbâb-ı temâşâ için

bunda bir beis yok. Çeşm-i temâşâ herkesin kendi malı ile ariyetî emval arasındaki farkı aramak ile mi meşgul olacak? Hayran hayran temaşa için hepsi müsavidir. Öyle değil mi?

Süslü hanımlar meydana çıktıkları zaman salon ve sofalar öyle bir hâle girdiler bir gün şu hanede sanki bir gelin değil kırk gelin var olduğuna şüphe edilemezdi. Vakıa Ahdiye Hanım başındaki tacı ile gelin odasında henüz iclâs edilmemiş olduğu tahtı ile aynıyle bir kraliçe hâlini kesbetmiş idiyse de diğer süslü hanımların bu gelinden eksikleri ne? Zülüflerindeki birkaç altın tel ile elbisesini tezyin eden limon çiçeklerinden ibaret! Zira taç sairlerinin başlarında da var. Sairlerinde nişan kordonları var ki onlar dahi gelinde yok. Hem hüsn-şinâs olan gözler için gelinden ziyade bu hanımları temaşadan mütelezziz olmak muhakkakattandır. Bir öksüzü gelin etmişler. Vakıa kraliçeler gibi, imparatoriçeler gibi giydirmişler ama çocukluk hâli, gelinlik mahcubiyeti ile bu kraliçe tacının sıkleti altında ezilip gidiyor. Öteki hanımlar ise bu çocukluktan çoktan kurtulmuşlar. Tuvaletlerini kendilerine ve kendilerini tuvaletlerine alıştırmışlar. Her biri cür'et-i nisvâniyyenin hangi derecesine kadar varmaya müstait ise vrmış. Yüzüne bakacak olanlara mukabil utanarak gözlerini yere dikmek mecbûriyet-i mahcûbanesini çoktan unutmuşlar. Bilâkis meydan okurcasına bir nazar-ı galibâneye alışmışlar. Bunlar kadın! Gelin ise çocuk!

***

İşte her tedarik ikmal olunarak hanenin içi böyle hurilerle mâl-a-mâl cennet misali olduğu sırada:

-Hanımlar yol veriniz. Kuşak bağlanacak! diye ber sada peyda oldu. Kuşak mı bağlanacak? Zavallı öksüzün babası yok. Amca, dayı gibi başka bir velisi de yok. Kuşağı kim bağlayacak? Herkes bunu düşünürken soygun kadınlardan birisinin delâletiyle bir efendi büyük salona doğru yürümeye başladı. Gençliğinde uzun boylu bir adam olduğu el-hâletü hazihi ihtiyarlıktan bayağı beli bükülmüş olduğu hâlde böyle yine orta boylu adamlardan daha yüksek görülmesiyle istidlâl olunuyor. Beli bükülmüş olması ise arkasında olan yeni latanın

art eteği diz uyluklarına doğru yükselmiş olduğu hâlde ön etekleri yerlere sürünmek derecesinde uzanmış olmasından anlaşılıyor. Yüzü yerde bir adam olduğundan yüzünü herkes lâyıkıyla göremiyor ise de süt gibi bir beyaz sakal latanın siyah rengi üzerinde daha büyük bir letafetle celb-i enzâr ediyor. Yüzünü görebilen bazı hanımlar ise bu lâtif ihtiyarın pembe rengine ve cevârih-i vechinin tenasübüne hayran oluyorlar.

Tanımadınız mı? Abdüllâtif Efendi! Ahdiye Hanımın hocası Abdüllâtif Efendi! Kuşak bağlamak resmini ifa edecek bir akraba bulunmaz ise ne yapılır? Vaz mı geçilir? Yok! İşte buna Dilşinas Hanım mümkün değil razı olamaz. Dünyada bir tek ciğerparesini bu şereften mahrum bırakamaz.

Ahdiye zaten baba görmemiş, baba muhabbeti tatmamış olduğundan baba makamına ikame ederek bir muhabbet-i duhterâne ile sevdiği hocasının kuşak bağlamak resmini icra etmesi için validesine rica eylediği zaman Dilşinas Hanım bu ricanın tekrarına meydan bırakmadı. Ricayı hemen muallim efendiye nakil ve tebliğ etti. Çoraplarından abanî sarığına varıncaya kadar mükemmel bir bohçalık ile bu ricayı teyit eyledi. İşte hoca Abdüllâtif Efendi dahi hakikaten bir hiss-i pederâne ile kendisine tahmil olunan vazifeyi ifaya geldi.

Dilşinas Hanım, Hoca Abdüllâtif Efendiyi alelusul başörtüsü ile salon kapısından istikbal ederek kapıya karşı olan dıl' üzerinde gelin için hazırlanmış olan tahta doğru götürdü. Bu taht mor çuha kaplı güzel bir set üzerine konulmuş ufak bir kanepeden ibarettir ki üzerine hafif bir askı asılmış ve iki tarafına iki büyük ve güzel vazo içine gayet lâtif ve tabiî birer limon ağacı yerleştirilmiştir. Ama bu limon ağaçlarıyla tahtın kabasını teşkil eden askı birbirine o kadar güzel uymuş o kadar güzel bir tenasüp peyda etmiştir ki hiçbir şey beğenmek şanından olmayan en müşkülpesent hanımlar bile hiçbir yerde böyle sadelik içinde bu kadar güzel bir gelin tahtı görmediklerini itiraf eylemişlerdir.

Abdüllâtif Efendi, Dilşinas Hanımın kendisini bu taht üzerine oturtmak azmini görünce büyük bir tereddüt gösterdi ise de

Dilşinas Hanım:

-Kızım Ahd... şey Fatma'ya öksüzlüğünü tahattur ettirmemek istiyorsanız henüz hiçbir kimsenin oturmamış olduğu şu kanepeye oturmalısınız. Ve illâ cümlemizi mahzun ve mükedder edersiniz.

Deyince ve zaten hanımın yüzüne baktığı zaman... Haniya şu sadasının ihtirazından şüphelenerek "Neden sadası böyle çatal çatal çıkıyor" diye yüzüne baktığı zaman göz pınarlarında birikmiş olan iki elmas-pâre-i sirişkin solgun yanakları üstüne doğru aktığını da görünce ricayı tekrar ettirmeksizin kanepe üzerine oturdu. Zavallı Dilşinas! Zavallı Dilşinas! Bugünkü günde bir peder vazîfe-i mukaddesesi olan şu kuşak bağlamak resmini kocasının, sevgili şerîk-i hayatının yerine başka birisinin ifa etmekte olduğunu görür de müteessir olmaz mı? Abdüllâtif Efendiden daha yakın bir kimse yok a; velev ki kocasının kardeşi olsun bugün şu makamda her kim olsa kocasının fıkdanını ihtar ile bîçare Dilşinas'ı mutlaka ağlatacaktır. Ama bu acı teessür yalnız Dilşinas'dadır. Ondan başka kimsede yoktur. Hatta Fatma Ahdiye Hanımda bile yoktur. Baba görmemiş baba ne olduğunu bilmez ki müteessir olsun.

Abdüllâtif Efendinin gelin tahtına oturması üzerinden iki üç dakika ancak geçmişti ki salon kapısından Ahdiye Hanım sağ tarafında refikası ve ders şerikesi Remziye Hanım olduğu ve sol tarafında Hoca Abdüllâtif Efendinin ihtiyar zevcesi bulunduğu hâlde girdi. Hazır bulunan hanımlar tarafından maşallahların haddi hesabı olmadığı gibi Remziye'yi tanıyanlar böyle bir yevm-i mes'ûdu kariben onun hakkında da temenni eyliyorlar. Gelinin salona girdiğini gören Abdüllâtif Efendi oturduğu kanepeden derhâl kalktı. Mor setten aşağıya fırlayıp gelini karşıladı. Ahdiye bir baba karşısında diz çökerek ayaklarına öpmek vaziyetini aldı ise de ayağa bedel hocasının iki ellerini birden tutup defaatle öptü. Lâtif ihtiyar dahi hem gelinin alnından öpüyor hem de:

-Hak Taâlâ hazretleri mesut ve müteyemmen etsin kızım. İkinizi kemâl-i mes'ûdiyet-i bahtiyârâne ile bir arada kocatsın!

Temennisini dermeyan ediyor ise de bu sözleri şurada bizim yazdığımız gibi münsecim bir surette söylemeye takat bulamayıp rikkat ve teheyyücün birbirine karıştığı şu anda bu kelimeleri zihninde buluncaya ve bahusus dudakları arasından çıkarıncaya kadar tir tir titriyor, buram buram terliyor, bîçare ihtiyar Dilşinas Hanımın uzattığı bir şal kuşağı Ahdiye'nin beline bağlamak lâzım geldiği zaman ellerinin titremesinden bir türlü muvaffak olamayacağını herkes gördü. Kendi zevcesinin yardımı ile beraber pek büyük güçlüklerle ancak bağlayabildi.

Şu müessir resim dahi bu veçhile icra olunduktan ve Dilşinas Hanımın bittedarik bohça ile göndermiş olduğu üç yüz kuruş kadar çil parayı gelinin başına saçtıktan sonra huzzarın tebriken ve birtakım çoluk çocuğun tamaan o parayı kapışmaya koyulmalarından fırsat bularak salondan çıktı gitti.

Düğünlerde halkı yemeklemek meselesi! Malum a? Külfetin en büyüğü bu şey olduğundan zamanımızda bu âdet yavaş yavaş kalkıyor. Keşki hızlı hızlı kalksa! Keşki def'aten kaldırılıverse! Hoş bâdi-i emirde bunu ilga etmek geline bakmaya gelmek âdetini ilga kadar müşkül görünür ise de bu âdetlerin ikisi de o kadar mûcib-i şikâyettir ki halk ne olursa olsun göze aldırarak bunları lağvettikleri gün binâ-yı istibdâdı hedm ile hürriyeti iade ve idame etmişcesine bir muvaffakiyet-i azîmeye nail olmuş sayılacaklardır.

Geline bakmaya gitmek! On sekiz mahalle aşırı yerlerden kadınlar sökün ederler. Davetli değiller. Fakat onlar davetlilik, davetsizlilik bilir mi? Bazı yeni düğünlerde geline bakmaya gelecek olanlara evvelce birer kart irsaliyle onları bu suretle de davet etmiş olmak yolu bulunmuş. Ne güzel yol ama kadınlar o güzel yollara gelirler mi? Mahalle bekçisi kapıda! Bir de jandarma var. Bir de polis var. Heyhat! Önlerine gelenleri paralarcasına edilen hücumlara bunların hangisi tâb-âver-i mukavemet olabilirler!

Mutlaka girecekler. Hem çarşaflarını, ayakkabılarını çıkarmak da yok. Çıkarsalar nereye koyacaklar? Kim muhafaza edecek? Eğer hava biraz da yaşlık ise var ya, vay o düğün hane-

sinin hâline! İçine dört beş tulumba alınarak yangından kurtarılmış haneye benzedi gitti. Şimdi tasavvur buyurulusun. Hane içi bu hâlde bulunmakla beraber yüzlerce davetli misafirlere yemek çekilecek. Bizim Dilşinas Hanımın düğünü gibi orta hâlli bir düğünde lâakal kırk elli sofra yemek verilecek. Bunun için her takımı ile dışarıdan aşçı tutulmuş. Sofracı tutulmuş. Birkaç sofra birden verileceği cihetle yemek buharı evin etrafını istilâ etmiş. Yağ kokusu zerde kokusuna karışmış. Herkesin alelâde kuşluk yemeği saati olan vakitten üç dört saat evvel yemek verilmeye başlamış. Başka türlü sofraları yetiştirmeye imkân yok ki! Henüz karınları acıkmamış olanlar yemek yemeye davet yani sözün doğrusu icbar olunuyorlar. Bu kadar erken başlandığı hâlde de sofraların sonları saat sekizlere, dokuzlara kadar devam ediyor. Bu sofralara oturtulacak olan bîçareler açlıktan gebermeye takrip ediliyorlar.

Sofracılıktan bîhaber olan terbiyesiz hizmetçinin birisi bir veya birkaç hanımın üzerine kuru bamya sahanını giydirivermiş. Avuç dolusu paraya mal olmuş bulunan rubasına hanımların ciğerleri yanıyor ama ne diyecek? Her taraftan "uğurdur inşaallah" tesliyetlerine boyun eğmeyebilecek mi? Bir sofradan halk kalktıktan sonra evlerin hâl-i tabiîlerinde olduğu veçhile sofralar ve levâzım-ı malûmesi sabunlu sular ile yıkanacağına bu kadar ihtimama vakit müsait olmamak hasebiyle sadece bir kuru bez ile silmek suretiyle iktifa olunuyor. Yağ yağ üstüne binmiş, kir kir üstüne. Havlu, peşkir namlarıyla misafirlere verilen bezler ele alınabilecek hâlden çıkmışlar, mide olsun da bunlardan iğrenmesin.

Fakat çare yok! Görenek! Eğer bir sınıf misafirleri yemeğe davet etmeyecek olsalar gücenmek muhakkak. Bunların hemen kâffesi bir düğün hediyesi de getirmişler. Kimisi soğan zarı kadar ince birer gümüş kupa. Kimisi yine bu yolda yapılmış eski biçim bir çift zarf ve fincan! Velev ki hediyeler biraz daha girân-bâha olsunlar. Ne kadar girân-bâha olmak lâzım gelir ise davetlilerin şikâyetleri o kadar artacak. Zira bir familya yılda düğün ve loğusa gibi sekiz on cemiyete davet edilecek olur da her

birine de az çok girân-bâha hediyeler götürecek olursa aile bütçesi bozuldu gitti.

Düğünlerimiz için şu fıkramızda tasvir ettiğimiz şeyler tasvire şayan olan şeylerin binde birisi olamaz. Yalnız bazılarını ihtar edişimizden kari ve karielerimiz külliyatına intikal edebilirler. Hiç şüphe edemeyiz ki bu beyhude külfetleri, bu kuru kalabalıkları kendileri de istihsan etmezler. Hele zihinlerini biraz daha tevsi ederek ve gözlerini biraz daha açarak "çeyiz" namıyla ne kadar lüzumsuz şeylere ne çok paralar sarf edildiğini düşünecek olurlarsa ev yapmak demek olan düğünlerin âdeta ev yıkmak ile hükümde müsavi düşeceğini kendi kendilerine hükmederler. Orta hâlli bir adamın gelin edecek üç kızı oldu mu vay hâline! Meğer ki bol ağırlık verecek tâliplere rast gelsin. Ama zamanımızda ağırlık ile kız alabilecek babayiğitler şöyle dursun aldığı kızı beslemek gayretiyle alacak kahramanlar bile nedret peyda etmişlerdir. Selâmet-i umûmiyye, terakkiyât-ı medeniyye, teksîr-i tenâsül, muhâfaza-i servet noktainazarlarından şu tezvic ve tezevvüc meselesinin pek ziyade muhtâc-ı ıslâh olduğunu inkâra mecal olmayıp inşaallah karîben bu ıslahın müyesser olduğunu görürüz diye duada kusur etmeyelim. Belki kabûl-gâh-ı rabb-i izzete vasıl olur.

Bir gayret-i intikad bizi sadedimizden biraz teb'îd etti ise de bakılsa şu enzâr-ı gayrete arz eylediğimiz noktalar dahi beyân-ı saded dahilindedir. İşte bugün Dilşinas Hanımın hanesinde gelinin giydirilmesi dakikasından bed ile hane derunu şu tasvir ettiğimiz manzarayı almıştı. Abdüllâtif Efendi kuşak bağlamak resmini bilifa çıkıp gittiği dakikada derûn-ı hâne bir düğün evinin peyda etmesi mutat olan fevkalâdeliği tamamıyla peyda etmişti. Bu dakikadan bed ile damadın vüruduna intizar olunuyordu.

***

Damat Nurullah Beyin koltuk resmini icra etmek üzere düğün evine gelmesi için tamam vakt-i zuhr tayin olunmuştu. Bu delikanlının husûsiyyât-ı ahvâlini bilenler bu yolda tayin olunan vakitlerde asla hulf etmeyeceğinden emin idiler. Binaenaleyh

bu emniyette olan birkaç hanım civardaki bir camide öğle ezanı okunduğunu işittikleri zaman damat beyin handiyse geleceğini hükmederek ona göre hazırlık görülmesini Dilşinas Hanıma ihtar eylediler. Dilşinas Hanım:

-Biz hazır ve amadeyiz. Teşriflerinden başka bir şeye intizarımız yoktur, demekle beraber sokak kapısından gelin tahtına kadar damat ve gelinin güzergâhı üzerinde tanzime muhtaç bir şeyler varsa icaplarının icrası için şöyle seri bir cevelânda bulundu, lâkin düzeltecek hiçbir düzgünsüzlük bulamadı.

Cemaat camiden çıkacak kadar zaman geçti. Nurullah Beyden henüz eser yok. Zaten isticale de ne lüzum var? Düğün evi pür neşe. Koltuk resminin geciktiği, gecikeceği kimsenin hatırına bile gelmiyor. Vakıa gelin henüz mevki-i mahsûsuna ik'âd edilmemiş ve binaenaleyh geline bakmaya gelenler için zamân-ı intikad bermutat hulûl etmemiş ise de intikadcılar bir hayli zamandan beri intikadata başlamışlar. Ne gelini beğeniyorlar, ne tahtı, ne döşemeyi. Hatta o büyük kordonlu hanımları da beğenmiyorlar. Beğenmeyenler ekseriyette kimlerdendir bilir misiniz? Mahrumlardan!.. Kendi kudretlerinin fevkinde gördükleri esbâb-ı refâh ve saadete imrenmekle kalmıyorlar. Bunları nazar-ı husûmetle görüyorlar.

Öğleden bir saat geçti, damat Nurullah Bey Henüz gelemedi. Olabilir ya. Gelinin kolunu koltuğuna alacak bir damat olur olmaz süs ile iktifa edemez. Başkalarının tıraşı bir çeyrek sürer ise onun tıraşı bir sat sürer. Potinlerinden fesine kadar her şeyiyle yerli yerinde ve temiz, pak olması zamana muhtaçtır. Düğün halkından hiçbir kimse damadın vürudunda bir teehhür görmüyor. Herkes kendi temaşası kendi intikadı ile meşgul oluyor. Yalnız Nurullah Beyin o vakt-i muayyeneye ne derecelerde riayetkâr olduğunu bilen birkaç hanım bu işte biraz teehhür görüyorlar ise de onlar dahi teehhüre ehemmiyet vermiyorlar. Her zaman o evkat-ı muayyeneye riayetkâr olan bir adam şöyle bir düğün günü o riayete halel iras edebilir. Beş on kere düğün münasebetiyle bile vakt-i muayyene riayet etmiş olduğu tecrübe edilmiş değil a.

Öğleden iki saat geçti. Cemaat içinde:

-Yahu! İkindi oluyor. Koltuk ne zaman yapılacak?

Sözleri söylenmeye başlandı. Vakıa henüz bir ehemmiyet-i mahsûsa ile söylenen sözlerden değil ama bu sözleri işitenlerde birer tavr-ı tasdîk ve tasvîb görülüyor. Nurullah Beyin o evkat-ı muayyeneye ne kadar riayetkâr olduğunu bilen birkaç hanım bu işteki teehhüre ehemmiyet vermeye başladılar. Mutlaka "bir özr-i şer'î olmalıdır ki Nurullah Beyi muayyen olan saatten böyle iki saat sonraya kadar teehhür etsin" mütalâalarına kadar koyuldular. Bunlardan birisi sebeb-i teehhürü Dilşinas Hanımdan sordu. Dilşinas epeyce dalgın bir tavır ile:

-Vallahi hanım kızım ne diyeyim bilmem! Öğle ezanında geleceğini haber vermişlerdi. İki buçuk saat kadar bir teehhür vukua getirdi. Nerede ise şimdilerde gelir.

Cevabını verince bu cevap Nurullah Beyi tanıyan o birkaç hanımda itminân-ı tâm hâsıl edemedi.

Kına gecesi şenliklerinden sonra yataklarına girmiş ve bir zamana kadar uyumamış bulunan hanımlardan birisinin hasbıhâl yollu yatak komşusu bulunan diğer hanımlara başkalarının bildiklerinden ziyade kendisi bazı şeyler bildiğini söylemiş olduğu hatırlardadır ya! Öğle ezanından sonra üç sat geçip de ikindi vakti hulûl eylediği hâlde damat Nurullah Beyin henüz zuhur etmemesi üzerine bu bilgiç hanım diğer yatak komşularını birer birer arayıp bulmuş ve ağızdan kulağa bir fiskosa girmişti. Yanlarına sokulup da neler söylendiğine kulak vermiş olaydık kulaklarımıza mûcib-i merak olacak bazı sözler vasıl olurdu. Ezcümle işitirdik ki:

-Hanım hemşireler galiba bildiklerim dosdoğru çıkacak. Bu damat beyefendi gelecek idiyse şimdiye kadar gelip çıkmalı idi. Akşam ezanından sonra koltuk resmini yapacak değil a! Pek zannediyorum ki bu düğün, bu bayram bir facia suretini alacak.

Bu sözlerin bize nasıl tesir edeceklerini bilemez isek de bunları işiten iki hanıma tesirleri pek ziyade olduğunu benizleri sapsarı kesilmiş olmasından anlayabiliriz. Hatta keyfiyet bir

sûret-i elektrikiyye ile düğün halkı arasında dahi şüyu buldu. Yalnız "damat bey henüz gelmedi" den de ibaret değil, "galiba hiç gelmeyecekmiş" suretini de geçerek birkaç dakika zarfında "düğün bozulacakmış" derecelerine kadar da vardı.

Bu sözlerin bîçare Dilşinas Hanımın kulağına vasıl olmaması kabil midir? Gürül gürül ikindi ezanları okunmaya başladığı hâlde damadın henüz zuhur etmemesini tevil için hiçbir yol bulunamıyordu. Damadın hemşiresi olup düğünde hazır bulunan Zeliha Hanımın yanına sokularak:

-Hanım hemşire! Siz bu hâllere ne mana verirsiniz? diye sordu ise de Zeliha Hanımı kendisinden daha ziyade müteessir buldu. Onun hayreti kendi hayretini de geçiyor. Vakt-i zuhrda mutlaka koltuk resminde hazır bulunmak kararında olduğundan başka bir haber veremiyor. Nurullah Beyin hanesine bir adam saldırıldı. İki kilometre kadar uzak bulunan haneden bir cevap alabilmek için hiç olmazsa yarım saat beklemek lâzım geliyordu. Yarım saat! Böyle bir hengâmede ne uzun zamandır. Velev ki Nurullah Beyin hanesi daha yakın olsun. Evin hanımı işte burada, düğün evinde. Nurullah'ın bir de babası var ama şu saatte onun da hanesinde bulunacağına hiç ihtimal verilemez. Fakat ahval gittikçe diger-gûn oluyor. Zira kadınlar meyanında bir cûş u hurûş mukaddimesi görülmeye başladı. Üç beş yüz kadının içtima etmiş oldukları bir düğün hanesinde yüz kadarının olsun terbiyesizlerden olacağı ve bunlar için de beş on tanesinin dahi edepsizlerden bulunacağı tahmini güç şeylerden değildir. Bu edepsizlerden en cür'etli olan birisi Dilşinas Hanıma hitaben:

-Hanımefendi! Hanımefendi! Düğün var, yüz yazısı var diye memleketi başınıza topladınız ama hani ya damadınız nerede?

Deyince bu cür'et diğer edepsizlere ve onlardan dahi terbiyesizlere intikal ederek her ağızdan bir söz çıkmaya başladı. Filvaki hiçbir koltuk resminin ikindiden sonraya kadar gecikmesi görülmemiş, işitilmemiş bulunduğundan hoşnutsuzluk teammüm ettikçe ediyordu. Bîçare Dilşinas Hanımı hiç sormayınız. Hicabından, kahrından yerler yarılsa yerlere geçecek.

Mahut bilgiç hanım ise tavr-ı muvaffakiyet ve galibiyeti artırdıkça arttırıyor:

-Meğer işittiklerim hep sahih imişler. Bu düğün bozuldu efendim bozuldu. Zaten derme çatma bir şey olduğundan Ahdiye Hanımın şem'-i ikbâli bir "püf" ile söndü gitti.

Diyor. Ve bu sözü artık yalnız kendi iki refikasına değil dinlemek isteyenlerin hepsine hitap edercesine söylüyor.

***

Saat ona yaklaştı. Nurullah Beyin hanesine gönderilmiş olan adam geldi ise de sadra şifa verecek bir haber getiremedi. Küçük bey sabahleyin hanesinden çıkmış, hamama falan gidecekmiş, babası olan büyük bey dahi ikindi üstü hanesinden çıkmış akşam güveyi sofrasına gelecek ve namazında hazır bulunacakmış. Hanesinde bundan başka haber yok.

Ey bu haberlerden ne çıkar?

Uzak yerlerden gelmiş olan hanımlar ikişer üçer çarşaflarını, carlarını istemeye ve hanelerine avdet arzusunu göstermeye başladılar. Artık çenelerini bıçaklar açamamakta olan Dilşinas bîçaresi bunlara:

-Ne acele ediyorsunuz hanımlar elbette nerede ise gelir çıkar.

Diyebilmek için olanca cür'etiyle cebr-i nefs ediyor ise de ağzından çıkan sözler işitilip anlaşılabilecek bir surette çıkamıyorlar. İşitilse anlaşılsa bile ne fayda? Saat on bire geliyor. İkişer üçer derken beşer altışar hatta sekizer onar hanım kafileleri avdete başladılar. Zavallı Ahdiye neye uğradığını bilemiyor. Bu belâ-yı azîmin derece-i dehşetini tayine bile muktedir olamıyor. Refikası Remziye'nin elini tuttu. O dost elini buz gibi soğuk buldu. Sanki bîçare Remziye'nin damarlarında kanı kurumuş. Hâlbuki Remziye, Ahdiye'nin elini ateş gibi sıcak bulmuştu. Öyle olacak ya! Şedit sıtma gibi bir hâl kızcağızı istilâ etmiş. Başı ateşler içinde! "Remziyeciğim bu hâl ne hâl?" suallerine Remziye bir cevap bulabilmekten âciz. O dahi bu hâlin ne hâl olduğunu soracak bir adam arıyor.

Konak bir yandan boşalıyor. O terbiyesiz ve edepsiz takımı boşalıp gitseler cana minnet fakat onlar giderler mi? Onlara seyir lâzım. Dram veyahut komedya olduğunu fark ve temyize yanaşmak bile şanlarından olmayan bu gürûh-ı esâfil ve erâzil şu işin sonu neye müncer olacağını görmek için bekliyorlar. Asıl kibardan ve erbâb-ı haysiyetten olanlar gidiyorlar. Hem de ciğerleri pür-hûn olarak gidiyorlar. Gerek geline ve gerek validesine ne yolda beyân-ı taziyet edeceklerini bilemeyerek gidiyorlar. Hatta taziyet lâzım mı? Onu da kestiremiyorlar. İşin içinde bir büyük sır var ama ne olduğunu, ne olabileceğini bir türlü anlayamıyorlar.

Misafirlerin muteberleri kâmilen gittiler. Hane içinde mahut esâfil ve erâzilden başka kimseler kalmadı. Hoca Abdullah Efendinin haremi Zehra Hanım bunlara:

-Hanımlar haydi siz de gidiniz. Görüyorsunuz ya? Düğünümüz, derneğimiz bozuldu. Saat on biri geçiyor.

Diye nida ediyor ama bîçare Dilşinas ile ondan daha bîçare olan kızcağızı Ahdiye'nin gözlerinden bârân-ı belâ gibi yaşlar boşaltan bu acı sözler o sokak karıları nezdinde istihza handelerinden başka hiçbir tesir hâsıl etmiyorlar. Hatta Zehra Hanımı ret ve tahkir ile:

-Hanım hanım! Hem suçlu hem güçlü derler ise o da sizsiniz geline bakalım diye işimizi, gücümüzü bırakıp geldik. Şimdi de bizi kovuyorsunuz ha!

Yollu başladıkları tekdiri bitirmek bilmiyorlar. Nihayet kapıdaki polis ve jandarma ve bekçiyi içeriye alarak bu esâfili cebrî gibi bir surette ihraç ve tarda mecburiyet elverdi. Aman ya Rab! Bunların çıkarken ettikleri edepsizlikleri görmeli ve söyledikleri bîedebane sözleri işitmeli idi.. Hayır hayır! Ne bu hâller görülecek hâllerdendir. Ne de bu sözler işitilecek sözlerdendir.

Akşam ezanına yakın bir zamanda idi ki polis efendi:

"Öyle ise biz de gidelim"den ibaret bir haber gönderdi. Öyle ise!

Aman ya Rab ne mühim söz! Yani düğün dernek berbat oldu ise!...

Öyle ya bari onlar dahi gitsinler, hatta Dilşinas Hanım bunlar için hazırladığı ipekli mendilleri gönderdi ki polis efendi için iki ve jandarma için bir ve mahalle bekçisi için dahi yarım lira bu mendillerin birer ucuna bağlanmış idi.

Onlar dahi gittikten sonra hanenin içi hemen hemen her zamanki hâline avdet etmiş oldu. Yalnız aşcılar ile sofracılar her zamanki hâle munzam sayılırlar ise de bunlar alt katta bulunduklarından üst kat ahalisi ana kız Dilşinas ve Ahdiye ve görümce Zeliha ile kiracılardan ibaret kaldı.

Bir çeyrek saat kadar bir zaman geçti ki bunların güya cümlesi dilsiz imişler gibi hiçbirisinin ağzından bir kelime çıkmıyordu. Ezandan sonra damat Nurullah Beyin pederi Kâşif Efendi kendi ehibbasından iki zat ile güveyi taamında bulunmak için selâmlık tarafına geldiler. Ayvaz bunları istikbal ve kendilerine mahsus odaya ithal eyledi. Vürutları haberi Dilşinas Hanıma vasıl oldukta biçare kadıncağız Zeliha Hanımı da elinden tutup çıldırmış gibi koştu ve aralık edilen kapıdan:

-Aman Kâşif Efendi hazretleri başımıza gelen bu hâl nedir?

Sualini derecesi pek kolay tahmin olunabilecek bir telâş ile irat eyledi. Hâlbuki Kâşif Efendi, hanım gelinceye kadar olanı biteni ayvazdan öğrenmiş ve o da hanımdan beş beter bir hâle girmişti. Dedi ki:

-Vallahi hemşire hanımefendi ne diyeyim? Ne diyeceğimi ben de bilemiyorum, bizi bir felâket vurdu. Ama nasıl bir silleye uğradığımızı vallahülazim bilemiyorum.

-Mahdum Bey hanenizden bugün saat kaçta çıktı?

-Tahminen saat dörtte.

-Çıkarken gördünüz mü?

-Evet! Her gün mutadı olduğu veçhile bugün dahi elimi öperek çıktı.

-Hâl ve şanında bu işten pişman olduğuna dair bir alâmet gö-

rebildiniz mi?

-Hayır efendim hayır! Allah göstermesin. Pek şen pek hevesli idi. Güveyi sofrasında ve namazında mutlaka hazır bulunmaklığımı tekrar tekrar ellerimi öperek rica etti. Asıl bugün ve bu akşam hayır dualarıma muhtaç olduğunu bildirdi. Ben oğlumdan eminim hanımefendi hemşireciğim. Bir felâket isabet etti.

-Ne gibi bir felâket diye tahmin edebilirsiniz?

-Hiçbir tahmim edemem. Bu bir kazâ-yı nâgehânî olacak oturduğu yerde oğlumun üstüne duvar yıkılmış gibi bir kaza.

Babası bu sözü söylerken kızı Zeliha dahi büyük bir hayret ile başını sallayarak babasını tasdik ve teyit ediyordu.

***

Bu aralık mahalle imamı ve iki muhtarı ile vücûh-ı mahalleden üç dört adam daha geldikleri cihetle Dilşinas Hanım Zeliha ile beraber yine harem tarafına çekildi. Bu bîçareler bir düğün evine değil sanki bir cenaze evine gelirlermiş gibi geldiler. Vücûhdan olan adamlardan birisi hiç de içeriye girmemek reyinde bulunmuş idiyse de imam efendi bu hareketin pek uygunsuz bir hareket olacağından bahisle arkadaşlarını cebre yakın bir surette ithal eylemişti. Kâşif Efendi, imama ve imam Kâşif Efendiye hayretlerini nasıl beyan edeceklerini bilemeyerek şaşkın şaşkın birbirinin yüzlerine bakıyorlardı. Çarnaçar sofraya oturdular.

Hazırlanmış olan taamı tenavül eylediler ise de ne yediklerini biliyorlardı ne içtiklerini. Yemekten sonra biraz hasbıhâl eylediler. Fakat Nurullah Beyin teehhürünü ne gibi bir sebebe hamledebileceklerini tayinde âciz kaldılar.

İmam efendi ile cemaatı çekilip gttikten sonra Kâşif Efendi, Dilşinas Hanımı tekrar davet eyledi ve:

-Hanımefendi hemşireciğim henüz kendimizi ye'se kaptıracak bir hâl göremiyorum. Müsaadenizle gideyim oğlumu taharri edeyim. Her zaman tıraş olduğu yeri bilirim. Oradan arayım. Zabıtaya müracat edeyim. Bu gece vakit geç olacağından netîce-i

tedkîkatımı yarın size bildiririm. Kızım Zeliha burada, yanınızda kalsın.

Mukaddimesinden başlayarak bir çok teselliler verdi. Bu tesellilerin Dilşinas Hanıma bir hüsn-i te'sîri oldu ise o da Nurullah Beyin teehhür veya gaybubetine kendilerinin sebebiyet göstermemiş olmalarının tahakkuk etmesi yüzünden mütehassıl bir teselli oldu. Böyle düğünlerin bozulması nâdirü'l-vukû şeylerden değildir. Fakat en ayıp olan ciheti alacağı kız hakkında tedkîkat-ı ahîresinin gösterdiği mecburiyet üzerine damadın caymasındadır. Kâşif Efendinin temini ve Zeliha Hanımın teyidi veçhile Nurullah Beyde böyle bir caygınlık olmadıktan sonra çocuğun bir kazaya uğramış bulunmasına inanmak lâzım geldi.

Evet! Bîçare Nurullah bir kazaya uğramıştı. Hem de ne büyük kaza! Rabbimiz taâlâ ve tekaddes hazretleri düşman başına vermesin bakınız ertesi gün Kâşif Efendi Dilşinas Hanıma gönderdiği tezkirede ne diyordu? Diyordu ki:

"Hemşirem hanımefendi hazretleri! Oğlum Nurullah Bey oğlunuz her zaman tıraş olduğu berber dükkânında dünkü gün saat tam beşte tıraş olmuş. Koltuk resmini icra için devlethanenize gitmek üzre dükkândan çıkacağı sırada iki polis hafiyesi gelmişler-İsminiz Kâşif Efendizade Nurullah Bey değil midir? sualini bilirat cevâb-ı tasdîki aldıktan sonra-bu sene Mekteb-i Hukûktan çıktınız, değil mi?- sualini dahi irat etmişler. Buna da tasdik cevâbı alınca-öyle ise buyurunuz sizi zabtiye nazırı paşa hazretleri istiyorlar. -diye hazır bulundurdukları arabaya bindirmişler. Kendileri dahi beraber binerek götürmüşler. Berberden bu haberi aldığım anda geç vakte bakmayarak zabtiye nezretine koştum. Oğlumu görmek istedim! Va esefa ki göstermek istemediler-nazır paşa hazretleri görmeksizin sizin görmeniz uyamaz.-dediler. Belâ ve felâketin ne kadar büyük olduğunu anladım. Vakıa "Merak etmeyiniz. Pek o kadar mühim bir şey değildir. Galiba bir düşman şerrine uğramıştır. Birkaç gün sonra kurtulması memuldur." dediler ise de sizi aldatmaya ne hacet, böyle şeylerden birkaç istintakla birkaç gün zarfında kur-

tulmak mümkün olabileceğine inanamam. Zira ben mahalleniz imamı vesaire ile konağınızda iken polisler hanemi basıp oğlumun odasından bir hayli kitap filân kaldırmışlar götürmüşler. Benim kitap odamı dahi aramışlar ise de bir şey bulamamışlar. Oğlumda evrâk-ı muzırra bulunabileceğine asla ihtimal veremem. Zira politika ile meşgul bir delikanlı değildir. Daima böyle şeylerden ihtiraz eder. Bir düşman iftirasına uğramış olduğu muhakkaktır. Her hâlde korkacak bir kusurumuz olmadığına emin isem de böyle işlerin öyle birkaç gün değil a birkaç hafta ve belki de birkaç ay zarfında da bitirilemediğini nice emsali ile istidlâl edebilirim. Sizi aldatarak teselli vermeyi hiç münasip görmeyeceğimden işte tahkikat ve mütalâatımı dosdoğru yazdım. Süreklice bir habere muhtaç olduğumuzu ketmedemem. Bilhassa kızım Ahdiye Hanımın şu felâkete karşı tamamıyla sabır ve metanet göstermesini tavsiye ederim".

Allah cümleyi muhafaza buyursun böyle felâketler zamanında insanın iz'anı tıkanır kuvve-i müfekkiresi halel-pezîr olur. Nasıl düşüneceğini, ne yolda bir hüküm vereceğini bilemeyerek şaşırır kalır. İşte bu hâl Dilşinas Hanım ile kızında maa-ziyadetin vaki oldu. Hele Ahdiye dünyanın germ ü serdine dair hiç tecrübesi sebk etmemiş bir çocuk olduğundan böyle bir hâle ne hikmete mebni kahırlanmak lâzım geleceğini de zihninde bir sûret-i ciddiyyede tayin edemiyordu.

Kâşif Efendi ilk mektubu sabahleyin yazmış olduğu hâlde akşamüstü bir mektup daha gönderdi. Gündüz zaptiye nezaretine bir daha gitmiş. Oğlunu mutlaka görmek için yalvarmış yakarmış. Yalnız olamaz ise zabitler huzurunda olsun bir kerecik görmek istirhamında bulunmuş ise de merhamete dair bir eser görememiş. "Bugün cuma, büyük memurların gelmemiş olduğundan kat'-ı nazar oğlunuz ihtilâttan memnudur. Uzaktan bile gönemezsiniz"den başka cevap alamamış.

Bu mektup dahi zavallı Dilşinas Hanımın ye'sini arttırdı. Hoca Abdüllâtif Efendi'yi tahkîk-i ahvâle memur ederek onun getirdiği malûmat dahi hep Kâşif Efendinin verdiği mûcib-i ye's ve keder haberleri teyit eyliyordu. Bundan sonra günler geçiyor,

her günün hâli dünküden daha ziyade mûcib-i ye's ve nevmîdî oluyor. Bîçare kadınların hanelerinin hâli ölü hanesinin ahvâl-i küdûretinin makûsu oldu. O hanelerin en büyük yeis ve matemi ilk güne mahsus olup badehu günler geçtikçe kederlerin azalmasına mukabil bu hanenin en hafif hâl-i küdûret misali ilk günü olup ondan sonra günler geçtikçe yeis ve matem hâli artmakta idi.

Üç ay böyle zucretli bir hâlde geçtikten sonra bir gün Kâşif Efendiden bir mektup daha geldi. Bu mektubu Ahdiye ber-vech-i âti okudu:

"Hanımefendi hemşirem! Yekdiğerimizi taziye edecek bir gündeyiz. Şimdi oğlum ve oğlunuz Nurullah'a veda ederek geldim. Tevkif olunalı üç ay olduğu hâlde bir defacık olsun görüşmeye müsaade istihsal edememiştim. Bugün Akka'ya nefy olunuyor. Hapishanede, vapurda şöyle ayakta bir görüşmeye müsaade verdiler. Sizin ellerinizi ve Ahdiye Hanım kızımın gözlerini öpüyor. Namus ve insaniyetin kendisine tarh eylediği vezâifte kusur etmeyeceğini ve kendi yüzünden size hiçbir ziyan gelmesine rıza göstermeyeceğini yeminler ile temin ediyor. Ne yapalım hemşireciğim, asrımızda böyle felâketlere duçar olan yalnız biz değiliz. Biz Akka'ya sürülmekle yine hafif bir belâya duçar olmuşuz demektir. Bunun daha Trablusgarpları, Yemenleri, Fizanları da var. Sabredelim. Hak Taâlâ mazlumların ahını zalimlerde bırakmaz."

Ahdiye mektubu okurken Dilşinas Hanım bir iki defa bayginlıklar geçirdi ise de kızına renk vermemek için bütün kuvvetini topluyordu. Nurullah Beyin bu gün şu haneden tabutu çıksaydı haneyi ne hâlde bırakacak idiyse hane ve ehl-i hâne o hâlden de beş beter bir hâl-i ye'sde idiler. Hele bîçare Dilşinas Hanım üç aydır yaş döken gözlerinden artık menâbi-i sirişk kurumuş zannında iken bugün dahi dökecek sel gibi yaşlar bulduğuna kendisi de şaşıyordu.

2
Bu Başka Roman

-Bir muammasınız Nurullah! Bak yine "Nurullah" dedim, Nuri bir muammasınız.

-Anlayamadım Ceylan.

-Adam içinde adamsınız.. Biribirine hiç benzemez iki adamı hamur etmişler ondan bir Nuri yapmışlar.

-Hâlâ anlayamadım. Asıl muammayı siz yapıyorsunuz.

-Hayır efendim, benim yaptığım muamma değil. Açıktan açığa söylüyorum. Efkârı açık olanların sözleri de açık olur.

-Lütfen biraz izahat verseniz. Adam adam içinde! Şimdiye kadar. İşitmediğim yeni bir söz. Birdenbire anlayamamakta mazurum.

-Bunda anlaşılmayacak ne var? Teorilerinize (nazariyatınıza) bakarsak serbest fikirli bir adamsınız. Yeni adamlardansınız.. Hâlbuki pratiklerinize (ameliyatınıza) bakınca hâlâ eski zamanlar çürüklüğü içinde pala çalıp giden bir... bir... of nasıl tabir edeyim. Bizim Türkçemizde bu tabirler de yok ki. Bir timide (mahcup) bir... Ha! buldum: Bir mıymıntısınız.

-Ben ha?

-Evet siz!

-Güzel hanım! Şu hükmü ne gibi esaslar üzerine bina ettiğinizi de lütfen izah buyurur musunuz? Bir zandan mı ibarettir? Yoksa metin esaslar üzerine mebni bir hüküm mü?

-En evvel kani olmalı, emin olmalı ki bir zandan, bir vehimden ibaret değil. Esaslar üzerine mübteni bir hüküm. Ama esasların derece-i metânetini tayin için henüz tamîk-i tetebbua muhtacım. Bakınız aşikâre söyleyim: Geçen gün sizin evde Fransızca musahabemizde beni ret için "Ceylan Hanım! Sizin teorileriniz bir matmazeli bir delikanlı ederek kapıp koyuvermek teorisi-

dir" diyordunuz. Bense sizi "Bir delikanlıyı bir matmazel etmek istiyorsunuz" diye reddeyliyordum. Şimdi şu iki teorinin arasını bulmalıyız.

-Ondan kolay ne var? Kız kızlığını bilmeli, erkek erkekliğini. Size daima söylediğim bu değil midir. Teori başkadır, pratik başka.

İnsan bir çok kitaplar okur. Bu kitapları da insanlar yazmışlardır. Efkâr-ı beşerdeki tehalüf ve tezat onların kitaplarında cem olunmuştur. Bu efkâr-ı mütezâde ve mütehâlifeyi zihnimizde cem ve muhakeme ederek biz dahi bir fikir peyda ederiz. O bizim teorimizi, nazariyemizi teşkil eder. Ama onu mevki-i fi'l ve icrâya koyabilir miyiz? Dünyada hiçbir adam bulamazsınız ki her fikrini mevki-i icrâya...

-Her zaman sayıkladığınız şeyi bir daha tekrar ile yorulmamanızı rica ederim.

-Siz dahi her zaman reddettiğim şeyi tekrar ile yorulmamanızı rica ederim. İnsan hatta bir kız bile birçok şeyleri öğrenmeli. Fakat içinde yaşadığı mevkiin muktezasına tevfîk-i muâmeleden ayrılmamalı. Kız kızlığını bilmeli erkek de erkekliğini!

-Pek âlâ! Ben kızlığımı nasıl istersem öyle bilmekte hürüm. Fakat siz erkekliğinizi niçin bilmiyorsunuz? Neden serbest bir kız yanında miskin bir diğer kız gibi davranıyorsunuz? İşte artık büsbütün aşikâr söylüyorum. Yıllar oldu ki sizinle münasebetteyiz. Çocukluğumuzdan çıkar çıkmaz bir münâsebet-i refikanede bulunduk. Medeniyet-i cedîde hakkındaki tetkikatınız, tetebbuatınız insanoğlunun... yalnız insanoğlunun değil hem de insan kızının hukûk-ı medeniyyelerini size anlatmış olduğunu gösterdiniz. Ben de muallimeden bu yoldaki tetebbuatın netâyicine ve okuduğum Avrupa asarından o netâyici intaç etmiş olan mukaddemata doğru zihnimi sevk eylemiş bulunduğumdan sizi kafama denk buldum. Apaşikâre söylüyorum. Sevdim! Ne o? Bir kızın bu cür'etini beğenmiyorsunuz ha?

-Hayır! Buraya kadar beğenmeyecek bir şey yok. Vakıa bi-

zim hissiyât-ı kavmiyyemize göre bir kız "sevdim" demeyecek. Yalnız sevildiğini kabul istidadında bulunduğunu gösterecek. Bizim hiss-i şâiranemize göre bir kız bir perî-i dil-sitândır ki erkek onun perestişkârıdır. O bir sanem-i hüsn ve melâhattır ki kürsüsü üzerinde kemal ve vekar ile oturacak ve erkek tarafından onun zîr-i pây-ı kürsüsüne arz ve takdim olunan tuhfe-i garamı reddetmemesiyle kabul eylemiş olacak. Maahaza gerek kadında gerek erkekte görülen terakkiyât-ı fikriyye şimdi bu hisleri safderunluk derekesine indirmeye yüz tutmuştur. Onun için ben de bunları lâ-yetegayyer addetmeye lüzum görmüyorum. "Sevdim" demenize ses çıkarmıyorum. Ama bir şart ile! Bu hududun haricine çıkmamak şartıyla.

-Ha evet. Bundan sonrası beğenilmeyecek. Sevdim. İnsan birini severse eski zaman kızları gibi sevdasını kimselere söylemeye bile cesaret edemeyerek verem olup gitmez ya? Sevdasının zevkini sürmek ister. Hicran ve hasretten yanıp yakılmak miskinliği şu zaman için tahayyül edilebilecek şeylerden midir?

-Bunu sormaya ne hacet? O şeylerden olmadığı maddeten sabit olmuş bulunalı âdeta eskidi bile. Şimdi kızların elleri kalem tutuyor. Yanmayı, yakılmayı bırakınız gönülleri hangi delikanlıya ısınırsa onunla yazışıyorlar. Fotoğrafya teatisinden başlayarak cür'etlerine, fırsatlarına göre görüşüyorlar da.

-İşte biz dahi bu serbestlikten istifade ediyoruz. Bakınız görüşüp konuşuyoruz.

-Kardeş gibi! Değil mi?

-Öyle ya-

-Hayır hiç de öyle değil! Birbirini seven bir kızla bir delikanlı kardeş gibi sevişmek gayret-i eblehânesinde bulunurlarsa Âşık Kerem, Şah İsmail zamanlarındaki kızlara, oğlanlara bile benzememiş olurlar.

-Evvelleri diyordunuz ki: Kadın ve erkek hikmet-i medeniyye nazarında müsavi olduklarından bir kadın ile erkeğin hiç olmazsa iki erkek gibi serbestane münâsebet-i dostânede bulunmaları neden memnu olsun.

olabilsin.

Bu roman başka bir romandır. Bunun başka bir roman olduğunu biz daha evvel haber aldık. Hatırınıza geliyor mu ki Dilşinas Hanımın hanesinde Ahdiye Hanımın kına gecesinde herkes yatağa girdiği ve yatak komşuları arasında bazı hasbıhâller peyda olduğu zaman bir bilgiç hanım ne demişti? Hatırınızda mı? Demişti ki:

"Hemşireler! Sizin bilmediğiniz şeyleri de ben biliyorum. Ahdiye ve Nurullah birbirine lâyık olsunlar, olmasınlar. İş bunda değildir. Bu işin içinde başka bir roman vardır. Âdeta bir roman! O romanın aşk ve muhabbet cihetinden bir kahramanı Nurullah ise de öteki kahramanı Ahdiye değildir. Ondan başka birisidir. Eğer benim bildiklerimi Dilşinas Hanım bilse idi mümkün değil Ahdiye'nin Nurullah ile nikâhına razı olmazdı. O meraklı kadın bilâhare kızının başını ateşlere yakmak hususunda zerre kadar bir ihtimalden ürker. Dâr-ı dünyâda bir Ahdiye!"

İşte şimdi anlıyoruz ki romanın öteki kahramanı da Ceylan Hanım imiş. Asıl ismi Ayşe iken Fransızca "biche" kelimesinin Türkçesi olarak "Ceylan" tahallus eden bir hanım.

Bu Ceylan Hanım kim oluyor?

Romanımız ilerledikçe tercüme-i hâli meydana çıkacaktır. Fakat şimdiki hâlde Nurullah ile olan muhaveresinden yukarda gördüğümüz parça size Ceylan'ın nasıl bir Ceylan olduğunu tanıttıramadı mı? Pek serbest, pek ser-bâz bir kız ha? Böyle kızlar şu zamanımızda henüz nevâdirden, hem de pek nevâdirden oldukları için biraz istiğrâb etmekte haklısınız. Hikâyemizin zamân-ı vukûu olan 1315 senesinde yani bundan dokuz sene evvel bu nedret daha ziyade idi. Tek tük denilecek kadar azdı. Şu muhavere 1315 senesinde de güzâr etmedi. Ondan evveli güzâr eyledi. Bir sene kadar evvel.

Her şeyde ifrat da fenadır, tefrit de! Kızları esen yellerden esirgemek gayretiyle kafesler derununda kanarya kuşu gibi yetiştirmek de tehlikelidir, bir hürriyet-i tabiiyye ile başıboş ge-

zen sakalar, isketeler, ispinozlar gibi bırakmak da. Bu serbestî-i tabiî hâlinde gezip yaşayan kuşlar da vakıa gûnâ-gûn tehlikelere maruzdurlar. Kendilerinden daha kuvvetlileri elinde zebun ve makhûr kalırlar. Fakat kafesteki kanarya bir an için kapısını açık bulur da karşıdaki ağacın dalına kadar gidip konar ise en âciz, en miskin kuşların taarruzlarından bile kendisini müdafaa edemez. Şu kadar ki kanaryamıza idman vereceğiz, kendi kendisini müdafaaya muktedir olmak için cesaretlendireceğiz diye mevzûiyyet-i asliyye ve tabiiyyesinden çıkaracak olursak vakıa bir zamana kadar bu sevimli kanaryayı bir atmaca olmuş zann-ı bâtılına düşer isek de o her hâlde nazik bir kanarya olmak tabiatından harice çıkamamış olduğundan "ben bir atmacayım" cesaretiyle saldırdığı kuşlar pençesinde yine makhûr olur ve böyle istidâd-ı tabiîsi haricine çıkmış olmak gayretiyle saldırdığı için duçar olduğu felâketine acıyanlardan ziyade gülenler hak kazanır.

Muhaverede elbette dikkat buyurulmuştur ki Ceylan Hanım kendi mini mini felsefesinin esasını Avrupa'dan almış, ama bazı cihetlerini eksik almış. Hele bazı cihetlerini lüzumundan pek çok fazla almış. Öyle bir sûret-i garîbede ki Avrupa'da kendisine küfüv olabilecek sınıfın içinde bulunsa eksik almış olduğu cihetlerinden dolayı kendisinin Nurullah Beye isnat eylediği mıymıntılığı kendine isnat ederlerdi. Lüzumundan fazla almış olduğu cihetlere gelindiği zaman dahi "Aman bu Türk kızı ne başı açık şey! Ne cür'etli şey! Bu kız değil âdeta bir delikanlı. Hem de cür'etini ser-bazlık derecelerine vardırmış en tehlikeli bir delikanlı" diye Avrupalı kızlar dahi Ceylan'ın yanından kaçarlardı.

Romanımızın ilerilerinde Ceylan Hanımın filvaki takarrübü ne kadar tehlikeli bir mahlûk olduğunu meydana koyacak türlü hâller görülecektir. O kadar acayip ve garip hâller ki kari ve karielerimizden birtakımı ihtimal ki bu hâllerin perde-i sükût ile setri daha münasip olacağı fikrinde bulunacaklardır. Hayır!

Bu felsefe-i muzırra ve mühlike bizde henüz asla mevcut ol-

mamış bulunsa idi setr ve ihfasından belki bir fayda, bir fâide-i muvakkata beklenebilirdi. Ama Ceylan bu sınıf içinde bir misli daha bulunmayan nevâdir-i muhayyireden olduktan sonra ondan biraz noksan addolunacaklar birkaça ve daha biraz ehven olanlar daha ziyadeye baliğ olurlar. Nihayet gittikçe felsefelerinin tehlikesi azala azala "şık hanımlar" sınıfına kadar varıldığı zaman ne kadar çoğaldıkları görülür. Bunların serâmedleri Ceylan gibi Avrupa'nın mesâil-i nisvâniyyeye dair olan matbuatını okudukları gibi serbestî-i nisvândan müstefit olan birçok erkekler dahi o kariât-ı serbestî-perestâna yardım ederler. Mütalâa ettikleri şeylerin netâyicinden onları haberdar ederler. Nev'-i nisvâna karşı bu tavr-ı ahrârânede bulunmayı da bir şıklık sayarlar. Binaenaleyh bu hakayıkı onlardan gizlemeye çalışmak bir hey'et-i müstebidenin çehre-i hürriyeti nazar-ı halktan setr etmesine benzer ki mümkün olamadığı yakında görülmüş olan kendi misalimizle müstedildir. "Hürriyet" bir dereceye kadar, bir bakıma göre, ondan istifadeyi bilenlere kıyasen pek nafi, mukaddes bir nimet olmakla beraber, diğer bir bakıma göre diğer derecâta nazaran ve bahusus ondan istifadeyi bilmeyenlere kıyasen ne kadar tehlikeli bir nimet olduğunu da işte şu birkaç aylık hayât-ı ahrârânemizde görmüşüz, anlamışızdır. Binaenleyh iyiliklerden ziyade fenalıklar meydana konulur ise onlardan tevakki için daha ziyade mûcib-i istifâde olacağı şu asırda cümleden evvel Emile Zola'nın nazar-ı hikmetini açmıştır da naşı panthéona, o kubbe-i vatanperverâne naklolunmak derecesinde mazhar-ı hürmet-i millet olan o büyük muharrir kalemini bu tasvîr-i meâyibe vakfeylemiştir.

Evet! Hakikat böyle diyor. Bir murdarlığı örtmek ile onun levsinden tevakki edilmiş olamaz. Onu açmalı, âleme göstermeli. Âlem onu görmeli. Sihhat-ı ahlâkiyye için ne kadar muzır olduğunu anlamalı da ona göre ondan tevakki ve mücânebet etmeli.

Evet sıhhat-i ahlâkiyye! Aynıyle sıhhat-i bedeniyye gibi bir sıhhat-i ahlâkiyye! Sıhhat-ı bedeniyye hususunda muzırrı, müfidi bilmek ne kadar lâzım ise sıhhat-i ahlâkiyyece dahi

tehlike ve selâmet cihetlerini bilmek o kadar lâzımdır. Bir sokakta açılan muzahrafat çukurunun üstüne geceleri fener asmak gibi. O çukuru yok farzederek oraya fener asmak isek, onu âleme gösterip nazarıdikkat ve ihtirazlarını davet ve celp eylemez isek erbâb-ı gafletten birçoklarını o mühlikeye düşürmüş oluruz.

Hele biz Nurullah ile Ceylan arasındaki musahebenin bakiyesini de dinleyelim:

***

Ceylan son sözünü söylediği zaman Nurullah sükûta varmıştı. Hem de epeyce derin, epeyce sürekli bir sükût. Hatta biz dahi yukarıki fıkramızda vermiş olduğumuz bazı izahatı bu sükûtun müddeti arasına sıkıştırıverdik. O sükûtu ihlâl eden yine Ceylan oldu. Dedi ki:

-İşte mukabeleden yine aciz kaldınız. Mukabele kabil değil ki edesiniz. Zaten şu teorilerde gönlünüz, fikirleriniz benimle beraber olduğuna şüphe bile edemem. Nasıl olur ki bir delikanlıya her şey caiz, her şey mubah olsun da bir kıza hiçbir şey caiz, hiçbir şey mubah olmasın? Delikanlı her gördüğü kadına, kıza göz koyup bıyık burabilsin de kız, hatta yahut kadın bir hafif tebessüm bile edemesin. Bir erkek için tecviz olunabilen serbestliğin yüz binde birisi bir kadında, bir kızda görülecek olsa mahvolduğu an o andır. Biz, erkek efendilerin âdeta eğlencesi olmuşuz, kalmışız.. Bize karşı her hâl ve tavırda onlar muhtar, müstahak. Biz? O! Biz eşyadan madut. Hayvandan bile madut değil, nerede kaldı ki insandan madut olalım.

-Ama artık ifrat ediyorsunuz. Mübalâga...

-Hayır! Hiç de ifrat etmiyorum. Belki tefrit ediyorum. Düşününüz ki beğenilmek hevesi beşeriyet için cibillî, tabiî, fıtrî bir şeydir. Biz kadınlar beğenilmeyi bittabii isteriz. Fakat yolda veya bir çayırda kendimizi beğendirmek istediğimiz erkeğe mukabil gelince şemsiyemizi indirip siper almaya mecburuz. Neden? Dünyanın hangi tarafında böyle bir mecburiyet vardır?

Buraları böyle! Hatta tevahhuşun bu derecesi bir mecbûri-

yet-i diniyye değil bir âdet-i beldedir. Lâkin sizin dediğiniz gibi serbestî Avrupa'da bile yoktur. Taklidiniz yanlıştır.

-Yok mu? Amma yaptınız ha! Haydi bakayım bedihiyâtı da inkâr ediniz. Marige Liber (Ahrarane izdivaç) mebahisine dair hiçbir şey okumadınız mı? Kocasını kız kendisi intihap etmek lüzumu bu sûret-i muhakkakada sabit olmadı mı? Bir kızın kocasını anası, babası, bunlar yok ise sair velisi intihap etmek medeniyete en tehlikeli bir şey olacağına hükümler verilmedi mi? O kocaya kızın velileri varacak değil, kız kendisi varacak.

-Adî familyalarca böyle ama, kendi mertebe-i medeniyyesini bilen familyalar nezdinde kız sûret-i mahsûsada velileri tarafından mezun olmadıkça ve yanlarında familya azasından bir kimse bulunmadıkça karîben nişanlısı olacak ve hatta olmuş bulunan delikanlı ile görüşemez. Onların muaşeretleri bize benzemedikleri için sair adî familyalar da vakıa bu kadar dikkat yoktur. Familyaların mertebe-i medeniyyeleri indikçe kızlar da hiç de baskı kalmaz. Mariage liber, yani ahrarane izdivaç davaları da ancak bunlar için doğru görülebilmektedir. Biz ise bunlara hiç benzemeyiz. Bizim kızlarımızı kendi hâllerine bırakırlar ise..

-Vallahi şimdi aklıma gelmişti. Ya davulcuya varır ya zurnacıya! Değil mi? Varsın davulcuyu, zurnacıyı beğensin. Kim ne hakla karışacak? Bir kemancı çingeneye varmış prensesler yok mu? Yalnız Avrupa'da değil bizde bile! Bir kraliçe iken boşanıp adî bir adama varmış kadınlar yok mu?

Fakat Avrupa'da dahi o efkâr-ı ahrârânenin muarızları var. Onu da biliyorsunuz a? Gazeteler bu yoldaki izdivaçlar için neler yazdılar!

-Biliyorum. Hem maa't-teşekkür itiraf ederim ki birçok cihetlerini yine sizden öğrendim. Mariage liber usulüyle izdivaçların sürekli olmayacağı kaziyesi değil mi? Varsın sürekli olmayıversin. Birisinden ayrılan diğer biriyle birleşebilir.

-A gözüm bu mariage liber erkeklerden ziyade yine kadınla-

rın ziyanını mucip olacağını size uzun uzadıya anlatmamış mı idim?

-Ben de o fikirlerinize uzun uzadıya mukabelede bulunmamış mı idim? Her kaytan bıyık çelebi rastgeldiği kızı iğfal ediverecekmiş. Vakıa kızlar bizimkiler gibi miskinlerden ibaret olur ise bu dediğiniz pek haklıdır. Bîçareyi aldatırlar. Kız iken valide eder sonra terk ediverirler. Zavallı mazlumeye ağlamaktan başka hiçbir sûret-i intikam, hiçbir vesîle-i teselli kalmaz. Ama düşününüz Nuri Beyefendi hazretleri! Düşününüz ki şimdi Avrupa'da kızların ellerinde hançer var. Rovelver var ve petrol şişeleri var.

-Aman Ceylan! Terakkiyi!... Bu derecelere kadar vardırdınız ha!

-Aman zahir! Gazetelerin her günkü nüshasında böyle bir vak'a-i intikam görüyorsunuz! Değil mi? Veriniz kadınların hukukunu kendi ellerine, bakınız kadınlar kendi hukukunu muhafaza edebilirler mi edemezler mi görünüz. Fakat karşınızda bir alay cahil ve miskin bulundukça istediğiniz gibi hükmeder, keyfiniz veçhile oynarsınız.

Nurullah Bey hakikaten kıvranmaya başldı. Alâim-i mağlûbiyet her cihetten yüz gösteriyordu. Ceylan'ın da dediği veçhile kendisi kalben bu hislerin ve fikren bu hulyaların fevkinde değil ise de o tahayyülât ve tasavvurât fiile çıkacak olursa cemiyet-i medeniyye dahilinde husule gelecek herc ü mercinin dehşetini pek büyük görüyordu.

Böyle gördüğü için nazariyesi başka, ameliyesi başka bir adam olup yine Ceylan'ın dediği gibi bir muamma hâlini, hem de halli müşkül bir muamma hâlini kesbediyordu.

Ceylan musahibinin şu hâl-i aczini bir tavr-ı galibiyetle temaşaya başladı. Nihayet tavrındaki ciddiyeti tadil ederek ve zaten güzel olan esmer çehresinin letafetini gayet tatlı tebessümler ile arttırarak dedi ki:

-İnsaf et Nuri! Merhamet et! Bak sana artık senli benli söz söylüyorum. Henüz hakkım yok iken böyle söylüyorum. İnsaf et,

düşün! Bir genç kız sana diyor ki şu münâsebet-i birâderâneyi, şu gayr-i tabiî hâlinden çıkaralım. Tabiî bir hâle koyalım. Birbirimizi seviyoruz. Muhabbetimizden istifade edelim. Ama sende bin düşünce varmış. Seni men etmem. Hürriyetini yine sana bahşederim. Hazır şu akşam ev hâli, fırsat elde iken neden istifade etmeyelim?

-Aman Ceylan ne söylüyorsun Allahı severseniz? Çıldırdınız mı?

-Neden çıldırayım? Sen çıldırtır isen belki de çıldırırım ama iş henüz çıldırmak derecelerine gelmedi. Tabiat dahilinde idâre-i efkâr ediyorum. Canım bir erkek bir kadının visali için köpek gibi yalvardığı, ağladığı, sızladığı hâlde hiç mûcib-i istiğrâb olmuyor da bu niyaz kadın tarafından vaki olunca neden mûcib-i istiğrâb oluyor? Nuri! Sevgili mıymıntı! Bırak şu mantıksızlığı!

-Canım bir delikanlı bir geceyi hali bir hanede bir kızın yanında geçirmiş denilirse...

-Evvelâ bu kadar hususî olan şeyi kim haber alıp da ne diyecek? Velev ki haber alsınlar. Ne derlerse desinler. Sen erkeksin. Sana bir şey demezler. Mahvolacak ben değil miyim? Varayım mahvolayım.

Söz buralara gelince Nurullah kızarmaya başlamıştı. Kan başına çıkıyor, rengi al al olduğu gibi harâret-i garîziyyesi de tezayüt ediyordu. Bu tezâyüd-i harâret kanı içindeki serumu, suyu bitteshin buhara münkalip eylediğinden cildinin mesammatından harice fışkıran o buhar derhâl bittekâsüf evvelâ darı tanelerinden küçük, daha sonraları nohut kadar ter katreleri teşkil eyliyorlardı. Ceylan'a bir cevap vermek için ruhunun olanca kuvvetini cem'e çalışıyordu. Ama çalıştıkça o kuvvet-i rûhiyyeyi acze munkalip olmuş görüyordu. Ceylan da delikanlının şu duçar olduğu buhrana acıdı. Hücumlarını tadile lüzum gördü. Dedi ki:

-Düşündüğün, çektiğin cihetleri bilirim dostum. Fakat ihtisasâtımın bir ihtisâs-ı havâî olmadığına emin ol. İşte teklifimi

tadil ediyorum. Geceyi burada geçirme. Tedarik etmiş olduğum akşam taamını birlikte edelim. Bunca zamandan beri münasebet... münâsebet-i refikanede, münâsebet-i birâderânede bulunduğum sevgili Nuri ile bir kerecik olsun iki lokma taamı beraber tenavül edelim. Olmaz deme Nuri:

Evet! Nurullah da olmaz demedi. Artık inadın bu derecesini o da çok gördü. Hiç olmazsa bir büyük belâdan bir ehven suretle kurtulmayı tercih ile o tehlikeli kıza istediği cevâb-ı muvâfakatı verdi.

***

"Bir Düğün" serlevhasıyla hikâyemizin kısm-ı evvelini teşkil eden fıkrada a'zâ-yı vak'a ile peyda etmiş olduğumuz muarefe kadar bir murefeyi henüz burada musahabelerini yazdığımız ve felsefelerini muhakeme ettiğimiz iki zat haklarında peyda edemedik. Vakıa Nurullah Beyin sergüzeştini gereği gibi tafsilâtla yazdık ise de neşeti hakkında henüz haberdar olmadığımız hâlde yazdık. Ceylan Hanımın dahi ne kıratta bir matmazel olduğunu tanıdık ama kimin nesi olduğuna dair henüz bir haber alamadık. Bu akşam için kararlaştırılmış olan hususî, hem de gayet hususî ziyafette bu iki muhip ve muhibbenin frenklerin dedikleri gibi -başbaşa nasıl zaman geçirip ne yolda eğlendiklerini görmezden evvel kendilerini tanımaya mecburuz.

Birinci kısmın sonlarında Nurullah Beyin Kâşif Efendizade olduğunu görmüş öğrenmiştik. Bu Kâşif Efendi, eski vilâyet kapı kethüdalığından mütekait bir adamdır. Zaten de dünyalığını gereği gibi tedarik etmiş bulunduğundan La Fontaine hikâyelerinde Felemenk peynirini delip içinde kûşegîr-i inzivâ olmuş bulunan târik-i dünya fare gibi Kâşif Efendi dahi hanesini derununa çekilmiş ve kendi hâlinde yaşamakta bulunmuş bir adamdır. Haremi çoktan vefat etmiş. Haremde ilk mevlûdu olmak üzere kırkını mütecaviz bir dul kızı Zeliha Hanım hanenin hanımlığı makamını işgal eyler. Kâşif Efendi izdivâc-ı haktan fariğ olunacak kadar henüz ihtiyar sayılmaz ise de Nurullah Bey gibi yetişkin bir oğlu olan böyle bir bekâra gencecik bir kadın ile izdivaç yakışmayacağı gibi her şeyden

mahrum kalmış bir kocakarıyı kendisi de istemez.

Kâşif Efendi bundan otuz beş kırk sene evvel hatırı sayılan kâtiplerden idi. "Kâtip" kelimesinin o zamanki manasını tahattur ediyor musunuz? "Münşi" demek değil. "Edip" demek de değil. Yalnız ve sadece kitâbet-i resmiyye erbabı hiç değil. "Kâtip" ha! Kâtip demek her şey demek. Gazete muhabiri, kitap müellifi, tumturaklı tebriknameler, teşekkürnameler münşisi. Her şey! Her şey! "Kâtip" kelimesi bu günkü "muharrir" kelimesinden daha şümullü bir manaya malik bir kelime. Hâlâ bugün muharrir olan bir adamın her şeye dair yazı yazması matlup değil mi ya? "İhtisas" maddesi henüz hükmünü tamim edemedi. "Muharririm" diyenden her yolda yazı yazmasını talep ediyorlar. İşte Kâşif Efendi zamanın böyle bir kâtibi idi. Epeyce Fransızcası var. O zamanın "Fransızcası var"ı sehlü't-tefehhüm şeyleri okuyup kâh kamuslara kâh kendisinden daha kuvvetlilere müracaat ile tefehhümüne kendisince de emniyet hâsıl olduktan sonra Türkçeye nakilden ibarettir. Kudret-i ilmiyye ve kalemiyyesi şundan ibaret bulunmakla beraber Kâşif Efendi gayet zeki, dûr-endîş bir adamdır. O zamanlar Kemal Bey ve rüfekasının Londra'da, Paris'te tab ve neşreyledikleri matbûât-ı ahrârâneyi de edinip okur ama bazı ihtiyatsızlar gibi aleniyetten ihtiraz eyler. Hatta bundan otuz üç sene evvel mukaddem Kanûn-ı Esâsî ilân olunduğu zaman hürriyetin tamamen muhibbi olmakla beraber Kanûn-i Esâsînin mahiyetini o zaman hiç anlamayanların anlayanlara nispetle ekseriyet-i azîme teşkil ettiğini görmüş de kendi hürriyetperverliğini meydana vurmayarak mebâhis-i hürriyeyi hâlâ esrardan olmak üzere telâkkide devam etmiş. En sonra hükm-i istibdâd olanca sıkletiyle halkın üstüne çökmüş bulunduğu sırada Kâşif Efendi hürriyetperest ama bittabiî daha hafi, daha muhterizane. Böyle bir zamanda hafiyelerin şerrinden kendisini kurtarabilmiş olması pek büyük bir eser-i muvaffakiyet sayılır.

Bu adam için oğlu Nurullah Beyi de kendisi gibi terbiye etmek bir emr-i tabiîdir. Nurullah Bey tamam 1290 senesinde doğmuş olduğundan şimdi hikâyemizin zamân-ı vukûunda yirmi

dört, yirmi beş yaşında bir delikanlıdır. Tıpkı babası gibi etine dolgun, kumral, endamca mütenasip, babasının kopyesi güzel bir adamdır. Hürriyet-i insaniyyeyi sevmekle beraber herkesten muhteriz. Âsâr-ı ahrârâneyi pek büyük bir lezzetle okur. Hem Türkçesini hem Fransızcasını okur. Zira Mekteb-i Sultânî'de ikmâl-i tahsîl etmiş de sonra Mekteb-i Hukûk'a girmiş bir sene evvel oradan dahi çıkarak "tez" imtihanlarını vermekle meşguldür. Bir adamın efkârı dürüst, ahlâkı dürüst olur, gözü, gönlü envâr-ı maârifle münevver bulunur da hürriyeti sevmemesi, istibdada muhabbet etmesi kabil olur mu? Ama şahâdet-i hürriyeyi göze aldıracak kadar cür'etli bir âşık-ı hürriyet değil!

Mekteb-i Hukûk imtihanlarında ikinciliği temin etmiş olduğunu evvel dahi haber vermiştik. Hukukiyyunu değil kâmil insanları tasnif edecek olsalar Nurullah Beyin birinci sınıfa isbât-ı ehliyet edeceğine şüphe olunamaz. Zira "hüsn-i ahlâkı muktesebât-ı ilmiyyesinin revnakını müzdad eder" diyeceğiz ama bizde o ahlâk denilen şey henüz muayyen değildir. Bu hüsn-i ahlâktan maksat beş vakit namaza beş daha katmak, bilcümle menhiyattan tevakki ve mücânebet etmek ise Nurullah Bey bunlardan değildir. Eli değer ise namaz da kılar. Ramazân-ı şerîfte camilere devam eder. Hatta halk sâim iken kendisi müftir bulunmayı vicdanına yediremediğinden oruç dahi tutar. İşret etmez ise de lüzumu görülürse birkaç konyak ve mastika, bira falan için hiç de tevahhuş göstermez. Ama hiç yalan söylemez. Kimsenin hakkını yemez. Reyinde riya ve müdahaneye kapılmaz. Ahbabına karşı yüreği açık ve lisanı azadedir. Kimseyi incittiği, kimseye fenalık ettiği işitilmemiştir. Gençlik âleminin muktezayât-ı tabiiyyesinden de mütevahhiş değil. Benât-ı Havva'ya meyli mükemmeldir. Ama öyle umumhaneler müdavimi değil. Karda gezip de izini belli etmeyen pişkin delikanlılardandır. Malûm a bu pişkin delikanlılar bir muhaddereyi iğfalden mücânebet ederler. Onların alış verişi kendi çeki ve düzenlerine zaten alışmış olanlar iledir. Keşki öyle de olmasa ama bizim işimiz yalnız beyân-ı temenniden ibaret değildir. Tasvîr-i ahvâldir. İşte Nurullah Bey böyle bir delikanlı, bu yolda bir iyi çocuk olup müddet-i ömründe

kumardan hiçbir zevk alamamış olduğunu da haber verir isek tasvîr-i ahvâlini itmam etmiş oluruz.

Yukarıki fıkranın sonlarında Nurullah Beyin tasvîr-i ahvâlini okurken bu pişkin delikanlının Ceylan Hanım nezdinde gayet tutkun, mahcup, âdeta bir mıymıntı olmak üzere telâkki edildiğini tahattur eylediniz mi? Eğer Nurullah'ın mâhiyet-i sahîhası bîçare Dilşinas Hanım nezdinde muhakkak ve malûm olsa idi bu delikanlıyı pek serbaz, pek hovarda, pek alafranga, pek şık bularak mutlaka kerimesi Ahdiye'yi ona vermekte pek büyük bir ihtiraz gösterirdi. Ahvâl-i âlem böyledir. Herkesin, her şeyin iyiliği, fenalığı onları telâkkiye göredir. Bizim iyidir diye telâkki ettiğimizi siz fenadır diye reddediyorsunuz. Hangimiz haklıyız? Bunu hükmetmek mümkün olamaz. İyi ne, fena ne olduğu evvelce tayin olunmalı ki bunlara edilecek kıyasdan bir doğru hüküm çıkarabilelim.

Maahaza Ceylan Hanımın olur olmaz kimseleri beğenmeyecek bir kız mı olduğunu, yoksa ilk karşısına çıkacak adama rû-yı kabûl gösterecek makuleden mi bulunduğunu da henüz hükmedemeyiz. Durunuz şunun de neş'etini biraz taharri edelim:

Bu kızın babası da sağdır anası da. Babası Kâzım Bey bir büyük dairenin kethüdasıdır. Hem de pek çok senelerden beri. An-asıl bâb-ı âlide mektûbî-i sadâret kaleminden çıkmış. Orada en büyük hüneri mübeyyizlik imiş. Hüsn-i hattı pek mükemmeldir. Fakat ondan başka bir hüneri yok. İfâde-i merâma ancak muktedir. Kâzım Beyin en büyük malûmatı taayyüş hususundadır. İyi yaşamayı pek âlâ bilir. Her şeyin iyisini anlar. Çünkü mensup olduğu daireye her şeyin iyisi alınır. Gayet alafranga meşrep bir adamdır. Fransızca "bonjur" demesini bilmez ise de daha gençliğinden beri polka oynamakta pek mahir idi. Rum ve Ermeni kadınlarından müteşekkil bir cemiyette, yani bir alafranga... cemiyette bulunacak olsa evzâ-ı frengânesi ve etvâr-ı zen-dostânesi ile celb-i enzâr-ı dikkat eder. Zevcesi Sezayidil Hanım dahi mensup olduğu daireden çırağ edilmişti. Orada vazifesi perende-bâzlık olup bu tabirden rakkaselik manası murat olunur. Hakikaten gerek alaturka ve gerek alafranga ayak oyun-

larında yektalardan addolunur.

Yalnız oyunculukta mı ya? Böyle büyük bir daireden çıkmış olan bir perende-bâz ne kadar da kurnaz, ne kadar da dil-sâz olur ya! O gûnâ-gûn kıyafetleri sâha-i temâşâya, meydân-ı raksa çıktığı zaman nazar-ı hayreti celp edemeyecek çolpa mizaçlı bir miskine giydirilir mi? Sezayidil Hanım dahi gayet alafranga hatta bilihtiraz haber veririz ki yaşı kırkı geçmiş olduğu hâlde henüz gereği gibi şakrak, fıkırdak bir şuhtur, bir şeydadır. Dilşinas Hanım ile Sezayidil bir yere gelecek olursa birisi kocakarı zannolunur, diğeri civan. Hâlbuki ikisi hemen bir yaştadırlar.

Anası babası hakkında vermiş olduğumuz malûmat Ayşe Ceylan Hanımın menşeini tayine kifayet eyler. Bu ana baba elinde büyümüş olan bir kız hariçten başka hiçbir terbiye görmemiş olsa dahi Nurullah Bey ile muhaveresinde gördüğümüz Ceylan'ın asıl hariçten aldığı terbiyeler şu mâhiyet-i asliyyesini bir kat daha bast edecek yoldadır.

Bu esmer güzeli ta tufûliyetinden beri güzeldi. İki yaşını geçip de yarım yamalak söz söylemeye başladığı zaman fıtratında meknuz olan cevher-i zekâ ve cerbeze ile o kadar acîb ve garip sualler sorar veyahut sorulan suallere o kadar tuhaf cevaplar verirdi ki görenlerin, işitenlerin şaşmamaları, gülmemeleri kabil olamazdı. Çocuğun bu hâli babasının mensup olduğu dairece dahi anlaşıldığı zaman bâdi-i emirde haftada, on beş günde bir kere oraya celp olunmaya başladı. Büyük hanımlar bu çocuğun tuhaflığıyla pek tatlı eğleniyorlardı. Zaman geçtikçe çocuğun celbi günleri sıklaştı. Mini mini Ayşe yalnız büyükleri değil küçükleri de eğlendiriyordu. Cariyelerin koğuşlarında bu kız pay edilemiyor, kucaktan kucağa atılıp kapılıyor, esmer yanakları üzerine günde bin buse konduruluyordu.

Yedi sekiz yaşına vardığı zaman Ayşe'nin hâli bilkülliye başkalaştı. Sazende cariyeler hangi sazları çalıyorlar ise Ayşe bunların hepsini karıştıra karıştıra hepsi hakkında vukuf hâsıl etti. Az çok hepsini de çalabiliyordu.. Hele her perende-bâz cariyenin rakslarını daha güzel taklit ederek o yaşta iken âdeta

mükemmel bir perende-bâz kesildi. Cariyelerin söyleştikleri Çerkez lisanı pek hoşuna gittiğinden her şeyin Çerkezcesini soruyor ve aldığı cevapları bir daha unutmuyordu. Çerkez lisanını tamamıyla hüsn-i telâffuz Çerkez doğmaya mütevakkıf olduğundan Ayşe'nin Çerkezcesi cariyelerin kulaklarına pek yarım yamalak!... geliyordu. Ama bu hâl esmer çocuğun terakkisine hizmet ediyordu. "Ayşe Hanım şunu da söyle, bunu da söyle" diye cariyeler kızın sormadığı şeyleri de söyleterek gülüşüp eğleniyorlardı. Bu Çerkez lisanında ciddiyet yok ise de Ayşe bu dairede Fransızcayı da öğrenmeye başladı ki bunda büyük bir ciddiyet vardır.

Cariyelere piyano meşk etmek için bir ve harp ile keman meşk etmek için dahi diğer bir ve alafranga raks meşki için dahi bir ki, üç Fransız muallimesi bu dairede müstahdem bulunduğu gibi küçük hanımefendilere Fransızca öğretmek için bir de gayet muktedir bir Fransız muallime haftada üç gün devam etmektedir. Bu muallimenin küçük hanımefendiye Fransızca öğretemeyeceğini anlarsınız ya! Hanımefendiler öğrenmeye gayret edebilecekler değil ki muallime dahi bunlara Fransızca öğretebilsin. Bilâkis muallime bu dairede Türkçe öğreniyordu.: Hem de serian terakki ediyordu.

Lâkin orta yerde afacan bir Ayşe bulunur da bu Fransız madam ve matmazellerinin nazarıdikkat ve ehemmiyetlerini celp etmez olur mu? Çocukluğundan beri Ayşe ile eğlenmekte olan cariyelerin biraz itidal kesbeden tehalükleri yerine Fransızların rağbetleri kaim oldu. "Gel Ayşe, git Ayşe, otur Ayşe, kalk Ayşe" gibi emirler verip de Ayşe hasbe't-tekerrür bu emirleri anlayarak icraya dahi başlayınca Fransızlar eğlenceden bayılıyorlardı.. Tabiî her gün bu emirler, nehiyler tezayüt ediyor. Ve birtakım sualler bunlara munzam oluyor. Mini mini Ayşe cevap vermeye icbar ediliyordu. En kolay lisan öğrenmenin yolu da bu değil midir? Babası Kâzım Bey bu hâli görünce:

-Kızım Çerkezceyi ne yapacaksın, asıl Fransızcayı öğren. Alafranga, hem de tam alfranga olmak için Fransızca lâzımdır. Kibar kızları hep Frnsızca öğreniyorlar. Bazıları muallimeler

tutup bazıları da frenk mekteplerine gidiyorlar. Çerkezceyi bırak! Fransızca öğren. Eğer Fransızcanı beğenirsem sana neler alırım neler!

Diye teşvike başladığından ve kibar kızların Fransızca öğrendiklerini o afcan Ayşe zaten bir sem'-i gıbta ile işitmiş bulunduğundan babasının teşvikatıyla bitteşevvuk artık Çerkez cariyelerin yanlarından kaçar ve Fransızların yanlarından ayrılmaz olmuştur. Bir gün babası Ayşe'ye bir alfabe getirdi. Gayet güzel basılmış, güzel ciltlenmiş bir kitap. Bir çok da resimler ile sahifeleri tasvir edilmiş. Ayşe sevincinden çıldırdı. Daireye kitabı beraber götürüp Fransızlara gösterdi. "Vay Ayşe okumak öğrenecek" diye zevzek Fransızlar çırpınmaya başladılar. O günden itibaren Ayşe Fransızca okumaya başladı. Dikkat buyurulmalı ki Türkçe okumaya başlamazdan evvel Fransızca okumaya başladı.

Türkçenin lüzumu bundan sonra anlaşıldı. Dairede iki tane hoca hanım var. Ne küçük hanımlardan, ne cariyelerden bu hoca hanımların yanlarına sokulanlar yok a? Zavallılar âdeta bir tufeylî tavrıyla oraya sığınmışlar. Ayşe için mubayaa olunan ve sırma işlemeli bir keseye konulan yaldızlı elifbadan bir ders dahi bunlar açtılar. Ama bunların dersini Kâzım Bey derece-i kifâyede bulamadı.

Hoca hanımlar yeni usûl-i tedrîsi bilmiyorlardı. Bunu Kâzım Bey kendisi tedrise başladı. Vakıa Kâzım Bey kızının Türkçedeki terakkisine pek memnun oluyordu. Zaten Ayşe için hiçbir şeyde güçlük yok ki. Afacan çocuk zekâ-yı mücessem! Ya o kuvve-i hâfıza? Bir gördüğünü, bir işittiğini unutmak Ayşe'de yok ki derslerine uzun uzadıya çalışmak lüzum ve mecburiyeti de yok. Ayşe bir yandan haşarılıklarını yapıp gidiyor. Kitaplarda gördüğü resimleri taklit dahi bu haşarılıklardan madud ise de bu da kendine başkaca bir ders makamına kaim oluyor. Ayşe'ye "Bir arslan resmi yap" denildiği zaman yaptığı resmi arslana benzetiyor. Hatta kitapta arslan yatmış olduğu hâlde resmedilmiş ise onu afacan Ayşe iki ayağı veyahut dört ayağı üzerinde kaim bir arslana da az çok tahvil edebiliyor.

Türkçe'deki terakkisine babası memnun oluyor ama Fransızcadaki terakkisini takdire muktedir olsa idi asıl buna memnun oluyordu. Ayşe on yaşına girdiği zaman Fransızcayı tamam Fransız şivesiyle söyledikten fazla üçüncü lecture kitabını da saldır saldır okuyor ve okuduğunu ekseriyetle anlayıp anlayamadığı yerleri Fransızlar şerh ve tefhim ettikçe pek âlâ anlayabilirdi.

İşte Ayşe'nin sûret-i neş'eti budur. Bu neş'eti görünce Nurullah Bey ile gördüğümüz musahabesinde gösterdiği o dehşetli nazariyât-ı ser-bâzânesine hayretimiz azalır değil mi?

***

Kâzım Beyin hanesi Kâşif Efendinin hanesine uzak değildir. İki yüz metre kadar bir sokağın bir ucunda birisi ve diğer ucunda diğeri sâkindir. Kâzım ve Kâşif tanışırlar ise de aralarında sıkı fıkı muhabbet ve ciddî dostluk derecesinde münasebet peyda olamamıştır. Bu kusur Kâzım'da değildir. Kâzım hezâr-âşina bir adam olup gülmek oynamak olduktan sonra herkes ile münasebetini dostluk derecesine değil onun öte tarafına, uhuvvet mertebesine kadar vardırmaya şatırdır. Hanesi erkek misafirsiz kalmaz. Kendisi de bazen gece yatısı misafirliğe de gider. Kâşif Efendi malûmunuz olan etvâr-ı muhterizânesi ve tavr-ı merdümgirîzânesi ile Kâzım'a sokulmadığı için münasebetleri bir muârefe-i âdiyeden ibaret kalmıştır.

Kadınlar tarafı böyle değil! Ayşe bir Beyoğlu bebeği fakat frenklerin "poupée parlante" dedikleri lâfazan bir Beyoğlu bebeği addolunduğu zamanlar sanki karnına fonoğraflar konulmuş da çocuklar için istibat olunacak sözleri söylüyormuşcasına görenleri, işitenleri hayrette bıraktığı zamanlar Kâzım Beyin haremi Sezayidil Hanım ile Kâşif Efendinin dul kızı Zeliha Hanım arsında muarefe ve münasebet peyda olmuştur. O zamanlar Zeliha kırkını mütecaviz orta yaşlı bir dul değildi. Otuzunu henüz geçmiş bir taze duldu. Hatta zevcini yeni kaybetmiş olduğu için gam dağıtmaya ihtiyaç ve mecburiyeti dahi Sezayidil ile münasebeti tesri ve takviye eylemiştir. Malûm a? Sezayidil gayet şakrak, parlak, bir perende-bâz olduğundan Zeliha gibi

keder-dîde bir taze dul onun sohbetinden münşerih olur. O zamanlar Ayşe henüz altı yedi yaşlarında olup Nurullah dahi on beş on altı yaşlarında iseler de Zeliha ile Sezayidil arasındaki münasebet çocuklara intikal edememiştir. Nurullah, Mekteb-i Sultânî'ye devam edip yalnız cumartesi akşamları gelir ve pazar akşamları gider olduğundan o akşamı babası ve ablası ile geçirirdi. Büyük tatil geldiği zaman ise hâne-i pederde ancak birkaç gün misafir kalıp badehu tatil zamanı Kadıköyü'ndeki Fransız mektebinde muallimlere refakat ve müsaferet gibi bir sûret-i husûsiyyede leylî ve neharî olarak geçirirdi. Bu devamın tahsil hususunda ne büyük ehemmiyeti olduğunu babası Kâşif Efendi tamamıyla takdir eylediği gibi Nurullah Bey kendisi dahi takdir etmiş olduğundan tatil zamanından bu suretle istifadeyi en büyük istifadelerden addeyliyordu.

Nurullah Bey, Mekteb-i Sultânî'de ikmâl-i tahsîl ederek çıktığı zaman Ayşe Hanım on biri bitirip on ikiye ayak atmıştı. "Ceylan" mahlâsını da almıştı. Hatta Fransızlar "la biche! la biche!" diye bu ismin Fransızcasını Türkçesinden evvel vermişlerdi de Ayşe bunun Türkçesini "karaca!" ve "ahu!" suretinde teşkil etmeyi beğenmeyerek "ceylan" kelimesini tercih etmişti. O zaman Nurullah Bey dahi on dokuz yaşını bitirip musabaka imtihanını kazanarak Mekteb-i Hukûk'a girmiştir.

Mekteb-i Hukûk yalnız nehârî olduğundan ve Nurullah için boş yere vakit geçirmek tecviz olunur bir hâl olmadığından Ayasofya Mederesesi müderrislerinden sît ü şöhret-i ilmiyyesine hayran olduğu Hafız Mehmet Efendinin elini öpüp mektebe devam saatlerinin müsait olabileceği bir zamanda diğer bazı şürekâ ile beraber ulûm-ı Arabiyyeyi tamike lüzum gördü. Mercan Yokuşu'nda matbaacılık ve sahaflık eden Mirza Hüseyin Ali namında bir İranî'den dahi Farisî telemmüzüne başladı. Edebiyât-ı Osmâniyyeye ve bahusus âsâr-ı ahrâraneye muhabbetini de bundan evvel haber almıştık. Her hâlde şu iştigalât-ı tilmizâne Mekteb-i Sultânî derecelerinde mumanaat ibka edemediğinden ablası Zeliha Hanım ile Sezayidil Hanım arasındaki münâsebet-i dostâne Ayşe Ceylan ile Nurullah arasındaki

ilk münasebeti de teşkil eylemiştir.

Aralarında ilk münasebet husule geldiği zaman Nurullah Beyin Ceylan'ı nasıl bir nazar ve his ile telâkki etmiş olduğunu bilmek şu romanımız için ehemmiyet-i mahsûsayı haiz bir keyfiyet ise de sözün doğrusu ilk münasebette Nurullah bu kızın zekâ ve cerbezesine hayretten başka hiçbir duyguda bulunmamıştır. On bir yaşını henüz bitirmiş olan bu çocuk hakkında Nurullah gibi bir delikanlı ne histe bulunabilir? Kızın müstakbelini düşünerek, ha? Hâlihazırdaki veleh ve hayret henüz istikbali tahayyüle müsait değil ki! On bir yaşında bir kız Fransızcayı ailelere mahsus bazı tabirat ve temsilâttan kat'-ı nazar olunur ise o yaştaki bir Fransız kızından daha dürüst söylüyor. Birkaç seneden beri üç dört Fransız madam ve matmazelinin içlerinde bulunarak musahabelerine iştirak etmiş. Bunların en akıllısı olmak lâzım gelen institutrice bile otuz beşi tecavüz etmiş olan sinîn-i ömrüne rağmen henüz ter ü tâze addolunacak bir kadın. Hukûk-ı tabiiyye-i nisvâniyyesine ne kadar taleb-kâr olduğunu setre bile mecburiyeti olmayan bir kadın. Diğerleri ise kimisi çalgıcı, kimisi oyuncu! Yani sanatkâr. Hariçte bunların derdinin dahi amante'ları(muhipleri) var. İhtimal ki bazılarında birden ziyade amante dahi var. Bunlar musâhabât-ı nisvâniyyelerini la biche'den (ceylandan) hiç saklamıyorlar. Ceylanın sabavetinde onu musahebelerine teşrik için bir maniat görmüyorlar. Ya Çerkez cariyeler! O! Bunların taharrusât-ı nisvâniyyelerini ne siz sorunuz ne biz söyleyelim! Belki karîben bazı pek küçük örneklerini Ceylan'ın validesi Sezayidil Hanımda görürsünüz.

Nasıl! Şu mektepten çıkan Ceylan'ı ahvâl-i nisâiyyeye dair vukûf-ı küllî sahibi bir kadın diye telâkki edebilirsiniz ya! Fakat Nurullah böyle telâkki etmemişti. Çocuk diye telâkki etmişti. Fransızca lisanındaki maharete ve ondan münbais olarak Türkçesindeki cerbezeye de bu çocukluğuna nazaran vâlih ü hayran kalmıştı. Ha! Bakınız az kaldı unutacaktık. Kitaplardaki resimleri taklit ile elini kurşun kalemine pek güzel alıştırmış olan Ceylan yazı kalemine dahi alıştırmıştır.

Babası hüsn-i hatta pek mahir olduğu için kızının bu sanat-ı nefîsede temeşşukunu kendisi deruhte etmiştir. Alelusul sülüsten başlatıp "rabbi yesir" den sonra "ba, beb, bec, bed, ber, bes, bas, bad, ba', bef, bak, bek, bel, bem, bev, beh, belâ, bey" diye ebcede kadar meşkleri sırasıyla vermiş ve badehu nesih cihetine nakl-i meşk ederek nihayet rik'ayı dahi o zamanlar üstâd-ı hünerver İzzet Efendi merhumun âdeta yeniden icat derecesinde bir mahâret-i hattatâne ile meydana koyduğu rik'a celisinden başlanmış ve inde'n-nâs maruf olan rik'aya kadar vardırmıştır. Bu hâlde Ceylan'ın yazısı "kadın yazısı" olmak mertebesinde kalmamıştır. Kalem sahibi hanımlarımızın insaf ve aflarına istinaden ihtar ederiz ki kadın yazısı erkek yazısına nispetle besbelli olur. Usul ve kavâid-i hattatiyye altında pişirilmiş bir yazıya malik olan kadın âdeta mefkuttur. Bunlar içinde Ceylan bir müstesnadır ki yazısı erkek yazısından fark olunmaz. Hatta her şeyi taklitte bir mahâret-i fıtriyyesi olan bu kızın yazısı babasının, üstadının yazısından dahi kolay kolay farkedilemez.

***

Zeliha ve Sezayidil hanımların münâsebet-i muhibbâneleri zaten pek kuvvetli iken Nurullah Beyin Mekteb-i Sultânî'den çıkarak Ceylan Hanım ile de görüşmeye başlaması üzerine bu iki hanım arasındaki münasebetin bir kat daha kuvvet bulmuş olması bu hikâyemizce bir dikkat-i mahsûsaya muhtaç ahvaldendir. Sezayidil Hanımın husûsât-ı ahvâli malûmumuz oldu ya, müvesvis ve mütecessis kimseler için bu kadının Kâzım Bey gibi her hâlde sade bir kocadan tamamıyla mutmain olabileceği hususunda iştibah hâsıl olursa bâdî-i emirde vehleten istibat edilememek lâzım gelir. Zira Sezayidil pek koket pek yosma olup her nerede olursa olsun kendisine karşı gülümseyen erkeklere mukabele-i bilmisilden çekinmez, bu noktainazardan denilebilir ki Ceylan'ın Nurullah Bey ile olan musahebesinde gösterdiği o ser-bâzâne cür'etlerin bir kısmı da validesinden bu yolda ettiği temeşşuklar eseridir. Fakat Sezayidil Hanımın husûsiyyât-ı ahvâline yakin hâsıl edildikçe böyle bir sû-i zandan berâeti görülür ve teslim edilir. Sezayidil açık meşrepli bir kadındır. Ama

büsbütün açılarak kendisini kepaze edecek ahmaklardan değildir. Güzel ve yosma erkeği sever. Lâkin kendiliğince sever. Kendisini de o erkeğe sevdirmek girîvesine ayağını uzatmaz bile.

Ama Nurullah Bey sabahları biraz geç gitmek ve akşamları erken gelmek ve geceyi hanesinde geçirmek programından ibaret bulunan yeni maişetine tahavvül edip de ya kendi hanesinde Sezayidil Hanıma rast geldiği veyahut Kâzım Bey ile görüşmek için aralıkta bir onların hanesine gittiği zamanlar Sezayidil Hanımın erkekler içinde Nurullah Bey hakındaki ihtisasâtı gereği gibi münbasit olduğu dahi inkâr olunamaz.

Derunundan geçen şeyleri delikanlıya anlatmak cür'etini beklememeli. Bu ihtisasât onun canı içerisinde bir sırdır ki onu Zeliha Hanıma, hiçbir kimseye ifşa edemez. Edemiyor. Nurullah Beyin Ceylan hakkında henüz bir hissi, hiçbir niyeti bulunmadığı şu mebâdide bilâhare kızını bu delikanlıya tezviç etmek hayli Sezayidil Hanımın zihninden geçse mazur ve belki de musîb görünecek ise de o hayal dahi zihninden geçmiyor. Yalnız bu çocuğa yaklaşmaktan, onun altında bulunduğu dam altında bulunmaktan, onun biraz yüksekçe söylediği sözler esnasında sesini işitmekten hoşlanıyor. Pek hoşlanıyor. Pek çok mütelezziz oluyor. Buna bir aşk mukaddimesi diyebilir isek de can altında mahfuz bir sır olmak haysiyetiyle bu hükmü dahi sûret-i kat'iyyede veremeyiz.

Sezayidil Hanımın Nurullah Bey hakkındaki bu ihtisasâtının romanımızca bir tesiri görüldü ise o da delikanlı ile kendi kızı arasında peyda olan münasebetin terakkisini men'e çalışacak yerde bilâkis tezyide çalışması suretinde göründü. Aradan bir sene kadar zaman dahi mürur edip de on üçüne yaklaşmış, hatta varmış olan kendi kızı Ceylan'ın bu yaşta makasid-i nisvâniyyenin kâffesine arzu-keş bir kadın olduğunu görüp duruyor. Bilip duruyor. On altı on yedi yaşına varmış olduğu hâlde henüz mevkiini tanımayan ve kendini bilmeyen aptal kızlar gibi değil.

O yaştaki delikanlıları bile cür'etiyle mahcup bırakacak

bir açık kız. Ama kızı ne kadar açık olursa olsun ve Nurullah ile münasebetini ne kadar ileriye götürürse götürsün Sezayidil Hanım için korkacak bir şey görülmüyor. Sevip varmak, sevip almak cihanda ilk defa olmak üzere kendilerinde görülecek hâl değil a?.. Varsın gençler dahi böyle tezevvüc etsinler.

İşte zaman ve ahval bu derecelere vardığı esnada Sezayidil Hanım Nurullah ile kızının izdivaçlarını tahayyüle başladı ise de bu tahayyül Nurullah hakkındaki kendi ihtisasâtını men etmeyip arttırdıkça arttırıyordu. Kâh oluyordu ki o gizli aşkının hayalâtına yakasını büsbütün kaptıran Sezayidil:

-.....Benim olmayacak ise bari kızımın olsun

Diyordu. Bu sözü söylediği zaman bilâ-ihtiyar söylüyordu. Zira derakap aklını başına alınca ettiği bu divanelikten mahcup kalıyordu.

Ayşe Ceylan Hanım on üçüncü sene-i ömrünü dahi hitama yaklaştırdığı hengâmlarda Nurullah Beyin dahi ihtisasâtı başkalaşmaya başladı. Malûm a Nurullah Bey de art eteğinde namaz kılınacak bir hünerkârân-ı civânândan değildir. Sezayidil'i uzaktan yakından gerek tesadüfî gerek iltizamî olarak gördükçe kendi gustosuna pek muvafık buluyor. Biraz daha sonraları bu komşu hanım abla ile komşu birader düşürdükleri münasebetler üzerine lâkırdı söyleşmeye de başladılar. "Komşu valide", "komşu oğlu" demiyoruz. Yaşca bu analık ve oğulluk müstahîl addolunmasa bile Sezayidil'in yosmalığına karşı "valide!" hitabına kimse cesaret edemez. Lâkırdı dahi etmeye başlamaları üzerine Sezayidil'in kendi zevk-i merdâne ve recülânesine muvafakatı arttıkça arttığı Nurullah Bey dahi ret ve inkâr edemiyor.

Lâkin husûsiyyât-ı ahvâlini anladık ya? Bu delikanlı her kuşun eti yenilemeyeceğini bilen ve validesi makamındaki ablasının muhibbesi olup şimdiye kadar şân-ı nisvânîsi masun kalmış olan bir kadına taşkınlık edilemeyeceğini hükmeden pişkin delikanlılardandır. Bahusus ki o zaman Sezayidil ile Nurullah Bey arasında Ayşe Ceylan dahi taze bir fidan gibi sivrildi yetişti.

Evet! Hâlâ Ceylan hakkındaki ihtisasâtı dahi bir âşıkın bir âşıka hakkındaki ihtisasâtına benzeyebilmekten pek uzaktır. Romanımızda bu parçanın başlarında gördüğümüz musahebeler esnasında Ceylan'ın dediği gibi şu iki gencin arasında bir münasebet var ama bir münâsebet-i refikaneden, bir münâsebet-i birâderâneden ibaret. Bunlar artık Sezayidil yanında da Zeliha yanında da kardeş, kız kardeş gibi konuşuyorlar. Bahusus Zeliha Hanım yanında! Zira bu dul kadıncağız nazarında Nurullah hâlâ çocuk, Ceylan dahi hâlâ Beyoğlu bebeği! Bu iki kadından birisi veyahut her ikisi nezdinde buluştukları zaman musahebe ve muhavereleri mertebe-i ehemmiyetini yükselttikçe sözü Fransızcaya nakl ediyorlar. Frenk lisanıyla uzun uzadıya söylüyorlar. Bazen mübahesenin harareti artıyor. Görülüyor ki münazara, hatta mücadele ediyorlar. Lâkin ne söylediklerini, nelerden bahsettiklerini anlayamıyorlar.

Bereket versin ki anlayamıyorlar. Anlasalardı yalnız Zeliha Hanım değil o serbest, şakrak, fıkrak Sezayidil bile bunların arasına girerek birini hareme tıkar ve diğerini selâmlığa atardı.

Anladınız ya! Fakat anlamakta henüz pek ileriye varmayınız. Bu manzalaralar hâlâ şu kısmın ibtidalarında gördüğünüz musahabe suretini almamışlardır. Fakat rical ve nisvânın hukûk-ı tabiiyyelerine filânlarına dair olan mebâhis bilâhare Ceylan'a o gördüğümüz cür'eti verdirecek mebâhisti. Bunlar kadını öyle bir surette tasvir ediyorlardı ki Zeliha Hanımın kadın denilen muhaddere-i masûmeyi öyle tanıyabilmesi şöyle dursun Sezayidil dahi tasvir olunan kadın gibi bir kadın yanında bulunacak olsa başını örtmeye lüzum hissederdi. Zira o tasvir olunan şey kadın değil âdeta bir erkek sureti idi. Hem de pek atak, pek saldırıcı bir erkek.

***

On üçünü bitirip on dördüne girmiş bir kız ile hukuk mektebine müdavim yetişkin bir delikanlı arasında vukua gelen işbu musahabât hiçbir validenin, hiçbir abla ve teyzenin havsalasına sığamayacak surette olmakla beraber henüz korkulacak,

mahzurlara yol açacak sureti dahi bulmamış olduğuna biz eminiz. Bu bahisler sosyoloji bahisleri idi. Feminizm bahisleri idi. Görenekten madud olan birtakım manasız şeylerin terbiye-i medeniyyemizi bozmuş olmasından bahsolunuyordu. An-asıl Rumlara mahsus iken onlarla imtizâc-ı maîşetten dolayı bize dahi intikal etmiş olan türlü türlü zunûn-ı bâtılaya gülünürdü. Bizde kibarlık ile fukaralık pek nisbî bir şey olup dünkü acezenin bugün bir ikbal teveccühüyle kibardan olması ve bugünkü kibarın teveccühden düşerek bir idbar ile aceze meyanına karışması gibi ıttıratsızlıklardan bahsolunurdu. Ekmeğini kendisi kazanıp yemek gayret-i merdânesi henüz meydana çıkmayıp meslek ve memuriyetinde terakki için etekler öpülmesinden haya edilmemesine şaşılıyordu. Bu musahabelerde ne erkeğe benzer erkek ve ne de kadına benzer kadın görülememesinden dolayı tuhaf tuhaf hasbıhâllere girişilir ve arabacısına gönül veren bazı hanımlara ve esâfilden bir karıya âşık olup kendi kazandığını değil babasından irsen nail olduğu servetini bitiren ve bu aşkı ile hüngür hüngür ağlayan erkeklere gülünürdü. Daha sonraları yani Ceylan dahi artık kadınlık mertebesini ihraz etmiş bulunduğu zamanlar bu mebahis bir kat daha yükselip Avrupa'daki "mariage libré" yani "ahrarane izdivaç" metâlibine kadar vardırılmıştır.

Otuz seneden beri matbuatımız dahilî olsun haricî olsun az çok ehemmiyet götürebilecek mebâhisten memnu tutulduğu cihetle Avrupa'nın bu yoldaki terakkiyât-ı fikriyyesine Fransızca bilmeyenler vâkıf olamamışlardır. "Feminizm" denilen mebhas-ı nisvân Avrupa kadınlarını ötedenberi duçar olageldikleri pestane bir mazlumiyetten kurtarıp hukûk-ı insâniyye ve medeniyyeye lâyık ve nail etmek gayret-i merdânesinden ibarettir ki Avrupa'yı yalnız zahiren tanıyanlar için böyle bir gayrete şaşmamak kabil değildir. Zâhir-i hâlde kadınlara bu kadar hürmet ve riayet gösterilsin de hakîkat-i hâlde o kadınlar pest görülsün, mazlum görülsün buna imkân verilir mi?

Hâlbuki böyledir. O görülen hürmet zahire âdeta adam al-

datıcılıktan ve daha doğrusu kadın aldatıcılıktan ibarettir.

Bizim medeniyet-i İslâmiyyemizde bir kadın bıdaaından maada her hukukuna malik olduğu hâlde hiçbirisine lâyık görülmeyerek erkeğin keyfine tâbi kalması nasıl inanılamayacak bir hâl ise Avrupa medeniyetince dahi kadının bir ihtirâm-ı tâm içinde tutulduğu görülmekte iken hakîkat-i hâlde hemen hiçbir hakka malik olmaması bu derecelerde inanılmayacak olan ahvaldendir. Meselâ Mehmet Efendinin bir kızı olur. Kız oldukça adı "Matmazel Mehmet" olur. Ahmet Efendiye tezvic olunduğu zaman babasının ismi zail olarak "Madam Ahmet" olur. Vakıa onun meselâ Fatma gibi bir ismi de vardır. Ama "küçük isim" denilen o isim ile kendisini ancak en yakın akrabası çağırabilirler. Asıl ismi kocaya varmak ile kaybettiği baba isminden sonra bir de koca ismidir. Demek ki kadının ismi bile yoktur. Babasından drahoma namıyla ne kadar para getirirse getirsin, sair akrabasından ne kadar miras yer ise yesin eğer hîn-i izdivâcta "tefrîk-i servet" mukavelesi akdolunmamış ise kadın kendi servetine malik sayılmaz. Her hâlde kocasının tasdiki olmaksızın hiçbir mukaveleye, hiçbir senede imzasını koyamaz. Kocası kendisini her nereye götürecek olsa "gitmem" diyemez. Bir itâat-ı mutlaka ile itaata mecburdur. Bir kere akdolunan izdivaç bir daha bozulmazdı. Kilisenin yeryüzünde kendi bağladığını gökyüzünde Cenabıhak dahi bağlamış olduğu hükmüyle bir daha fekk-i nikâha imkân bulunamazdı. Kilise nazarında dahi makbul olan bazı esbâb-ı fâciadan dolayı yekdiğerinden ayrılan zevç ve zevce bir daha teehhül edemezlerdi. Fransa'da talâk kanunu vaz olunarak fenalığın bu ciheti biraz tahfif edildi ise de kadınların hukûk-ı sâireden mahrumiyetleri meselesi hâlâ devam ediyor. Talâk kanununun vâzıı addolunan Alfred Naquet gibi düşünücü adamlar izdivacın henüz akdinden mukaddemki ahvalden bed ile talâkın vukuundan sonraki ahvale kadar her şeyi düşünerek beşeriyetin iki nevi arasındaki münasebeti daha ziyade ıslaha çalışıyorlar ve âdeta izdivaç edecek erkek ve kadını bilkülliye serbest bırakmak yollarını arıyorlar ise de büyük büyük müşkilâta tesadüf ediyorlar.

İşte Ceylan'ın Nurullah ile musahabesinde "mariage libré" yani "serbest izdivaç", "ahrarane izdivaç" dediği keyfiyet budur ki izdivaç edecek olan kadın ve erkeğe ebeveynin bile karışmamaları derecelerine varıyor. Zira yirmi bir yaşına kadar ne kızların ne erkeklerin teehhül hususunda salâhiyet-i tâmmeleri bulunmayıp velilerinin muvafakatı hâsıl olmayınca teehhül edemiyorlar da onun için bu hürriyete lüzum görüyorlar.

Diğer cihetten nisvânın terakkiyât-ı medeniyyeleri yol almış. Ama ne kadar? Kadınlar meyanında bizzat çalışıp kazanmayan ve yalnız kocasına yâr olup kalan kadınlar bir ekalliyet kadar azalmışlar. Köylerde kadınlar mine'l-kadîm erkeklerle beraber çalışageliyorlar ya. Fakat şehirlerde dahi kadınlar evvelâ fabrikaları doldurmaktan başlayıp yapma çiçek ve dikişcilik gibi sanayii yed-i inhisârlarına almışlar. Daha sonraları postahaneleri, telgrafhaneleri, telefonhaneleri kadınlar doldurmuş. Mağazalarda tezgâhtarlık, veznedarlık hizmetleri ağlebiyetle kadınlara kalmış. Şu son zamanlarımızda kadınlar tabip oluyorlar, avukat oluyorlar, mühendis oluyorlar, hatta arabacı oluyorlar. Ey havâic-i husûsiyyelerini kendileri tesviye eden bu gayretli ve lâtif nev'-i beşer artık erkeklere boyun eğebilirler mi?

Bunun içindir ki el-hâletü hazihi Paris'te doğan çocukların yüzde otuzu evlâd-ı tabiiyyeden olmak üzere yani bizcesi "piç" olarak doğuyorlar. Bu evlâd-ı tabiiyye işte bir nevi ahrarane izdivaç demek olan amante ve metreslerin mahsulüdürler. Bunlar o hizmete mahsus olan dairede bakılıp büyütülüyorlar.

Bu usûlde mahzur bulanlar da çok, muhassenat bulanlar da. Bir çiçekçi kız bir makineci oğlanla bağdaşıyor. Bir çocuk dünyaya geliyor. Müessese-i mahsûsasında bakılıyor. Herif kızdan bıkıp terkedecek olsa kız bu müfarekata razı olmadığı surette vay herifin hâline. Bir hançer darbesi, bir rovelver kurşunu, bir şişe vitriol muhakkakan hazır, her tarafta yüzlerce emsali görülür. Kancıklık kız tarafında görülürse yine aynı hâl muhakkak. Metresini öldürmüş, katiller mehâkim-i cinâyette amante'ınını öldürmüş metreslerden az görülmüyor.

Vakıa bunlar nasın aşağı tabakasını teşkil ediyorlar ise de bu ahval yukarı tabakalarda dahi nevadirden değildir.. Bir kız ile bir delikanlı arasında mercimeği fırına vermek kibar tabakasında da görülür. Hem gereği gibi çok görülür. İğfal edilen bir bîçare kızcağız familyasının merhametine nail olarak doğan çocuğu yok etmek bu sırr-ı mülevvesi örtbas eylemek muvaffakiyetine nail olurlarsa febihâ ve illâ namusu berbat olmuş sayılarak manen mahvolup gidiyor. Alfred Naquet diyor ki:

-Bu misillü husûsât-ı fâciada namussuzluğu o bîçare kıza isnat etmemeli asıl onu iğfal eden alçak herife isnat etmeli.

Bu fecayi içinde "valideliğe gayr-ı lâyık" sernamesi altında fıkralar gazetelerde gözlere batıyor ku hükümleri doğurduğu çocuğu yok ederken yakalanmış bedbahtların teşhirinden ibarettir. Gazetelerde görülen o cinâyet-i müdhişeyi beceremeyip yakayı ele verenlerdir. Ya becerip yakayı kurtaranların miktarı?.....

Yine gazetelerde "désespoir d'amour" yahut "amour tragique" sernameleri de nevadirden hiç değildir. Bu sernameler altındaki münderecat dahi ya bir çapkın tarafından iğfal edilmiş kızın intiharından veyahut izdivaçlarına ebeveynin muhalefeti mani olan âşık ve âşıkanın ölüm yatağında birleşmeleri için telef-i nefse mecbur olduklarından ibarettir.

İşte ahrârane izdivaç tarafdarânı bu fenalıklara çâre-i ıslâh bulmaya çalışanlardan müteşekkil olup bu maksadın gerek lehinde ve gerek aleyhinde o kadar sahifeler, sütunlar yazılmıştır ki mütalâa edenler hangi tarafı iltizam eyleyeceklerinde mütehayyir kalırlar. Bizim Nurullah Bey gibi aklı başında olanlar hiçbir şeye kat'iyen karar veremezler ise de Ceylan Hanım gibi aklı başında olmayanlar bu neşriyata vâkıf oldukları zaman neye karar vereceklerini de bilemeyerek bütün bütün baştan çıkarlar giderler.

***

Babasının mensup olduğu dairedeki Fransız kadınlardan aldığı ilk mayayı frenk kitaplarından okuduğu şeylerle büyültmüş

olan Ceylan Hanım Nurullah Bey ile sebk eden musahabelerinde, mübaheselerinde bu mesaili birer birer meydana sürdükçe Nurullah bunların bazılarını tasdiken ve bazılarını redden tabiî bir çok tafsilâta girişecektir, değil mi? İşte bu tafsilât zikrolunan mesâil-i ictimâiyyeden her birini tevsi ede ede Ceylan'ın zihninde itmam ve ikmal eylemişti ki eğer Ceylan Avrupa'da bulunsa da bir konferansta şu vukuf ve malûmatını ortaya koysa idi feminizm ve sosyalizm meselesinde âdeta pîşvâlardan olmak üzere alkışlanırdı. Lâkin bu pîşvâlık onu alkışlayanlar nezdinde ne kadar mefharet addolunur ise akılları henüz çileden çıkmamış olanlar nezdinde de o nispette rezaletten addolunur.

Meşhur Pierre Loti geçen sene "Les Désenchantées" namıyla bir roman neşretti. İstanbul'da "Cenan Hanım" namında bir kibar kadın ile münâsebât-ı muhibbânesini musavvir bir roman. Ahlâk-ı İslâmiyye ve Osmâniyyeye fevkalâde riayetle yazılmış ise de o riayetin altındaki tasvîrât-ı husûsîye biraz ehil ve erbap olanlar nazarında tesettür edemez. Cenan ve hemşiresi ve diğer bir kadın ile evvelâ mükâtebeden başlamış ve sonraları hususî ve hali bir hanede mülâkatlara kadar varılmış bir münasebet ki İstanbulumuzun bu yoldaki esrâr-ı husûsiyyesini bilenler için hakikaten pek muhterizane yazılmış, pek kapalı yazılmış bir romandır. Bu romanda Pierre Loti'nin kendisinden ibaret olan kahraman o kadar ihtiyatlı o kadar cür'etsiz ve Ceylan'ın tabirince o kadar mıymıntı ki ona nispetle bizim Nurullah âdeta en cür'etli bir kahraman sayılır. Ceylan'ın Nurullah ile son musahabesini gördünüz ya! Cenan ile Ceylan mukayese edilecek olursa birisi işte kafes içinde doğmuş bir kanarya diğeri daldan dala sıçrar bir bülbül addolunur. Şu kadar ki Ceylan'a şu mebâhisteki cür'et bir haftada, bir ayda, bir yılda hâsıl olmuş zannetmemelidir. Kendisinin dahi dediği veçhile yıllarca devam eden bir münâsebet-i refîkane, bir münâsebet-i birâderâne neticesinde hâsıl olmuştur. En son günkü muhaveresinde gördüğümüz cür'eti eğer Ceylan üçüncü beşinci mülâkatta bir erkeğe göstermiş olsaydı "mecnundur!" diye bir hükm-i kat'îye isbât-ı ehliyet edeceği şüphesizdir. Fakat bu cür'et üç dört senede hâsıl olmuş bir şey olduğu için Nurullah nezdinde o açık kızın cinnetini

hükmettirmeye medar olamaz.

Ceylan'ın talihi pek yaver imiş ki yolu üstüne bir Nurullah çıktı da onu böyle yıllarca işgal eyledi. Nurullah'dan başka birisi karşısına çıkmış olsa idi dört beş sene sonra görülen vukûât-ı fecîa dört beş sene evvel görülürdü. Âdeta Ceylan'ın henüz sabi sayılacağı bir zamanda görülecek olan netâyiç kadınları, koca karıları değil, akl-ı kâmil sahibi erkekleri de hayrette bırakırdı. Hâlbuki Nurullah bu kızın meziyyât-ı nisvâniyyesiyle kendi ezvâk-ı recülânesini tatminden ziyade şeytancasına zekâsını şu görmüş anlamış olduğumuz suretteki mubahasât ile cûş u hurûşa getirmekten lezzet alıyordu. Bir yandan Ceylan ile mubahese ettikçe diğer taraftan kadınlık istidadının ne mühim, ne müthiş derecelere kadar münbasit olabileceğini derin derin düşünerek kendisini bir acîbe-i hilkat mukabilinde buluyor ve bu acîbe-i hilkatın garabetine hayran oluyordu.

Eğer Nurullah Ceylan ile mülâki olmayıp da benât-ı Havva meyanında böyle bir kadın ve bahusus böyle bir kız bulunduğunu değil bulunabileceğini kendisine haber vermiş olsalardı, ne kadar delâil-i muknia irat edilirse edilsin mümkün değil inanamazdı. İşte böyle inanılması kabil olmayan bir harika karşısında bulunmak o müdekkik delikanlıyı vâlih u hayrân ediyordu. Nasıl etmez ki bir çok mubaheselerde mağlûbiyet kendisinde kalıp bazı kere delâil ve berâhîn-i katıa ile isbât-ı müddeî derek Ceylan'ı mağlûp ediyor ise de bu afacan kız kendini mağlûp eyleyen o berâhîn ve delâil ile birkaç hafta sonra Nurullah'ı mağlûp etmek yani o âlim ve fazıl delikanlının esliha-i müdafaasını yine onun aleyhinde istimal gibi harikalar göstermek bu kızın mahsusatındadı.

Günler, haftalar, aylar geçip de bu kısmın mukaddematında gördüğümüz muhaverenin zamân-ı vukûu yaklaştığı esnada Nurullah, Ceylan ile olan musahabesini biraz daha tatlılandırmaya başladı. O zamana kadar eşhâs-ı gaibeye isnaden mevki-i mubâheseye konulan aşk meselesini kendilerine takrip eyliyordu. O zamana kadar sevimli bir çocuk muamelesinden pek de ileriye geçmediği Ceylan'a sevmeye lâyık bir kadın muame-

lesi ederek âdeta meyl-i derûnunu ihsas edecek bazı efkâr ve güftârda bulunurdu da zaten birdenbire parlamaktan Ceylan'ın güç men edebildiği âteş-i aşkını nev-ummâ görülüyordu.

Bu tahrîsâtın tesiri Ceylan'da pek çabuk görüldü. Nurullah Ceylan'a doğru bu yolda bir adım atıyor ise Ceylan beş adım atarak takarrüp ediyordu. "Bir muammasınız Nurullah! Bak yine "Nurullah" dedim. Nuri! Bir muammasınız!" sözleri Ceylan gibi bir kızın ağzından Nuri gibi bir delikanlıya ilk defa olarak sudûr edebilir mi? Bu mukaddime ile başlamış olan musahabede Ceylan "Sizi kafama denk buldum, apaşikâre söylüyorum, sevdim!" sözünü bir kızın bir erkeğe söyleyebilmesi için ne kadar mukaddemat ister. Bir kızın erkeğe değil bir erkeğin bile bu sözü bir kıza söyleyebilmesi için pek çok mukaddemat ister, öyle değil mi?

İşte bu musahabenin vukuu zamanları takarüp ettikçe Ceylan ile Nurullah arasındaki musahabeler karîben şu neticeyi gösterecek suretlere giriyorlardı.

Bir defasında raks üzerine musahebe ediliyordu. Nurullah alafranga raksa pek de vâkıf olmadığından vals oyunları hesabât-ı musikiyyece üç tempo üzerine yürütüldüğü hâlde esnâ-yı raksta bu üç temponun bir harekete tahvil edilmesindeki hurdeyi anlayamıyordu. Gerek babasının mensup olduğu dairedeki perende-bazlardan ve gerek doğrudan doğruya kendi validesinden sanat-ı nefîse-i raksı künhüyle, hakikatıyla öğrenmiş bulunan Ceylan bu hurdeyi, üçü bire kalbetmek dakikasını tarife girişti. Fakat ne kadar tarif etse bir türlü anlatamadığını görünce Nurullah'ı kaldırdı! Onu kadın ve kendini erkek farzederek sağ elini tuttu. Alelusul delikanlı dahi sol elini kızın sağ omuzundan aşağı ve sağ memesinden yukarı bir kısm-ı vücûduna vaz etti. Ceylan "tarala, tarala" diye bir vals havasını ağzıyla terennüm ederek Nurullah'ı tahrike başladı. Fırıl fırıl dönüyorlar ama pek gayr-ı muntazam dönüyorlar. Delikanlının bacakları titriyor. Üç temponun bir harekete münkalip olması hurdesini evvelce anlayamadığı hâlde şimdi hiç de anlayamayacak bir hâl-i perîşânîye geldi. Raks bırakıldı ama bırakılmasını ikisinin de

yüreği istemiyordu. Çünkü iki vücut ilk defa olmak üzre bu anda yekdiğerine temas etmişti.

***

"Kadın Mektupları" diye gerek filhakika aklâm-ı nisvândan çıkmış olsun ve gerek aklâm-ı ricâl tarafından nisvana isnat suretinde yazılmış bulunsun birtakım mektuplar neşrolunur ki ihtisâsât-ı nisvâniyyeye dair münderecatlarında hakikaten pek büyük letafetler bulunur. Bunların bazı sırvarî olanlarında mükemmel bir roman münderiç olur. Mektupları imza eden kadın bir sergüzeşt-i âşıkanenin daha mukaddemât-ı husûlünden başlayarak netîce-i visâle kadar bittedric vukuatı mahremi olan diğer bir kadın yazar. Bazen asıl roman visalden sonra başlayacağı için müncer olacağı felâkete kadar hikâyede devam olunur. Evet ekseriya bir mâcerâ-yı aşkın neticesi bir felâket olur.

Biz bu hikâyemizin Ceylan ve Nurullah'a ait olan kısmını dahi böyle yazabilirdik. Daha doğrusu biz yazar idik değil Ceylan'a yazdırırdık. Ceylan bu romanı "roman yazmak" için değil ise de velev ki bilâ-ihtiyar olsun yazmıştır. Zira Nurullah ile olan macerası yalnız buraya kadar tarif etmiş olduğumuz mülâkatlardan ibaret değildir. Bir iki seneden beri ve aralarında mükâtebe dahi başlamıştır. Mülâkatlarındaki mubahaseler nasıl bittedric ehemmiyetini arttıragelmiş ise müraselelerindeki mektuplar dahi münderecatlarının ehemmiyetini bittedric arttıragelmişlerdir.

Şu valsın üç temposu raksın hareket-i vâhidesine nasıl münkasım olduğunu talim zamanlarına doğru Ceylan'ın mektupları âdeta âşıkane, fakat biraz ihtirazlı âşıkane bir suret almaya başlamış idi de Nurullah'ın mektupları pek nâsihane, biraderane, pederane bir surette yazılır olmuştu. Nurullah bu kızın şiddet-i ihtisasâtından birkaç defalar pek ziyade ürkmüş olduğu için aşk duygularınca Ceylan'ın gulüvv mertebelerine varmasını hiç istemiyordu. Fakat çılgın kız Nurullah tarafından ne kadar istiğna ve nasihatlerinde ne kadar etvâr-ı birâderâne görüyor ise kendi duygularını o kadar arttırıyordu. Nurullah'da "mıymıntılık" olmak üzere intikat ettiği ihtiyatkârlığı asıl

mektuplarında intikat eyliyordu. Yüz yüze geldikleri zaman şifahen söylemeye cür'et bulamadığı şeyleri mektuplarında uzun uzadıya bahse çekip Nurullah'ta gördüğü "kızlara lâyık bir mahcubiyet"i gizli gizli istihzalarla ref etmeye çalışıyordu. Kendi gösterdiği "delikanlılara lâyık bir cür'et"i dahi mazur göstermek için bu cür'etlere yine Nurullah'ın mahcubiyetiyle sebebiyet verdiğini dermeyanla kabahati yine delikanlıya yükletiyordu.

Hele vals dersi verildikten sonra Ceylan'ın ümitleri artarak ona mütenasiben cür'et ve cesareti de müzdâd oldu. Yalnız bu vak'a üzerine yazdığı mektubu aynen derç edelim de münâsebet-i vâkıanın ne suret kesbetmiş olduğunu görünüz.

"Azizim Nuri Beyefendi!

Ne kadar bahtiyarım bilir misiniz? Âdeta neş'e-i bahtiyârî ile sermestim. Dünden beri yerde miyim, gökte miyim, bilmiyorum. Fakat sanki bütün cihan bir neşe kesilmiş ve o neşe dahi benim bütün cisim ve canıma nüfuz eylemiş gibi bir hâldeyim. Bu hâlim tabiî bir hâl değildir. Âdeta bir cinnet olmalı. Fakat ne tatlı cinnet!? Eğer bu cinnetin lezzetini âlem bilse idi Hâfız-ı Şirâzî'nin bir gün bana okumuş ve manasını vererek öğretmiş olduğunuz "Âkilân divâne gerded ez-pey-i zincîr-i mâ" Mısraının hükmü gelir çıkardı. Bu mısraı bana söyleyeli iki sene olduğu hâlde unutmamış olduğuma memnunsunuz ya! Hiç ben işittiğim şeyi unutur muyum? Hele sizin gül dudaklarınızdan çıkan sözlerin bir kelimesini bir harfini unutmam.

Ah efendim "Dünyada en büyük lezzet galibiyettedir"

Derler, ne doğru bir sözdür. Muvaffakiyet ve galibiyet-i âdiye bile insana büyük bir lezzet izaka eder. Ya sizin o inâd-ı müstağniyânenize galebeden hâsıl olacak lezzetin dereceleri nerelere varır? Yaşasın vals! Bundan sonra ömrümde valsdan başka oyun oynamayacağım. Vücudumun vücudunuza ilk teması vals sayesinde müyesser olmuştur.

Benim vücudum sanki bir ateş, bir cehennem imiş de temas değil takarrübü bile sizi cayır cayır yakacak imişcesine benden

mütebaid olduğunuz hâlde bizi vücut vücuda ilk defa olarak değdiren vals olmuştur. Vals oyununa minnettar olmaz isem nankörlük etmiş olurum beyim.

Münasebetimiz kuvvet buldukça mülâkat ihtiyacı dahi kuvvet buluyor. Allah aşkına olsun efendim mülâkatımızı biraz daha sıklaştırmak inayetini diriğ buyurmayınız. Mülâkat müyesser olmayacak günler için iki satır mektubunuz olsun beni ihyaya kifayet eder. Cisim ve canı sizin, fikir ve hayali sizde olan Ceylan'a şefkat ve merhametiniz sizin için merdane bir borçtur."

Şimdi şu mektubu dahi gördükten sonra romanımızda bu kısmın mebadisinde görülen musahabe esnasında Ceylan'ın cür'et-i kahramânânesine o zaman şaştığımız kadar artık şaşmaya lüzum görmeyiz değil mi? Bu romanın kahramanı olan Ceylan işte kendi cinnetine kail oluyor. Mecnun kısmı mükellef değildir. Ne yapsa mazurdur. Bahusus ki Ceylan kendi cinnetini lezzet-i mahza buluyor. Zevk-i mahz görüyor. Artık Nurullah'ın istiğnalarıyla bu kız mahrumeyete razı olabilir mi?

Sevgili Nurullah'ı ile bir kerecik olsun iki lokma taamı beraber tenavül etmesi musahabenin sonunda Nurullah'dan rica edip de Nurullah "olmaz!" diyemediği zaman Ceylan'ın ne kadar sevinmiş olduğunu o musahebe nihayetinde haber vermedik. Veremez idik ki verelim. Bunu ne yolda ihbar etmiş olsak yine karimize derecesini takdir ettiremezdik. Karilerimiz o dereceyi şu yukarıkı mektubu okuduktan sonra kendi kendilerine takdir edeceklerdir. Hatta Ceylan'ın Nurullah'ı kucaklayarak nasıl tahassür ve iştiyakla öptüğünü ve hâlâ mahcubiyet altından kurtulamamış olan o delikanlının şu an ve hâlde bile hâlâ kendisini kurtarmaya nasıl çalıştığını ve fakat ne kadar acizane ve mağlûbane bir gayretsizlik ile çalıştığını karilerimiz nazar-ı tahayyülde kendi kendilerine bulacaklardır. Hoş hikâyemizin mabadi de bu ilk visali velev ki pek çok nevakısıyla olsun tasvir edecektir ya!

Ceylan ile Nurullah'ın bundan evvelki kısmımızda münderiç olan musahabeleri Kâzım Beyin hanesinde vukua

gelmişti. O gün bir salı günü idi. Vakit dahi ikindiden sonra Kâzım Bey ile zevcesi Sezayidil Hanım Üsküdar'da gayet aziz dostlarından birisinin kına gecesine davetli idiler. Bu düğün hakikaten kibardan bir paşanın büyük bir düğünü idi ki hem erkeklerin hem kadınların kına gecesi bu kalabalığa mütehammil olan konakta aynı gecede icra olunurdu. Muzika-i Humâyunun alaturka takımından mükemmel bir saz takımı davet edilmiş olduğu gibi eski kadın cenkleri bekayasından sekiz oyuncu buldurulup yeniden yaptırılan elbiseleriyle gerek erkekler gerek kadınlar tarafında icrâ-yı hüner edeceklerdi.

Salıdan cumartesiye kadar hanesinden gaybubet Sezayidil Hanım için güç idiyse de salı günü gidip çarşamba sabahı avdetle yüz yazısına dahi perşembe günü öğle vaktinde gitmiş ve cuma günü paçadan sonra avdete gayret eylemesi suretiyle bu müddet gaybubet taksir edilmiş oldu. Kâzım Bey ise salı günü gidip çarşamba günü avdet ederek Ceylan'a refakat edecekti.

Vakıa Ceylan dahi düğüne davet olunduysa da oradaki diğer kızlara galebe edecek kadar tuvaleti mükemmel olmadığından bayat tuvalet ile mümkün değil gidemeyeceğini anasına babasına kat'iyen bildirdi. Sebeb-i sahîh acaba tuvalet noksanı mı idi? Buna inanmazsınız, değil mi? Hakkınız var. Ceylan kendi hanesinde böyle bir tenhalığı ne zamandan beri arzu ediyordu. Vals dersinden sonra böyle bir tehi ve tenha hanede maşûk-ı dil ü cânı olan Nurullah ile baş başa bir sohbeti artık lâ-büd ve lâcerem görerek onu bu arzudan men edecek hiçbir kuvvet tasavvur olunamazdı.

Kâzım Beyin hanesi alafranga idare olunur bir hane olduğunu bilirsiniz ya? Hatta harem ve selâmlık farkı da yok. Kiryako isminde elli yaşında kart bir Rum uşak hem aşcı hem uşak hizmetini görür, Kiryako'nun Despino isminde elli beş yaşındaki bir hemşiresi de yukarı hizmetinde bulunur.

Anası babası haneden gaybubet ettikleri bir zamanda Nurullah ile mülâkat için Ceylan'ın ne Kiryako'dan ne de Despino'dan hiçbir endişe ve ihtirazı olamaz. Çocukluktan beri devam edegelen münasebetler üzerine validesi yanında dahi her

zaman mülâki olup durduğu bir delikanlı validesinin gıyabında neden mülâkat edemesin? Despino ve Kiryako nazarında Nurullah Bey, Ceylan Hanımın nişanlısı addolunur. Rumların usûl-i muâşeretince nişanlı demek âdeta nikâhlı demek kadar hüküm götürür. Delikanlı nişanlısının evine sellemehü's-selâm girer, çıkar, devam eder. Bazı familyalar nezdinde gece yattığı bile vaki olur. Binaenaleyh Ceylan'ın Nurullah Bey ile buluşup görüşmesi zaten Despino ve Kiryako'nun nazar-ı istiğrâblarını celp edecek ahvâl-i fevkalâdeden addolunmaz ki Ceylanca mûcib-i ihtiraz olacak bir cihet görülsün.

Siz Rumların şu âdetini beğenmediniz değil mi? Onu Rumların kendileri de beğenmezler. Bu namzetliğin ciddiyet ve ehemmiyetini arttırmak için nişan halkasını bir papazın takması ve bu resmi yarım nikâh mertebesine isal için dualar edilmesi gibi güzel tedbirler bulunmuş ise de bu işin esasındaki yolsuzluğu men'e yine imkân bulunmamıştır. Yekdiğerini beğenmiş, sevmiş olan bir çift gencin bu kadar serbestane görüşebilmeleri zifafı, hem de henüz nikâhı akdedilmemiş olan zifafı bittabi tacil ederek düğünden birkaç ay sonra zevcenin ilk çocuğu dünyaya gelivermesine meydan açması pek çok vaki olur. Bunda ol kadar beis görülmeyebilir. Fakat bazen düğünden evvel dahi ilk yavru meydana geliverir. Bazen bu hâdiseler düğüne dahi mani olur. Bundan o kadar facialar husule gelir ki bir çok gözyaşları pahasına oturur.

Bugün kısm-ı evvelini gördüğümüz musahabe esnasında Despino kahve getirmek, kibrit getirmek gibi münasebetler üzerine bu gençlerin yanına birkaç defa girip çıkmıştı. Câlib-i nazar-ı iştibâh olacak hiçbir hâllerini görmemişti. Vakıa akşam taamını burada birlikte tenavül etmelerine Nurullah'ın rıza göstermesi üzerine Despino yanlarına girecek olsa idi nazar-ı taaccüb ve hayretini mucip olacak bir hâli temaşa edecekti. Fakat o zaman dahi rastgele Despino gençlerin yanına girmedi.

Evet! O esnada Despino'nun temaşa edeceği levha pek acîb ve garip bir levha olurdu. Genç ve güzel, gayet serbest bir kız. Genç ve güzel, gayet vakarlı alicenap bir delikanlının boynuna

sarılmış, her buse arasında bir veya birkaç kelime ile bahtiyarlığını beyan ve temin ediyor. Delikanlıyı hayret bürümüş. Ne kızı men edebiliyor ne de mukabele-i bi'l-misilde bulunabiliyor. Kızda âteş-i aşk alevlenmiş yüz göz ateş içinde. Delikanlı dahi o hâlde, şiddet-i harâretinden buram buram terliyor.

Şu levha şüphesiz üç hatta beş dakika devam etti. Evvelâ "üç" dediğimizin sebebi bu üçüncü dakika hitamında Nurullah Beyin Ceylan'ı teskine cidden ihtimam etmeye başlaması kaziyesidir. İki dakika kadar dahi bu ihtimamda devam ederek nihayet:

-Aman Despino gelmesin.

İhtarıyla teskine muvaffak olabildi. Bizim bildiğimiz matmazel Ceylan böyle Despino'nun gelmesi ihtimalinden korkacak, ürkecek mahlûklardan değil idiyse de şu levhayı teşkil ettiren galeyân-ı ihsâs-ı âşıkane ile hemen de o malûmumuz olan ceylanlık hâlinden çıkmış olduğu için Nurullah Bey bu teskine muvaffak oldu. Hemen Ceylan'ı bir koltuk sandalye üzerine oturttu. Kendisi dahi bir iskemle alarak kızın yanına oturdu. Teskin ve temin maksadını itmam için:

-Sevgili Ceylan! Senin gibi bir mükemmel kız tarafından sevilmek bahtiyarlığını takdir edemeyecek nankörlerden miyim? Niçin beni mıymıntılık ile itham ediyorsun? Değil güzelim. Fakat bir Ceylan Hanıma kavalyelik(refakat) mesuliyeti ne büyük olduğunu apaşikâre görüyorum da o mesuliyete göğüs vermek için muhtaç olduğum kuvvet-i ruhiyyeyi topluyorum.

Yollu söze başladı. Ceylan için teminatın bu derecesi dahi pek ziyade mûcib-i itminân olduğundan:

-Teşekkür ederim Nuriciğim! Hiçbir mesuliyetten korkma. Her mesuliyeti bana tahmil et, keşki bir ceylan olacağıma bin ceylan olsaydım da hepsini sana feda etse idim.

Diye Nurullah Beyin teminatına mukabil itminanını gösterdikçe Nurullah'ı dahi mutmain eyliyordu.

Bu âşık ve âşıkanın şu dem-i visâllerini bir roman sahifesinde ve bahusus bizim şu eserimiz gibi mümkün mertebe ihtisar

ciheti gözetilen bir roman sahifesinde bihakkın tasvire imkân yoktur. Bu saat ki şu oda bir tiyatro sâha-i temâşâsında bulunmalı idi de onların şu tasvir ettikleri levha göz ile görülmeli ve ne kadar kuvvetli enzar ve evza ve etvar ile birbirlerine söyledikleri teminat sözleri kulak ile işitilmeli idi ki vak'anın tesiratı tamamıyla hükmünü gösterebilsin.

Tiyatronun bu kısmı, bu faslı on dakika kadar devam etti. Bu on dakika zarfında tarafeynden teâti olunan teminat sözleri iki tarafı da mutmain eyledi. Hatta Nurullah Beydeki tavr-ı istiğnâ dahi bertaraf oldu. Evvelki cesaretsizlik geçti. Onun yerine bir vaziyet-i mücteriâne peyda oldu. Bir defa dahi Nurullah, Ceylan'ın ellerini elleri içine alıp öpüyordu. Birkaç defa buselerinin vaziyetini i'lâ edip husûl-i maksadını teshil için Ceylan dahi eğiliyordu. Nihayet her ikisi oturdukları yerden ayağa kalktılar. Bayağı tabiî denilebilecek bir hâl ile oda içinde gezinerek istirâhat-ı bâllerini tamamen istirdat için başka vadilerden sözler açtılar.

***

Başka vadilerden!... Büsbütün başka vadilerden olabilir mi? Ceylan için "feminizm"den başka vadi yoktur. "Başka" dediğimiz vadi teminât-ı âşıkane vadisinden başka bir vadi idi. Yoksa o vadi her hâlde feminizm vadisidir.

Ceylan feminizme ait mebâhis ile şu mini mini ömrünün tekmil müddetinde münhasıran işgal etmiş bulunduğu cihetle mebâhis-i nisvâniyye hususunda hakikaten bir bıdâa-i uzmâ sahibi olmuştur. Kadınlar meyanında onun ile mubahese edebilecek hiçbir kadın mutasavver olunamaz. Erkekler meyanında da bu kudreti haiz adam biraz nadirce bulunur. Mubâhasât-ı vâkıaları esnasında Nurullah Bey hangi Avrupa muharririnin ismini dermeyan etmiş ise Ceylan o zatın eserini tedarik eylemiştir. Denilebilir ki Fransızca olarak mebâhis-i nisvâniyyeye dair yazılan şeylerin hemen kâffesini okumuştur. Her neyi okumuş ise onu bizim ahvâl-i Osmâniyyemize de tatbik eylemiştir. Binaenaleyh bizim gibi ahyânen bu mesele ile iştigal edenlerin hatırlarına gelen güya yeni bir mesele

Ceylan'ın çoktan vâkıf olarak hatta Nurullah Bey ile bilmubahese halletmiş olduğu mesâilden madud kalır.

Bugün teminât-ı âşıkaneyi bilikmal ayağa kalkarak oda içinde görünmeye başladıkları sırada Ceylan feminizmin ahvâl-i Osmâniyyemize tatbiki emrinde güya kadınlarımızın lehinde olmak üzere istitâr bahsinin şu cihetini ele alarak.... daha doğrusu dile alarak dedi ki:

-İhticâb ve istitârdan Osmanlı kadınları bir cihetten kârlıdırlar. İnkişâf-ı nisvân âleminde bir kadının şa'şa-i nisvâniyyesiyle enzâr-ı rağbet ve hayreti celp edebilmesi için genç olması, güzel olması, tam elegante olarak tuvaletinin mükemmel olması, bahsedeceği şeylerde vukûf-ı tâm ile söz söyleyerek muhatabı olanları ve bilhassa erkekleri melzûm ve mebhût etmeye muktedir olması lâzımdır. Zenginlik dahi bu levazımdn birisidir. Nisvâniyetin bu derecesine varmış kadınlar bizde binde kaç nispetinde bulunur? Avrupa'da bile bu nispet istiğrâb olunacak kadar küçük olduğunu mütalâa eylediğim eserlerde anlıyorum. Bizde ise..

Bu noktada Nurullah, Ceylan'ın sözünü kesti.. Dedi ki:

-Asıl bir ciheti eksik bıraktınız. Mehâfil-i Avrupaiyyede parıl parıl parlayacak olan bir kadının bahusus sâhib-i nüfûz bir kocaya veyahut babaya malik olması daha büyük bir lüzum ile lâzımdır.

-Öyle ya! öyle!

-Şimdiye kadar bir münasebet düşüp de size söyleyememiştim. Monsieur Thiers'e mi, Monsieur Grevy'ye mi, hâsılı cumhur reisi olan zevattan birisine bir fıkra isnat olunur. Reis-i hükûmet olmak ikbali Cazimier Perier gibi binnisbe genç addolunacak adamlara teveccüh edebilmek nevâdirdendir. Bu makam ekseriyetle ihtiyarlara nasip olur. O hâlde "Madame la president de la republique" yani reise-i cumhuriyet hanım mutlaka artık muşmula addolunabilecek bir koca karı olur.

Koca karı ama reise-i cumhur! Askerden, sivilden tereffu ve terakki ihtiyacında bulunan reisenin muşmula mı, üvez mi olaca-

ğına bakar mı? Mülâzemet-i rağbetkârane musaâraatlarında birbirlerini çiğnerler. Fıkra kendisine isnat olunan Reis Efendi bir gün ale'l-gafle reise hanımın hususî odasına giriverir. Bir de ne görsün? Arslan gibi bir gaytan bıyık çelebi!

Hikâye bu pereseye gelince Ceylan Hanım öyle bir kahkaha kopardı ki yirmi dakika, yarım saat evvelki teheyyücât-ı âşıkanesi ile hiç münasebet düşmezdi. Her kelimesi bir kahkaha arasında dağılmak suretiyle:

-Ah Nuriciğim ha şöyle! İşte yine benim Nuriciğime benzedin.

Diye bir daha muânakaya saldırıyor. Bu defasında Nuri dahi hüsnütelâkki ile sözünde devam eyliyor. Diyor ki:

-Monsieur le President gayet zeki ve zarif bir adam. Şu hâli görünce iki kabahatlinin ikisini de öldürmek için silâh araştırmak telâşı bu pîr-ı zarîfte yok. Fakat şu cani ve caniyenin cezâ-yı sezâlarını tayin gayret-i merdânesini de elden bırakmıyor. İkisini birden kulaklarından tutup aynalı dolabın endam aynası önüne getirir. Evvelâ delikanlıya hitaben: "Şu maymun suratlı karıyı görüyor musun? Dikkatli bakıyor musun? Bu karı gençliğinde bile yüzüne bakılacak metalardan değildi. O zaman ben bir züğürt avukat olduğumdan drahomasına tam'an bunu tezevvüc etmiştim. Şimdi ise altmış yaşını geçti.

Sen bu kadar genç bir delikanlı olduğun hâlde bu maymuna âşık olduğunu iddia edemezsin ya! Bunun himayesi sayesinde terakki ümidiyle bu münâsebet-i nâ-merdânede bulundun, değil mi? dedikten sonra karısına tevcih-i hitâb ederek:

-Bunun böyle olduğunu sen de biliyorsun ya! Şu delikanlı sana âşık olmuştur diye inanmak derecelerinde ahmak değilsin ya! Oğlun olacak bir delikanlının metresi olmak senin için en büyük bir maskaralıktır. Tüh!

Demiş ve büyük bir reverans ile ikisini de selâmlayarak odadan çıkıp gitmiştir.

Kahkahaları sürebileceği kadar sürdükten sonra tadiline muvaffak olabilen Ceylan:

-Bir kadın için hakaretin bundan ziyadesi tasavvura sığar mı?

Dedi. Ve meşgul olduğu meseleye avdetle sözünde devam eyledi.:

-Bizde ise bir sosyetede(cemiyette) parlayabilecek kadın bilkülliye nevâdirdendir. Olsa olsa gençliği ve güzelliği ile enzâr-ı rağbeti celp edebilir. Meziyyât-ı sâireyi araştırmaya hiç gelmez. Ya bir sosyetede teşa'şu' kabiliyetinden mahrum olan bîçarelere ne diyelim? Avrupa'da bulunanlar ister istemez cemiyetlerde isbât-ı vücûd edeceklerdir. Kendilerinde cazibe olmadığı hâlde meczubiyet ihtiyâc-ı nisvâniyyesinde bulunan o zavallılar erkeklerin artık şefkat ve merhametlerine müftekır kalmak mecburiyeti altına girerler ki ihticâb ve istitâra mahkûm olan bizim kadınlarımız bari bu mecburiyetten azadedirler.

Nurullah Bey etvâr-ı feylosofânesiyle Ceylan'ın bu sözlerini tasdik ediyordu. Ceylan dahi o tavr-ı tasdîkten cür'et ve cesaretini arttırarak sözünde devam eyliyordu.:

-Bir zamanlar şark nisvanı kâmilen mestur imişler. Rum, Ermeni, Yahudi nisvanı dahi Müslüman kadınları gibi kendi harem dairelerinde mestur olup sokağa çıktıkları zaman dahi örtüleri ile muhteciben çıkarlarmış.

-Hâlâ Anadolu ve Arabistan'ın bazı bilâd-ı dâhiliyyesinde böyledir.

-O zaman kadınlar daha mesut, daha bahtiyar imişler, zira kocaları hariçte başka kadınları görmediklerinden kendi hanesindeki kadın ile daha kanaatkârane iktifa edebilirler. Bu hâlde kadın kocasından emin olur. Ne kadınlar erkekler ile ve ne de erkekler kadınlar ile münasebette bulunmayınca biribirine imrenmek beliyyesi de ortaya çıkamaz.

-Bak ne güzel söylüyorsunuz. Bu hâl az çok zamanımızda dahi böyledir. Vakıa kadınların muhtecib olmadıkları Hristiyan cemiyetlerinde erkekler o dediğiniz imrenmek beliyyesinden... veyahut saadetinden masun veya mahrum iseler de ricâl-i müslime için her hâlde hanesindeki kadın ile iktifanın

müreccah görülmesi hâlâ umumiyyete karîb bir hükümdedir.

Keşki bahis bu cihete dönmese idi. Şu son sözlerin Ceylan Hanımdaki felsefe-i ser-bâzâneyi ihtarla yine o müddeiyât-ı mecnûnâneye kadar yol açacak bir mukaddime hükmünü alabilirdi. Bereket versin ki Ceylan'ın bugünkü istidadı o kadar müfritane değildi. Şimdiye kadar görülen ifratları sevgili Nuri'sini kendi hâhişine ram etmek ihtiyacıyla vukua gelmiş ve Nuri ise işte karşısında her emrine hazır ve amade bir Nuri olmak istidadını almış bulunduğundan cin fikirli Ceylan için evvelki şiddetlere kadar varmak lâzım addolunmuyordu. Binaenaleyh:

-Hayır Nuriciğim! Bu hükmü o kadar kat'î bir surette verme. Biz bugünkü günde bir intikal noktasında bulunuyoruz. Ecnebi sosyetelerinde erkekleri imrendirecek kadınlar ile hem-bezm olup da hanesindeki kadın ile iktifa edeceğini zannettirmek istediğin erkekte bu iktifanın ez-dil ü cân mûcib-i itminân olacak bir itminan olacağına beni değil hiçbir kadını ikna edemezsin. O sosyetelere alışmış olan erkekler oralardaki musahabattan pek büyük lezzet alırlar. Bunu neden biliyorum bilir misiniz? Biz kadınlar dahi bu lezzetin mukaddematını bir parcacık tattıktan sonra onu pek büyük buluyoruz da ondan biliyorum. Hatta sana şunu da temin edeyim ki bu imreniş bir tahassüsât-ı hayvâniyye imrenişi değildir. O tahassüsât-ı hayvâniyye üçüncü beşinci derecelerde kalır. Fakat beğenmek ve beğenilmek hevesi kadın için de, erkek için de tabiîdir. Evvelâ beğenmek ve beğenilmek hükmü hâsıl olacak ve böyle birkaç mertebe geçildikten sonra tahassüsât-ı hayvâniyye cihetine doğru da yol açacaktır. Vakıa birkaç defa pek haklı bir surette demiş olduğun veçhile bu mesail gayet tehlikeli mesailden olduğu için siz erkekleri şu mebâdi-i intikaliyyede ziyadesiyle ürkütür, biz kadınları daha ziyade ürkütmesi lâzımdır. Ama bu ürküntü yine şu mebâdi-i intikaliyyeye mahsustur. Zaman geçe geçe alışkanlıklar dahi arttıkça bu ürküntünün de ortadan kalkacağına hiç şüphe etme.

Demekle iktifa etmiştir.

***

Eğer Nurullah Bey murat etse idi Ceylan'a bu son sözü ile ik-

tifa ettiremeyebilirdi. Biraz önünü eşeleyip biraz da damarına basacak itirazatta bulunsa idi Ceylan bu defa dahi ateşlenerek saatlerce müddet bu musahabede devam eylerdi. Lâkin saat on bire yaklaşmış. Ceylan ise emsali nadirce bulunur bir artist(sanatkâr) dir. Şöyle başbaşa bir visal âleminde değil a, valideler, ablalar, pederler yanında bile Ceylan'ın müzikasıyla, tegannisiyle Nurullah'ı gaşy etmiş olması defaatle vukua gelmiştir. Âşıkası olan kızın asıl bu akşam hünerlerini görmek emeli Nurullah'ın derununda uyanmaya başlamıştı. Onun için bililtizam mubahaseyi kısa kesti. Tamam dakîka-i münâsebeyi bularak:

-Ey! Sevgili Ceylan! Bu akşam kulaklarımı teşnîf etmeyecek misiniz?

Dediği zaman Ceylan bu emri telâkkiye tehalük gösterip:

-Öyle ise haydi piyano odasına gidelim

Dedi. Nurullah Bey!

-Hayır! Ben alaturka isterim. Hatta yalnız saz değil ses de isterim. Bence piyano alaturka muzikaya tastamam yakışmadığı gibi bizde piyano a companiment yapıp şantör veyahut şantöz okumak yolu henüz açılmamış olduğundan okuyanın sesi piyanoya mağlûp oluyor, kaybolup gidiyor.

Deyince Ceylan derhâl kabul ederek gerçekten bir ahu gibi ayak çabukluğuyla koştu gitti, bir ut alarak geldi.

Ut ahenk edilip de fasıl başladığı zaman bizim şu tiyatro sâha-i temâşâsı da gerçekten bambaşka bir letafet kesbetti. Ceylan tam taksim değil ise de bir gezinti, bir girinti ile yine Nurullah'ın güftelerinden birini okumaya başladı. Sazı zaten tesirli olduğu gibi sadası dahi onunla mütenasip bir tesire malik olduğundan şu edayı kim dinlese kemâl-i letâfetle müteessir olması kabil olmadıktan başka Nurullah Bey için kendi güftelerini dinlemekte bir lezzet-i zâide tezevvuk dahi etmek emr-i tabiîdir.

Taksimden sonra şarkılara girişildi. Bizim için bir beste okunduktan sonra yeni şarkılar meyanında enâfis-i âsârdan ma-

dud olan birkaç tanesi daha okundu. A'mâk-ı derûnundan doğru kabarıp gelen bir çok ihsasın Nurullah Beyin ağzından fırlattığı ah!...ların Ceylan'ı bilkülliye teşvik ederek afacan kız şu sanat-ı nefîseyi icrada hakikaten icaz derecelerine kadar varıyordu. Hele Nurullah'ın aferinlerinden bazılarını da takdirkârane buseler teşkil ettikçe Ceylan çıldırasıya bir şevk ile çalıyor ve dinleyenleri yakacak bir ateş ile okuyor.

Bu fasıl yarım saat kadar sürdü. Udunu bir tarafa bıraktı. Nurullah şu andaki telezzüzâtının sevkiyle ufacık bir musiki bahsi açtı. Musikinin bazı elhanında semaviyyet derecesinde tesirler olduğunu ve binaenaleyh şu fasıl esnasında kâh kâh kendisini bu âlem-i pestîde kaybederek bir âlem-i ulvîye yükselmiş bulunduğunu az sözler ile anlattı. Bir aralık Ceylan Nurullah'ın bu sözlerini keserek:

-Benim bir hünerim daha vardır ki sen hâlâ onu hiç görmedin.

Deyince Nurullah uyanıp bir tavr-ı istifham ve istizah ile kızın yüzüne baktı. Ceylan:

-Raks!

Deyince Nurullah hakikaten bilâ-ihtiyar yerinden fırladı ve:

-Aman Ceylancığım ben onu ne kadar arzu ediyordum fakat başkaları yanında istemeye cesaret edemiyordum.

Diye âşıkasını kucakladı. Fakat Nurullh nazarında bir müşkül vardı. Dedi ki:

-Raksınız!... Ne büyük nimet. Fakat muzikayı ne yapacağız? Ben sizi raks ettirecek kadar hiçbir saz çalamam.

-Sadan ile de terennüm edemez misin?

-Onu becerebilirim.

-El çırparak usulü gösteremez misin?

-E. Onu da becerebilirim.

-Haydi bakalım. Yörük aksak usulüyle bir şarkı oku.

-Hangisini okuyayım.

-Canım hangisi olursa olsun. Selânik kahbe Selânik'i olsun okuyamaz mısın?

Nurullah el çırpmak suretiyle usul göstererek bu murakkas şarkıyı okumaya başladı. Ceylan şarkı ile beraber raksa başlamadı. Nurullah'ın usulü pek ağır gidiyordu. Ceylan bir orkestra başının elindeki değnek ile sazendelere usul göstermesi gibi bir tavır ile el işaretleri vererek usulü hızlandırıyor. Hızlandırdıkça hızlandırıyor. Usule tamam istediği kadar sür'at verdirdikten sonra raks başladı.

Amam ya Rabbi bu raks görülmeye şayan şeylerdendi. Avrupalılar bizim şark rakslarını beğenmezler. Vücudun bazı aksamı tahrik edilmesine mugayir-i edeb manasını verirler. Biz onların raksında bacak kaldırmak yolundaki evzaa bu manayı vermek istemeyiz. Sanâyi-i nefîsenin her cihetinde olduğu gibi raksda dahi muvâfık-i edeb ve mugayir-i edeb cihetler vardır. Gayet kibarane oynanan bir kadril ile gayet ser-bâzane oynanan bir "kankan" arasındaki fark hangi nazarıdikkate mestur kalır? Vakıa bizim şark rakslarında bir kadril bir lancier ağırlıkları bu kadar. Şark raksları zaten bir dilberin tenâsüb-i endâmı üzerine bazı harekât-ı matlûbe ilâve olunarak erbâb-ı temâşâyı imrendirmek için yapılmıştır. Ama bunu böyle telâkki ile beraber bu sanatta icra olunan hurdeler veleh ve hayreti celp etmemek kabil değildir.

Hele bu akşam Ceylan'ı görmeli idi, Ceylan'ı! Vücudunda ne kadar mefâsil varsa harekete gelmiş birbirini takip eden evzâ birer birer fotoğrafya edilecek olsa her biri bir surette câlib-i nazar-ı hayret birçok levhaları birden teşekkül eder.

"Evzâ" denilen şey bir insanın duruşlarıdır ki her birinin bir manası vardır. Tehdîd-i evzâî ile istirhâm-ı evzâî arasındaki farklar en adî gözlere bile batar. Hâlbuki insanın her ihtisasına göre bir vaziyeti olur. Bu evzâ tetkik edile edile sanâyi-i nefîseden "pandomima" denilen sanat doğmuştur ki sanatkârların bir kelime bile telâffuz etmeksizin sahne-i temâşâda koca bir oyunu yalnız evzâ ile tecessüm ve tasvir ederler. Alaturka raks ise hep temaşa edene tatlı tatlı hisler ihsas edecek evzâın mecmuu de-

mektir. Temâşâ-gerân mermerden yapılmış olsalar raksın ihsasatıyla mütehassis olmamaları şâyeste-i istibâddır.

Ceylan'ın raksına karşı Nurullah'ın veleh ve hayretini tasvir ve tayine en muciz beyan kalemlerin bile kudreti kifayet edemez. Hatta sık sık vaki oluyordu ki delikanlı okuyacağı şarkıyı ve tayin edeceği usulü şaşırarak Ceylan'ın raksını bozuyordu bile. Kız tarafından irae olunan gayet tatlı bir çîn-i cebin üzerine hemen aklını başına alarak usulü düzeltiyordu.

Alaturka raks bir çeyrekten ziyade devam ettikten sonra Ceylan:

-Bir de ufacık bir balette yapalım mı?

Dedi. Nurullah'ın izhar ettiği hayreti def için:

-Bu daha kolay "tatata, tatata" diye üç tempo göstereceksin, işte bundan ibaret.

Diye delikanlıya vazifesini anlattı ise de şu aralık Ceylan'ın sürekli bir kahkahası tempoyu da raksı da teehhur eyledi. Eğer kız:

-Yaşasın vals!

Diye bir ihtara müsâraat etmese idi Nurullah Ceylan'ın hakikaten aklını bozduğuna zahip olacaktı. Bu ihtar üzerine muzikadaki üç temponun valsda bir tempoya münkalip olması hakkındaki mahut ders delikanlının hatırına gelerek o dahi gülmeye başladı. Dıhk ve kahkahalar bittikten sonra şu "tatata"lardan ibaret tempolar üzerine Ceylan bir de balette valsına başladı ki şiddet ve sür'ati kıza hemen hemen bir tayaran hâli veriyordu. Vücudunu ayaklarının parmakları üzerinde tutabilmesi Çerkez kızlarının raksına müşabih ise de onların raksıyla bir balette'in raksı arasında bedavet ile medeniyet kadar fark olduğunu kimse inkâr edemez.

Bizim için burada düşünülecek bir cihet daha vardır. O ise gerek alaturka ve gerek alafranga şu raksları Ceylan'ın her günkü elbisesiyle icra etmekte bulunmasıdır. Bu mahir rakkas eğer oynayacağı oyunlara mütenasip olan kıyafetlere girip de oynamış olsa idi bu hünerdeki bıdaası bir kat daha mütezayit

görünürdü.

***

Akşam oldu, avam tabirince sular karardı, raks bitti. Zira Ceylan yorulmuştu. Bundan sonra akşam taamı ile iştigale lüzum görüldü. Akşam işreti Nurullah'ın mutadı olmadığından ona dair bir bahis bile sebk etmedi.

Bu hanenin muayyen bir yemek odası vardır. Sofra masası daima kurulu ve iskemleleri dizilidir. Yani bu hanede alafranga taam edilir. Bu akşam Despino iki kişilik olmak üzere hazırladığı sofraya saat yarım sularında bir çıngırak çalarak Ceylan ile Nurullah Beyi davet eyledi. Vakıa beklettirilmemesi lâzım gelecek başka hiçbir kimse yok ise de sofrada halkı beklettirmemek âdet-i hasenesinin bu hanede teessüs etmiş bulunması hasebiyle Ceylan Hanım derhâl misafirini alarak yemek odsına vardı. Bir çorba, bir roast beef taklidi et, bir sebze ve bir tatlıdan ve peynir ve meyveden ibaret olan taam tenavül edilmeye başladı. Sofra üzerinde açık iki şişe dahi ispadan birası bulunuyordu.

Nurullah ile Ceylan arasında yemek müddetince bilkülliye tabiî addolunan hâlin fevkinde hiçbir hâl görülmedi. Kiryako ile Despino hizmet ediyorlar ve iki gencin ahval ve etvarını hiç de âdetin fevkinde bulmuyorlardı. Neden olacaklar? Sofrada nuş ettiği bir iki kadeh birayı Ceylan Hanım pederi Kâzım Bey huzurunda dahi içer. "Bir iki kadeh" dedik ama pek de doğru söylemiş olmadık. Hamleler iki değil üçe dahi vardılar. Fakat Ceylan mutadı veçhile kadehini ancak bir sülüs nispetinde doldurduğundan bu üç hamle yalnız bir kadehe müsavi olabilir. Nurullah ise birayı pek seviyor. Taamın sonunda kendi şişesini bitirmiş bulunuyor. Taamdan sonra dahi bir iki kadeh bira içmek Nurullah'ın mutadı olduğundan Ceylan'ın şişesi Despino vasıtasıyla evvelce bulundukları odaya naklettirildi. İki genç dahi yine o odaya gittiler.

Gerek sofrada ve gerek ba'de't-taam odada Nurullah ile Ceylan'ı görseydiniz bu iki genci zevç ve zevce sanırdınız. Hatta pek yeni müteehhil zevç ve zevce de değil. Alelâde bir zevç ve

zevce. Bunun sebebi bugün saatlerce devam eden mülâkat ve musahabe her ikisini doyurmuş olması kaziyesidir.

İlk telâkide erbâb-ı mülâkat arasında mütelâşiyane etvar görülür. Ama ilk musahabede görülen germî musahabenin sonlarında görülmez. İki sözün arasında sükût zamanları uzanmaya başlar. Bu hâl Ceylan ile Nurullah arasında dahi aynen vaki olmak tabiîdir. Hatta taamdan sonra Nurullah kendi tab'ında kesel gibi bir şeyler hissetmeye de başladı. Tahattur edilmek lazım geldiği üzre Ceylan Hanıma vermiş olduğu vaat akşam taamını birlikte etmeye münhasır olduğundan yavaş yavaş âşıkasına bilveda kendi hanesine çekilmek lüzumunu hissettiriyordu. Çünkü kesel yavaş yavaş arttıkça artıyor, delikanlı kendisinde bir yorgunluk hâli buluyor, şöylece uzanıp istirahata lüzum görüyor, âdeta uykusu geliyordu. Taamı müteakip kaçmak nezakete muvafık düşmeyeceği için biraz daha sabırlı davranmaya lüzum gördü. Bereket versin ki Ceylan dahi pek az söylüyor, her zamanki mutadının hilâfına olarak söylemekten ziyade düşünüyor. Bazı dakikalarda güzel gözlerini Nuri'sinin gözleri içine dikerek derin derin düşünüyor. Şu kadar ki gayet beşuş ve mutmain bir tavırla düşünüyor. Öyle de olmak lâzım gelmez mi ya? Bugün icra eylediği roller az rol müdür? Saz çalması, şarkı okuması, alaturka ve alafranga raks etmesi hep bîçare Nurullah'ın ihtiyar ve ârâmını selp etmek için kurulmuş tedbirlerdi. Bu tedâbirin kâffesinde ümidinden ziyade muvaffak olmuş bulunması Ceylan'da bir hoşnûdî-i galibane peyda etmez mi?

Nurullah ne kadar cebr-i nefs etti ise de tab'ına arız olan gevşekliği bir türlü defedemedi. İçinden doğru kabarıp gelen esneyişler artık men olunamıyorlar. Gözleri yaşarıyor, kâh kâh kapanıyor. Delikanlının uykusu geldi. İlk defa olmak üzere yerinden davranarak:

-Sevgili Ceylan! Müsaadeniz olursa... dediği zaman Ceylan gayet lâtif bir inbisât ile:

-Sevgili Nuri! Pek acele ediyorsun. Sizin ev şurada, sokağın öteki ucunda.

Diye mülâkatın biraz daha devamı için arzu gösteriyor ise

de kendisi de görüp duruyor ki mülâkat devam edemeyecek. Sofradan kaldırıp getirmiş oldukları bira şişesi dahi boşalmış ise de Nurullah bir hesap edip hükmediyor ki kendisine arız olan şu gevşeklik biranın ziyadeliğinden değildir. Vakıa işret mutadı değil ise de iki şişe ispadan birası kendisini sızdıramaz. Bugün Ceylan ile tul mülâkatından dolayı asabı yorulmuştur da bu gevşeklik, bu mahmurluk ondan dolayı gelmiştir.

Ceylan'ın ricası üzerine biraz daha tahammül etti. Lâkin bazen iki dakika kadar âdeta uykuya varıp Ceylan'ın hızlıca bir sözü üzerine uykudan uyanıyordu. Şu iki dakika zarfında ne olduğunu bilemiyordu. Uykuda olan adam etrafında ne olduğunu nasıl bilecek?

Gittikçe artan gevşekliğe artık tahammül kalmayınca:

-Müsaade buyurun Ceylanım, müsaade buyurunuz.

Diye sendeleyerek ayağa kalkmak istedi ise de muvaffak olamadı. Yarı kaim yarı kaid bir hâlde beş on saniye sendeledikten sonra oturduğu yere yığılıverdi. Bu hâl üzerine itizar ve istiğfar için birkaç söz söylemeye davrandı ise de gözleri kapalı olduğu hâlde söylemeye çalıştığı sözler söz sayılamazlardı. Tamamıyla uykudaki bir adamın sayıklaması nev'inden birkaç hırıltı!

İş bu dereceyi bulduğu zaman Ceylan Hanım biraz gerileyerek ve iki kollarını sinesi üzerinde çapraz eyleyerek Nurullah Beyi acîb ve garip bir tavır ile temaşaya başladı. Bîçare Nurullah deryâ-yı hâbda dakika dakika teammuk ediyordu. Gerdeni üstünde başını tutabilmeye muktedir olamadığından başı koltuk sandalyesinin arkalığı üzerine düşüvermiş. Bir aralık Ceylan'ın çehresinde bir tebessüm, hem de gayet galibane ve mutmainane bir tebessüm peyda oldu. O anda afacan kızın zihninden geçen şeyleri lisanıyla dahi söylemesi lâzım gelse idi.

-Ah Nuri, ihtiyarın elinde oldukça sana malik olmak muhal ender muhal idi. İhtiyarını selp etmeye mecburiyetimden dolayı acaba beni affedecek misin? Sana neler dedim, ne kadar mantıkî delâil ve berâhîn irat eyledim ise kadehine sürdüğüm birkaç

buğday afyon kadar tesiri olamadı. Mazur gör sevdiğim, aşk insanı çıldırttığı zaman ne yapmış olsa insan mazur görülür.

Demeli idi. Bu sözleri eğerçi lisanı söylemiyor ise de hâl ve tavrı bir fesâhat-ı kâmile ile söylüyordu.

Aradan beş altı dakika ya geçti ya geçmedi, bîçare Nurullah tamamıyla uykuya dalıp horultu değil ise de ona yakın bir surette nefes alıyordu. Ceylan Hanım Nurisine bir daha ve kemâl-i iştiyakla bakıp zihninde tasarladığı şeye karar-ı kat'î vermiş olan bir kimse tavrıyla odanın bir tarafındaki elektrik düğmesine parmağını bastı.

***

Kâzım Bey familyası nezdinde verilmiş olan karar iktizasınca elektirik çıngırağı "tırrrrrrr" diye bir hamlede uzunca bir tırıltı çıkarır ise Despino'yu ve iki hamlede bir sada çıkarır ise Kiryako'yu davet manasına delâlet eder. Bu akşam Ceylan Hanım bir hamlede uzun bir tırıltı bastıktan iki dakika sonra iki hamlede bir çifte tırıltı daha yaptı. Bu işaretlerin manası anlaşılabildi. İlk işarette Despino küçük hanımın odasına teveccüh edip ikinci işarette Kiryako "beni de çağırıyorlar" diye koştu. Öyle bir hareket ki odaya kardeş kız kardeş beraber dahil oldular. Ceylan Hanım parmağı ile Nurullah Beyi gösterdiği zaman Despino heyecanlı bir telâş ile:

-Aman küçük hanım! Beyefendiye ne oldu?

Diye Nurullah'ın üzerine yürüdü. Kiryako ise ne olduğunu çoktan anlamış olduğundan:

-Ne olacak galiba biralar çok geldi.

Diye Ceylan'ın yüzüne baktı. Ceylan:

-Hayır! Bir buçuk şişe biradan ne olacak, fakat safrası mı döndü ne oldu ben de bilemiyorum.

Diye ne yapmak lâzım geleceğini bilemeyen bir adam tavrıyla bir Kiryako'nun bir de Despino'nun yüzüne bakıp kalıyordu.

Kiryako, Nurullah Beyi kucaklayıp hanesine kadar götür-

mek tedbirini dermeyan etti. Hiç buna Ceylan razı olur mu? Razı olmayacağının sebebini karilerimiz bilirler. Hâlbuki bir sebep daha vardı.

Nurullah Bey bazı kere geceleri hanesinin haricinde geçirmekte mezun olduğundan bugün hanesinden çıkarken eğerçi akşam gelemeyeceği hakkında ablasına bir şey söylemiş ise de böyle saat bire kadar kaldıktan sonra şöyle sarhoş hâliyle hanesine gitmesi zaten caiz olamazdı. Ama buralarını Kiryako'ya, Despino'ya söyleyemeyeceğinden:

-Hayır hayır! Olamaz. Zavallı çocuğu içirip içirip de evimizden kovmuşuz gibi bir hâl olur.

Deyince Despino küçük hanımı tasdik eyledi. O zaman Ceylan:

-Misafir odalarındaki yataklar hazır ve temizdir ya?

Sualini irat edip de Despino'dan tasdik cevabını alınca:

-Öyle ise Nuri Beyi o yataklardan birine götürünüz. Soyunuz bir gecelik giydirip yatağa yatırınız. Sularını falanı her şeyi tamam koyunuz. Dedi ve kendisi de yerine yatmak ihtiyacını beyan ederek çıktı, kendi odasına gitti.

Hikâyenin bu derecesine kadar Kiryako ve Despino'nun nazarında gayr-ı mutad hiçbir şey görülmedi. Neden görülecek? Küçük hanımın yatak odasıyla misafir odaları arasında evvelâ bir kat var. Yani misafir odası hanenin birinci ve Ceylan'ın odası üçüncü kattadır. Saniyen Ceylan'ın odası hanenin bir zaviyesinde ve misafir odası zâviye-i mukabilindedir. Salisen misafir odasından bir oda aşırı Despino'nun odası vardır ki misafire mahsus olan iki odaya sığmayacak kadar misafir gelirse üçüncü oda olmak üzere Despino'nun odası dahi bittahliye misafirlere küşat edilir. Zaten bu hanede erkek misafiri gelmediği hafta geçmez ki.

Ceylan doğruca odasına çıkarak yatmak tehyiâtı ile iştigal ede dursun Kiryako ile Despino Nurullah Beyi kemâl-i ihtimâm ile tutup kucaklarcasına bir vaziyet ile kaldırdılar. İkinci kattan birinci kata indirdiler. Sarhoşun haberi bile olmadı.

Karyola üzerine uzanıp birer birer elbisesini çıkarmaya başladıkları zaman bir lâhza uyanır gibi olarak bir şeyler mırıldandı ise de Despino ve Kiryako bu mırıltılardan hiçbir şey anlayamadılar. Nurullah'ın elbisesini kâmilen çıkardıktan sonra sakız gibi bir keten gecelik gömleğini giydirdiler. Yatağa yatırıp üstünü örttüler. İçecek su ve lâvabo takımı velhasıl kâffe-i levâzım-ı beytûtet zaten müheyya idi. Gece kandilini yakarak kapıyı kapayıp çıktılar. Kiryako oda kapısını dışardan kilitlemek istedi ise de Despino:

-Adamcağızı hapsedecek değiliz a. Kapıyı yalnız kapa kâfidir.

Diye men eyledi.

Nurullah'ı yatırdıktan sonra Despino bir baş Ceylan Hanımın odasına çıktı ki kız dahi soyunmuş ve geceliğini giyinmiş olduğu hâlde yatağa girmek üzere idi. Nurullah Beyin hâli hakkında sual ve istizah ve cevap suretinde birkaç söz teati olundu ise de bu sözler hiçbir hükme müncer olamadılar. Nihayet Despino bermutat "Geceniz hayır olsun!" vedaıyla çıkıp giderken kapının kilidinde peyda olan gıcırtı iç taraftan Ceylan'ın kapıyı kilitlediğini ilân eyledi.

Ceylan'ın bir odada yalnız yatmaktan korkup korkmayacağı şayet karilerimizin hatırlarına gelse bile Despino'nun hatırına gelemez. Ceylan'ın korku ne olduğunu bilmediği Despino'nun zaten malûmudur. Karilerimize malûm olmasa bile Despino'ya malûmdur ki Ceylan'ın odasında gümüş gibi nikelli bir rovelveri ile kabzası firuze işlemeli bir hançeri dahi vardır. Hiç Ceylan korku ne olduğunu bilir mi? Paris'in silâhlı kızlarından birisi.

Despino aşağı kattaki her hizmetini bitirip de kendi odasına çekileceği zaman Nurullah Beyin kapısını yavaşça açıp ne olduğunu anlamak için baktı. Hiçbir şey olmamış. Delikanlı sellemehü's-selâm yatağa serilip horul horul uyumaktadır. Despino odanın içine girdi, delikanlının ta yanına kadar sokuldu. Uyku hâlinde kendisini derin derin düşünerek temaşa ediyordu. Âdetin fevkinde addolunacak hiçbir şey göremedi. Bir

delikanlı biraz ziyadece içmiş, biraz erkence yatıp uyumuş vesselâm. Bu hüküm ile Despino dahi odasına çekilip yatarak biraz zaman sonra koca ev bir sükun ve sükût-ı amîka daldı gitti.

***

Bu gece tâ-be-sabah bu hanenin sükût ve sükûnunu ihlâl edecek hiçbir vak'a, hiçbir hâl vukua gelmemiş olmalıdır ki sabahleyin bermutat herkesten evvel Despino uyanmış olduğu zaman akşam bıraktığı sükût ve sükunu yine o hâlde buldu. Hatta misafir Nurullah Beyi uyandırıp rahatsız etmemek için kendi harekât-ı subh-gâhîsini gayet aheste ve sâkinane icraya dahi lüzum görmüştü. Ama ne kadar olsa atalet hâlinde bulunan bir hanenin sükûtuyla faaliyete girdiği zamanki hâli arasında bir fark vardır. Binenaleyh Nurullah Bey Despino'nun kaldırdığı, koyduğu, yerleştirdiği kapkacak tıngırtılarından kadının uyanmış olduğunu anlayarak yatağından kalkıp da etrafına bakındığı zaman gördüğü elektrik çıngırağı düğmesine bastı. Ne yolda işaret verir olsa hangi hizmetçinin geleceğinden haberi yok a, rastgele bir kere çıngırağa bastı. Üç dört dakika sonra Despino kapıyı araladı. "Sabahlar hayır olsun beyim" vazifesini bade'l-ifâ:

-Kahve Kirya Despino kahve!

Emrini alınca kadın çekilip kahve mangalına doğru yürüdü. Büyük bir fincan dolduracak sabah kahvesini bir yandan pişirmekle beraber diğer taraftan dahi büyücek bir dilim ekmeği mangal üstünde kızartıp bir tabağa koyduğu bir parça peynir ve sekiz on tane zeytin ile beraber cümlesini bir tepsi üzerine yerleştirdi. Alıp Nurullah Beyin odasına götürdü.

Despino odaya girdiği ve etrafını gözden geçirdiği zaman cüz'î bir hayret ile mütehayyir oldu. Nurullah Bey ya bu sabah pek erken uyanmış veyahut gece bir aralık uyanarak epeyce bir zaman uykusuz kalmış olmalı ki bu odada Despino'nun akşam bırakmış olduğu hâl-i intizâm muhtel olmuştur. Nurullah Bey akşam yattığı gibi bu sabah kalkmış olsa idi odanın içi oldukça tarumar denilebilecek kadar o akşamki intizamı kaybetmiş olmayacaktı. Ne ise! Despino umur görmüş bir pişkin kadın olduğundan ve bu odalarda pek çok sarhoş misafir savmış bulunduğundan

şu intizamsızlığı aldırmayıp lâvabonun bir kenarına kahve tepsisisini koydu ise de Nurullah Beyin hâl ve tavrına dikkat ettiği zaman onu da hoş bulmadı. Bu çocuk hasta! Akşamki sarhoşluk hâlini henüz tamamıyla izale edememiş. Ekseriyetle yüzü gülmekte olan bu lâtif delikanlı bu sabah gereği gibi abus! Hastalıktan yeni kalkmış gibi bir hâl! Despino bu hâle hiçbir mana veremeyerek odadan çıktıktan bir çeyrek saat kadar sonra çıngırak tekrar çalındı.. Bu defa Despino biraz telâş ile odaya varıp Nurullah Beyin ekmeği ve zeytini ve peyniri kâmilen yemiş ve kahveyi içmiş olduğunu gördü.

Fakat yatak pek karmakarışık! Despino gibi feleğin çenberinden geçmiş olan bir kadının nazarıdikkatinden uzak kalmayacak derecelerde bir karışıklık.! Daha acibi şunda ki bu yatağın bir kere düzeni bozulduktan sonra tekrar tanzimine çalışıldığı hâlde acemilik hasebiyle muvaffak olunamamış olduğu da bir sâhib-i maharetin gözlerine batarcasın apaşikâre görülüp duruyor.

Despino'nun bu dikkatine Nurullah Bey dahi dikkat ediyor. Gözlerini patlatırcasına açarak dikkat ediyor. Karıda manidar bir tebessüm bulabilir miyim diye ziyade cehdeyliyor. Öyle bir şey bulamıyor ise de oda içindeki intizamsızlığa nazar-ı hayretle baktığını görüyor, anlıyor. Despino'yu bir istintak etmeye pek ziyade lüzum hissediyor ise de istintaka hangi tarafından başlayacağını bir türlü kestiremiyor. Bir aralık:

-Kokona Despino! Odamı, yatağımı biraz ziyade karıştırmış bozmuşum, değil mi? Affet kokanam! Sarhoşluk hâli bu! Her zaman başım gelmez ise de nasılsa bu akşam!...

Diye bir söz açtı. Fakat Despino her zamanki safvetini ihlâl etmeksizin:

-A! Ne ziyanı var a beyim? Biz böyle şeylere alışkınız. Ne sarhoş misafirler gelir ki...

Sözleriyle mukabele ederek delikanlıyı temin etmek istiyordu. Fakat Nurullah hâlâ emniyet edemiyor, hâlâ müteselli olamıyor. Çıkarıp Despino'ya bir lira vererek:

-Bunu hanımlar duymayacak Kirya Despino! Kimse duymayacak. Derhâl odayı yeniden düzelteceksin. Anladın mı?

Tenbihatını tekrara başladı. Despino böyle bir bahşişe hiç lüzum olmayacağından bahisle beraber lirayı prostellâsının cebine indirmekte teehhür dahi etmeyerek:

-Kim duyacak a beyim! Zati ne kadarcık bir iş ki? Ben odayı şimdi yukardan aşağıya düzeltirim. Kimsenin haberi bile olmaz. Hem hanımlar buralara gelmezler ki! Buraları benim dairem sayılır.

İzahatıyla Nurullah Beye itminan verebildi.

Ama işin yalnız bu cihetine itminan verebilmiş olduğu besbelli idi. Zira delikanlı hâlâ pek dalgın bir hâlde olup elbisesini telebbüs etmeye başladığı hâlde sanki Despino'dan utanıyormuş gibi bir havf ve acz ile kadının yüzüne bakamıyordu. Giyindiği sırada akşamki hâl üzerine Despino'dan bazı şeyler soracak oldu. Kadıncağız hiçbir şeyden haberdar değil ki malûmat verebilsin Ceylan Hanım kendilerini çağırdığı zaman Nurullah Beyi koltuk sandalyesi üzerinde uyuyor bulmuşlar. İşte bu kadar. Ondan sonra kaldırmışlar. Yatağına yatırmışlar. Despino bundan başka hiçbir şeyi bilmiyor.

Nurullah Bey, Ceylan Hanımın kalkıp kalkmamış olduğunu sordu. Ve Despino:

-O! Küçük hanım erken kalkıcılardan değildir. Her sabah geç kalkar. Uyanmış olsa idi çıngırak çalıp beni çağırırdı.

Cevabını verince Nurullah Bey bu cevaptan memnun olmuş gibi göründü telebbüs işi bitmiş olduğundan:

-Bana izin Despino! Küçük hanımefendiye selâmımı tebliğ et. Bana ettiği ikramdan dolayı teşekkür ve kendisine verdiğim zahmetlerden dolayı affını rica ederim.

Diye çıktı gitti. Despino Nurullah Beyin arkasından bakıp tebâüdünü temaşa ettiği sırada kendi kendisine dedi ki:

-Ne iyi çocuk! Ne uslu akıllı delikanlı! Bizim küçük hanım pek talihli bir kız. Ama zannımda hata etmezsem bu delikanlı o kadar talihli bir adam değil. Zira çocuk ağırbaşlı bir feylosof.

Bizim küçük hanım ise pek hafif, pek hoppa, pek çılgın bir zırzop.

***

Bu misafirlikten iki gün sonra Nurullah Bey Ceylan Hanımdan bir mektup aldı. Ceylan'ın bu mektubu âsâr-ı acîbe ve garîbedendir. Bunu aynen derç etmek dahi bizim için vazifedendir.

"Sevgili Nuriciğim!

Şu mektubun muhtevi olacağı şeyleri sana şifahen söylemekliğim lâzım geleydi kat'iyen muktedir olamayacağım derkâr idi.Bende serbestî-i fikir ve lisânı arttırdıkça arttırmış olduğun hâlde ve binaenleyh zihnime, ağzıma ne gelir ise sana söyleyebilmekte iken şu mektup muhteviyatını şifahen söyleyebilmeye mümkün değil kudret bulamazdım. Kendi kendimize bir mariage libré akdetmiş olduğumuzdan şu anda ben sana zevce olmuşumdur. Bununla beraber bilemem bana ne oldu ki senin yanındaki bütün cür'etlerim kırılmış olduğundan yalnız hayalinle bile korkumdan pür halecan kesiliyorum. Bu havfımın birçok esbabından birisi de şayet beni cür'et-i vâkıamdan dolayı affetmek istemediğin ihtimalidir.

Cisim ve canımın maliki Nuri! Ettiğim cür'etin derece-i mecnûnânesini takdirden aciz değilim. Benim ettiğim işi bir familya kızı değil esâfil-i inâsın en bedbaht bir karısı bile gözüne kestiremez. Fakat bu işte mesuliyet doğrudan doğruya bana, yalnız bana raci olmak revâ-yı hak mıdır? Senden başka kim olabilirdi ki benim cür'etimi bu derecelere kadar vardırabilsin. Münasebetimizin peyda olması üzerinden birkaç gün mürüruyla bu hâl vukua gelmiş olsa idi mesuliyeti belki de yalnız bana irca edilebilirdi. Birdenbire şuuruma halel gelmiş de bu cür'eti ediyormuş sayılırdım. Lâkin senelerce devam etmiş olan münasebetimiz esnasında sen bir fetânet-i sihirbâzâne ile beni teshir ettin. Aklımı, fikrimi kendi hayaline nasp ve hasr eyledin. Sen beni filhakika ipnotizma gibi bir hâle koydun. Nazarımda bütün cihan senden ibaret kesildi. Benim için dünya ve mafiha sen oldun kaldın. Sen, ben idim. Binaenaleyh senin koynuna

kucağına atılmak benim için kendi koynuma kucağım atılmak oldu. Fakat zannetme ki bu hâlin mesuliyetini sana atf ile kendi berâetimi ispat etmek istiyorum. Hayır, haşa! Ne oldu ise ben yaptım. Sen ne yaptın ise hep ben yaptım. Sen, ben yekdiğerimizde mündemiç, yekdiğerimize müdgam olmuş bulunduğumuzdan "sen" der isem "ben" demektir. Hepsini ben yaptım.

Fakat Nuriciğim için yaptım. Nuri'ye yalnız yaptığım şeyler lâyık olmakla kalmaz. Sana şifahen dahi demiş olduğum veçhile bir Ceylan değil bin Ceylan olsam da bunların bini de sana benim yaptığımı yapsa daha ziyadesine bile lâyıksın Nuriciğim.

Nısfü'l-leylden sonra odamdan kalkıp aşağıki kata indiğim zaman ne halecanlı hâlde idim bilsen. Despino'nun odası önünden geçerken acaba kadın kapıyı açıverecek mi diye tir tir titriyordum. Despino kim oluyormuş. O anda validem, pederim karşıma çıkıp da men edecek olsalar göğüslerinden itip yoluma devam edeceğim. Ama o bendeki hâl-i cinnet, o kapının önünde böyle düşündürmüyordu. Despino'nun hayalini görsem helâk olacağım zannediyordum. Helâk olacağıma da gam yemem. Hedef-i maksûduma vüsulden helâk beni men edecek diye korkuyordum. Senin odanın kapısı önüne geldiğim zaman o kapının açık bulunduğuna emindim. Kim kapayacak? Sen içerde kendinden geçmişsin. Kapıyı kapamak ihtimamı mahvolmuş. Despino dışardan kapamış olsa bile anahtar kapının üzerinde olacak. Kemâl-i cesâretle kapıyı açtım.

Odadan içeriye girdiğim zaman acaba kaç saat seni temaşa hayretiyle hayran kaldım? Kaç saat mi? Kaç gün! Kaç yıl! Ben o hâlde saatlerin, dakikaların güzeranını tasavvur edebilecek bir hâlde mi idim? Nihayet?!...

Ah! Gönlümün sultanı Nuriciğim! Nihayetini sen sormazsın, değil mi? Ben de söyleyemem. Gönlüme kalsa bunu vird-i zebân etmeliyim. Badema ömrüm ahir oluncaya kadar bu hikâyeden başka söz söylememeliyim. Zaten zihnimde, hayalimde bundan başka bir şey yok ki! Ömrümün son saatine kadar bundan başka

bir şey olmayacak ki! Fakat söyleyemeyeceğim. Ben bu sırra mahrem ferd-i âferîde göremiyorum. Hatta üzerinde kalemimi gezdirdiğim şu kâğıdı bile!

Vukua gelen bu hâl senin nazarında bir facia olup da bunu benim hakkımda bir tecavüz ve taarruz addediyorsan ben onu sana bahşettim. Bundan dolayı seni affettim.... Ne diyorum Allahı seversen, nasıl af? Nasıl bahş? Hakkımda mahz-ı nimet olan bu neticeden dolayı ez-dil ü cân teşekkür edeceğime affetmek istiyorum. Bu belâhatımdan dolayı sen beni affet Nuriciğim! Hem bu belâhatımdan hem de şayet benim cür'etim sana karşı bir cinayet ise bu cinayetten dolayı beni affet! Cihanda hiçbir kimse yoktur ki kendisi için bir saadet tahayyül etmesin. Ben şu yaşıma kadar senden başka saadet tahayyül etmedim. Ettiğim cür'ete her kim ne derse desin. Ben bu cür'eti sadetimi arayarak ettim ve buldum. Onun için hiç nedametim yoktur. Kocakarıların tabirince şu benim başıma gelmiş olan hâl bu âlemde benden başka hiçbir kimsenin başına gelmemiş olsa belki beni muaheze için hak bulunabilirdi. Benim gibi daha bin kimsenin başına gelmiştir. Hatta benim gibi onlar senelerce müddet hulyasını çekerek ve işin her cihetini düşünerek başlarına bu hâli getirmiş değildirler. Onların en çoğu budalacasına kurban olmuşlardır. Ben budalacasına hareket etmedim. Kendimi kurban da etmedim. Aramızdaki münasebete vâkıf olanlar bilâkis seni kendime kurban etmiş olduğuma hüküm verirler. Sevgili kurban! Sen de bu fikirde isen beni affet. Seni benim gördüğüm göz ile gören, seni benim tefekkür ve tasavvur ettiğim zihin ile tasavvur eden bir kadın sen kurbanı cik cik yemeye saldırmamış olursa gözü seni görmemiştir, kördür. Zihni seni düşünmemiştir, beyinsizdir. Nuriciğim! Kendini bana kurban olmuş görüyorsan bence o liyakatı, sence o kabahati kendine bul, beni affet.

İşte kâğıt bitti. Benim söyleyeceklerim bitmek tükenmek bilmez ki. Haydi onu da velev ki şimdilik olsun bitmiş farz edelim de şu sual ile hatm-i kelâm eyleyelim:

İkinci mülâkatımız ne zaman olacak?"

***

Bîçare Nurullah Bey şu mektubu okurken onu aklı başında bir adamın yazmış olmasına ihtimal vermeye vermeye okudu. Deli saçması değil, bir daha hem de kemâl-i dikkat ve itina ile okudu. Hayır! Hayır! Deli saçması değil. Fakat akıllı sözü hiç değil.

Zaten kendisi de akıl ve cünundan hangi tarafta bulunduğunu hükmedemiyor ya. Kâzım Beyin misafir odasında geçirmiş olduğu gecenin bir bahtiyârî-i mahzdan ibaret bulunduğunu inkâra bir türlü mecal bulamıyor. Ama şu bir mukaddimedir. Bunun netâyicini uzaktan uzağa tasavvur ve tahayyüle bile cesaret alamıyor. Bu bir sır imiş. O sırra ferd-i âferîde mahrem olamayacak imiş. Zavallı kızcağız! Hiçbir türâb-ı nisyâna defin ile mahv edilebilecek sır mı olur? Mecnuna bakınız, mecnuna! Mektubunun hatimesinde ikinci mülâkatın ne zaman olacağını da soruyor. Acaba kelimeleri yazarken şu sırra ferd-i âferîdenin mahrem olamayacağı hatırında bulunarak mı bunları yazmış.

Ceylan'ın bu suline biri diğerini nâkız iki cevap birden Nurullah'ın zihnine hücum ediyor. İkinci mülâkat ne zaman mı olacak? Ebeden! Şimdi! İşte Nurullah'ın bu hâli hemen hemen Ceylan'ın hâline müsavi. İkinci mülâkat mı? Birincinin vukuuna lânetler lâzım geldiği hâlde bu felâketin tekerrürünü arzu etmek kâr-ı âkıl mıdır? O birinci mülâkat Nurullah'ın da ömrünün şu anına kadar tasavvur ve tahayyülüne bile yaklaşamamış olduğu bir bahtiyârî-i âlü'l-âl iken onun ikincisi için bir an bile tehire cevaz gösterilebilir mi?

Bugünden sonra Nurullah'ın maîşet-i muntazamasına halel geldi. Bir zamana kadar ne derslerini bildi ne vazifelerini. Gezdiği yerlerde dalgın dalgın geziyor, görüştüğü adamlar ile dalgın dalgın görüşüyordu.. Ablası ile pederi bu tahavvüle pek o kadar dikkat edemediler. Nurullah bunlar ile zaten pek az görüşür. Her zaman münasebeti olan ehibbâ asıl Nurullah'ın bu hâline dikkat ediyorlardı. Maârif-i şettâya ve bilhassa felsefiyâta ait mubahesâtında gayet şiddetli bir münâzır olan Nurullah'ın şu dalgınlığından dolayı hiçbir mubaheseye giriş-

meye heves bile etmediğini görünce ehibbâ ve ihvanı mütehayyir kalırlardı. İçlerinden birisi:

-Ben anladım, Nurullah zaten müvesvis bir adamdır. Geçen gün... mektebi talebesinden altı efendiyi birden nefy etmediler mi? Nurullah bu hâlden pek müteessir olmuştu. Zaten de korkak oğlan hepimizden emniyeti kaldırmış olmalıdır. "Selâmetühü'l-insan fi hıfzu'l-lisan" düsturunu beynine hakketmiş olmalıdır.

Deyince diğer ahvalden haberdar olmayan arkadaşları bu teveccühü kabul etmişlerdir.

Aradan günler geçti, haftalar dahi geçti, Ceylan'ın sual ettiği ikinci mülâkat vukua gelemedi. Ona bedel gerek Kâşif Efendinin ve gerek Kâzım Beyin hanelerinde tesadüf nev'inden olarak öteden beri vukua gelen mülâktlar gibi birkaç mülâkat vaki oldu. Gariptir ki nefsine meram anlatmakta Ceylan Nurullah Beye tefevvuk ediyor. Arada bir macera cereyan etmemiş gibi davranıyor. Her zamanki mülâkatta komşu ağabey ile ne yolda muamele ediyor idiyse yine o yolda muamelede bulunuyor. Fakat bîçare Nurullah bu hâlde değil. O zavallının nutku tutuluyor.. Hicabından gözlerini kaldırıp hiçbirinin yüzüne bakamıyor. Mülâkatı mümkün mertebe kısa kesmeye çalışıyor. Bir özür, bir bahane bularak yanlarından çıkıyor. Kaçıp gidiyor.

Şüphe etmemelidir ki ilk mülâkatın vukuundan hiç bir kimse haberdar olmamıştır. Kâşif Efendi ile Zeliha Hanımın asla haberdar olamayacakları apaşikâr bir şeydir. Nurullah hâne-i pederden ilk defa olarak gaybubet etmiş değil ki o geceyi nerede geçirdiği merak edilsin. Kâzım Bey ile Sezayidil Hanım eğer Ceylan'ın hâl ve tavrında bir tagayyür görmüş olsalardı belki bir iştibaha düşerlerdi. Ceylan ise aynı aynına her zamanki Ceylan! Yaptığı işten dolayı vicdanen asla müteessir değil ki dâî-i iştibâh bir hâli ve tavrı görülebilsin. Bu sırdan haberdar olbilmesi lâzım gelen bir kimse tasavvur olunabilir ise o da Despino olmak lâzım gelir. Hâlbuki Despino o vukuatı tamamıyla unutmuş yalnız prostellânın cebine attığı lirayı

unutmuyor.

***

Günler değil aradan haftalar geçmiş olduğu hâlde ikinci mülâkat husule gelmeyip yalnız eski mülâkat-ı adiyyelerden birkaçı daha vukua gelmiş olduğunu haber vermek suretiyle silsile-i hikâyemizde noksan bırakmamış olmadık. Bir noksanımız var ki onu da burada itmam etmeliyiz:

Mülâkat-ı cismâniyye birden ibaret kalmış ise de mülâkat-ı rûhiyye demek olan muhabere Ceylan'ın yukarıya aynen derç olunan mektubundan ibaret kalmadı. Nurullah Bey bu mektuba cevap vermedi ise de Ceylan trafından ikincisi geldiği zaman cevap yazmamaklık edemedi. Zira ikinci mektubu daha akilâne yazılmış buldu. Ceylan bunda bademe maişetlerine bir nizam ve intizam vermek ve şu genç ömürlerinden istifadeyi kaçırmamak lüzumunu bayağı mukniane bir surette dermeyan ediyordu.

Nurullah yazdığı cevapta bizim memleketimiz için usûl-i maîşet-i İslâmiyye ve Osmâniyyeye böyle taban tabana zıt olan bir maîşet-i bâtılaya nizam ve intizam konulamayacağını ve bu tehlikeli yolda devam ile göz göre göre kendilerini tehlikeye atmak akıl ve hikmetle tevfîk-i kabûl ettirilemeyeceğini anlatıyordu. Ceylan buna da cevap yazdı. Amante ve metres sûret-i maîşeti usûl-i maîşet-i Osmâniyye ve İslâmiyye ile vakıa tevfîk-i kabûl ettirilemez ise de bu maişet yalnız avam olup havas âleminin maişeti böyle olmadığını ispat için birtakım hanımların, beylerin münâsebât-ı âşıkanesini sayıp döktü ki esrar ve hafâyâsına şu genç kızın, şu çocuğun nasıl olup da bu kadar vukuf peyda etmiş bulunmasına Nurullah Bey pek ziyade şaşıp kaldı.

Ama Ceylan'ın bu mektubu ile de mülzem olmadı. Cesur Ceylan'ın fedakârî-i âşıkanede bu derecelere varması her hâlde kendisi için pek büyük bir tehlike olup vakıa her tehlikeyi göze aldırmak cesaretinde ise de bu cesaretin pek nâ-be-mahal bir cesaret olduğunu ve âlemin lisân-ı terzîline düşmek asla hoşa gidemeyeceğini anlattıktan maada kendisi bir erkek olduğu hâlde bile erkekliği şanı için de bu "skandal"lara(terzilât-ı umûmiy-

yeye) takat getiremeyeceğini kat'iyen bildirip:

"Ben henüz mesleği taayyün etmemiş bir adamım. Bir baltaya sap olmak için henüz taslanmamışım bile. Her ikimiz baba eline bakıp dururken bir cinnet-i âşıkane ile istikbalin de mahvedilmesine ben rıza gösteremem".

Hükmünü pek ciddî bir tavır ile ortaya koydu ki hiçbir şeyden yılmak şanından olmayan Ceylan dahi bu söz üzerine düşünmeye başladı.

Nasıl düşünmeyecek? Vüs'at-ı zekâsına hudut tayini mümkün olmamakla beraber Ceylan Nurullah üzerindeki tesîrât-ı hevâ ve garamı arttırarak yakın bir zamanda nikâhlarını akdettirmeyi üssü'l-esâs-ı ümîd ittihaz etmiş ise de işte Nurullah Bey bir baltaya sap olmaksızın hiçbir şey yapamayacağını anlatıp duruyor. Denilebilir ki ilk defa olmak üzere kesr-i cesâret edecek tehdidi Ceylan Hanım, Nurisinin bu akilâne sözlerinde buldu.

Bu suretle mektuplaşmakta devam olunur idi. Ceylan'ın sorduğu ikinci mülâkat henüz vukua gelemedi. Fakat mülâkat-ı âdiyenin bazılarında dahi Fransızca olarak bu mesele meydân-ı mubâheseye konularak o ilk mülâkatın vukuu bile ne kadar gafilane bir muamele olduğunu Nurullah Bey Ceylan Hanıma pek hakimane bir surette şerh ve izah eyledi. Ceylan mukabele için bütün kudret-i mantıkiyyesini ortaya döküyor ise de muânedenin mükâbereye, mükâberenin de safsataya vardığı setrolunamıyordu.. O mülâkat vuku buldu da sanki ne kazanıldı? Böyle şeylerin tecdîd-i tahassürden başka ne semeresi olabilir? Ama gençlik lezâizinden istifade edelim imiş. Makul ve emin bir surette edilecek olan telezzüzler bilâhare insanı pek ziyade telhkâm ederler.

İlk mülâkat üzerinden tamam beş hafta mürur eyledi. Muhâberât-ı câriyye Ceylan'ın nazarıdikkatini her tarafa doğru sevk ederek hazır Nurullah Bey ile biraderane ve refikane münasebatından telezzüz ve istifade edegeldiği hâlde bu temiz ve pak münasebatı taharrüsât-ı visâl-cûyane ile dûçâr-ı iğlâk etmiş olduğuna nedamete de başladı. "Başladı" değil!

Eğer kendi vicdanına karşı dahi muânedesi olmasa idi o hiss-i nedâmetin ruhu içindeki muâhezatına tamamıyla mağlûp olacağına şüphe yoktur. Fakat vicdanı kendisini her taraftan sıkıştırıp da aciz bıraktıkça:

-Pek iyi ettim! Alaturka sosyete beni kendi hududundan harice tart edecek olursa Avrupa sosyetesi beni reddetmez. Kaçar gider, aktris olurum!

Diye daha şeni, daha müthiş cür'etler ile kendi vicdanını kendisi tehdide kadar varıyordu. Bereket versin ki Nurullah'ın muhâkemat-ı felsefiyyesi Ceylan'ı bilkülliye meyus etmiyordu. Ceylan mımıntılık ve miskinlik ile itham eylediği Nurullah'ın pek ağır giden şu mülâhazât-ı felsefiyyesi neticesinde kendi nikâhlarını kıydırarak bu buhrana hatime çekeceğini bilâşübhe ve lâ-reyb ümit ediyor, bekliyordu. Kat'iyen meyus olsa idi kendi vicdanına karşı ettiği tehdidi ikaa kadar varacağına şüphe etmemelidir.

***

Bir nimet elde iken insan onun kadrini takdir edemez. Her şeyde taharrî-i hakîkat ile zihnine idman vermiş olan fikr-i hikmet erbabı için söylemiyoruz. Alelumum ahvâl-i beşeriyye için diyoruz ki insan elde olan nimetin kadrini takdir hususunda acîb bir acz içinde bulunur. O nimetten daha bâlâ-terini ele geçirmek gayretiyle kendisini "Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olur" hükmüne duçar eyler. "Zaman olur ki hayali cihan değer" diyen şair dahi mutlaka bu hakikati tecrübe edenlerden olmalıdır. Bu hakikat şu romanımızda Ceylan nezdinde de tahakkuka başlamıştır. Yalnız Ceylan nezdinde de değil. Nurullah nezdinde dahi tahakkuka başlamış, hatta tahakkuk etmiştir.

Bu iki gencin eski münasebetleri ne güzel, ne tatlı bir münasebetti! Kendilerini görenek belâhatından gereği gibi kurtarmış iki familyaya mensup iki genç. İkisi de cehalet ve nazariyatça sadelik menzilesinden kendilerini kurtarmışlar. malûmatları vasi, hikmetleri derin. Ama Ceylan'ın bazı ahvali perdebirunluğa kadar varıyormuş. Çocukluğuna da hamlolunabilir.

Nurullah aklı başında bir adam ya! Yaşları kemale gelip de ilcâat-ı tabiiyye bunları birbirine daha başka türlü heveslendirmeye başladığı zaman münasebetleri daha tatlılaşması zaruridir. Ceylan bu nimet-i ünsiyetin, binde, on binde hatta memleketimzce yüz binde bir kıza nasip olamayacak olan bu müsâade-i ahrârânenin kıymetini bilerek onun netâyicini kendi muhaddariyet-i İslâmiyye ve Osmâniyyesine muvafık bir yoldan bekleyeceğine hiçbir kimse nezdinde, hatta bilâhare, kendi indinde bile mûcib-i tahsîn ve âferîn olamayacak bir tarîk-i hevl-nâkdan bekler de aklınca hem de bulur ise bulduğu şeyin bir butlandan ibaret olduğu kendi nazarında dahi tahakkuk ederek o nimet-i gaibe ve zayiaya kan ağlamaz mı?

İlk mülâkat üzerinden beş hafta geçti dedik. Daha onun vukuundan birkaç hafta evvelinden beri Nurullah ile aralarında mevcut olan münasebet-i refikane şeklini değiştirmişti. Değiştirdiği için de evvelki safvetin lezzeti kalmayarak hâlâ "musahabe" dedikleri mükâlemeleri bir "mücadele" bir "münazaa" şeklini âlmıştı. Her mülâkatta bunlar biribirinden ayrıldıkları zaman evvelkiler gibi ayrılamaya ayrılamaya ayrılmayıp belki bir an evvel o meydân-ı mücâdeleden kurtulmuş olmak azmiyle ayrılmaya başlamışlardı. Metânet-i efkârı olur olmaz tezelzülât ile münderis olmak şanından olmayan Nurullah meram anlamak bilmeyen şu deli kızdan bir dakika evvel kurtulmaya lüzum ve ihtiyaç hisseylediği gibi Ceylan dahi şu mankafa herifi bir defasında zebun edebilmekten bilmeyusiyye diğer bir defasında mağlûp edebilmek ümidiyle meydân-ı musâhabeden çekilmeye can atıyordu. Hele o mel'un birinci mülâkatın vukuundan sonra münasebetlerindeki şu tatsızlığı, şu acılığı da arttırdıkça arttıracak ahval çoğaldıkça çoğalıyor ve işte bunun için eski münasebetlerini bir nimet-i zâyia olarak her ikisi arıyordu.

Bu hâlden dolayı mesuliyeti Nurullah Beye yüklenmek muvâfık-ı insâf değildir. Değil mi? Zaten Ceylan bu mesuliyeti sevgili Nurisine tahmil etmek hiss-i nâdimânesinde değildir ki! Biz dahi bu hâlden dolayı Nurullah bîçaresini mes'ul tutmayı

muvâfık-ı insâf bulamayız. Gençlik, güzellik, şuhluk, şeydalık ile o genç adamın aklını başından almak az gelmiş ve muzika raks ile meclubiyyetini arttırmak dahi yetişmemiş gibi bir de bira kadehinin içine ergin afyon sürerek hiss-i hayattan dahi tecrit eyledikten sonra ona cinayet icra ettirmek nev'inden de değil belki onun aleyhinde cinayet ika etmekten ibaret bir hâlden dolayı delikanlı nasıl muaheze olunabilir.?

İşte mülâkat ve muhabereler teakup ve devam ettikçe bu hakayık noktaları birer birer Ceylan'ın insâf-ı rûhîsi önünde tecelli eylediğinden aklen, hikmeten müstahak-ı merhamet görülmeyen bu afacan kız insafen merhamete şayan görülecek bir hâle gelmiştir.

Hâlbuki hâl-i felâket-iştimâl bundan da ibaret kalmamıştır.

3
İhtiyarî Bir Firak

Ayşe Ceylan Hanımın öteden beri nasıl çılgıncasına bir fikr-i müfrite duçar bulunduğunu görmekte iken mahut birinci mülâkatın vukuuyla üzerinden beş hafta kadar zaman mürurundan sonra tab'ına ve fikrine arız olan itidale Nurullah Bey şaşmakta olduğu gibi aralıkta bir kere aklını daha ziyadece başına aldığı zamanlar Ceylan'ın kendisi de şaşmakta idi. İlk münâsebet-i refikane ve biraderaneyi ilelebet bozup mahvederek onun yerine çıkar veyahut çıkmaz olacağını henüz kendisi de tayinden aciz olacağı yeni bir yol açmış olduğuna bin pişman olup kâh o münâsebet-i sâbıkayı ne akla uyup da bozduğuna ve kâh şimdi şu pişmanlık ve ondan neşet eden meyusiyet nereden geldiğine bir mana veremiyordu.

Ahvâl-i rûhiyyece bu tahavvül, bu tebeddül pek mühim mesâilden olup bu meselenin hâlli için icap eden malûmât-ı esâsiyyeyi kütüb-i tabiiyyede bulamadığımız gibi bazı ezkiyâ-yı etıbbamızla sebk etmiş olan musahabelerimiz dahi bu pek nazik, pek mühim meselenin hâlli için bize bir salim yol gösterememiştir. Bu mesele ahvâl-i nisâiyyeye vâkıf olan kadınlardan başka hiçbir müşavir ile hallolunamaz.

Efendim o ilk mülâkatın vukuuyla Ceylan Hanım bir aralık pervasızlığı, perde-bîrûnluğu bilkülliye arttırmayı müteakip yani mülâkattan on beş yirmi gün sonra ahvâl-i umûmiyye-i sıhhiyyesinde bir tagayyür hissetmiş ise de o kadar hırçın olan bir tab'-ı âteşînin öyle olur olmaz tagayyürlere ehemmiyet vermeyeceği derkârdır. Evvelâ midesinde bir hazımsızlık peyda oldu. Bittabi bunu bir iştahsızlık takip eyledi. Güya gece tamamıyla uyuyamamış uykuya doymamış. Sık sık esner, lüzumsuz lüzumsuz esner. Gün geçtikçe bir iç sıkıntısı da bu ahvale munzam olur.

İlk haftalarda mülâkatın ikincisi için Nurullah Beye tezkire tezkire üzerine yağdırır. Her birinde diğerindeki sözlerden

ziyade tazyikkârane, hatta tehditkârane sözler ile ikinci mülâkatı istical eylerken dördüncü haftadan sonra bu teklifte o kadar ısrar göstermekte lüzum görememeye başladı. O birinci mülâkattan bilkülliye pişman olarak değil! Ama onu evvelki kadar şiddet-i mecnûnâne ile takip ederek de değil. Vuku bulmuş olmasıyla vuku bulmuş olmaması arasını muvazene eylediği zaman keşki vuku bulmamış olmasını tercihde bulunuyor ise de mademki vuku bulmuştur artık menzil-i matlûba temâmî-i vusûl için sebatkârane ikdamdan da geri durulmaması lüzumuna kani!

Fakat ahvâl-i umûmiyye-i sıhhiyyesindeki tagayyür her gün bir başka suretle artıyor. Bugün eski hâline bir göz kararması, yarın bir mide bulanması da munzam oluyor. Hâlâ hâlinden kimseye şikâyet etmiyor. Fakat sıhhatindeki tagayyür arttıkça artıyor. Burnuna uzaktan uzağa bazı kokular geliyor. Yemek kokuları gibi bir şey. "Gibi" değil! Âdeta yemek kokuları. Hem de ne fena yemek kokuları! Acaba bu yemekler kimlerin mutfaklarında pişiyor? Hiç böyle fena kokan yemekler yenir mi?

Bir gün yakında bir komşunun mutfağında o kadar fena yemek kokuları geldi ki Ceylan Hanımdaki mide bulantısını bir kat daha arttırdı. Midesinden doğru kabarıp gelen gaseyanı bir türlü men edemedi. Bu hâl mahut mülâkatın beşinci haftasında vaki olmuştur. Peder ve validesinin pek kıymetlisi olan Ceylan'ın bu veçhile ihtilâl-i sıhhati pederinden ziyade validesinin merakını mucip olarak sevgili kerimesinin hâl ve hatırını sormaya müsâraat gösterdi. Midesine dokunacak neymiş ki böyle....

Ceylan mide bozacak hiçbir şey yememiş olduğunu bittemin epeyce bir vakitten beri sıhhatinin tamamıyla yerinde olmadığını validesine anlatmaya başladı.:

-Anneciğim! Bu hastalık bende bir dermansızlık ile baş gösterdi. Bir iç sıkıntısı, bir miskinlik. Yediğimi hazmedemez oldum. Canım hiçbir şey istemez oldu. Hangi taamı görsem canım istemiyor. Bir titsinlik geliyor ki yemek değil a görmek bile istemiyorum. Kokusundan bile iğreniyorum. İşte bu gün gönlümü bu-

landıran şey dahi ta şu uzak komşudan rüzgârın getirdiği bir yemek kokusu oldu.

Sezayidil Hanım bu hikâyeyi adî bir hastanın tazallum-ı hâl yolundaki hikâyesi gibi bir tavr-ı terahhum ile dinlemeye başlamış olduğu hâlde hikâye ilerledikçe hanımın hâli, tavrı da başkalaşıyordu. Hikâyenin yarısından sonra âdeta günahını papaza itiraf eden günahkârı papaz nasıl bir hâl ve tavır ile dinlerse Sezayidil dahi kızını öyle bir tavır ile dinliyor. Bir günahkârın, sûret-i hikâye-i hâli ama o günahkâr kendi günahından haberdar değil! Günah, kabahat, cürüm, hata denilen şey hatırına bile gelmiyor.

Ceylan Hanım hikâyesini bitirdiği hâlde Sezayidil Hanıma bir durgunluk geldi. Teselli yollu olsun bir şey söylemiyor. Ne düşündüğünü Ceylan sormaya lüzum gördü. Validesi gayet kederli bir tavırla:

-Ne düşündüğümü nasıl söyleyim kızım? Benim düşündüklerim sahih olmak lâzım gelir ise....

-Ey! Sahih olmak lâzım gelir ise?

-Of Ceylan söyleyemeyeceğim. Hayır hayır! Ben divane olmuşum. Hiç öyle şey mi olur?

-Nasıl şey mi olur anneciğim?

Validesinin bozgunluğu Ceylan'da da bir şaşkınlık peyda etmeye başlamıştı. Şeytanlara ders-i melânet tedrisine muktedir olan bu afacan kız validesinde gördüğü bozgunluktan, telâştan bazı şüphelere düştü ise de o şüphe ettiği şeylere vücut veremekte validesine de takaddüm eyliyordu.

Ana kız hayli zaman biribirinin yüzüne bakışa kaldıktan sonra Sezayidil Hanım bu dokunarak, öksürerek, kâh kâh hafakandan boğuluyormuş gibi hâllere girerek dedi ki:

-Ceylan! Bu senin dediğin şeylere bakarsak... şey demek oluyor. Bunlar bir kadın için gebelik alâmeti sayılır.

-Gebelik alâmeti mi?

Ceylan bu sözü âdeta bir nevi çığlık suretinde söyledi.

Validesi kızının çığlığından ürkerek:

-Canım, dur, korkma. Birdenbire korkup da kendine bir fenalık...

Diye Ceylan'ı tesliyete lüzum görüyor idiyse de insanın derununu alâim-i vechinden okumaya muktedir bir fizyonomist (insanın ahvâl-i derûnunu suratındaki alayimden anlayan müdekkik) bir psikolog(ahvâl-i rûhiyye müdekkiki) Ceylan'ın bu çığlığı içinde sevince benzer avazeler, bu çığlık esnasındaki evzâ-ı mütelâşiyânesi içinde sevince benzer çırpıntılar bulabilirdi.

***

Ana ile kız bâdi–i emirde gayet muhterizane bir muhavereye başladılar. Sezayidil Hanım kızına sorduğu sualleri pek korkarak soruyor, Ceylan dahi verdiği cevapları güya gayet korkarak ve utanarak veriyordu. O ser-bâz Ceylan'ı şimdi validesinin karşısında görmüş olsaydınız hâl-i sabâveti içinde olanca masumiyeti henüz berbat olmamış afif bir muğfel zannederdiniz. Fakat ne zannederseniz ediniz Ceylan her şeyi validesine itiraf ediyor. O itiraf sözlerini birer birer işittikçe zavallı Sezayidil Hanım ne hâllere giriyor. Kendisi dahi tamamıyla alafranga-meşrep bir eski perende-bâz ama bir genç kızın bu derecelere kadar cür'etine müddet-i ömründe bir an bile imkân tasavvur etmemiş olduğundan her itiraf bîçare kadıncağıza bir gülle gibi isabet ediyor. Ceylan'ın pîşgâh-ı hitâbında kıvrım kıvrım kıvranıyor. Sanki asıl mücrim kendisi imiş de Ceylan kendisini istintak ediyormuş gibi sıkılıyor. Helâkını arzu edeceği geliyor.

İstintak ve itirafın hitamında nihayet Ceylan:

-Ne yapayım anneciğim. Nuri'yi başka türlü yola getirmeye imkân bulamadım ki! Hangi taraftan hücum ettim ise karşımda bir kale duvarı gibi bir metanet buldum.

Dediği zaman validesi o bir dakika evvelki makhûriyet tavrını tebdil ederek:

-A bedbaht! Tasavvur ettiğin şeyi mevki-i icrâya koymaz-

dan evvel bir kere bana da niçin söylemedin?

Diye tavr-ı terahhumu tavr-ı tekdîre tahvil etmeye kalkıştı ise de Ceylan:

Söylemiş ya söylememiş olsa idim ikisi bir yere çıkardı. Ya muvafakat edecektin, ya etmeyecektin. Değil mi? Muvafakat etmeyecek olsa idin ben yine kararı icra ederdim. Zira bundan başka çarem kalmamıştı. Gönlüme meram anlatamazdım.

Yolundaki mukabelesini her zamanki cür'etli tavırları gibi bir tavırla söyleyince validesi biraz yelkenleri indirerek:

-Hayır a kızım. Sözümü anlamıyorsun. Bari Nuri'den nikâh için kuvvetli bir söz, ciddî bir vaat aldında mı?...

Dedi. Ceylan dedi ki:

-Ne söz aldım ne vaat! Nuri'yi birasına afyon katarak uyutmadıktan sonra burada alıkoymaya bile muktedir olamazsam söz almaya, vaat almaya nasıl muktedir olabilirim? Fakat Nuri şân-ı merdîyi ihlâl etmez. Vakıa işte bir ayı geçtiği hâlde henüz ümit verecek hiçbir şey demedi ama beni şu hâlde âleme kepaze ederek terk edip gitmez ya?

Bu son söz Ceylan'la validesini düşündürmeye başladı. Kadıncağız düşünüyor ama bir şeye karar veremiyor ki! Kızına bundan başka bir ümidi olup olmadığını soruyor. Başka bir ümidi olduğuna dair bir cevap almak şöyle dursun bu kadar mektuplar yazmış ve ara mülâkatlarında şifahen dahi yalvarmış olduğu hâlde Nurullah Beyi ikinci bir mülâkata irza edememiş olduğunu meydana koyunca Sezayidil Hanımda mukaddematı peyda olmaya başlayan cüz'î bir hükümsüz ümitler dahi mahvolup gidiyor.

Ana ile kız arasında şu muhavere biraz daha uzandı ise de bizim için ehemmiyet götürecek yeni bir şey meydana çıkarmadı. Hep evvelce söylenen sözler tekrar olunurdu. Şu kadar ki muhavere uzadıkça mebadisinde bu küstahlığın Nurullah Bey tarafından bir nikâh akdiyle tamir olunabileceği hakkında peyda edilebilen zayıf ümitler dahi bilkülliye dûçâr-ı zaaf olup gidiyorlardı.

Birkaç defa sözün münkatı olması üzerine Sezayidil Hanım kızının yanından ayrılmak için davranmış ve her defasında davranışından cayarak yine oturmuştur. Fakat ne davrandığı zaman hangi iş için nereye gideceğini düşünerek davranmıştır, ne de oturduğu zaman ne sebep ve ümit ile oturduğunu bilerek oturmuştur. Ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırıp kalmış olan bu zavallı valide nihayet bir daha davrandı. Ve bu defa. Ve bu defa davranışında artık oturmayıp çıktı gitti.

Bu itirâf-ı cürm istintakında Ceylan'ın hâli asıl nazarıdikkati celp edecek bir hâldir. Evvelce dahi dediğimiz veçhile validesi karşısında kâh kâh görülen telâşları içinde bile yeisden ziyade sevince hamlolunabilecek vazlar, sesler, sözler görülür. Hele bazı kere dahi ettiği küstahlıktan hiç de pişman değilmiş gibi gösterişler yapıyor ki validesini bilkülliye meyus eden şey de işte bu hâllerdir. Ama hakîkat-ı hâl aranırsa Ceyln'ın bu ettiği işten pişman olmasından, bin pişman olmasından başka bir şey bulunamaz.

Ceylan hâl-i hamlini validesi tarafından sebebiyet gösterilen şu muhavereye gelinceye kadar bilmiyordu. Bilse idi o validesine sayıp döktüğü alâyim-i nâ-mizâcîyi kendisi takdir ederek:

-Ben gebeyim! İşte bunlar hâl-i hamlden neşet eden şeylerdir.

Derdi. Yalnız bu kadarıyla da kalmazdı. Hâl-i hamlin ef'âl-i fizyolojiyyesi kendisinin ahvâl-i psikolojiyyesine ettiği tesiri de anlardı. Vakıa kütüb-i tıbbıyyede bile henüz bast ve temhîd ve izah ve tafsil edilmemiş olan bu hâli bir körpe kızın takdir edememesine şaşılmaz. Bu hâl kadınlar, bahusus beş altı çocuk doğurmakla beraber bunları ineklerin doğurmaları gibi doğurmayıp ahvâl-i hamle dikkat etmiş ve hakayıkına vukuf kesbeylemiş olan kadınlar nezdinde dikkat olunmuş, anlaşılmış ahvaldendir.

Kadınlar anladıkları bu hâlleri îzâhât-ı fenniyyesiyle anlatamazlar ise de onların tahkîkat-ı zâtiyye ve tedkîkat-ı şahsiyyeleri bir daha tetkik ve tetebbu edilince şu hâl zahir olur ki:

Bir kadının erkeğe en ziyade hevesi beyzâ-i müvellidenin telakkuh istidadını itmam etmiş olduğu zamanlarda görülür. Ameliye-i telkîh icra edilip de çocuk ruşeym hâlini kesbedince şu ameliye-i fizyolojiyye kadında erkeğe olan inhimâk-ı tâm-ı nisvânîyi tadil ediyor. Vakıa genç ve tecrübesiz kadınlar bu tadilin pek de farkında olmuyorlar ise de biraz yaşlıca ve sâhib-i dikkat ve tecrübe olan kadınlar bunun pek âlâ farkında oluyorlar. Hele üç dört aydan sonra cenin tamamıyla teşekkül ettiği zaman her kadın kendisinde bu inhimaksızlığı buluyor ise insanlığa mahsus olan alışkanlık hayvaniyyetin bu hâl-i tabiîsine galebe etmiş olduğundan o fikdân-ı inhimakı erkeğinden gizliyor. Fakat daha sonraları erkeğin rağbetine mücerret bir vazifeye katlanmak suretinde tahammül eyliyor. Nisvanın bu hâlini apaşikâre görmek için kadının kırk beş elliye, hâsılı istidâd-ı zâtîsinin tayin etmiş olduğu seneyi geçerek füyûz-ı nisvâniyyesi bütün bütün kesildiği zaman erkeğe olan rağbetsizliğini düşünmelidir. Cenâb-ı sâni-i a'zam iki nev'in biribirine olan inhimak keyfiyetini bihakkın tarif kabul edemeyen o lezzeti derç etmiş ise bunu bir lehv ü lu'b suretinde yapıvermemiştir. O bir çift insana te'yîd-i nev'iyet için gördüreceği azim bir iş vardır da o vazifeyi ifaya kendilerini mecbur etmek için bu zevki o fi'l-i fizyolojîye demc eylemiş. O vazifenin ifasına lüzum kalmadığı zamanlarda o lezzetin bekasına da lüzum kalmaz. İşte hâl-i haml bu lüzumun muvakkatan kalmamış olduğu bir zamandır ki ama bu adem-i lüzum yalnız kadına göre olup erkek bu hâlden müstesnadır. Müstesna olduğu içindir ki nev'-i beşer bittabi kesîretü'z-zevcât olan hayvanlardandır. Güvercinlerde olduğu gibi insanlar dahi vahîdetü'z-zevce olsalar idi kadının haml ve nifas ve rızâ' hâlleriyle erkeğin dahi hemhâl olması lâzım gelirdi. Zira güvercin, bülbül vesair zevce-i vâhide sahibi olan hayvanlardan dişilerin kuluçkalık hâline erkekler dahi tamamıyla müşterek olurlar.

Asıl erbabı taraflarından başkaca ve uzun uzadıya muhtâc-ı tedkîk olan bu mesele-i fenniyye şu romanımızın zemini için lüzumu derecesinde tetebbu edilmiş sayılabilir. İmdi biz şu tetebbu ile biliktifa demek isteriz ki eğer ilk mülâkatta Ceylan hâmil

kalmamış olsaydı o şiddet-i mecnûnânesi üzerine ne Nurullah'ın sözlerine, ne kendi vicdanının muahezatına kulak bile vermeyerek mülâkatların ikincisini, üçüncüsünü ve hatta daha ziyadesini talep ve ilhâh ve ibramda derecat-ı cinnetinin sonuna kadar varırdı. İhtimal ki bu şiddetle irtikâb-ı cürm ve cinayât bile Ceylan'ın gözünde küçülürdü. Ancak ruşeymin teşekküle başlaması bu kızdaki ahvâl-i fizyolojiyye-i nisvâniyyenin-kendiliğince haberdar bile olmadığı hâlde-itidalini icap eylediği için iş velev ki şimdilik olsun o şiddet-i mecnûnâne derecelerinin biraz aşağı mertebelerinde kaldı.

Hele validesiyle olan hasbıhâl hitama erip de validesi çıkıp gittikten sonra Ceylan'ın, artık cür'et ve cesareti gereği gibi kırılmış olan Ceylan'ın hâli kendisince dahi ciddî bir mülâhazaya şayan görülecek bir hâl oldu, kaldı. Lâkin ne kadar mülâhaza olunursa olunsun Nurullah'ın mürüvvet-i merdânesine müftekır kalmaktan başka Ceylan için nokta-i ümîd bulunamıyordu.

Ahvâl-i ictimâiyyeye ehemmiyet verebilecek kadar uyanmış olan kadınlar, kızlar Ceylan'ın şu hâli üzerine ne kadar derin düşünseler becâdır. "Düşünebilseler" değil! Vakıa düşünebilmek iktidarı pek büyük bir iktidar olup erkeklerin bile hepsinde bulunamaz. Kadınlarımızda ise bittabi daha az bulunur. Lâkin bu misillü ince mebâhisde insan iktidarını da zorlamalıdır. Mutlaka düşünmelidir ki: Ceylan bu hareket-i mecnûnâneyi amden ve kasden ve Nurullah gibi gerçekten dost olan bir refikin nesâyihine rağmen ika etmiş olduğu hâlde bu derecelerde nadim, pişman olur ve o nedametle bu kadar yeis getirir ise ya maazallahü teâlâ bir muğfil-i mel'ûn bir duhter-i ma'sûmda bu hâl-i ye's-iştimali ika etmiş olduğu zamanki nedamet, pişmanlık, meyusiyet ne derecelere varır? Dua edelim ki Cenabıhak erkeği de kadını da böyle bir hatadan muhafaza buyursun. Akıl ve iz'ânını muhafaza buyursun da onların delâlet ve irşadıyla erkek kadın herkes masun kalsın.

***

İlk mülâkatın beşinci haftasında vukû-ı hamli ispat edecek en büyük alâmetin henüz nazarıdikkati celp edememiş olması

Ceylan'ın, feminizm gibi en muğlâk bir meselede sâhib-i yed-i tûlâ bir feylesof kesilmiş olan Ceylan'ın nazarıdikkatini celp edememiş olması şâyeste-i hayrettir. Kendisi gibi vücutça sahih ve salim, bünyece kavi ve metin olan bir kızda kronometrik bir intizamdan ayrılmayan ahvâl-i şehriyye bu defa sekiz on gün teehhur etmişti de o afacan kız bundan hiç bir mana çıkaramamıştı. Yukarda hulâsaten yazdığımız ilk muhavereden sonra vuku bulan muhavereleri esnasında validesi bunu sorduğu zaman bile Ceylan birdenbire sualin ehemmiyet-i mahsûsasını anlayamayarak "bundan ne çıkar!" yollu bir kayıtsızlık ile cevap verince validesi:

-Bundan ne mi çıkar? Zekâveti, feraseti, kimseye vermediğin hâlde bu kadar bir şeyi de anlayamadın ha? Bir kadın ile bir erkek arasındaki hiçbir fark olmadığına, olamayacağına dair ettiğin davaları, okuduğun frenk kitapları sana bunu söylemediler mi a kuvvetsiz? Erkek ile kadın arasında başka hiçbir fark olmasa bu fark kâfidir.

Diye kızının bu hususta ki cehlini yüzüne çarparcasına bir tavr-ı tekdîr ile mukabele etti.

Hakikat feminizm davaları içinde pek çok haklı şeyler mevcut olduğu kabil-i red ve inkâr olamamakla beraber ne ukûla ne şerâyia tevfîk-i kabûl edemeyen birçok batıllar bulunduğu dahi kabil-i red ve inkâr olamaz. Erkek ile kadının tesâvi-i tâmmı davası târih-i tabiîye bile mugayirdir. Tab'an zevce-i vâhide sahibi olan hayvanattan yumurta üzerine yatmak ve yavruyu çıkardıktan sonra iaşesine hizmet etmek gibi ahvalde erkek ve dişi müsavi iseler de yumurtayı telkîh eylemekte erkeği dişisine müsavi olmak şöyle dursun müşabih bile değildir. Medeniyet-i hâzırada kadınların pek çok hukuku izaa edilmekte bulunduğunu biz dahi teslim ederiz. Fakat feminizm hayalâtının tamamıyla vücut bulması suretiyle husule gelecek olan bir medeniyet-i müstakbeleyi şimdiden, şöyle uzaktan uzağa nazar-ı tahayyülden geçirdikçe bu medeniyetin şimdiki medeniyetten daha pek çok ziyade ucâbetler, garabetler göstereceğini hükme kadar varmaktayız. O hâlde erkek kadına mağlûp ve ze-

bun kalacağı bile cümle-i hayâlâtımızdan baîd olmayıp fakat müsâvât-ı kâmileleri hâlinde dahi ahvâl-i medeniyye o kadar herc ü merc olmuş bulunacaktır ki bu intizamsızlık karşısında hayvânât-ı âdiyenin muâşeret-i tabiiyye-i zevciyyesi bile ukalâyı imrendirecektir.

Avrupa gazetelerini sırasıyla okumakta devam edenler her türlü münasebâta dair gördükleri havadisi hakikî bir fikr-i hikmetle tetkik ve muhakeme etmelidirler. Her biri erbâb-ı mütalâayı hayretten hayrete ilka eden o hâller şimdiki şu zaman için hâdisât-ı fevkalâdeden addolunarak insanları dûçâr-ı hayret ediyorlar ya? Müstakbelen bu hâller ahvâl-i âdiye hükmünü alırlarsa ahvâl-i umûmiyye-i beşeriyye ve medeniyyenin ne suret kesbedeceğini şimdiden görmek mümkün olur. Maazallahü taâlâ öyle bir hâle karşı hayvanattaki maîşet-i tabiiyye hakikaten bakiyye-i akla malik olanları imrendirecek bir şey hükmünü alır.

Ne ise işin buralarını feminizm tarikinde mertebe-i gulüvve varanların düşüncelerine bırakalım da biz hikâyemizde devam edelim:

İşin üzerinden iki üç hafta daha mürur ettikten sonra Ceylan'da alâyim-i haml o kadar zahir oldu ki bir menkûha için şan ve şeref olarak cihana ilânıyla iftihar edilen bu hâl bir gayr-ı menkûha için bittabi rezâilin eşna'ı hükmünü alarak örtbas edilmek lâzım gelmekle berber örtülüp basılamayacak bir suret peyda eyledi. Despino dahi bu sırra mahrem edilmek lâzım geldi. Hayvan Despino:

-A! Böyle şeyler olabilir, dünya yıkılmadı ya?

Mukaddeât-ı tesliyetkâranesiyle birtakım mel'unane çareler anlatmaya başladı. Gariptir ki Sezayidil Hanımın hâl ve tavrı bu yoldaki nesâyih-i mel'ûnâneyi nefret-i lâyıkasıyla telâkki ettiğini pek de göstermiyor. Haniya bir zaman gelip de Despino bu nasihatlarda derece-i ısrâra varacak olsa valide hanım yola gelebilecek gibi evzâ ve etvârda bulunuyor. Yalnız Ceylan Despino'nun sözlerini büyük bir teessür ile telâkki ederek:

-Iskat, ha? Allah göstermesin. O ne büyük cinayettir? Frenk kitaplarında bile bu vahşiliğin aleyhine muhakemâtla sahifeler doldurulmuştur.

Diyor da validesi kızının bu mütalâasına da iştirak etmeyerek:

-Seni böyle berbat eden o frenk kitapları değil midir?

Tekdirini de Ceylan'ın yüzüne çarpıyor. Alınız size ana ile kız arasında bir kavga! Ceylan:

-Bu hâl benden başka bin kızın daha başına gelmiş, onlar dahi frenk kitaplarıyla mı ıdlâl olunmuşlar.

Diyor. Sezayidil Hanım:

-Bir delikanlıyı uyutup...şeytanetini hangi kız düşünmüş? Bunu olsa olsa Frenk kitabından akıl alan matmazeller düşünebilirler.

Diye hiddetin derecesini arttırdıkça arttırıyor. Ana ile kızın arasını bulmak gayreti Despino'ya kalıyor. Henüz yeis ve füturu mucip bir hâl olmadığından bahisle Ceylan'ı kolundan tutarak anasının yanından ayırıyor. Maazallah bir rezalet ki bundan filhakika savn-ı samedânîye dehâlet lâzım geliyor.

Ana ile kız arasındaki şu kavgaya dikkat etmiş iseniz anlamışsınızdır ki: Ceylan Avrupaca bu gibi ahvalin hakayıkına vâkıf olamamıştır. Bu adem-i vukûfunu da en büyük bahtiyarlıklardan addedersiniz. Avrupa'da böyle cinayetkârane bir muvasala mahsulü olan bîgünah çocuklar hakkındaki muamele Despino'nun tavsiye ettiği muameleye pek muvafıktır. Umumî vilâdehanelere müracaat eden matmazelleri ahad-ı nâsdan olan kızlar olup bunlar şerîk-i tohumları olan erkekler ile irtikâp ettikleri muamele-i gayr-ı meşrûayı işte "ahrarane izdivaç" tabir eyledikleri yolda tevcih ve tevil ederek mahsûl-i muhabbetlerini yok etmeye mecburiyet görmezler. Fakat az çok sıraya gelen familyalardan olan kızlar için ya ıskat veyahut bade't-tevlîd idam pek ziyade hükmünü icra eden bir âdet-i kabîha olup bundan dolayı mahkemelere vürud eden davalar nadir addolunmak ihtimalin kat kat haricindedir. Bereket

versin ki Ceylan Avrupa âdât-ı kabîhasının bu cihetce henüz malûmatını itmam etmemiş olduğu için Despino ve validesinin o yoldaki mukaddeme-i teşvikatını reddetmiştir.

***

Hâl-i haml ikinci mahı tekmil ettiği hâlde ne ara mülâkatlarında ne de teâti olunan tezkirelerde Ceylan Nurullah Beye bu hâli haber vermemiştir. Bu münasebetlerle teâti olunan fikirler yalnız akd-i nikâha dair olup Ceylan bir çift zevç ve zevce teşkil ettikleri zaman ne güzel ittihad-ı dil ü cân ile ne tatlı bir maişetten mesut ve bahtiyar olacaklarını tasvir ile iktifa eylemektedir. Nurullah ise bu ağızlara gelemiyor ise de Ceylan'ı kat'iyen meyus edecek bir sözde de bulunmuyor. Mekteb-i Hukûk'un son senesini ikmal etmiş ise de tez imtihanları bir sene sürecek, o imtihanlar bittikten sonra dahi bir iş, bir memuriyet hazır ve amade değil a?

Git gide hasbıhâlin bu suretlerine Sezayidil Hanım dahi ufaktan ufağa iştiraka başladı. Hâl-ı hâzırda gerek Ceylan'ın gerek Nurullah Bey'in aç ve çıplak kaldıkları yok ya! Zaten ilerdeki zevç ve zevce arasında mülâkatlar bile!... vukua geliyor. Aralarındaki rabıtayı bir nikâh-ı şer'î tahkim edivermek iki familyanın ikisi için dahi mûcib-i külfet bir şey değil. Düğün dernek ne lâzım? Alafranga bir izdivaç her külfetten azadedir. Nurullah Bey muvafakat edecek olsa Kâzım Beyin asla muhalefet etmeyeceği muhakkaktır. Kâşif Efendi ile Zeliha Hanıma gelince bunların dahi rızalarını istihsal bir emr-i muhâl sayılamaz.

Sezayidil Hanımın şu akilâne ve çaresazane mütalâatı haddızatında reddolunabilecek mütalâattan değilse de Nurullah Beyin mütalâatı başka. Delikanlı kendi mütalâatını kimseye söylemiyor. Söylenilecek gibi şeyler değil ki söyleyebilsin.Vakıa Nurullah Bey dahi görenek kuyudundan kendini tahlis etmiş serbest fikirli bir adamdır. Hatta feminizmin dahi birçok cihetlerini o fikr-i ahrârânesine kabul ettirmiştir. Kadın ile erkeğin nev'-i vâhidden ibaret olması ve aralarında hiçbir fark bulunmaması derecesindeki ifrata henüz varamamış ise de

bunların biri birinden bütün bütün başka birer mahlûk oldukları fikrini dahi çoktan reddetmiştir. Nurullah Bey Ayasofya medreselerinden Hafız Mehmet Efendinin dersine devam ettiği müddet zarfında yalnız nahiv ve mantık ve meani ve bedi ve beyanı tevsi ve tamik ile kalmamıştır. Muallim ile müteallim aralarında bittabi büyük bir muhabbet peyda olarak Hafız Mehmet Efendi ile sık sık vukua gelen musahebatını hep ahkâm-ı şer'iyye hakkında tetkikat suretine koyduğundan hikmet-i İslâmiyyece büyük büyük netâyice vasıl olmuştur. Bu netâyici Avrupa kitaplarından vuku bulan tetebbuatıyla mecz ederek zihninde feminizmin sûret-i İslâmiyyesini dahi tasvir ve teşkil etmiş olduğundan bu mesele-i azîme-i medeniyyenin Avrupalıcası bizim için ne kadar müthiş ve mühlik olacağını çoktan kestirmiştir. Ceylan ile aralarında sebk eden mubahasatta ikisinin fikrini tevhide mani olan hâl dahi işte Nurullah'ın Müslümanca bir feminizm fikrinde olduğu hâlde Ceylan'ın Avrupalıca bir feminizm fikri ve gayretinde bulunması kaziyesidir. Şimdiye kadar meselenin kenarından köşesinden edilen mebâhisde Ceylan'a kendi fikrini kabul ettirememiş olduğu hâlde izdivaç gibi bir mesele-i hayatiyye hakkındaki fikrini kabul ettirebilmek memuldur ki söyleyebilsin. Bahusus ki izdivaç hususundaki efkârı Ceylan'ın efkârına taban tabana zıt ve muhaliftir.

Nurullah düşünüyor ki Ceylan henüz kız iken bu kadar çılgın bir Ceylan'dır. Bir delikanlı ile bir kız arasında hiçbir fark bulamıyor. Yarın bir zevç ile zevce rasında fark bulabilecek mi? İhtimal ki fark bulabilsin. İhtimal ki o farkı bularak tasavvur ve hayale sığmayacak kadar iyi bir zevce çıksın. Zira bu sınıf mahlûklar hâl-i vasatîde kalamayıp ya bir uçta ya öteki uçta bulunurlar. Uçtan uca, bir müntehadan diğer müntehaya sıçrarlar. Fakat ya Ceylan zevç ile zevce arasında da bir fark bulmaz ise? Ya "erkek için istediği gibi gönül eğlendirmek mutat olduğu hâlde kadın için neden mutat olmasın?" derse? Bu hâl Ceylan'ın mehazı, mahall-i temaşşuku olan Avrupa'da nevâdirden midir? Avrupa'da kesret-i zevcât yokmuş. Dinen ve kanunen herkes zevce-i vâhide ile iktifaya mecburmuş. Güzel ama hâl ve ikti-

darı müsait olan kibar ve hatta orta kibar âleminden zevce-i vâhide ile iktifa eden kim imiş? O kadar tiyatro aktrislerini, o kadar "demi-mondaine" dedikleri fevâhişi kimler idare ediyorlar imiş? "midinedte" denilen ve dikişçi ve yapma çiçekci gibi amele kızlardan müteşekkil olan bir alay kızların az çok gizli veyahut az çok aşikâr şerîk-i hayâtları kimlermiş?

Bir de bunun mukabilini düşünelim. Kocaları bunlardan ibaret bulunan kadınların mahremiyetleri âlemlerine de girelim. Bunların hangisini gerçekten zevc-i vâhid ile müktefi bulabiliriz? Paris'te Bir Türk romanımızda bu hâllere dair birçok esrardan bahsetmiştik. O roman ki elsine-i şarkiyye mektebinde tedris olunduğu zaman muallim:

-Bunu yazan Osmanlı Paris'i iyi görmüş, iyi tanımış.

Demiş idi de o derste hazır bulunan meşhur Diyojen ve Hayal gazeteleri sahibi müteveffa Teodor Kasap Efendi muharririn memâlik-i Osmâniyyeden harice çıkmamış olduğunu dermeyan ettiği zaman ne muallimi ne şakirtleri inandıramayıp iş Paris'te Osmanlı ve İstanbul'da Fransa sefaretlerine kadar intikal eylemişti. Fakat Paris'te Bir Türk romanı yazıldığı zaman bile bizim bu romanımızın vukua geldiği zaman arasında yirmi beş sene mürur etmiştir. Bu romanın vukua geldiği zaman ile şimdiki zamanımız arasından da otuz dört sene geçmiştir.

O bir rub' asır zarfında Avrupa ve bilhassa Fransa ve orada da bahusus Paris şehri ne kadar terakki etmiştir!... Bu zamanlar Paris'te kadından tabip ve avukat henüz hayâlât-ı müsteb'ideden ibaret sayılacak bir hâl ve surette mevcut idi. Kadın arabacılar hayâlât-ı müsteb'idede dahi dahil değildi. Bilâhare her şey terakki ettiği gibi feminizm dahi terakki ede ede bir dereceyi buldu ki elyevm "mariage libré" metalibi meydana çıktı.

Evet Paris'te bir bölük halk mariage libré'ye tarafdar olabilir. Bu fikirlerin mukaddematı birçok zamandan beri onlar nezdinde mevcut olduğu gibi netâyicinin dahi meydana çıkmaya başlamış olması onlar için büsbütün garâib-i hayret-bahşâdan ibaret sayılamaz. Bir kadın ile bir erkek istedikleri anda birleşip istedikleri anda ayrılabilirler. Diğerleriyle yine böyle ko-

layca birleşip ayrılabilmekteki muhtarîlerini muhafaza ederler. Ama aralarında muhalefetler vukua gelebilecekmiş. O davalarını da bıçak ile, kurşun ile fasl ve hasm etmek yolu bunlar için açıktır. Fakat bizim ahvalimiz hiç olmazsa şimdiki şu hâlimiz onların ahvaline makîs olabilir mi? Binaenaleyh bir Nurullah Bey nâ-be-mevsim olarak feminizmin son derecesine sıçrayıvermiş olan bir Ceylan ile akd-i nikâha cesaret bulabilir mi?

***

İnsanın nîk ü bed ahlâkı, mertebe-i insâniyyesi hâl-i sükûn ve sükûtunda tayin olunamaz. Arbede-i hayât içinde meziyât-ı mahsûsası kendisini göstermelidir ki o adama bir mertebe tayini mümkün olabilsin. Bizim Ceylan fikrindeki olan taşkınlığın eserini şöyle bir cür'et-i mücrimâne ile ortaya koymuş bulunmasa idi gayet şen, şatır, biraz da açık saçık bir kız olmak üzre hükmedilir kalırdı. Nurullah dahi böyledir.

Ceylan ile münâsebât-ı refikanesi devam ettiği müddet zarfında bu delikanlıda şâyeste-i muâheze hiçbir hâl göremeyiz. O münasebetin "biraderane" olmayıp da ylnız refikane mertebesinde kalmasını bile şâyeste-i muâheze göremeyiz. Olsa olsa görenek haricinde bir hareket-i hürriyet-cûyânede addetmeyi doğru görürüz. Hatta böyle bir münasebeti bir bâkir ile değil bir kadın ile akdetmesinde dahi göreneğin bilkülliye haricine çıkılmış ve gayr-ı kabil tecviz derecelere varılmış hükmünü dahi bulamayız.

Hele mahut ilk mülâkatın vukua gelmesinden sonra Nurullah bizim nazarımızda büsbütün başka bir hâl ve suret kesbetmiştir. Düşünürüz ki Nurullah'ın yerinde başka bir delikanlı bulunsa idi o ilk mülâkatın açtığı yolu kendi gençliği için bir tarîk-i istifâde hükmüne koyardı. O yolu Ceylan açmış olduğu için onu kendisine bir tarîk-i istifâde olarak küşat edilmiş saymakda da mazur görülmek ihtimali mevcuttur. Hatta başka bir delikanlı olsa idi o yolu Ceylan'ın küşat etmesini de beklemeyerek kendisi nice iğfâlât-ı gafil-firîbâne ile küşat etmeye kadar bile varırdı. Nurullah ise böyle bir hareket-i

civânânede bulunmadı.Kendisi iğfal edilmiş olduğunu anlayarak, takdir ederek başkasının hatâ-yı gafilânesini kendisi tashih etmeye lüzum gördü. Zamane gençleri içinde insafın, perhizkârlığın bu derecesi takdir ve tahsin edilmez ise haksızlık edilmiş olur.

Burada bir şey hatıra gelir. Düşünülür ki: Hata kendisinde vaki olmayıp da başkası tarafından vukua getirilmiş olmakla beraber bu hatanın tamamıyla tashihi için Ceylan'ın istediği ve validesinin dahi bittedriç terviç eylediği nikâhı akdetmesi mürüvvet-i merdâneye daha ziyade muvafık düşmez mi idi?

Birçoklarımızca ihtimal ki bu muvafakat tasdik ve teslim olunur. Hatta bu fikir Nurullah Beye dahi uğramıştı. Ama zevciyyet hususundaki bir ehemmiyet-i medeniyye, bir kudsiyyet-i insâniyye ve İslâmiyye hâl-ı hâzırda mutasavver olmasa bile müstakbel için mutasavver ve belki de mümkün olan bir tehlike-i azîmeden dolayı bu fikri, bu fikr-i merdâne ve civanmerdaneyi reddettirmiştir.

Ana ile kız, Sezayidil ile Ceylan aradan zaman geçip de Nurrullah Beyi izdivaca takrip edemeyeceklerini anlayınca o zamana kadar mektum tuttukları esrardan delikanlıyı da haberdar etmeye lüzum gördüler. Cenin üç aylığı da geçmeye başlamıştı. Nurullah Bey bu haberi ilk aldığı zaman sanki derununda bir tonilata su fıkır fıkır kaynamakta bulunan büyük bir kazan içine düşüvermiş gibi bir hâle duçar oldu. Hakikat! Vücudu serapa ateş kesildi. Bütün mesâmmâtından fışkıran terler iç çamaşırlarını sırsıklam ettiler. Bir yerde oturmayıp herhangi noktada bulunsa vücuduna ateşler değdiriyorlarmış gibi bir câ-yı selâmet ararcasına şuraya buraya ilticaya koşuyordu. Bu hâl epeyce bir zaman devam etti. Bir aralık bir masa yanındaki iskemleye oturup başcağızını iki elleri içine alarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Ne acîb şey! Bu haber üzerine Nurullah'ın duçar olduğu teessür-i meyûsâneden yüz binde birisi bile Ceylan'da vaki olmamıştır. Şu noktada Ceylan'ın bir sözü tamamıyla doğru çıkmıştı: Kabahatli kız Nurullah oldu. Onu iğfal eden delikanlı hâlâ

Ceylan'dır!

Yeni müteehhil bir erkek zevce-i pâk ve masûmesinin hamline ilk vâkıf olduğu zaman ne kadar sevinir! Çocuğu daha doğmaksızın kendisini baba olmuş bulur. Sokakta giderken güya kendisinin rütbe-i übüvvete nailiyyetini halk biliyormuş da bir tavr-ı tebrîk ile kendisine bakıyorlarmış gibi tatlı tatlı duyguları men edemez. Şüphe etmeyiz ki Nurullah dahi bu istidâd-ı pederânede bulunan erkeklerdedir. Fakat hayf! Sad hezaran hafy ki işte neslinin ilki rahm-i mâderde isbât-ı vücûd etmiş olduğu şu zamanda memnuniyete bedel meyus oluyor. Bayram edeceğine matem tutuyor Niçin? Bu sualin cevabını vermek için nikâhın kudsiyetini tamamen nazar-ı hüsn-i kabûle almak lâzım gelir. Nikâhları yok da onun için!

İnsan kısmı hayvânât-ı âdiye gibi çiftleşemez efendim. Hayvânât-ı sâirede analık babalık hissi evlâdın kendi kendisini idare edebilecekleri zamana kadar devam eder. Hayvanatın birçok envaında babalık hissi hiç de mevcut olmayıp analık hissi ancak rıza'ın hitamına kadar daim olabilir. Ondan sonra ana baba ile oğul ve kız ve bilkülliye yekdiğerinin yabancısıdırlar. Bu hâlde evlâd-ı tabiiyye müstahak-ı terahhum bir bîçare olmak üzere telâkki olunabilir. Ama bir çiğerpare! bir makam-ı übüvvetin vârisi! bir nâm-ı âilenin haiz ve hâmili! diye telâkki olunamaz. Kaziyenin bu ciheti Avrupaca dahi uzun uzadıya düşünülüyor. Evlâdı babalarına nispet etmekten vaçgeçilerek analarına nispet etmeye kadar düşüncelere varılıyor. Fakat bulunan neticeler kimseye kanaat-bahş olamıyor. İşte bu iğlâktır ki bîçare Nurullah'ı bugün güldüreceğine ağlatıyor.

Nurullah Bey şüphesiz yarım saatten fazla bir zamanı şu hâl-i buhrânda geçirdikten sonra yapacağı şeye zihninde karar vermiş bir adam hareketiyle yazıhanelik hizmetini gören bir masaya doğru yürüdü. Bir elini kaleme ve diğer elini zarif bir mahfaza içinde muntazaman istif edilmiş olan kâğıtlara uzattı. Anlaşıldı ki bir mektup yazacaktır. Fakat yine o dakikalar zarfında bu azminden caygınlık gösterdi. Ellerini çekti. Bir hayli

daha düşündükten sonra hanesinden dahi çıktı gitti.

Bugün delikanlının nerelere gittiğini hiç sormayın. Onu hemen kendisi de bilmez. Neler düşündüğünü siz kendisinden iyi bilirsiniz. Şayet neler karar verdiğini bilmiyor iseniz onu da biz haber verelim. Hiç bir şeye karar veremiyordu. Karar vermeye başladığı şey bir mektup yazmaktan ibaret iken o karardan dahi vazgeçtiğini gördünüz.

Bu akşam Nurullah Bey geceyi en teklifsiz dostlarından ve Mekteb-i Sultânî arkadaşlarından Salih Ziya Beyin hanesinde geçirdi.. O delikanlı ile hasbıhâl etmek için onun hanesine gitmişti. Garabete bakınız ki sergüzeşt-i hâlinin hikâyesi yani bu hikâyenin ilk kelimeleri "dokuz boğum" dedikleri boğazının dokuzuncu boğumuna gelmiş ve dudakları arasına kadar varmış olduğu hâlde o kelimeleri dudaklarından düşürüvermeye muktedir olamamıştı. Eğer o zamana kadar Ceylan ile olan münasebeti hakkında refikine az çok haber vermiş olsa idi şimdi kendisinde bu iktidarsızlığı görmezdi. Ama henüz hiçbir haber vermemiş olduğu Salih Ziya Beye bu hikâyeyi anlatacak olursa uzun, pek uzun süreceği ve bu kadar uzun sürdüğü hâlde dahi işin her noktasını tasvir edememiş olacağı için hikâye-i hâle cür'et bulamadı. Yarım yamalak bir anlayış üzerine arkadaşı kendisini dûçâr-ı hatâ edecek reylerde bulunursa?

İşte Nurullah bundan korktuğu için dereden tepeden bahislerden sonra arkadaşına büsbütün başka bir bahis açtı.

***

Büsbütün başka olarak açtığı bahis ne idi. Tahmin edebilir misiniz? Tahminden aciz kalsanız becadır. Bir teehhül bahsi! Çarçabuk haber verelim ki Ceylan Hanımı maksut edinerek bir teehhül değil! Nurullah:

-Ziya! Bu akşam sana niçin geldim bilir misin?

Diye arkadaşınını sem'-i dikkatini davet eyledikten sonra:

-Hamdolsun Mekteb-i Hukûk'u bitirdik. Tez imtihanları da benim için hiç nev'indendir. Bir meslek sahibi olduktan sonra düşünülecek şeyi şimdiden düşünmek abes sayılır ama ben onu şim-

diden düşünmeye başladım.

Mukaddimesini serd eder etmez Salih Ziya derhâl intikal etti. Dedi ki:

-Korkarım evlenmek hayaline düştün.

-Hiç korkma, o hayale düştüm.

Arkadaşı Nurullah'ın bu hayaline biraz güldükten ve Nurullah tarafından bunun gülecek bir şey olmadığını ispat yolunda verilen izahatı dinledikten sonra dedi ki:

-Ey! Bari peylediğin bir kız var mı?

-Yok! Olsa idi seninle müzakereye gelir mi idim?

-İdealin yani hayalinde tasavvur ettiğin kız nasıl olacak, bakalım? Mutlaka efkâr-ı atîka içinde uyumuş kalmış çürüklerden birisi olmayacak, değil mi?

-Ha! Bak sana fikrimin doğrusunu söyleyeyim. Öyle efkâr-ı cedîde içinde "zıp" diye sivrilip fırlamış olanı da tahayyül etmiyorum.

-Orta hâlli bir şey, ha?

-Gerek terbiye-i medeniyyece gerek maîşet-i beldece orta hâlli bir şey.

-Meselâ bildiğimiz tanıdığımız kızlardan hangisi gibi?

-Benim bildiğim tanıdığım kızlar, kadınlar yok ki.

-Amma yaptın ha, Nuri!

Şu son kelime bîçare Nurullah'ın zihnini yine alt üst etti. Malûm ya bu hitap Ceylan'ın hitabıdır. Fakat Salih Ziya ile aralarındaki sınıfdaşane külfetsizlik beyne'l-ihvân kendisine yalnız "Nuri" diye hitap ettiriyordu. Bütün cür'et ve metanetini toplayarak şu perişanlığını def ile biraz da mütebessim bir tavır ile dedi ki:

-Canım tanıdığımız kadınları tezevvüç noktainazarından bittelâkki tanımış değiliz ki.

-Anladım! Anladım! Şöyle okumuş yazmış olsun. Biraz da müzikaya aşina bulunsun. Efkâr-ı atîkadan çıkmış ise de efkâr-ı

cedîdeye henüz girmemiş bulunsun. Biraz da Fransızca bilsin. Değil mi?

-Buna yakın bir şey, hatta Fransızcayı tarh ve tenzil edersen isabet etmiş olursun.

-Neden? Seninle buna dair etmiş olduğumuz sözlerde sen Osmanlı kızlarının Fransızca öğrenmelerine lüzum görüyordun. Bizde asalet ve necabet hiçbir kimseye cemiyet-i medeniye-i Osmâniyyece çalışmaksızın yaşayabilmek hakk-ı irsini iras etmediğinden ve "demokrasi" usulünce her kabiliyetli gençler merâtib-i âliyeye namzet bulunduklarından bir gün olup da büyük bir makama gelinerek süferâ ve mensubâtı ile münasebet peyda edebilecek olursa evdeki kadının Fransızcaya aşina olmasında menâfi-i Osmâniyyece tesirler görüleceğini söylüyordun.

-Hâlâ o fikirdeyim. Zevce-i müstakbelemin Fransızca bilmesini muzır görmüyorum.

Salih Ziya Bey son lâkırdılarını söyler ve Nurullah'ın cevabını dinlerken aralıkta bir dalgınlık hâli gösteriyordu. Son sözü takip eden kısaca bir sükût müddetinde daha derince düşüne düşüne Nurullah Beye:

-Müteveffa Miralay Gazanfer Bey ailesini tanır mısın?

Deyip de Nurullah Beyden:

-Hayır! İlk işittiğim bir isim.

Cevabını alınca evza ve etvarına bir ehemmiyet-i mahsûsa vererek dedi ki:

-Mademki teehhül hevesine düştün, mademki her hâli orta bir kız arıyorsun, sana Gazanfer Beyzade Ahdiye Hanım en münasip bir zevce olur. Gidip hocası Abdüllâtif Efendiyi görmelisin.

-Dur bakalım, daha yavuklum hakkında hiçbir haber almaksızın hocası Abdullah... Abdülmüttalib... Efendiye seğirtmek olur mu? Mademki sen bu aileyi biliyorsun...

-Evet! Bildiğim kadarını sana söylemek lâzım gelir.

Diye Dilşinas Hanım ve kızı Ahdiye hakkında bildiklerini

söylemeye başladı ki söylediği şeyler zaten bizim de bildiklerimizden ibarettir. Nihayet Salih Ziya Bey iknaât-ı vâkıasını tahkim için:

-Teehhül hevesi benim hatırımdan bile geçmez ya! Fakat farz-ı muhal olarak bir dakika için bu heves beni istilâ edecek olsa zihnim dosdoğru Ahdiye'ye varıp orada saplanır kalır. Zira intihap olunacak kız hakkında ben dahi ayniyle senin fikrindeyim. Bilmem bilir misin? Kâzım Beyzade bir Ceylan Hanım vardır. Modern (yeni, bugünkü modaya mütenasip), şık, hafif, çalmadan oynar, söylemeden anlar, fino, süper fin... sen de anlıyorsun ya! İşte öyle! Öyle ama öyle bir kız benim işime gelmez. Demincek söylediğin söze nazaran senin de işine hiç gelmez.

***

Salih Ziya Bey şu son sözü üzerine zavallı Nurullah'ın ne hâllere girdiğini düşünür müsünüz? Girdiği hâlleri sınıfdaşına göstermemek için azım ü cezm ettiği hâlde yine saklayamıyor, Salih Ziya arkadaşının hâlini apaşikâre görüyor ise de bu hâli asıl mûcib-i hakikîsine hamletmeyerek şu tatlı hikâyeden telezzüz ve teessürüne hamlediyor. Hâlbuki o son söz ile Nurullah'ın halli için buraya gelmiş olduğu mesele-i asliyyeyi de halletmiş olduğunu Salih Ziya bilmiyor. Bunu ancak Nurullah biliyor.

Musahabâtın bakiyesi evlilik ve bekârlık âlemlerinin mukayesesine ait oldu. Nurullah evliliği ve Salih Ziya bekârlığı iltizam ederek her biri delâil-i mukniasını irat eyliyor ise de hiçbiri diğerini ilzam edemiyor.

Nihayet yatmak zamanı geldi. Misafir bey kendisi için hazırlanmış olan yatağa yattı. Sâhib-i hâne bey dahi hareme girdi. Fakat bîçare Nurullah'ın gözlerine uyku girer mi?

Ceylan'ın şöhreti Salih Ziya'ya kadar vasıl olmuş bulunmasına Nurullah hiç şaşmadı. Bu kadar fevkalâde bir kız dört duvar ve bir tavan muhiti içinde gizli kapaklı kalabilir mi? Ceylan derecesine varmış olanlar değil a, o derecenin pek madununda kalmış olanlar bile bir hicâb-ı mec'ûliyet ile muhtecib ka-

lamazlar. Bilhassa delikanlılar nezdinde tanınırlar. Karda gezip izini belli etmemek erkeklere bile müyesser olamadığı hâlde kadınlara mı müyesser olur? Acaba muhadderât-ı pâk-dâmânımız bu ahvale vâkıf mıdırlar? Onlar matmah-ı enzâr-ı ricâldirler. Her hâl ve tavırlarına dikkat olunur. Bakışlarından, ayak atışlarından manalar istihraç olunur. Bu manaların bazıları gönül eğlendirmekten başka hiçbir daiyyede bulunmayan beyefendileri hoşlandırırlar ise de teehhül hevesinde olanları ürkütürler, korkuturlar. Kendilerini bir belâ imiş gibi telâkki ederek o belâyı göze aldırmakta cesaretlerini kırarlar.

Salih Ziya'nın Ceylan hakkında söylediği sözlerin Nurullah'da bir tesiri olmuş ise o da tezevvücünden zaten rûgerdan olduğu bu kızı tezevvüç etmemek hakkındaki kararına bir kat'iyet verdirmek tesiri oldu. Ahdiye'nin ret ve kabulü kadar hür değildi.

Ahdiye pak ve masum bir bâkir, Ceylan ise yarı valide addolunacak bir hâmil! Ah bu fark ne büyük bir farktır. Bîçare Nurullah kendisini Ceylan'a bağlamamış ise de ondan daha ziyade bîçare olduğuna şüphe edilemeyecek olan Ceylan kendisini Nurullah'a bağlamış. İşte bu muamamayı halletmek müşkül.

Zavallı delikanlı gece geç vakte kadar uyuyamadı. Onun için ertesi sabah kapı güm güm vurulduğu hâlde uykudan pek güç uyanabildi. Salih Ziya'nın bir şeyden haberi yok ya! Hem kapıyı yumrukluyor hem de:

-Öğle oldu be Nuri! Bu ne kadar uyku?!

Diye bağırıyor. Nurullah yerinden fırladı. Kapıyı açtı. Ziya ise elindeki kahve tepsisiyle beraber girdi. İki arkadaş karşılıklı kahve ve tütün içmeye başladılar. Ziya:

-Teehhüle zaten karar vermiş isen o kararı Ahdiye hakkında ika ettin mi?

Sualini bilirat Nurullah'dan:

-Henüz kat'iyen karar vermedim ise de kararın verebildiğim derecesi de kâfidir. Bu iş ile meşgul olacağım.

Cevabını aldığı zaman bayağı memnun oldu. "Bayağı" değil

hakikaten memnun oldu. Müteveffa Gazanfer Bey ailesi hakkında bu gece yeniden yeniye tahattur etmiş olduğu şeyleri de Nurullah Beye anlattı.

Nurullah, Gazanfer Bey ailesi hakkında verilen haberleri, edilen tavsiyeleri bir sem'-i kabûle karîb ehemmiyet-i mahsûsa ile telâkki eyliyordu. Binaenaleyh şu sabah musahabesine dahi hitam verilerek iki delikanlı haneden çıktıkları ve birbirini bir samîmiyet-i birâderâne ile selâmlayarak ayrıldıkları zaman kendini yoklayan Nurullah, Ahdiye ile izdivaca dair gönlünde bir karâr-ı kat'î buluyordu.

Gönlünde bu karar olduğu hâlde hanesine avdet eden Nurullah dün el uzatmış iken alamamış olduğu kâğıt ve kalemi bugün bir cür'et-i tâmme ile aldı. Masanın yanına çektiği iskemleye oturup yazmaya başladı:

"Ceylan Hanımefendi!

Her erkek için bir bahtiyârî-i tâm, bir saâdet-i mahza hükmünde olacağı asla söz götürmeyen pederlik şerefine beni bilâihtiyar nail etmiş olmaklığınız zihnimde büyük bir perişanlığı mucip olmuştu. Saatlerce mücâdele-i nefsden sonra bu perişanlığı def edebildim.. Üzerinden birçok saatler daha geçti. Bir de uyku ile kuvâ-yı zihniyyeme istirahat verdikten sonra şu satırları tab'ım gayet müsterih olarak yazmaya başladım.

Kadın olsun erkek olsun insanın birçok hukûk-ı medeniyye ve insâniyyesi vardır. Bunların bir kısmı erkek ve kadının yekdiğerine karşı olan hukukudur ki bir nev'in hukuku diğer nevi için vazifeler tayin eder. Eğer bir Mustafa'nın hukuku Fatıma'da vazifeler tayin etmeyecek olursa o Mustafa hukukundan tecrit edilmiş olur.

İlk mülâkat-ı gayr-ı ihtiyâriyyemiz vukua gelinceye kadar aramızda hukuk ve vazifeye benzer hiçbir şey yoktu. Yalnız bir münâsebet-i refikane hüküm sürüyordu. Siz kendiliğinizce benim üzerimde bir hakka malikiyet tasavvuruna düştünüz. O hakkınız ile bende bir vazife teşkil etmeye kıyam eylediniz. Sizde olan ihtiyar bende dahi olsa idi bu hak ve vazife taayyün etmiş

olurdu. Fakat böyle olmadı. Ben bana tahmil etmek istediğiniz vazifeden teberrâ edebilirim. Bu teberrâ benim için pek müsellem bir hak olur. Ama bu hakkımın tamamından istifadeye kalkışmamayı erkeklik şanına muvafık buluyorum. Kısmen istifade arıyorum.

Olanca insafınızı toplayarak düşününüz ki size amant olmaya cesaret bulamamış olan bir Nurullah koca olmaya hiç cesaret bulamaz. Güzelsiniz, zeki ve zarifsiniz, pür hüner ve marifetsiniz, zevciyetten başka her hususta bir erkeği teshire kâfi meziyyât-ı nisvâniyyeye tamamıyla maliksiniz. Fakat size lâyık bir koca değil a, bir amant bile ben olamayacağımı görüyorum. Kendimde bu liyakatı bulmuş olsa idim şu meziyyât-ı nisvâniyyenizden hiç olmazsa amant sıfatıyla olsun istifadeye can atamaz mı idim? Binaenaleyh koca sıfatıyla benim için zaten ve kat'iyen kapalı olan tarîk-i istifâdeyi ihtiyarımla kendim kapıyorum. Şu azmim sizi ne kadar müteessir edeceğini bilirim. Fakat ilerisi çıkmayıp dönmeye muztar kalacağımız bir yola daha yol başında ilk hatveyi bile atmamak lüzumuna ittiba ettiğim için beni mazur görünüz.

Derecesi nazarıdikkatimde muayyen olan teesürünüzü tahfif için yalnız şu ciheti buluyorum ki:

Bir mülâkat-ı gayr-ı ihtiyâriyyenin mahsulü olan masum her hâlde benim neslimdir. Onun muhafazası hem hakkımdır hem de vazifem! Size şimdiye kadar asla ümit vermemiş olduğum hâlde kendinizce hâsıl etmiş olduğunuz ümidin inkıtaından mütehassıl bir teessür-i intikam-cûyâne ile o masuma gadr etmemenizi insaniyet namına olarak sizden rica ediyorum. Valideniz ve Despino bu sırra vâkıf ve mahrem ve binaenaleyh size muîn oldukça inde'n-nas ve inde'ş-şer' ayıp sayılan bir hâli setr edebiliriz. Müddet-i hamliniz ilerleyip de tevellüt zamanı takarrüp eyledikte İstanbul'a civar bir köyde vaz'-ı haml mümkündür. Müteakiben ben yavrumu alıp bakabilirim. Siz dahi bir şey olmamış gibi ihtiyarınızı muhafaza edebilirsiniz.

Yok! Beni bir masumeyi iğfal ile itham etmek isterseniz bâb-ı hükûmet açıktır. Bir mahkeme-i âdilânenin vereceği hükm-i

şer'î ve kanûnîye itaat her namuslu adam gibi benim de borcumdur.

Aramızdaki münasebetin bir münâsebet-i zevciyyeye tahavvülü muhal ender muhal olmakla beraber senelerden beri mevcut olan münâsebet-i muhibbanenin devam edebilmesi yine yed-i ihtiyârınızdadır. Sizinle münasebâtımda zevciyyetten başka göze aldırılamayacak hiçbir şey göremem. Meziyyât-ı nisvâniyyenizden istifade daiyyesinde olsa idim siz teklif etmeksizin ben istirham ederdim değil mi? Mademki iş öyle değildir, sizin her kim ile ne yolda olur ise olsun birleşmenizi asla ve kat'a kıskanmayacağımdan ve o kıskançlık ile sizi rahatsız etmeyeceğimden tamamı tamamına emin olabilirsiniz. Haniya bazı musahabatımızda iki erkek birbiriyle safiyane dost olabildikleri gibi bir erkek ile bir kadın niçin böyle safiyane dost olamasınlar, demiyor mu idiniz. İşte o safiyane dostlukta devam etmek benim için pek mümkün ve hatta pek de tatlı olabilir.

Safvet ve hâlisiyetle memlû bir kalıptan çıkan şu sözleri sizin de safvet ve hâlisiyetle hüsn-i kabûl buyurmanızı rica ederim efendim".

Nurullah bu mektubu bir kalemde yazdıktan sonra bir daha okumadı. Şayet bazı teesürat ile tadil veya teşdîdine lüzum görürüm korkusuyla ilk kalemde çıkan şu sureti muhafazaya lüzum gördü. Mektubu hemen katlayıp zarflayarak ve üzerini yazarak her zaman Ceylan'a mektup gönderdiği vasıta ile irsal eyledi. Ceylan ile her türlü münasebeti böyle bir daha avdet etmemek üzere kat' etmiş olduğu için kendini "kurtulmuş bir adam" buluyor idiyse de çocuk için ettiği teklife muvafakat olunup olunmayacağı meselesi rahat-ı vicdânını teşviş eyliyordu.

***

Şu mektup işini bitirdikten sonra Nurullah her günkü meşguliyetle meşgul olmak için hanesinden çıktı ise de o iştigalât-ı yevmiyye için gönlünde bir hahiş bulamadı. Gönlü kendisini Abdüllâtif Efendi tarafına cezp ve celp eyliyordu. Bakkaldan, mahalle kahvesinden Abdüllâtif Efendiyi sordu. Semtinde ma-

ruf olduğu için o lâtif ihtiyarı bulmakta hiçbir suubet çekmedi.

Gündüz olmak hasebiyle pek tenha olan mahalle kahvesinde birleştiler. Hiçbir şeyden haberdar olmayan muallim efendiyi:

-Zât-ı âlinizi bir emr-i hayra delâlet için taciz ettim. Taht-ı talîm ve terbiyenizde bulunan Ahdiye Hanım bint-i Gazanfer Beyin dest-i izdivâcına talip olduğumdan bu bapta vesâtât-ı pederânenizi rica etmeye geldim.

Diye maksudundan haberdar ettiği zaman bîçare ihtiyar şaşırıp kalarak karşısındaki delikanlıyı baştan ayağa ve ayaktan başa doğru süzmeye başladı. Abdüllâtif Efendi pek sadedil bir adam görünüyor ise de efkâr-ı münevvere erbabı için öyle görünür. Nasıl ki efkâr-ı münevvere erbabı dahi işbu Abdüllâtif Efendi gibi adamlara pek hafif meşrep, pek hoppa görünürler. Hakîkat-i hâlde ise Abdüllâtif Efendi kendi âlem-i maîşeti olan daracık bir sadelik âleminde maîşet-i sâdesi için lâzım gelen tecrübeleri itmam etmiş ve sade bir ailenin esbâb-ı bahtiyârîsi, esbâb-ı bedbahtîsinden nasıl temeyyüz edeceğini pekâlâ anlamış bir adamdır. Bir yandan Nurullah Beyi şu tedkîkat-i hâriciyyesinde devam ile beraber diğer taraftan dahi ilk mukabelesi olmak üzere:

-Aman beyefendi oğlum, böyle şeyler kadınlar vasıtasıyla olur.

Demeye başladı ise de Nurullah gayet edibane ve namuskârane bir tavır ile teminât-ı lâzımeyi vermekte teehhur etmedi. Dedi ki:

-Efendi peder! Oralarını ben de bilmez değilim. Benim de valide makamında bir ablam var, babam da var. Nasıl bir adam olduğumu öğrenmek için tahkikata ihtiyaç görülecek değil mi? Evvelâ nasıl bir adam olduğumu ben tarif edeyim de tahkikatınız dahi benim tarifimi tasdik ederse ve her hâlde Cenabıhak kısmet etmiş ise maksudumuza vasıl oluruz.

Bu mukaddime üzerine Nurullah Bey kendini tarife başladı. Tabiî tarifatı tervîc-i merâm yolunda idi. Lâkin hiçbir yalan

söylemedi. Mübalâğa bile etmedi. Henüz bir memuriyeti, bir geliri yok ise de babasının biricik oğlu olduğu için bir iş başına geçinceye kadar muavenetine itimat edileceğini söyledi. Muallim Abdüllâtif Efendi, Nurullah Beyin şekil ve şemailini tetkikte hâlâ devam etmekte olup zahir hâlinde delikanlıdan nefretine delâlet edecek hiçbir şey görünmüyor ise de Ahdiye Hanım ile hiçbir karabeti ve muallimlikten başka hiçbir münasebeti olmadığını tekrar ederek ve kendi tarafından gerek tasdikan ve gerek redden söylenecek sözlerin hiçbir hükmü olamayacağı mukaddimesini tekrar tekrar bast ve temhid eyleyerek delikanlının henüz bir iş bir maaş sahibi olmaması meselesini:

-Hak teâlâ Kur'ân-ı Kerim'inde teehhül hususunda "Eğer fakir iseniz Allah sizi iğnâ eder" buyurur. Talip olduğunuz muhadderenin hâl ve vakti yolundadır. Kocasının iaşesine ihtiyacı yoktur.

Diye müşkülü hâlletmekle beraber öyle bir tavr-ı acîb ile düşünüyordu ki böyle aykırıdan vukubulan bir hareket-i izdivâccûyâneye şaşıp kaldığı da bu hâlinden anlaşılıyordu. Ahdiye Hanımın validesi Dilşinas Hanım ile bir kere görüşüp hâl ve şanı şundan ibaret bulunan bir delikanlıyı damatlığa kabul edebilip edemeyeceği anlaşıldıktan sonra kadınlar tarafından mutat olan işlere teşebbüs edilmek kararı bu musahabenin neticesinde istihsal olunarak Nurullah Bey şimdiden bir teşekkür makamına kaim olmak üzere lâtif ihtiyarın elini öptü. Ayrıldılar.

Tetebbu-ı sîmâ hususunda acizlerden madud olmayan Nurullah Bey ihtiyardan ayrıldığı zaman derununda bir ümîd-i muvaffakiyet buluyordu. Emindi ki Abdüllâtif Efendi kendisinden hoşlanmıştır. Vakıa kendi hakkındaki tarifatı doğru çıkmak şartıyla hoşlanmıştır. Ama her hâlde hoşlanmıştır ya. Şu ilk hoşlanıştan Nurullah için bir ümit husulü dahi tabiîdir.

İşte şu mahalle kahvesinden bu ümit ile çıktıktan sonra günün bir kısmı geçmiş demek olduğundan başka bir yere gidemeyip fakat günün kısm-ı ahîrini dahi hocası Hafız Mehmet Efendi nezdinde geçirmek için Ayasofya'ya kadar gitti. Lâkin müderris

efendiyi makamında bulamadı. İkindi ezanı okunduğu zaman namaz kılmak niyetiyle abdest alıp Ayasofya Camiine girdi. Asırlardan beri İslâm ve Hristiyan cemaatler tarafından Hudâ-yı lemyezelin tezkâr-ı nâmını istima edegelmiş olan o azim kubbe altında, o lâtif direkler arasında bahusus henüz cemaatten kimse olmadığı cihetle tek ve tenha bir hâlde geçirdiği dakikalar Nurullah Beyi türlü türlü hisler ile ihsas eyliyordu. Hangi tarafa teveccüh etse ale'l-usûl namazda bulunmadığı hâlde bile gönlünden hazret-i rabbü'l-âlemine secdeler ederek tatlı tatlı ferahlara nail oluyordu.

Namazın ilk işareti olan "sal!...." nidası Nurullah Beyi şu tatlı ihtisastan bir dakika için ayırdı. Minarelerde okunan ezân-ı Muhammedî savt-ı samedânîsi kendisine kadar vasıl olamıyordu ise de birer ikişer cemaat toplanmaya başlıyordu. Ramazân-ı şerîf eyyamında câmi-i şerîfi hıncahınç dolduran cemaata nispetle bugünkü cemaat lâ-şey hükmünde kalır ise de Nurullah Bey namazda zihni cemaat ile falan ile meşgul olacak adamlardan olmayıp huzûr-ı rabbü'l-âleminde kendisini rû-berû , tek ü tenhâ bulacak âbidîn-i muhliseden bulmakta olmasıyla bugün şu ikindi namazını tarif ve tavsifi gayr-ı kabil bir zevk-i rûhânî, bir lezzet-i maneviyye ile eda eyledi. Bade's-salat her günkü mutadı veçhile pederi hanesine gelip ablasına, babasına hiçbir şey sezdirmeksizin âşiyâne-i pederdeki maîşet-i mu'tâdesiyle zaman geçirdi.

***

Ertesi gün kayıt ve tahrire şayan hiçbir vak'a görülmedi, o günü Nurullah Bey her zamanki meşguliyeti ile geçirdi. Hatta daha ertesi günü bile. O daha ertesi günü akşam olup da hanesine geldiği zaman Ceylan'dan gelmiş bir mektup buldu. Hemen kendi odasına çekilip bir dest-i raşedâr ile mektubu açtı, okudu:

"Nurullah Beyefendi!

Evvelki gün gönderdiğiniz mektubu okudum. "Kemâl-i metânetle" diyemem. Bunu desem bile yalan söylemiş olacağım bedihi ve aşikârdır. Büyük, pek büyük bir teessür ile okudum.

Teessürüm teheyyüç derecesine de vardı. Duçar olduğum beliyye-i uzmâya karşı tab'ımda metanet bulamadım. Hüngür hüngür ağladım.

Bu teessüratımı arz etmekten maksadım merhametinizi tahrik değildir. Sizin ne kadar metin olduğunuzu tanımışımdır. Şimdiye kadar gevşetememiş olduğum metanetinize galebe ümîd-i tıflânesiyle o ilk ve son mülâkatımızı bittertip başımı ateşe yakmıştım. Bu mülâkattan ve sadrımda taharrüke başlayan masumun hilkatinden sonra kazanamamış olduğum merhametinizi böyle bir mektup ile kazanabilmek ümidine düşecek kadar safderun değilim..

Vukua gelen musibetten dolayı sizi mes'ul tutacağıma ve rezaletimizi mahkemelere kadar götüreceğime ihtimal vermeyiniz. Bu musibet emrinde sizin hiçbir dahliniz, binaenaleyh hiçbir mes'uliyetiniz yoktur. Herşeyi yapan benim, her mes'uliyet bana ait. Ben o mes'uliyetin yüküne nasıl istersem o surette müteHammil olurum. Sizden ümidimi kesmek benim için hayattan ümidimi kesmiş olmak demek olacağını pekâlâ anlarsınız. Hayattan ümidini kesmiş olan bir bîçareye lisân-ı muâhezeyi uzatmak hiçbir kimsenin mürüvvetine yakışamaz.

Sadrımdaki mahlûk için henüz hiçbir hakka malik değilsiniz. O hak, o vazife, ondan mütevellit mes'uliyet dahi bana aittir. Âlem-i vücûdda isbât-ı mevcûdiyet ettikten sonra iş başlayacaktır. Çocuğunuzu tanıyıp kabul edecek olursanız validesini velev pek muvakkat bir zaman için olsun tanıyıp kabul etmeye mecbur olursunuz. Ve illâ menkûhanız olmayan bir kadının doğurduğu çocuk üzerinde hakk-ı übüvvet dava edemezsiniz.

Yalnız muhibbane bir surette münasebetimizin devamı hakkında verdiğiniz ümitlere teşekkür ederim. Tarafınızdan bu kadarcık bir mürüvvet benim gibi bir mücrim, bir cani için yine büyük mürüvvettir. Hudaya emanet olunuz beyim".

Nurullah Beyin bu mektubu yalnız bir defa okumak ile iktifa edemeyeceği aşikârdır. Evet ikinci ve hatta üçüncü defa olarak dahi okudu. Hem de iki gün evvel gelen mektubu okuduğu

zamanki teessürât-ı fâci ile okumadı. Hiç muntazır olmadığı bu tarz cevabı okuyor ise de sevinmek mi kahırlanmak mı lâzım geleceğini tayin edemeyerek okudu. Mutadı olduğu veçhile kalkıp oda içinde gezinmeye başladı. Gezindikçe tasavvuratının ufku tevessü ediyordu. Bir sigara içti.

Ceylan'ın mektubunda büyük bir eser-i cür'et buldu. Hayatından ümidini kesmiş olan bir meyus muaheze olunamazmış! Doğru! Fakat sakın çılgın kız bu ümitsizlikle nefsine bir suikast etmesin! Henüz batn-ı mâderdeki çocuk üzerinde bir hakkı yokmuş. Doğru! Hatta doğduktan sonra bile rıza' müddetince ve daha ilerlere doğru yine hakkı olamaz, menkûhası olmayan bir kadının çocuğuna müdahele edemezmiş, bu da doğru! Hepsi doğru! Yanlış neresinde?! Yanlış yok. O hâlde ne yapmalı? Hiçbir şey!..

Nurullah Bey bu hükmü kendisince muvâfık-ı mantık olarak verdi ise de verdiği hükme kendisi de kanaat edemiyor. Onun tahmin ve intizarına göre Ceylan kendisine böyle yazmayacaktı. Yanacaktı, yakılacaktı. Fakat işte yanmıyor, yakılmıyor. Çılgın kız bir metanet gösteriyor ki o metanete karşı Nurullah kendisini âdeta mağlûp, âciz buluyor.

Bu gece Nurullah'ın gözlerine uyku girmemiş dersek mübalâğaya haml edilmemelidir. Düşünüyor, fikrinin ne kadar uzaklara sevki mümkün ise sevkediyor. Fakat şu ilk muhakeme ve kararı hududundan yine harice çıkamıyor. Sabah olup da derununda hâb ve rahat bulamadığı yatağından çıktığı zaman Nurullah'ın çehresi bir hasta çehresine benzemişti. Ömrünün hiçbir dakikasında başına böyle bir hâl gelmemişti. Hemşiresi bu hâle dikkat ettikte:

-Ne o, kardeşim? Hasta mısın, nesin?

Diye bir sual iradına mecbur oldu. Nurullah bir yalan kıvıramadı. Vücudunda hiçbir fenalık hissetmediği için hastalığına ihtimal verememekle iktifa eyledi. Her günkü gibi elbisesini telebbüse gayret ederek meşgûliyet-i yevmiyyesiyle iştigal için hanesinden çıktı. Sokaklardaki müşahedat zihnini mümkün mertebe dağıtarak midesindeki açlığı hissetmeye başladı. Bir

lokantaya girdi. Salih Ziya'yı orada bulmaz mı? Bu tesadüfe ziyadesiyle memnun oldu. Sınıfdaşı yanındaki boş iskemleyi Nurullah için düzelterek arkadaşı oraya oturduğu zaman:

-Ey! Ahdiye'ye karar verildi mi?

Sualini irada müsâraat eyledi. Nurullah'dan:

-Yalnız karar vermek değil işi teşebbüs derecesine vardırdım.

Cevabını aldığı zaman memnuniyetini derece-i hakîkiyyesinden bir kat daha ziyade gösterdi. Vuku bulan istizahatı üzerine Nurullah, Hoca Abdüllâtif Efendi ile vukua gelen mülâkatını uzun uzadıya anlattı. Salih Ziya dedi ki:

-Ümitlerin pek kuvvetli olmalıdır. Kayınvalideniz Dilşinas Hanım öyle okumuş yazmış teceddüdât-ı fikriyyeye muvaffak olmuş kadınlardan değil ise de gayet akıllı, hazımlı, ihtiyatlı bir ev kadını, bir iyi validedir. Senin ahvalini tetkik edip mâhiyet-i sahîhanı anladıktan sonra kızını sana tezvice razı olacağı bence şüphe götürür mevaddan değildir.

İki arkadaşın sofra başındaki bakıyye-i musâbahâtı gayet feylosofane bir zemin üzerinde cereyan eyledi. Salih Ziya Bey teehhül ve tezevvücün hilâfındadır. Fakat bir lüzûm-ı sahîh sabit olup da insan evlenecek olur, yani evlenmeye mecbûriyet-i sahîh görürse mutlaka Ahdiye gibi kadın kadıncık bir kız bulup almak fikrinde bulunuyor. Nurullah ise bilâkis insan ne zaman teehhüle iktidar kesbederse teehhül etmelidir efkârında bulunuyor. İntihap olunacak kız hakkında o dahi arkadaşının reyine iştirak eyliyor. Şu iki gencin musahabesini kız babası bir adam işitse idi kızlarına ne yolda bir terbiye vermek emrinde pek büyük irşatlara nail olurdu. Zira delikanlıların her ikisi Ceylan yolunda serbest ve daha doğrusu ser-bâz bir kızdan ne kadar korkuyorlar ise öyle bundan seksen sekiz sene evvelki terbiye dahilinde perveriş-yâb olmuş bulunan kızlara dahi o nispette rağbetsizlik göstererek bütün müddet-i ömründe insana refakat edecek olan bir kadının kendisine söylenen sözü anlar ve kendisi dahi söyleyeceği sözü anlatacak kadar olsun ders görmüş

bulunmasına lüzûm-ı kat'î gösteriyorlardı.

***

Bade't-taam hâl-i tabiîsine gereği gibi avdet etmiş olan Nurullah uyku ihtiyacını da hissetmeye başladı. Bu uykusuzluk ile hiç bir iş göremeyeceğini anlayarak bir yerde uyumak istedi ise de nereye gitsin? Gidecek hiçbir yeri yok. Güpe gündüz dostu Salih Ziya'ya gidip uyuyamaz ya? Esbâb-ı mûcibesini anlatsa belki mümkün olur ama o esbabı anlatmak da istemiyor.

Kalktı hanesine geldi. Ablası Zeliha Hanımın Sezayidil Hanıma, Ceylan'ın validesi nezdine gitmiş olması dünkü ve bugünkü ahval için epeyce ehemmiyet götürür bir keyfiyet idiyse de uykuya fırsat vermiş olması ehemmiyeti buna galebe ettiğinden elbisesi üzerinde olduğu hâlde yatağına uzandı. Nurullah'ı akşam taamına güç kaldırabildiler. Yüzünü gözünü yıkayarak sofraya vardı ise de Salih Ziya ile birlikte tenavül etmiş olduğu kuşluk taamını henüz hazmedememiş olduğundan gerek mahmurane hâli ve gerek iştahsızlığı babasının da ablasının da meraklarını celp eyledi. Sordular. Dün gece Arabî dersiyle ziyadece iştigal ettiği için uyuyamamış olduğu yalanı(nı) bulabildi. Ablasının bu yalanı nasıl telâkki etmiş olduğunu bilmeye Nurullah pek ziyade muhtaçtı. Sezayidil Hanım yahut Ceylan musîbet-i vâkıaya dair acaba Zeliha'ya bir şeyler söylemişler mi?

Ablasının en küçük tavırlarına, en manasız sözlerine kadar bir ehemmiyet-i mahsûsa ile dikkat ettiği hâlde Nurullah Bey mûcib-i iştibâh olacak hiçbir hâl, hiçbir kelime bulamadı. Acaba Ceylan ile Sezayidil vak'a-i müdhişeden filhakika hiçbir şey çıtlatmamışlar mı? Bu kadar metanet gösterebilmişler mi? Yoksa bu metanet ablası Zeliha'dan mı geliyor? Esrâr-ı müdhişeye vâkıf da kendinisine mi belli etmiyor?

Bu gece dahi şu merak bîçare Nurullah'ı gereği gibi rahatsız etti ise de Ceylan'ın mektubunu bir daha okudukta kendi kendisine:

-Acayip, bir çocuk kadar olsun metanetim yok mu? Her

mes'uliyet ona raci olduğu, her felâket, her musibet o bîçareyi vurmuş bulunduğu hâlde o bu kadar metanetli davransın da ben hiçbir şeyden mesul olmadığım hâlde neden dûçâr-ı fütûr olayım?

Dedi ve şu şeciane sözlerin hükmüne kendisi dahi o kadar kanaat gösterdi ki mutadı veçhile eline bir kitap alarak yatağa girdiği zaman uykuya dalmakta teehhur etmedi.

Ertesi sabâh Nurullah kendisini her zamanki hâl-i tabiîsinde buldu. Ceylan'ın mektubunu masa üstünde gördüğü zaman bir daha okumak lüzumunu hissetmeyerek onu aldı kızın diğer mektuplarının mevzu olduğu bezden mamul zarf içine koydu.

Bugün Nurullah Beyin zamanı sair günler gibi geçti. Akşam hanesine geldikte talik kırması bir yazı ile yazılmış bir mazruf buldu. Açtı, okudu. Tabiî en evvel imzaya bakıp "Ed-dâî Abdüllâtif" kelimelerini görünce biraz telâş ve tehâlük ile okudu. Muallim Efendi ertesi gün öğleden evvelce mahut mahalle kahvesinde buluşmayı teklif ediyor.

Mektupta ümit verecek bir kelime yok. Selb-i ümîd edecek bir kelime de yok. Fakat mektubun gelişi her hâlde ümîd-bahş addolundu. Kat'-ı ümîd ettirecek bir hâl olsa mektup gelmez. Cevâb-ı reddi almak için kendisi gidip aramaya muhtaç olur.

Bu tahmin Nurullah Bey için mûcib-i itminân oldu. Ertesi gün öğle izninde on dakika kadar ol Keşkekçilerbaşı'ndaki mahalle kahvesine vardığı zaman Abdüllâtif Efendiyi orada buldu. Bade's-selâm elini öptü. Yanına oturdu.

Kahveci ağa:

-Sade mi şekerli mi?

Suâl-i mutâdına, "şekerli" cevabını aldıktan sonra Abdüllâtif Efendi gayet tatlı bir tebessüm-i pederâne ile dedi ki:

-Beyefendi oğlum! Tahkîk-i ahâlinize henüz başlamadık. Kendi hâlinize dair vermiş olduğunuz malûmatı sahih olarak bittelâkki Dilşinas Hanımefendi kızım ile görüştüm, sizden aldığım haberleri eksiksiz, ziyadesiz kendisine tebliğ ettim. Şekil

ve şemailinizi sordu. Onu da tasvir edebildiğim kadar anlattım. Nihayet kendi gönlümün ihtisasını da sordu. Ahdiye Hanım benim kızım olsa Nurullah Beye vermek için gönlümde bir meyelan hâsıl olup olmadığını veyahut olup olmayacağını sordu.

Söz buraya gelince Nurullah Beyin hâli başkalaştı. Pîr-i lâtîfin neticeyi bir an evvel tebliğ etmesi için derununda büyük bir istical buluyordu. Abdüllâtif Efendi zaten her cümleler arasında on beşer yirmişer saniye tevakkuflar ile ağır ağır söz söylediğinden yine o suretle sözünde devam etti. Dedi ki:

-Ahdiye Hanım zaten kendi kızım demek olduğundan ben kızımı size vermeye gönlümde bir meyil bulduğumu söyledim. Düşünmek için benden yirmi dört saat mühlet talep eyledi. Bu yirmi dört saatin inkızasından sonra hanımefendi ile mülâkat eylediğim zaman benim meyl-i derûnuma iştirak eylediği ve kızını istimzaç ettikde hem babası ve hem muallimi olmaklığım cihetiyle benim münasip gördüğüm şeye kendisi de itiraz etmeyeceği yolunda cevap aldığını söyledi.

Koca ihtiyar sözü neticeye vardırdığı zaman Nurullah Bey epeyce bir tehalük ile kalktı. İhtiyarın elini bir daha öptü. Abdüllâtif Efendi delikanlının bu evzâ-ı ferzendanesinden hoşlandığını gözlerinde lemean eden nurlar ile ve tavrında peyda olan beşûşâne tebessümler ile apaşikâre göstererek dedi ki:

-Şimdi beyefendi oğlum iş kadınlara kaldı. Hemşire hanımefendi kızım ne zaman isterse kadınlarca mutat olan görücülük vazifesini ifaya gelebilirler. Ben dahi diğer taraftan... eğer lüzum görür isem... tahkîk-i ahvâlinizde devam etmek hakkını muhafaza ediyorum.

***

Nurullah Bey ve Abdüllâtif Efendi şu mülâkattan tabiî pek beşuşane bir hâlde ayrıldılar ise de Nurullah'ın beşâşeti altında derin bir düşünce dahi vardı. "Hemşireniz hanımefendi görücülük vazifesini ifaya gelebilirler." sözü Nurullah'ı düşündürmez mi? Zeliha'ya damdan düşer gibi "Kalk. Filân yere git, orada bir kız vardır, gör" diyebilecek mi? İşte bugün dahi

zavallı Nurullah işinden gücünden kalarak orada bir hâl ile akşamı etti. Sofrada hiçbir şey söylemedi. Bade't-taam babası gazeteleriyle, kitaplarıyla iştigal için odasına çekildiği zaman Nurullah mutadının hilâfına olarak hemşiresinin yanına vardı. Evet bu hâl mutadının hilâfı idi. Kendisi hemşiresinin odasına gitmek itiyadında bulunmayıp mülâkat edecekleri zaman hemşiresi kendi odasına gelirdi.

Fakat tuhaf şey! Nurullah'ın hemşiresi odasına gitmesi Zeliha'da hiçbir şaşkınlığı, zerre kadar bile bir telâşı mucip olmadı. Bilâkis kadıncağız biraderini epeyce beşuşane, mütebessim bir yüz ile karşıladı. Hele Nurullah:

-Ablacığım! Şöyle bir saatte senin odana gelip seni rahatsız eden kardaşın Nurullah sana "Abla ben teehhül edeceğim" derse çıldırdığına hüküm verir misin?

Deyip hemşiresinden:

-Neye böyle bir hüküm vereyim? Bunu pek tabiî bulurum.

Cevabını aldığı zaman asıl şaşkınlık Nurullah'da görüldü. Acaba Zeliha Hanım kendisinin asıl meramını anladı da mı böyle söylüyor? Yani senelerden beri münasebette bulunduğu Ceylan'ın tezevvücünü mü pek tabiî buldu. Şimdi işin bu ciheti muhtâc-ı tavazzuh idi. Binaenaleyh Nurullah:

-Teehhül ama senin hatırına gelen surette bir teehhül değil.

Deyip de hemşiresinden:

-Neden benim hatırıma gelen surette bir teehhül olmasın?

Cevabını aldığı zaman muhtâc-ı tavazzuh olan mesele henüz tavazzuh edememişti. Bu anda bir korku, bir mahcubiyet Nurullah'ın dilini bağlıyordu. O bağı çözmeye bezl-i mechûd ederek:

-Hani ya şu... demek istiyorum ki... ablacığım teehhül ama Ceylan Hanım ile değil!

Diyebildiği zaman Zeliha Hanımın:

-Biliyorum a işte! Elbette Ceylan ile değil. Başkasıyla. Fakat o başkasını bilmiyorum.

Diye izâh-ı merâm etmesi Nurullah'ın hayretini mertebe-i gayeye vardırdı. Birkaç dakika muhavere munkatı oldu. Ablası bir tavr-ı istîzâh ile kardaşının yüzüne bakıp duruyor. Nurullah davranıyor, kıvranıyor ama sanki alacağı kızın ismini, semtini, falanı unutmuş da der hatır etmeye çalışıyor imiş gibi zihninden bir şeyler aranıyordu.

Mülâkatın bu kadarı ikisi de ayakta oldukları hâlde cereyan etmişti. Bu hâl-i tahayyür nihayetinde Nurullah ablasının elinden tutarak ve dest-i mâder makamında olan bu eli öperek Zeliha'yı bir tarafa oturttu ve artık muhtaç olduğu cür'et ve cesareti toplamış olduğu cihetle bizim bildiğimiz vukuatı tamamıyla ve hatta biraz da fazla izahat ile Zeliha'ya anlattı.

Zeliha Hanım iki çeşm-i dikkatini Nurullah'ın gözleri içine dikmiş olduğu hâlde kelime-i vâhide, harf-i vâhid söylemeksizin kardeşini dinliyordu. Nurullah söyleyeceklerini söyledikten sonra Zeliha Hanım nevbet-i kelâmı aldı. Dedi ki:

-Ceylan ile olan maceranı tamamıyla biliyorum. Bunun mukaddematı böyle bir netîce-i fâciayı bize zaten beklettiriyordu. Hürriyet-i nisvân imiş, alafranga imiş. Bunlar bizim Türk ve Müslüman havsalalarına henüz sığar şeyler değildir. Biz gençliğimizde Ceylan'daki serbestînin on binde birisini gösterecek olsak bizden eskiler nazarında bir rezalet diye telâkki olunurdu. Şimdi bizde bu telâkki Ceylan gibi turfandalar hakkında vakidir. İhtimal bir zaman gelir ki serbestliğin bu derecesi de ahvâl-i âdiye-i umûmiyyeden addolunur. Zira...

Burada Nurullah ablasının sözünü keserek:

-"Umumiyyeden" deme! Henüz Avrupa'da bile ahvalin bu türlüsü "taammüm" etmemiştir. Pek çoğalmıştır ama "taammüm" etmemiştir. Bizde ise henüz pek nadirdir.

-Senin bazı kere dediğin gibi pek de "madum" hükmünde olan nevadirden değildir. Ne ise oraları bize lâzım değil. Allah cümlemizi ıslah eylesin. Ne diyordum? Bu netice bizce zaten muntazar idi. Sezayidil Hanım ahvâl-i ahîreyi tamamıyla bana hikâye eyledi.

Nurullah ablasının ellerini sımsıkı tutarak:

-Allah aşkına ablacığım! Ne yolda hikâye eyledi? Beni itham ederek bana lânetler okuyarak, değil mi?

-Hayır Nurullah! Seni hiç itham etmiyor. Sana lânet filân hiçbir şey okumuyor. Asıl kabahati terakkiyât-ı nisvâniyyemizin makusiyetine buluyor. Ceylan'ı her ikimiz cünun ile mahkûm ediyoruz. Fakat zannetme ki bu şımarıklıkda Ceylan bir taneciktir. Ondaki cinnet-i mutlaka bertaraf edilecek olursa terakkiyât-ı nisvâniyyeyi o yolda arayan kızlar, hatta kadınlar nevadirden de değildirler. Sözün doğrusu kadınlarımız harem tarafında bilkülliye metruken yalnız başlarına yaşamaktan usanmaya başlamışlardır. Biz bile bu usanca tamamıyla bîgane değiliz. Fakat başkaları bizden pek çok ziyade bir kuvvet ile, bir dava, bir iddia ile bu matlabdadırlar. Zaman pek çok gizli şeyleri hâmildir. Birkaç sene sonra ortaya neler çıkacağını kimse bilemez. "Bilemez" ama az buçuk dikkati olanlar "tahmin" edebilirler. Doğruya en yakın bir tahmin! Bak asıl sadedden uzaklanıyoruz. Lâkin bunları bilmelisin. Ceylan'a "mecnun" dedik. Bunda şüphe etmemeli. Fakat Ceylan'ın cinneti bu hâl-i rezâletiştimâli bir cesâret-i küstâhâne ile irtikâp etmiş bulunmasındadır. Ya horozdan kaçarcasına bir mahfuziyet altında görünerek kendisini böyle bir hâle duçar etmiş bulunsa idi? O zaman "mecnun" demeyecektik. Şerîk-i kabahati bir çapkın olsa idi. "Muğfil" hatta "mazlûm" diyecektik. Şeriki bir Nurullah olsa idi "muhti" diyecektik. Ceylan'ın hâli şu âlem-i medeniyette ilk defa olarak vaki olmuyor. Binaenaleyh bu kızın cinneti bu irtikâptaki küstahane bir cesaretidir. Bundan dolayı kabahat kimlerde olduğunu da arayalım mı?

-Hayır! Ona hacet yok. Kabahat içinde bulunduğu muhittedir. Bir kere bir eski perende-bâzın kızı. Frenkçe olsa bir tiyatro aktrisinin kızı derdim.

-Yok! Sezayidil'i o kadar itham etme. O da hoppadır, zırzoptur ama namus cihetinden hiçbir diyecek bulunamaz.

-İtham etmiyorum. Sonra o babasının dairesi, oradaki elli altmış cariyeler. Dört beş Fransız karısı. Biraz da kendimi it-

ham edeyim. Bir de Nurullah ki bir çocuktan gördüğü zekâ-yı fevkalâdeye hayran olarak akil, kâmil bir kadın ile ancak edilebilecek musahabatta o çocuğu kendisine muhatap etmiştir. Fakat bu gidişle biz Ceylan'ı tebriye ederek niçin onu tezevvüc etmeyeceğimizi sormaya kadar varacak mıyız?

-Hayır validesi bile bu fikirde değildir. Hatta ara yerde şöyle bir kaza vukua gelmemiş olsa idi bile Sezayidil Hanım Ceylan'ın dirlik düzenlik temin edebilecek bir zevce olamayacağına kani idi. Ne ise bunlar şimdi hep mezâ mâ mezâ hükmüne girdiler. Onlar kendi dertlerinin çaresini kendileri görmek mecburiyetinde kaldılar. Senin işine gelince: İster isen yarından tezi yok Dilşinas Hanımın hanesine giderim. Ahdiye Hanımı görürüm.

-Evet, geciktirmeye de gelmez.

-Oralarını biz kadınlar daha iyi biliriz. Sen merak etme!

***

İftirakın son fetvasını Zeliha Hanım dahi bu surette vermiş olduğuna göre Kâzım Bey hanesine, Sezayidil ve Ceylan hanımların ahvaline son bir nazar-ı istidlâ' daha atfına sıra gelmiştir. Değil mi?

Bu nazarımız o kadar mümted olmaya ihtiyaç messetmeyecektir. Zaten Kâzım Bey ailesinin ahvâl-i rûhiyyesi Zeliha Hanımın Nurullah Beye olan ifadâtıyla hemen de lüzumu derecesinde tavazzuh etmiş demektir. Bu meselede Nurullah aleyhinde söylenilecek bir söz, verilecek bir hüküm olsa idi ablası bilâ-tereddüd ve lâ-tarahhum... Evet, ve lâ-tarahhum o sözü söyler, o hükmü verirdi. Zira husûsiyât-ı hâllerince Zeliha kardaşından ziyade Sezayidil Hanımın tarafdarıdır. Binaenaleyh Nurullah'dan ziyade Ceylan'ın gayretini gütmesi lâzım gelir. Fakat vukû-ı hâl o kadar şeni', o kadar mecnunanedir ki artık hiçbir gune tarafdarlığın hiçbir gayret güdüşün hükmü nafiz olamıyor.

Bütün bu şenâyiin mes'ûliyet-i mâddiyye ve maneviyyesi Ceylan üzerine yüklenmiş. O da mesuliyetlerin kâffesini kabul

ediyor. Bu işte müttehim, mahkûm aranırsa kendisinden ibaret olmak lâzım geleceğini kendisi de söylüyor. Yalnız, şimdiye kadar babasına, Kâzım Beye hiçbir şey söylenilmemiş. Bir fayda memul değil ki söylenilsin. Rezaletin dairesi tevsi edilmiş olmaktan başka ne faydası olacak? Nurullah'ın babası Kâşif Efendiye de hiçbir şey söylenilmemiş. Yine aynı sebepten dolayı söylenilmemiş. Bu iş yalnız Zeliha ve Sezayidil hanımlar ile hizmetçi Despino arasında kalıp hatta Despino'nun kardaşından bile mektum tutuluyor. Bu mektumiyetin ne zamana kadar devam edebileceğini hiç sormayınız. Bir sır iki adamı tecavüz ederse şayi sayılacağı sözü beyhude söylenilmiş adi sözlerden değildir. Meşgul olduğumuz keyfiyet-i fâcianın sırrı ise el-hâletü hazihi beş kişiye kadar şayi olmuştur. Binenaleyh iltizam olunan mektumiyet ile "şuyu'" arasında âdeta bir hat kalmamış demektir.

Kâzım Bey ile Kâşif Efendinin hayırsızlıkları meselesinin bu cihetinde ufacık bir komedi teşkil etti. Şüphe yok ki frenklerin "traji komik" dedikleri hem gülünecek hem acınacak bir komedi. Bir beliyye-i mudhike! Sezayidil Hanım kocasına Nurullah Beyin teehhül etmek üzere bulunduğunu haber verdiği zaman delikanlının kendi kızı ile teehhül edeceğine hiç şüphesi olmayan bîçare pederin yüreği hoplamış ve parlak bir beşaşet ile şu beşareti hüsn-i telâkki etmişti. Bir de Nurullah'ın teehhülü Ceylan ile değil, başka bir kız ile olduğunu anlayınca o sevinç makusen mütenasip bir kahra tahavvül eyledi. Sezayıdil kocasının bu ye'sini tadil için:

-Hep öyle bekliyorduk ama beklediğimiz gibi çıkmadı. Meğer Nurullah Bey ile Ceylan arasındaki münasebet hakikaken refikane, biraderane bir münasebetten ibaretmiş. Nurullah "Ömrümüzün ahirine kadar Ceylan benim kardaşım" diyor. Ceylan da ona "ağabeyim" diyor. Yekdiğeriyle izdivacı ikisi de istemiyorlar. Artık "kısmet böyle imiş" diyeceğiz.

Dediği zaman Kâzım Bey bu sözlere bir diyecek bulamadı ise de zevcesinin şu teminatı üzerine kanâat-ı kâmile ile değil kanâat-i cüz'iyye ile bile kani olamadı. Fakat kanaat etmesin de

ne yapsın? Kâşif Efendi ise Kâzım Beyden daha ziyade safderun olduğundan kendisine yine hemen aynı surette edilen tevile hakikaten inandı. Bu adam malûm olan merdümgirizliği ile beraber hakikaten fikirce pek çok terakki etmiş ve bir çok desâtîr-i ahrârâne ile kendisini siyaseten, itikaden, âdeten bayağılık derekelerinden kurtarıp derecât-ı âliyyeye vardırmış olduğundan Nurullah Beyin Ceylan ile ömürlerinin sonun kadar bir münâsebet-i refîkane ve biraderaneyi muhafaza ede gitmek gayretine güldü ise de bundaki çocukcasına ciddiyete inanarak şaşırarak güldü.

Zeliha Hanım görücülük vazifesini ifaya mübaşeretle beraber vekayiin sûret-i ceryânından muhibbesi Sezayidil Hanımı dahi haberdar eyliyordu. Demek oluyor ki Ceylan'dan da hiçbir şey ketm ve ihfa edilmiyordu. Neden edilsin? Ceylan hâdisesi bu iki kadın arasındaki münasebeti zerre kadar ihlâl etmemiş ki!

Hatta ilk görücülüğe gittiği zaman Sezayidil'i dahi beraber götürmüştü. Sırr-ı mektûmdan Dilşinas Hanımın haberi yok ki bu işte kendisine rakip addolunacak bir ailenin müdahelesinden bir ürküntüye duçar olsun. Ceylan bile gidip rakibesini görmek istemiş ve ahvalden hiçbir şey sezdirmeyeceğine inandırmak için dermeyan etmediği teminat kalmamış ise de iki kadın, Zeliha ve Sezayidil yalnız bunu tecviz edemeyerek Ceylan'ın verdiği teminatın hiç birisine havâle-i sem'-i kabul etmemişlerdir.

Biz inanabilirdik ki Ceylan rakibesini gördüğü zaman bile hâlinden hiçbir şey hissettirmeyebilsin. Zira vukuatın sûret-i cereyânına dikkat ettikçe bu kızın metanetini o kadar ziyade buluyoruz ki hiçbir kadın için tahammülü hayala sığdırılamayan fecayie karşı Ceylan'ın gösterdiği sabır ve sükunu da bir nevi cinnete hamletmekten başka yol bulamıyoruz. Fakat Sezayidil ile Zeliha Hanımın Ceylan'a emniyet edememeleri pek hurdeendîşâne, pek akilâne bir hareket olduğuna şüphe edilemez. Zira Ceylan temînât-ı vâkıasına rağmen bu işte bir bozgunluk çıkarıverecek olursa ketm ve ihfası için bu kadar metanetle çalıştıkları rezaleti ayyuklara kadar öyle bir sûret-i fâciada

çıkarmış olurlar idi ki facianın bu türlüsüne tiyatro sâha-i temâşâları da dar gelirdi.

İşte şu suretler ile Zeliha Hanım Nurullah tarafından tahmil olunan vazîfe-i mâderâneyi hakikaten hüsn-i ifâ ile Nurullah Bey ile Kâşif Efendinin Ahdiye Hanım binti Gazanfer Bey ile nikâhları bir yevm-i sa'dde ve bir cemâat-ı husûsiyye nezdinde akdolundu. Kâzım Bey ile Kâşif Efendi dahi bu resimde hazır bulundular. Yalnız Sezayidil Hanım hazır bulunmayıp Zeliha Hanım vazifesinin bu cihetini yalnız başına ifa eyledi.

4
Hafiye

Duçar olmuş bulunduğu ahvâl-i fâciaya mukabil Ceylan'ın gösterdiği metaneti şimdiye kadar pek fevkalâde bulduk. Öyle değil mi? Hâlbuki bu kızın hakayık-ı rûhiyyesini güzelce tahkik etmiş olsak bu metaneti yalnız fevkalâde değil belki de fevka't-tabiiyye bulabilirdik.

O menhus ilk mülâkat üzerine vukua gelen hâllerin mes'ûliyet-i mâddiyye ve maneviyyesini Ceylan kendisi kabul etmiş. Öyle değil mi idi? Bu doğrudur. Fakat bu kabul ile iktifa etmiş veyahut edecek farz olunursa işte bu doğru değildir. Ve olamaz: Mesel olarak derler ki:" Kanı kan ile yıkamazlar, kanı su ile yıkarlar." Muslihlerin ağzına tamamıyla yakışık alacak bir sözdür. Mer'iyyü'l-icrâ tutulması temenni olunacak bir düstur, bir kanundur. Bu kanuna her tarafça riayet edilecek olsa ne polise lüzum kalırdı, ne jandarmaya; ne müstantike lüzum kalırdı ne mahkemeye; ne prangalara lüzum kalırdı ne darağaçlarına. Fakat bu söz muslihlerin ağzına lâyık bir sözdür. Erbâb-ı intikam için değil.

Erbâb-ı intikam için kanı kandan başka hiçbir şey ile yıkamak mümkün olamaz. Bittabi evvel-be-evvel hasmının kanı ile!

Bir cinayet min-gayr-i taammüd ika edilebilir. Tehevvür suretiyle ika edilebilir. Ama bir intikam böyle alınmaz. Taammüt ile alınır. Müntakim kendi intikamını almak için pek ziyade tedbirli davranır. Eğer böyle davranmaz ise duçar olmuş bulunduğu bir belâdan dolayı intikam alayım derken kendisini kinci bir belâya duçar etmek muhakkaktır.

Evet müntakim mutlaka intikamını alacaktır. Hasmını af için kütüb-i ahlâkiyyenin değil a kütüb-i semâviyyenin vesâyâsı bile fürûsiyyet-i tab'-ı beşer üzerinde te'sîr-i tâm hâsıl edemez. Tam değil, hiçbir şey tesir hâsıl edemez. Müntakim eğer

intikamından vazgeçecek olursa beceremeyeceği, âciz kalacağı için vazgeçer. Kudret-i intikam kendi elinde olup daha hasmını ez dil ü cân affedebilecek kadar ihtilâfça büyüklük hakikaten nevadirdendir. Nevadirden olduğu için bu ahlâk-ı âliyye ashabı büyük adamlardan sayılır. Onların büyüklüklerine cihan hayran kalır.

Nev'-i beşerin bu sınıf-ı mümtazından maada kısm-ı a'zamı böyle değildir. İntikamdan vazgeçmez. Ahzinden âciz kaldığı zaman dahi vazgeçmez. Kanı kan ile yıkayacaktır. Eğer müstelzim-i intikam olan bile bu kadar büyük belâyâ-yı müdhişeden ise onu hasmının kanıyla yıkamaktan kat'-ı ümîd eylediği zaman kendi kanı ile yıkamak derecesine kadar varır. Avrupa gazetelerinin hemen her günkü nüshalarında bir hatta birden ziyade intiharlar vukuu yazılmakta olup bunlar bir nazarıdikkat, bir fikr-i hikmet ile tetkik ve tahkik edilecek olursa görülür ki bir büyük kısmı mücerret intikam yolunda vukua gelmektedir. Bir bîçare kızı iğfal etmişler, Avrupa'da bunlar ağlebiyyet-i azîme ile kendi intikamlarını kendileri almakta iseler de intikamdan aciz kalanları da nadir kalmıyor. Bunlar ne yolda ahz-ı intikam eyliyor? Ya kafasına bir kurşun sıkarak, ya envâi yüzlere varan zehirlerden birini içerek, veyahut kendisini nehre atarak. Buna "kanı kan ile yıkamak"tan başka ne mana verilir?

Muhakemeye şu noktainazardan girdiğiniz hâlde Ceylan'ı tekrar pîşgâh-ı tedkîk ve tetebbua çekelim, mühiş kız bir mektubunda:"Sizden ümidimi kesmek benim için hayattan ümidimi kesmiş olmak demek olacağını pekâlâ anlarsınız. Hayattan ümidini kesmiş olan bir bîçareye lisân-ı muâhezeyi uzatmak hiçbir kimsenin mürüvvetine yakışamaz." demişti. İşte sözün en doğrusu bu sözdür.

Nurullah'dan ümidini kesmek hayattan ümidini kesmek olması şu cihetten doğrudur ki Ceylan bu delikanlı yüzünden kendisi için bir hayat tasavvur ve tayin etmişti. O hayat mübeddel-i memat oldu. Ceylan'ın manen hayatına kastedildi, öldürüldü. Bu hâl şâyeste-i intikam olacak ahvalden değil midir? Bir nazar-ı insafa göre kendini öldüren Nurullah değildir. O hâlde in-

tikamı Nurullah'a kast ile almak doğru olamaz. Hayatından kat'-ı ümîd eden bir meyus için aradığı intikamı yine kendi hayatına kast ile almak lâzım gelir.

Acaba Ceylan'da bu insaf var mıdır? Eğer var olsa idi şimdiye kadar muktezasını ifa etmeli idi. Kendi canına kast ile meseleyi halledip bitirmeli idi. Böyle olmadı. Bilâkis yaptığı işin mes'ûliyet-i mâddiye ve maneviyyesine kendisi katlanmak istidadını gösterdi. Nurullah'ın Ahdiye ile nikâhında bulunmaya kadar müsaade istedi. Vermediler. Pek isabet ettiler. Zira tahammülün bu derecesi tabîat-ı beşeriyyenin fevkine çıkıyordu.

Elhâsıl işin üzerinden bir hayli zaman mürur eyledikten sonra Ceylan'ın intikam yolunda hiçbir hareket etmemesi ve o beliyye-i uzmâyı şey'-i gayr-ı mezkûr suretine koyup nesyen mensiyyen hükmüne duçar etmeye çalışması kendi validesiyle Zeliha Hanımın bile inanamamış oldukları bir hâl iken karilerimizin inanabilmeleri kabil midir?

Şu mülâhazât-ı mütekaddime bu kabiliyeti ref ve izale eder. Hikâyemizin ileriye doğru meydana koyacağı vukuat validesiyle Zeliha Hanımdaki emniyetsizliğin isabetsizliğini daha şimdiden ispat ederler. Hiç şüphe edilemez ki Ceylan bir müntakimdir. Ya sûret-i intikamına şimdiye kadar karar verememiş veyahut karar vermiş olduğu hâlde icrasına fırsat bulamamakta bulunmuştur. Nurullah Bey ile münasebeti eski münâsebet-i refikane ve birâderâne suretinde devam edemedi. Hatta günler geçtikçe aralarında hiçbir münasebet kalmadı. Kâşif Efendinin hanesinde Nurullah Beye karşı asla müstetir ve muhtecib olmayan Ceylan şimdi o haneye pek seyrek olarak gidiyor. Hem de Nurullah'ın hanesinde bulunmayacağını tahmin ettiği zamanlarda gidiyor. Şayet hilâf-ı âde Nurullah kendi hanesinde bulunacak olsa ona eteğini bile göstermiyor. Delikanlının bıyıkları ucunu bile görmüyor. Nurullah ise Kâzım Beyin hanesine hiç gitmiyor.

***

Dilşinas Hanımın hanesinde nikâh kıyıldıktan sonra düğün levazımı ile iştigale başlandı. Damat tarafından yalnız bir yüz

görümlüğü ile iktifa olunarak ağırlık mağırlık istenmedi. Ahdiye'nin çeyizi zaten yarıdan ziyadesi müheyya olup hanesinin mefruşatı ise yüzlerinin tazelenmesinden ve bazı perdelerin yenilenmesinden ibaret bir ihtiyaç gösteriyordu. Nurullah Bey bu haneye iç güveyisi gideceğinden o dahi kendi hanesinde kitaplarını vesair eşyasını düzeltmek ve zevcesinin hanesine götüreceği eşyayı ayırmak ile iştigal eyliyordu.

Bu misillü izdivaçlarda Nurullah'ın zevcesi hanesine ilk götüreceği eşya esvap ve çamaşırdan ibaret kalmak tabiîdir. Kitap ve evrak gibi şeyler düğünden sonra götürülecektir ki bunları da vakti geldiği anda nakledebilmek için hazırlamaya lüzum görülmüştür. Kendi kütüb ve evrakından birtakımı babasının odasında ve babasının kütüb ve evrakından birtakımı kendi odasında bulunduğundan her iki tarafa ait olan bu şeyler ayrılmak ve yerlerine götürülmek lüzumu dahi bu işe ilâve olunmaktadır.

Nurullah Beyin bu ihtiyatkârlığı bundan on beş sene evvelki hâle, yani istibdadın o zamanki derecesine göre bir ihtiyatkârlıktı. Ondan sonra seneden seneye, aydan aya, günden güne artan tazyikat Mülteka gibi kütüb-i kadîmenin bile imhalarına lüzum gösterecek derecelerini bulmuş olmasına mukabil ihtiyatın bu derecesini kâfi görebilir mi idi? Mübalâğaya haml buyurulmasın, okunan Arabî ed'iyyenin manasını anlayanlar meyanında Kunut duasını ve Kur'ân-ı Kerim'in bazı âyât-ı celîlesini muzır görenler bile vardı. Cevdet Tarihi ve merhûm-ı müşârunileyhin Kısâs-ı Enbiyâ'sı da kütüb-i muzırradan idi. Binaenaleyh şu kitap ve kâğıt düzeltmesi işini Nurullah Bey eğer sinîn-i istibdâdın sonlarında görmüş olsa idi hanesinde bir cüz, bir varak bile bulundurmayı muzır ve mühlik görürdü.

Nurullah Bey siyasiyat ile iştigali sevmediği cihetle kitapları, kâğıtları içinde siyasiyata müteallik asar hemen hiç yoktur. Bu merak pederinde mevcut ise de onun mahiyeti de âsâr-ı siyâsiyyenin kıymet-i edebiyyesine münhasır olup yoksa bir fikr-i siyasîye ittiba suretinde bir merak onda da yoktur. O zamanların ahvâl-i siyâsiyyesine göre Kâşif Efendiyi idâre-i za-

mâniyyeye ıttılâ meselesi asla heveslendirmez. Neden heveslensin? Öyle bir zamanın en büyük mukbilleri bile ikballerinin zevkini süremiyorlar. Saraylar gibi büyük büyük konaklar, yalılar, köşkler yaptırdıkları hâlde içinde oturmuyorlar. Bunların kâffesi menfidirler. Nişantaşı gibi bazı menfalara nefy olunmuşlardır. Onların kâffesi mahpusdurlar.

O cennet gibi konaklarından harice çıkamayarak ve hariçten gönüllerinin istedikleri ahbabı celp eyleyemeyerek hafiye, celiye bin enzâr-ı tarassud altında hemen hemen ihtilâttan memnu gibi bi mahbûsiyyet-i dâime hâlindedirler. Nice mezâlim ve i'tisâf semeresi olan servet ve sâmânlarıyla iftihar ve itminan hislerinden bile mahrumdurlar. İnşâ-kerdeleri olan enbiyeyi bile ne surette kazandıklarını söyleyemeyecekleri bir servet ile yaptırarak yalnız bu hâl ile halkın enzâr-ı tel'înine batıp durmakta iken o servetin kısm-ı mahfi ve mektumunu nasıl ortaya koyabilirler? Bir ruhsat-ı mahsûsa olmaksızın her gün gidip gelmekte oldukları yolu tebdile bile muktedir olamazlar. Nerede kaldı ki eyyâm-ı tat'iliyyede canlarının istedikleri yerlere gidip gezebilsinler, kendileri bunca servet ve nimete müstağrak olmuş bulundukları hâlde henüz gözleri doymayıp daha hangi taraflardan ne yolda i'tisâfât ile neler kapabileceklerini düşünmek ile daima dil-hûn olageldikleri gibi kendilerinin kazandırdıkları vesâit-i habîse dahi doymak bilmeyerek gittikçe artan bir tamah ile efendilerini tazyik edip duruyorlar. Baş belâsı olmak üzre yalnız bunların vücudu kâfi görülmez mi?

İşte şu müşahedât ve mülâhazât Kâşif Efendiyi ikbal aramak heveslerinden men ettiği gibi bu ahvâl-i elîmeyi nazar-ı hamiyetle görüp ref'-i mevcûdiyetleri imkânını aramakla meşgul olan fırka-ı sâlihaya dahi iştirak edemiyor.

Hiçbir ümidi yok ki iştirak edebilsin. Edna bir şüphe ile kendisi dahi bir tarafa atılarak bunca ahlara, enînlere bir de kendisinin ah ve enîni munzam olmasında hiçbir menfaat bulamıyor. Binaenaleyh başının selâmetini kendi evceğizi içinde bulup fakat cemiyyât-ı beşeriyyeden hiçbirisinde ve hiçbir za-

manda görülmemiş olan bu ahvâl-i fâcianın beğenilecek hiçbir yerini bulamayarak ömrünün sonuna kadar kendi hâline katlanmak suretiyle hanesi içinde çürümeye nefsini mahkûm eylemiştir.

Bu hâle dair aralıkta bir oğlu ile musahabâta da girişiyor:

-Aman oğlum ne ablana ne bana acıma! Kendine acı, gençlik ve vatanperverlik hasebiyle göze aldıracağın fedakârlıktan vatan için hiçbir menfaat ve selâmet bekleme. Hakikaten hamiyyetin varsa kendini koru, teâkub-i vukuata hanen içinde muntazır ol. İhtimal bir gün gelir ki Nurullah gibi gençlere hatta Kâşif gibi ihtiyarlara da hizmet-i vatan için lüzum görülür. O zaman geldiğinde bizi menfalarda bulacağına İstanbul'da bulsun. Vatanperverliğe daha ziyade muvafık olan hareket budur.

Mukaddematıyla bütün tahayyülât-ı siyâsiyyesini söylüyordu. Nurullah dahi hakikaten bu fikirde bulunduğu için pederine teminât-ı lâzımeyi itadan geri durmuyordu.

Şu izahatı vermekten maksadımız anlatmaktır ki gerek babanın ve gerek oğlun kütüb-i evrakı içinde bilâhare başlarına belâ olacak gibi şeyler hemen de hiç yoktu. Zira bunlar o zamana kadar haneler basıldığına ve kütüb ve evrak kaldırıldığına dair birçok vukuat dahi işitmiş olduklarından bu cihetce dahi müteyakkız bulunuyorlardı. Binaenalâzalik Nurullah Bey kitaplarını yerleştirdiği ve evrakını düzelttiği esnada yalnız kendi evrakı meyanında değil babasının evrakı meyanında mahza kıymet-i edebiyyeleri için bulunabilen bazı şeyleri dahi yırtmış ve ateşte yakmıştır.

***

Şu iki fıkra-i sâbıkanın mütalâalarından kari ve karielerimize malûm olmuştur ki bir taraftan düğün hazırlıkları ilerlemekte iken diğer taraftan Ceylan dahi fikr-i intikama vüs'at vermekte idi. Gelinin, Ahdiye Hanımın izâle-i vücûdundan başlayarak Nurullah Beyin izâle-i vücûduna kadar bir parlak intikamın her cihetini düşünmekte iken biraz sonra bu düşündükle-

rini yine kendisi beğenmeyerek kararını geriye almakta idi. Meselâ Ahdiye Hanımın izalesine kat'iyen karar verdikten sonra fikr-i intikamındaki şu şiddet-i vahşiyâne itidal kesbettikten sonra:

-O bîçare öksüz kızcağızın ne kabahati var ki? Nuri'yi benim elimden o almamıştır ki! Hikâyemizden haberdar olsa idi mutlaka bu izdivaca razı olmazdı. Keşke vaktiyle düşünerek şunlara hiç olmaz ise imzasız... Hayır! Hatta imzalı bir tezkire ile vukuatı haber verse idim. Pazarlık mutlaka bozulurdu.

Diye o kararı terk ettiği gibi biraz sonra fikrine bir inkılâp daha gelerek:

-Bu pazarlık bozulsa bile bana ne faydası olacak? Nuri, Ahdiye ile olmazsa bir başkasıyla yine izdivaç edebilir.

Diye fikrini bütün bütün tebdil eyliyordu. Nurullah'ın izâle-i vücûdu için verdiği karâr-ı kat'îyi de yine buna yakın hesaplar ile tebdil ve terk ediyordu. Nuri'nin vücudunu kaldırmak pek kolay bir şey. Kendi hanesinde kendi odasına vehleten hücum ederek delikanlının göğsüne bir bıçak sokmaktan kolay ne var? O hâlde hem Nuri bir daha iadesi kabil olmamak üzre izâa edilmiş olacak ve hem de kendi yakası kanunun demir pençe-i adâletine geçecek. Bu tertiplerin hiç birisini beğenmiyordu.

Düğün tedarikatı hitama erdi. İcap eden yerlere okuyucular gittiler. "Okumak" kelime-i Türkiyyesinin "davet" manası için şu düğün davetçiliğinden başka mahall-i istimal kalmamıştır. Fakat kadınlarımız bu "okuyuculuk" kelimesini istimal ederler de bunun Türkçe manası "davetçilik" demek olduğunu hatırlarına bile getiremezler. Düğüne edilen davet çarşamba akşamı kına gecesine, perşembe günü yüz yazısına ve cuma günü dahi paçaya davet olunmak suretinde idi. Alelusul Sezayidil Hanım dahi davet olunmuş ve Ceylan'ın bu düğüne gidemeyeceği muhakkakattan bulunmuş ise de Ceylan zahir hâlinde ne kıskançlık, ne husumet hiçbir eser-i teessür göstermediği hâlde içinden:

-Cuma günü paçaya? İşte bu paça olmayacak. Kaymağı

kimse yiyemeyecek!

Diyor ve bu sözlerin mütekellimi gibi muhatabı da kendisi olarak söylediği söze tamamıyla inandığından kalben daha şimdiden bir mahzûziyet-i müntakimane hissediyordu.

Dilşinas Hanımın kına gecesini romanımızın birinci kısmında gördük. Zeliha Hanım dahi oraya davetli idi. Bu akşam bazı arkadaşlar Nurullah Beyi de bir musahabeye davet etmiş bulunduklarından Kâşif Efendi hanesinin hemen boş olması Ceylan'ın öteden beri hesap ettiği fırsatı hâsıl eyledi. Müntakim kız daha o gün gündüzden kendi babasının kitap odasına girerek birtakım kütüb ve resâil ve evrakı büyücek bir torbaya yerleştirmişti. Bu kitapların, bu resâil ve evrakın ne mahiyette şeyler olduğunu anladınız ya? O zamanlara göre kâmilen muzır görülen şeyler. Evvelâ Kemal Bey merhumun asarı ki bire kadar kâffesi âsâr-ı muzırra ve memnuadan! Saniyen Ziya Paşa'nın Girit Zafernamesi, Harâbât'ı filânı. Harâbât, Arabî, Farisî, Türkî âsâr-ı eslâftan ibaret bir mecmua olmak hasebiyle Ziya Paşa'nın eseri addolunamaz ve onun yalnız bir mukaddimesi olup bunda da politikaya dair bir kelime bile bulunamaz ise de memnuiyeti için Ziya Paşa namına mensubiyeti kâfi değil midir? Ta Şinasî zamanında toplanmış Tasvîr-i Efkâr koleksiyonundan alınız da Kemal ve rüfekasının Avrupa'da neşrettikleri Muhbir ve Hürriyet koleksiyonlarına varıncaya kadar hep torbaya girdiler. Bilâhare Ahmet Rıza Beyin, Murat Beyin vesair jön Türklerin Avrupa'da, Mısır'da neşrettikleri gazeteler dahi torbaya girdiler.

Bu torbanın muhteviyatından başka Ceylan'ın öteden beri hazırlamakta olduğu yedi sekiz mektup dahi ayrıca bir paket olarak koynunda idi. Bu mektuplar taşradan Nurullah Beye gelmiş olmak üzere kendisi tarafından tertip olunmuş ve bazı komşu çocuklarına veyahut bazı hücra yerlerde dükkânları olan fakir arzuhalcilere tebyiz ettirilmişti. Muhtevi oldukları şeyler nelere dair olduklarını sormak icab etmez ya? O besbelli hep politika fesatlarına dair. Hatta bazıları da güya Nurullah Bey tarafından evvelce yazılmış olan mektuplara cevap

yolunda kaleme alınmışlır.

Ceylan bunları bu surette tehyie eyledikten sonra torbayı Kiryako'ya yükletip Kâşif Efendinin hanesine naklettirdi. Orada kütüphanenin alt dolaplarına sûret-i muntazamada yerleştirip koynundaki mekâtib zarfını da şöyle kolayca görülebilecek bir vaziyette oraya koydu. Bu işi görüp de kendi hanesine avdet için ayağa kalktığı zaman oda içinde etrafına bakarak:

-Cuma günü de paça ha! İşte bu paça olamayacak.

Diye o kadar mutmainane bir surette güldü ki her zaman zeki çehresine o kadar zinet veren bu tebbessümü şimdi görse idiniz dehşetinden ürkerdiniz.

Hanesine avdeti müteakip Ceylan Kiryako'ya bir mazruf mektup daha verdi. Onu da semte yakın bir hanede sâkin olan Feyzullah Beyin hanesine gönderdi. Kiryako'ya:

-Hanenin kapısını çaldığın zaman ilk her kim çıkrasa bu mektubu eline tutuşturursun. Kim gönderdiğini soracak olurlar ise bilmediğini söylersin. Her hâlde onlar mektubu okumazdan evvel sen bırakır gelirsin. Anladın mı, bu mektup Kâzım Beyin uşağı Kiryako tarafından geldiğini hiçbir kimse bilmeyecek. Sonra senin de, bittiğin gün benim de!

Tenbihatını tekrar tekrar tefhim eyledi ki Kiryako zaten hanenin emekdarı olup bu yoldaki umûr-ı mühimmenin acemisi olmadığından bu vazifeyi hüsn-i ifâ edeceğine hiç şüpheniz olmasın.

***

Şimdi anlaşıldı ya? Dilşinas Hanımın hanesinde kına gecesi yapılırken Ceylan asıl kendi odasında düğün bayram yapmakta olup bîçare Nurullah ise gittiği haneden kendi hanesine gelip odasında yattığı hâlde bu odada kendi mahvının esbabı mükemmelen tehyie edilmiş olmasından hiçbir haberi yoktu. Yarınki perşembe günü kendisi için husulü artık mertebe-i tahakkuka varmış olan mesudiyeti bu gece hulya ederek pek tatlı bir uykuya varmıştır.

Ertesi gün Keşkekçilerbaşı'ndaki düğün evinin yüz yazısı münasebetiyle neler olduğunu biliyoruz.

O akşam damadın zuhur etmemesi üzerine Kâşif Efendinin de oraya gelip Dilşinas Hanım ile hasbıhâl ettikleri esnada Kâzım Beyin hanesinde de Sezayidil ve Ceylan ile Kâzım Bey arasında bir hasbıhâl vukua geliyordu. Bu hasbıhâle Ceylan kendi başına gelenleri babasına anlatmaktan başladı. Bîçare Kâzım Bey alafranga meşrep bir adam olmakla beraber kızından işittiği şeyleri hangi havsalasına sığdırabileceğini bilemeyerek çıldırasıya hayretlere duçar oluyor idiyse de Ceylan:

-Metanet babacığım metanet! Hikâyenin asıl mucib-i hayret olacak yerine henüz gelmedik. Annem başıma gelen bu hâlleri size vaktiyle haber vermiş olsaydı şimdi bu uzun hikâyeyi benim nakletmeme lüzum kalmazdı.

Sözleriyle babasının nazarıdikkat ve ehemmiyetini bundan sonra olacak işler tarafına celp eyliyordu. Diyordu ki:

-Kabahatlerin hepsi bana ait olmakla beraber benim hâlimde bulunan bir kızın ağlamaktan başka medâr-ı tesliyet bulamaması ve intikamsız bu belâya katlanması kabil olamaz. O intikamı Ceylan veyahut Nurullah Beyi öldürmek suretiyle almayı da düşündüm. Lâkin o zaman rezalet ayyuka çıkacak, sizin namusunuz dahi berbat olacak. Ben ise sessiz sadasız bir intikam ettip ki kimsenin hayatına kasdolunmadığı hâlde sizin namusunuz dahi mahzuz kalacak.

Söz bu sureti bulunca Kâzım'ın da, Sezayidil'in de gözleri çeşm-hânelerinden fırlayıp o sessiz sadasız intikamın neden ibaret bulunduğunu anlamaya sabırsızlık gösteriyorlardı. Ceylan dedi ki:

-Tahminlerim doğru çıkarsa bu akşam Nuri Bey tevkif olunuyor.

Sezayidil-Ne diyorsun Allahı seversen?

Ceylan-Bu akşam Nurullah Beyefendi tevkif olunuyor diyorum. Anlatamadım mı? Eğer daha evvel tevkif olunmamış ise.

Kâzım-Allah Allah! Ne işitiyorum.

Ceylan- Daha neler işiteceksin. Kezalik bu akşam da Kâşif Efendinin hanesi basılarak Nurullah'ın evrak-ı muzırrası zaptolunacak.

Kâzım-Benim bildiğime kalırsa Nurullah'da evrak ve âsâr-ı muzırra yoktur.

Ceylan-Benim muhakkakan bildiğime göre dolap dolusu evrak-ı muzırra vardır.

Sezayidil-Bunun kat'iyen ihtimali yoktur.

Ceylan-Ya ben kendi elim ile koymuş, yerleştirmiş isem?

Kâzım-Bu ne Allahı seversen, bir tiyatroda dram mı temaşa ediyoruz.

Ceylan-Ne taaccüp ediyorsunuz? Dram temaşa ediyorsunuz zahir! Tiyatroda temaşa edilen dramlar yalancıktan şeylerdir. Şimdi şurada dramın gerçeğini temaşa ediyorsunuz.

Sezayidil-Kız sen evrak ve âsâr-ı muzırrayı nereden buldun da götürdün koydun. A! Korkarım...

Ceylan-Hiç korkma.

Sezayidil-Sen bugün babanın odasında bir şeyler karıştırıyordun.

Kâzım Beyin rengi attı. Ceylan söz arasındaki silsileyi hiç bozmayıp bir cesâret-i mecnûnâne ve küstâhâne ile sözünde devam eyledi:

-Evet babamın kitap odasında ne kadar âsâr ve evrak-ı muzırra var idiyse hepsini oraya naklettim. Çünkü ben zaten bu âsâr-ı muzırranın evimizde bulunmasını istemiyordum.

Kâzım biraz hiddetlendi. Bir tavr-ı tekdîr ile:

-Senin ne vazifen? Sen benim işlerime ne karışıyorsun?

Dedi ise de hiç Ceylan bu tekdirler ile mülzem olur mu? Babasının yüzüne öyle bir bakış ile baktı ve öyle bir gülüş ile güldü ki Kâzım Bey bundan âdeta ürktü. Ceylan dedi ki:

-Ne vazifem mi? Neden mi karışıyorum? Yarın sizi de

Hint'e, Yemen'e sürecek olurlar ise bizim hâlimiz ne olur? Evin içinde dinamit cephanesi saklar gibi o tehlikeli şeyleri saklamakta ne mana var? Ocakları söndürülmüş hane ne kadar istersin? Eşden dosttan bir eski entari, hatta bir lokma ekmek dilenmek derecelerine gelmiş ne kadar aile istersin? Bizim de o hâle girmekliğimize siz razı olabilir iseniz biz razı olamayız.

-Kızım sen kendi başını belâya soktuğun gibi benim başımı da mı belâya sokmak istiyorsun?

Ceylan- Bilâkis! Belâyı üstümüzden atarak onun yerine mükâfatlara nail olmak istiyorum. Ben doğmazdan evvel... kâhyası imişsiniz. Bundan sonra dahi eğer kovmazlar ise ömrünüz olduğu kadar o işten başka bir makama geçmeyeceksiniz. Ben bir tertip kurdum ki hem Nurullah'dan intikamımı alayım, hem sizi bu âsâr-ı muzırra tehlikesinden kurtarayım, hem de bu yoldaki hidemât-ı sâdıkaneleriyle nâil-i mükâfat ve nimet olanlar gibi biz de refaha nail olalım.

Kâzım Bey hâlâ bir şey anlamıyordu. Alık gibi şaşkın şaşkın bir tavır ile kızının yüzüne bakıyordu. Ceylan ise müthiş bir tavr-ı küstahane ile sözünde devam ediyordu:

-Ne kadar muzır kitap, risale, gazete koleksiyonu, perakende gazete, el yazısı âsâr-ı edebiyye-i siyâsiyye varsa cümlesini Nuri'nin odasına götürdüm. Sizin yazınızı tamamıyla taklit ederek bir de jurnal yazıp Feyzullah Beyefendi hazretlerine irsal ettim,

Kâzım- Ne yaptın? Ne yaptın?

Ceylan-Ser hafiye Feyzullah Efendi hazretlerine gönderdim.

Kâzım- Canım sen gerçekten çıldırdın mı? Başımızı ateşlere...

Ceylan-Hiç çıldırmadım. Başımızı devletlere, saadetlere nail edecek bir tedbirde bulundum. Jurnale de sizin imzanızı koydum.

Ey artık bunun üzerine Kâzım Beyin havfı hiddete ve hiddeti de azim bir hayrete karışarak o anda nüzul isabet etmedi-

ğine şaşılacak bir hâle geldi. Bîçare Sezayidil, kocasının bu hâlinden dolayı azim telâşa duçar oldu. Fakat Ceylan'da hiçbir fütur görülmüyor. Babasının şu hâline biraz acıyarak bir iki dakika kadar bîçare adamcağıza gözlerini diktikten sonra yine söze bıraktığı yerden başladı:

-Korkmayınız bey babacığım, hiçbir tehlike yoktur. Havf ile telâşla tehlikeyi siz kendiniz davet ederseniz o zaman mesuliyet sizde kalır. İmza ettiğiniz jurnal yalan değil ki. Nurullah'ın hanesini aradıkları zaman boşa çıkılmayacak ki.

Kâzım- Canım zavallı delikanlıya yazık olmayacak mı?

Ceylan- O benim intikamım. O mürüvvetsizi öldürse idim mi yazık olmayacaktı. O zaman beni de prangaya atsalar mı idi daha iyi olacaktı? Yoksa yeis ve nevmîdî ile ve başka türlü intikamın yolunu bulamamak ile kendime kıymış olsa idim mi iyi olacaktı?

Sezayidil- Aman ya Rabbi esmayı üzerimize sıçratıp da....

Ceylan- Bak bu çok mümkündür. Birtakım zünûn-ı bâtıla ile havf ve telâşa kapılacak olursanız esmayı üstünüze sıçratmış olursunuz. Benim tertibim veçhile hareket ederseniz ben Nurullah'dan haklı olduğum intikamımı en ehven bir surette almış olurum siz dahi bu hizmet-i sâdıkanenizin mükâfatına nail olursunuz.

Kâzım- Hangi hizmet-i sâdıkanenin a kız? Hafiyeliğin mükâfatını mı?

Ceylan- Hafiyelik! Fesat aleyhine hafiyelik bir sadakattir. Fesat münteşir olup da ortalık hercümerç olursa bunu mu sadakat sayacağız? Bak polis lisanında bu yoldaki hizmet erbabına "esdıkadan" diyorlar.

Kâzım- Biz şimdiye kadar bu yollara alışkın mıyız?

Ceylan- Evrak ve âsâr-ı muzırrayı evimize doldurmaya alışmak bundan daha kolay mı idi? Bundan daha az tehlikesiz mi idi?

Bu tarafta şu muhavere-i acîbe ve garîbe akşamın saat birinden sonraya doğru devam ededursun, diğer tarafta tamam bu sa-

atte Kâşif Efendinin hanesine polis nazil olmuştu. Bîçare Kâşif Efendi Dilşinas Hanım tarafından edilen davet üzerine güya oğlunun güveyi taam ve namazında bulunmak için çıkmış olduğu cihetle hanesinde mevcut olmadığı bir zamanda hanesi basılmıştı. Zeliha Hanım dahi düğünde idi. Evdeki bir hemücek uşak ile bir ihtiyar Arap cariyeden Nurullah Beyin odasını öğrenerek doğruca oraya gittiler. Pek çok aranmaya taranmaya da lüzum görmeksizin kütüp ve resâili de, zarf içindeki mektupları da buldular. Başka yerde kitap ve kâğıt bulunup bulunmadığını Arap cariyeden sorarak cariye kendilerini büyük efendinin odasına da götürdü ise de oradaki kütüb ve resâili bulduklarında memnuâttan hiçbir şey bulamadıkları cihetle cümlesini alâ hâlihi terkeylediler.

Polisin işbu taharriyatı bir buçuk iki saat kadar devam etmişti ki işin son dakikalarında Nurullah Bey zaptiye nezaretine giderek oğlunu aradığı hâlde meyusen avdet eylemişti. Hanesine muvâsalat ettiği zaman polisin nüzulü haberini alarak hele oğlunun odasından birtakım kitaplar, kâğıtlar kaldırılıp götürüldüğü haberini de alınca başlarına gelen belânın büyüklüğü o zaman olanca dehşetiyle nazar-ı havf u haşyeti önünde tecessüm eder:

-Eyvah! Demek oluyor ki Nurullah'dan âsâr-ı muzırra ve memnua da varmış. Ah! A çocuk! Sana bin kere nasihat vermiştim ki...

Diye zavallı ihtiyar ağlamalı olmuştur.

Bîçare Nurullah'a gelince: Berber dükkânında tevkif olunduğu zaman doğruca bâb-ı zabtiyeye götürülerek üstü başı yoklandıktan ve silâh falan bulunmadığı için yalnız fazla parası alındıktan sonra "Mer'iyyü'l-hâtır" dairesi denilen ve güya mücrimîn-i âdiye yerlerinden daha mümtaz ve muteber olan dairede bir küçük odaya konmuştu. Gerek yolda araba içinde ve gerek bu odaya konulduğu esnada:

-Canım arkadaş! Beni ne gibi bir töhmetle tevkif ediyorsunuz?

Sualine manidar tebessümlerle:

-O! Bu suali biz size sormalıyız. Elbette siz kendinizi bizden iyi bilirsinizi.

Cevâb-ı müstağniyânesini alınca:

-Vah arkadaşlar ben kendimde tevkif ve hapis olacak bir hâl göremiyorum.

Demiş ise de polisler tebessümü dıhk derecesine vardırarak:

-Hepsi de tıpkı sizin dediğiniz gibi diyorlar. Şimdiye kadar yüzlercesini gördük.

Cevabıyla bîçareyi susturmuşlar. O gün akşama kadar Nurullah Beye hiçbir kimse tarafından hiçbir sual sorulmadı. Sabahtan beri hiçbir şey yememiş olduğu için midesi bomboş ise de canı hiçbir şeyi istemiyor ki! Akşamdan sonra açlık artık bütün bütün canına kâr ettiğinden kapı haricinde bekleyen jandarmaya:

-Birader! Acaba biraz yiyecek tedariki mümkün müdür?

Diye sorup da heriften:

-Parasıyla olduktan sonra her şey mümkündür.

Cevabını alınca çıkarıp eline bir çeyrek verdi. Bir sardalya salatası sipariş eyledi. Sirkeli olmasını ve sirkesi bolca konulmasını tenbih etti ki hâlâ hiçbir şey istemeyen canına belki şu ekşili salatayı kabul ettirmek ümidinde idi. Salata gelince yemeye başladı. Bir de öte tarafta güveyi yemeği hazırlanmış olduğunu der-hâtır edince artık bütün metanetini kaybederek sâkinane bir surette gözlerinden yaş boşanmaya başladı. Bu aralık jandarma neferi elinde bir yastık ve bir de yorgan olduğu hâlde odaya girip odanın bir tarafını işgal eden minderin köşe tarafına yastığı koydu. Biraz aşağısına da yorganı örtünebilmek üzere katlayarak güya bir yatağın ayak ucuna koyuvermiş gibi koydu. Ahdiye Hanımın yatak odasına mukabil bir yatak ki bunu temaşa eden Nurullah'ın gözyaşları arttıkça artmamak kabil olabilir mi?

Nurullah başına gelen bu belânın nereden geldiğini düşünü-

yor, pek çok düşünüyor ama bir türlü bulamıyor. Kendisine Ceylan'dan veyahut onun anasından babasından başka müntakim olabilecek hiçbir hasım yok. Fakat bunlar tarafından niyet-i intikama dair zerre kadar bir emmare görülmemiş olduğundan bu iş onların işi olabileceğine mümkün değil ihtimal vermiyor. Bunlardan başka da hiçbir kimse hatırına gelmiyor.

Bu akşam dahi mavkufa hiçbir şey soran olmadı. Gecenin saatleri birer birer geçiyor. Ömürden mürur eden bu saatleri dışarıda merdiven başındaki eski bir çalar saat tadat ediyor. Ve ettiriyor. Fakat Nurullah'ın gözlerine uyku takarrüp etmiyor. Nasıl takarrüp edebilsin ki zihni müsterih olsa bile yatak namını gasp etmiş olan o minder üstüne göz attıkça midesi bulanıyor. Bütün ömrünü nâz ü naîm içinde geçirmiş olduğu gibi bilhassa bu geceyi ömründe hiçbir geceye makîs olamayacak bir nimet-i uzmâ hâlinde geçirmeye namzet olan zavallı Nurullah şu minder üzerinde nasıl yatabilir?

Maahaza gecenin nısfından sonra artık baygınlık nev'inden bir hâl bîçareyi o minder üstüne yatırdı. Mendilini çıkarıp mahut yastığa örtü olmak üzere serdi ise de yorgan için hiçbir çare bulamayarak onu bir tekme ile minderin öteki ucuna attı. Yalnız potinlerini ve fesini çıkarıp baki esvabı üzerinde olduğu hâlde uzanmıştı. Gözyaşlarına boğulurcasına bir hayli mücahedeye daha cebr-i nefs etmekte bulunduğu esnada kendini kaybeyledi. Sanki uyudu. Bu hâl keşki gerçekten bir baygınlık olsa idi! Bari hiçbir ıstırap duymazdı. Hâlbuki bu bir kâbustu. Hatta kâbustan da beş beterdi. Aman ya Rabbi ne korkulu rüyalar görüyordu. Kaçmak istiyor, koşamıyor. Arkasına yetişiyorlar. Öldürecekler. Keşki öldürseler de kurtulsa ama öldüremiyorlar! Her birkaç dakikada bir kere yerinden fırlıyor. Fakat o baygınlık derecesindeki hâl ile âdeta ihtizar hâlinde bulunan hasta gibi yine kendisinden geçiyor.

Ertesi sabah babası tekrar gelip oğlunu aramış ise de Nurullah'ın haberi yok. Kimse gelmemiş, kendisini aramamış zannıyla müteessir olmuyor. O biliyor ki babası, hatta Abdüllâtif Efendi ve Kâzım Bey bile gelip aradılar. Hele

Kâzım Bey ki fikr-i ahrârâneye inhimakından dolayı böyle bir mağdur bilkülliye yabancısı bile olsa gider, arar, vazîfe-i hamiyyeti ifa eyler. Vakıa Ceylan maddesinden müteesir olmaması kabil olamaz ise de hamiyetli adamların hâlleri başkadır. Bir bîçarenin kaza nev'inden bir musibete uğramasıyla intikam etmezler. Nurullah bunların hepsini düşünüyor. Hepsi gelmişler ise de kendisiyle görüştürmezler. Bunu da biliyor.

Eğer kendi aleyhine verilmiş olan jurnal doğrudan doğruya "Kâzım" imzasıyla verilmiş olduğunu bilse kim bilir ne kadar şaşacak, ne kadar müteessir olacak. İntikamda bu derece-i şiddete kadar vardığı için değil! Öyle hürriyet perest olan bir adamın bu hafiyelik alçaklığına tenezzül eylediği için şaşacak. Kendisi ile kaç defa mubahese etmiş. Kendi babası Kâşif Efendi mesâil-i ahrârânede ne kadar muhteriz ise Kâzım Beyi bilâkis o nispette mütecâsir bulmuş. Kâzım kadar bir hürriyet perest dahi casus olursa, aman ya Rabbi, artık casus olmadık kim kalır?

Mülâhazası şu sureti bulduğu zaman Nurullah bîçaresi Kâzım Beyin hanesinde ana baba ile kız arasındaki muhavereyi işitmiş olsa idi kim bilir daha ne hâllere girerdi. İhtimal ki sadmenin bu derecesine tahammül edemeyerek helâk olur giderdi.

Muhaverede Sezayidil Hanımın mütelâşiyane ve hâifane sözlerine ne kocası ne kızı hiçbir ehemmiyet vermeyip asıl cidal baba ile kız arasında cereyan ediyordu. Kâzım Bey, Nurullah'ın hüsn-i zannına hakikaten lâyık bir adam idi. Lâkin "idi" şu an için bu liyakat hükm-i mâziye intikal etmiş sayılmak lâzım gelir.

Evet hamiyet bir hamiyet-i ciddiyye olsa ve ulüvv-i cenâbı da o hamiyyete lâyık bulunsa hemen zaptiye nezaretine koşarak her hakikatı meydana koymak lâzım gelir. "Romantik" usulünde hikâyeler tertip eden bir muharririn intihâb-kerdesi olacak kahraman asıl böyle olur. Kahramanlıkta beşeriyetin fevkine kadar çıkar. Zaten beşeriyetin fevkine çıkmadıkça kahramanlık olamaz. Masumiyet, melekiyet derecelerine yaklaşır. Fakat sanatı mümkün mertebe tabiiyyat dairesi dahilinde icra

eden bir romancı için tabiat ve hakikat âleminde değil a hayal âleminde bile böyle bir kahraman pek nadir bulunur. Ma'dum nev'inden bir nedret! Her hâlde bizim Kâzım Efendi romantik bir romanda tahayyül olunabilecek bu âlü'l-âl kahramanlardan olmadığını kendisi de gördü. Sabahlara doğru uykuyu, rahatı kaybeylediği bu gece şu duçar olmuş bulundukları belâyayı birer birer nazar-ı tedkîkten geçirerek ve hangi tarik tedbire baş vuracak olsa vasıl olacağı müntehaları yegan yegan tetebbu ve muhakeme eyleyerek zihninde bir nokta-i karar bulabildi. O nokta dahi zuhurata muntazıran sükût noktası.

Haydi kalksın, derhâl zaptiye nezaretine koşsun. Her hakikatı meydana koysun. Evvel-be-evvel menhus kızının rezaleti meydana çıkacak. Bir babayı hayatından bîzar etmek için yalnız bu belâ kâfi değil midir? Badehu Nurullah Beyin hanesinde zuhur edecek ve etmiş olan âsâr-ı muzırra kendi hanesinde mücteml idi de oradan delikanlının odasına naklolunmuştu. Bu âsâr-ı muzırranın kendi hanesinde ne işi vardı? Vakıa merâtib-i âliyyede bulunan hafiye güruhu için bu gibi âsâr-ı muzırrayı kendileri tedarik ve cümle mahvedecekleri bîçarelerin hanelerinde hatta ceplerine koymak dahi bu nazik sanatın bir cihet-i hakikiyye-i mühimmesini teşkil ediyor ise de kendisi merâtib-i âliyye değil a henüz merâtib-i sâfilede bir hafiye olmak üzere dahi tanınmış değildir. İşte Ceylan'ın esmayı kendi üzerlerine sıçratacaklarını dermeyan eylemiş olduğu nokta dahi bu noktadır.

Ertesi sabah, yani cuma günü, bîçare Kâşif Efendi betbaht oğlu hakkında bir akıl danışmak, bir tedbir kurmak için Kâzım Beyin hanesine gittikde yeni uykuda buldu. Kendisini Ceylan istikbal ederek sebeb-i ziyâretini anladığı zaman:

-Beyefendi amcacığım! Cümlemizin müşterek olduğumuz şu felâketin tesiri ile bey babam sabaha kadar uyuyamamıştı. Validem de! Ben de! Şimdi uyandırsam bile o sersem kafa ile...

Kâşif Efendi kızın lâkırdısını keserek:

-Anladım hanım kızım anladım! Adamcağızı rahatsız etmeyelim. Zaten danışsam da bana ne akıl verecek?

Şaşkınlığımdan, ne yapacağımı bilmeyerek geldim taciz ettim.

Diye avdete mecbur oldu. Ceylan:

-Acele ediyorsunuz efendi amcacığım. Oturunuz. Size bir kahve takdim edeyim. Diye bir eser-i nezâket gösterdi ise de Kâşif Efendi:

-Gidecek yerlerim, görecek işlerim var kızım. Teşekkürler ederim.

Diye kahve için de kalmayıp çıktı gitti.

Aman ya Rabbi bu kızdaki metanet hakikaten akıllara hayret verecek dereceyi de geçiyor. Bacak kadar bir afacan karşısındaki kır sakallı, felâketzede bir babaya şu sözleri söylerken güya kendisi de hakikaten müteessir imiş gibi söylüyor. İntikam hususundaki muvaffakatına derununda sevindiği ve kadınların tabirince yüreği yağ, kaymak bağladığı hâlde o kâzibane teellümünü o kadar güzel uyduruyor ki tiyatrolarda en büyük hüner ile maruf olan sanatkârlarda taklidin, tahkika bu kadar tağyir-i ümîd olunamaz.

Evet Ceylan şu intikam hususundaki muvaffakiyetinden dolayı pek ziyade mahzuz idi. Yalnız babası tarafından biraz endişesi vardı. Vakıa Kâzım Beyin tereddütlerini izale için neler söylemek, ihafe ve ıtmâın her türlüsünü temin için ne kadar melânette bulunmak lâzım ise hiçbir noksanını bırakmamış ise de babasından henüz mûcib-i itminân olabilecek kat'î bir söz alamamıştı.

Öğleye yakın bir zamanda babası Kâzım Bey uykudan uyandığı zaman Ceylan öyle hatırlara gelebileceği veçhile hemen babasının yanına koşuvermedi. Beyefendinin kahvesi filânı gitti. Ceylan babası kendisini çağırmasını muntazır bulunuyordu. Tahmini doğru çıktı. Yarım saat sonra Kâzım Bey kızının odasına geldi. Zevcesini de oraya çağırıp familya arasında iltizam olunacak tarîk-i tedbîri müzakereye başladılar. Kâzım söze:

-Ceylan! Sen kendin için bir belâ bir musibet olmak üzere yetişmiş bir kız çıktın! Dur hemen üstüme saldırma. Dinle! Keşke seni o... daireye hiç yaklaştırmasa idim! Allah bizim belâmızı

o mel'un alafranga yüzünden vermek için çeşm-i basîretimizi bağlamış da... kızım orada alafranga bir terbiye alıyor diye beni sevindirmiş şimdi de işte böyle kan ağlatıyor. Evet kendin bir belâ, bir musibet olmak üzere yetişmiş bir kız çıktın! Fakat bu musibet yalnız kendinde kalmadı. Keşke yalnız kendinde kalsa idi. O faciayı oynadığın gecenin ferdasında yahut Nurullah'dan bihakkın cevâb-ı red aldığın anda kendini gebertse idin de kendi musibetin yalnız kendinde kalsa idi. Cezâ-yı amelini bulmuş olurdun. Lâkin şimdi belâ ve musibet taammüm etti. Bizi de mahvettin, Kâşif Efendi ailesini de, bîçare Dilşinas ailesini de! Cihet cihet cani bir mel'unsun!

Mukaddimesiyle giriştiği zaman Ceylan derhâl mukabele için birkaç defa yerinden fırlamış idiyse de babasının bir tavr-ı tehdîd-kârâne ile men'inden ziyade şu sözlerin bir mukaddime, bir methal olduğunu der-hâtır ederek asıl neticeye muntazır olmaya lüzum görmüş idi de onun için sükûnu ihtiyar eylemişti. Kâzım ise kızının bu sükûtunu yılgınlığa haml ederek söyledikçe cesaretini arttırıyordu. Binaenaleyh mukaddimesini bitirdikten ve onun haricinde birkaç defa daha Ceylan'a lânetler okuduktan sonra şu duçar oldukları belâdan üç familyanın bari birisini, kendi ailesini kurtarmak yine akil kârı sayılacağını dilinin dönebildiği kadar hakîmâne cümleler ile beyan edince Ceylan bir hiss-i galibâne ve muzafferâne ile derin derin nefesler almaya başladı.

Kendi ailesini bu musîbet-i fâcianın her türlü serpintisinden, sirayetinden kurtarmak için de bu sırrı kimseye faş etmemek, ketm ve ihfâ-yı musîbete son dereceye kadar cehit ve ihtimam göstermek lâzım geleceğini Kâzım Bey söylediği zaman artık Ceylan'ın itminan ve memnuniyeti son derecelere vardı ise de babasının bu kararını takviye için bile sözü uzatmak istemedi. Pederinin o hakîmane, nâsıhane sözleri mukabilinde o kadar mütenassıh, o kadar müteessir, o derecelerde mağlûp, makhûr görünüyor ki şu anda mahvını temenni eylemekte bulunduğuna inanmak lâzım geliyor. Ah muktedir olabilse de gözlerinden birkaç damla yaş da akıtabilse o zaman şu nedametinin

ciddiyetine herkesi tamamıyla inandırabilirdi.

Mel'un kız... Evet ciddî söylüyoruz. Mel'un kız ağzından bir kelime bile çıkarmaksızın o sükût-ı manîdârî ile, o tavr-ı nâdimânesiyle babasında öyle bir tesir hâsıl edebildi ki adamcağız bir çeyrek saat evvel in'idâmını temenni ettiği kızına şimdi teselliler, ümitler vermeye de lüzum gördü. Ceylan'ın musâhabe-i mebâdisini bir cür'et-i âmiyâne ile saldırışlarına mukabil şimdi şu hâl-i makhûriyetini bîçare Kâzım Bey kendi sözlerinin hüsn-i te'sîrine hamlederek bu kadar müteessir olan bir çocuğun daha ziyade üstüne varılmayı da mürüvvet-i pederâneye muvafık bulamıyordu.

Maahaza her şeye yine Ceylan'ın istediği gibi karar verilmiş olduğundan kızın derunundaki sevinçler asıl ihsâs-ı galibâneden idiler. Her şeyi örtbas etmek için bugünkü günde hiçbir harekke bulunmayacak. Kendi imzasıyla verilmiş olan jurnal üzerine şayet bir sual vaki olursa imzasını inkâr etmeyecek. Böyle davranıldığı hâlde de şu meselede esmayı üzerlerine sıçratmamış olacaklar.

Bu işte Kiryako değil ise de Despino'nun mahremiyetinden emin olmak lâzım geliyordu. Kiryako'nun hemen de hiçbir şeyden haberi yoktu. Yalnız Ceylan Hanımın nişanlısından hamil kaldığını biliyor ki Rumlarda böyle nişanlısından hamil kalan kızlar hiç de nadir değildirler. Hoş Despino'nun da pek çok bir şey bildiği yok a! Onun Kiryako'dan fazla bildiği ve ona daketm ve ihfa tavsiyeleriyle- bildirdiği bir şey var ise Ceylan Hanım Nurullah Beyin kendisini aldatarak Ahdiye ile izdivaca kalkışması Ahdiye'yi de aldatmak demek olduğunu Ceylan Ahdiye'nin validesine bildirmiş ve bundan Nurullah dahi haberdar olunca koltuk resmine gitmemiş ise de Ceylan zaptiye kapısına da bir şikâyetname göndermiş olduğu için Nurullah Bey hapse atılmış. İşte Despino'nun bildiği de bu kadar. Hem bu haberleri de Ceylan'dan almış. Artık asıl yerinden, Ceylan'dan aldığı haberler yalan olamaz ya?

***

Cuma günü de Nurullah'a hiçbir şey soran olmadı. Cumartesi günü bâb-ı zabtiyeden bîçareyi büyük hapishaneye naklettiler. Orada politika müttehimlerine mahsus olan dairede bir odaya koyup ihtilâttan men eylediler. Cebinde bıraktıkları birkaç çeyreği harçlık ettikten sonra mevkuflar üzerinde bırakılması mugayir-i usûl olan beş lira ile birkaç yüz kuruş çil ve on kadar da mecidiye paradan bittedric sarfetmesine müsaade vardı. Vah bîçare Nurullah! Tahattur buyurulur ya? Bu paraları koltuk resminde gelinin başına serpmek ve ferdâ-yı zifâfda itası mutat olan bahşişleri vermek için tedarik eylemişti.

Pazar günü dahi Nurullah'a kimse bir şey sormadı. Anlaşılıyor ya? Müsadere edilen âsâr-ı muzırra muayene olunur. Böyle hiçbir taraftan bir şey sorulmaması bîçare masumu çıldırasıya meraklara duçar ediyor ama kimin umurunda? İsterse varsın çıldırsın. Zaten ihtilattan memnu olanların koridorlarında jandarma neferâtından başka kimse yok ki. Neferât neden haberdar olabilirler ki. Hatta bîçarenin hâline acımak bile bunlarda yok. İlk, ikinci mevkuf değil ki merak etsinler de hâlini tefehhus eylesinler. Kim bilir kaç yüzüncü mevkuf!

Ta pazartesi günü Nurullah'ı bir müstantikin huzuruna çıkardılar. Bir müstantik iki kâtip. Bir jandarma da ayakta. Koltuk resmini icraya hazırlanmış olduğu hâlde tevkif edildiğini bilerek hâline acıdığı için midir, nedir müstantik efendi Nurullah'a rıfka, mülâyemete delâlet eder bir suret ve ses ile ismini falanı alelusul sorduktan sonra asıl maksuda şüru ederek:

-Nurullah Beyefendi! Odanızda zuhur eden âsâr-ı muzırra ve memnua maateessüf jön Türk fesadına iştirakinizi maa ziyadetin ispat edeceğinden işin buralarına dair olan vazifemiz ne bizi, ne sizi yormayacaktır. Fakat dolabınızda zuhur eden bazı mektuplardaki imzalar üzerine sizden biraz izahat isteyeceğiz. Evvelâ şu Abdurrahman Naci kimdir?

Sualini irat edince Nurullah Beyi müthiş bir beht ve hayret bürüdü. Delikanlının bu hayretine müstantık efendinin ne mana vereceği besbellidir, değil mi? Külliyen inkâra muktedir olama-

yacak ya! Ne kadar dolambaç göstersi elbette şu Abdurrahman Naci isminin müsemmasını tayin edecek. Hâlbuki bîçare Nurullah ne bu, ne de buna benzer bir isim tanımadıktan maada odasında âsâr-ı muzırra zuhur etmiş olmasına da bir mana veremiyordu. Vicdanınca masumiyetinin verdiği kuvvet ile hayretini defederek:

-Müstantik efendi hazretleri cuma günü koltuk resmini icraya hazırlanmakta iken tevkif olunduğumu bilir misiniz.

Deyip de müstantik tarafından:

-Evet, hasbe'l-insâniyye pek büyük teessüf etmiş olduğumuza inanmınızı rica ederim.

Cevabını aldıktan ve bu eser-i nezâkete teşekkür ettikten sonra dedi ki:

-Menkûhamın evine nakl-i hâne edeceğim için kitaplarımı, evrakımı tanzim etmiştim. Âsâr-ı muzırra dediğiniz şeylere zaten kıl kadar rağbetim olmadığı cihetle bu tanzim esnasında bir daha gözden geçirdiğim kütüb ve evrak meyanında öyle bir şey bulunmadığına kanaatımı tekrar etmiştim. Benim odamda âsâr-ı muzırra ve memnua bulunmuş olmasına hiçbir veçhile imkân tasavvur edemiyorum.

-Hayır beyim! İşin bu cihetinde asla inat ve inkâr etmeyiniz. Beyhûde yorgunluk olur. Polisin odanızdan buraya getirmiş olduğu şeyleri birer birer görebilirsiniz. Dedim ya! Bu cihet kat'iyen ve katıbeten kabil-i inkâr değildir. Fakat şu Abdurrahman Naci kim olduğunu lütfen beyan ediniz.

-Bilmiyorum efendim, Allah hakkı için bilmiyorum.

-Bu adam burada mıdır, Avrupa'da mıdır?

-Dünyada en mukaddes her ne mutasavver ise onun namına yemin ederim ki bilmiyorum.

Müstantik eline bir kâğıt daha alarak:

-Ya Süleyman Bahattin?...

Diye sordu. Nurullah yine aynı cevabı verdi:

-Bilmiyorum efendim! Allah aşkına olsun inkâr ediyorum

zannetmeyiniz, hakikaten bilmiyorum.

-Ay efendim bu kâğıt evvelce sizin yazmış olduğunuz bir mektuba cevapdır. İnsan mektuplaştığı zatın kim olduğunu bilmez mi?!

-Benim mektuplaştığım zevat içinde Süleyman Bahattin namında hiçbir kimse yoktur.

Müstantik efendi bir kâğıt daha alarak:

-İşte bir de Osman Kemal var?!

-Fesubhanalllah! bi-Rabbi'l-Kâbe! İlk defa olarak şimdi şurada sizden işittiğim bir isim.

-Bu kadar kat'î inkârlar bir müstantiki mütmain edemeyeceğini elbette bilirsiniz. Bu kâğıtların sizin odanızda bulunduğu zabıtaca muhakkakat-ı kat'iyyeden olmasıyla "odamda bulunmamıştır" diyebilmenize imkân yoktur. İşin bu ciheti size itiraf ettirilmek bizce lâzım değildir. Fakat tahkikatımızı tevsi ve tamik için mektuplardaki imzalar kimlerin imzası olduğunu sual ediyoruz. Verdiğiniz cevaplar müstantike kanaat veremeyeceği gibi müddeiumumîye ve mahkeme-i cinâyete de kanaat-bahş olmayacağını elbette takdir edersiniz.

-Tamamıyla takdir ederim efendim. Verdiğim cevaplar evvelâ "cevap" değildir. Bunu takdir etmemek kabil midir? Fakat yeminden başka burhanım yok ki irat edeyim. Bilmiyorum. Bu isimde adamlar tanımıyorum.

Müstantik biraz derince düşündükten sonra dedi ki:

-Nurullah Beyefendi! Memurîn-i tahkîkiyyemiz hakkında bir iftirâ-yı mahz olarak bazıları diyorlar ki, güya hafiyelerimiz şunun bunun paltolarının ceplerine yavaşça evrak-ı muzırra sıkıştırıp badehu tevkif ediyorlarmış. Bir hane basıldığı zaman dahi beraberinde götürdükleri matbuât-ı muzırrayı orada bulmuş olmak üzere getiriyorlarmış. Böyle bir fikir ve itikat sizde de var mıdır?

-Hayır efendim! Bende böyle bir fikir ve itikat olamaz. Zabıtanın memurîn-i hafiyye ve celiyyesiyle hiçbir münasebetim yoktur ki intikam arzusuyla bana böyle bir muamele reva

görsünler.

İstintak bu yolda biraz daha uzadı. Fakat ser-rişte ittihaz edilecek hiçbir haber alınamadı. Nurullah Bey yine tevkifhanesine götürüldü.

***

Bîçare delikanlı müstantik huzurunda bu suretle istintak olunduğu gün Ceylan'ın babası Kâzım Bey dahi Feyzullah Efendi hazretleri dedikleri ser hafiye tarafından davet edilmiş bulunmasıyla Kâzım Bey hanesine pek de uzak olmayan konağına davet edilmiş ve efendi hazretleriyle mülâkat etmekte bulunmuştu. Feyzullah Efendi tarafından:

-Kâzım Beyefendi hazretleri! Zât-ı âlinizle şimdiye kadar bir münâsebet-i karîbede bulunamamış idi isek de esdikadan bir zât-ı muhterem olduğunuz bendenizce zaten şüphesizdi. Bu defaki hizmetiniz o sadakat-i mecbûlenizi meydana koydu. Teşekkür ve tebrik ederim. İnşaallah sâye-i şâhânede mükâfat-ı lâyıkasını dahi kariben görürsünüz.

Yollu taltifata nail olunca adamcağızın içinden geçen şeyleri ne biz sormalı idik ne de kendisi tarif etmeli idi. Ama şu vukuatın hâkisi sıfatıyla şu kadar olsun söylemeye mecburuz: Bu anda Kâzım Bey o menhus kızı Ceylan'a kalben bin lânetler okumakla beraber zahiren bu iltifatları gayet mütebessim ve beşuş bir tavır ile telâkki ediyor, münasebet düşsün düşmesin kandilli temenna ile teşekkürâta müsâraat gösteriyordu. Nasıl göstermesin ki Feyzullah Efendi "atûfetlû"dür. Bir büyük dairenin mektupcusudur. Ama mahall-i memûriyetine ayda üç defa gittiği yoktur. O daire mektupçuluğunun tensîk-ı maâşât kararnamesince maaşı beş bin kuruş iken bütçe açığına mahsuben zam edile edile on sekiz bin kuruşa kadar vardırılmıştır. "Masârif" namıyla bâb-ı zabtiyeden ve kendi dâire-i mensûbesinden ve saireden ve saireden çektiği paraların hesabını ancak kiramen kâtibîn bilir. Bundan beş altı sene evvel rüsûmat nezaretinde beş altı yüz kuruş maaşlı bir memur olup hanesinin kirasını vermekten âciz kalacak bir zarûret-i maîşet içinde iken beş altı sene zarfında şu sakin olduğu konağı

mubâyaa ve tamir için dört bin liradan ziyade para sarf ettikten maada mefruşat ve tezyînât-ı beytiyyeye ve atlara, arabalara onun birkaç mislini daha sarfetmiştir. Nakd-i mevcûdunun miktarını kimsenin bildiği yoktur. O kadar sâhib-i nüfûzdur ki hiçbir arizası tesirsiz kalmaz. Böyle hiçten bir şahsın müteayyin olmak mertebesine çıkardığı bendegânı da az değildir. Bu adamın karşısında bîçare Kâzım Bey mükâfât-ı mev'ûdeyi ümitten ziyade hışım ve gazabına uğrayabilmek havfıyla bihakkın titremekte iken bilâkis iltifatlarına nail olur da teşekkürât-ı mütetâbiaya müsâraat etmez olur mu?

Bade'l-iltifât devam eden musahabede Feyzullah Efendi hazretleri sıfat-ı sadakatten uzun uzadıya bahse girişti. Yavaş yavaş itidal-i demini tekrar hâsıl etmiş olan Kâzım Bey gayet zarifâne mukabeleleriyle şu mazhar olduğu mukaddemât-ı teveccühü kuvvetlendirdikçe kuvvetlendiriyordu. Malûm a? Kâzım Bey ahbabını kendisinden hoşnut ve memnun eder, bezmârâ adamlardandır. Feyzullah Efendi hazretleri vazîfe-i sadâkat ne olduğunu Kâzım Beyin vicdanında!...tahkimen birtakım tafsilâta giriştiği sırada genç Türkleri dahi bahse kattı. Bunlar o kadar fena adamlar ki onlara buğzetmek sadakat ve insaniyet vazifelerinin en mühimi sayılır. Bu fesâd-pîşeler herkesin evlâdını baştan çıkarıp kanunun pençe-i mücâzâtına çarptırıyorlar. Memleketi bunların şürûrundan muhafaza etmek maddî manevî müstelzim-i mükâfattır.

Kâzım Bey bu telkinatı can kulağıyla dinledikten ve Feyzullah Efendi tarafından hizmet için birçok teşvikata ve mükâfat için birçok teminata daha nail olduktan sonra son teşekkür makamında eteğini de öperek hanesine geldi.

Feyzullah Efendi konağından çağrıldığı zaman hanesinde şiddetli bir merak içinde bırakmış olduğu zevcesi Sezayidil Hanım yine aynı merak içinde olarak kocasını karşıladı. Ve bir tavr-ı istîzâhla Kâzım Beyin yüzüne bakıp da:

-Artık sorma Sezayidil, Ceylan'ın dediği çıktı, esmayı üstümüze sıçratmaktan kurtulduk ama belli başlı bir hafiye olduk.

Cevabını aldığı zaman kadıncığız hakikaten sevindi.

Kocasının belli başlı bir hafiye olduğunu söylemesinden müteessir bile olmayarak:

-Hafiye, mafiye; âlemin yaptığı bir iş, bize dokunmasınlar da ne olursa olsun.

Dedi. Kâzım Bey karısının bu sözü üzerine birkaç defa burnundan soluyarak başını da salladı ise de şu mülâkat üzerine Ceylan çıkageldiği zaman yoldaki teessürâtını o menhus kıza göstermemek için cebr-i nefse lüzum gördü.

Oynayacak oyunları hüsn-i tertîbde nâdirü'l-emsâl bir fitnekâr olan Ceylan babasının yanına öyle bir tavr-ı inkiyâd ve ihtirâm ile geldi ki birkaç gün evvel başlamış olduğu bu oyunda gittikçe artan maharet ve muvaffakiyetiyle babası nazarında yeni mevkiini gereği gibi kuvvetlendirmiştir. Zavallı Kâzım kendi kendisine:

-"Bin nasihattan bir musibet evlâdır" derler. Meğer doğru imiş. Bizim afacan kız bu belâlara sebep olduktan sonra o istidâd-ı menhûsun derece-i mel'anetini anlayarak aklını başına almaya başladı.

Diyerek kızını dahi bu ıslâh-ı ahvâl mesaisinde muamele-i mülâyimâne ile takviye ve teyide lüzum görüyordu. Şu esmayı üstlerine sıçratmak tehlikesinden kurtuldukları için familyaca sevinmeye başladılar.

***

İnsan ne hüsn-i hâlden kabîh hâle ne de kabîh hâlden hüsn-i hâle def'aten intikal edemez. Salâh-ı hâl erbabından olan bir kimse eşna' kabâyıhı irtikâp etmiş olsa bir zamana kadar yani şenâyi'de devamla bittedric fenalığa gereği gibi tahavvülüne kadar yine salah cihetine karîb olur. Baharın şitaya ve harifin sayfa karîb olduğu gibi bunlar mensup oldukları fasla doğru ilerledikçe baharın dünkü günü yine kış ve harifin dünkü günü yine yaz sayıldığı gibi. Bizim Kâzım Bey, Feyzullah Efendi hazretlerine kesb-i ubûdiyyet ettiği günden iki gün sonra bîçare Kâşif Efendinin ziyaretini kabul etmişti. Dertli pederin yana yakıla ettiği hasbıhâle o kadar teessürle hüsn-i mukabele eylediğini

görseydiniz bir hafta evvel jön Türklere şiddetle mensup olarak zavallı Nurullah'ı belâya uğratan âsâr-ı muzırrayı kendi hanesinde hıfzetmekte iken iki günden beri hafiyeliği âdeta resmen kabul etmiş bulunan Kâzım Beyi hiç de Feyzullah Efendi ile görüşmemiş, hiç de hâl ve mesleğini değiştirmemiş zannederdiniz. Hatta yeni hafiye bir aralık şu meslek-i menhûsdan iğrenmişti bile! Lâkin ah o semayı üstüne sıçratmak havf-i azîmi ah! O korku hatırına gelince Kâşif Efendiye karşı muâmele-i münâfıkanesinden hem utandı hem de mağduriyetini derpiş ederek bu hareket-i münâfıkanesini mahâret-i diplomasisine haml ile mutmain oldu.

Bu mülâkatın ferdası günü dahi gazeteler Kâzım Beye rütbe-i ulâ sınıf-ı ulâ tevcih olunduğunu yazdılar. Feyzullah Efendi hazretleri tarafından işbu tevcîh-i vecîhin tebrikini havi gelen tezkirenin zarfı içinde yirmi tane beş yüzlük bank kaimesi dahi zuhur edince tevcîh-i vecîhin ehemmiyeti bir kat daha arttı. Teşekküren etek öpmek için Kâzım Bey soluğu Feyzullah Efendinin konağında aldı. Artık bu sûret-i arz-ı teşekkürü görmeli idi. Bu, hakikaten görülecek bir şeydi. Feyzullah Efendi velinimeti! Kendisi onun azat kabul etmez kölesi! Neler! Neler!... Kaleme gelir şeyler değil!

Ey bu kadar teveccühe, atıfete mazhar olduktan sonra Kâzım Bey için boş durmak olabilir mi? Hiç olmazsa haftada iki defa jurnal takdimi muktezâ-yı ubûdiyyet ve sadâkat değil midir? Fakat her zaman hapse attırılacak mazlumlar bulunmaz. Zaten gönlü henüz o kadar da kararmamıştır. İlk jurnaller bazı dâire-i belediye memurlarının irtikâbatından, bazı polis komiserlerinin vazife-şikenâne harekâtından bahis oluyordu. Feyzullah Efendi gibi mertebesi yüksek bir hafiye reisinin bu gibi şeyler işine yaramaz ise de meni tarafına gidilmez. Gidilmiş olsa şu meslek-i sadâkate yeni sülûk eden zevatın şevkine halel gelerek jurnal tanziminde rehavetlerini mucip olur. Maahaza Kâzım Beyin jurnalleri yavaş yavaş ehemmiyetlerini arttırıyordu. Filân yerde bulunduğu esnada filân ve filânın falanca makam aleyhinde şu yolda fezâhat-ı

lisâniyyede bulunduklarına doğru tevsî-i vazîfe edilirdi.

Ehemmiyeti bu suretle artan jurnaller ondan daha evvelkiler gibi bütün bütün hasır altı da edilmiyorlardı. İçlerinden bir iki tanesi te'sîrât-ı lâzımesini gösterebildi. Fezâhat-ı lisâniyye!... O!... en büyük cinâyet-i siyâsiyyeden birisi. Aleyhine vaki olduğu makam ne kadar yükselir ise cinayetin derece-i vehâmeti de o kadar yükselir. Bazen zabıtaca bu cinayetin canileri bilâ-muhâkeme ve lâ-hüküm nefy ve teb'îd edilir. Binaenaleyh Kâzım Beyin bir jurnalinde haber verdiği üç adam tevkif olunarak isnat olunan fezâyih-i lisâniyye sabit olamamakla beraber biraz zaman sonra af ve ıtlakları vaat olunarak Bursa'ya nefyolundular. Haklarında fezâhat-ı lisâniyye jurnali verilmiş olan adamlar için bundan büyük lütuf ve merhamet eseri olabilir mi? Bu merhamet eseri dahi Feyzullah Efendi hazretleri tarafından ibraz olundu. Fakat şimdiden haber verelim ki aradan iki sene geçtiği hâlde biraz sonra af ve ıtlak vadinde bir eser görülmeyince bu üç zattan birisi Filibe'ye kaçtı ve ikisi kendi kendilerine İstanbul'a gelip yakaları be-tekrar zabıtanın eline geçti. İşte Feyzullah Efendi hazretlerinin asıl merhamet ve mürüvveti bu adamlara karşı göz yumulmasını zabıtaya tavsiye suretinde görüldü.

"Bir murdar hafiyede merhamet ve mürüvvet mi olur?" suâl-i müteaccibânesini iratta istical buyurmayınız. Çoklarıyla görüşmüş olduğumuz için bunların ahvalini pek iyi bilenlerdeniz. Bunlar kendilerini iki sınıfa taksim ederler. Birinci sınıfı asıl en murdar hafiyelerdir ki gezip dolaştıkları yerlerde veyahut hazır bulundukları mehâfilde bir zerre işitseler onu kubbe kadar büyültüp jurnal ederler. Hiçbir şeyi görüp işitmeseler işkembe-i kübrâdan uydururlar. Masumlar aleyhine iftira bunlar için eser-i mahâret sayılır. Böyle gördükleri bir adamın cebine veyahut ber-takrîb hanesi içine evrak-ı muzırra ve dinamit ve bomba gibi eşyâ-yı memnu koymak işte bunların hüneridir. Bazen hafiyelerin dûçâr-ı kahr ve tedmîr olmaları da bu edepsizliklerinin meydân-ı vuzûha çıkmasındandır. Diğer sınıfı kendilerini asıl esdikadan addederler. Bu edepsiz takımından onlar dahi müte-

neffir görünürler. Fakat hangilerinin hakayık-ı husûsiyyesi tetkik olunsa birinci sınıfa az çok aidiyetleri yine tebeyyün eder.

İşte Feyzullah Efendi bu ikinci sınıf hafiyelerinden maduttur ki hüsn-i hâline merhamet ve şefkatine şahit aransa yüzlercesi bulunur. Evvelâ aleyhlerinde jurnal verilmiş olan bazı kimseleri konağa celp ile verilmiş olan jurnalin muhteviyatı serapa yanlış olduğunu bildiği hâlde güya sahih imiş de kendisi merhameten affediyormuş ve bazı tenbihât-ı hayr-hâhâne ile bîçareyi affeder. Bunun üzerine alınız "Feyzullah Efendi hazretleri olmasa idi mahvolmuş gitmiş idim" sözlerine geniş bir yol!

Bazen aleyhlerine jurnal verilen bîçareler tevkif olunduktan sonra jurnalin kizbi Feyzullah Efendi hazretleri tarafından meydana çıkarılarak o bîçare mağdur halâs edilir. Hâlbuki jurnal yaptıran yine kendisi idi. Bu tedbirden dahi Feyzullah Efendi hazretleri "Mağdur kurtarıcı" şöhretini artırır. Ah böyle bir kurtarıcılık bîçare Nurullah Beyin de imdadına yetişmiş olsa idi ama....

Hele Feyzullah Efendi hazretleri pek fukara perverdir. Etraf ve civardaki erbâb-ı ihtiyâca sadakası bir mecidiyeden aşağı düşmez. Alelâde bir liradır. Beş liraya kadar vardığı da olur. Bu sadakat ve atayâya nail olanlar bittabi efendi hazretlerinin meddahları olurlar.

Bîçare Nurullah on beş gün kadar müstantik yüzü de görmedi. İhtilâttan memnuiyyet, hâl-i mahbûsiyet-i âdiyyeden kat kat müz'iç olduğuna şüphe etmemelidir. Kitap mütalâasına dahi müsaade olunmuyor. Yalnız gazete mütalâasına müsaade veriliyor ki " ve bu vesile ile dahi!..." nakaratı bîçarenin sinirlerini titretiyor.

Hele Dilşinas Hanım ve Ahdiye'yi hiç sormayınız. Günler geçtikçe onların yeisi artıyor. Kâşif Efendi kendisi muhtâc-ı tesliyet olduğu için o bîçarelere hiçbir teselli veremiyor. Eğer harem tarafında kiracılar da olmasa ve bahusus Ahdiye'nin refikası Remziye Hanım bulunmasa bu ana kız gerçekten çıldırarak sokaklara fırlayacaklar.

Nurullah Beyin evrakı müddeiumumîliğe tevdi olunmuş, istintakının fezlekesi de bu adam ne kadar istintak edilse "bilmiyorum" dan başka cevap alınamayacağından ve hâlbuki odasından çıkan evrak cemiyet-i fesâdiyyeye mensubiyeti hususunda hiçbir şüpheye mahal bırakmadığından bahisle bu münkir-i muannid hakkında dâire-i istintâkiyyece başka bir şey yapılamayacağı bildirilmiş!

Müddeiumumî beyefendi umûr-ı memuriyyesinde kusur etmemek gayretinde bulunur bir zat olduğundan bu istintak ve isticvabı kâfi görmeyip maznunun tahkîk-i ahvâline lüzum görmüş. Binaenlayeh Nurullah Beyin kimlerle görüştüğü, düşüp kalktığı ve ne gibi meşguliyetyer ile iştigal edegeldiği tahkik olunuyor. Bu tahkikat bir neticeye isal edilecek de Nurullah Bey muhakeme olunacak?!

Günler geçiyor, haftalar da geçiyor. Geçen zaman ay hesabına kadar varıyor. Tahkikat henüz bitirelemiyor. Zavallı Kâşif Efendi gayreti elden bırakmıyor. Zaptiye nezaretini, müstantiki, müddeiumumîyi takibat-ı müsterhimânesiyle taciz derecelerine varıyor. Bunlar tarafından bazı kere nazikâne bir surette def ediliyor ise de bazı kere dahi unf ve şiddetle kovuluyor. Lisân-ı istirhâmı uzatıp Sadî'nin dediği veçhile kelb üzerine salan kedi gibi bir gazaba duçar oluyor ise de bu yolda bir adım daha ileriye gidecek olsa kendi başını da bir belâya sokacağı muhakkak olduğundan Cenabıhak'tan sabır ve metanet duasıyla boyuncağızını büküp kalıyor. Ama bu hâlin teessürü şu teslîmiyet-i mazlûmâneden ibaret kalmıyor. Hafiyelerin en alçak menzile-i medeniyyesinden alınız da merâtib-i medeniyyenin en yüksekline varıncaya kadar lânet-hân olmak Kâşif Efendi için bir mecburiyet-i maneviyye suretini alıyor. Gariptir ki bazen şu beddualar Kâzım Beyin yanında edildikçe o da amin diyor.

Tahavvülât-ı âlem ne acîb, ne gariptir. Öte tarafta âdeta şiddetlice bir jön Türk olan Kâzım Bey iktizâ-yı hâl ve zamana teb'an hafiye kesiliyor. Beri tarafta bir Kâşif Efendi jön Türkten muhteriz ve kendi hâlinde yaşar bir adam iken mecburen jön Türk

oluyor. Mesâib ve belâyâ esnasında bir mağdur en büyük tesliyeti hâlinden tazallum yolunda arar. Derdini dökecek dert ortağı nerede bulur, bulunsa bulunsa jön Türklüğe meyyal ve muhip olan ahrâr-ı müstetire meyanında bulunur. Kâşif Efendi bittabi bunların içine karıştı. Hâl-i mağdûriyeti o ahrar için kendisine emniyeti mucip olduğundan onu da mahrem-i esrâr ede ede mükemmel bir jön Türk ettiler bıraktılar.

Şu günlerin ahvâl-i vukuâtından olmak üzere Kâzım Bey hanesine atf-ı nazar edecek olursak bu aileyi hâl ve şanlarından âdeta mutmain ve memnun buluruz. Evvelâ Kâzım Bey yeni mesleğinden nefretini eksilte eksilte sıfıra kadar indirdikten sonra bu mesleğe muhabbetini yavaş yavaş arttırmaya başlamıştır. Nasıl arttırmasın ki Feyzullah Efendi hazretleri Kâzım'ın rişte-i ubûdiyyetini gittikçe kuvvetlendirecek fırsatlardan hiçbirisini fevt etmiyordu. İltifatlara hadd ü gaye yok! Her sebzenin, her meyvenin en turfandaları olmak üzere kendi konağına yağdırılan hedâyâdan bir sûret-i muntazamada Kâzım Beyin hissesi de ayrılıyor. Bundan anlaşılıyor ki Feyzullah Efendi hazretlerinin konağı Kâzım Beyin mensup olduğu dâire-i celîleden ziyade mebzuliyet ve refah içindedir. Bilmem nereden tereyağları geliyor, bilmem nereden en nefis zeytinyağları geliyor, sabunlar geliyor, pirinçler geliyor, koçlar geliyor. Gelmeyen yok ki!...Bunların kâffesinden esdika-yı bendegânın hisseleri ayrılıyor. Öyle bir refah, öyle bir saadet ki biraz aç gözlüce olanlar için imrenmemek kabil değil. Hem dikkat buyurulmalıdır ki Kâzım Bey meslek-i cedîdinde henüz taayyün ve iştihar etmedi. Biraz sonraları bu yoldaki hedâyânın kendi mertebe-i sadâkatine mütenasip düşebilecek dereceleri kendi hakkında da tecelli edecektir. Hafiyelerin en bayağı sınıfından bazı erâzili biliriz ki hiçbir para maaşı olmadığı hâlde birçok zevatı ve hatta esnafı tehdidât-ı dâimeleri altında bulundurarak gül gibi geçiniyorlardı. Hele dûçâr-ı tehdîd olanlar Ermenilerden olursa var ya!...

Ahz ve itaca münasebetim olan bir ekmekçi Ermeniyi bilirim ki iki sene kadar az bir zaman zarfında altmış liradan ziyade

fidye-i necât vermeyince bir selâmet-i nisbiyyeyi temin edememiştir.

İşte meslek-i cedîdi bu suretle kendisini mutmain ettikçe etmekte bulunan Kâzım Bey ahvâl-i cedîdesinden dolayı pek mutmain görüldüğünden bu itminana zevcesi Sezayidil Hanım dahi tamamıyla iştirak eyliyordu. Hâlbuki gerek zevcin ve gerek zevcenin asıl itminanları Ceylan yüzünden hâsıl oluyordu. Ceylan hiç de evvelki Ceylan değildir. Ahvali tamamıyla değişmiş bir Ceylan'dır. Anası babası tarafından kendi ahvâl-i serbâzânesine zerre kadar muhalefet görse köpek gibi saldıran Ceylan şimdi nerede? Kuzu gibi bir Ceylan kesilmiş, bütün ahvâl-i masûmânesi ile hakikaten bir Ceylan, bilhassa şu günlerde müzikaya hasr-ı iştigal eylemiş, hane tanzimine zaten merakı olup intizamı pek ziyade sevdiğinden bu meşguliyetten hali kalan evkatını ya piyano başında oturmuş veyahut udunu kucaklamış hâlde geçiriyor.

Lâkin biz Ceylan'ı anasından babasından iyi tanırız değil mi? İblislere ders-i mel'anet vermeye muktedir olan bu afacan kızın tabiat ve istidadını Kâzım Bey gibi bir baba ve bahusus Sezayidil Hanım gibi bir ana bihakkın takdire muktedir olamazlar. İhtimal ki onlar Ceylan'ın hâmil olduğunu unuttular bile. Biz unutabilir miyiz ya!? Müddet-i hamli altıncı aya vardı. İşte muhakkakattan olarak bilmelidir ki Ceylan'ın ıslâh-ı nefs etmiş gibi görünmesi karnındaki bu beliyyeden dolayı idi. O beliyyeden kurtuluncaya kadar anasının babasının şefkatine muhtaçtı. Habis, haml henüz daha bu kadar ilerlemeksizin ıskat ile o yükten kurtulmak cihetlerini pek çok düşündü ise de ıskat-ı cenîndeki mehâlik-i azîme-i fizyolojiyyeyi olur olmaz bir ebeden ziyade bildiğinden bir türlü cesaret alamadığı gibi mahsûl-i cinâyeti olan masum yavrudan bilâhare yine tasnî-i mefâsid ve tervîc-i meram yolunda istifade edebilmek ihtimaliyle onu muhafazaya lüzum görüyordu.

***

Nurullah Beyin kimlerle ihtilât edip o ihtilât ettiği adamların ne makule zevattan oldukları hakkında icra edilen tahki-

kattan da bir netice hâsıl edilemedi. Bu tahkikatı icra edenler bir sûret-i bî-tarafânede icra etmiyorlar ki. Bizim ricâl-i adliyemiz nezdinde yanlış bir fikir hüküm-fermâdır. Bir adam her ne suretle olursa olsun maznun oldu mu onun behemehal ithamı arzu olunur. "Zimmette asıl olan berâettir." düsturuna ittiba etmek istenilmez. Maznun hakkında beyan olunan fiil ispat edilmek lâzım gelmesinden ziyade maznunun o fiilden berâetini ispat etmesi talep olunur. Binaenaleyh Nurullah Beyin ihtilât ettiği adamlar hakkındaki tedkikat bunların hüsn-i hâllerinden başka hiçbir şeyi göstermese bile müstantiki için bunun bir tesiri olmayıp "ahvâl-i zâhireye nazaran aleyhlerinde bir şey terettüp etmiyor ise de hasbe'l-hâl kimseye itimat ve emniyet caiz olamayacağına mebni..." cümle-i hakîmânesiyle âlemin hüsn-i hâlinden dahi iştibah muhakkaktır. Hele bîçare maznunun odasında torba dolusu kütüb ve resâil ve evrak-ı muzırra çıkarılmış olması bir cürm-i meşhûd kuvvetini aldıktan sonra kimlerle ihtilât eylediği hakkındaki tahkikatın ne hükmü olabilir? Görüştüğü adamların kâffesi bilfarz sırma gümüşü gibi pak olsalar bile onların beratı maznunun beratına dâl olabilir mi?

İşte bu ahvale nazaran zavallı Nurullah hakkındaki tahkîkat-ı evveliyye itmam edilmiş oldu. Huzûr-ı mahkemede güya bir muhakeme dahi sebk etti. "Bilmiyorum!" ve "tanımıyorum!" dan başka medâr-ı müdâfaası olmayan ve te'yîd-i müdâfaa için yeminden başka delili, burhanı bulunmayan zavallı delikanlı bazı zevât-ı merâhim-simât nezdinde ehaff-i mücâzâttan sayılmak üzere on beş sene müddetle Akka'da kalebent edilmeye mahkûm oldu.

Bu mahkûmiyet üzerine delikanlının Akka'ya izamı günü zavallı babası Kâşif Efendinin daha ziyade zavallı olan Dilşinas Hanıma yazmış olduğu mektup hatırımızdadır. Bazı cihetlerini ikmal lâzım gelirse deriz ki:

Üç ay müddet birbirinin yüzlerini görmeyip merak-ı nevmîdânenin dahi inzimamıyla hasret ve iştiyakları kalem ile tarif imkânının kat kat haricine çıkmış olan yürekler acısı baba ile oğlun evvel-be-evvel hapishanede mülâkatlarını gören seng-di-

lân-ı zâbitân ve efrâd bile hüngür hüngür ağlamaktan kendilerini men edemiyorlardı. Birisi "babacığım!" diğeri "yavrucuğum!" diye kollarını açıp da kucaklaştıkları zaman sanki yekdiğerine indirâc ve indimâc etmişler gibi bilâhare koparılıp ayrılmalarına imkân kalmayacağı tasavvur edilen bir levha-i dilhırâş teşkil etmişlerdi. Gözlerinden akan yaşlar birisinin sakalında ve diğerinin bıyıkları ucunda birar çağlayan teşkil etmişlerdi. Aralarında "babacığım!" ve "yavrum!" dan başka kelime teati olunmuyor. Kollarıyla birbirlerini sıktıkları zaman o kollar, o eller bir daha çözülmeyecekler zannolunuyor. Şu hâl bir çeyrek saatten ziyade devam etti. Yürekleri rikkate gelen zabitler Fransız vapuruna kadar mahkûmu götürecek olan arabaya bîçare pederin dahi râkib olması müsaadesini diriğ edemediler.

Araba içinde birkaç lâkırdı teatisine kudret kesp ettikleri zaman Nurullah evvel-be-evvel ablasını sordu. Anası makamına kaim olan ablasını, zavallı babası Zeliha'ya dair haber verecek? "Gece gündüz ağlıyor"dan başka verilecek doğru bir haber var mıdır ki verebilsin?

İkisi de başlarına bu belânın nereden geldiğini tayin edemiyorlar. Bîçare Nurullah kimsenin adavetini celp etmemiş ki bir düşmanın zalimane ve cellâdane bir gayret-i intikamına duçar olmuş bulunduğunu hükmetsin. Ceylan kimin hatırına gelir? O Ceylan ki Nurullah tarafından kat'-ı ümîde mecbur edildiği zaman mahkûmiyet-i vâkıasına kanaat etmiş görünüyordu. Velevki kanaat etmemiş olsun, velev ki Ceylan ne kadar afacan olursa olsun intikamını böyle zabıtaya kadar müracaatla ahz edebilmek derecesindeki muvaffakiyet olur olmaz erkeklerde bile görülmez. Zaten buraları baba ile oğulun hatır ve hayaline bile gelmiyor ya!

Nihayet müstantikin dahi istintakında demiş olduğu veçhile işgüzarlık etmek isteyen bazı hafiyelerin memnu şeyleri bir kimsenin cebine veyahut hanesine bıraktıktan sonra tevkif ettiklerini veyahut ettirdiklerini bittahattur olsa olsa böyle bir muvaffakiyet teşnesi bir mel'una kurban olduklarını zihinle-

rinde bulabildiler.

Fransız vapurunun güvertesinde baba ile oğul biraz da müstakbeli düşünmek ve Ahdiye Hanıma mukabil ne yolda hareket edileceği lüzumunu tayin etmek istediler. Ama zihinlerindeki perişanlık buna müsait olamadı. İdam olunmuyor ya, hamt olsun Yemen gibi Fizan gibi bir muhaberesi aylara muhtaç olan bir yere de gitmiyor. Evet hamt olsun. İnsan şöyle en büyük bir beliyyenin içinde bile hamd ü senâya şayan yerler arar. "Denize düşen yılana sarılır" derler. Bunun hükmünü tamim edince şu baba ile oğulun hamd ü senâları beyhûde sayılmaz. Hamt olsun her hafta muhabere edebilecek bir yere gidiyor. Vakıa muhabereleri emniyet altında cereyan edemez. Akka'da Nurullah'a gelen ve Nurullah tarafından giden mektuplar zabıta tarafından açılacaklardır. Onlar tarafından açılmasalar dahi postahanelerdeki "chambre noir"lar açacaklardır. Ahmet Midhat namına taşradan gelen mektupların onda sekizi postahanelerdeki hücre-i mahsûsada açılmış oldukları hâlde gelirlerdi. Memuriyetle taşralarda bulunan oğlumuzun mektupları açıldıktan fazla bazıları alıkonulmak ve mürselün ileyhine hiç de vasıl olmamak nevâdirden değildi.

Ne Nurullah Bey ve ne de babası Kâşif Efendi Dilşinas ve Ahdiye hanımlar kendileri yüzünden bir zarar ve ziyan gelmesini tecviz edecek adamlardan olmadıkları cihetle bu ana ile kızın arzuları her neden ibaret olursa onu mutlaka yerine getirmek azm-i namuskârânesiyle işi atiye talik ettiler. Ve bütün güverte halkının gözlerinden eşk-i tarahhum selleri isale edecek kadar sûzişli bir veda ile baba ile oğul birbirinden ayrıldılar. Bu veda nasıl suzişli olmaz ki müddet-i ömürlerinde böyle bir firak acısını ilk defa olmak üzere duymakta idiler. Bu firak mazlumen ve mahkûmen vukua gelmeyip de bir büyük taşra memuriyetiyle mukbilen ve mes'uden vukua gelmiş olsa bile burun buruna gelip öpüşen can ve ciğerlerin burunlarını sızlatmamak, gözlerini yaşartmamak kabil olamaz.

"Gidip gelmemek, gelip bulmamak var" hükmü herkesin zihninden çikmaz. Lisan ile söylenmez ise de hükmen zihin ve

fikri işgal eder durur.

Nurullah bîçaresinin nefyinden sonra "Allah kavuştursun" âdetini dahi şuracıkta tahattura mecburuz. Zavallı Zeliha'ya "Allah kavuştursun" temennisini ilk arzeden Sezayidil ile Ceylan olduğunu ve bu temenni-i dostâneyi Kâşif Efendiye ilk beyan eden Kâzım Bey idügini nasıl tahattur etmeyebiliriz. Hele bîçare Kâşif ile Zeliha kendilerinden pek çok bîçare olan Dilşinas Hanıma bu temenniyi beyan attikleri zaman husûl-i emniyeyi istibat ede ede beyan etmiş oldukları başkaca câ-i teemmüldür.

5

Menfi, Menfa

İstanbul'dan hiçbir yere gitmemiş, ve İzmit'e kadar bile uzaklaşmamış olan Nurullah Bey gibi bir delikanlı menfaya, menkûben değil a mukbilen ve memuren bile Akka'ya kadar bir seyahat edecek olsa kendisini envâ-ı müşkilâta duçar olmuş bulur. Şirket ve idâre-i mahsûsa vapurlarından başka vapur bilmeyen acemi bir adam büyük bir posta vapurunun güvertesinde kendisi için oturacak yer bulamaz. Deniz tutmak gibi müz'iç bir hastalığa karşı hiçbir metanet gösteremez. Hatta varacağı limana varıp da karaya çıkmak zamanı gelince yüzlerce sandalcıların hücumlarına karşı şaşırır kalır. Karaya çıktıktan sonra kendisine bir ikametgâh tedariki emrinde birçok güçlükler çeker.

Bu nokta-i nazarlardan bir güzel düşünülecek olursa Nurullah Bey için şu ilk seyahati iki zabıtanın taht-ı hıfzında olarak icra etmesi bir nakmetten ziyade bir nimet addolunmak lâzım gelirdi.

Üç ay kadar müddet mevkufiyeti zarfında hâl ve şanınca beğenilmeyecek hiçbir şey görülmeyen ve terbiye ve nezaketce zerre kadar kusuru görülmeyen Nurullah Bey hapishane memurlarının âdeta teveccühlerini kazanmıştı. "Bu menhusların bu teveccühlerinden ne çıkar?" diye müteessirane bir suale istical buyurulmasın. Bu âlem-i belâyâ ve mesâibde cellatların teveccühlerinden bile fayda memuldur. İşte bu defa Nurullah Beyin Akka'ya isaline memur olan Hasan Çavuş'a hapishane müdürü tarafından edilen tavsiye üzerine mahpusu ne veçhile taht-ı hıfza alacaklarını maiyetindeki jandarma neferiyle müzakere eylediği zaman: "Demire falana ihtiyaç görülmez. Kaçacak, bir fenalık yapacak adam değildir" diye onu da rahîmane bir muameleye razı ettikten sonra Nurullah Beye:

-Beyefendi! Sizin ne kadar namuslu bir adam olduğunuzu hapishanede öğrenmedik bir adam kalmadı. Onun için sizi menfi

gibi, politika mahkûmu gibi götürmeyeceğim. Arkadaş gibi götüreceğim. Yalnız limanlara, iskelelere uğradığımız zaman baş kamarasının altında bulunacak, oradan dışarıya çıkmayacaksınız. Ama hakkınızdaki emniyetimizi ihlâl edecek zerre kadar bir davranışınızı görürsem yol heybesindeki kelepçeyi, zenciri kullanmaya mecbur olurum. Pazarlığımızı evvel edelim sonra kavga etmeyelim.

Demişti. Mahkûm sevkine memur olan jandarma çavuşundan bundan ziyade nezaket ve merhamet beklenebilir mi? Nurullah bîçaresi:

-Aman birader! Ne teminat isterseniz vermeye hazırım. Tek hakkımda dürüştane muamele etmeyiniz, merhamet edeniz.

Diye şeraiti kabule can atmıştır ki "veririm" dediği teminatın ne gibi bir şey olacağı sorulsa idi onu da tayinden, izhâr-ı acz ederdi. Yeminden başka ne teminatı var? Allah ismine yemin! Zavallı çocuğun şu anda Allah'tan başka maddî, manevî müracaat edebileceği hiçbir şey yoktur. Fakat kendisi o kadar mümindir ki "hasbünallah!" onun için kâfi ve vâfidir.

İstanbul'dan Akka'ya kadar bu veçhile mahfuzen edilen bir seyahatte karilerimiz için mütalâaya şayan tafsilât aramak icap etmiez. Ahmet Metin ve sair romanlardaki seyahatlar gibi bir şey değil ki türlü malûmât-ı coğrafiyye ve târihiyye ile hikâyâtını tezyine çalışalım. Biz iştigal etsek Nurullah'ın ahvâl-i rûhiyyesiyle iştigal edeceğiz. O ise şimdiye kadar gördüğünüz sergüzeştleriyle bize zaten malûm olmuştur. Hulâsatü'l-hulâsası o zamana kadar politika ile iştigal değil a gölgesinden korkarak zamanını âdeta merdümgirizâne bir havf ve ihtiraz içinde geçiren, bu delikanlı birdenbire duçar oluvermiş olduğu şu en büyük belânın nereden geldiğini dahi bilemeyerek dûçâr-ı hayret olmasından ve felâket-i vâkıası üzerine bir hüküm verememesinden ibarettir.

Akka'ya vardıkları zaman eğer Nurullah Bey yalnız olsa hükûmet konağına kadar müşkilâtla varacağı derkâr iken muhafazasına memur olan Hasan Çavuşun delâletiyle bilâ-müşkilât mutasarrıf paşa hazretlerinin nezdine kadar vardılar.

Gayet nazik olmakla beraber bu misillü politika mahkûmlarının ağlebi ve hemen de kâffesi ne kadar masum oldukları hâlde ne gibi vehm-i müstebidâneden dolayı mahkûm edildiklerini de nice emsaliyle öğrenmiş bir adam olduğundan Nurullah Beyi rıfk ve mülâyemet ile kabul eyledi. İcâbât-ı asriyyeden olarak bu misillü kazalar daha pek çoklarının başına gelmekte olduğundan bahisle biraderine tesliyetlerini de diriğ etmedi. Hatta kendisine âdet edinmiş olduğu veçhile uzak yoldan mahbusen gelmiş olan bu bîçarenin bir haftadan ziyade zamandan beri sıcak yemek yüzü görmemiş olduğunu da bilerek uşağın derhâl taam tedarikini emretti. Nurullah Bey hasbetenlillah bu kadar nezaket ve insaniyeti asla ümit etmediğinden mutasarrıf paşanın bu hüsn-i kabûlünden dolayı kalben pek ziyade sevindi, lisanen dahi büyük teşekkürler arz eyledi.

Bir yandan da Nurullah Beyin muvakkat olması ihtimaliyle beraber hapishane dairesinde ikamet edeceği yer hazırlanıyordu. Mahkûmiyetini haber aldığı zaman babasının vapura kadar göndermiş olduğu yatak takımı bir haftalık güverte yolculuğu esnasında hemen de artık yatılamayack derecelerde kirlenmiş olduğundan kat'-ı nazar esvap ve çamaşır ile beraber hapishaneye nakl olunarak derununda zaten iki hemhâlin sâkin bulundukları bir odaya yerleştirildi. Dâire-i hükûmette taamını tenavül ederek ikamegâhına gönderileceği zaman mutasarrıf paşa:

-Nasiyenizdeki alâim hüsn-i hâlinize şehadet etmektedir. Sizin gibi felâketzedelere insancasına muamele hususundaki mecburiyeti de ben bilirim. Nizam dairesinden biraz harice kadar çıkarak şu âlâm ve ekdârınızı mümkün mertebe tahfif gayretinden ayrılmayacağıma emin olunuz.

Tesellilerini tekrar ederek bîçareyi ikametgâhına gönderdi.

***

Vardığı odada zaten iki kalebent mevcut olup Nurullah Bey üçüncü olmuş ise de ufak bir koğuş ıtlak olunabilen bu odaya daha iki adam gelse bile yine izdiham vukua gelmeyecek kadar geniş

bir odadır. Cenuba nazır iki penceresinden güneş girebilir. Bunlardan kapı açılırsa hava dahi cereyan eder. Eski mukimler kendi karyolaları için birer köşeyi işgal etmiş olduğundan yeni arkadaşın yatağı üçüncü köşeye serilmiş ve sandığı da yatağın baş ucuna konulmuştu.

Bu kirli yatağı biraz daha düzeltip yatılabilecek bir hâle koyduktan sonra Nurullah Bey yatağı içine girdiği zaman hayali önüne yine Ahdiye Hanımın gelin odası, gelin yatağı geldi, derununda nice acı duygular cuş etmeye başladılar ise de yeni gelen arkadaşa taltifât-ı hôş âmedîde kusur etmemeye çalışır, iki eski mukimin sualleriyle Nurullah'ın bunlara vermeye mecbur olduğu cevaplar bu cuşişi tadile medar olabilirdi. Yol yorgunluğuna hürmet eden eski mukimler suallerini uzatmak istemediklerinden yeni mahkûm akşamdan sonra biraz erkence hâb-ı istirâhata vardı.

Ertesi sabah eski mukimlerin muâvenet-i fikriyyeleriyle Nurullah bir karyola mubayaa ederek ve yatağının çarşaflarını, örtülerini değiştirip yerlerine temizlerini koyarak kirlilerini buraya alışkın olan çamaşırcı bir Hristiyan Arap karısına verdi. Taam için dahi refiklerinin nasihatlerinden istifade eyledi.

Refiklerinin birisi an-asıl Mısırlı Rıfkı Bey namında elli yaşında kadar tahmin olunur güzel yüzlü, sevimli çehreli bir efendidir ki A(n)talya'da rüsûm-ı sitte yani duyûn-ı umûmiyye memuriyetinde bulunarak konsoloslardan birinin vesâtatıyla Avrupa'dan gelen jön Türk matbuatını gerek A(n)talya dahilinde ve gerek bilâd-ı dâhiliyyede neşrettiğinden dolayı on beş sene müddetle kalebentliğe mahkûm edilmiş ve her nasılsa pek tehlikeli bir müfsit!.. addolunarak Akka zabıtası tarafından gayet ihtimamkârane muhafaza edilmekte bulunmuştur. Hatta ibtidâyı vürûdunda cerâyim-i âdiye mahkûmları yanına, zindana atılmış iken üç sene kadar müddet zarfında tehlikeli müfsitliğini teyit edecek bir sû-i hâli görülmediğinden bir aralık duçar olmuş bulunduğu hummâ-yı tifoidîden dolayı etibba tavsiyesiyle bu odaya çıkarılmış ve afiyeti avdet ettiği hâlde orada kalmıştır.

Diğeri Hafız Kadri Efendi isminde genç bir tıbbıyeli olup bu dahi sınıfında evrak-ı muzırra okunup dinlenirken basılmış olan altı nefer talebe ile mahkûm olmuş ve diğerleri Rodos'a, Trablusgarb'a vesaireye dağıtıldıkları sırada Hafız Kadri Efendinin kısmetine de Akka isabet eylemiştir.

Şu üç refikin husûsiyyât-ı ahvâlini hayalimizden icmal edecek olursak pek az bir zaman sonra bu odanın bir mektep, bir politika mektebi, hem de hürriyetperverler nazarında en memduh ve istibdad-perestler nezdinde en mekruh bir politika mektebi kesildiğini daha şimdiden anlayıp hükmedebiliriz. Hafız Kadri Efendide henüz hiçbir şey yok. Tıbbıye idadiyesinin en parlak bir mezunu olacağına şüphe edilemeyecek derecelerde zeki ise de siyasiyatça değil a maîşet-i âdiyye-i medeniyyece bile henüz hiçbir tecrübesi sabık değil. Daha bembeyaz bir sayfa ki oraya ne yazılacaksa bundan sonra yazılacak; hem çok şeyler yazılacak hem bir daha silinmemek üzere yazılacak, zira bilhassa siyasiyatı pek ziyade sevdiğinden ve Mısırlı Rıfkı Bey ise siyasiyat ormanının en birinci kurtlarından olduğundan Hafız Kadri'nin bir sualine beş türlü cevaplar vererek levh-ı hâfızasını zaten doldurmaya başlamış ve işte bizim Nurullah dahi bu sınıfa dahil olmuştur.

Fakat Nurullah, Hafız Kadri gibi henüz boş değil. Fransız ve Osmanlı edebiyatında gerçekten bir yed-i tûlâsı var. Hukuk Mektebini bitirmiş ikincilik derecesinde isbât-ı ehliyet eylemiş. Hatta siyasiyatta dahi vasi ve derin bir behre peyda etmiş. Lâkin bizim Osmanlı milletinin siyasiyat ile iştigal edebilecek derecede henüz maarif sahibi olmadığından meydân-ı siyâsete nâ-behengâm olarak girilmesini beğenmiyor da o meydana hiç iltifat etmiyor ve o meydandan kaçıyor. O meydanda güreş eden pehlivanları görmek istemiyor.

Şu Akka kalesine düştükten sonra bu ihtirazlara artık lüzum kalmadığını gördü. Öteden beri hiç ihtirazı olmaksızın meydân-ı siyâsette yekke-tâz olsa idi encâm-ı kârda başına ne gelebilecek idiyse işte geldi. Bununla beraber Rıfkı Beyin nazariyât-ı ahrârânesinden birçoğuna hâlâ muarız. Rıfkı Bey ise bu muâra-

zadan pek mütelezziz. İşte muallim ile müteallim arasındaki bu muâraza ve cidaller şevk-i medârise-i siyâsiyyenin ehemmiyetini arttırdıkça arttırıyor. Jön Türklüğe, o kadar muhteriz Nurullah öyle kavi ve muhkem bir jön Türk olup gidiyor da kendisinin de haberi olmuyor. Aradan birkaç ay geçtikten sonra kendinin de haberi oldu. Hatta muallim ve müetallim arasında bir makûsiyet görüldü.

Bu makûsiyet hakikaten istiğraba şayan şeylerdendir. Makûsiyet Rıfkı Bey muallim iken müteallim ve Nurullah Bey müteallim iken muallim makamını işgal eylemeleri suretinde görüldü. Zira Rıfkı Beyin jön Türklüğü sırf insaf ve namus ve hamiyetten ve bu üç hasîsa-i rûhiyyesinin îcâbât-ı tabiiyyesiyle hürriyet ve adalete çıldırasıya bir aşkından ibaret olup hürriyet ve Kanûn-ı Esâsînin şer'-i şerîfe tamâmî-i muvâfakatını da lisân-ı Arabîdeki terakkiyât-ı edebiyyesiyle kütüb-i fıkhıyye sayesinde tetebbu etmiş ise de lisanımızda henüz tercüme ve nakil edilememiş olan hukûk-ı insâniyye ve mebâhis-i siyâsiyye ve medeniyye hususunda pek sığdı. Fransızca bilmiyor ki bu sığlığı bir derinliğe tahvil etsin. Bir de Nurullah bu mebahisi en âli derecelerine kadar serd ve ityana başlayınca bir gün Rıfkı Bey:

-Ver üstat ver elini, ver öpeyim! Seni buraya Allah gönderdi. Benim gibi bir kocamış herifi irşat için değil şu genç kahramana terbiyesini itmam için!

Diye kendisi Nurullah'ın elini öpmeye davrandığı gibi o dest-i üstâdîyi Hafız Kadri'ye dahi öptürdü.

İşte bundan sonra mektebin ehemmiyeti arttı. Hafız Kadri bir yandan da Nurullah'dan Fransızca tederrüs ediyor. Daha tuhafını ister misiniz? Rıfkı Beydeki tefevvuk-ı üstâdâneye yine halel gelmemek için Nurullah Bey dahi ondan Mısır Arapçası, yani lisân-ı Arabın Mısır şivesince söylenmesinde mümarese dersini alıyor. Bir faaliyet ki eğer bir menfada, bir menfi hâlinde olmasa da bir sûret-i ahrârânede olsa zevkine doyulmayacak.

Bizim menfinin menfasındaki bidâyet-i ahvâlini ezmine-i atiyyeye doğru biraz ziyadece uzattık ise de bizce hiç de fena

etmedik. Nurullah Beyin İstanbulca münasebâtının sûret-i devâmına dair kariben vereceğimiz malûmatın hüsn-i telâkkisine şu ahvâl-i ibtidâiyyenin tasviri büyük yardım edecektir. Hatta bu ahvâl-i ibtidâiyye tasviratını itmam etmiş olmak için şunu da haber verelim ki: Mutasarrıf paşanın biri on iki diğeri on dört yaşlarında iki oğlu olup az zaman içinde Nurullah Beyin hüsn-i ahlâktan maada iktisabât-ı ilmiyyesini de takdir etmiş olan paşa haftada üç gün çocuklarına Fransızca ders itasını Nurullah'dan rica etmiş ve bu ricasını haftada bir altın atiyye ile teyit eylemiş olduğundan Nurullah Bey haftada üç gün hükûmet konağına giderek iki buçuk üç sat zamanını paşanın oğullarıyla geçiriyor ki bu hâlin o gurbet elinde kendisi için büyük bir teferrüc ve teferruh olmasına o haftada üç gün et'ime-i nefîse ekli saadeti de munzam oluyor.

***

Nurullah Beyin Akka'da mebâdî-i ahvâl-i menfiyyesini gördükten sonra nazar-ı tahkîk ve tefahhusu İstanbul'a tahvil edelim:

Bu bîçare delikanlının tevkifi, istintakı, muhakemesi, mahkûmiyeti kendi hanesi ile kayın valide ve zevcesi hanesine ne yolda tesiratı mucip olduğunu az çok haber vermiş olduğumuz hâlde Kâzım Beyin hanesinde ve orada bizzat Ceylan üzerinde ne yolda icrâ-yı te'sîr etmiş olduğuna dair hemen hiçbir şey söylemedik. Zaten Kâzım Bey için söyleyeceğimiz şeyler pek muhtasar olacaktır. Tafsile ihtiyaç yok ki tafsil edelim. Şundan ibaret kalacaktır ki: Kâzım Bey bilâhare Nurullah Beyin odasına nakl olunarak oradan da zabtiye tarafından çıkarılan kitaplara, risalelere, evraka malik bir jön Türk olduğu müddetin son dakikasına kadar Nurullah'ın duçar olduğu musibete hakikaten acımış ve kendi imzasıyla verilen jurnale pek kızmış ve bahusus Ceylan'ın dediği gibi esmayı üstüne sıçratmak ihtimalinden pek ziyade korkmuş iken Feyzullah Efendi hazretlerine intisap ettiği dakikadan bed' ile bu teessürler, bu korkular azala azala az zamanda hiç kalmamış ve git gide onların yerini istikbal için büyük büyük ümitler işgale

başlamıştır. Zevcesi Sezayidil Hanımın da aynıyla kocası hâlinde ve daima ona tâbi bulunduğunu ihtara bile muhtaç değildir.

Bu aile içinde romancının nazar-ı ehemmiyetini asıl celp eden Ceylan'ın eski afacanlıklara kat'iyen nihayet vermiş gibi göründüğünü bir aralık haber vermiştik. Şeytan kızın böyle ıslâh-ı nefs etmiş gibi görünmesinin bir büyük sebebi de Zeliha Hanım ile devam eden münasebetleridir. Kardaşı hakkında verilen jurnalin hangi taraftan verildiğini ne Kâşif Efendinin, ne de Zeliha Hanımın haber alacakları yok ya? Ceylan bundan tamamıyla emindir. Fakat kendisi Nurullah Beye şân-ı nisvânîsini tamamıyla feda etmiş olduğu hâlde!.. Nurullah'ın kendisine göstermiş olduğu bîvefalıktan!... hatta alçaklıktan!.. dolayı bittabi fevkalâde meyus olan Ceylan zavallı delikanlının mevkufiyeti, mahkûmiyeti üzerine Nurullah'ın ablası ve kendisinin teyzesi!.... evet Zeliha nezdinde o kadar müteessir görünürdü ki kendi musibetinin bin misline razı olarak fakat Nurullah'ın bu felâketi acısından bir türlü müteselli olamayacağını o kalbi pak, vicdanı pak Zeliha'ya her münasebetle temin ediyordu. Bu koca oyunu ne için oynuyordu? Bunu da bilmiyor musunuz? Bir zaman için Nurullah hakkındaki ümidini hâlâ muhafaza ettiği için değil! Nurullah'dan kat'iyen meyus olmuş bulunduğuna inanmalıdır. Fakat Nurullah'ın ve Ahdiye'nin haberlerini alabilmek için bu mel'unane oyunu tertip etmişti. Gerek delikanlının, gerek zevcesinin haberleri Zeliha'ya elbette vasıl olacak. Fakat kendisi hanım teyzesine tamamıyla mahrem olmaz ise bu haberler kendisine de nasıl intikal edecek?

İşte Ceylan bu tedbiri ile Ahdiye ve Dilşinas ve Nurullah'a dair son zamana kadar en küçük haberleri bile almış olduğu gibi bundan sonra hâsıl olacak haberleri de almakta devam edegideceğine şüphe edilmemelidir.

Nurullah, Akka'ya sevk olunduktan sonra ilk haber onun tarafından gelen mektuplardan alındı. Pederine ve ablasına birer mektup yazdığı gibi bir tanesini de kayınvalidesine, fakat ondan bedel zevcesine göndermiş ise de mektupların birisinde ver-

diği izahatı diğerlerinde dahi tekrar etmiş olmamak için "bunların üçü haddizatlarında bir mektuptan ibarettir. Binaenaleyh her üçünü cümlenizin okumasını rica ederim" demiş olduğundan mektuplar hem Kâşif Efendinin hem de Dilşinas Hanımın hanelerinde okunmuştur.

Bu mektuplarda Nurullah Bey İstanbul'dan Akka'ya kadar sûret-i seyâhatini ve orada mutasarrıf paşa hazretleri tarafından sûret-i kabûlünü hikâye ediyor. Fakat ihtisasatının fâci cihetlerini pek hafif geçiyor. Babasının, ablasının, kayınvalidesinin, zevcesinin yeis ve kederleri elvermiyor ki daha birçok havâdis-i müeyyise ile bîçarelerin hâllerini beş beter eylesin. Mutasarrıf paşa tarafından verilen tesellileri, ümitleri bilâkis sahihinden ziyadece tevsi ediyor. Odasından bahsediyor. Şimdilik esbâb-ı râhatı pek noksan ise de yakında onları da ikmal edince şu hâl-i felâkette, gurbet diyarında ne kadar rahat edebilmek mümkün ise edeceğini dermeyan eyliyor.

Bu mektup hükûmet tarafından görüldükten sonra kapatılıp gönderileceği malûmdur. Eğer bu hâl şimdi tahattur edilecek olursa mutasarrıf paşa tesellileri ve pederane muameleleri hakkında Nurullah Beyin biraz ifratlıca sözleri yazmış olmasına taaccüp edilmez.

Yalnız babasına yazmış olduğu mektupta Dilşinas Hanım ile kızına kendi yüzünden bir ziyan gelmesine asla razı olmayacağını tekrar ederek ilerde ahvalin ne suret göstereceğini bekleyecek kadar sabırları olmayıp da bir nikâh-ı şer'înin bağlamış olduğu bağı çözmek arzusunda bulunurlar ise bir hiss-i civânmerdâni ile ona dahi razı ve hazır bulunduğunu beyan etmişti. Kâşif Efendi, Dilşinas Hanımdan bir mülâkat rica ederek mektubunu kendisi okudu. Yalnız şu bağı çözmek fıkrasını okumamıştı. Çünkü zavallı Ahdiye dahi hîn-i kıraatte hazır bulunuyordu. Kızcağız bir hizmet için bir aralık dışarıya çıktığı zaman Kâşif Efendi fırsattan istifade ederek mektubun o fıkrasını da Dilşinas Hanıma okudu:

-Ahdiye Hanım kızım burada iken okumadım. İhtimal ki kendisini henüz bu meseleden haberdar etmek istemezsiniz diye.

İhtimal ki siz dahi benim gibi bu işte isticale lüzum görmezsiniz diye. Zira biz sizinle can ciğer olduk demektir. Ama bir düşmen-i bî-rahm bizim hakkımızda Azrailin hizmetini görerek ciğerimizi koparmış, hayatımızı almış ise de bi-hamdillahi teâlâ iki taraf dahi insân-ı kâmil olduğumuzdan teenni ile hareketi tercih ederiz. Ben acele etmeyelim diyorum. Her hâlde emin olunuz ki iş sizin istediğiniz gibi olacaktır. Bu işi siz nasıl bitirmek isterseniz öylece bitirilecektir. Yüzümüzden duçar olduğunuz mesâib elverip artmış olduğundan daha ziyade bir ziyanı bizden beklemeyiniz.

Dedi. Bu sözlerden Dilşinas Hanım o hâl-i safvetiyle pek ziyade âsâr-ı hoşnûdî gösterdi. Bu meseleyi birdenbire kızına açmayıp sabır edilmesini ilerde Cenabıhakkın neler göstereceğine intizar münasip olacağını söyledi.

Cenabıhakkın neler göstereceğine mi? Ceylan, Kâşif Efendiden Zeliha Hanıma ve Zeliha Hanımdan kendi validesine ve kendisine intikal eden bu sözü zahir hâlde büyük bir teessür ile ve ez-dil ü cân tasvip tavrıyla telâkki etmiş olduğu hâlde cân u dilden bu söze sürekli bir kahkaha-i müstehziyâne ile gülüyordu. Ceylan gibi artık gönlü kararmış olan bir münkir nazarında Cenabıhakkın neler göstereceğini ümit ve intizardan büyük belâhat mı olur?

İstanbul'dan gelen cevaplar meyanında pederinin mektubu Dilşinas Hanımın verdiği cevabı da Nurullah'a tebliğ ediyordu. Nurullah bu cevaptan ne ümide düştü ne de ye'sini arttırdı. Zira kendisi lütf-ı Hakdan ümit kesmek hususunda Ceylan'ın inkârına benzeyebilecek bir inkârda bulunmak hayal ve hatıra sığmayıp fakat babası ve kayınvalidesi gibi kopkolay ve çarçabuk ümid-var olacak sade dillerden dahi değildir.

***

Nurullah'tan ikinci haftasında gelen mektuplar daha ziyade teselli-bahş idiler. Üçüncü hafta, dördüncü hafta, hâsılı her hafta gelen mektuplar artık yalnız Dilşinas Hanımda değil Kâşif Efendide peyda olmaya başlayan ümitleri bittedriç arttı-

rıyorlardı. Ne ümitleri? Hangi ümitleri? Halâs ümitlerini mi? Heyhat! Ahdiye Hanımın validesiyle Akka'ya giderek zifaflarının icrası· ümitlerini mi? Ne uzak şey? Hapishane odasının beytü'z-zifaf olabileceği ne uzak şey!

Fakat ne kadar uzak olursa olsun bir ümit. Ne kadar az olursa olsun bir ümit her hâlde ümittir. Ye'se karşı bir varlıktır. Bu ümitlere Ceylan istihza kahkahaları ile güldüğü gibi Nurullah bile meyusane tebessümler ile mukabele ediyor. Ama Ceylan lütf-ı Hakkı kat'iyen inkârda bulunduğu hâlde Nurullah kudret-i İlâhiyyenin âciz kalacağı hiçbir şey olamayacağı imanıyla beraber meyusane tebessümler ile gülüyor, Nurullah Bey İstanbul'dan aldığı cevaplarda Dilşinas Hanım tarafından henüz bir karar haberini almıyor. Bağlanmış olan bağı ne çözmeye, ne de bağlı olarak saklamaya dair hiçbir haber almıyor. Haberler hep sabır ve intizar haberlerinden ibaret.

Bir aralık Nurullah Beyin mektupları daha ihtirazsızca, daha serbestane bir surette yazılmış gelmeye başladı. İstanbul'dakiler bunun sebebini henüz anlayamasalar dahi biz anlayabiliriz. Nurullah Beyin mutasarrıf paşaya çocuklardan dolayı mülâzemeti ve ondan mütevellit olarak emniyeti artmasından dolayı mektuplarının artık hükûmetçe muayenesine lüzum görülmemesi bu hâlin sebebi idi. Mutasarrıf paşa gerçekten o kadar güzel kalpli bir adamdır ki Nurullah Beyin hüsn-i hâline emniyet edip de hakayık-ı sergüzeştini de öğrenmeye başladığı zaman yüz yazısı günü alnının yazısını görmüş okumuş bulunmasına pek ziyade teessürle hüngür hüngür ağlamıştır.

Aradan biraz vakit daha mürur ile oğullarının yalnız Fransızcada değil ilm-i eşyâda dahi bitterakki vapur makinesinin ve telgrafta elektrik cereyanının, saikanın falanın hakayıkından bahsettiklerini görünce genç muallime âdeta evlât muamelesi etmeye başlayarak hatta bir gün:

-Nurullah Bey! Sizi o kadar seviyorum ki müteehhil olmasanız dâr-ı dünyâda biricik kızımızı şu hâl-i felâketinizde bile size tezevvüc edebilirdim. Lâkin bir ev yapmak için diğer ya-

pılmışını yıkmak mürüvvet-i insâniyyeye sığamaz.

Sözlerini de ağzından kaçırmıştır. Akka'da ne havadis olsa İstanbul'a yazmak Nurullah için tabiî olduğundan havadisin bu türlüleri dahi İstanbul'a intikal ettikçe Dilşinas Hanımın ümitleri arttıkça artacağına şüphe edilemez. Nihayet delikanlının bir mektubunda:

"Mutasarrıf paşa hazretleri beni kendisine gerçekten evlât addediyor. Bu hâlde Ahdiye Hanımı, dahi kendi gelini biliyor. Hatta burada ben, orada siz razı olacak olursanız Ahdiye Hanımı konağına kabul bile edecek, lâkin benim böyle bir teklife dilim varabilir mi? Hudûd-ı zâtiyyem bir menfi, bir kalebent, bir mahpus hududu olmaktan öteye geçemediği hâlde böyle bir şeyi nasıl kabul edebilirim? Bahusus ki mahkeme kadıya mülk olmaz derler. Yarın mutasarrıf paşa inşaallah valilik ile başka bir yere tahvîl-i memuriyet edecek olursa Ahdiye Hanımın hâli nasıl olur?"

Fıkrası görülünce İstanbul'un ümitleri o kadar artmıştır ki bu tahavvülâtın en bahtiyarane ciheti yeis ve füturları o zamana kadar bittedriç azala azala işte ümit kapılarının bile açılmakta olması cihetidir. Bu ümitler hakikaten İstanbulca büyük bir ciddiyet peyda etmekte idi. Bu zamana kadar lütf-ı İlâhîye istihza kahkahalarıyla gülüveren Ceylan bile kendisini toplayarak için için cangâhında bir ateşin yakıntısı gibi bir şeyler duymaya başlamıştı.

Menfinin hâlini bu kadar ehven olmak üzere tasvir edişimizi karilerimiz "romantik" hayalâtına haml etmemelidirler. Şu aralık istibdada karşı neşriyât-ı müntakimânemizde menfaların, menfilerin hâli pek yaman bir surette tasvir edilmekte bulunmuş ise de biz üç seneden ziyade imtidâd eden müddet-i menfiyyetimizin ilk yedi sekiz ayından maada pek de mütehâlikane tazallum edilecek cihetlerini görmedik. Hele hiçbir zaman işkence, eza, cefa, görmedik. Hakaret bile çekmedik. Kale içinde her tarafa zaptiye muhafazası altında olarak gidebilirdik. Gündüzleri hanemize, evlât ve iyalimiz nezdine bile giderdik. Fakat akşam üstü yine

hapishaneye avdet ederdik. Vakıa esaret ve mahbusiyetin bu derecesi de pek ağırdı. Ağlaştığımız zamanlar pek çok olurdu. Lâkin şu son zamanlarda, bazı hem hâllerimiz haklarında reva görüldüğünü işittiğimiz tahammül-güzâr işkenceleri biz görmedik. Binaenaleyh Nurullah Beyi tasvirde kendimizi model ittihaz etmekteyiz.

Akka'ya vürudu üzerinden henüz üç ay mürur etmemişti ki Nurullah Bey âdeta umumî bir teveccühe nail olmuştu. İslâm, Hristiyan, yerli, yabancı kendisini sevdi. Yabancılar arasında Messagerie Maritime nam Fransız kumpanyasının acentesi olan bir Fransız, zaten sosyalistliği anarşistlik derecesine vardırmış bir adam olup Akka'daki politika mücrimlerinin kâffesine meyil ve muhabbet etmiş olduğu gibi bilhassa Nurullah Beye ez-dil ü can bir muhabbet-i birâderâne peyda etmişti. Fırsat düşüp de mülâkat eyledikleri zamanlar politikanın her cihetinden bahseyledikleri sırada Monsieur Caun yani acente Türkiye'nin hâline acırcasına hasbıhâllerde bulunur ve uçurumun ta kenarına kadar gelmiş olan bu memleketi kolundan tutup kurtarabilecek bir kuvvet var ise jön Türklerden ibaret olduğunu söylerdi. Vakıa Nurullah Beyin kalbinde o zamana kadar bir ümîd-i muvaffakiyet henüz mevcut değil idiyse de her sene bir başka türlüsüne duçar olduğumuz mesâibden uyanarak gözlerimizi açacağımıza bilâkis daha ziyade yumup uykumuzu derinleştirmekte olduğumuzu görünce Monsieur Caun'un dediklerini tasdik ile beraber:

-Biz bu menfalarda bir hâl-i perakende ve perişandayız. Neşriyât-ı ahrârânede görüyoruz ki Avrupa'da bir büyük cemiyet varmış. O cemiyetin memâlik-i Osmâniyyenin her tarafında şubeleri varmış. Büyük bir hareket-i inkılâb-cûyâneye onlar tarafından kıyam edilirse cümlemizin ez-dil ü cân iltihak edeceğimiz derkârdır.

Yollu mukabeleler ile o hürriyet-perest Fransızların ümidine kuvvet vermeye çalışmıştı. Bir gün yine esnâ-yı musâhabede Monsieur Caun:

-Mösyö Nurullah! İster misiniz ki sizi Mısır'a kadar kaçırıvereyim?

Demesin mi? Bu söz o kadar gayr-ı muntazır bir söz oldu ki Nurullah birdenbire Fransızın ne dediğini anlayamadı. Hayretle yüzüne bakakaldı. Caun sözünü tekrar ve tavzih edince delikanlı derin bir tefekküre vardı. Cevap için Caun'un gösterdiği istical üzerine dedi ki:

-Şimdi bir cevap veremem. Zira cihanda yalnız kendim için yaşamıyorum.

Bu defa dahi bizim menfi delikanlı bu sözün hükmü nerelere kadar vardığını Fransız dostuna şerh ve izah eyledi. Her hâlde kendi hakkında göstermiş olduğu şu gayret-i dostâneye teşekkürler ederek bu muavenetten istifade arayacağı zaman geldikte inayetine müracaat edeceğini bildirdi.

***

Şu son günlerde İstanbul'dan gelen mektuplarda selâmlardan, kelâmlardan, sıhhatlerin, afiyetlerin pek yolunda gittiklerinden, falanlardan sonra Zeliha Hanımın mektubunda şu satırlar okunuyordu.

"Sezayidil Hanım ile Ceylan Hanım bundan iki buçuk üç hafta mukaddem Üsküdar'a iki üç saat mesafede kâin Paşaköyü'ne gitmişlerdi. Ceylan'ın müddeti başladığı için eşden dosttan kimsenin haberi olmaksızın Ceylan'ı yükünden kurtarmak için bu tedbir kullanılmıştır. Kâzım Bey dairesinden... hem de birisi eski dairesi diğeri Feyzullah Efendi namında bir büyük adamın yeni dairesi olmak üzere iki dairesinden ayrılamayacağı için evinde kalıp ve Despino ile Kiryako dahi efendiden ayrılamayıp Ceylan yalnız validesiyle Paşaköyü'ne gitmişti. Bu Paşaköyü altı yüz haneli âdeta kasaba kadar bir köy olup eski Rum ebelerinden bir çoğu orada vardır. Bunlar Rumdurlar ama Rumca bilmezler. An-asl bir paşanın çiftliği olup Bulgar amele ve yanaşmalara Rumlar kız vermedikleri için Alemdağı'ndaki Ermeni köyünden birkaç kız ile izdivaç etmişler ve köy ahalisi bunlardan türemişlerdir ki Bulgar ve Ermeni kanlarından hâsıl olan evlâdın lisanları da zaten analarının babalarının müştereken mütekellim oldukları Türkçe olmuştur.

Kocasından yeni ayrılmış bir taze gelin olmak üzere Paşaköylüye prezante edilecek olan Ceylan orada kurtulduktan sonra çocuğu tevdi edecek bir süt nine dahi bulmak Paşaköyü için pek mümkün olacağı hesap edilmiştir. Böyle şeyler küçük yerlerde olsa her muhtaç olduğu şey bulunamayıp ahalisinin de enzâr-ı iştibâhı davet edilmiş olur. Ama büyük köylerde hem her şey bulunur hem de etraf ve civardan birkaç haneden maada kimse ehemmiyet vermeyerek esrâr-ı vâkıa köyün büyüklüğü içinde kaybolur gider. Dün akşam Sezayidil Hanımdan aldığım bir mektupta Ceylan'ın âminen ve salimen bir oğlan çocuk dünyaya getirmiş olduğu tebşir olunur. Her işleri arzuları veçhile yolunda gitmiş. Köylüden hiçbir kimsenin iştibahını bile mucip olacak bir gune hâdise tekevvün etmemiş, bir karı bir kocadan ibaret bir de süt ana ve babası bulmuşlar. Bu murzianın çocuğu üç hafta evvel vefat ederek onun yerine yeni doğanı büyük bir memnuniyet ile kabul etmiş. Çocuğun adını da Ziyaullah koymuşlar. Tuhaf değil mi? Nurullah'ın oğlu Ziyaullah demek. Mülâhaza yollu hiçbir söz yazmamayı azim ile başlamış olduğum şu mektupta işte bilâ-ihtiyar çocuğun ismi hakkında yine bir mülâhaza yazdım. Yazdığımı çizmeye lüzum görmem. Sen ne yolda mülâhaza etmek istersen edersin. Ben bir şey diyemem."

Başka bir hâl ve keyfiyette olsa idi ihtimal ki bizim genç menfi bu mektuptan herhangi bir surette olur ise olsun müteessir olurdu. Hâlbuki Ceylan'ın hamlini mübeyyin olarak yazmış olduğu mektuptan mütehassıl teessüratın yüz binde bir kısmı bile bu mektubun kıraatinden hâsıl olamadı. Sanki Ceylan namında bir müteehhil kadın var imiş de bir çocuk tevlit eylemiş olduğunu işitmekten ibaret bir keyfiyet-i âdiye!

Zaten Nurullah Bey Akka'da kendisini bütün bütün başka bir âlemde bulup o âlemin ahvâl-i gûnâ-gûnu ile o kadar iştigal ediyordu ki İstanbul'a bir Ceylan Hanımı değil a babasını, ablasını, zevcesini, kayınvalidesini bile geceleri yatağına girdikten sonra ancak düşünebilir ve bir de onların mektuplarını okuduğu veyahut onlara mektup yazdığı zaman o vakte kadar ki teessüratı teceddüt ederek artık ağlayacak mı, sızlayacak mı bu ihtisasata

ancak o zaman duçar oluyordu. Bundan başka vakitlerde Mısırlı Rıfkı Bey ve İstanbullu Hafız Kadri Efendi ile kendi odalarındaki ders âlemlerine de makîs olmayıp bu dersler arkadaşlarından ziyade kendi dil ü cânını işgal ediyorlar. Mutasarrıf paşanın oğullarının dersleri o kadar mühim değil ise de dekayık-ı ahvâl-i siyâsiyyeye dair paşa ile ettiği musahabât o zeki paşanın enzâr-ı hayretini açarak bu sohbetlere daldıkları zaman ikisi de cihanı unutuyorlardı. Hele Akka kalesi içinde gerek menfilerin ve gerek yerlilerin birçok mesâil-i ilmiyye ve diniyye ve edebiyye ve felsefiyanelerinin halli dahi bizim genç menfi için başkaca bir meşguliyet teşkil etmekte idi. Binaenlayeh ablasına yazdığı cevapta Ceylan ve yavrusu için hiçbir şey dememiş ve bu sükûta Ceylan muttali olduğu zaman bir vakitten beri Ahdiye ve validesinin arttıkça artan ve Ahdiye'yi Akka'ya götürmeye kadar yaklaşan ümitleri üzerine Ceylan cangâhında aheste aheste alevlenmeye başlayan nâire-i hased ve adâvet biraz daha şulesini arttırmak zarurî hükmünü aldırmıştır.

Ceylan'ın hâli asıl bundan sonra acınacak bir suret peyda etmeye başladı. Zira kendisini sevgili Nuri'sine kepaze edip bıraktığı hâlde nail olamadığı ümitler haml üzerine takarrüp edemediği gibi vaz'-ı hamli üzerine de takarrüp edip bilâkis uzaklaştıkça uzaklaşmasına ve ta ye's-i kat'î hududuna varmasına mukabil o zamana kadar kimsenin bilmediğine kani oldukları bu sırr-ı rezilâne dahi yavaş yavaş faş olmuş ve bazı mehâfil-i nisvânda güya kızlara duyurmaksızın kadınlar arasında şurada müsterhimane, burada müstehziyane hasbıhâllere zemin teşkil etmeye başlamıştı. Şu fena kokuların meydana çıkması üzerine ehibbâdan birçoklarının Kâzım Bey ailesinden ayaklarını kesmeye mecburiyet hâsıl edeceği derkârdır. Hele bilhassa Dilşinas ve Ahdiye Hanımın ki Ceylan'ın hamli Nurullah Beyden olduğunu henüz bilmedikleri ve kat'iyen ümit dahi etmedikleri hâlde böyle meşkûkü'l-iffe bir haneye gidememekte kendilerini mazur görüyorlardı.

Lâkin işin bundan daha fenası vardı. Feyzullah Efendiye

verilmiş olan jurnal Kâşif Efendi(Kâzım Bey) tarafından verildiği dahi şurada burada inanılmaya inanılmaya söyleniyor ve bu sözler Kâşif Efendi ile Zeliha Hanıma kadar da geliyordu. Onlar kemâl-i sâfiyet-i kalb ile sözlere mutlaka inanmamakta ısrar ettiler ise de Nurullah Beyin odasında âsâr-ı muzırra-ı siyâsiyyeden hiçbir şey bulunmadığına kat'iyen emin oldukları hâlde torba dolusu âsâr-ı muzırrayı oraya kimlerin getirmiş oldukları derince düşünülmek lâzım gelince söylenen sözlere inanmamakta ısrar dahi gösterildi de. Zeliha Hanım ile Kâşif Efendi dahi Kâzım Bey hanesinden bittabi ayaklarını kesince bu aileyi teşkil eden baba, ana, kızın üçü dahi o kadar müteesir oldular ki başka ailelerin mecmuunun kat'-ı münâsebet etmesi bu derecelerde tesir gösterememiştir. Hele Ceylan! Hele Ceylan! Onun teessürü yanında anasının babasının teessürleri hiç menzilesinde kalır.

***

Ahval şu sureti bulunca Kâşif Efendi ve Dilşinas Hanımın münasebetlerine bittabi daha ziyade kuvvet geldi. Hoca Abdüllâtif Efendi dahi dahil olduğu hâlde bunlar o zamana kadar bittedric takviye edegeldikleri ümitlere bir netice vermeyi müzakereye başladılar.

Cenabıhakkın neler göstereceğine intizar-ı karâr-ı ümîd-vârânesinde bulunanları istihza eden Ceylan gittikçe acınacak bir hâle giriyor. "Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar" tesellî-i teslimiyet-kârânesinde bulunanlara karşı hande-i münkirânede bulunduğuna nâdim oluyorken Kâşif ve Abdüllâtif ve Dilşinas komisyonu böyle her şey meydana çıktıktan sonra bilhassa Kâşif Efendinin İstanbul'da bekasını tasvip edemiyordu. Nurullah ile de muhabere olundu. Feyzullah Efendi hazretleri !... gibi bir ser hafiyenin en be-nâm muavinlerinden olan Kâzım'ın şerrinden emin olmak hakikaten safderunluk olacağına karar verildi. Cümlenin ittifakıyla hanenin emr-i muhâfazası Abdüllâtif Efendinin tasvip edeceği adamlara tevdi olunmak üzere Kâşif Efendi, Zeliha ile birlikte bir gün İstanbul'dan gaybubet ediverdiler. Anlıyorsunuz ya Akka'ya

gidiyorlar.

Kâşif'in bu iğtirabı meselesinde Ahdiye'nin Akka'ya nakil ümidi dahi mevcut olduğunu hatırdan çıkarmayalım. Biz çıkaracak bile olsak Ceylan çıkarır mı? O dahi anlıyor, biliyordu ki babası ve ablası Akka'ya vardıkları zaman Dilşinas ve Ahdiye'nin de nakilleri meselesine bir suret verecekler ve hâl ve vakitleri müsait olduğu için onları orada kendi mahrumiyetine rağmen yine mesut ve bahtiyar olacaklar. Buna tahammül kabil mi? Ya buna bir çare bulmalı ya helâk olmalı!

Nurullah'ın, Akka'ya vüsulü üzerinden artık yedi ay geçmişti ki ablası ve babası bir Fransız vapuruyla oraya vasıl oldular. Nurullah'ın dostu ve Messagerie Acentesi Monsieur Caun tarafından İstanbul Acentasına yazılan bir ricaname ile zaten dostu olduğu Gambuch vapuru kumandanına edilen tavsiye üzerine Kâşif Efendi ve Zeliha Hanım bu yolculuğu o kadar refah ve rahat içinde icra etmişlerdir ki bu oğul bu kardeş Akka'da menfi değil mutasarrıf olsa izzet ve ikramın bundan ziyadesi tasavvur olunamaz. Nurullah artık evvelki gibi beceriksiz bir adam da değil. Gurbet ve felâket bîçareyi açtıkça açmış. Babası, ablası için tehyie eylediği hane işinde hemen kimsenin, hatta mutasarrıf paşanın bile muavenet ve mazhariyetlerine arz-ı ihtiyâc etmemiş.

Bu işten en ziyade memnun olacak bir adam varsa mutasarrıf paşa olduğuna şüphe etmemelidir. Oğlu gibi sevdiği, kızını vermeye kadar güvendiği, hatta zevcesini kendisine gelin saydığı genç ve fazıl menfi şimdi validesini getirdiği gibi kariben zevce ve kayınvalidesini de getirip bahtiyar olacak. Vakıa menfilik ve mahpusluk hâli hep üzerinde kalacak ise de hükûmeti bu derecelerde temin eden, bu kadar fazıl ve sâhib-i nâmus bir adama bir mutasarrıf-mes'uliyeti üzerine alarak- pek büyük müsaadelerde bulunabilir.

Baba ile oğulun İstanbul'daki ayrılık musafahaları acı olduğu kadar Akka'da muvasalat musafahalarının tatlı olduğunu takdirden âciz kalmayız. Kâşif Efendi şu epeyce uzun müddet ömründe üç beş defa seyahat etmiş olduğu cihetle İstanbulca

"taşra" denilen mahallerin acemisi değil ise de Zeliha Hanım o taşrayı rüyada bile görmemiş olduğundan daha vapurda iken Akka kalesinin uzaktan görünüşü üzerine içi ürkmüş ve kalenin hapsettiği o Arabistan evlerinde nasıl oturulabileceğini zihninde tasavvur edememişti.

Hele Osmanlılıkları yani taşralarda gezip dolaşarak kazandıkları cihân-dîdelikleri ile böbürlenen bazı hanımların şu memâlik-i cenûbiyyedeki iri örümceklere, akreplere, kertenkelelere, yılanlara, çıyanlara dair vaktiyle esnâ-yı musâhabede söylemiş oldukları sözleri şimdi Akka'nın karşısında tahattur ettiği zaman Zeliha'nın elleri ayakları buz kesilmişti. Lâkin sevgili kardeşine muvasalat sevinci biraz sonra bunların kâffesine galebe ederek Akka sanki maskat-ı re'si imiş gibi gözlerine güzel görünmeye başlamıştır.

Hafiyeliğin taammüme yüz tutmakla beraber jurnal edecek hiçbir şey bulamazlar ise yalandan, iftira nev'inden de jurnal yaptıkları bir zamanda bulunulmasa idi mutasarrıf paşanın daha ilk akşamdan bed' ile Nurullah'a hanesinde yatmak ruhsatını vereceğine şüphe yoktu. Lâkin:

-Oğlum ben söylemeksizin siz anlarsınız ki babanızın, hemşirenizin vürudu üzerine buradaki hafiyelerin nazarıdikkatleri sizin üzerinize açılmıştır. Onun için birkaç akşam yine Mısırlı Rıfkı Beyin odasında ikamet lâzımdır.

Mülâhazasıyla itizar edince Nurullah'ın da mülâhazası böyle olmasını icap ettiğinden akşam üstü hapishaneye çekilmek için peder ve hemşiresinden ruhsat aldığı zaman bu bîçareler bir oğulun, bir biraderin menfi ve mahpus olması ne demek olduğunu anladılar. Son dereceye kadar dil-hûn oldular. Hatta o akşam baba kız hasbıhâllerini bu beliyye-i mahbusiyet üzerlerinde iken Ahdiye Hanımı buraya getirmek mümkün olamayacak gibi göründüğünü söyleştiler.

İlk günlerde mahbusiyet hâlinin bunlar üzerinde hâsıl ettiği tesiri tadil edecek şey en evvel mutasarrıf paşanın hareminden bed' ile naip efendi, mektupçu ve muhasebeci efendiler vesair memurîn haremlerinin hoş âmediye şitab etmeleri oldu.

Taşralarda hâl böyledir. Her nereden olursa olsun yeni gelen aileleri böyle hüsn-i kabul ederler. Hele bilhassa doğrudan doğruya İstanbul'dan gelenleri kabul edişleri bilkülliye başka türlü olur. Lâkin orta yerde kumbara patlarcasına zuhur eden bir hâl bu tadilâtı madilâtı berbat ederek şu üç bîçarenin üçünün de hâllerini bilkülliye diger-gûn eyledi.

***

-Kendi mahrumiyetine rağmen onlar orada yine mesut ve bahtiyar olacaklar. Buna tahammül kabil mi? Ya buna bir çare bulmalı ya helâk olmalı.

Bu sözü unuttunuz mu? Bunu Ceylan söylemişti Ceylan! Esdika-yı bendegândan Kâzım Beyefendi hazretlerinin... ne sandınız ya? Herif evvelâ ûlâ oldu. Kâzım Beyefendi hazretlerinin kerîme-i iffeti.. vesîmeleri Ceylan Hanımefendi söylemişti. Binaenaleyh Kâşif Efendi ve Zeliha Hanımın Akka'ya vürutlarının üçüncü günü Atıfetlu Feyzullah Efendi hazretleri tarafından şifreli bir telgraf geldi. Bu zatın bütün vükelâca, valilerce, mutasarrıflarca, hatta birçok kaymakamlıklarca maruf olan ehemmiyet-i gayr-ı mahdûdesine nazaran onun tarafından gelen bir telgrafnamenin hükmü o zamanki telgrafname-i sâmileri de geride bırakırdı

Telgraf hallolundu! Efendi hazretleri buyuruyorlar ki:

"Cemiyet-i fesâdiyyeye ittibaından dolayı on beş sene kalebentliğe mahkûmen Akka'ya izam edilmiş olan Nurullah nam kimseye ziyadesiyle müsaadekârane bir yolda meydan verildiği ve merkumun bu defa peder ve hemşiresi dahi o tarafa azimet etmiş olduktan fazla yakında menkûhesi olup kable'z-zifaf Nurullah'ın tevkifinden dolayı burada kalmış olan kadının dahi oraya azimeti ile zifafları der-dest-i icrâ bulunduğu istihbar kılınmıştır. Bu misillü mahkûmlar hakkında usul ve nizamın tecviz edemeyeceği bir yolda müsaadekârane hareket zât-ı âlileri için mucib-i memdûhiyet olmak şöyle dursun bilâkis müstelzim-i mes'ûliyet olacağından merkumun firarına meydan verilmemek ve hariç ile ihtilâtı bir sûret-i kat'iyyede men

olunmak için esbâb-ı lâzımenin istikmaliyle hakkınızda dâî-i mes'ûliyet olacak zerre kadar bir hâle cesaret edilmemesi lüzumu kat'iyen beyan olunur."

Mutasarrıf paşa hazretleri şu telgrafnameyi aldığı zaman o kadar kahırlandı ki böyle bir mahkûmiyet kendi oğlu ve hatta bizzat kendisi aleyhinde vukua gelmiş olsaydı ancak bu kadar müteessir olabilirdi. Fakat çare yok memûriyet-i mağdûriyeti ile bu telgrafın hallini bir tezkire ile beraber Nurullah Beye gönderdi. Tezkiresinde birçok tesellilerden sonra böyle bir emrin daha şiddetlilerine duçar olmamak için kendi kendisini ihtilâttan men etmek lüzumunu gayet müteessirane tabiratla anlattı.

Bunu anlatmaya hacet var mıydı? Zavallı genç menfi yalnız telgrafnameyi görseydi bu lüzumu anlayacaktı. Nurullah Bey bu felâket-i müteceddideden müteessir olmadı denilemez. İlk mahkûm olduğu gün kadar müteessir olmuş ise de pederi ile hemşiresinin ne kadar meyus olacaklarını hesap ettiği zaman kendi teessürünü unuttu. Cevaben mutasarrıf paşaya yazdığı birkaç satırda felâket-i vâkıayı zemin ve zamana muvafık bir surette hemşiresi ile pederine anlatmasını rica etmişti. Böyle felâketler içinde bulunanlar için cihet cihet memnuniyet noktaları da olur ki insan onları düşündüğü zaman bu kadarcık şeylerden nasıl memnun olduğuna şaşar. Nurullah Bey bu haberi aldıkları zaman babasının, ablasının derece-i meyusiyetleri görmeyeceği, çünkü ihtilâttan memnuiyeti hasebiyle bu kara haberi onlara kendisi veremeyeceği için âdeta sevindi.

Mutasarrıf paşa Kâşif Efendiyi kendi nezdine celp edeceğine bilâkis kendisi onun hanesine gidip oğlu hakkındaki teveccühatından ve bîçare delikanlının âlâm-ı iğtirâbını tahfif için elinden gelen her şeyi yapacağından bahisle uzun uzadıya teminât-ı birâderâneyi müteakip felâket-i vâkıayı da anlattı. Bu felâket her cihetten mûcib-i ye's olduğunu anlamakta Kâşif Efendi asla teehhür etmedi. Ahdiye'nin Akka'ya getirilmesine kadar her tasavvur mahv u hebâ olup hatta kendisinin İstanbul'a avdeti demek Kâzım Bey ile Ceylan'a yakayı teslim demek olacağından bunun imkânı yoktu.

Maahaza hiç olmazsa günde bir defa olsun, hiç olmazsa uzaktan olsun bedbaht oğlunu görebileceği ve çamaşırlarını yıkatmak ve yemeğini göndermek gibi muavenetlerin mahbûsiyet-i ıztırâbâtını tahfif mümkün olacağı için müteselli oluyordu.

Nurullah'ın oda refikleri ile hasbıhâlini bilmeye dahi burada lüzum vardır. Mısırlı Rıfkı Bey genç arkadaşının her hâline vâkıf olduğu için telgrafı okuduğu zaman istizahâta hiçbir lüzum görmemişti.

Ak saçlı kafasını iki avuçları içine alarak iki üç dakika kadar derin derin düşündükten sonra:

-İlk ele geçecek fırsat ile buradan firar etmek lâzım!

Dedi. Nurullah Bey bu reyi kabul tarafında görünmeyerek:

-Amma yaptınız ha! Sizi burada bırakıp da kaçmak nasıl kabil olur? Üçümüz birden kaçmaya davransak firar müşkilâtını arttırmış olarak muvaffak olamayız.

Dedi. Rıfkı Bey, Hafız Kadri ile beraber kendileri orada kalarak yalnız Nurullah'ın firarı reyinde bulundular ise de Nurullah bunu da kabul etmeyip:

-Benim firarım mutasarrıf paşa hazretlerini mes'uliyet gibi bir mevki-i müşkile düşürür. Birkaç günlük mülâkatımız üzerine sevindiğim valide ve hemşiremden tekrar müfarakatım bittabi beni yeniden meyus eder. Burada sizinle baba kardeş gibi alışmış olduğum hâlde firaren gideceğim yerde yeniden gurbet âlâmına düşmüş olacağım.

Dedi. Koca Rıfkı bu mülâhazat üzerine bir daha düşündü. Fakat genç bedbahtın reyini kabul edemedi. Dedi ki:

-İstanbul'daki düşmanlarınız sizi bu telgrafta görülen felâket kadar mustarip etmekle de iktifa etmezler. Bundan sonra hiçbir iyi habere muntazır olamazsın. Söylediğin şeylerdeki makbuliyet ve makuliyete rağmen buradan firar lâzımdır. Biz burada kalırız. Kısmet yardım ederse senin açacağın yoldan bilâhare biz dahi kaçarız.

***

Bu menhus telgrafın geldiği günün akşamı zavallı Kâşif Efendi hapishaneye gelip bir polis ve bir hafiye hazır oldukları hâlde oda kapısından oğlu ile görüştü. Artık buna mülâkat denilebilir mi? Bu mülâkatın temaşasıyla Rıfkı Bey ve Hafız Kadri Efendi ve hatta polis ve hafiye bile ağlamamakta bulundukları hâlde buna "mülâkat!" demek yerine "mücâzât" demek daha münasip düşer. Göz görmeyince gönül katlanır. İki üç metre mesafeden görüştükleri hâlde kavuşup kucaklaşamamak âdeta bir işkencedir. Babası oğluna, oğlu babasına teselliler veriyor. Hâlbuki her ikisi tesliyet-nâ-pezîr bir hâlde. Ya evdeki hemşire?! O! Bunu ne siz sorunuz. Ne biz söyleyelim.

Şu felâket-i müteceddide üzerinden günler geçmeye başladı. Akşam sabah Nurullah'ın taamı babası hanesinden geliyor. Her miâdında çamaşırları ve yatak çarşafları değiştiriliyor. Fakat bazen yemek tepsisindeki peşgir arasına ve bazen kirli çamaşır bohçasına Nurullah Bey tarafından bir mazruf konulur. Bunların karşılıkları dahi yine bu tarik ile geliyor. Peder ve hemşirenin Akka'ya vürutlarından tamam on beş gün sonra idi ki Nurullah Bey refiklerinin yanından mefkûd oldu. Başka vakitte olsa mutasarrıf paşanın konağında olduğuna hüküm verilebilirdi. Hâlbuki on beş günden beri hiçbir yere çıkamamış olan mahpusun bu akşamki fikdanına Hafız Kadri Efendi hiçbir mana veremiyordu. Rıfkı Bey ise hafif hafif geziniyor ve kıble tarafına dönüp ellerini bâr-gâh-ı icâbete kaldırarak mırıldanmak nev'inden bir dua okuyor ki eğer Hafız Kadri Arapça bilse de bu duanın manasını anlasa idi tehlike içinde bulunan bir yolcunun mazhar-ı selâmet olması duası olduğunu anlardı.

Her on beş günde bir kere Messagerie vapuru Beriyyetü'ş-Şam sevâhili seferini yapar. Bundan on beş gün evvel Akka'ya uğramış olan Messagerie vapuru Nurullah'ın peder ve hemşiresini getirmiş olduğu gibi bu defa uğrayan vapur dahi Nurullah'ın kendisini götürüyordu. Hapishaneden çıkıp kale kapısından geçerek bir sandala râkiben vapura kadar vardığı hâlde Nurullah'ı kimse tanıyamamıştı. İşin içerisinde kumpanya acentası Monsieur Caun bulunduğu ve hapishanenin

muhafazasına memur olan jandarma mülâzimi yirmi beş napolyona satın alındığı hâlde firarîyi kim görecek, kim tanıyacak? Mülâzimin kendi odasında firarînin çenesine takılan bir yapma sakal ile başına giydirilen bir kenarlı şapka onu kimsenin tanıyamayacağı bir hâle koymuştur. Monsieur Caun ile kol kola yürüyüp gittikleri zaman enzâr-ı âdiye bile celp olunmamıştı. Jandarma mülâzimi mahpus Nurullah'ın geceyi mahpushanede geçirmemiş olduğunu ancak ertesi sabah alay beyine jurnal edebilmişti. O dahi jurnalı mutasarrıf paşaya takdim eylediği zaman zavallı mutasarrıf Nurullah'ın firar edebileceğine asla ihtimal veremeyerek:

-Kaçabilecek adamlardan değildir. Serbest seyahat edecek olsa lalaya muhtaçtır. Dâhil-i şehirde arayınız.

Emrini verdi ise de Nurullah Bey lalasını bulmuş ve onun sevk ve delâletiyle açık denize doğru açılmış gitmiş olduğundan şehir dahilindeki taharriyatın hiçbir faydası olamamıştır.

Firarîyi takipten evvel bu hâdisenin Akka'ya bakiye-i tesirâtını anlatmak için haber verelim ki Monsieur Caun tarafından Kâşif Efendiye verilen izahat ve teminat firarînin pederiyle hemşiresini tamamıyla müsterih eylemiştir. Bîçare mutasarrıf paşa ise bir hafta sonra azl edilmiştir ki bu mazuliyetin birçok zamanlar imtidad edeceği ve ihtimal ki bîçarenin bademe bir memuriyet dahi bulamayacağı derkârdır. Nurullah'ın râkib olduğu Fransız vapuru İskenderiye'ye gidiyordu. Delikanlı oraya vasıl olduğu zaman karaya çıkmak emrinde hiçbir acemilikte bulunmadı. Kendisi artık Akka'ya vüsul zamanındaki tecrübesiz adam değildi. Dünya umurunun gîr ü dârına gereği gibi alışmış bir adam olduğundan İskenderiye'de hâline münasip bir oteli pek çabuk tasarlayarak güya öteden beri ikametgâhı olan bir yere gidiyormuşcasına sellemehü's-selâm girdi ve yerleşti. Orada eşekcilere varıncaya kadar kavi Fransızca bildiklerinden lisan hususunda hiçbir zahmeti yoktu. Hâlbuki şu bir seneye karip zamandan beri hapishanede Rıfkı Bey ile lâtife nev'inden ettiği musahabât ile Mısır Arapçasına dahi gereği gibi alışkın olduğundan bu defa delikanlının

İskenderiye'ye vürudu sanki öteden beri ikamet etmekte bulunduğu bir şehirden muvakkatan tebâüt etmiş de şimdi avdet eylemiş hükmünü aldı.

***

Nurullah'ın firarı İstanbul'da ne yolda tesirât göstermiş olduğunu da biraz görmek, anlamak lâzım değil midir?

Bu firarı en evvel istihbar eden bittabi atıfetlu Feyzullah Efendi hazretleri olmuştur. Zira mutasarıf paşa genç kalabendin bilkülliye hapsiyle ihtilâttan kat'iyen men'i emrini o ser hafiyeden almış olduğu cihetle firarını da doğrudan doğruya bittelgraf ona bildirmişti. Feyzullah Efendi bu firardan o kadar müteessir olmadı. Zira delikanlı kendisi tarafından nefy ettirilmiş kendi kurbanı değildi. Bu yoldaki zalemenin doğrudan doğruya kendi kurbanları aleyhindeki şiddetleri daha başka olur. Nurullah ise yalnız Kâzım'ın mağduru olup Akka'da dahi rahat ve saadet ümitleri meydana çıksa ve o ümitlerin esbâb-ı husûlüne tevessül edilmesi üzerine kızı Ceylan'ın tecdit eden çeşm-i mecnûnânesi üzerine zavallı çocuğun külliyen ihtilâttan men'ini ser hafiye hazretlerinden rica ve ricasında ısrar etmiş olması üzerine mahut telgraf çekilmişti.

Ser hafiye hazretleri hatta mesele-i firarı Kâzım Beye ihbarda dahi istical ve telâş göstermedi. Haber gönderip Kâzım'ı çağırtmadı. Kâzım'ın ber mutat kendini ziyarete geldiği gün Akka mutasarrıfının telgrafını sair birtakım kâğıtlar arasından güç hâl ile bulup:

-Bak seninkiye! Herifi kaçırmaya sebep oldu!

Diye Kâzım'a verdi. Kâzım telgrafı okuduğu zaman fevkalâde hiddetlenerek bilhassa "kaçırmaya sen sebep oldun" mes'uliyetini ref için:

-Vay habis vay! Fakat velinimet merhamet buyurunuz. Siz menba-ı merhamet ve şefkatsiniz. Hınzırın firarına neden kulunuz sebep olayım? Asıl mes'uliyet mutasarrıf olacak haindedir!

Diye pek büyük eser-i telâş gösterdi. O kân-ı merhamet, o menba-ı cûd u şefkat gülümsemeye başlayarak:

-Mutasarrıfa tahsin ve takdir alâmeti olarak bir nişan gönderecek değiliz a? Elbette mes'ul olacak. Zaten esdika-yı bendegândan birisini taltif için bir mutasarrıflık açılmasına ihtiyacımız vardı. O çapkının firarına gelince: Bunda o kadar telâş edilecek bir şey yok. Mısır'da zaten jön Türk doludur.

Diye Kâzım Beyi teskine inayet buyurdular. Fakat Kâzım kolay kolay teskin edilebilir mi? Artık Kâşif Efendi ile oğlu bu hürriyet perverlikten dönme hafiyenin, bu zalim-i intikam-perestin doğrudan doğruya hasm-ı cânı olmuş kalmıştır. Hanesine gelip de Nurullah'ın keyfiyet-i firârını karısına kızına haber verdiği zaman hâl-i hiddet ve gazabından tir tir titriyordu.

Gariptir ki bu haber-i firâr Sezayidil ile Ceylan'ın her ikisine başka başka tesir eylemiştir. Sezayidil'in öteden beri Nurullah hakkında ihtisasatı unutulmadı ya? Gözleri bu delikanlının yüzünü görmekten, kulakları onun sesini işitmekten ne kadar hoşlanıyordu! İkisi bir dam altında bulundukça Sezayidil nazarında o yerin letafeti başkalaşıyordu. Âdeta diyebiliriz ki bu delikanlı ile mülâkatlarında onun vücudunda tebahhur eden gayr-ı kabil-i tevsîm bir buhar Sezayidil'i âdeta mest ediyordu. Ancak bu güzîde-i dil ü cânına kendisinden ziyade kızı Ceylan lâyık olduğu için onu kızına terk etmiş, bu fedakârlığı göze almıştır. Hatta delikanlının tevkifinden bed' ile Akka'ya izamına ve orada kocasının ilkaâtıyla yeniden hapis ve ihtilâttan men'ine kadar duçar olduğu mesâibe dahi Sezayidil Hanım kalbinin en derin cihetinden acıyor idiyse de kendi ailesini buhran içinde bırakmış olan vekayi içinde bu teesürâtını kimseye sezdirmemiştir. Binaenaleyh bu defa Nurullah'ın Mısır'a firarına kalben âdeta memnun oldu. Fakat o memnuniyetini de kimseye sezdiremiyordu.

Firar meselesinin Ceylan'a olan tesiri buna hiç benzeyemez. Babasının teessürüne de benzeyemez. Karnındaki yükten kurtulduktan sonra Ceylan bir tahavvüle daha uğramıştı. İntikam ateşi cangâhında be-tekrar iştiâl ederek kendi hulyası olan saâdet-i bahtiyârânesine mani olanların birer birer kanlarını içse yine o ateş-i cân-sûzu itfâ edemezdi. Hatta bu manilerin birisi

dahi Paşaköyü'nde bıraktığı oğlu olduğunu sık sık tahattur ederek daha cenin hâlinde iken bu menhusu ıskat edivermemiş olduğuna şimdi teessüfler ediyordu. Zannediyordu ki eğer sevgili Nuri'sini afyon ile uyutarak o akşam hanesinde alıkoymamış ve bu piçin husulüne sebebiyet gösterilmemiş olsa idi er geç Nuri mutlaka kendisine ram olacaktı da araya bu hata girmiş olduğu için delikanlı kendisinden kat'iyen elini çekmiş ve Ahdiye Hanım ile izdivaç eylemiştir.

Hamlini vaz' edinceye kadar Ahdiye hakkındaki gazab-ı müntakimânesi âsâr-ı zuhûrda görülmemekte iken hamlinden sonra Ahdiye ve babasının Nurullah aleyhindeki jurnalı duyulduktan sonra Kâşif ve Zeliha haklarındaki adaveti de meydân-ı alâniyyete çıkmıştı. O kadar ki bîçare Kâşif Efendi İstanbul'da ikametini ayn-ı tehlike bularak Akka'ya, oğlunun yanına nefsini bilâ-ihtiyar nefyettirmiş iken bile bu hınzır kızın şiddetinden kurtulamamış ve işte mücerret onun ilka ve ilcasıyla oğlunun ihtilâttan bilkülliye men'i emri sadır olmuştur.

Bu defa Nurullah'ın firarı Ceylan'ın gazab-ı müntakimânesini bir kat daha arttırdı. Kâh, kâh Kâşif Efendinin de hapsettirilmesini, kâh İstanbul'da Dilşinas ve Ahdiye hanımların da bir belâya uğratılmasını babasından talep ederek eğer bu dediği ve istediği şeyler yapılmaz ise evvelâ oğluna ve müteakiben kendi canına kıyacağını makam-ı tehdîdde kat'iyen dermeyan etmeye başladı.

Yapar mı yapar! O yolda terbiye almış ve zaten kanı ve sütü de nasıl olduğu hükmedilememekte bulunmuş olan bir canavar, bir ifrit her şeyi yapar. Hiçbir dinin semtine uğramamış ve ulûhiyetten hiçbir şemme almamış olan böyle bir mel'unu en büyük cinayetlerden men edecek ne gibi ihsas tasavvur olunabilir? Avrupa gazetelerinde her gün birkaç intihar havadisi okunmaktadır. Bunlar hep dinsizliğin netâyic-i muktezâyâtıdırlar. Kendi canına, hayatına kalmayan canavarların artık göze aldıramayacakları hangi cinayet kalır? Bereket versin ki babasına "seni de öldürürüm anamı da" demek hatırına gelmedi. Bu dinsizler meyanında şimdilerde cinayetin bu türlüleri de görülmeye

başlamıştır ki Avrupa gazetelerinde bunlara dair olan havadisi okurken insanın iğrenerek ettiği teessürlerden gözleri kararıyor. İçi bulanıyor.

Kâzım Bey, Ceylan'daki gayret-i intikamın bu suretteki galeyanından bihakkın dûçâr-ı endîşe olarak Kâşif Efendi gibi beriyyü'z-zimme bir adamın hapsi kanunen mümkün olamayacağını beyan ettikçe Ceylan müstehziyane handeler ile :

-Kanunen! Maşaallah! Maşaallah! Bu kadar beriyyü'z-zimme bîçareleri hapsediyorsunuz, işkencelerde gebertiyorsunuz, zindanlarda çürütüyorsunuz da Kâşif mel'ununa gelince mi kanun mani oluyor!

Diyor ki cevâb-ı müskit bulup da vermek kabil değil! Dilşinas ve Ahdiye gibi muhadderât-ı masûmeye hiçbir şey yapılmayacağını kızına bildirdiği zaman dahi:

-Öyle ise bana müsaade ver, hatta müsaade de değil, yalnız mani olma da o iki muhaddere-i masûme!.. den intikamımı ben kendim alayım.

Cevabını alıyor. Bu gibi hareket-i mecnûnânenin enzâr-ı umûmiyyeye karşı ne yaman bir rezalet teşkil edeceğini ihtar ettiği zaman dahi Ceylan'da enzâr ve efkâr-ı umûmiyyeden müthiş bir fütursuzluk görüyor.

Firar meselesinin Dilşinas Hanım tarafına tesiri hemen de hükümsüzdü. Bunlar için İstanbul'dan mübâadet olduktan sonra Akka ile İskenderiye'nin hiçbir farkı olmayıp eğer mutlaka bir fark aranacak ise Nurullah Bey Akka'da bir menfi kalebent iken İskenderiye'de hareket ve sekenatında muhtar bir hür olacağı farkı meydana çıkar. Binaenaleyh malûm Abdüllâtif Efendinin de tasvibi ile bu ana kız hep akibet-i emr için bir ümit muhafazasında devam eyliyorlrdı. Allah'tan kesmedikleri bir ümit ki bir vakit Ceylan Hanım cenapları böyle bir ümide karşı istihza kahkahaları ile gülüyordu.

***

İskenderiye şehrinin yeni mahalleleri ve bahusus Avrupalıların sâkin oldukları yerler âdeta bir Avrupa memle-

ketidir. İstanbul'un tenha mahallelerine nispetle Galata ve Beyoğlu gibi, fakat es'âr ve icarât cihetiyle daha farklı; o kadar ki Arap mahallelerine yakın yerlerde yevmiye on kuruş ile temin olunabilen bir maişet bu mahallât-ı mütemeddine ve mamurede hemen on frank ile temin edilebilir. Bizim firarî Nurullah Bey zihninde istihzar etmekte bulunduğu şeyler için bu şehrin iki türlü mahalleleri arasında görülen şu büyük farkı düşünmekte iken İskenderiye'ye vürudunun dördüncü günü henüz değiştirmemiş olduğu ilk otelin kapıcısı bir vizite kâğıdı getirdi, onun üzerinde firarî delikanlı "Abdülgaffar Sacid vekilü'd-deâvi" kelimelerini okudu.

Bu isim hiç işitmediği, bilmediği esamiden olmakla beraber henüz kimse ile muarefesi peyda olmamış olan bir memlekette şu suretle arandığına biraz da memnun olarak birinci kattaki umumî salona, kendisine muntazır olan misafirinin nezdine indi. Abdülgaffar Sacid orta boylu, kır bıyıklı, gereği gibi şişman, şîve-i lisânına göre Ayıntap veyahut Maraşlı olduğu anlaşılır bir adamdı. Beşuş ve mütebessim bir tavır ile ellerini Nurullah'a uzatarak ve Türkçe olarak:

-Henüz yeni geldiğiniz cihetle sizi burada kimse tanımaz zanneder iseniz de bakınız işte tanıyorlar, arıyorlar bile.

Mukaddimesiyle Akka zindanından bir jön Türk'ün kaçıp İskenderiye'ye geldiği ve şu otele nazil olduğu ve ismi Nurullah Kâşif idügi gazeteler tarafından yazılmakla bu malûmat üzerine gelip kendisini aradığı anlaşıldı.

İsminden dahi anlaşıldığı veçhile Aldülgaffar Sacid İskenderiye'de avukatlık yapıyormuş. Mevsime göre iktiza ettikçe el-Kahire'ye dahi nakl-i mekân eyliyormuş. An-asl İstanbul Mekteb-i Hukuk'unda ikmal-i tahsil ederek biraz politika bulaşıklığı ve biraz da taayyüş icbarı ile altı sene kadar mukaddem İskenderiye'ye gelmiş, işlerini epeyce yoluna koymuş ise de dava vekâleti edebilmek için ya İngilizce ya Fransızca ve bahusus o zamanlara göre mutlaka Fransızca bilmek lâzım iken o lisana pek az vukufu varmış. Umûr-ı adliyede hiçbir işe yaramayacak kadar cüz'î bir vukuf! Eğer kendisi Fransızcasına iti-

mat ediyor da iştirak kabul eyler ise bir yazıhanede ikisi beraber çalışmak teklifinde bulunuyor.

Nurullah Bey Abdülgaffar Sacid'i dinlerken düşüne düşüne dinliyordu. Abdülgaffar sözünü bitirdiği zaman biraz daha düşünerek:

-İskenderiye'ye vürudumu gazetelerden öğrenmişsiniz. Fakat dava vekili olduğumu nasıl öğrendiniz?

Dediği zaman Abdülgaffar Sacid koynundan Fransızca bir gazete çıkarıp uzattı. Mavi kurşun kalemiyle işaret olunmuş bir fıkrayı okudu. Bu gazete "Fard Aleksandre" gazetesi olup fıkrası dahi Akka muhbir-i mahsûsu tarafından yazılmıştı. Serapa kendi medayihine ve Mekteb-i Hukûk'tan ikincilikle çıkmış olmak ve Osmanlıca ve Fransızca kudret-i kalemiyye sahibi bulunmak derecelerinde mümtaziyetine dair olup Nurullah'ın şüphesi kalmadı ki o muhbir-i mahsûs Messagerie Maritime acentası Monsieur Caun'dur. Garibü'd-diyâr bir adam böyle şeylerden memnun olmamak kabil midir?

Abdülgaffar Efendiye:

-Teklifinize teşekkürler ederim kendimi henüz tecrübe etmemişim. Birkaç gün birlikte çalışalım. Bıdaâm neden ibaret olduğunu siz de ben de görüp anlarız.

Dedi. Abdülgaffar Sacid, Nurullah'ın şu rızasından pek memnun kaldı. Ertesi günden bed' ile işe başladılar. Abdülgaffar'ın yazıhanesi gereği gibi muntazam olduğundan İskenderiyece hatırı sayılır bir adam olduğunu anlayan Nurullah bu iştirakten hayli ümid-var oldu. Bir hafta kadar beraber çalıştılar. Genç avukatın ümitleri gittikçe arttığı gibi Abdülgaffar Sacid dahi yeni şerikinden gerek ulûm-ı hukûkiyyece bidaasını ve bizzat gerek Fransızca iktidarını bilvasıta anlayarak hakkındaki ümit ve itimadını tezyit eyliyordu.

İskenderiye'de oldukça refah ile beraber en ucuz maişetin ne surette mümkün olabileceği hususunda Abdülgaffar'ın nasihat ve delâletinden Nurullah Bey pek büyük istifade etti. İştirakin ikinci haftası hitamı reside olmaksızın yeni mahallâtın eski

mahallâta en yakın bir kenar(ında) kâin büyük bir umumî hanenin dört odalı ve bir mutfaklı bir dairesini Nurullah Bey isticarla beraber Akka'ya giden bir vapura Fransızca bir de mektup teslim eyledi.

Anladınız ya; bu mektup Messagerie Maritime acentasına gönderiliyor. Bunda Nurullah Bey acenta tarafından görmüş olduğu iyiliklere ez-dil ü can teşekkür ediyor. İskenderiye'de nasıl yerleştiğini bir sûret-i mutmainânede anlatıyor. İlk düşecek fırsatta pederi ile hemşiresinin dahi İskenderiye'ye aşırılmasını rica eyliyor.

Bundan sonra Nurullah Bey, Abdülgaffar Sacid'in delâletiyle müstamel eşyâ-yı beytiyye satılan mağazaları dolaşmaya ve kendi apartmanı için münasip gördüğü eşyayı birer birer almaya başladı ki şu hür memleketteki o hazırlığı Akka gibi esaret memleketi olan bir yerdeki aynı tehyiâta hiç benzemiyordu. Büyük küçük her ne alsa çocuk gibi seviniyordu.

***

Nurullah Beyin İskenderiye'ye ilticası hakkında matbuât-ı Mısrıyyeye derç olunan şeyler Messagerie Maritime kumpanyasının Akka acentası Monsieur Caun tarafından Fard Aleksandre gazetesine derç ettirilen fıkradan ibaret kalmadı. Fransızca, İngilizce, Rumca, İtalyanca neşrolunan sair gazeteler dahi birer ikişer derç ettikleri gibi bilhassa Arapça ve Türkçe neşrolunan birçok gazeteler dahi haftalarca müddet bu yeni mülteci ile meşgul oldular. Malûm a? Mısır hariçten gelen mülteciler için sûret-i mutlakada serbest bir memleket olup her tarafın politika gurebâsı oraya müracaat ederler. Bizim jön Türklerin mahall-i ilticâsı dahi orası idi. Hâlbuki Arabî vak'asından ve İngilizlerin Mısır'a girerek o Arabî vak'asını bertaraf etmesinden beri tekmil Mısır bir nevi politika mübareze-gâhı olmuştur. Genç ihtiyar gayret-i vataniyye erbabı Mısır'ın dahi bir idâre-i meşrûtiyye altına alınmasını ve artık İngiliz işgaline nihayet verilmesini kendilerine üssü'l-âmâl ittihaz etmişlerdir. Binaenaleyh hariçten politikaya mensup bir adam Mısır'a geldiği zaman matbuât-ı mahalliye üzerinde mün'akis olan

efkâr-ı siyâsiyyenin o adam ile iştigale başladığı ve gelen zatın derece-i ehemmiyeti ve kıymetine göre bu iştigalin imtidad eylediği görülür.

Matbuatın bir şey ile iştigalinde ifrat ve tefritten kurtulmadığı daima tezahür eder. O şeyi büyültmek istedi mi? Artık büyülttükçe büyültür. Derece-i ifrâta vardırır. Küçültmek istediği zaman dahi küçülttükçe küçültür. Dereke-i tefrîte kadar indirir. Bizim İstanbul'da tanıdığımız Nurullah Bey olsaydı bu defa Mısır matbuatı nezdinde ya hiçbir ehemmiyet almaz yahut şu takdîrât-ı tefritiyyeye uğrayarak birkaç hafta sonra kendisinden hiç bahsolunmazdı. Ama Akka mahpesinde Mısırlı Rıfkı Bey ile müzakeratından başlayarak kendi tetebbuât-ı mahsûsası ile dahi gittikçe tevsi etmiş olduğu mebâhis-i hürriye bizim kendi hâlinde sakin ve sâkit Nurullah'ı başkalaştırmış olduğu gibi duçar olageldiği mazlumiyetler üzerine tabiî bir de hiss-i intikam uyanmış olduğundan Nurullah Bey artık mükemmel ve bir mühim- o zamanın tabirât-ı resmiyyesince- bir jön Türk kesilmiştir.

Orada gerek Türk ve gerek Arap ahrarından pek çok zevat Nurullah'ın ziyaretine geldikleri gibi kendisi dahi bunların ziyaretine gidiyor ve musahabe nev'inden yürüttüğü mebâhis-i hürriye ve hukukiyye esnasında fazl ve irfanına cümleyi meftun ediyordu. Beyne'l-İslâm arttıkça artmakta bulunan işbu şöhret Avrupalılar mehâfiline de aksederek onlar meyanında da Nurullah'ın dâire-i muârefesi tevsi ettikçe ediyordu.

Bütün bu ahvalin Nurullah hakkında en mühim tesiri dava vekâletine ait olan menâfiinin artması cihetinde görülüyordu. Cereyân-ı vukuâtın zarfı olan zamanların biraz daha ötesini şimdiden araştıracak olursak İskenderiye'ye vüsulünden henüz altı ay mürur etmeksizin Nurullah Bey o şehr-i cesîmin, o bender-i ticâretin en meşhur dava vekillerinden olup Arapça ve Fransızca müdafaa-i adâlet-cûyânesine cümleyi hayran ediyor ve ona göre kazancı çoğalıyor. Lâkin Abdülgaffar Sacid ile müşareket ve refakatında devam ediyor. Eğerçi şimdiki Abdülgaffar Sacid âdeta bir maiyet memuru hâl ve derecesinde

kalmış ise de Nurullah ona hâlâ mir nazarıyla bakıyor, ondan ayrılmak, ona nazar-ı istihfaf ile bakmak nankörlük olacağı gibi zaten sâhib-i şöhret bir avukat için bir değil birçok rüfekaya lüzum görüleceğinden Abdülgaffar başka adamlara tercihen mevkiinde kalmak maslahatan dahi lâzımdır.

İşte bizim genç mültecinin Mısır'da şöhreti bir yandan bu veçhile artadursun diğer taraftan maîşet-i beytiyyesinin peyda ettiği yeni hâl ve sureti de nazar-ı ıttıladan uzak tutmaya imkân yoktur. Zaten romanımızın asıl plânı da bu cihettir.

İskenderiye'de apartmanını isticar edip de tefrişine dahi başladığı esnada Akka'ya giden bir Fransız vapuruna bir mektup dahi tevdi etmiş olduğunu haber vermiştik. Bu mektubun Monsieur Caun'a gideceğini haber vermeye hiç lüzum yoktur. Haber vermeye lüzum görülecek bir şey varsa o da mektup Monsieur Caun'a vasıl olduğu zaman iki saat kadar Kıbrıs'a gidecek bir vapurun Akka pişgâhında bulunması kaziyesidir. Monsieur Caun mektubu alır almaz kale içine gidip Kâşif Efendiyi buldu. Nurullah tarafından kendisine verilecek bir haberi olduğundan bahisle Kâşif Efendiyi yanına alıp acentehaneye getirdi. Orada:

-Şimdi şu vapura binerek Kıbrıs'a gideceksiniz. Ama vapurdan çıkmayacaksınız. Yine o vapur ile Antalya'ya kadar seyahatinizi temdit ederek badehu aynı tarik ile avdet ve İskenderiye'ye muvasalat edeceksiniz.

Dediği zaman Kâşif Efendinin hayretle gözü açıldı. Böyle firar gibi bir surette Mısır'a azimete olan mecburiyetini sual edince Monsieur Caun:

-O mecburiyeti pek aramaya gelmez. Bildiklerimi sizin bilmenize lüzum yoktur. Ben Nurullah tarafından verilen bir emre epeyce günlerden beri muntazırdım. Sizi burada tevkif olunarak Nurullah'ın yerine atılmış göreceğime bir ecnebi vapuru üzerinde görmek istiyorum. Kızınız madam Zeliha'yı hiç düşünmeyiniz.

Dedi ve artık Kâşif Efendinin muhavereyi uzatmasına meydan dahi bırakmayarak Akka pişgâhında buluna vapura aşırdı.

***

Konsolos vekili vapur veya ticaret acentası gibi işler ile sevahilimizde ve devahilimizde meşgul olan Avrupalılar ne mütecessis, ne kadar vâkıf adamlar olurlar. Vali, mutasarıf, kaymakam gibi rüesâ-yı hükûmet ile dost olurlar. Ehl-i mahâkim ile dost olurlar. Ahaliden haysiyet, hürmet sahibi kimler var ise dost olurlar. Avrupa gazetelerinden aldıkları malûmatı bunlara tevdi edip bunlardan aldıkları malûmat-ı mahallîyeyi de "muhabir" sıfatıyla Avrupa gazetelerine yazarlar. Ne acayiptir ki Bartın gibi küçücük bir iskelemizde senevî milyonlarca yumurta ihraç olunduğu haberini bizden evvel İstanbul'da Fransız ticaret odası reisi Monsieur Gebro'dan almışızdır.

İşte bizim Messagerie kumpanyasının Akka acentesi Monsieur Caun dahi böyle sokulgan ve ahvâl-i mahallîden haberdar bir adam olup Akka telgrafhanesinin gerek Türkçe gerek Fransızca memurlarıyla pek sıkı fıkı görüşmekte idi. İstanbul ile Akka arasında cereyan eden muhaberât-ı telgrafiyyeye tamamıyla vâkıf idi. Şu son günlerde İstanbul'dan gelen telgrafnamelerde Kâşif Efendinin Akkaca husûsât-ı ahvâlinden bir çok şeyler sorulmakta olduğunu da haber almış ve bu suallerin tavır ve edalarından yakında bu namuslu ve masum adamın başına bir belâ getirileceğini anlamıştı da şunu Akka'dan aşırmak için her nasıl olursa olsun bir fırsat aramakta bulunmuştu. Nurullah'ın mektubu gelmesi üzerine aradığı fırsatı bulmuş oldu. Derhâl adamcağızı vapura bindirdi.

Kâşif Efendinin politika tarağında bezi olmadığı hâlde böyle başına bir belâ sardırılması teşebbüsünün nereden geldiğini bilmez değilsiniz ya? Ser hafiye Feyzullah Efendi hazretleri!... tarafından! Ama doğrudan doğruya ondan değil! Kâzım Beyin ilcaatıyla! Fakat doğrudan doğruya Kâzım Beyin ilcaatıyla da değil! Asıl Ceylan Hanım tarafından!

Ceylan gayret-i intikam ile cayır cayır yanarak ne tarafa saldıracağını bilemeyen bir divane kesilmişti. Lâkin Feyzullah Efendi bilkülliye hasbî olarak bir masumeyi belâya uğratamayacağından ufak bir vesile bulmak için Akka hükûmetine gün aşırı ve hatta bazen her gün telgraf çekiyor ve Kâşif'in nasıl ya-

şadığını, kimler ile görüştüğünü en ehemmiyetsiz tafsilâtına, en hurda hususiyetine varıncaya kadar istizah eyliyordu.

Monsieur Caun hakikaten pek rûyet-mendane hareket etmiştir. Zira Kâşif Efendi râkib olduğu vapur ile Kıbrıs'tan Antalya'ya kadar varıp oradan henüz avdet etmekte olduğu bir zamanda Akka hükûmetine gelen bir telgrafnamede Kâşif'in tevkifi emrolunmuştu. Sebeb-i tevkîfi olarak dahi oğlu Nurullah'ı kaçırmak için İstanbul'dan terk-i dâr ile Akka'ya gitmiş olması kaziyesi gösterilmişti. Hatta bu adam serbest bırakılacak olsa Akka'da daha ne kadar politika mahkûmları varsa cümlesini de kaçıracağı ihtimali dermeyan olunarak onun tevkifi hikmet-i hükûmete muvafık gösterilmişti.

Kâşif Efendinin Akka'dan firarı Nurullah'ın firarına pek müşabih olduğu için bu firara gemilerin vesatat ettikleri memul olduğuna dair çektiği telgrafa gelen cevapta Messagerie kumpanyası acentesinin tavassut eylediği cevabını alması tabiî idi. Zira Nurullah ile Caun arasındaki aleni dostluk Akka'da herkesin bildiği bir şey olup onun firarından sonra bu dostluğun pederi Kâşif Efendiye intikali dahi kimsenin meçhulu değildi. Ser hafiye Feyzullah Efendi hazretleri bu cevabı aldığı zaman o kadar hiddetlendi ki eğer bu acente bir ecnebi olmayıp da bir Osmanlı olsa idi ya Afrika-yı vustâda Kongo'ya kadar gittiği veyahut denizin dibine indiği gün o gün olurdu. Fakat hayf! Sad hezâr hayf ki herif Fransız olduğu için tırnak takmak, diş geçirmek mümkün değildir.

Kâşif Efendi, İskenderiye'ye vasıl olduktan iki hafta sonra kızı Zeliha Hanım dahi bir Fransız vapurundan İskenderiye rıhtımı üzerine çıktı. Babası ve kardeşi tarafından istikbal olundu. Akka'yı uzaktan gördüğü zaman tevahhuş etmiş olan Zeliha, İskenderiye karşısında bulunduğu zaman kalbinde böyle bir tavahhuştan eser görmeyip eğer düz olmayıp da yokuşca olsa İstanbul limanından Beyoğlu'nu görüyorum diye tahayyül edecekti. O zamana kadar tefrişatı gereği gibi ileriye götürülmüş olan apartmana vardıkları zaman:

-Şimdi burası bizim evimiz ha? Burada artık hapishane

korkusu yok, değil mi?

Suallerine aldığı ecvibe-i tasdîk üzerine nasıl sevineceğini bilemiyordu. Akka şöyle dursun asıl memleketleri olan İstanbul'da bile kendi haneleri köşesinde bu kadar emin olamadıklarını bittedriç öğrendikçe Zeliha'nın İstanbul'u göreceği bile gelmeyeceğine şimdiden emniyeti tezayüt eyliyordu.

Babası, kardaşı yanında ve taarruzattan masun bir hane içinde istirâhat-ı bâl ile yaşayacak olduktan sonra İstanbul'un nesini göreceği gelecek?.. Hele Kâzım Bey ve ailesi gibi yedi sekiz seneden beri kemâl-i dostî ile yaşayagelmiş oldukları adamlardan bile o kadar alçaklık görmüş olduktan sonra İstanbul'un tahassür edilecek ne zevki kalmış olabilir?.

Aradan günler geçerek bir taraftan yol yorgunluğunu def ettikten ve diğer taraftan yeni memleketi ile istînas eyledikten sonra kardaşının orada işlerini güçlerini ne güzel yoluna koymuş olduğunu dahi anlayan Zeliha için yalnız bir emeli kalmış ise o da Dilşinas ve Ahdiye hanımların dahi İskenderiye'ye gelerek İstanbul'da itmam edemedikleri düğünü orada itmam etmekten ibaretti.

Nurullah'ın İskenderiye'de şöhreti arttıkça işleri çoğalıyor ve işleri çoğaldıkça şöhreti artıyordu. Oraya vürudundan bir sene sonra bu âlim ve fâzıl ve zeki ve akil delikanlının şöhreti âdeta bir şöhret-i Avrupaiyye derecesini buldu, soğuk mevsimleri o sıcak memlekette geçirmeye gelen Avrupa kibarının bir çoğu için Nurullah Beyi görmek seyahatlerinin levâzım-ı mütemmimesinden olmak hükmünü aldı. Nisvân-ı İslâm'ı merak eden Avrupalılar gelip bizim fazıldan aldıkları nice malûmât-ı sahîha ve tafsilât-ı hakîkiyyeyi defterlerine kaydediyorlar, hakayık-ı İslâmiyyenin aynıyla hakayık-ı medeniyye olduğunu işitmiş bulunanlar dahi böyle yapıyorlar; ve bilâhare bu mülâkatlar fennî ve hikemî ve edebî mecmualara derç olunuyorlar.

Hele siyasiyât ile iştigal edenler hükûmet-i müstebidenin seyyiât-ı amâline dair Nurullah'dan o kadar mühim haberler alıyorlar ki diğer taraftan Avrupa'daki jön Türklerin

neşriyatını bunlar teyit ederek siyasî gazetelerde arşın boyu pür ateş bentler neşrolunuyor. İstanbulca Yeni Osmanlıların hücumlarına göğüs vermeye mecbur olan memurîn-ı hafiyye ve celiyye bu beliyyata karşı neye uğradıklarını bilemiyorlar. Mısır'daki komiser Gazi Ahmet Muhtar Paşa hazretlerinden telgraflarla, mektuplarla istizahata musâraat ederek aldıkları doğru cevaplarda bu adamcağız etliye sütlüye karışmaz kendi hâlinde bir adam iken mücerret duçar edildiği mağduriyetlerden dolayı böyle en tehlikeli bir jön kesildiğini anlıyorlar, ona göre hatalarını da görüyorlar.

İstibdat ve i'tisaflarıyla cihanın başına belâ oldukları için herkesi jön Türk olmaya mecbur etmek hatası ki bunu itiraf etseler memuriyetlerine lüzum kalmayacağını bildikleri için hatîât-ı mel'ûnânelerini ketme dahi gayret eylediler.

Bu ahval üzerine İstanbul'dan dahi Nurullah Beye birçok mektuplar gelmeye başlamıştı. Bunlarla onun İstanbul ile başka muharebesi de var. Ahdiye'nin muallimi Hoca Abdüllâtif Efendi ile bir muhabere dahi bu ailenin Mısır'a intikali maksadı üzerine cereyan ediyor. Dilşinas Hanım bu iğtirâba pek de can atmıyor. Razı olmaya takarrüp etmiyor bile. Ama kızı Ahdiye Nurullah'tan gelen mektuplarda İskenderiye'nin ne kadar mamur bir yer olduğu ve şimendiferle Mısır'ın her tarafına merbut bulunduğu ve bilkülliye ahrarane bir maişetle yaşandığı ve kibar aileleri meyanında âdeta İstanbul hanımlarından addolunacak pek çok nazik ve terbiyeli hanımlar olup bilhassa İstanbul'dan gelen bazı menfiler ve muğteribler aileleri ile ne güzel geçindikleri hakkındaki malûmat üzerine o memlekette yaşamayı ve sözün en doğrusu nikâhlısı olan delikanlının nezdinde bulunmak pek ziyade arzu ettiğini bildiğinden muhalefet-i külliyede dahi bulunamıyordu. İstanbul'da işlerini ne yolda gördüreceğini ziyadesiyle düşünüyordu.

Arnavut bahçıvanlarının sadık adamlar olduklarından ve harem tarafındaki kiracıların âdeta ev sahibi olmak hükmünü aldıklarından haneyi ve hane eşyasını bunlara havale etmek

pek kolay idi. Ve akar nev'inden birkaç hane ve dükkânı Abdüllâtif Efendi'ye havale etmek yolu dahi bulundu. Nakit ve emvâl-i menkûle için İskenderiye'nin İstanbul'dan daha muvafık olacağı kendisine ispat edildi. Eğer bu gurbet diyarında kaç sene kalınacağı bilinse Dilşinas daha kolaylıkla kanacak, ama bu müddetin malûm olmaması kadıncağızı asıl tereddütlere sevkeden şey hükmünü alıyordu.

Aylarca devam eden muhaberatta Nurullah Bey müşkilatın kâffesini bire bir hâllettiği gibi nihayet Abdüllâtif Efendiye yazdığı bir mektupta, zevcesini celp etmekten maksadı onun servetinden istifade etmek olmadığını ve babasının bile muavenetine ihtiyacı kalmadığını ve Mısır'da içtima edecek olan ailesini müreffehen geçindirmeye bizzat muktedir olacağını etrafıyla anlattıktan sonra şayet kayınvalidesi Dilşinas Hanım Mısır'a gelmekten imtinada devam edecek olursa kendisi için taht-ı taahhüdde bulunan şerâit-i merdâne kurtulmuş sayılacağını ve binaenleyh kısmetini başka bir taraftan aramak mecburiyetine düşeceğini gayet hâlisane ve mütevâsıfane bir yolda anlatınca kayınvalide hanımın imtinada devamına imkân kalmadı.

Anlaşılıyor ya! Akka acentası Monsieur Caun'un son bir lütfuna daha ihtiyaç görüldü. Akka ve İstanbul acentalarıyla bilmuhabere Dilşinas Hanım ile kızı ve bir hizmetçisi İskenderiye'ye müteheyyî-i azimet olan vapura irkâb eylediler.

Hatime

Dilşinas ve Ahdiye hanımların şu gördüğümüz veçhile Mısır'a azimetleri bu romanın Nurullah ve Ahdiye kısmına hatime çekmiş olduğu gibi Nurullah ve Ceylan kısmına dahi hatime çekmiştir. Ana ile kızın bu hazırlıklarından Ceylan haberdar olmamıştı. Haberdar olsa idi sonradan gördüğümüz cür'et-i mecnûnânesinden istidlâl edilebileceğine göre bu ana kıza ve bilhassa Ahdiye'ye mutlaka bir fenalık edeceğine şüphe olunamazdı. Bu ana ile kızın İstanbul'dan müfarakatları Fransız vapurunun Galata rıhtımından hareket etmesinden sonra anlışıldı. O zamanlar rıhtım üzerinde "salon" namıyla bir polis dairesi bulunup gelen vapurlardan çıkan ve giden vapurlara giren yolcular ale'l-esâmi gayet muntazam bir surette kayıt olunurlardı. İşbu kaydın bir aynı zaptiye nezaretine gönderilir idi ki oradan dahi malûmat olmak üzere ser hafiye Feyzullah Efendi hazretlerine takdim olunurdu. Feyzullah Efendi bu jurnallerin tetkikine Kâzım Beyi memur etmiş olduğundan esaminin en mühimleri hulâsa edilerek daha ali bir makale arz ediliyordu. İşte: "Asâkir-i şâhâne miralaylarından müteveffa Gazanfer Beyin haremi Dilşinas ve kerimesi Ahdiye hanımlar" kaydını Kâzım Bey şu salon jurnalinde görerek bunların Mısır'a gitmiş olduklarını anladı ve kızına dahi kendisi haber verdi.

Aman ya Rabbi! Bu haberi aldığı zaman Ceylan'ın hâlini görmeli idi. Ceylan değil kudurmuş bir yaban domuzuna döndü. Gözleri parıl parıl parlayarak burun kanatları kabarıp dudakları büzülerek:

-Mısır'a gittiler ha?.. Onlar bahtiyar olacaklar ha?... Onlar bahtiyar olacaklar da ben hâlâ mı yaşıyorum!..

Diye avazı çıktığı kadar haykırıyor. Gerçekten kudurmuş bir adam gibi dişleriyle kendi kollarını bileklerini ısırıyor, et koparıp kan çıkarıyor.

Anası, babası ve Despino bu zencirlere vurmaya isbât-ı liyâ-

kat eden mecnunu teskin için akıllarına ne gelirse yapıyorlar ama çare bulunamıyor. Komşudan bir tabip celp ettiler. Tabip birkaç defa mikdâr-ı azamîde morfin zerk ettiği hâlde mütecennini teskin kabil olmadığını görünce bu gibi ahvale karşı etıbbanın son medarı olan bromud rad debyosin zerkine mecbur oldu. Bu ameliyatı müteakip Ceylan uyuşup kendisinden geçti. Bu suretle muvakkaten istirahat edebildi.

Aradan üç yahut dört gün vürudundan sonra Türkçe gazetelerin birisinde şu fıkra görüldü:

"Memurîn-ı zâbıta ser-âmedânından saadetlü Kâzım Beyefendi hazretlerinin kerîme-i iffet-i vesimeleri Ceylan Hanımefendi elindeki lâmba ile hanesi derununda geziniyorken lâmba elinden düşüp kırılarak her tarafı saran alevler bîçarenin elbisesine dahi sirayet etmiş ve hanede olanlar koşup tahlisine bezl-i mechûd eylemiş ise de odasının döşemelerine kadar tevsî-i dâire-i sirâyet eden ateşin mucip olduğu şaşkınlıklar arasında bîçareyi kurtarmak kabil olamayıp kömür kesilmiş ve hane bir ihtirâk-ı muhakkaktan güç hâl ile kurtarılmış idügi samia-hıraş-ı ıttılaımız olmuştur. Muhterika-i mumaileyh henüz on sekiz yaşına varmamış bir nevnihâl-ı bâğ-ı hayât olup Türkçe behre-i edebiyyesi vâfir olduğu kadar Fransızcası dahi mükemmel ve musikide yed-i tûlası müsellem bir nâdire-i rüzgâr olduğundan bu veçhile ziyaı cümleyi dâğdâr-ı teessüf etmiştir. Mevlâ-yı müteâl hazretleri pederi ve maderine sabr-ı cemil ihsan buyursun amin."

O zamanki gazetelerde bu gibi fıkaratın yalandan salim olması ümit olunabilir mi? Bu fıkrayı doğru yazmak lâzım gelse idi şöyle yazmalı idi:

"Ser hafiye Feyzulah Efendiye mensup olan Kâzım Efendinin kızı feminizm daiyelerinin en muzır cihetlerinde tebehhur ederek iğfaline çalıştığı bir delikanlı ile hulya ettiği izdivaca muvaffak olamadığından galiba yeis ile çıldırmıştı. Bir iki gün etibbanın müdâvât-ı şedîdesine rağmen buhâr-ı cinnette devam eyledikten sonra lâbis olduğu elbise üzerine beş altı kadeh petrol döküp tutuşturarak cayır cayır yanmış ve şuraya

buraya koştukça haneyi dahi yakmaya ramak kalmış iken yetişilip mukaddemat-ı harik itfa edilmiştir. Mevlâ taksiratını affeyleye."

Netice

İskenderiye'ye iltica etmiş olan Nurullah Bey ailesi jön Türklerden bir çoğunun gurbet diyarında duçar oldukları sefaletten masun kalmakla beraber bunlardan bütün bütün bîvâye ve bîçare olanlara muavenete dahi muktedir olarak sekiz sene mesuden ve müreffehen ömür sürmüşlerdir.

Bu müddet zarfında bazı aile umurunun ruyeti için Dilşinas Hanım birkaç defa İstanbul'a gelmiş Abdüllâtif Efendinin zevcesi Zehra Hanımda misafir kalmıştır.

Ahdiye Hanıma gelince bu müddet zarfında birisi altı yaşına girmiş olan erkek ve birisi dört yaşını bitirmekte olan kız çocuklarının terbiyesi ile müştagil olarak diğer cihetten Mısır ailât-ı İslâmiyyesi ve Nurullah Beye dost olan Avrupalılar aileleriyle gayet samimî münâsebet-i dostâne dairesindeki hüsn-âmizişleri ile pek mesut ve bahtiyar oluyor ve İstanbul'u hatırına bile getirmiyordu.

Derken 1324 sene-i mâliyyesi Temmuzunun sekizinci günü Selânik ve Atina'dan gelip Mısır gazetelerine derç olunan ajans telgrafnamelerinde Manastır'daki üçüncü ordunun Kanûn-ı Esâsîyi ilân ettiği haberi gelince Nurullah Bey beht ve hayretten buna ne mana vereceğini bilememiş ve Temmuzun on biri tarihiyle İstnbul'dan gelen telgrafnamelerle keyfiyet teyit olununca o hayret bir kat daha artmıştı.

Zevcesi Ahdiye Hanım ile bu beşâret-i azîmeyi ne yolda telâkki edeceklerini bilemeyen Nurullah, tesadüfen Dilşinas Hanımın şu aralık İstanbul'da bulunmasından bilistifade ilân olunan aff-ı umûmî üzerine İstanbul'a avdeti teklif eylediği zaman:

-Canım beyim! İstanbul'a gidip de ne yapacağız! İşte burda yerleşmiş kalmışız.

Der ise şaşar mısınız? Sekiz yıldır o kadar mesudane yaşa-

maya alıştıkça alışmış ve bu müddet zarfında İstanbul'dan nefretini arttırdıkça arttırmış akıllı bir hanımdan şöyle bir cevap alınmasına hiç de şaşmayınız. Ancak ilân-ı hürriyet edilmesi üzerine İstanbul ahalisinin sevincinden çıldırmak derecelerine varan nümayiş-i ferah-bahşâları günde beş altı telgraf ile haber verilmeye başlayınca Nurullah Bey aff-ı umûmînin ilânını bile beklemeye sabredemeyerek kendisini bildi bileli bir kâbus-ı elîm altında ezilmekte gördüğü vatanını bir de uyanmış, iâde-i hayât etmiş olduğu bir hâlde görmek arzusunu bir türlü yenemedi. Ahdiye Hanımı dahi irza edip İskederiye'den İzmir tarikiyle doğruca İstanbul'a giden Hıdiv kumpanyasının Osmaniye vapuruna atladılar. Aff-ı umûmî ilânını İzmir'de haber aldılar. İstanbul'da vatanperverane nümayişlerin derece-i kusvâya vardığı günlerde Abdüllâtif Efendinin hanesine vasıl oldular. Nurullah Bey İstanbul'u uyku hâlinde bırakmış iken şimdi gördüğü uyanıklık hâline karşı âdeta alıklaşmış kalmıştı. İki yüz elli bin kişinin cuma günü selâmlık resm-i âlisinde isbât-ı vücud eyledikleri ve ahrarane alkışları i'lâ-yı aleniyete vardırdıkları cuma günü o resm-i âlî-i vatanperveranede mevcut idi. Havene-i din ve devletin bir yandan tebdîl-i kıyâfetle kaçtıklarını ve diğer taraftan halkın pençe-i intikamına düştüklerin hep gördü. Bunların türlü türlü karikatürlerle terzil edildiklerini hep temaşa eyledi. Güzel çirkin ne kadar karikatür basılmış ise cümlesini bilmubayaa mükemmel bir koleksiyon yapmaya başladı.

İstanbul gazeteleri artık evvelki gibi yazılmıyorlardı. O makalât-ı hürriyet-perestâneye hayran kalıyordu. Bereket versin ki İstanbul'da kendisini kimse tanımıyordu. Nasıl bir pîşer ü serâmedân-ı ahrâr bilinse idi kim bilir ne yolda alkışlar ile insanların tepelerinde gezerek kim bilir ne kadar ihtiramkârane bir gîr ü dâr ile hırpalanacaktı.

İşte böyle kıyametten nişan veren ıyd-i millî eyyamından bir gün eline aldığı bir gazetede şu fıkrayı okudu:

"Hafiyelerin en müstekrehi, en mel'unu olan Feyzullah..... daki hanesine kapanıp dışarıya çıkamadığı ahrâr-ı ümmet ta-

rafından bilistihbar hanesi basılmış ve dışarı çıkarılıp iki ayağından ip ile bağlanarak bir buçuk kilometreye kadar sürüklenmiştir. Bu işkence esnasında elbisesi pare pare olduğundan tesadüf edilen bir bakkaldan bir iki çuval alınıp onunla vücudu setr edildikten sonra.....karakolhanesine varıldıkta efrâd-ı asâkir tarafından kurtarılıp karakolda hapsedilmiştir."

Ertesi gün diğer bir gazetede dahi şu fıkra görülmüştür:

"Dün Kandilli burnundan bir adam kendisini denize atmış ve Beylerbeyi pîşgâhında naaşı denizden çıkarılmıştır. Zabıta tarafından icra olunan tahkikata nazaran bu adam seramedân-ı memurîn-i hafiyeden mel'un Feyzi'nin en büyük vâsıta-i icrâiyyesi Kâzım şakisi olup sekiz sene mukaddem Nurullah Bey namında pek namuslu bir adamı zevcesinin koltuk günü tevkif ettiren şerîr-i lâindir. Dünyada kendi eliyle tahdit etmiş olduğu cezasını ahirette Hak teâlâ hazretleri bin kat daha müzdâd buyursun.

Son

ISBN 975-16-1621-2

Fiyatı: 9.000.000 TL.-